

שבוע פרשת שופטים

(12 – 18 August 18)

א' – ז' אלול תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִוְמֵדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲפֹד: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מָאדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ וְשָׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי הֶגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמּוֹךְ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

בראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בציווה ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתקף ל"חדר ובית של צדקה".

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיה.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֱהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְמִרְחַב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־עֲשֵׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בִּשְׁנָאִי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה
מִבְּטַח בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּגֵדִיכֶם: י כָּל־גּוֹיִם סִבְכוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יא סִבְכוּנִי
גַּם־סִבְכוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יב סִבְכוּנִי כְּדַבְרֵיךְ דַּעֲכּוּ כָאִשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לְנֶפֶל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וַיִּשְׁוַעַה בָּאֶהָלִי צְדִיקִים
יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמֹת בִּי־אֲחִיָּה וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִפְרֹ יִפְרֵנִי יְהוָה לְפָמוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגְלִילָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ: כה אֲנִי
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה תַּצְלִיחָה נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבַתֵּיךְ עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אגרות קודש

ב"ה, ו' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ט מנ"א בו כותב על ענין המחשבות זרות שמבלבלים אותו מזמן לזמן
וביותר בזמן התפלה.

והנה עליו להתפלל מתוך הסידור וגם במקום שצריך להתבונן צריך להיות הסידור פתוח לפניו
וכשירגיש שמתחילות מחשבות לשוטט יביט בסידור וידוע מרז"ל אותיות מאירות, וצריך שיהי' לו
איזה ענינים מתורת החסידות חקוקים בזכרונו בתיבותיהם ומהם הדרוש והדרת פני זקן בלקו"ת
סוף פ' קדושים, וכן יתן קודם התפלה בבקר - בימות החול - איזה פרוטות לצדקה מזמן לזמן ויצוה
לבדוק התפילין שלו והשי"ת יצליחו בעבודה ובלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות ואל ילך בגדולות
ובנפלאות וידוע הפי' עובד אלקים זהו עבודה ויגיעה קשה וכמבואר בתניא ובמאמרי דא"ת.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המוזכר

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כב) מסכת מנחות עם ביאורים	מדף ב עד דף ח	קעד
ב) מזמורי תהלים קיז, קיח	ג			
ג) מאמר ד"ה שופטים ושופטים תתן לך				
ה) שבת פרשת שופטים, ב' אלול, ה'תשכ"ט	ה			
ד) שיחת מוצאי יום ג' פרשת שופטים,				
ג' אלול, ה'תשמ"ח	ט			
ה) משיחות שבת פרשת שופטים,				
ז' אלול, ה'תשמ"ח	יב			
ו) שיחת שבת פרשת שופטים,				
ז' אלול, ה'תשמ"ח	יט			
ז) משיחות שבת פרשת שופטים,				
ז' אלול, ה'תשמ"ח	לא			
ח) לקוטי-שיחות פרשת שופטים כרך יט	מב			
ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכו"ק הרה"ג הרה"ח המקובל				
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מט			
י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שופטים	נ			
יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שופטים	נא			
יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים	עה			
יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)				
לשבוע פרשת שופטים	עו			
יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שופטים	פה			
טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פז			
שיעורי רמב"ם				
טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים	צ			
יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים	קלה			
יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים	קסא			
יט) נביאים וכתובים				
ירמיה פרק ב, שיר השירים פרק ד	קסג			
כ) משניות – מסכת סוטה				
ביאור קהתי	קסה			
כא) עין יעקב מסכת מגילה	קעג			
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רלה			
לח) ביאורים לפרקי אבות פרק ו	רלג			
לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רלב			
לג) חומש לקריאה בציבור	רכד			
לז) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים	רלד			
לח) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים	רלג			
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רלה			

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים				
אדמו"ר הזקן	רה			
כד) שולחן ערוך הלכות תלמוד תורה				
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רו			
כה) לקוטי תורה ד"ה אני לדודי				
אדמו"ר הזקן	רט			
כו) שערי תשובה				
אדמו"ר האמצעי	רטו			
כז) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו				
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רטז			
כח) תורת שמואל תרל"ב				
אדמו"ר מוהר"ש	ריז			
כט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב				
אדמו"ר מוהר"ש"ב	ריז			
ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)				
אדמו"ר מוהר"ש"ב	ריח			
לא) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק				
אדמו"ר מוהר"ש"ב	רכא			

לב) אגרות קודש

אדמו"ר מוהר"ש"ב	רכג
-----------------------	-----

לג) חומש לקריאה בציבור	רכד
לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רלב
לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ו	רלג
לו) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים	רלד
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רלה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ה'שׁוֹפְטִים' הוּא כְּמֵאמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁰ לְעוֹלָם יִרְגִּז אָדָם יָצָר טוֹב עַל יָצָר

(*) ראשי פרקים בלבד (המו"ל). 1) ריש פרשתנו (טז, יח). 2) שם יז, ז. 3) שם, יב. 4) קה"ר פ"ט, טו. 5) ראה ש"ך עה"ת ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' תתכ. 6) נב, א. 7) ראה אור החיים עה"ת פ' ראה יג, ו. הובא באוה"ת שם (ע' תתכח). ד"ה שופטים ושוטרים תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' שיט). 8) הלי תשובה פ"ג ה"ד. 9) פירש"י ורמב"ן בראשית א, א. 10) ברכות ה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעֵנִין הַשּׁוֹטְרִים הוּא כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁰ בהמשך דברי
2 חז"ל (וזה לשון הגמרא שם: "אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן
3 לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו, אם
4 נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב,
5 ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על
6 משכבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו
7 יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו
8 סלה) יִזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה
9 (שָׁזָהוּ הַנִּיצָחוֹן עַל הַיֵּצֶר הָרַע
10 בַּמַּצְעִים אֱלֹהִים, הוּא עַל-דֶּרֶךְ עֵנִין
11 הַשּׁוֹטְרִים שְׁנוֹתָנִים הָעוֹנֵשׁ
12 כו'). וְעַם הַיּוֹת שֶׁהִזְכַּרְתָּ הָעוֹנֵשׁ (שׁוֹטְרִים) מוֹעִיל בְּנוֹדָאִי, מֵה־
13 הָעוֹנֵשׁ (שׁוֹטְרִים) מוֹעִיל
14 בְּנוֹדָאִי לְנִיצָחוֹן הַיֵּצֶר הָרַע, מֵה־
15 שְׁאִין-בֶּן הָעֵנִין דִּיִּרְגִיזוּ יֵצֶר
16 טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע (שׁוֹטְטִים)
17 אֵינוֹ מוֹעִיל בְּכָל פַּעַם בְּוֹדָאוֹת
18 וַיִּחַן שָׂדֵם יִלְחֹם בִּיצְרוֹ וְלֹא יַעֲלִית
19 לְנֹצַח אוֹתוֹ, כְּמוֹכֵן מֵאֲמַר
20 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל הַנֶּלְכָּה לְעוֹלָם יִרְגִיזוּ כו' ¹¹
21 אִם נִצְחוּ מוֹטֵב, וְאִם לֹא כו' ¹²
22 יִזְכּוֹר לוֹ כו', כְּלוֹמַר שִׁיתֵּחֵן
23 שֶׁהַפַּעֲלָת אֲמִצְעִים אֱלֹהִים תְּבִיא לְנִיצָחוֹן
24 עַל הַיֵּצֶר הָרַע וַיִּתֵּחֵן שְׁלֹא, מִכָּל-
25 מְקוֹם סֹדֵר הָעֲבוּדָה הָרְגִיל הוּא
26 שֶׁבְּתַחֲלָה לְכַתְחִילָה צָרִיךְ
27 לְהִיטֵב הָעֵנִין דִּיִּרְגִיזוּ יֵצֶר טוֹב
28 עַל יֵצֶר הָרַע (שׁוֹטְטִים),
29 וְהָאֵדָם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתְּלוּי בִּרְכִי
30 לְלַחֵם בִּיצֵר הָרַע, וְרַק אִם אֵין זֶה
31 מוֹעִיל, אָזִי צָרִיכָה לְהִיטֵב
32 הָעֲבוּדָה דִּיִּזְכּוֹר לוֹ כו' ¹³
33 (שׁוֹטְטִים) שְׁבוּדָאִי תוֹעִיל.
34 (ב) וְבִאֲוֹר הָעֵנִין דְּשׁוֹטְטִים
35 וְשׁוֹטְטִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ
36 - כְּפִי שְׁהוּא בֹא לִידֵי בִיטוּי בַּעֲבוּרָת
37 ה' שֶׁל כָּל יַחֲדִי בְּעוֹמֵק יוֹתֵר,
38 הֵנָּה¹¹ כְּתִיב¹² בַּמִּזְמֹר 'אֶשֶׁת חֵלִי'
39 בְּסֹפֶר מִשְׁלֵי נוֹדָע בְּשִׁעְרִים
40 בְּעֵלָה, וְלִפִּי הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּעֵלָה
41 הוּא קוֹדֶשׁ-אֶבְרֵי-הָרֹאשׁ¹³,
42 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּלִית מִחֻשְׁבָּה
- תְּפִיסָא בֵּיה כָּלִל¹⁴, שְׁאִין כָּל מַחֲשָׁבָה תּוֹפֶסֶת (יִכְלֹלָה לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיג) ⁴³
בו כָּלל וּמִכָּל-מְקוֹם לְמִירוֹת שְׁאִי-אֶפְשֶׁר לְדַעַת וְלַהֲשִׁיג אוֹתוֹ נוֹדָע ⁴⁴
בְּשִׁעְרִים בְּעֵלָה, שְׁנַעֲשֶׂה נוֹדָע (בְּכַחֲשִׁית הַשָּׁנָה) וְאֶפְשֶׁר לְהַבִּין ⁴⁵
וְלַתְּפִסּוֹ בו עַל-יְדֵי שְׁעָרִים, שְׁיֵשׁ בָּזָה בְּבִיאֹר הַמוֹשָׁג "שְׁעָרִים" ב' ⁴⁶
פִּירוּשִׁים. פִּירוּשׁ הָרֹאשׁוֹן, ⁴⁷
"שְׁעָרִים" מְלִשׁוֹן לְכָל חֵד ⁴⁸
וְחֵד לְפָנֶיךָ שְׁיִעֲוָא דִּילֵיהָ¹⁵, ⁴⁹
כְּלוֹמַר, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁבַעֲצֵם הוּא ⁵⁰
לְמַעֲלָה מִתְּפִיסָה וְהַשָּׁנָה, נַעֲשֶׂה יָדוּעַ ⁵¹
וְמוֹשָׁג לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי הַשִּׁיעוּר ⁵²
וְהַמִּידָה שְׁלֹו, עַד כְּמָה שְׂאֵדָם זֶה מְסוּגֵל ⁵³
לְדַעַת וְלַהֲבִין שְׁהִירֵי אֵינָה דוּמָה ⁵⁴
הָעֲבוּדָה עֲבוּדָת ה' הָרוּחוֹנִית שֶׁל ⁵⁵
אֶחָד לְחִבְרֹו, וְכָל אֶחָד עוֹבֵד אֶת ⁵⁶
ה' לְפִי עֲנִינוּ, בַּחֲתָאם לְדִרְגָּה שְׁלֹו, ⁵⁷
דְּאֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּל הַנִּשְׁמוֹת ⁵⁸
מִתְאַיִמוֹת שׁוֹת זֶה לְזֶה וְ"כִּלְנֹו ⁵⁹
כְּאֶחָד"¹⁶, וְכְּמוֹכֵן מְסוּיִים כָּל ⁶⁰
הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִחְשָׁבוֹת ⁶¹
לְמִצִּיאוֹת אֶחָת, מִכָּל-מְקוֹם עֲדִיין ⁶²
יֵשׁ הַבְּדִלִים בֵּין אָדָם לְחִבְרֹו וְלִכָּל אֶחָד ⁶³
יֵשׁ אֶת ה' שִׁיעוּר' וְהַדְּרָגָה הַמִּיּוּחָדָת ⁶⁴
שְׁלֹו, כִּי הִירֵי כָּלִלוֹת נִשְׁמוֹת ⁶⁵
יִשְׂרָאֵל שֶׁבַעֲצֵם הֵן מִצִּיאוֹת אֶחָת, ⁶⁶
כְּאֵמֹר, נִחְלָקוֹת לְשִׁשִּׁים רִיבּוֹא ⁶⁷
נִשְׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת שֶׁהֵם ⁶⁸
לְשִׁשִּׁים רִיבּוֹא נִשְׁמוֹת ⁶⁹
לְשִׁשִּׁים רִיבּוֹא נִשְׁמוֹת ⁷⁰
כו'¹⁷, וְנִמְצָא שֶׁלְּמַעֲשֶׂה יֵשׁ הַבְּדִלִים ⁷¹
בֵּין הַנִּשְׁמוֹת וְכָל נִשְׁמָה הִיא עֲנִיין בְּפִנִּי ⁷²
עֲצָמוֹ וְלָכֵן אֵינוֹ דוּמָה סֹדֵר ⁷³
הָעֲבוּדָה בַּעֲבוּרָת ה' שֶׁל אֶחָד ⁷⁴
לְחִבְרֹו, וְכֵמוֹ הָעֲבוּדָה ⁷⁵
דְּרֹאבוֹן שֶׁהִיא בְּכַחֲשִׁית רֹאשָׁה ⁷⁶
בְּאִלּוּקוֹת, וְהָעֲבוּדָה דְּשִׁמְעוֹן ⁷⁷
הִיא בְּכַחֲשִׁית שְׁמִיעָה בְּאִלּוּקוֹת, ⁷⁸
וְהָעֲבוּדָה דְּלֹוי הוּא עֵנִין ⁷⁹
דִּילָוָה אִישִׁי אֱלִישִׁי¹⁸, לִיּוּי ⁸⁰
וְהַתְּחַבְּרוּת לְאִלּוּקוֹת, כְּמִבְּאֵר ⁸¹
בְּתוֹרָה אֲוִר' פְּרָשֶׁת וַיְחִי¹⁹ ⁸²
פְּרָטִי הָעֲבוּדָה הַמִּיּוּחָדָת לְרֹאבוֹן, ⁸³
שֶׁמֶעוֹן וְכֵן שְׂאֵר הַשְּׁבִטִים, הַמִּיּוּחָדָת ⁸⁴

(11) בהבא לקמן - ראה סה"מ תרכ"ט שם. וראה גם אוה"ת שם (ע' תתכג ואילך). (12) משלי לא, כג. (13) ראה זח"א קג, א. (14) ראה תקר"ז בהקדמה (יז, א). (15) זהר שם. (16) ראה תניא פל"ב. (17) תניא פל"ז (מח, א). (18) ויצא כט, לד. (19) מה, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לו. ופירוש זה ב"שערים" לשון שיעור במובן של מידה וכמות
- 2 (סדר העבודה דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה שעל-ידו
- 3 מגיע האדם לידיעה ו'תפיסה' באלוקות) קשור עם הפירוש השני
- 4 ב"שערים", מלשון שיעור וגבול, שהרי עבודתו של כל
- 5 אחד מישראל, בכל דרגה, אפילו
- 6 כשהיא אצלו באופן של בלי
- 7 גבול, וכדי לעבוד את ה' באופן כזה
- 8 עליו לצאת מגדרי מציאותו, מפל-
- 9 מקום לגבי הקב"ה שהוא בלי
- 10 גבול אמיתי, גם מה שמצד האדם
- 11 נחשב בלי גבול הרי זה בגבול,
- 12 וכל-שכן בהיותו כאשר האדם
- 13 הוא במעמד ומצב שעדין לא
- 14 יצא מהגבול שלו והוא עדיין
- 15 נחשב לעובד ה' במידה מוגבלת.
- 16 ומפל-מקום למרות שמדובר
- 17 בעבודת ה' מוגבלת, בכל זאת נודע
- 18 בשערים בעלה, דקודשא-
- 19 בריך-הוא אתנדע לכל חד
- 20 וחד לפום שיעורא דיליה כי
- 21 הקדוש ברוך 'מודיע את עצמו (נראה
- 22 ומתגלה) לכל אחד ואחד לפי השיעור
- 23 שלו, עד כמה שהוא מסוגל לתפוס
- 24 ולהבין.
- 25 ג) אמן פדי שיהיה נודע
- 26 בשערים בעלה, לפי המובן
- 27 הפנימי, שתהיה לאדם השגה מסוימת
- 28 באלוקות (לפי שני הפירושים
- 29 האמורים, היינו לפי דרגתו ומידתו
- 30 ולפי ההגבלות שלו) צריכה להיות
- 31 קודם לזה הקדמת העבודה
- 32 הרוחנית דשופטים ושוטרים
- 33 תתן לך בכל שעריך.
- 34 והענין בזה²⁰, דהנה, יש ד'
- 35 שערים בנפש, ארבעה 'שערים'
- 36 שדרכם הנפש פועלת ועובדת את ה'
- 37 כדי להתקרב באלוקות דהינו ראיה
- 38 שמיצה ריח דבור והולך ומפרט
- 39 את ענינם הרוחני. שער אחד הוא
- 40 העבודה דבחינת ראיה לראות
- 41 אלוות היא כמו שכתוב²¹

דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה) קשור עם הפירוש השני ב"שערים", מלשון שיעור וגבול, שהרי עבודתו של כל אחד, אפילו כשהיא אצלו באופן של בלי גבול, מפל-מקום לגבי הקב"ה הרי זה בגבול, וכל-שכן בהיותו במעמד ומצב שעדין לא יצא מהגבול שלו. ומפל-מקום נודע בשערים בעלה, דקודשא-ברוך-הוא אתנדע לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה.

ג) אמן פדי שיהיה נודע בשערים בעלה, צריכה להיות הקדמת העבודה ד-שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. והענין בזה²⁰, דהנה, יש ד' שערים בנפש, דהינו ראיה שמיצה ריח ודבור. העבודה דבחינת ראיה היא כמו שכתוב²¹ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. העבודה דבחינת שמיצה היא כמו שכתוב²² ועתה ישראל שמע גו'. העבודה דבחינת ריח היא כמו שכתוב²³ ישימו קטורה באפיך, והעבודה דבחינת הדבור הוא ענין התפלה, כמו שכתוב²⁴ הפעם אודה גו' ותעמוד מלדת. וההקדמה לזה הוא ענין שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, והינו שצריך להגדיר עצמו בענין הראיה, שיהיה עוצם עיניו מראות ברע²⁵, וכמבאר באריכות בספרי מוסר²⁶, וכמבאר באריכות בספרי העבודה²⁷, שגם כאשר ההבטה היא בקור רוח, ובשעת מעשה אינו מרגיש בעצמו איזה התפעלות, הרי זה עושה רושם וחקיקה גדולה בנפש, ולא תעבור בלי התעוררות רע בהתגלות רחמנא-ליצלן. וכמו-כן צריכה להיות ההגדרה בענין השמיצה, להיות אוטם אוניו משמוע דבר רע, כמו לשון הרע, שעל-ידי-זה מציל

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה כלומר, התבוננות באלוקות בדרגה שדומה לראיה בעיניים. השער השני העבודה דבחינת שמיצה היא כמו שכתוב²² ועתה ישראל שמע גו' הבנה והשגה באלוקות הדומה לשמיצה. השער השלישי העבודה דבחינת ריח היא כמו שכתוב²³ בברכת משה רבנו לשבט לוי ישימו קטורה באפיך עבודת ה' שדומה להקטרת הקטורת לפני ה', השער הרביעי והעבודה דבחינת הדבור הוא ענין התפלה, כמו שכתוב²⁴ הפעם אודה גו' ותעמוד מלדת העבודה של תודאה לה' בדיבור שהיא, כאמור, עבודת התפילה. וההקדמה לזה כדי לעבוד את ה' בארבעת השערים האמורים הוא ענין שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, והינו שצריך להגדיר להגביל ולשומר את עצמו בענין הראיה, שיהיה עוצם סוגר עיניו מראות ברע²⁵, וכמבאר באריכות בספרי מוסר²⁶, עד כמה ראיית דברים אסורים היא דבר חמור ומוכא גם בקיצור בחסידות ב'קונטרס העבודה'²⁷ שכתב הרבי הרש"ב, שגם כאשר ההבטה בדבר האסור היא בקור רוח, ובשעת מעשה אינו מרגיש בעצמו איזה התפעלות והתרגשות, ולאורה המראה לא השפיע עליו, בכל זאת הרי זה עושה רושם וחקיקה גדולה ועמוקה בנפש, ולא תעבור והראיה האסורה לא תחלוף בלי התעוררות רע בהתגלות רחמנא-ליצלן. וכמו-כן צריכה להיות ההגדרה ההגבלה והזהירות בענין השמיצה, להיות אוטם אוניו משמוע דבר רע, כמו לשון הרע, שעל-ידי-זה מציל

(20) ראה סה"מ תרכ"ט ע' שכד. (21) ישעי' מ, כו. (22) ואתחנן ד, א. וראה לקו"ת צו יז, ב. ואתחנן ג, ג. (23) ברכה לג, י. וראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי פפ"ט. (24) ויצא כט, לה. וראה סה"מ תרכ"ט ע' טז. ובכ"מ. (25) ישעי' לג, טו. (26) ראה ראשית חכמה שער הקדושה פ"ח. קב הישר פ"ב. ובכ"מ. (27) פ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תְּלִיתָאִי²⁸, הימנעות מלשון הרע מצילה את חייהם של שלושה (כמובן)
 2 מדברי חכמינו ז"ל לגבי חומרת לשון הרע שהדבר "קטיל תליתאי", הורג
 3 שלושה, את המדבר, את השומע ואת מי שמדברים עליו) וְעוֹד זֹאת
 4 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שהאדם נמנע מלשמוע דיבור של לשון הרע, פּוֹעֵל גַּם
 5 לְמַעַל, שְׁפָאֶשׁר בָּאִים
 6 לְקַטְרַג עָלָיו עצמו, לֹא רוֹצִים
 7 לְשִׁמוֹעַ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב²⁹ בַּתּוֹרָה
 8 וְלֹא אָבָה הוֹי' אֲלֵיךָ
 9 לְשִׁמוֹעַ גו', לרבים לא רוצים
 10 מִפִּי בלעם, וְהִינּוּ לִפִּי
 11 שֶׁהִנְהִיגָה מְלַמְעֵלָה עם בני
 12 האדם הִיא בְּאוֹפֶן דְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה³⁰, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר הוּא אֵינוֹ
 13 מִדָּה³⁰, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר הוּא
 14 האדם למטה אֵינוֹ רוֹצֵה לְשִׁמוֹעַ
 15 רַע עַל חֲבִירוֹ וכאמור, אוֹטֵם אֹזְנוֹ
 16 מִלְּשִׁמוֹעַ לִשְׁוֹן הָרַע, אָזִי פּוֹעֵל
 17 שְׁפָאֶשׁר הַמְּקַטְרִגִּים רוֹצִים
 18 לְדַבֵּר עָלָיו רַע לְמַעַל, אֵין
 19 שׁוֹמְעִין מִלְּכַתְּחִלָּה.
 20 וּכְמוֹ-כֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת
 21 הַהִגְדָּרָה וההגבלה והזהירות
 22 בְּעִנְיַן הָרִית, לְהִזָּהֵר
 23 מִהַרְהוּרִים רָעִים, כְּמֵאֲמַר
 24 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³¹ הַרְהוּרֵי עֲבֵרָה
 25 קָשִׁים חֲמוּרִים יוֹתֵר מִעֲבֵרָה
 26 עצמה, וְסִימְנִיךָ רִיחָא, (כלשון
 27 הגמרא: "הרהורי עבירה קשו מעבירה
 28 וסימניך ריחא דבישרא", ופירש רש"י:
 29 "הרהורי עבירה - תאוות נשים קשים
 30 להכחיש את בשרו יותר מגופו של
 31 מעשה. ריחא דבישרא - המריח בשר
 32 צלי קשה לו ריח מאד שמתאוה לו").
 33 וּכְמוֹ-כֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת
 34 הַהִגְדָּרָה הגבלה וזהירות בְּעִנְיַן
 35 הַדִּבּוּר, וּכְמוֹ שְׁכָתוּב
 36 הַרְמָב"ם³² לגבי מעלת השתיקה
 37 וְאֶפִּילוּ בְּצָרְכֵי הַגּוֹף לֹא יִרְכָּה

אָדָם דְּבָרִים כו', וְאֶמְרוּ³³ חכמינו ז"ל בפרקי אבות לֹא מִצָּאִיתִי
 לגוף טוב אֲלֹא שְׁתִּיקָה.
 וּכְאֲשֶׁר יִשְׁנָה הַהִגְדָּרָה שהאדם מגדיר ומגביל עצמו כָּכֵל ד'
 עֲנִינִים אֵלוֹ, שְׁנָהוּ עֲנִינִים שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בָּכֵל
 שְׁעָרֶיךָ, כֹּל אַרְבַּעַת הַשְּׁעָרִים שֶׁל
 רֹאשֵׁי, שְׁמִיעָה, רִיחַ וְדִבּוּר שְׁעַל-
 יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה וּבַעֲרַת הָרַע
 מְקַרְפֵּךְ, בִּיעוּר יַצַּר הָרַע מִתּוֹךְ הָאָדָם
 עצמו וְעַל-יְדֵי-זֶה גַּם וּבַעֲרַת
 הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל (כַּנ"ל), בִּיעוּר
 וביטול הָרַע בכללות ישראל, אָזִי
 יָכוֹל לִהְיוֹת הָעֵנִין דְּנוֹדָע
 בְּשָׁעֲרִים בְּעֵלָה, שְׁקוּדָשָׁא-
 בְּרִיךְ-הוּא יְהִי אֲתִידַע הַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא יִהְיֶה יְדוּעַ וּמוֹשָׁג לְכָל חַד
 וְחַד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְפָנָם
 שִׁיעוּרָא דִּילִיָּהּ לִפִּי מִידָתוֹ.
 (ד) וְעַל-יְדֵי הָעֵנִין ד' שׁוֹפְטִים
 וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בָּכֵל
 שְׁעָרֶיךָ" כִּפִּי שֶׁהוּא בְּעַבְדוּתוֹ
 שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמוֹכֵן
 הַרְחֹמֵי, כְּמִבּוּאָר לַעִיל בְּפִרְסוּת,
 פּוֹעֵלִים שִׁיחִיָּה הָעֵנִין
 ד' שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ
 בָּכֵל שְׁעָרֶיךָ" גַּם כְּפִשּׁוּטוֹ,
 בְּפּוֹעֵל כְּמוֹ שְׁכָתוּב³⁴ בִּיעוּרֵי
 הַגְּאוּלָּה וְאֲשִׁיכָה שׁוֹפְטִיךָ
 כְּבִרְאשׁוֹנָה וְיַעֲצִיךָ כְּבַתְּחִלָּה,
 שִׁיחֹזְרוּ לִהְיוֹת שׁוֹפְטִים וְיוֹעֲצִים כִּפִּי
 שְׁחִיָּה בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמְּקַדֵּשׁ קִיָּם (וכמו
 שֶׁמִּתְפַּלְלִים וּמְבַקְשִׁים בְּתַפִּילַת שְׁמוֹנָה-
 עֶשְׂרֵה בְּכָל יוֹם) בְּגְאוּלָּה הָאֲמִתִּית
 וְהַשְּׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ
 צְדָקָנוּ.

(28) ראה ערכין טו, ב. (29) תצא כג, ו. וראה לקו"ת תצא לח, ג ואילך. (30) ראה סנהדרין צ, א. (31) יומא כט, רע"א. (32) הל' דעות פ"ב ה"ד. (33) אבות פ"א מ"ז. (34) ישע"א, א, כו.

בס"ד. שיחת מוצאי יום ג' פרשת שופטים, ג' אלול ה'תשמ"ח. לילדי מחנה-קיי "גן ישראל" (רעטרויט, משיגען) שיחיו - בבית הכנסת, לאחר תפילת ערבית -

בלתי מוגה

- א. ידוע פתגם רבינו הזקן (כפי שנמסר ונתפרסם על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹) ש"צריכים
לחיות עם הזמן", עם פרשת השבוע והיום,
ובנידון-דידן, כיון שנמצאים בזמן שמחבר את סיום יום שלישי עם התחלת יום רביעי - הרי זה שיין
לחלקי הפרשה של יום השלישי ויום הרביעי, משלישי עד רביעי, ואחר-כך גם מרביעי (ובפרט התחלת
רביעי), בפרשת שופטים.
ובשיעורים אלה מצינו לימוד והוראה - הוראה ברורה - בקשר ובשייכות לתוכנו של כינוס זה,
כדלקמן.
ב. בשיעור יום השלישי, מדובר אודות מעלתו של שבט לוי:
"לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל, אשי ה' ונחלתו יאכלון גו' ה' הוא
נחלתו גו' כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים"².
כלומר: כיון ששבט לוי נבחר על-ידי הקב"ה "לעמוד לשרת בשם ה'", ו"אינן פנויין לחרוש ולזרוע"³,
לכן אין להם חלק ונחלה בארץ, אלא מקבלים צרכיהם מן המוכן על-ידי הקב"ה, "אשי ה' ונחלתו יאכלון
גו' ה' הוא נחלתו".
היכן מצינו שענין זה ישתקף בכל הזמנים ובכל המקומות, גם בחוץ-לארץ, ובחושך כפול ומכופל
של זמן הגלות - הרי זה בגלוי אצל ילדי ישראל:
ילדי ישראל, ובפרט אצל השייכים ל"צבאות השם", שחוזרים פסוקים מתורתו של הקב"ה, והולכים
עם הציצית בחוץ, אשר "הציצית מעיד על ישראל שהם עבדי ה'"⁴ - הם אלה שנבחרו על-ידי הקב"ה
לעמוד לשרת בשם ה".
ולכן, אינם צריכים לטרוח בשביל צרכיהם, כי הם מקבלים כל צרכיהם מן המוכן מהקב"ה - באמצעות
הוריהם, שנותנים להם כל צרכיהם בשליחותו של הקב"ה ה"זן ומפרנס לכל"⁵, "מידו המלאה הפתוחה
הקדושה והרחבה"⁶,
ועל-אחת-כמה-וכמה ילדים, שמצד הטבע (כפי שנבראו על-ידי הקב"ה) אינם מסוגלים להשיג בעצמם
את פרנסתם, ובהכרח (גם מצד הטבע) ש"ה' הוא נחלתם", עד שאינם צריכים לטרוח כלל, כי-אם להיות
כלי מוכן לקבל ברכותיו של הקב"ה, שנמשכות בדרך הטבע על-ידי הוריהם, שניתנה להם הזכות לגדלם
לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ועל-ידם נעשית המשכת "אשי ה' ונחלתו" לכל אחד ואחד מהילדים.
ויש להוסיף, שאצל ילדי ישראל מודגש ענין זה עוד יותר מאשר אצל שבט לוי כפשוטו - כי בנוגע
לשבט לוי (גדולים), אף ש"הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל . . ולא זוכין לעצמן
בכח גופן כו"⁷, הרי ישנה מציאות שגם הם משתתפים במלחמות וכו' (דרכי העולם), כמו במלחמת
מצוה⁸ וכיוצא בזה, מה-שאין-כן הילדים, שנבראו מלכתחילה באופן שתמיד מובדלים מדרכי העולם ולא
זוכין לעצמן בכח גופן, אלא מקבלים כל צרכיהם מהקב"ה, "ה' הוא נחלתו".

(5) נוסח ברכה הראשונה דברהמ"ז.

(6) נוסח ברכה השלישית דברהמ"ז.

(7) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"ב.

(8) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 210 ואילך. וש"נ.

(1) "היום יום" ב' חשון. ובכ"מ.

(2) יח, א"ה.

(3) פירש"י עקב יו"ד, ט.

(4) אוה"ח שלח טו, לט.

- 1 ג. ובהמשך לזה, ישנו חידוש נפלא בתחילת השיעור של יום הרביעי:
- 2 "וכי יבוא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם, ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר
- 3 יבחר ה', ושרת בשם ה' אלקיו ככל אחיו הלויים העומדים שם לפני ה', חלק כחלק יאכלו גו"⁹.
- 4 כלומר: אף-על-פי שהעבודה במקדש על-ידי הכהנים והלויים נתחלקה לעשרים וארבעה משמרות,
- 5 משמר לכל שבת ושבת¹⁰, אף-על-פי-כן יכול לבוא כהן¹¹ ולהקריב קרבן שלו בכל זמן שירצה, כמו
- 6 שכתוב "ובא בכל אות נפשו גו' ושרת גו'", "למד על הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו,
- 7 ואפילו במשמר שאינו שלו"¹².
- 8 וזוהי ההוספה והחידוש בתחילת השיעור של יום הרביעי - שכיון שבא "מאחד שעריך" (מחוץ
- 9 לירושלים) כדי להקריב קרבנו, היינו, התקרבות ומסירת-נפש להקב"ה, מקבל הקב"ה את רצונו ונכונותו
- 10 לעבוד בבית-המקדש מתוך שמחה וטוב לבב, ונותן לו את האפשרות לעשות את עבודת הקרבן מבלי
- 11 להתחשב בסדרי הזמנים, ובוודאי שעל-ידי-זה נוסף גם בענין "ה' הוא נחלתו", הן בגשמיות והן
- 12 ברוחניות.
- 13 ד. ובכל הנ"ל נוספת הדגשה מיוחדת מצד כללות ענינו של חודש אלול:
- 14 ובהקדמה - שתוכן פרשיות הנ"ל אודות שבט לוי, שייך לכל אחד ואחד מישראל, כפסק-דין
- 15 הרמב"ם¹³ "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש . . . אשר נדבה רוחו אותו . . . לעמוד לפני ה' לשרתו
- 16 ולעבדו . . . הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם . . . כמו שזכה לכהנים ולויים".
- 17 וענין זה הוא בהדגשה יתירה בחודש אלול - שהרי ענינו של חודש אלול מודגש בפסוק¹⁴ "אני לדודי
- 18 ודודי לי", ראשית-יבות אלול¹⁵, היינו, שההתחלה היא באופן ד"אני לדודי" (ועל-ידי-זה נוסף עוד יותר
- 19 בגילוי של "דודי לי"), שהאדם מתקרב להקב"ה - שזהו תוכן ענין "נדבה רוחו אותו . . . לעמוד לפני ה'
- 20 לשרתו ולעבדו".
- 21 ומזה מובן שבחודש אלול מודגש ביותר אופן וסדר העבודה של שבט לוי - "ה' הוא נחלתו", כמבואר
- 22 בפרטיות בשיעורים הנ"ל.
- 23 ה. זאת ועוד: ידוע הביאור בענינו של חודש אלול - על-פי המשל ד"מלך בשדה, שמקבל את כולם
- 24 בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, וממלא בקשותיהם כו', ואחר-כך הולכים יחד עמו לעיר
- 25 מלכותו כו"¹⁶.
- 26 ומהענינים בזה בנמשל - ש"שדה" מורה על זמן הגלות, כשנמצאים מחוץ לארץ הקודש, מחוץ
- 27 לירושלים עיר הקודש ובית-המקדש, ובחודש אלול נמצא המלך בשדה, היינו, שמלך מלכי המלכים
- 28 הקב"ה נמצא יחד עם כל אחד ואחד מישראל בהיותם בשדה, בגלות, ומקבל את כולם בסבר פנים יפות
- 29 ומראה פנים שוחקות לכולם, ולוקח את כולם לעיר מלכותו, בגאולה האמיתית והשלימה - "כן תהיה
- 30 לנו" בתוך כלל ישראל תיכף ומיד ממש, שהרי לפני זמן רב כבר "כלו כל הקיצין"¹⁷, והגיע הזמן שתהיה
- 31 הגאולה האמיתית והשלימה.
- 32 ואז תיכף ומיד (בתחילת היום הרביעי) יקויים בפועל ממש מה שכתוב בתחילת השיעור היומי -
- 33 "יבוא הלוי גו' אל המקום אשר יבחר ה' ושרת גו'" ש"הלוי", "כל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו כו'",
- 34 כל אחד ואחד מישראל, שרוצה להיות ונמצא במעמד ומצב של "לוי", באופן של חיבור ("לילה אישי
- 35 אלי"¹⁸) עם הקב"ה, "יבוא גו' אל המקום אשר יבחר ה' ושרת גו'" - שכל בני-ישראל, "בנערינו ובזקנינו

(14) שה"ש ו, ג.

(15) שעה"פ עה"פ. ועוד.

(16) לקו"ת פ' ראה לב, ב. ובכ"מ.

(17) סנהדרין צז, ב.

(18) ויצא כט, לד. וראה תו"א ר"פ ויחי. לקו"ת ר"פ שמיני.

ובכ"מ.

(9) יח, ר-ח.

(10) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ט.

(11) כפירוש רש"י על הפסוק "וכי יבוא הלוי" - "יכול בכן

לוי ודאי הכתוב מדבר, תלמוד-לומר ושרת, יצאו ליום שאין

ראויין לשירות . . . למד על הכהן כו'".

(12) פירש"י עה"פ.

(13) הל' שמיטה ויובל בסופן.

- גו' בבנינו ובבנותינו¹⁹, באים לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית-המקדש השלישי, ש"בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים"²⁰, כרגע כמימרא.
- ו. על-פי מנהג ישראל - יש לסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, ובאופן שה"כתיבה וחתימה טובה" ישנה כבר בוודאות בתחילת חודש אלול.
- ובפרטיות יותר: ידוע מה שכתב ה'טור'²¹ (בשם המדרש²²) בנוגע להנהגה בערב ראש-השנה - "אין אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלקיה . . לובשים לבנים ומתעטפים לבנים.. לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", היינו, שכבר בערב ראש-השנה יודעים ובטוחים שזוכים לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.
- ועל זה נוסף בפסקי האחרונים²³ ש"מנהג ישראל" ש"כשכותב אדם לחבירו אגרת . . מן ראש-חודש אלול . . רומז לו . . שיזכה . . להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים", וכיון ש"תורת-אמת" מְצוּנָה לעשות כן, בוודאי שכן היא האמת, היינו, שאין צורך להמתין עד ערב ראש-השנה, אלא כבר בראש-חודש אלול יודעים בוודאות שזוכים לכתיבה וחתימה טובה, ועל-אחת-כמה-וכמה ביום השלישי של חודש אלול, שחל ביום השלישי בשבוע, ש"הוכפל בו כי-טוב"²⁴.
- ז. ו"כן תהיה לנו" - שברגעי הגלות האחרונים, זוכים לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, ובפרט ילדי ישראל, שהולכים בראש בתחילה, "כימי צאתך מארץ מצרים"²⁵ ש"הם הכירוהו תחילה"²⁶, כל אחד ואחת מכם, ובזכותכם - גם ההורים והמחנכים, וכל אחד ואחד מאתנו, בתוככי כלל ישראל, שבטוחים כולם בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.
- ומזה מובן שעוד לפני-זה (לפני תחילת השנה הבאה) מוכרח להיות מעמד ומצב של מנוחת הנפש ומנוחת הגוף לצורך ההכנה לשנה החדשה, ולכן מוכרח הקב"ה, כביכול, ליתן לכל אחד ואחת מישראל, כל טוב גשמי ורוחני גם בסיומה של שנה זו, 'שנת הקהל', ושנת תְּשׁוּמָה ותְּשׁוּמָה, שעל-ידי-זה נוסף גם בניצול הימים שנותרו בשנה זו, כדי להוסיף עוד יותר בענין "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"²⁷, ובאופן של תְּשׁוּמָה ותְּשׁוּמָה.
- והעיקר - שתיכף ומיד ממש זוכים לברכה העיקרית, ברכת גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
- ובפרט על-ידי ההוספה בצדקה, כרגיל בכגון-דא לסיים בנתינת הצדקה - שצדקה היא 'כלי' לזרו המשכת כל הברכות, החל מברכת הגאולה ("גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"²⁸), שעל-ידי-זה מתחזקת עוד יותר ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחת מכם, בתוך כלל ישראל.

(24) פירש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(25) מיכה ז, טו.

(26) סוטה יא, ב.

(27) וילך לא, יב.

(28) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(19) בא יו"ד, ט.

(20) פירש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(21) או"ח סו"ס תקפא.

(22) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

(23) מטה אפרים סתקפ"א ס"ט.

בס"ד. משיחות שבת פרשת שופטים, ז' אלול ה"תשמ"ח

תרגום מאידיש

הקדושה המאירה ביו"ט היא יותר נעלית²⁸
(ואינה בהתלבשות) מעולם העשי'. ולכן יו"ט אסור²⁹
בעשיית מלאכה - כי עשיית מלאכה ועובדין דחול³⁰
הם בסתירה לקבלת הקדושה המאירה ביו"ט, ובכדי³¹
לקבל את קדושת יו"ט צריכים "לצאת" מעניני³²
ה"חול" (כדוגמת הכניסה להיכל המלך, שדרושים³³
תנאים מיוחדים); משא"כ גילוי י"ג מדות הרחמים³⁴
בחודש אלול, הוא לכל יהודי, אף שהוא נמצא³⁵
במעמד ומצב של חול (ב"שדה") - בדוגמת המלך³⁶
בשדה, שכל אחד יכול לקבל את פניו.³⁷

ולכן חודש אלול אינו יו"ט - כי זוהי מעלתו³⁸
של חודש אלול³⁹, שהגילוי הוא לכאורה מבני⁴⁰,
ועד לזה שעבר וחסא כו', וגילוי י"ג מדות⁴¹
הרחמים שבחודש אלול נותן לו כח לעשות⁴²
תשובה⁹.

אמנם עדיין צריך להבין: תוכן היו"ט לא⁴³
מתבטא רק באיסור עשיית מלאכה, אלא גם מה⁴⁴
שיו"ט הוא "מועדים לשמחה"¹⁰, [ואפי' יו"ט של⁴⁵
ראש-השנה שאינו "מועדים לשמחה"¹¹ - הרי נוסף⁴⁶
לזה שגם ברה"ה ישנו חיוב כבוד ועונג¹², צריכה⁴⁷
להיות גם שמחה¹³] וכשואמרים שחודש אלול אינו⁴⁸

א. בנוגע לחודש אלול - חודש הרצון¹
והרחמים² - שואל אדמו"ר הזקן (במאמר² ד"ה
אניג' לדודי ודודי לי, ר"ת⁴ אלול): מכיון³
ש"באלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים"⁵ -
למה הם ימות החול ואינם יו"ט?⁶

יו"ט (ועד"ז שבת) מחולק מימי החול, בזה⁷
שאו מאירה קדושה מיוחדת ("מקרא קודש"),⁸
שעושה את היום ליו"ט. ומכיון שבחודש אלול⁹
מאירות י"ג מדות הרחמים, שהן "הארות עליונות¹⁰
מאד" (קדושה נעלית ביותר), שמתגלות בשלימות¹¹
ביוהכ"פ⁶ - היו צריכים להיות יו"ט ולא ימי החול.

ומבאר אדמו"ר הזקן במשל הידוע, "ע"פ משל,¹²
למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר¹³
לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי¹⁴
שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם¹⁵
בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם,¹⁶
ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו, ואח"כ¹⁷
בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כ"א ברשות,¹⁸
ואף גם זאת המוכחרים שבעם ויחידי סגולה" (ולא¹⁹
כמו שהיה בשדה).²⁰

וכמו"כ בחודש אלול, נמצא הקב"ה (מלך מלכי²¹
המלכים הקב"ה) ביחד עם בני" ב"שדה", ובני²²
מקבלים אור פניו ית' בשדה.²³

עד כאן תוכן הביאור במאמר. אבל אדמו"ר²⁴
הזקן אינו מסיים בפירוש התירוף לשאלה, מדוע²⁵
ימי חודש אלול הם ימי חול.²⁶

ב. ויש לומר שהביאור בתירוף הוא:²⁷

(1) ראה טושו"ע ומוטה אפרים ר"ס תקפא. פ"ח שער ר"ה
בתחילתו. פירש"י עקב י. י. וראה ד"ה אני לדודי ה'ש"ת פ"ג
ואילך (סה"מ ה'ש"ת ע' 153 ואילך). ובכ"מ.
(2) לקו"ת ראה לב, א ואילך. - ולהעיר מהקשר ע"ד רמז
ד"לב" עם "אני לדודי ודודי לי", תואר המורה על אהבה שהיא
רגש שבלב.

(3) ש"ה ו, ג.

(4) אבודרהם סדר תפילת ר"ה. סדר היום (בסדר ר"ח אלול).
פ"ח שם. שער הפסוקים ש"ה שם. מט"מ סי' תשעה. ב"ח
לטור אור"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו).

(5) פ"ח שם. משנת חסידים פ"א מ"ג.

(6) לקו"ת שם, סע"א.

(7) לקו"ש ח"ד ע' 1343.

(8) וע"ד המבואר בתו"א מג"א (צט, ד ואילך), דזה שפורים
מותר בעשיית מלאכה, הוא לפי "שהאור (שמאיר בפורים, הוא)
מבחינה עליונה הרבה יותר מביו"ט". וראה לקו"ת שם
ב"קיצורים" שמציין שם (בנוגע לזה שאלול אינו יו"ט) לתו"א
שם.

(9) ראה לקו"ת ראה כה, ב. לג, ג.

(10) להעיר שהשם "יו"ט" הוא גם על כמה יומי דפגרא
וכיו"ב. ואף שאינם בכלל "מועדים לשמחה" - אסור להתענות
בהם ואין אומרים בהם תחנון (וראה שו"ע אדה"ז סתק"ט ס"ה
וס"ו, לענין ימי חודש ניסן. סידור אדה"ז קודם ובל"ג). והרי זה
שימי אלול אינם יו"ט הוא שאין בהם גם השמחה שביומי דפגרי
הנ"ל, שלכן אומרים בהם תחנון ומותר להתענות בהם.

(11) שו"ע אדה"ז שם סתקפ"ב ס"ו. וראה גם שם סתקכ"ט
ס"ו.

(12) שו"ע אדה"ו שם סתקכ"ט ס"ה.

(13) כמש"נ על ר"ה (נחמ"י ח, י. וראה שו"ע אדה"ז שם
סתקפ"ג ס"ד) אכלו משמנים ושחו ממתיקים אל תעצבו, כי חזות
ה' היא מעוזכם. וממשיך וילכו כל העם לאכול גוי' ולעשות שמחה
גדולה.

אלא שהשמחה בראש השנה היא באופן ד"וגילוי ברעדה, תגל
הארץ, בני ציון יגילו במלכם" (לקו"ת נציבים מז, רע"א). וראה

חיובו, וכמה דעות בזה¹⁸]. ולכאורה תמוה: מכיון
שחינוך הוא היסוד לקיום כל המצוות (כשיגדל) -
היתכן שאין ציווי (מן התורה) לחנך?
לכאורה ה' אפשר לתרץ, שאדרבה: מכיון
שחינוך הוא דבר המוכרח (כנ"ל), הרי יעשו זאת
מעצמם, ולכן אין צריך ציווי על זה.
וע"ד שאין ציווי על "מכשירי מצוה" לדוגמא:
במצות מילה, אין ציווי להכין איזמל וכו', או
מצות תפילין, שאין ציווי לקחת עור בהמה,
לְעַבְדָּהּ ולעשות ממנה קלף וכו'. ועד"ז בשאר
המצוות]. כי בכדי לקיים את המצוה מוכרחים
"מכשירי מצוה" - הרי לאחר שישנו הציווי לקיים
את המצוה, אין צורך בציווי ל"מכשירים", כי זה
כבר מובן מעצמו¹⁹.
ד. אבל באמת יש חילוק עיקרי בין חינוך לבין
מכשירי מצוה:
לימוד התורה וקיום המצוות של קטנים
וקטנות, אינו רק הכשר והכנה לקיום התומ"צ
שלהם כשיגדלו, כי-אם זה גם ענין לעצמו. ועד
שבדברים מסויימים, קיום התומ"צ של הקטנים
הוא נעלה יותר מקיום התומ"צ של הגדולים. וכפי
שמצינו בכמה מדרשי חז"ל גודל העילוי ד"הבל
תינוקות של בית רבן²⁰.
ועפ"ז נשאלת השאלה: זה שאין ציווי על
"מכשירי מצוה", הרי זה כי הם רק הכשר לקיום
מצוה ורצון הקב"ה. משא"כ התומ"צ של הקטנים,
מכיון שהם גופא רצונו של הקב"ה - היו צריכים
לכאורה להיות מצוה (אלא מכיון שלא שייך ליתן

י"ט, הרי שוללים (לכאורה) גם את ענין השמחה
(וגם כבוד ועונג).
וצריך להבין: מכיון שבחודש אלול ה"מלך
בשדה", שהקב"ה נמצא עם כאו"א (אפילו) כמו
שהוא בעניני חול שלו - אדרבא, היתה צריכה
להיות אז שמחה הכי גדולה¹⁴ ובפרט כמודגש
בשם של חודש אלול, ר"ת "אני לדודי ודודי לי",
ש"דודי" מורה על אהבה (וקירוב בין הקב"ה
לבני"), ובלשון הב"ח¹⁵: "לבו קרוב אל דודו
בתשובה, ואז דודו קרוב לקבל תשובה מאהבה".
ובפרט שכנ"ל בחודש אלול הקב"ה הוא כמו
"מלך בשדה", ש"מראה פנים שוחקות לכולם"
(ששחוק הוא בדוגמת שמחה) - הרי זה צריך
לעורר שמחה גם אצל בני", כמים הפנים לפנים¹⁶.
ואעפ"כ, לא רק שלא מצינו שבחודש אלול יהי
חיוב עונג ושמחה, אלא יתירה מזו: המשל ד"מלך
בשדה" - שאז הוא "מראה פנים שוחקות לכולם"
- הוא ביאור על זה שחודש אלול אינו יו"ט, שזה
שולל (לכאורה) את חיוב השמחה בחודש אלול?!
ג. ויובן זה בהקדים הידוע שחודש אלול הוא
חודש ההכנה לשנה החדשה. ויש לומר, שההכנה
של חודש אלול לשנה החדשה, היא בדוגמת ענין
החינוך (כדלקמן ס"ז).
בענין החינוך, מצינו דבר פלא: בכדי שיהודי
יוכל לקיים מצוות כשיתחייב בהם (בן י"ג ובת
י"ב), הרי זה תלוי בידיעותיו בזה, בחינוך שקיבל
לפנ"ז בקטנותו¹⁷. אעפ"כ, מן התורה אין מצוה
מפורשת ובפני-עצמה לחנך בניו ובנותיו במצוות.
29 [ואפי' מדברי סופרים - ישנה שקלא-וטריא בגדרי

18) נזיר כט, א. רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. הל' לולב פ"ז
ה"ט. שו"ע אדה"ז הל' שבת ס"ב. וראה אנציקלופדי
תלמודית ערך חינוך בתחילתו. וש"נ.
19) ויש לומר שזהו הביאור למה לא נזכר בציווי על אהבת
ה' ("ואהבת את ה' אלקיך") ואהבת ישראל ("ואהבת לרעך
כמוך") שהציווי הוא על התבוננות בדברים המביאים בהכרח לידי
אהבה (כי אין שייך ציווי על רגש שבלב - סהמ"צ להצ"צ קצט,
א. ד"ה שופר תרח"ץ. ואהבת תש"א. וראה ספר הערכים חב"ד
ערך אהבת ה' בתחילתו (כרך א' ע' רסז). וש"נ) - כי הכוונה בזה
היא, שהציווי על האהבה מוכרח הקדמת ההתבוננות בדברים
המביאים לידי אהבה (כי זהו האופן לבוא לידי אהבה), ולכן אין
ציווי על ההתבוננות, כי זה מובן מעצמו.
20) ראה שבת קט, ב. ולהעיר, שענין זה הוא לכאורה הלכה
- נסמן ב'עין משפט' לשבת שם. וראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"א
ה"ג.

לקו"ש חכ"ד ע' 304 הערה 22. ולהעיר משו"ע ודאדה"ז שם
סתקצ"ו ס"א: מצוה לאכול ולשתות ולשמוח ברה"ק כמ"ש בסי'
תקפ"ג (אלא ששם נזכר רק בנוגע חיוב אכילה ושתיה), אמנם לא
יאכלו כל שבעם, למען לא יקילו ראשם, ותהי' יראת ה' על
פניהם.
14) ולהעיר מהמבואר בתו"א שבעה ע"ה 8, דשני הענינים
שבהם שונה פורים מיו"ט - (א) שהשמחה בפורים היא "עד דלא
ידע", (ב) שפורים מותר בעשיית מלאכה - הם מטעם אחד (לפי
שהגילוי של פורים הוא למעלה מהשתל"ו. ואולי י"ל עפ"ז, גם
באלול ה' צריך להיות לא רק שמחה סתם אלא שמחה גדולה
יותר משמחת יו"ט.
15) שבעה ע"ה 4.
16) משלי כז, יט.
17) כמ"ש חנוך לנער ע"פ דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה
(משלי כב, ו).

למעלה מגדר מצוה, זה קשור בעצם מציאותו של
היהודי.

עד"ז הוא גם קיום התומ"צ של הקטנים, כי
עיקר ההדגשה בזה שמחנכים קטנים לקיים תומ"צ,
הוא ענין קבלת עול מלכות שמים.

ויש להוסיף, שקבלת עול מלכות שמים של
הקטנים, הוא בפרט אחד יותר עמוק מקבלת עול
מלכות שמים של הגדולים: אצל הגדולים, אף
שהקבלת-עול שלהם באה (לא רק מצד הציווי,
אלא בעיקר) מצד מציאותם (מצד הטבע של בני
"לי בני ישראל עבדים") - אעפ"כ, אפשר
ש"תתערב" בזה ההבנה שלהם בגדלותו של מלך
מלכי המלכים (שכיון שהוא מלך גדול וכו' מוכרח
להיות עבדו); משא"כ הקטנים, כיון ש"לאו בני
דיעה נינהו"²⁵, הקבלת-עול שלהם קשורה בעצם
מציאותם²⁶, ההתקשרות העצמית של ישראל עם
הקב"ה²⁷.

ז. ויש לומר, שג' ענינים אלו - (א) חינוך, (ב)
קבלת עול מלכות שמים, (ג) קיום התומ"צ - יש
דוגמתם במשך ימי השנה - בחילוק שביניהם:

עיקר העבודה בר"ה הוא - מה שבני מכתירים
את הקב"ה למלך, ומקבלים על עצמם את עול
מלכותו יתברך, וכדאיא בגמרא²⁸ בנוגע לתקיעת
שופר בר"ה [ש"מצות היום בשופר"²⁹] "אמר
הקב"ה: אִמְרוּ לִפְנֵי כו' מַלְכוּת כִּדִּי שְׁתַּמְלִיכוּנִי
עֲלֵיכֶם כו' וּבִמָּה בְּשׁוֹפָר".

והקבלת-עול בראש-השנה היא ה"יסוד" לקיום
התומ"צ במשך כל השנה. שזהו מהטעמים על
השם "ראש השנה"³⁰, כי הקבלת-עול של ר"ה היא
ה"כלל" שממנו באים כל עניני עבודה במשך כל

1 ציווי וחיוב על הקטנים²¹, ה' צריך להיות ציווי מן
2 התורה על הגדולים להשתדל שהקטנים יקיימו
3 (מצוות)?

4 ה. ויש לומר הביאור בזה, שקיום התומ"צ של
5 הקטנים הוא "למעלה" מגדר מצוה.

6 וע"ד ענין קבלת עול מלכות שמים, שאין זה
7 במנין המצוות [אע"פ שמוכן בפשטות שקבלת-
8 עול הוא ענין לעצמו (ולא רק הכשר לקיום
9 המצוות)]. כי ציווי (מצוה) מתאים אחרי שהאדם
10 יש לו כבר את העול לצייט לציווי המלך, אבל זה
11 גופא שמקבל על עצמו את עול המלך - אין מתאים
12 על זה ציווי²², וזה שהאדם מקבל על עצמו את עול
13 המלך, עושה זאת לא מצד ציווי המלך, אלא עוד
14 לפני"ז, מצד עצמו.

15 וכמו"כ הוא בנוגע לקבלת עול מלכות שמים,
16 שזה שיהודי מקבל עליו עול מלכות שמים, הרי זה
17 בא מחמת היהודי גופא (ולא בגדר "מצוה"), כי
18 בני"בטבעם עבדים של הקב"ה²³, כי לי בני ישראל
19 עבדים²⁴.

20 ו. ויש לומר, שזהו (עיקר) ענין החינוך:
21 להרגיל ילדים יהודיים שצריכים לצייט ולקיים
22 לציווי הקב"ה בתורתו. שעי"ז פועלים, שטבע
23 קבלת עול מלכות שמים שיש אצל כל יהודי, יהי
24 אצלם בגילוי.

25 ולכן קיום התומ"צ של הקטנים אינו "מצוה"
26 (אע"פ שאין זה רק הכשר לקיום התומ"צ
27 לכשיגדלו, אלא זה גופא הוא רצון הקב"ה) - כי
28 קיום התומ"צ שלהם הוא למעלה מגדר "מצוה".

29 כשם שקבלת עול מלכות שמים (גם של
30 הגדולים), אע"פ שמוכן בפשטות שאין זה
31 "הכשר" לקיום המצוות, אלא שזה גופא רצון
32 הקב"ה, ואעפ"כ אין זה "מצוה" כי קבלת-עול הוא

(25) חגיגה כ, ב. ויש"נ.

(26) ראה תר"א יד, א, דזה ש"תינוקות יודעים שיש שם אלוהה
מצוי" הוא מצד זה ש"המאור היא בהתגלות". - שהידיעה
בתינוקות שיש אלוהה מצוי (ועד"ז הקב"ע וקיום התומ"צ שלהם)
הוא מצד העצם שלהם. ומזה מובן ש"ה גם בנוגע להאדם.

(27) ונוסף לזה: בנוגע לגדולים - הרי הם מצוים (ומחוייבים)
לקבל עליהם עול מלכות שמים, אלא ש"ציווי" זה אינו במנין
המצוות (ראה רמב"ן בספהמ"צ שם). משא"כ קטנים - מכיון
שאין שייך חיובא לדרדקי - הרי הקב"ע (וגם קיום התומ"צ)
שלהם, הוא (לא מצד הציווי, אלא) מצד מציאותם.

(28) ר"ה טז, א. לד, ב. וראה לקו"ת נצבים נא, א ואילך.

ובכ"מ.

(29) ר"ה כו, ב.

(30) ראה לקו"ת תבוא מא, ג. עטרת ראש בתחילתו. ובכ"מ.

(21) ובלשון הגמרא "חיובא לדרדקי (בתמי") - פסחים קטז,

א.

(22) כמאחז"ל קבלו מלכותי ואח"כ אגזור עליכם גזירותי
(מכילתא ויל"ש עה"פ יתרו כ, ג. פירש"י אחרי יח, ב). וראה
בהשגות הרמב"ן על ספהמ"צ להרמב"ם מ"ע א. ספהמ"צ להצ"צ
מצות האמנת אלקות בתחילתה (מד, ב).

(23) כמאמר הידוע: א איד איז א קבלת-עול'ניק (ד"ה זה היום
תש"ד פ"ב).

(24) בהר כה, נה.

בבגדי המלכות, וכתר המלך בראשו וכו',²⁵
"מורגשת" בגדלות, גדלותו ומעלתו כמלך.²⁶

משא"כ כשהמלך בשדה – לא נראית (כ"כ)²⁷
גדלותו ורוממותו. [ובפרט כאשר בשדה "מקבל"²⁸
את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות²⁹
לכולם", שזוהי הנהגה היפה ענין הרוממות], אבל³⁰
אעפ"כ, ומהאי טעמא גופא, ישנו עליו ב"מלך"³¹
בשדה" – שדווקא בשדה נמצאת עצמיותו³²
(שלמעלה מרוממותו כמלך)³⁵.³³

ועי' שבוחרש אלול ישנה עצמותו של הקב"ה³⁴
(שלמעלה מתואר "רוממות, יופי מלך"), ובאופן³⁵
שהוא "מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה³⁶
פנים שוחקות לכולם" – הרי זה מעורר אצל בני³⁷
"כמים הפנים לפנים", להתקשר עם הקב"ה עם³⁸
עצמותם, "אני לדודי".³⁹

ט. ועפ"ז אפשר להסביר איך שהמשל של⁴⁰
"מלך בשדה" (במאמרו של אדמו"ר הזקן) הוא⁴¹
ביאור על זה שחודש אלול אינו יו"ט. ובהקדים:⁴²
מהטעמים ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"³⁶⁴³
ו"בכל דרכיך דעהו"³⁷ אינם מצוה – יש לומר, כי⁴⁴
זה מובן מעצמו: מכיון ש"אני לא נבראתי אלא⁴⁵
לשמש את קוני'³⁸ – מובן בפשטות, שכל דבר⁴⁶
שהוא עושה, צריך להיות "לשמש את קוני", ואינו⁴⁷
צריך לציזיו על זה.⁴⁸

ויש להוסיף, שזה ש"כל מעשיך יהיו לשם⁴⁹
שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" אינם מצוה – הרי זה⁵⁰
מכיון ש(בפרט אחד) הם למעלה מגדר מצוה (ע"ד⁵¹
שנכתבאר לעיל בענין חינוך). והביאור בזה:⁵²

מצוות הן בכלל ציוויים מהקב"ה בנוגע⁵³
לענינים פרטיים (או ענינים נוספים לעצם⁵⁴
המציאות) של האדם, שהאדם יעשה דבר מסויים⁵⁵
(מצוות-עשה) או שלא יעשה דבר מסויים (מצוות⁵⁶
לא-תעשה). אבל ההכרה בנוגע למציאותו בכלל –⁵⁷

1 השנה (ומונהגים ממנה) – בדוגמת הראש, שבו
2 כלולה חיות כל האברים (ומונהגים ממנו).

3 אבל זה גופא שבר"ה מכתירים בני את הקב"ה
4 למלך – הרי זה מצד שלפני-זה (לפני העבודה
5 "שתמליכוני עליכם") הם קשורים עם הקב"ה³¹
6 בהתקשרות עצמית שלמעלה מלהתבטא בציור
7 מיוחד, אפי' לא ציור כללי של "תמליכוני עליכם".

8 ובכדי שהתקשרות זו תתגלה – על זה באה
9 העבודה בחודש אלול, שהר"ת של אלול הוא "אני
10 לדודי ודודי לי" – לעורר ולגלות את ההתקשרות
11 העצמית של ישראל ("אני") עם הקב"ה ("דודי").

12 ויש לומר, שזהו מהטעמים לזה שבנוגע לחודש
13 אלול אין דינים מיוחדים (בגמרא ובראשונים),
14 והענינים שבני עושים בחודש אלול (תקיעת
15 שופר, אמירת מזמור לדוד ה' אורי, וכיו"ב) הם
16 (בעיקר) רק מנהג³² (שגדר מנהג הוא מה שבני
17 מתנהגים כך מצד עצמם³³ – בדוגמת קבלת-עול
18 וקיום התומ"צ של הקטנים, שאינו בגדר מצוה
19 אלא קשור בעצם המציאות, כנ"ל)³⁴.

20 ח. ויש לומר, שזהו גם הביאור בזה, שגילוי י"ג
21 מדות הרחמים שמאיר בחודש אלול – שגילוי זה
22 הוא (בדוגמת) אתערותא דלעילא ונתינת-כח
23 לעבודת חודש אלול – הוא בדוגמת "מלך בשדה".
24 בשעה שהמלך נמצא בהיכל מלכותו – מלוכב

31 להעיד מלקו"ת נצבים מד, ד בענין "אין מלך בלא עם",
שה"עם" הם "אנשים כמותו ומתייחסים אליו בערך מה". וראה
שם בארוכה, שכמו"כ הוא בהנמשל, "הקישור והיחוד בינו ית'
בין ישראל עם קרובו". ומכיון שקישור ויחוד זה הוא הטעם על
זה "שיוכלו לעורר... מלכותו ית'" – הרי מובן, שהקישור והיחוד
הוא עוד לפני שמכתירין אותו ית' למלך.

32 ראה טושו"ע או"ח רסתקפ"א ובנו"כ שם.

33 ראה לקו"ת דרושים לסוכות פ, ג.

34 ויש לומר, דזה שאלול הוא הכנה לר"ה, הוא לא רק מפני
שכדי שהעבודה ד"תמליכוני עליכם" תהי' בשלימות צריך לעורר
תחילה ההתקשרות העצמית ד"אני לדודי" (כנ"ל בפנים). אלא
גם, שע"י שהעבודה דר"ה באה לאחרי הקדמת העבודה דאלול –
גם העבודה דר"ה הוא באופן נעלה יותר, כיון שמיוסדת על הענין
ד"אני לדודי". ועד"ז יש לומר גם בענין החינוך, שע"י החינוך –
גם כשיזקין יהי' בו תוקף האמונה וכו' שמצד העצם (ראה לעיל
הערה 26). ויש לומר, שזהו גם מהפירושים במ"ש "חנוך לנער
ע"פ דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" – דלכאורה, מהי המעלה
בזה שגם כשיזקין לא יסור מדרכו של הנער (וכמו שמדייק בתנאי
בהקדמה לשעיהו"א) – דיש לומר הפירוש בזה, שגם כשמזקין
ויהי' לו השגה באלקות, גם אז יהי' בו (גם) תוקף האמונה וכו'
של נער. וצ"ע.

35 ע"ד הידוע שגילוי עצמותו ית' שלמעלה מכל ציור (אינו
בעולמות העליונים – דוגמת היכל מלכותו, כ"א) הוא דוקא
בתחתונים, תחתון שאין תחתון למטה ממנו, ועד באופן של דירה
בתחתונים, שבדירה נמצא הדר שם בגילוי ובהתפשטות, עד
שהדירה משתנה ע"י הדר שם (שנעשית דירת אדם).

36 אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע
או"ח סרל"א.

37 משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

38 משנה סוף קידושין – כגירסת מלאכת שלמה. ועוד.

38 משא"כ השמחה שבחודש אלול, הבאה מזה
39 שה"מלך בשדה", מזה שבנ"י קשורים עם עצמותו
40 ית' - הרי זה למעלה ממדידות והגבלות, ולכן אין
41 זה בגדר ציווי וחיוב.

42 יא. מהביאור הנ"ל במעלת חודש אלול - ישנה
43 הוראה גדולה שהיא יסוד בחיי היום-יום של
44 יהודי:

45 לאחר שיהודי מקיים את כל המצוות שמחוייב
46 בהם, כולל גם המצוות שמ'דברי סופרים', והדינים
47 מראשונים ואחרונים וכו' כמובא בשו"ע, וגם
48 ב'שולחן ערוך החסידי', ועד גם מנהגי ישראל מכל
49 חוג וחוג, וההוראות המיוחדות מרבנים ומנהיגי
50 ישראל שבכל דור ודור, עד כ"ק מו"ח אדמו"ר
51 נשיא דורנו - רואים בפועל, שנשארים ריבוי ענינים
52 במשך היום אשר עליהם אין הוראה מפורשת
53 ב'שולחן ערוך' וכל הנ"ל.

54 ובפרט שחלק חשוב מהם הם ענינים איך לנצח
55 את היצר שבו, והנסיגות שמסביבו וכו', וכו', כל
56 אחד ואחת בעניניו.

57 אין ליהודי מה לירא ולפחד מזה, ובוודאי לא
58 לחכות עד שמשהו יבוא ויגיד לו הוראות,
59 אדרבה: בזה מתבטא עיקר העבודה - שתהי'
60 עבודה בכח עצמו, שיתייגע עם שכלו הוא לחפש
61 ולמצוא בתורה ("הפך בה והפך בה דכולה בה"⁴⁰)
62 ועל יסוד כללי התורה - ההוראות איך שצריך
63 להתנהג בכל מקרה מסויים, "בכל דרכיך רעהו"
64 ו"כל מעשיך יהיו לשם שמים" - שיהי' 'דוגמא
65 חיה' בכל הנהגותיו, איך שיהודי שהוא חלק מעמו
66 של הקב"ה - מתנהג.

67 ועד"ז - בנוגע לקיום המצוות, יהודי מקיים
68 אותן בדיוק ע"פ ציווי התורה, לא תוסיפון ולא
69 תגרעון ח"ו, אבל ביחד עם זה נתנו להבנתו שהוא
70 ימצא בכח עצמו את הדרך איך לקיים את המצוה
71 בתכלית היופי והידור: בהידור מצוה, מדת
72 חסידות, לפנים משורת הדין וכו'.

1 שכל מציאותו נבראה בכדי לשמש את קונו - זה
2 קשור עם עצם מציאותו.

3 ועד"ז הוא גם בנוגע ל"כל מעשיך יהיו לשם
4 שמים" ו"בכל דרכיך רעהו" - כי התוכן שלהם
5 מבטא את ההכרה, שכל מציאותו וכל פעולותיו,
6 הם "לשמש את קונו".

7 ועפ"ז תומתק השייכות של המשל "מלך
8 בשדה" עם זה שחודש אלול אינו יו"ט:

9 זה שבחודש אלול הקב"ה כמו "מלך בשדה",
10 שזה קאי על עצמותו של הקב"ה - צריך לעורר
11 אצל בני הענין ד"אני לדודי", שכל ה"אני" שלו
12 (עצם מציאותו) הוא "לדודי".

13 וענין זה ד"אני לדודי" מודגש דוקא בימי החול,
14 כשעסוקים בעשיית מלאכה ועובדין דחול, ואעפ"כ
15 עושה זאת לשם שמים - שבא מצד ההכרה
16 וההרגש שכל ה"אני" שלו הוא (רק) "לשמש את
17 קונו".

18 י. ע"פ כל הנ"ל יש לומר, שזה שאין ציווי
19 שבחודש אלול צריך להיות בשמחה, ולא רק שאין
20 ציווי על זה (מן התורה וגם לא בדברי סופרים)
21 אלא שלא נמצא אפי' בדברי האחרונים, כולל גם
22 דרושי חסידות - אע"פ שלא יכולה להיות שמחה
23 יותר גדולה מזה שהקב"ה מקבל את כאו"א ב"סבר
24 פנים יפות" ו"מראה פנים שוחקות לכולם" - הוא
25 כי השמחה בחודש אלול היא למעלה מגדר ציווי
26 (אפי' מגדר ציווי של מנהג הכתוב בספרים):

27 השמחה של יהודי שבאה מ"אני לדודי ודודי
28 לי", מזה שעצם מציאותו קשורה עם עצמותו ית'
29 (שלמעלה מתואר מלך), היא למעלה מגדר ציווי.

30 ויש להוסיף, שזוהי גם ההסברה בזה שהמשל
31 של "מלך בשדה" הוא ביאור על זה שחודש אלול
32 אינו יו"ט, שזה שולל (כנ"ל ס"ב) גם את חיוב
33 השמחה בחודש אלול:

34 שמחת יו"ט, מכיון שהשמחה היא מה'גילוי
35 אור' שמאיר ביו"ט, לכן היא במדידה והגבלה, לפי
36 מעלת האור של היו"ט, ולכן יש על זה ציווי
37 וחיוב³⁹.

- מ"מ, מזה שיש ציווי על שמחה זו ("חייב לבסומי כו' עד דלא
ידע"), מוכח שיש "ציור" בשמחה (אלא ש"ציור" זה הוא למעלה
מהדעת). משא"כ באלול. וצ"ע.
(40) אבות ספ"ה.

(39) ויש לומר, שגם שמחת פורים שהיא "עד דלא ידע",
למעלה מהמדידות וההגבלות של טעם ודעת (כי הגילוי בפורים
הוא למעלה מהשתלשלות, כמבואר בארוכה בתו"א שבהערה 8)

וברגע שלאח"ז מתחיל יצרו הרע לפתותו להתעסק
בענינים הפכיים, כפי שידע אינש בנפשי, ועד"ז
הסתירות השונות וההפכים שרואה מסביבו בעולם
("שדה"), כולל הנסיונות שיש לו מהעולם
שמסביבו —

אינו צריך לפחד מזה, ולברוח להתחבא בד'
אמותיו המצומצמות - כי אדרבה: כך ברא הקב"ה
מלכתחילה את העולם, עולם מלא בענינים
הפכיים, מתחיל מנשמה וגוף ונפש הבהמית של
יהודי - עם הכוונה שההפכים יעוררו את עבודתו
של יהודי, ללחום נגד יצרו והמנגדים שמבחוץ,
ועי"ז לגלות את כחותיו הפנימיים⁴⁶.

ולכן צריך יהודי לדעת, ש"כי תצא למלחמה על
אויביך"⁴⁷, הוא יוצא למלחמה, אבל הוא "עו"
אויביך", שלא בערך למעלה מאויביו, כי כל
מציאותם היא רק כדי לעורר את כחותיו הפנימיים,
כנ"ל.

ועי"ז יש ליהודי את הלימוד המיוחד מחודש
אלול, שאז הקב"ה הוא "מלך בשדה":

תכונת ה"שדה" (עובדין דחול) היא נתינה
מקום ממוצע בין עיר למדבר, ענינים דהיפך כו'
[ובלשון המאמר של אדמו"ר הזקן⁴⁸ על "מדבר",
שענינו הוא "ארץ לא זרועה"⁴⁹, "זרועה" בענינים
של "לא", ענינים בלתי רצויים], אעפ"כ הולך
ה"מלך" ל"שדה", ואדרבה - דוקא שם נמצאת
עצמות המלך (כנ"ל ס"ח), ועי"ז שה"מלך בשדה"
— הרי זה נתינת כח גם ליהודים שנמצאים
ב"מדבר" לעשות תשובה.

ומזה צריך יהודי ללמוד, שלא להתנתק
מה"שדה", אלא אדרבה — ממנה תוציא לחם⁵⁰ -
לצאת לשם, ולגלות שם את המציאות של ה"מלך",
החל בנוגע ל"שדה" (בגוף ונה"ב, עובדין דחול)
שלו, וגם בנוגע ל"שדה" כפשוטה, ששם נמצאים
יהודים שלע"ע הם עדיין בדרגת "שדה", ומפיץ
יהדות גם אליהם וביניהם. ואדרבה — דוקא עי"ז
מתגלים כחותיו הנעלמים, ועד לעצמיותו, כנ"ל.

ודוקא עי"ז יהודי מראה מהו יהודי: שלא רק
שמקיים את מצוותיו של הקב"ה (כמו מי שעושה
דבר נוסף), אלא שבזה מתבטאת עצם מציאותו,
אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני".

יב. עאכו"כ כשנמצאים בחודש אלול (ובפרט
לאחרי שכבר עברו שבועה ימים הראשונים, שהם
היקף שלם של שבועת ימי השבוע, הכולל את כל
שינויי הבריאה⁴¹)

- כשהמלך נמצא "בשדה" ליד כאו"א, שאז
ישנם עוד כוחות שיהי' "אני לדודי", המעורר את
ה"דודי לי", וגם כהנהגה לקבלת מלכותו ית' בר"ה,
וקיום המצוות במשך השנה הבאה. והאופן
בפרטיות איך שיהודי צריך לעשות העבודה של
חודש אלול - לא נאמר בפירוש בתורה שבכתב
ובספרי תורה שבע"פ, כי זה ניתן לכאו"א, שיתבונן
לפי כללי התורה, איך שצריך לחזק יותר את הקשר
שלו עם הקב"ה.

ובוודאי - עי" קיום ההוראות שהפוסקים
בדורות שלפנ"ז כבר הורו, ובכללות — שחודש
אלול הוא חודש החשבון והתשובה על כללות
העבודה במשך השנה, כמרומו גם בחמשה הר"ת
של "אלול", כנגד תורה עבודה וגמ"ח, תשובה
וגאולה, כולל ובמיוחד — מנהגי חודש אלול
בשו"ע ואחרונים (כמדובר לעיל בארוכה⁴²),
ומהם: המנהג לאחל לכאו"א כתיבה וחתומה
טובה⁴³, המנהג לפשפש בדקדוקי מצוה, לבדוק
התפילין ומזוזות וכו'⁴⁴. המנהג להרבות בצדקה⁴⁵.
ועוד.

יג. מזה יש עוד לימוד עיקרי:

כאשר יהודי מסתכל מסביבו, ורואה דברים
מנוגדים והפכיים, לכל-לראש בו עצמו: הנה הוא
מרגיש איך שה"מלך" נמצא ביחד אתו ב"שדה",

(41) ובפרט בקביעות שנה זו, שד' ימים הראשונים דחודש
אלול מכוונים לו' ימי השבוע כסדרם (א' אלול - ביום ראשון
וכו'), שיש בזה שלימות נוספת (ע"ד הידוע בנוגע ל"ממחרת
השבת גו' שבע שבתות תמימות", שאימתי הן תמימות כשהן
כששת ימי בראשית, כשחל פסח בשבת ומתחילין לספור ממחרת
השבת גם כפשוטו - ראה קה"ר פ"א, ג. נת' בלקו"ש ח"ב ע' 96
ואילך, ועוד).

(42) קונטרס משיחות ש"פ ראה. וש"נ.

(43) ראה מטה אפרים או"ח סתקפ"א ס"ט.

(44) מטה אפרים שם ס"י.

(45) לקו"ת ראה כה, ב.

(46) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 284.

(47) ריש פ' תצא - שקורין בתפילת מנחה בשבת זו.

(48) ראה לב, ב.

(49) ירמ' ב, ב.

(50) איוב כח, ה.

משמנים ושתו ממתקים⁵³, כמדובר כמ"פ²¹
בארוכה⁵⁴.²²
טו. בהמשך להאמור לעיל, אודות ההדגשה
בפרט בחודש אלול על העבודה בכח עצמו -
מציעים דבר שיבטא בגלוי יותר איך שיהודים
מוסיפים בעבודתם בכח עצמם:
כהכנה לשנה החדשה, יתחילו בכל מקום
ומקום (או עכ"פ לקבל החלטה להתחיל בשנה
הבאה) להקים בנינים חדשים⁵⁵, בתי תורה, בתי
תפילה, בתי גמ"ח, או כולם, או כולם יחד⁵⁶.
וההתחלה (או עכ"פ ההחלטה) תהי' כבר ותיכף
הכנה קרובה ללכת ביחד עם "המלך בשדה" לעיר
הבירה ולהיכל מלכותו, ובפשטות - לירושלים עיר
הקודש, קרית מלך רב⁵⁷, בבית־המקדש השלישי
(שכבר עומד בנוי למעלה⁵⁸), ועד - בקודש
הקדשים, ותיכף ומיד ממש.

(53) נסמן לעיל הערה 13.

(54) ראה לקו"ש חי"ד ע' 369 ואילך.

(55) בנוסף להרחבת ושיפור בנינים קיימים.

(56) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 303 ואילך. קונטרס

משיחת ש"פ תרומה תשמ"ז. ועוד.

(57) תהלים מח, ג.

(58) פירש"י ותוס' סוכה מא, א.

יד. ובנוגע לפועל:
בטח ינצל כל אחד ואחד את הזמן של חודש
אלול, לחזק את הקשר ד"אני לדודי ודודי לי",
כולל ע"י עשיית חשבון־צדק בנוגע לעבודה במשך
השנה הזו, על־מנת להשלים, גם מלשון שלימות.
ובמיוחד - ע"י הוספה בתורה, תפילה וצדקה,
תשובה וגאולה. וגם להשפיע על האנשים
שמסביבו, כולל - אלו שנמצאים בדרגת "שדה",
וממוצע ל"מדבר", כנ"ל.
ובעמדנו ב'שנת הקהל' ושנת תש"מ ותש"מ -
בוודאי יחספו בשבועות האחרונים, להוסיף ביתר
שאת ויתר עז, בעשיית כינוסי "הקהל" של אנשים
נשים וטף, למען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם⁵¹,
ואיש את אחיו יעזורו ולאחיו יאמר חזק⁵²,
ובמיוחד - בנוגע להעבודה שהזמן גרמא בחודש
אלול.

ומכיון שחודש אלול הוא גם הכנה לראש־
השנה - הרי זה גם הזמן המתאים לעורר את
כאו"א בנוגע להשתדלות לעזור למי שזקוק לזה,
בכל המצטרך, בכדי שיוכל לקיים בר"ה "אכלו

(51) וילך לא, יב ואילך.

(52) ישעי' מא, ו.

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מכתבו המודיע אדות נסיעתו צלחה לאה"ק ת"ו, הגיעני היום, ובאשר האני שנוסע בה עזבה
כבר את ניו יארק מוכרחני לשלח מכתב באמצעות האפיס שלי בפאריז כדי למהר ולהעיר לו, כי האני
י"ירושלים" אשר מתכוון לנסוע בה ממארסייל היא אני יהודית והעובדים בה הם יהודים, ויש איסור
לנסוע בה בשבת, או גם להמצא בה ביום השבת ולהנות מהמלאכות הנעשות ביום השבת.

ובאשר כפי הידיעות שהגיעוני תעזב האני הנ"ל את מארסייל ביום ה' או ו' הבע"ל ותגיע לחיפה
רק אחר השבת לכן הנסיעה קשורה בחילול שבת, ובאם אין לפנינו ברירת נסיעה באני אחרת עד אה"ק
ת"ו, אולי אפשר לו לנסוע באופן אחר, רכבת או אווירן עד נעאפאל לשבת ומשם להמשיך הנסיעה
באותה האני ירושלים, אשר כפי ששמעתי עוזבת היא את נעאפאל (נייפעלס) ביום א'.

ובודאי לא יסתפק במה שיציל את עצמו ואת זוגתו תחי' מחלול שבת, אולי יודיע זה גם לעוד
אנשים חרדים לדבר ה', אשר רק משום שחסרה להן הידיעה עלולים הם חלילה לחלול שבת.

בברכת כתיבה וחתומה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף ב, שלא מצינו חיוב של שמחה בחודש אלול:

1 מובן וגם פשוט, שכללות העבודה צריכה להיות מתוך שמחה, כמו שכתוב¹ "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

3 אבל שמחה זו היא בכל עניני העבודה, בכל הזמנים כולם, במשך כל ימי חיי האדם, דמכיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני'², הרי השימוש לקונו הוא במשך כל ימי חייו, ושימוש זה צריך להיות בשמחה וטוב לבב.

6 ואילו המדובר כאן, הוא בנוגע להדגשה מיוחדת וחיוב מיוחד על השמחה בחודש אלול: מכיון שהמלך בשדה³, ומקבל כולם בסבר פנים יפות וכו', ובפרט על-ידי ההתבוננות שהקב"ה מניח כל עניניו⁴, כולל ובמיוחד ההכנה (כביכול) לשנה הבאה, לתת לכל העולם כולו שנה טובה ומתוקה, כדי לבוא לשדה להיות יחד עם בני-ישראל בקירוב מיוחד כו' – הרי זה צריך לעורר ולהביא לידי שמחה גדולה ביותר, ואף-על-פי-כן לא מצינו בחודש אלול הדגשה מיוחדת בנוגע לענין השמחה?

11 ויש להוסיף, שמקום ה"שדה" (מלך בשדה) הוא בסתירה לענין השמחה - כי השמחה קשורה עם בית דוקא, "בנין של שמחה", שעם היות ששמחה היא באופן של פריצת גדר⁵, הרי היא קשורה בכל זאת עם "בית", כתלים וגג כו', ולא בשדה.

14 בפשטות יש לומר, שמכיון שרגש השמחה קשור עם מציאות המלך, הרי גם התגלות השמחה כשלעצמה היא בהתאם לרצון וציווי המלך, ולכן יש זמנים שעל-פי ציווי המלך צריך להיות עיקר העבודה בענין השמחה, כמו "מועדים לשמחה", "זמן שמחתנו", ויש זמנים שעל-פי ציווי המלך עיקר העבודה הוא בענין ואופן אחר, ללא הדגשה מיוחדת על ענין השמחה.

18 אמנם, כד דייקת שפיר, יש לומר בעומק יותר - שהעדר הציווי על ענין השמחה מורה על שמחה גדולה ביותר שלמעלה מגדר ציווי, כדלקמן.

בסעיף ג, שאין ציווי על מכשירי מצוה, מכיון שזה מובן מעצמו:

20 ועל-פי-זה מובן גם שאין חיוב מן התורה על ברכת המצוות⁶ (מלבד ברכת המזון⁷, ולכמה דעות גם ברכת התורה⁸) - כי התוכן של ברכת המצוות ("אשר קדשנו במצוותיו וצונונו"), קיום המצוה מצד ציווי הקב"ה, הוא ענין המובן מעצמו, ללא צורך בציווי.

23 ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז"ל⁹ "כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה", ואם הדברים אמורים בנוגע לכל עניני הבריאה, בנוגע לציווי הקב"ה בתורה, על-אחת-כמה-וכמה שלא יתכן ציווי לבטלה חס-ושלום, לצוות על דבר המובן מעצמו ומאליו.

(1) תבוא כח, מו. רמב"ם סוף הל' לולב.

(2) משנה ובריייתא סוף קידושין.

(3) וי"ל, שהדיעה לפני חודש אלול (מאז גילוי הענין ע"י רבינו הזקן) שבחודש אלול יבוא המלך לשדה, היא ע"ד וברוגמת הענין ד"קדמא שכינה ואתיא" (ברכות ו, א), היינו, שהמלך מקדים לבוא לשדה לפני בני.

(4) ע"ד לשון רבינו הזקן בתניא (רפמ"א. פמ"ו) "ומניח העליונים ותחתונים כו'".

(5) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(6) ובמצות צדקה — אין חיוב גם מד"ס, ואדרבה — אין להתעכב בשביל לברך לפני נתינת הצדקה, אלא כשהעני מבקש צדקה צריך ליתן לו תיכף ומיד (ראה שו"ע יו"ד ר"ס רמז).

(7) רמב"ם ריש הל' ברכות.

(8) ראה לקו"ש חיד"ע ע' 148. וש"נ.

(9) שבת עז, ב.

שם, הערה 19, בענין ציווי על ההתבוננות:

ולהעיר, שבדאי אין יוצאים ידי־חובת מצות אהבת ה' על־ידי התבוננות בשכל לבד, שהרי המצוה היא "ואהבת גו'", רגש האהבה בלב (אלא שהדרך לבוא להרגש האהבה בלב היא על־ידי ההתבוננות). [ובאופן כזה צריך לפרש גם בדרושי חסידות שבהם נשאלת השאלה, איך שייך ציווי על רגש שבלב, והתירון הוא שהציווי הוא על ההתבוננות].
ויש להוסיף, שענין זה מודגש יותר בציווי "ואהבת לרעך כמוך"¹⁰, אהבת ישראל¹¹ - שבזה פשוט יותר שהעיקר הוא באופן שיגיע ל"רעך", על־ידי רגש הלב (לא רק התבוננות במחשבה), שמביא לידי מעשה בפועל. ועל־דרך שבכל המצוות צריך להיות מעשה בפועל דוקא, כמו בתפילין ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין"¹²), שאף שכוונת שעבוד המוח והלב היא חלק מהמצוה¹³, מכל־מקום העיקר הוא קיום המצוה במעשה בפועל.

בסעיף י, במעלת השמחה בחודש אלול, אף שלא נתפרש ע"ז ציווי:

ולהעיר, שבביאור משל "המלך בשדה", לא הזכיר רבינו הזקן גם את ענין הביטול למלך, אף־על־פי שב"שדה" צריכה להיות הזהירות בביטול למלך, עוד יותר מאשר בעיר הבירה ובהיכל המלך. ועל־כרחך צריך לומר, שלא נזכר הביטול למלך להיותו דבר המובן מאליו, ואדרבה, הביטול למלך בשדה הוא בעילוי גדול יותר מאשר הביטול למלך בעיר הבירה ובהיכל המלכות, כי הביטול שבהיכל המלך הוא על־ידי־זה ש"רואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש אחד כו"¹⁴, היינו, שהביטול קשור עם ציור מסויים (שרים רבים ונכבדים וכו'), וכל ציור הוא ענין של הגבלה; מה־שאינ־כן בשדה - כיון שאין הציור וההגבלה של שרים רבים ונכבדים כו', אזי הביטול הוא לעצמיותו של המלך. ועל־דרך־זה מובן בנוגע לענין השמחה - שלא נתפרש להיותו דבר המובן מאליו, ואדרבה, השמחה מצד גילוי "המלך בשדה" היא באופן נעלה יותר מאשר בעיר הבירה והיכל המלך.
ויש להוסיף, שמכיון שהשמחה מצד "מלך בשדה" היא על־פי טבע האדם - ובפרט על־פי שכל - יש לנצל טבע זה בעבודת האדם.

בסעיף טו, בענין בנינים חדשים:

וכאן המקום לעורר עוד פעם, שכל אחד ואחת, האנשים והנשים והטף, צריך להשתדל לעשות מביתו, חדרו וחפציו כו', בית תורה, תפילה וגמילות חסדים, כמדובר כמה פעמים בארוכה. ובכל ענינים האמורים - באופן של הוספה, כמדובר לעיל אודות ההוספות החל מחמשה עשר באב, "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף"¹⁵, "יוסיף חיים על חייו"¹⁶, להוסיף כהנה וכהנה, ולא רק ח"י פעמים (כפי שדרשו חכמינו ז"ל¹⁷ בפירוש הפסוק¹⁸ "כהנה וכהנה"), אלא עד אין סוף.

(14) תניא פמ"ב (בהגה"ה).

(15) תענית בסופה.

(16) פירש"י שם.

(17) סנהדרין כא, א.

(18) ש"ב יב, ח.

(10) קדושים יט, יח.

(11) להעיר מהקשר ושייכות ג' האהבות, אהבת ה' אהבת ישראל ואהבת התורה (קונטרס אהבת ישראל בתחילתו. וש"נ).

(12) קידושין לה, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז או"ח רסל"ז.

(13) ראה ב"ח או"ח ס"ח.

בס"ד. שיחת ש"פ שופטים, ז' אלול ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

א. חודש אלול - להיותו חודש החשבון והתשובה על עבודת כל השנה החולפת, והכנה לעבודת השנה הבאה, מודגשים בו כל העניינים שבעבודת האדם לקונו, הן פרטי עניני העבודה (בחמשת הראשי-תיבות של "אלול" הכוללים ג' הקוין: תורה עבודה וגמילות חסדים, תשובה ותפילה, כנ"ל בארוכה¹), והן כללות ענין העבודה, תכלית ומטרת הבריאה כולה.

ובהקדמה: תכלית ומטרת הבריאה כולה (כל סדר ההשתלשלות) היא - בשביל התורה ובשביל ישראל², היינו, שעל-ידי עבודתם של ישראל בקיום התורה ומצוות, נעשה ענין של חידוש שלא היה לפני-זה, אף שלמעלה "אין כח חסר פועל"³, מכל-מקום רצה הקב"ה שכל זמן שזה לא בא בפועל, יהיה באופן של "חסר" (כביכול), והשלימות תהיה על-ידי עבודתם של ישראל בכח עצמם - "למעשה ידיך תכסוף"⁴.

ובענין זה (השלימות שעל-ידי עבודת האדם, "למעשה ידיך תכסוף") ישנם שני הפכים:

מחד גיסא - מדגישים שמדובר אודות "מעשה ידיך" (של הקב"ה), שבוודאי לא שייך שמעשה ידיו יפעלו שלימות או הוספה אצל זה שעשאם (הקב"ה); ולאידך גיסא - "למעשה ידיך תכסוף", שרצונו של הקב"ה הוא בעבודה של "מעשה ידיו" מצד השלימות כביכול שנעשית על-ידי-זה, ובזה גופא - "למעשה ידיך תכסוף" דייקא, היינו, לא רק רצון סתם, אלא באופן ד"תכסוף", שמשתוקק וכוסף כביכול לעבודת ופעולת "מעשה ידיו".

וענין זה מודגש גם בטעם לכללות הבריאה ש"נתאוהה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"⁵:

מחד גיסא - מדובר אודות מציאות של "תחתונים", ובזה גופא "תחתונים" בשלימות, היינו, תחתון שאין תחתון למטה ממנו; ולאידך גיסא - "נתאוהה הקב"ה כו'", היינו, לא רק רצון סתם, אלא באופן של "תאוה", כפתגם רבינו הזקן (שהובא בהמשך תרס"ו בתחילתו⁶) "אויף א תאוה איז קיין קשיא"⁷ (על-דרך "למעשה ידיך תכסוף").

וגם הדבר שאליו נתאוה (להיות לו יתברך דירה בתחתונים) הוא באופן של שני הפכים שמתחברים יחד - שמציאות הבריאה כולה, כל סדר השתלשלות⁸, נעשית דירה לו יתברך, שבה מתגלה עצמותו של האדם הדר בדירה⁹.

ב. ולאחרי הקדמה זו, יובן שענין הנ"ל (השייך לכללות העבודה בכל השנה כולה) הוא בהדגשה יתירה בחודש אלול:

בענינו של חודש אלול (המרומז בראשי-תיבות "אלול") - "אני לדודי ודודי לי" - ישנם שני הפכים: מציאות האדם ("אני") והקב"ה ("דודי"), ואף-על-פי-כן מתחברים יחדיו - "אני לדודי ודודי לי".

ובפרטיות יותר - שחיבור הפכים הוא בשני אופנים. ולא עוד, אלא ששני אופנים אלו הם הפכיים זה מזה: מלמטה למעלה - "אני לדודי", ומלמעלה למטה - "דודי לי".

ק"י קשיא", היינו, שמסבירים ב"שכל" שאין מקום לשאלה וקושיא.

(8) ולהעיר, שגם ב"סדר השתלשלות" מודגשים ב' הפכים: בסדר השתלשלות ישנם ריבוי חילוקי דרגות, עליון ותחתון כו', ובאופן של "סדר" דוקא; וביחד עם זה, יש בו המקור שממנו ועל-ידו נעשה כל סדר ההשתלשלות, שהוא למעלה מגדר עליון ותחתון, ולכן על-ידו דוקא נעשית העלי' של כל סדר ההשתלשלות (שהרי אין חבוס מתיר עצמו כו').
(9) ראה שיחות דלעיל הערה 35.

(1) קונטרס משיחות ש"פ ראה.
(2) פירש"י עה"ת בתחילתו. ועוד.
(3) ראה פרדס שער יא (שער הצחצחות) פ"ג. הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א. ועוד.
(4) איוב יד, טו.
(5) ראה תנחומא נשא טז. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
(6) ס"ע ד ואילך.
(7) ולהעיר, שבפתגם זה עצמו מודגשים ב' הפכים - שאף שיש מקום לשאלה וקושיא (ולא באופן ד"חוקה חקקתי גזירה גזרתי", "אין לך רשות להרהר אחריה"), מ"מ, "אויף א תאוה איז

1 וכל ענינים אלו - "אני" ו"דודי", והחיבור שלהם בשני אופנים, ואופנים הפכיים, מלמטה למעלה
2 ומלמעלה למטה - נכללים בתיבה אחת, "אלול" (שכתיבתה בשטרות על-פי תורה צריכה להיות ללא
3 הפסק בינתיים), היינו, שנעשים ענין אחד ממש.

4 וענין זה מודגש גם בביאורו של רבינו הזקן¹⁰ בענין חודש אלול, על-פי המשל ד"מלך בשדה" -
5 שגם בזה מודגשים שני הפכים:

6 המלך - "משכמו ומעלה גבוה מכל העם"¹¹, היינו, שאפילו "משכמו", החלק שלמטה מהראש, ובוה
7 גופא - בבחינת אחוריים, הנה גם בדרגה זו הרי הוא "גבוה מכל העם", ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע
8 לעצמותו של המלך.

9 ולאידך גיסא - "אין מלך בלא עם"¹², היינו, שלמרות גדלותו ורוממותו של המלך מכל העם, הרי
10 מציאות המלך שייכת דוקא כשישנה מציאות העם. ובהדגשה יתירה בחודש אלול - שהמלך נמצא בשדה,
11 היינו, שהשייכות של המלך לעם היא (לא רק לאחר שמתעלים ובאים לעיר הבירה וארמון המלך, אלא)
12 גם בהיותם בשדה, כולל גם שעסוקים בעניני שדה כו' - גם במעמד ומצב זה בא המלך לשדה, ומקבל
13 את כולם בסבר פנים יפות, ומראה פנים שוחקות לכולם וכו'.

14 ולהעיר, שענין חיבור הפכים, מוסיף עוד יותר בשמחה שבחודש אלול (ראה בשיחות דלעיל), שהרי
15 טבע האדם שחיבור הפכים מעורר שמחה גדולה יותר מאשר דבר הרגיל.

16 ג. המשך הביאור במעלת עבודת חודש אלול, וגודל השמחה שבחודש אלול, למעלה מגדר של ציווי
17 כו' - נכלל בשיחות דלעיל.

18 ד. ויש לקשר זה עם תחילת פרשת השבוע, "שופטים ושוטרים תתן לך" - שגם בזה מודגשים שני
19 הפכים:

20 "שופטים" - שענינו של שופט אמיתי (על-פי תורה) הוא, שאמירת הפסק-דין כשלעצמה מחייבת
21 ופועלת את קיום הפסק-דין בפועל (על-דרך ובדוגמת הפסק-דין של הקב"ה - "כי הוא אמר ויהי"¹³),
22 היינו, שאין צורך בכפיה כדי לקיים את הפסק-דין של השופט, דמכיון שהעם מכירים גודל מעלתו של
23 השופט, אזי מקיימים מעצמם את פסקי-הדינים שלו, מצד יראת הכבוד, אהבה וכו'. וענינו בעבודה -
24 שפסקי-הדינים שבתורה ("שופטים") מחייבים את האדם שיקיימם בפועל.

25 אמנם, כדי לגלות את כחותיו של האדם על-ידי עבודתו - עשה הקב"ה שיהיה צורך גם ב"שוטרים",
26 "שופטים ושוטרים תתן לך", היינו, שהפסק-דין של השופט ("תורה") כשלעצמו אינו מספיק לפעול הקיום
27 בפועל, אלא יש צורך ב"שוטרים" שתפקידם לכוף את העם (כפיית היצר) לקיים פסק-דין השופט, כפי
28 שמפרש רש"י את החילוק בין "שופטים" ל"שוטרים" - "שופטים, דיינין הפוסקים את הדין. ושוטרים,
29 הרודין את העם אחר מצוותן שמכין וכופתין במקלו ברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט".

30 ה. ומכאן באים לביאור בפירוש רש"י בתחילת הפרשה כנהוג לאחרונה. ובהקדמה - שכבר נתבאר
31 בארוכה (ונדפס עתה¹⁴) הביאור בפירוש רש"י זה, כולל גם החילוק שבין הפירוש ד"שוטרים" כאן (כנ"ל)
32 לפירוש ד"שוטרים" בפרשת דברים ("שוטרים לשבטיכם")¹⁵, "אלו הכופתין והמכין ברצועה על-פי
33 הדיינין" - שהם שני סוגי "שוטרים": בפרשת דברים מדובר אודות שוטרים שתפקידם לבצע את העונש
34 שפסקו השופטים (מלקות וכיוצא בזה), מה-שאין-כן בפרשתנו מדובר אודות שוטרים שתפקידם לאיים
35 ולכפות על הנידון שיקיים את דין השופט, כנ"ל בארוכה.

ובכ"מ.

(10) לקו"ת פ' ראה לב, סע"א ואילך.

(13) תהלים לג, ט.

(11) ש"א ט, ב. וראה אוה"ת וירא (כר ד) תשסד, ב. שה"ש

(14) לקו"ש חל"ד ע' 98 ואילך.

(כר ב) ע' תיד-טו, ועוד.

(15) א, ט.

(12) בחיי וישב לח, ל. שם ר"פ בלק, ועוד. שעהיה"א רפ"ז.

- 1 ויש להוסיף בביאור החילוק שבין פרשתנו לפרשת דברים – שהכתוב בפרשת דברים הוא בסגנון של
- 2 סיפור, ואילו הכתוב בפרשתנו הוא ציווי.
- 3 ובהקדים כלל בפירושו רש"י – שבפסוק שנאמר באופן של סיפור דברים, יכולים לפרש כפי שמסתבר
- 4 מפשטות לשון הכתובים על אתר, מה-שאינ-כן בפסוק שנאמר בתור ציווי, יש לפרש באופן שמתאים
- 5 לציווי.
- 6 ועל-פי כלל זה, יכולים לבאר כמה וכמה פירושי רש"י, כבנידון-דידן: בפסוק "ושוטרים לשבטיכם"
- 7 שנאמר בתור סיפור דברים – יכולים לפרש (כפי שמסתבר מפשטות הכתובים) במובן המצומצם של ביצוע
- 8 פסק-דין השופטים בלבד. אבל בפרשתנו, שמדובר אודות הציווי "שופטים ושוטרים תתן לך" – הרי
- 9 בוודאי שציווי מינוי שוטרים אינו רק בנוגע לפסק-דינים בעניני עונשים, מלקות וכיוצא בזה, אלא גם
- 10 בנוגע לכל פסק-דינים, כמו דיני ממונות. ולכן צריך לומר, שהשוטרים הם (גם) אלו שתפקידם לאיים
- 11 ולכפות על הנידון שיקיים את דין השופט.
- 12 ועל-דרך-זה בנוגע ל"שופטים": בנוגע לסיפור דברים – מצינו לפעמים שהשופט עצמו מבצע את
- 13 הפס"ד בפועל, אבל בנוגע לציווי – הרי תפקידו של השופט אינו אלא לפסוק את הדין.
- 14 אמנם, על-פי-זה נשאלת השאלה לאיך גיסא – מדוע לא נתפרש כאן ציווי בנוגע למינוי השוטרים
- 15 שתפקידם לבצע את הפסק-דין של השופטים?!
- 16 והביאור בזה – בפשטות – שהצורך לקיים את הפסק-דין של השופטים הוא דבר המובן מאליו, ואין
- 17 צורך בציווי על זה. כשם שאין צורך בציווי שצריך להכין רצועה בשביל מלקות, או להכין שופר בשביל
- 18 לתקוע ביובל לשחרור עבדים וחזרת קרקעות לבעליהם (וכיוצא בזה בכל המצוות שאין ציווי להכין
- 19 הדברים שהם מכשירי מצוה), כמו-כן אין צורך בציווי למנות אדם (שוטר) שיתן מלקות ויתקע בשופר¹⁶.
- 20 ליתר ביאור:
- 21 נקודת החילוק שבין "שופטים" ל"שוטרים" (לכל הפירושים) הוא – שעיקר ענינם של "שופטים"
- 22 הוא פסק הדין, במחשבה. ויתירה מזה, כפי שנמשך ונתגלה בדיבור; ועיקר ענינם של "שוטרים" הוא
- 23 הקיום בפועל, במעשה. אלא, שבפרטיות יותר יש כמה אופנים בדבר: ב"שופטים" – שופט שכל ענינו
- 24 אינו אלא הפסק-דין במחשבה ודיבור, ושופט שגם מבצע בעצמו את הפסק-דין במעשה בפועל,
- 25 וב"שוטרים" – שוטר שמבצע פסק-דין השופט בלבד, היינו, מעשה שקשור ובא בהמשך למחשבה
- 26 והדיבור, ושוטר הרודה וכופה לקבל דין השופט, מעשה בלבד.
- 27 ודוגמתו בעבודת האדם – בחילוק שבין תורה למצוות:
- 28 כללות החילוק שבין תורה למצוות, הוא על-דרך החילוק שבין "שופטים" (הוראת הפסק-דין, תורה,
- 29 מחשבה ודיבור) ל"שוטרים" (הקיום בפועל, מצוות, מעשה). אלא, שבפרטיות יותר נכלל בתורה גם מצות
- 30 תלמוד תורה (הלימוד בפועל), ועל-דרך-זה מצוות התלויות במחשבה. ולאידך, במצוות, ענין המעשה,
- 31 יש אופן הקשור עם תלמוד תורה (מחשבה), שמקיים מעצמו מה שלומד, ויש אופן של מעשה בלבד,
- 32 שכופה את יצרו לקיים פסק-דין התורה ("שוטרים" של פרשתנו).
- 33 וכאמור, שרצונו של הקב"ה שיצטרכו ל"שוטרים" – כדי לגלות את כחו של האדם בעבודת כפיית
- 34 היצר כו'.

כח הראי' ביותר כו'). ועוד תנאים כיו"ב, אבל לא תקיעה בשופר וכיו"ב.

16) ולכן לא מצינו בשום מקום ששופט צ"ל בעל כח (בשביל לתת מלקות), או בעל תוקע (בשביל לתקוע בשופר). — מצינו ששופט צריך לראות בעיניו (משא"כ אם כהתה עינו* עד שנחלש

(*) בדרך הטבע, שהרי רק במשה רבינו מצינו חידוש שבריותו בן ק"כ שנה "לא כהתה עינו ולא נס ליחו" (ברכה לד, ז). משא"כ שאר שופטי ישראל שהגיעו לגיל זה, ועאכ"כ אלו שהאריכו ימים יותר מק"נ שנה, כמו ר' פרידא שחי ד' מאות שנה (ראה עירובין נד, ב).

ו. ויש לקשר זה גם עם מה שכתוב בפרשת כִּי־תֵצֵא, שמתחילים לקרוא במנחת שבת - "כי תצא למלחמה על אויבך גו'":

לא זו בלבד שיש צורך ב"שופטים" כדי שהפסק־דין של ה"שופטים" (פסק־דין התורה) יבוא לידי פועל, אלא יתירה מזה - שיש מציאות של "אויב", וצריך ללחום עמו ולנצחו כו', "כי־תֵצֵא למלחמה על אויבך", אלא שהיציאה למלחמה גופא היא מלכתחילה באופן של "על אויבך", למעלה מאויבך, שהרי ה"אויב" מצד־עצמו אינו מציאות כלל, וכל האפשרות למציאותו אינה אלא בשביל שהאדם ילחום עמו וינצחו, על־ידי העבודה בכח עצמו דוקא.

וממשיך בכתוב "ונתנו ה' אלקיך בידך":

לא זו בלבד שהיציאה למלחמה היא "על אויבך", מתוך נצחון ודאי, אלא עוד זאת, ש"נתנו ה' אלקיך בידך" - "נתנו" דייקא, באופן של נתינה, "כל הנותן בעין יפה הוא נותן"¹⁷, והנתינה היא מ"ה' אלקיך", היינו, שמודגש בזה שנעשה כחך וחיותך¹⁸, מצד מעלת עבודת האדם, ועד שנעשה "בידך", בידו וברשותו, לעשות בו כרצונו, כולל גם לנצלו לקדושה, שעל־ידי־זה נוסף עילוי גדול יותר, דוגמת מעלת בעלי־תשובה שלמעלה מצדיקים¹⁹.

ויש להוסיף בדיוק הלשון "בידך" (בסגול), בשתי ידים (לא רק ביד אחת, "בידך" בשבא) - שיכול להשתמש בזה בשתי ידיו, כשם שהנתינה מלמעלה היא בשתי ידים, ביד ימין, קו החסד, או ביד שמאל, באופן של תגבורת החסדים (כמבואר בארוכה בדרושי תקיעת שופר²⁰), הן בנוגע לענינים רוחניים²¹ והן בנוגע לענינים גשמיים, בהתאם לרצונו של האדם²².

ז. ויש לקשר זה גם עם התחלת שיעור היומי ברמב"ם²³ - "טומאת עבודה־זרה מדברי סופרים, ויש לה רמז בתורה, שנאמר²⁴ הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם":

הפירוש הפשוט במה שכתב הרמב"ם ש"יש לה רמז בתורה" הוא - כדי לתת חיזוק לדבר, שאין זה מדברי סופרים בלבד, אלא יש לזה גם רמז בתורה.

אמנם, עדיין אינו מחזור לגמרי: (א) השייכות לטומאת עבודה־זרה דוקא, (ב) הרמז בתורה מפסוק שנאמר לפני מתן־תורה, בה בשעה שגם מצוות שנאמרו לפני הדיבור צריך להיות קיומן מצד הציווי במתן־תורה, כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה²⁵ בנוגע למצות מילה.

ויש לומר הביאור בזה - ב"לתקן הדעות"²⁶:

ב"טומאת עבודה־זרה" יש דבר והיפוכו - כי: עבודה־זרה כשלעצמה אינה מציאות כלל, שהרי "אין עוד מלבדו"²⁷, היינו, שאין מציאות כלל מלבד מציאותו יתברך, ועל־אחת־כמה־וכמה שלא תיתכן מציאות של עבודה־זרה, מציאות הפכית ומנגדת לגמרי. ונמצא, שאין מציאות של עבודה־זרה, כִּי־אם דמיון בלבד; ולאידך גיסא - "טומאת עבודה־זרה"²⁸, שיש בעבודה־זרה דין טומאה על־פי תורה (ועד שפועל על יהודי איסור כניסה למקדש וכיוצא בזה), מדגישה שעל־פי תורה יש מציאות של עבודה־זרה.

וההסברה בזה - שבצעם אין מקום למציאות של עבודה־זרה, וכל מציאותה אינה אלא מצד (דיני) התורה, היינו, שרצונו של הקב"ה הוא שתהיה מציאות של עבודה־זרה (ניגוד לאלקות), כדי לבטל את מציאותה על־ידי עבודת האדם בכח עצמו, על־דרך כללות ענין "כי־תֵצֵא למלחמה על אויבך".

יתן אל לבו".

(23) הל' אבות הטומאות רפ"ו.

(24) וישלח לב, ב.

(25) חולין ספ"ז.

(26) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

(27) ואתחנן ד, לה.

(28) משא"כ טומאת נבילה (וכיו"ב) - שהיא מצד טבע

שבעולם (שסוף בהמה למיתה), ולא בניגוד לאלקות.

(17) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(18) ראה טוש"ע ואדה"ז אור"ח ס"ה.

(19) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(20) סידור (עם דא"ח) שער התקיעות בסופן.

(21) ב' אופני העבודה דצדיקים (קו הימין) ובעלי תשובה (קו

השמאל).

(22) וע"ד מ"ש (תהלים קמה, טז) "פותח את ידך ומשביע לכל

חי רצון" - כרצונו של כל חי (מצו"ד עה"פ). ועאכ"כ כש"החי

- 1 וענין זה רומז הרמב"ם בכתבו ש"טומאת עבודה-זרה מדברי סופרים, ויש לה רמז בתורה" – ויש
- 2 לומר, שכוונתו לתרץ השאלה האמורה איך תיתכן מציאות של עבודה-זרה²⁹, והביאור: מכיון שכל
- 3 מציאותה וחיבתה אינה אלא מצד התורה, כנ"ל.
- 4 ובעומק יותר – "טומאת עבודה-זרה מדברי סופרים", שלמעלה מדברי תורה, וגם הרמז שבתורה הוא
- 5 מפוסק שלפני הדיבור, שיש לומר שהוא למעלה מציווי התורה – כי בשביל לגלות אחדותו יתברך גם
- 6 במקום שיש מציאות הפכית המנגדת לאלקות, יש צורך בגילוי נעלה ביותר, שבא לידי ביטוי בעילוי של
- 7 'דברי סופרים', והעילוי בענינים שהם למעלה מגדר של ציווי (לפני ולמעלה מהדיבור)³⁰.
- 8 ח. ויש לקשר גם עם שאר השיעורים ביום השבת-קודש – שגם בהם מצינו שני הפכים:
- 9 (א) בהערות אאמו"ר על פסוק בפרשתנו³¹ – מבאר שכפל הלשון "צדק צדק תרדוף"³² קאי על "צדק
- 10 עליון וצדק תחתון".
- 11 ובענין זה יש שני הפכים – כי "צדק" (צדקה) מורה על מצב ודרגה שלמעלה מחילוקים של עליון
- 12 ותחתון, וביחד עם זה, מדגישים שיש "צדק עליון וצדק תחתון".
- 13 וענינו בעבודת האדם – שענין הצדקה צריך להיות לא רק למי שנמצא בדרגתו ("רעך"), דמאי
- 14 קמשמע-לך, אלא גם לעליון וגם לתחתון. היינו, שלא יחשוב שמכיון שפלוני למעלה ממנו (עליון), אינו
- 15 יכול ליתן לו צדקה. וכן לאידך, שמכיון שפלוני למטה ממנו (תחתון), אין צריך לדרת בשביל לתת לו
- 16 צדקה, אלא צריך להשתדל בענין הצדקה באופן ש"צדק צדק תרדוף", "צדק עליון וצדק תחתון", שהרי
- 17 עצם העובדה שרואה את העליון או את התחתון שזקוק לצדקה [בהשגחה פרטית, כמאמר חכמינו ז"ל
- 18 בסיום וחותם מסכת אבות, שלומדים בשבת זו: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"],
- 19 מוכיחה, שיכול וצריך ליתן להם צדקה.
- 20 (ב) בפרק ששי דמסכת אבות שלומדים בשבת זו – (1) בתחילתו: "שנו חכמים בלשון המשנה", דבר
- 21 והיפוכו – ברייתות, אבל נישנו ("שנו", מלשון משנה) בלשון המשנה³³, ובסיומו: (2) "כל מה שברא
- 22 הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" – בריאה של הקב"ה, ואף-על-פי-כן על-ידה נוסף כביכול
- 23 בכבודו, וממשיך (3) "ואומר הוי' ימלוך לעולם ועד" – שמתחיל בשם הוי', שם העצם כו'³⁴, ומסיים
- 24 ב"ועד", חילופי אתון ד"אחד"³⁵ – שני הפכים.
- 25 ט. וההוראה מכל האמור לעיל בנוגע לפועל³⁶, "החי יתן אל לבו"³⁷ – שיהודי אינו צריך להתפעל
- 26 ממצב של הפכים, הן בנוגע לעצמו, החל מחיבור הנשמה והגוף על-ידי "תורה אחת", והן בנוגע לעולם
- 27 שמסביבו, בידעו שסדר הבריאה הוא באופן כזה לצורך עבודת האדם בכח עצמו, כנ"ל בארוכה.
- 28 וענין זה נוגע לעבודה שבכל יום ויום, ותיכף ומיד בתחילת היום – כשניעור משנתו ואומר "מודה
- 29 אני לפניך":
- 30 "אני" (מציאות האדם) ו"לפניך" (הקב"ה) – שני הפכים. ולא עוד, אלא שבזה גופא הרי זה מן הקצה
- 31 אל הקצה: מחד גיסא – מציאות האדם ("אני") בהיותו לפני תחילת עבודת היום, שזה-עתה ניעור משנתו,
- 32 עוד לפני נטילת ידים, ולאידך גיסא – הפנימיות של הקב"ה, "לפניך".

(32) טז, כ.
(33) נוסף לכך שצורפו למשניות מסכת אבות, ועד שנקראים בשם "פרק ששי".
(34) כ"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז.
(35) זח"ב קלד, רע"א (נת' בתשובות וביאורים סי"ג. וש"ג).
(36) ראה שיחות דלעיל סי"ג.
(37) קהלת ז, כ.

(29) ומה שהרמב"ם אינו מתרץ זאת בהלכות ע"ז, אלא בספר טהרה – י"ל, שעיקר השאלה היא מצד דיני טומאה שבע"ז הגורמים שיהודי לא יוכל להכנס לקודש כו', ולא (כ"כ) מצד עצם הענין דע"ז שצריכים לאבד מציאותה כמבואר בהלכות ע"ז.
(30) ע"ד המבואר בשיחות דלעיל בנוגע לענינים שלא נתפרש בהם ציווי – להיותם למעלה מגדר ציווי כו'.
(31) לקוטי לוי"צ הערות לזח"ג ע' תנא, שהרי על הזוהר בפרשתנו אין הערות.

- 1 ואף-על-פי-כן "מודה אני לפניך" – חיבור "אני" עם "לפניך", חיבור הפכים. אשר ענין זה ישנו מיד
2 בתחילת היום, ונעשה יסוד לעבודת כל היום כולו.
- 3 וכל זה – נוסף על האמור לעיל, שכללות ענין העבודה הוא באופן של חיבור הפכים, ובהדגשה
4 יתירה בעבודת חודש אלול, כנ"ל בארוכה.
- 5 י. ועוד והוא העיקר – שעלידי מעשינו ועבודתנו בכל הנ"ל, מבטלים את ענין הגלות, אשר גם
6 ענין הגלות הוא באופן של דבר והיפוכו – עצם העובדה שבני-ישראל נמצאים בגלות, ביחד עם הקב"ה,
7 כביכול, "שכינתא בגלותא"³⁸ (ובפרט ביום השבת וברעוא דרעיון, זמן שמצד-עצמו הוא למעלה לגמרי
8 מענין של גלות, ואף-על-פי-כן גם בזמן כזה נמצאים בגלות, ועד לחושך הגלות), ועבודתו של יהודי
9 היא – להמשיך את האל"ף, אלופו של עולם, בתוך הגלות, שעל-ידי-זה נעשה מ"גולה" "גאולה"³⁹.
- 10 ובפשטות – גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
11 ובבנותינו"⁴⁰, "קהל גדול ישוּבו הנה"⁴¹ – לארצנו הקדושה, ובאופן של שלימות, ויתירה מזה – "ירחיב
12 ה' אלקיך את גבולך"⁴², ארץ קיני קניזי וקדמוני⁴³.
- 13 ובפרט על-ידי ההוספה במעשינו ועבודתנו שהם מעין ודוגמת ענין "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"
14 בעבודה הרוחנית – "ג' ראשונות", חכמה בינה דעת, שהרי אף שעיקר העבודה בזמן הזה היא בענין
15 המדות (שבע מדות, שדוגמתן הם שבעה עממין), ואילו עבודת המוחין ("ג' ראשונות", שדוגמתם קיני
16 קניזי וקדמוני) תהיה לעתיד-לבוא⁴⁴, מכל-מקום מעין ודוגמת זה יכול וצריך להיות גם בזמן הזה,
17 על-ידי-זה ש"יפוצו מעינותיך חוצה", הפצת מעיינות תורת חסידות חב"ד, שבה יש הדגשה מיוחדת על
18 ענין המוחין, ולכן זוהי ההכנה המתאימה לעבודת המוחין דלעתיד-לבוא, כולל גם לקיום היעוד ד"ירחיב
19 ה' אלקיך את גבולך" בנוגע לארץ ישראל כפשוטה ממש.
- 20 ו"כן תהיה לנו" – שתיכף ומיד ממש, בעיצומו של יום השבת-קודש הזה, באים לארצנו הקדושה,
21 לירושלים עיר הקודש, לבית-המקדש, ועד – לקודש הקדשים.
- 22 ולאלו התמהים ושואלים היתכן לומר שכל ישראל נכנסים לקודש הקדשים, בה בשעה שמפורש
23 בקרא⁴⁵ "בזאת יבוא אהרן אל הקודש וגו'", ביום הכיפורים דוקא, ובקרבות מיוחדים – מצינו מקור
24 לדבר בנגלה דתורה:
- 25 לפי כמה דעות⁴⁶ היה אהרן הכהן יכול להכנס לקודש הקדשים בכל עת שירצה, ומכיון שלעתיד-לבוא
26 יהיו כל ישראל בדרגת כהונה גדולה ("ואתם תהיו לי ממלכת כהנים"⁴⁷, "כהנים גדולים"⁴⁸) של אהרן,
27 הרי מובן וגם פשוט, שמקומו של כל אחד ואחד מישראל הוא – בקודש הקדשים. שהרי, אם הוא יכול
28 להכנס לקודש הקדשים, איך יתכן שיהיה במקום אחר? ...!
- 29 זאת ועוד: איתא בגמרא⁴⁹ "בשעה שהיו ישראל עולין לרגל, מגללין להם את הפרוכת ומראין להם
30 את הכרובים כו'" – שהיו רואים את הארון והכרובים שבקודש הקדשים. ומובן, שראיה זו היתה חודרת
31 בכל מציאותם עד כדי כך שנחשב כאילו נמצאים שם – במכל-שכן וקל-וחומר מזה ש"במקום שמחשבתו

במלחמה ("כי תצא למלחמה על אויבך"), כ"אם בדרכי נועם
ודרכי שלום.

(43) פרשתנו יח, ט ובפירש"י.

(44) ראה בארוכה ד"ה אל תצר, במאמרי אדהאמ"צ ע"ס
דברים בתחילתו.

(45) אחרי טו, ג.

(46) ראה ויק"ר פכ"א, ז, שמו"ר ספל"ח.

(47) יתרו יט, ו.

(48) בעה"ט עה"פ.

(49) יומא נד, א.

(38) זח"ג ד, ב. סו, סע"א. עה, סע"א. ועוד.

(39) ראה ויק"ר ספל"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.

(40) בא יו"ד, ט.

(41) ירמי' לא, ז.

(42) ולהעיר, שגם ענין "ירחיב ה' אלקיך את גבולך" שייך
בשבת – דאף ש"אין צריך כו' פחות משלשה ימים קודם השבת"
(שבת יט, ב), הרי כשגוים צרים על ישראל כו' יוצאים למלחמה
גם בשבת (עירובין מה, א), ובזה נכלל גם ענין ההרחבה ("ירחיב
גו' את גבולך"), כי מצד מעלת בנ"י, גם ההרחבה הו"ע המוכרח
כו'; אלא שענין זה גופא נעשה באופן של הרחבה – שאין צורך

1 של אדם, שם הוא נמצא⁵⁰, אפילו מחשבה בלבד, ועל-אחת-כמה-וכמה ראה, שהרי "אינה דומה שמיצה
2 (מחשבה) לראיה"⁵¹.

3 והעיקר – שמהדיבור בכל זה, באים תיכף ומיד למעשה בפועל ממש, בגאולה האמיתית והשלימה
4 על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

6 יא. בהמשך להמוזכר לעיל (סעיף ו) אודות תחילת פרשת כִּי-תֵצֵא (שמתחילין לקרות במנחת שבת)
7 בהמשך לפרשת שופטים – יש להתעכב על דיוק בלשון הכתוב "כִּי-תֵצֵא למלחמה על אויבך, ונתנו ה'
8 אלקיך בידך ושבית שביו":

9 הפירוש של "ושבית שביו" הוא – שלוקחים מהאויב את הדברים שהיו אצלו בשביה. שהרי
10 ה'לעומת-זה' ("אויבך") מצד-עצמה אין לה כלום, כִּי-אם מה שנפל בשביה מרשות הקדושה.

11 ועל-פי-זה אינו מובן: מדוע נאמר "ושבית שביו" - הרי היציאה מרשות ה'לעומת-זה' ("אויבך") אינה
12 ענין של שביה, אלא להיפך, השבה למקומו האמיתי ברשות הקדושה, ואם-כן הוה-ליה-למימר "והשבות
13 שביו"?

14 ונקודת הביאור – שהלשון "ושבית שביו" מדגיש יותר את גודל מעלת עבודת האדם, עבודה בכח
15 עצמו, מכיון שפעולתו במלחמה על האויב, אינה באופן של השבה בלבד, אלא באופן שיש צורך בפעולה
16 של שביה.

17 ובהקדמה: נתבאר לעיל שכל מציאות האויב אינה אלא בשביל שהאדם ינצחו על-ידי עבודתו, כי
18 לולי טעם זה אין מקום למציאות של אויב ומנגד כו', מכיון שהתהוות כל דבר היא על-ידי הקב"ה,
19 ובלשון הידוע - "לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו".

20 ובפרט על-פי תורת הבעל-שם-טוב⁵² בענין חידוש הבריאה מאין ואפס המוחלט בכל רגע ורגע,
21 וכמו-כן לא תיתכן מציאות של אויב ביחס לישראל, שגדלה מעלתם ביותר, עד כדי כך, שכל אחד ואחד
22 מישראל הוא כמו בן יחיד כו' (כתורת הבעל-שם-טוב⁵³), ואם-כן כל המציאות של "אויבך" אינה אלא
23 כדי לגלות את כחם של ישראל⁵⁴ שעל-ידי עבודתם (בכח עצמם) מנצחים את האויב כו'.

24 אמנם, על-פי-זה מתעוררת השאלה לאיך גיסא: מכיון שהאויב אינו מציאות כלל, וכל מציאותו
25 אינה אלא בשביל עבודת האדם - מהו החידוש בעבודת האדם שמנצח את האויב, בה בשעה שאינו
26 מציאות אמיתית, אלא דמיון בלבד?!

27 ועל זה נאמר "ושבית שביו" - לא "והשבות" מלשון השבה, אלא "ושבית" דוקא, מלשון שביה:
28 אף-על-פי שכל המציאות של "אויבך" אינה מצד-עצמה חס-ושלום, כִּי-אם בשביל שהאדם ינצחנה
29 כו', מכל-מקום לאחרי שנבראת המציאות של "אויב" (מצד הכוונה הנ"ל) יש בה תוקף על-פי התורה,
30 ולכן דבר שנכנס לרשותם יש לו שייכות אליהם על-פי התורה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בענין "דינא
31 דמלכותא דינא"⁵⁵, כמובא גם ב'שולחן ערוך' של רבינו הזקן חלק "חושן משפט"⁵⁶ (שנקרא בפי העולם⁵⁷
32 בשם "חלק ששי").

(50) ראה כש"ט הוספות ס"ח. ויש"נ.

(51) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

(52) שעהיה"א בתחילתו.

(53) כש"ט הוספות סקל"ג.

(54) ע"ד שמצינו בטעמי הבריאה, לגלות שלימות כחותיו ופעולותיו (ע"ח בתחילתו. הובא ונת' בהמשך תרס"ו בתחילתו.

ובכ"מ).

(55) גיטין יו"ד, ב. ויש"נ. וראה אנציק' תלמודית בערוכ.

(56) הל' הפקר והשגת גבול ס"ג.

(57) אבל לא שמעתי שם זה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, וצ"ע מקור

שם זה. ואכ"מ

ועל-פי-זה מובן שכאשר ישראל מנצחים וכובשים את האויב ולוקחים את הדברים שהיו אצלו, אין זה ענין של השבה בלבד, כִּי-אם ענין של שביה – דמכיון שבהיותם אצל האויב נעשו שלו כו', לכן יש צורך בפעולה של שביה ("ושבית שבי"), שבוה מודגשת מעלת עבודת האדם, כנ"ל.

וביחד עם זה, אין מקום לטענה שלוקחים מהם כו' – שהרי גם מה שהשבי נעשה שלהם (עד שצריך להיות "ושבית שבי") אינו כדי שישאר בידם חס-ושלום, אלא כדי שבני-ישראל יטלו מהם ("ושבית שבי"), ובלשון רש"י בתחילת פירושו על התורה (בביאור המענה על טענת אומות העולם "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים") – "כל הארץ של הקב"ה היא, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", היינו, שהנתינה להם היא מלכתחילה כדי ליטלה מהם וליתנה לישראל.

יב. כאן המקום להזכיר גם אודות 'דבר פלא' בנוגע לפרשה החסידית – שלא מצינו ב'לקוטי תורה' דרושים תחת הכותרת פרשת שופטים (אף-על-פי שבוודאי ישנם כמה דרושי חסידות של אדמו"ר הזקן על פרשת שופטים, כדמוכח מדרושי אדמו"ר האמצעי וה'צמח צדק' בפרשת שופטים המיוסדים על דרושי רבינו הזקן). וכבר העירו במקום אחר⁵⁸ שב'אור התורה' מציין ה'צמח צדק' לדיבור-המתחיל "אני לדודי" ב'לקוטי תורה' פרשת שופטים, אבל ב'לקוטי תורה' הנדפס (תורה שבכתב, לא רק תורה שבעל-פה) אין דרושים תחת הכותרת של פרשת שופטים, וצריך-עיון ואין כאן המקום להאריך בזה.

אמנם, מה שכן יודעים בוודאות – שצריכה להיות העבודה ד"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", החל מעבודת האדם בנוגע לעצמו, כידוע מה שכתב ה'שפתי כהן' בפירושו על התורה, שהאדם צריך ליתן שופטים ושוטרים על שבעת השערים שב"עיר קטנה" שלו, ובהמשך לזה, "כי-תצא למלחמה על אויבך גו" – בנוגע למלחמת היצר, שנעשה באופן ד"ונתנו ה' אלקיך בידך", ועד "ושבית שבי" – עליו עבודת התשובה.

יש לקשר זה עם מה שכתוב בסוף פרשת שופטים "כפר לעמך ישראל גו' ונכפר להם גו"⁵⁹ ענין התשובה, וכן בהפטרת פרשת שופטים, שתחילתה "אנכי אנכי הוא מנחמכם"⁶⁰, שתי פעמים "אנכי", הקשור עם ענין התשובה, כמבואר בחסידות⁶¹ מאמר המדרש⁶² "נאמר בסיני אנכי הוי' אלקיך"⁶³, בכרמל יאמר כפול ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים⁶⁴, בימי אליהו. שבסיני היו בדרגת צדיקים, אבל בכרמל שהיו בדרגת בעלי-תשובה, אמרו הוי' הוא האלקים שתי פעמים, על-דרך מה שכתוב⁶⁵ "אנכי אנכי (שתי פעמים) הוא מוחה פשעך", ועל-דרך-זה בנידון-דין – "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

יג. [המשך השיחה – אודות ההוראה בנוגע לפועל, כולל גם בניית בנינים חדשים – נכלל בשיחות דלעיל (סעיפים יד-טו). ואחר-כך אמר:]

ובהמשך לזה – יש להזכיר אודות מסיבות והתוועדויות בקשר לבנינים חדשים, בתי חב"ד, ועל-דרך-זה שאר הפעולות בהפצת התורה והיהדות.

וכרגיל, יעלו עתה אלו שהכינו קנני משקה עבור מסיבות והתוועדויות אלו, ויכריזו אודות תוכן המאורע, המקום והזמן, ויזמינו את המסובים כאן, בתוככי כלל ישראל.

ובינתיים – יבוא משיח צדקנו, ואז יתקיימו כל מסיבות והתוועדויות אלו (במקומות ובזמנים שיכריזו כו') בארצנו הקדושה, שהרי "עתידים כל בתי-כנסיות ובתי-מדרשות שבבבל (חוץ-לארץ) שיקבעו בארץ ישראל"⁶⁶.

ועד לבנין הכי עיקרי שיבנה הקב"ה – בית-המקדש השלישי, שבו תהיה שלימות הגדלות, שהרי אף שגם על 'בית שני' נאמר "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון"⁶⁷ (מכיון ש'בית ראשון' הוא

(63) יתרו כ, ב.

(64) מ"א יח, לט.

(65) ישע' מג, כה.

(66) מגילה כט, א.

(67) חגי ב, ט. ב"ב ג, סע"א ואילך.

(58) סה"מ מלוקט ע' תסח הערה 14.

(59) וע"ד מ"ש (האזינו לב, מג) "וכפר אדמתו עמו".

(60) ישע' נא, יב.

(61) לקו"ת דרושי ש"ש סה, ב ואילך. ובכ"מ.

(62) הובא בפירוש"י עה"פ שופטים ה, ג.

1 על-דרך עבודת הצדיקים, ו'בית שני' הוא על-דרך עבודת בעלי-תשובה⁶⁸, מכל-מקום עיקר הגדלות
2 ד"כבוד הבית הזה האחרון" תהיה בבית-המקדש השלישי (שבו תהיה תכלית השלימות בתשובה -
3 "לאתבא צדיקיא בתיובתא"⁶⁹), גדלות שלמעלה מכל מדידה והגבלה, על-דרך מה שכתוב⁷⁰ "פרזות תשב
4 ירושלים".

5 ו"כן תהיה לנו" - תיכף ומיד ממש, ביום השבת-קודש הזה, במהירות וזריזות הכי גדולה, "ארו עם
6 ענני שמיא"⁷¹, ואחר-כך - "לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון"⁷², כסיום וחותם הפטרת שבת זו.

7 ואין ענין יוצא מידי פשוטו - שתיכף ומיד ממש "כאפט מען זיך" שנמצאים בארצנו הקדושה,
8 בירושלים עיר הקודש, בבית-המקדש ובקודש הקדשים, ביחד עם משיח צדקנו, וביחד עם כל ישראל,
9 כולל גם "הקיצו ורננו שוכני עפר"⁷³, ובראשם חכמי ישראל שנזכרו בפרקי אבות - שלומדים בשבתות
10 הקיץ, עד לפרק ששי שלומדים בשבת זו, "שנו חכמים בלשון המשנה", ובשבת שלאחרי-זה מתחילים
11 עוד פעם "משה קיבל תורה מסיני" - כדאיתא בגמרא⁷⁴ שתיכף ומיד כשיבנה בית-המקדש "משה ואהרן
12 עמהם", וכאמור, במהרה בימינו ממש.

13 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

14 יד. בימים⁷⁵ הסמוכים מסתיימים ה'מחנות קיץ', וה'קייטנים' ביחד עם המדריכים ומדריכות וההנהלה
15 שלהם, שבים בחזרה לביתם שבעיר.

16 - ויש לקשר זה בדרך הרמז במיוחד עם זמן זה, חודש אלול, שאז ה"מלך" (הקב"ה) נמצא ב"שדה",
17 ואנשי העיר יוצאים מן העיר בכדי להיות ביחד עם המלך בשדה, על-דרך שהילדים וכו' מהעיר יצאו
18 מן העיר למחנות המתנהגים לפי רצון ה' בשדה (מחוץ לעיר); ואחר-כך כשהמלך חוזר אל העיר (לפני
19 חודש תשרי) - הולכים יחד אתו כל בני-ישראל, על-דרך כמו שהילדים עתה חוזרים לעיר.

20 ולכן, נכון ביותר (ובפרט שנמצאים אנו ב'שנת הקהל' האנשים והנשים והטף, למען ילמדו ויראו את
21 ה' אלקיכם גו'), שלפני שנוסעים מהמחנות, יעשו בכל מחנה 'מסיבת סיום' עבור כל הילדים והמדריכים
22 (או מדריכות) וההנהלה, בכדי לעשות סך-הכל וסיכום מכל הפעולות הטובות שנוספו במשך שהייתם
23 במחנה, ולחזק יותר את היהדות ויראת שמים אצל הילדים (וכמדובר כמה פעמים בארוכה במעלת
24 השפעת מחנות הקיץ, ששם הילד מסתובב בכל המעט-לעת עם יהודים ויהדות, רוח שחדורה ביראת ה'
25 ואהבת ה' וכו'),

26 על-מנת לעורר את כל אחד ואחת, שיקחו אתם ותהיה פעולה נמשכת בשעה שהוא (או היא) חוזר
27 הביתה וילך לחדר או תלמוד תורה וכיוצא בזה,

28 פעולה נמשכת שתשפיע ותוסיף ביהדותו של הילד במשך חודשי אלול ותשרי הבאים עלינו לטובה,
29 ואחר-כך במשך כל השנה, ועד - כל החיים (ובפרט בהתאם ל'שנת הקהל', שמשפיעה בלשון הכתוב
30 "על כל הימים אשר אתם חיים על האדמה"),

31 ונוסף להשפעה על הילד עצמו, יהיה גם "נר להאיר" להשפיע על חבריו (וילדות - על חברותיהן),
32 וגם - על הוריהם (בכבוד ודרך ארץ), כמו שכתוב⁷⁶ "והשיב לב אבות על בנים - על-ידי בנים",
33 וכפי שרואים בפועל שילדים, ובפרט עם הלבביות שלהם, יכולים לפעול ברוב הפעמים על ההורים יותר
34 מאחרים, מבוגרים.

(68) ראה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. ע' 67 ואילך.

(69) ראה זח"ג קנ"ג, ב.

(70) זכרי' ב, ח.

(71) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.

(72) ישע' נב, יב.

(73) שם כו, יט.

(74) יומא ה, ב. וראה תוד"ה אחר — פסחים קיד, סע"ב.

(75) מכאן ואילך — תרגום משיחה באדיש שהוגהה ע"י כ"ק

אדמו"ר שליט"א.

(76) מלאכי בסופו ובפירש"י.

- טו. ובוזה ישנו לימוד מיוחד ונתינת-כח - שאפשר להסביר בקלות לילדים בעת ה'מסיבת סיום' -
מפרשת השבוע הבא (אשר עמה צריכים לחיות בשבוע הבא) שאז מסתיימים המחנות - "כיתצא
למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שבי"ו":
כשחוזרים לעיר מהמחנה, יוצאים (כיתצא) לשלב נוסף במלחמה עם היצר הרע ("אויבך") מצד
הנסיגות שנוספים בעיר (שלא מסתובבים כל הזמן רק עם יהודים והשפעות יהודיות, כנ"ל).
ולכן צריך כל ילד לדעת, שהוא עומד כבנו של ה' "על אויבך", למעלה מ"אויבך", ויתירה מזו, כל
המציאות של "אויבך" (היצר-הרע) היא בכדי לעורר ולגלות את כחותיו הנפלאים (וגם הנעלמים)
שנמצאים בו, שמתגלים כשצריך ללחום נגד היצר.
ומיד כשיוצא למלחמה - נפעל "ונתנו ה' אלקיך בידך", וגם - "ושבת שבי"ו" (כמדובר לעיל
בארוכה),
טז. השם-יתברך יצליח את המדריכים ומדריכות במחנות הקיץ, שינצלו את הימים האחרונים במחנה
בשנה זו, להשלים - וגם מלשון שלימות - כמה שאפשר בהשפעה טובה על הילדים, ואחר-כך לעשות
את ה'מסיבת סיום' בהצלחה רבה.
וזו יוסיף עוד יותר בכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה, בגשמיות וברוחניות, וברוחניות
ובגשמיות גם יחד, למטה מעשרה טפחים - לכל אחד מהילדים ולכל אחד מהמדריכים ומדריכות, ולכל
אחד מהוריהם, בתוך כל ישראל.
ותיכף - עוד בחודש אלול - תבוא הגאולה, ו"קהל גדול ישובו הנה", "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
ובבנותינו", והילדים בראשם - כפי שהיה בימי צאתך מארץ מצרים "הם הכירוהו תחילה"77, וכל זה -
מתוך שמחה וטוב לבב.
[לאחרי המשך חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן (עוד פעם) "והריקותי לכם
ברכה".
צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".
אחר-כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".
אחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(77 סוטה יא, ב.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' א

- למנות את סדר [מנין] הפהנים הפוסלים בפיגול באותה עבודה
עצמה.
הגמרא מביאה את שיטת רב ששית בדין קמיצה מכלי שעל גבי
קרקע: קעו מיניה [שאלו ממנו] מדרב ששית, מהו לקמוץ את
המנחה מתוך כלי שמונח על גבי קרקע.
אמר ליה רב ששית, הוין חיו מה עבדין לנאו - צא וראה מה עושים
בפנים ההיכל בעבודת לחם הפנים. ששנינו במושנה להלן (עט),
אריבעה פהנים נקנסין מדי שבת להיכל, שנים אוחזים פיהם שני
- סדרים של ששה לחמים לכל סדר, ושנים מחזיקים פיהם שני בויבין
של לבונה. ואריבעה כהנים אחרים מקדמין לפניהם של ארבעה
אלו, שנים כדי ליפול שני סדרים ישנים של לחם משבת שעברה,
ושנים כדי ליפול שני בויבין ישנים של לבונה. ובאותה שעה שהיו
כהנים אלו מסלקים את הלחם והבזיכים הישנים המונחים על
השלחן משבת שעברה, היו הכהנים האחרים מניחים עליו את
הלחם והבזיכים החדשים.

בס"ד. משיחות ש"פ שופטים, ז' אלול ה'תנש"א

- תרגום מאידית -

29 ג. ויש לומר הביאור בזה:
30 החילוק בין שופטים ושוטרים הוא - בלשון
31 רש"י: "שופטים - דיינין הפוסקים את הדין,
32 ושוטרים - הרודין את העם אחר מצותן שמכין
33 וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין
34 השופט"¹⁰. זאת אומרת, שהשוטרים ענינם לכפות
35 ולהכריח¹¹ את אנשי העם שיקבלו את הדין
36 ומשפט.
37 עפ"י מובן מדוע ביעוד הגאולה נאמר רק
38 "ואשיבה שופטין" ולא "שוטרים" - כיון שלעתיד
39 לבוא מתבטלים מציאות הרע¹² והיצר¹³ הרע¹⁴, ולא
40 יהי צורך בשוטרים שיכריחו את אנשי העם
41 להשמע להוראות השופטים, כיון שכל האנשים
42 יקיימו מעצמם את ההוראות¹⁵. יצטרכו רק
43 "שופטים", שיפסקו דינים וילמדו תורה ויורו את
44 הוראות התורה והמצוות לבנ"י¹⁶ ("ילכו מחיל אל
45 חיל"¹⁷ בקדושה גופא¹⁸).

(9) ריש פרשתנו.

(10) וראה רמב"ם ריש הל' סנהדרין: שופטים - אלו הדיינים
הקבועין בבית דין ובעלי דינים באים לפניהם, שוטרים - אלו
בעלי מקל ורצועה כו'. וברש"י סנהדרין טז, ב (ד"ה שוטרים):
חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע.
(11) ראה סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קעו (ועד"י בחינוך מצוה
תצא): למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה
ויחזירו את הנוטים מדרך האמת אלי' על כרחם כו' וימנעו
מדברים המגונים ויקיימו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצוות
התורה ומניעות צריכות לאמונת כל איש ואיש.

(12) כמש"נ "זאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג,
ב).

(13) ראה סוכה נב, א.

(14) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתכא: ועפ"י יובן ענין ושוטרים
. והיינו להכות נה"ב בשבט ע"ד לעולם ירגיו (ברכות ה, רע"א).
(15) ולהעיר מפ"י הרד"ק עה"פ ואשיבה שופטין כבראשונה:
זה יהי' בימות המשיח שיכלו הרשעים כולם ושארית ישראל לא
יעשו עולה ולא ידברו כזב (צפני' ג, יג).

(16) ראה רמב"ם ריש הל' ממרים: ב"ד הגדול שכירושלים
[העיקר והיסוד של כל השופטים ש"בכל שערין"]* הם עיקר
תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה ומהן חק ומשפט יוצא לכל
ישראל. וראה לק"ש חכ"ט ע' 97.

(17) לשון הכתוב - תהלים פד, ח.

(18) ראה תניא אגה"ק סו"ס כו (קמה, א).

(*) ראה פרשתנו יו, ח (ובפרש"י ד"ה דברי ריבז), ולהעיר גם מספרי
ריש פרשתנו (עה"פ בכל שעריך). רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג. ועוד.

1 א. בשייכות עם הציווי של הפרשה שקוראים
2 בשבת זו¹ "שופטים ושוטרים תתן לך בכל
3 שערך", ישנו היעוד של נביא הגאולה²: "ואשיבה
4 שופטין כבראשונה ויועצין כבתחלה", וכפי
5 שאומרים גם בתפלה בכל יום (מימי החול³):
6 "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה".

7 וע"פ המדובר כמה פעמים ובפרט לאחרונה -
8 אודות הכרות והודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
9 דורנו⁴: "לאלתר לתשובה (ובמילא) לאלתר
10 לגאולה", שכבר סיימו את הכל, גם "צחצוח
11 הכפתורים"⁵, וצריך רק להיות "עמדו⁶ הכן
12 כולכם"⁷ - וגם את זה כבר סיימו - לקבל פני
13 משיח צדקנו תיכף ומיד ממש - מובן, שאוחזים
14 כבר עתה בזמן של קיום היעוד "ואשיבה שופטין
15 גו' ויועצין"⁸, ויתירה מזה כבתחילה: כבר ישנה
16 ההתחלה בזה, כדלקמן.

17 ב. ויובן זה בהקדים כמה דיוקים בלשון
18 היעוד:

19 א) בציווי בפרשתנו נאמר "שופטים ושוטרים
20 תתן לך", משא"כ בלשון היעוד נאמר רק "ואשיבה
21 שופטין", ולא מוזכר שוטרים. ולאידך: נוסף הלשון
22 וענין "ויועצין".

23 ב) מה הם שני הענינים ד"שופטין" ו"יועצין"?
24 ג) מדוע נאמר ב"שופטין" הלשון
25 "כבראשונה", וב"יועצין" - "כבתחלה"?

26 ד) הדיוק "שופטין" ו"יועצין" בלשון נוכח
27 (לא כבפרשתנו - "שופטים ושוטרים" סתם (אע"פ
28 שאח"כ כתוב "תתן לך").

(1) בתחילתה.

(2) ישע"י א, כו.

(3) ברכה ה"א דתפילת העמידה.

(4) "קול קורא" ב"הקריאה והקדושה" (סיון - תמוז תש"א.
אלול תש"ב) - נדפסו באגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע'
שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ח"ו ע' תל ואילך.

(5) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(6) אגרות-קודש שלו ח"ד ע' רעט. וש"נ.

(7) ראה "היום יום" ט"ו טבת. ובכ"מ.

(8) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג, דמשמע
ש"ואשיבה שופטין גו'" יהי' עוד "לפני בוא המשיח" וכהסיום
בכתוב זה "אחרי כן יקרא לך עיר הצדק גו'".

נאמר גם במדרש "אם אין שוטר אין שופט", לא
לדינא, רק לתועלת קיום הדבר, שייתכן שאם אין
שוטרים המשפט לא יצא לפועל].

ה. עפ"ז יובן הטעם לכך שביעוד נתוסף
ו"יועציך" (נוסף על "שופטיך"), כיון ששלמות
הכח לכך שבגאולה יהיו בני" בשלמות ויקיימו את
הוראות השופטים ללא צורך בשוטרים - הוא מזה
שיהיו "שופטיך" וגם "יועציך":

החילוק בפשטות בין שופט ויועץ הוא: שופט
אינו בערך להנשפט, הוא שלא בערך למעלה ממנו
- הן מצד ידיעתו והבנתו בדינים ומשפטים, והן
מצד הביטול שצריך להיות להנשפט אל השופט
בכדי לקבל את הדין (אפילו אם אין זה כרצונו של
הנשפט); השופט פוסק את הדין ומשפט בדרך
ציווי וגזירה (- מלמעלה למטה), והנשפט חייב
לקבל זאת בקבלת עול (בין אם הוא מבין זאת או
לא).

משא"כ יועץ הוא כשמו - הוא נותן עצה
טובה²⁴, בלשון חז"ל²⁵ - "עצה טובה קמ"ל".
שענין זה מורה שהיועץ (כיועץ) נמצא בערך
להשומע ומקבל העצה, ולכן מדבר היועץ אליו
(לא מלמעלה למטה בדרך ציווי וגזירה, אלא)
כידיד טוב המדבר עמו שוה בשוה ונותן לו עצה
טובה כיצד להתנהג, עצה שהוא (השומע) מבין
ומונח אצלו והוא מרגיש שזהו ענין טוב עבורו
(השומע), אם לאו - אין זו עצה טובה, אלא חוקה
וגזירה.

עד"ז מובן גם החילוק בין "שופטיך"
ו"יועציך" בלשון היעוד בקשר למשפט ועצה
בעניני תורה ומצוות.

ויש בזה מה שאין בזה: מעלת היועץ היא,
שהוא מתקבל יותר אצל שומע העצה, זה חודר בו
בפנימיות מציאותו, כיון שמונח אצלו שזוהי עצה
טובה עבורו; מעלת השופט היא, שהיות
שהוראותיו באות כהוראה וציווי דשופט שהוא

ד. ויש לומר שענין זה מרומז גם בשם הפרשה
"שופטים" (ללא תיבת "שוטרים"), כידוע¹⁹ ששמו
של דבר מבטא את תוכן כל הדבר, ועד"ז בנוגע
לשמות פרשיות התורה כפי שהן נקראות ע"פ
מנהג ישראל, והן בתכלית הדיוק²⁰ -

ולכאורה: כיצד מתאים שם הפרשה ("שופטים")
עם המצוה שתוכנה הוא לכאורה "שופטים ושוטרים"
תתן לך בכל שעריך", ועד שאיתא במדרש²¹ "אם
אין שוטר אין שופט, כיצד, כיון שנתחייב אדם
בב"ד לחבירו אם אין שוטר שיוציא ממנו כיון
שפורש מן הדיין אין ספוק ביד הדיין לעשות לו
כלום אא"כ מוסר ביד השוטר"?

והביאור בזה²²: ענין השוטרים הוא רק סיוע
להשופטים, שאם השופט אינו יכול להוציא את
משפטו לפועל, צריכים לשוטרים, "בעלי מקל
ורצועה"¹⁰, שיכריחו את הבעל-דין "שיקבל עליו
את דין השופט". ולכן נקראת הפרשה רק בשם
"שופטים", ומינוי השוטרים אינו נחשב למצוה
בפ"ע (במנין המצוות), אלא שנכלל במצות מינוי
השופטים - כיון שענין השוטרים הוא פרט בענין
ה"שופטים" (בכדי להוציא לפועל את קיום המשפט
(בפועל) שע"י השוטרים), אבל אין זה ענין הכרחי
לענין המשפט, שיכול להתבצע בפועל גם ללא
שוטרים, כאשר המצב והזמן הוא כתיקונו, שאין
צריכים לזה (כפי שיהי' לע"ל), כנ"ל.

וזה שהציווי בתורה כולל גם "שוטרים", הוא
כיון שהוא ציווי לדורות המדבר אודות כל הזמנים
וכל המצבים, במילא צריכים ציווי על שוטרים,
במצב שנדרש שיקבלו את הדין בדרך כפי²³ [ולכן

(19) ראה תניא שעהיה"א פ"א. וראה בארוכה בזה "תשובות
וביאורים" (קה"ת תשל"ד) ס"א. לקו"ש ח"ו ס"ע 35 ואילך
ובהערות שם. וש"נ.

(20) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד.

(21) תנחומא פרשתנו ב (ובתנחומא באבער ג). וראה גם ספרי
ריש פרשתנו (ע"פ בכל שעריך). וראה ביאור הרי"פ פערלא
לס"ה"צ לרס"ג פרשיות פרשה א' בסופה.

(22) ראה לקו"ש ח"ד ע' 103.

(23) אלא דיש לומר, וכיון שכל עניני התורה הם נצחיים -
גם לע"ל יהיה הענין ד"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך",
אלא שאז יהיו שוטרים אך ורק למעליותא - להכריז ולהודיע ע"ד
מציאותו של השופט. או בכדי לסייע לבני" בקיום עניני ב"ד
לדוגמא: ליישר הדרך עבור עדי ראייה בקידוש הלבנה בכדי

שיוכלו להגיע לב"ד בנקל ובזריזות (ע"ד תוספתא שקלים פ"א).
ראה גם התוועדות תשמ"ט ח"ד ע' 207].

אמנם, מכיון שפשטות וענין הפירוש ד"שוטרים" הוא "בעלי
מקל ורצועה כו'", לא נזכר זה בדיבור ביעוד הגאולה.

(24) דפשוט שההבטחה בהגאולה הוא, שיועץ ("יועציך")
עצה טובה דוקא.

(25) עירובין לט, א. וש"נ.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ס"ע רפח ואילך. המו"ל.

28 ויש לומר שזהו החילוק בין "שופטין" כבראשונה ו"יועצין כבתחלה" (שגם כפי שהשופטים והיועצים היו פעם³², ישנו חילוק עיקרי ביניהם המודגש בשינוי הלשון "כבראשונה" ו"כבתחלה"): כיון שבפעולת השופט נמצאת בהדגשה (בעיקר) מציאות השופט, וזה בא בדרך ציווי מלמעלה, ללא התחשבות (כ"כ בעיקר) בהכשרת כלי המקבל - לכן ישנו הפסק (באיכות, ובמילא גם בזמן) בין דברי השופט וקיומם ופעולתם בפועל, כיון שלאחרי פס"ד השופט צריך רק אז להתחיל דבר חדש - קבלת הדין וקיומו ע"י הבעל-דין. ולכן נאמר בזה הלשון "שופטין" כבראשונה - שהשופטים ש"אשיבה" הם "כבראשונה", בדרגת "ראשונה", לפני התחלת הענין.

משא"כ בפעולת היועץ, שבו נמצאת בהדגשה (בעיקר) מציאות המקבל, הרי שומע העצה הוא כלי מוכשר לזה, והעצה נאמרת מתוך מחשבה שהיא תתקבל אצל השומע, ז.א. שעצם ענין (נתינת) העצה מורה על כך שכבר ישנה התחלת הענין, כיון שהשומע כבר מוכן לכך, העצה היא רק כדי לגלות זאת בו ולהראות לו כיצד זוהי (עצה) לטובתו, וגם בזמן - שתיכף לאמירת העצה ישנה התחלת קיום העצה. ולכן נאמר "יועצין כבתחלה", שה"יועצין" שישבו בימות המשיח הם "כבתחלה", בדרגת "תחלה", הם קשורים עם תחלת קיום העצות בפועל.

עפ"ז מובן גם הלשון "יועצין" לשון נוכח, היועצים שלך - כיון שבעצה מודגש שזהו ענין שלך; והכוונה בזה היא, שע"י "יועצין" יעשו גם ה"שופטים" - "שופטין" לשון נוכח, שהוראות השופטים (שהם מצ"ע שלא בערך הנשפט) יתקבלו אצלו באופן פנימי, כקבלת העצות.

ויש לקשר זה עם הנאמר בפרשתנו - "שופטים גו' תתן לך בכל שעריך":

שער (העיר) הוא הפתיחה והתחלה להכנס לעיר. והכוונה היא, שמינוי השופטים (והשוטרים) - בזמן שבו צריכים לזה) יהי' באופן ד"תתן לך

1 שלא בערך נעלה מהנשפט, ה"ז מוסיף לשופט, 2 שיש לו כח התורה לפסוק דינים, נתינת כח גדולה 3 שלא בערך (לגבי יועץ שבערכו), וגם - שזה בא 4 בדרך ציווי מלמעלה, שמכריח את האדם שיקיים 5 את ההוראה (משא"כ עצה יש לו ברירה לקיים או 6 לא).

7 ובסגנון אחר: אצל שופט נמצאת בהדגשה 8 (בעיקר) מציאות השופט, ואצל יועץ נמצאת 9 בהדגשה (בעיקר) מציאות מקבל העצה.

10 וע"ד שני הענינים שצריכים להיות בכללות 11 עבודת האדם²⁶: עבודת האדם בכח עצמו - 12 אתערותא דלתתא, והסיוע מלמעלה - אתערותא 13 דלעילא. ועד"ז בפרטיות יותר ישנם שני ענינים 14 בסיוע מלמעלה עצמו²⁷: סיוע ונתינת כח שהיא 15 בערך להאדם ומתלבש בו באופן פנימי; וסיוע 16 ונתינת כח הבא מדרגא שלא בערך אליו. ועד"ז 17 י"ל ישנם שני ענינים אלו בהסיוע לעבודה הבא 18 מבני עצמם: "שופטין" - שענינים הוא תורה (דבר 19 השם) - נותנים סיוע מלמעלה²⁸ שלא בערך האדם, 20 ו"יועצין" - מסייעים לו באופן של התלבשות 21 פנימית, באופן שמרגיש שזוהי טובת עצמו.

22 ו. עפ"ז יובן החילוק שב"שופטין" נאמר 23 "כבראשונה" וב"יועצין" - "כבתחלה"²⁹:

24 החילוק בין "ראשונה" ו"תחלה" הוא: "ראשון 25 דמעיקרא משמע"³⁰, ז.א. שזהו (או שיכול להיות) 26 קודם התחלת הענין³¹. משא"כ "תחלה" מורה על 27 התחלת הענין בפועל.

(26) ראה בארוכה שיחת ש"פ עקב שנה זו ס"ב (לעיל ע' 158 ואילך).

(27) להעיר מהמבואר (לקו"ת שה"ש כג, ד. ובכ"מ) ע"ד החילוק בין אתעדל"ע הבאה ע"י אתעדל"ת (שהיא מבחי' פנימיות האור) לאתעדל"ע הבאה מצד עצמה (שנמשכת מבחי' נעלית יותר, מבחי' כזו שאין אתעדל"ת מגעת שם). - אלא דשם קאי דוקא באתעדל"ע הבאה ע"י ולאחרי עבודת האדם בבחי' אתעדל"ת.

(28) ראה סד"ה שופטים העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א'קיד).

(29) להעיר מהפירושים עה"פ - באו"א.

(30) פסחים ה, א. וראה גם פרש"י בא יב, טו (ד"ה אך).

(31) וגם לפי הפירוש הפשוט ב"ראשון", שהוא הראשון של הבא לאחר זה (ויש שני לו), הרי הוא מובדל ומרומם מהם. משא"כ "תחלה" - התחלת הענין - מורה על קירוב להבא לאחר זה. ע"ד המבואר בהחילוק בין הלשון "ראש השנה" ו"תחלת השנה", שהראש הוא למעלה ומרומם (ולכן) כולל כל אברי הגוף, משא"כ תחלה אפשר להיות רק התחלת הענין.

(32) ראה יל"ש עה"פ ישעי' שם (רמז שצא): ואשיבה שופטין זה משה ואהרן ויועצין זה דוד ושלמה (וראה בביאור הגר"א עה"פ).

ע"י "שופטיך" בלבד, הוראות התורה שיהודי
מקבל בקבלת עול בדרך ציווי וגזירה - חסרה
העבודה פנימית, החודרת בהבנתו והרגשותיו,
הבאה ע"י "יועציך". ובמילא נשארת נתינת מקום
ואפשריות (בכחות הפנימיים שלו) לענין הפכי;
ע"י "יועציך" בלבד, שהיא עצה טובה להשומע
ומקבל, חסר כח התורה וסיוע שלא בערך הבא ע"י
פס"ד השופט (כנ"ל), ז.א. בגילוי אלקות שבוה.
דוקא ע"י שני הענינים - "שופטיך" ו"יועציך" -
נפעל שהאדם עצמו (באופן של התלבשות
בפנימיות מציאותו שנתקבל אצלו ע"י "יועציך")
מתנהג ע"פ הוראות התורה (ע"י "שופטיך"), שאז
אין עוד מקום ואפשריות שהאדם יצטרך לכפי'
(ע"י שוטרים) לקיים את הוראות השופטים.

ח. מהאי טעמא גופא שצריך להיות "יועציך
כבתחלה" בכדי להכניס בשומע העצה הבנה
והרגשה פנימית בתומ"צ וביהדות, באופן שזה
נעשה ה"תחלה" וה"שער" שלו (ולא שנשאר כדבר
חדש שהוא שלא בערכו) - מובן, שזה צריך לבוא
ע"י עבודת היהודי עוד קודם הגאולה, עבודה לפי
ערכו, צעד אחר צעד, ודרגא אחר דרגא, בכדי
להכין אותו ולעשותו כלי מוכשר לקבל את
הגילויים דימות המשיח, כולל - "ואשיבה שופטיך
כבראשונה ויועציך כבתחלה".

ונוסף לזה: ע"פ הידוע שתכלית השלימות
דימות המשיח "תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן
משך הגלות, כי הגורם שכר המצוה היא המצוה
בעצמה כו"ל³⁹. וכל ההמשכות מלמעלה באות
באופן דמדה כנגד מדה⁴⁰, שעבודתו של יהודי
צריכה להיות מעין ההמשכה שהוא ממשיך ע"י
עבודה זו⁴¹ (שע"ז הוא נעשה כלי פנימי
להמשכה) - מובן בנדו"ד, שבכדי להגיע ולקבל
את המצב ד"ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך
כבתחלה" בימות המשיח, צריך להיות ביהודי מעין
זה בעבודתו עכשיו - שיהדות ותומ"צ יהיו אצלו
בשני האופנים: בדרך "שופטיך" - קבלת עול

1 בכל שעריך" לשון נוכח, ש(הוראות ופסקי הדינים
2 (דה)שופטים - שהם מצ"ע באופן של הבדלה³³,
3 ומתקבלים בדרך ציווי וקבלת עול - יתקבלו אצל
4 בני וירדו "לך (ותירה מזה) בכל שעריך",
5 בפנימיות, באופן שנעשה התחלה ו"שער" -
6 "שעריך".

7 ויומתק ע"פ הפירוש בזה³⁴ בעבודת ה',
8 ש"שעריך" קאי (גם) על שערי (אברי) האדם
9 (עיניו, אזניו, אפו ופיו, כדלקמן סי"ב) שהם
10 "שער" ופתיחה בינו ובין כל הסובב אותו, ו"בכל
11 שעריך" צריך להיות "שופטים תתן לך" - שכל
12 אבריו וכחותיו יונהגו ע"י ה"שופטים" שבנפשו,
13 המוחין דנפשו האלקית (שופטים)³⁵, שאתם הוא
14 לומד תורה. ז.א. שלימוד התורה והוראות התורה
15 (שופטים) שלו ינהיגו וירדו ויתלבשו - ובאופן
16 ד"תתן" ד"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"³⁶ - "בכל
17 שעריך", בכל איבריו וכחותיו הפנימיים, באופן
18 שחודר בו לגמרי - "שעריך", השער והתחלה שלו.
19 שנפעל ע"י "יועציך", שהם "כבתחלה"³⁷, כנ"ל.

20 ז. עפ"ז יובן הטעם לכך שלאחרי ביאת
21 המשיח לא יצטרכו ל"שוטרים", כיון שאז יהיו
22 "שופטיך" ו"יועציך" בשלימות - הן המשפטים
23 והוראות התורה הבאים ע"י "שופטיך" ביחד עם
24 הנתינת כח נעלה שבוה, והן העצות טובות הבאות
25 ע"י "יועציך", המביאים זאת בפנימות בהאדם,
26 ודוקא ע"י שני ענינים אלו נעשה יהודי חדור
27 לגמרי בתורה ומצוות ואלקות³⁸, כך שאינו צריך
28 יותר לשוטרים (כפי' והכרח) לקיים את דבר ה':

(33) ולכן נאמר "שופטים ושוטרים" בלשון סתם.

(34) ש"ך עה"ת ריש פרשתנו. וראה בארוכה אוה"ת פרשתנו
ע' תתככ. ועוד.

(35) ראה תניא פ"ג.

(36) ראה ב"ב נג, א. סה, א. עא, סע"א. רמב"ם הל' מכירה
פכ"ה ה"ד. הל' זכיה ומתנה פ"א הכ"ב.

(37) והטעם שלא נאמר "יועציך" בפרשתנו - כי בלשון
התורה נאמר הכל בכללות, ובכללות הציווי הוא "שופטים גו'
תתן לך בכל שעריך" (וזה כולל ברמז גם הפרט ד"יועציך",
שהעבודה צ"ל בפנימיות), ובהיותו ציווי לדורות ה"ז כולל כל
המצבים, גם כשזקוקים לשוטרים (כנ"ל ס"ג); משא"כ ביעוד
הגאולה, עיקר החידוש ד"ואשיבה שופטיך גו'" נעשה ע"י
"שופטיך" ו"יועציך", כדלקמן בפנים.

(38) ע"ד הידוע (ראה תניא פל"ו - מו, א) שלע"ל תתמלא
שלימות הכונה ד"דירה לו יתברך בתחתונים" (ראה תנחומא נשא
טז. שם בחוקותי ג. במדבר פ"ג, ו) - ששני ענינים בזה:
השלימות בגילוי אלקות, "דירה לו יתברך", "לוי" לעצמותו

(המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ - נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע'
רמא הערה 32); וגם, שהדירה לו ית' תהי' "בתחתונים", בגדרי
התחתונים.

(39) תניא רפ"ז. ובפל"ט (נג, א): משכרה נדע מהותה.

(40) ראה סוטה ח, ב. ט, ב. ו.ש"נ. תוספתא סוטה רפ"ד.
מדרש לקח טוב שמות ג, ו. ועוד.

(41) ראה בארוכה סה"מ מלוקט ח"ג ע' מזה. וש"נ.

ט. דוגמא להנ"ל ישנה מהחילוק שבין דברי
תורה ודברי נבואה⁵⁰ (שאודות שניהם מדובר ב'פ'
שופטים⁵¹):

תורה היא למעלה מעולם (קדמה לעולם⁵²).
תורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה⁵³, שהיא
למעלה משייכות לגדרי העולם, כשם שלית
מחשבה תפיסא ב' כלל⁵⁴ ונהגם שתורה "ירדה
ונסעה כו"⁵⁵ ובאה בהתלבשות בהבנה והשגה
למטה, עד ש"נקראת על שמו"⁵⁵, נשארת היא אבל
בעצם מהותה - עצם התורה - למעלה מהבנה
והשגה. ולכן גם אופן פעולת התורה בעולם - הוא
בעיקר בדרך ציווי ופס"ד מלמעלה.

משא"כ נבואה - אע"פ שהיא דבר הוי', הרי היא
התגלות אלקות לנבראים, "גלה סודו אל עבדיו
הנביאים"⁵⁶, בגדרם הם⁵⁷ (אם ישנם התנאים דחכם
גבור כו'⁵⁸), וזה שנקלט בדעתו ושכלו של הנביא,
באופן שמתאחד עם זה⁵⁹ - "מתלבשת בשכלם
והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם
כמ"ש⁶⁰ רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני"⁶¹, וענין
הנבואה צריך לבוא בגלוי דוקא בדיבור, "כל לשון
נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם כו' והוא מגזירת
ניב שפתיים⁶² כו"⁶³, לא כתורה שיכולה (מצד
ענינה) להשאר במחשבה; וגם לתוכן הנבואה יש
שייכות לעולם, "אינן"⁶⁴ הנביא עומד אלא להודיענו
דברים העתידים להיות בעולם כו"⁶⁵.

1 בקיום הוראות התורה, ובדרך "יועצין" -
2 שהוראות התורה יתקבלו אצלו בפנימיות כעצה
3 טובה.

4 וענין זה נפעל עי"ז שבנ"י בכל דור ודור
5 מצייתים ל"שופטים" ו"יועצים" של דורם -
6 כמבואר בפוסקים⁴², ש"שופטים ושוטרים תתן לך
7 בכל שעריך" הוא ציווי עיקרי ויסודי⁴³ בכל
8 המקומות, גם בחוץ לארץ, ובכל הזמנים, גם בזמן
9 הזה (בתור שליחותם של ב"ד הראשונים)⁴⁴,
10 וכדאיתא בפרשתנו⁴⁵ - "ובאת גו' אל השופט אשר
11 יהי בימים ההם⁴⁶ ודרשת והגידו לך את דבר
12 המשפט, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך", עד
13 שה"שופט אשר יהי בימים ההם" בכל דור הוא
14 "כשמואל בדורו כו' (עד) כמשה בדורו"⁴⁷.

15 ושלמות ענין השופט והחכם הוא כאשר נוסף
16 לזה "נהנין ממנו עצה ותושי"⁴⁸, או שנוסף על
17 השופט ורב מורה הוראה בדורו יש לו (בנפרד) גם
18 "יועצין" ("עשה לך רב"⁴⁹ וכיו"ב), הנותן לו עצות
19 ביראת שמים ועבודת ה'.

20 וע"י הציות ל"שופטין" - הרב ומורה הוראה
21 שלו, הנותנים פסקי דינים והוראות התורה,
22 ו"יועצין" - פועלים ונעשים כלי פנימי (ע"י
23 יועצין) בכדי לקבל את ה"ואשיבה שופטין
24 כבראשונה ויועצין (לשון נוכח - יועץ שלך)
25 כבתחלה", גם הענינים שלא בערך (שופט), כנ"ל.

(50) בהבא להלן, ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 142 ואילך.
התועודיות תשמ"ח ח"ב ע' 242 ואילך.

(51) יז, ח ואילך. יח, יד ואילך.

(52) ראה שבת פח, ב. פסחים נד, א (וש"ג). מדרש תהלים צ,
ד. ב"ר פ"י, ב. תנחומא וישב ד. וש"ג. זח"ב מט, א. וראה סה"מ

תש"ח ס"ע 272.

(53) תניא פ"ד.

(54) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(55) ראה קידושין לב, רע"ב (ובפרש"י). ע"ז יט, א.

(56) עמוס ג, ז.

(57) ראה שער רוח"ק ושער היחודים (להאריז"ל) בתחלתם.

(58) רמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ז.

(59) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 86 ואילך.

(60) שמואל-ב כג, ב.

(61) שעהיוה"א ספ"ב. ולהעיר מתו"ח בא קמ, ב ואילך.

(62) ישע"י נז, יט.

(63) פרש"י וארא ז, א.

(64) רמב"ם שם פ"ה ה"ג.

(65) כולל גם "לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא
יעברו עליה" (שם פ"ט ה"ב), ואפילו בנוגע לנביא עצמו,
"להרחיב לבו ולהוסיף דעתו כו'" (שם ספ"ז) - תכלית ומטרה
השייכת להעולם ודהאדם כו'.

(42) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"א-ב, ע"פ סנהדרין נו, ב.
מכות ז, א. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך בית דין בתחלתו
(ע' קנ). וש"נ.

(43) ראה חינוך מצוה תצא: המצוה הזאת עמוד חזק בקיום
הדת.

(44) גיטין פח, ב בתוד"ה במילתא. ב"ק פד, ב. טור חו"מ
סימן א. וראה רמב"ם הל' סנהדרין פ"ה ה"ח (בנוגע לחוץ לארץ).
וראה אנציקלופדי' תלמודית שם ע' קנא. ע' קסא ואילך. וש"נ.

(45) יז, ט"ז.

(46) "אין לך אלא שופט שבימין" - פרש"י עה"פ, מר"ה כה,
רע"ב. וראה גם ספרי עה"פ.

(47) ר"ה שם. פרש"י פרשתנו יט, יז (ד"ה אשר); טור חו"מ
סכ"ה (ושם הובא רק שיפתח בדורו כשמואל בדורו). וראה של"ה
פרשתנו שעז, א-ב.

ואיתא בראשונים (רא"ש סנהדרין ספ"ג. ב"ק קיב, ב. מרדכי
סנה' שם שחש"ט. ועוד. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ב"ד
הגדול ע' קפ. וש"ג) - שבזמן הזה שאין לנו ב"ד הגדול, כל ב"ד
חשוב שבדור נקרא ב"ד הגדול. וברמב"ם ריש הל' ממרים (בנוגע
לב"ד הגדול): כל מי שמאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך
מעשה הדת עליהם ולהשען עליהם.

(48) אבות פ"ו מ"א (הפרק דשבת זה).

(49) שם פ"א מ"ו. שם מט"ז.

מזה שבספרו הלכות - בין כל התנאים לנבואה -
 אין הרמב"ם מביא שום תנאים בנוגע לזמן
 הנבואה, משמתו נביאים האחרונים⁷⁹.

ויתירה מזה: הרמב"ם כותב באגרת תימן⁸⁰,
 שבשנה מסויימת (כמפורט שם) "תחזור הנבואה
 לישראל", "ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת
 משיח (שנאמר⁸¹ ונבאו בניכם ובנותיכם וגו')",

ויש לומר שהביאור בזה מובן ע"פ המדובר
 לעיל בענין "ויעצין כבתחלה", שבכדי שיוכלו
 לקבל את הגילויים דימות המשיח, צריכה להיות
 התחלה בזה בהעבודה עתה - בזמן הזה - בבחי'
 "ויעצין" (ע"ד הנבואה), המשכה (עצה)
 שמתקבלת אצל האדם (באופן שיש לו שייכות לזה
 כבר "בתחלה"), וזה מאפשר לו לקבל באופן פנימי
 את גילוי האלקות בימות המשיח, הן ד"שופטין"
 והן ד"ויעצין", כנ"ל.

ולכן הלכה היא לדורות - גם בזמן הגלות -
 ש"מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם",
 שתמיד (בכל הדורות) שייך הענין דגילוי הנבואה
 למטה, עד לדרגת נבואה שהיא מעין דנבואת משה,
 "נביא⁸² אקים להם מקרב אחיהם כמוך"⁸³ -
 שלימות ענין הנבואה, כמבואר ברמב"ם בארוכה⁸⁴.

ועפ"ז יש לומר הטעם לכך שהרמב"ם מאריך⁸⁴
 בנוגע לאופן נבואת משה, דלכאורה: מאי דהוה
 הוה⁸⁵ - למאי נפק"מ בזה בספר הלכות הלכות
 לבני" בכל הדורות? ואם זה נוגע לזמן שלאחרי
 ביאת המשיח כאשר "משה עמהם"⁸⁶, הרי יראו
 זאת בעצמם, ואין צריך לומר הלכה על-זה עכשיו?

והביאור בזה: בכל הדורות - גם לפני תחילת
 של משה - נוגע ההלכה לדעת ש"האל מנבא את
 בני האדם" (גילוי אלקות בגדרי הנבראים), עד

1 ויש לומר לכאורה, שתורה ונבואה הם בכללות
 2 ע"ד החילוק בין "שופטין" ו"ויעצין": שופט ענינו
 3 - לפסוק דיני התורה, וזה בא בדרך ציווי וגזירה.
 4 יועץ נותן עצה ש"מלובשת" בלבושים של שומע
 5 העצה, בהבנתו והשגתו - ע"ד ענין הנבואה⁶⁶
 6 (הקשורה⁶⁷ עם כליות יועצות⁶⁸, בחי' נצח והוד⁶⁹),
 7 שהנביא (שאינו שופט⁷⁰) נותן עצה בנוגע להנהגה
 8 בעניני העולם ("דברים העתידים להיות בעולם"),
 9 "כגון, לכו למקום פלוני או אל תלכו עשו מלחמה
 10 היום או אל תעשו כו'".⁷¹

11 וכשם שישנו הציווי לשמוע ל"שופטין" בכל
 12 הזמנים, כמ"ש בפרשתנו: "ובאת גו' אל השופט
 13 אשר יהי' בימים ההם" (כנ"ל ס"ו), כן הוא גם
 14 בנוגע לנביאים - כמ"ש אח"כ בהפרשה⁷²: "נביא
 15 מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך אליו
 16 תשמעון", וכפי שמאריך הרמב"ם בספר המדע⁵⁸,
 17 ש"מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם",
 18 ואודות המצוה לשמוע לנביא, כמבואר שם⁷³ פרטי
 19 הדינים בזה.

20 כיון שהרמב"ם מביא זאת בספר "הלכות
 21 הלכות"⁷⁴ (ובאריכות גדולה), ובהקדמה שזהו
 22 "מיסודי הדת" - מובן, שזוהי הלכה הנוגעת לבני"
 23 בכל הדורות. והגם שאמרו חז"ל⁷⁵ "משמתו נביאים
 24 האחרונים חגי וזכרי' ומלאכי נסתלקה רוח הקודש
 25 מישראל" - דובר פעם⁷⁶, הפירוש בזה שלא נתבטל
 26 לגמרי (אלא "נסתלקה", אבל לא "בטלה" או
 27 "פסקה"⁷⁷), וכדמוכח מזה שגם לאחר זה מצאנו
 28 השראת רוח הקודש אצל כמה וכמה⁷⁸ (וכמובן גם

(66) ראה אה"ת נ"ך ע' שסח, מוזח"ג קצג, ב.

(67) שער הנבואה להאריז"ל, הובא בשעה"ה פ"ה (פ, א).

(68) ברכות סא, סע"א. וש"נ.

(69) ראה ספר הליקוטים דא"ח - צ"צ ערך עצה ע' שנה.
 וש"נ.

(70) ראה הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות ד"ה והחלק
 השני בסופו.

(71) רמב"ם שם פ"ט ה"ב.

(72) יח, טו.

(73) פרק ד"י.

(74) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

(75) יומא ט, ב. סוטה מח, ב. תוספתא שם פ"ג, ד. סנהדרין
 יא, א.

(76) לקו"ש ח"ד ע' 72 ואילך.

(77) כהלשון בגמ' סוטה שם בנוגע לכמה דברים שבטלו.

(78) ראה שערי קדושה (להרח"ו) שער ג פרק ז. פרקי גילויים
 להר"ר מרגלית בפתחתו לשו"ת מן השמים. וש"נ. וראה גם
 לקו"ש שם ע' 73.

(79) ראה לקו"ש שם ובהערה 25.

(80) פרק ג.

(81) יואל ג, א.

(82) פרשתנו יח, יח.

(83) דאף שנאמר "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (ברכה

לד, י. וראה רמב"ם שם פ"ז ה"ו), הרי מפרש תומ"י שזהו בענין
 "אשר ידעו ה' פנים אל פנים". וכמובן מההבטחה בפרשתנו
 "נביא מקרבך מאחריך כמוני גו'". "נביא אקים להם מקרב אחיהם
 כמוך" (כפנים), ראה גם לקו"ש ח"א ע' 59.

(84) שם.

(85) ע"ד יומא ה, ב. ועוד.

(86) יומא שם. וראה תוד"ה אחד - פסחים קיד, ב.

שבגלל ההעלם והסתר דעולם עדיין לא אחזו
בשלימות בהמצב בזמן ד"שופטיך" (וכפרט
ד) "יועציך", והיו צריכים ל"שוטרים" (לכפות
שיתנהגו ע"פ משפט השופטים).

אבל לאחר ריבוי הכי מופלג ד"מעשינו
ועבודתינו" במשך כל הדורות, מובן שמתקברים
יותר ויותר למצב זה.

ובמיוחד בדורות האחרונים, כאשר נתוסף
הענין דגילוי פנימיות התורה, החל מה"מצוה
לגלות זאת החכמה" בזמן האריז"ל⁹⁴, ואח"כ -
"יפוצו מעינותיך חוצה"⁹⁵ ע"י רבותינו נשיאנו -
שעל-ידם "תחזור נבואה לישראל" (בלשון
הרמב"ם הנ"ל)⁹⁶, "גלה סודו אל עבדיו הנביאים",
הם הנם נביאי דורנו⁹⁷ עד "נביא מקרבך גו' כמוני"
(בהיותו אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא⁹⁸),
והם "שופטיך" ו"יועציך" דדורנו:

הן "שופטיך" - בהיותם נשיאנו, שנשיא (מלשון
התנשאות) הוא למעלה שלא בערך מאלו שעליהם
הוא נשיא (ע"ד מ"מ⁹⁹ "ויגבה מכל העם משכמו
ומעלה"), והן רבותינו המלמדים תורה לכל העם -
ע"ד "שופטיך"; והן "יועציך" - הנותנים עצות
בעניני תורה ויראת שמים¹⁰⁰, עד גם עצות בענינים
גשמיים (ענין הנביאים)¹⁰¹.

(94) אגה"ק סכ"ו (קמב, ב).

(95) ראה אגה"ק דהבעש"ט - נרפס בכתר שם טוב בתחלתו.
ובכ"מ.

(96) ראה לקו"ש ח"ב ע' 589.

(97) "הבעש"ט ז"ל אשר כמוהו לא הי' מימות הראשונים
פלאי פלאות נסים היוצאים מהטבע אשר היו נראים על ידו כאשר
שמעתי מאאזמור"ר נ"ע שהוא ותלמידו הה"מ נ"ע היו רואים
מסוף העולם ועד סופו ממש בעין ראי' והיו אומרים מה שהיו
רואים כאשר הי' נראה בעליל לתלמידיהם, והיינו ע"י שהי' גלוי
לפניהם אור שנברא ביום ראשון שהשי"ת גנוז בתורה, הנה כל
אלה המופתים האמיתיים מגלים גילוי א"ס ב"ה הבע"ג. גם
מזקני נ"ע שמענו עתידות קולע אל השערה" (ספר החקירה
להצ"צ מצות עדות ספ"ח (סח, סע"א). וראה שם נ, סע"א).

(98) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
ובכ"ר פנ"ו, ז: "אין דור שאין בו כמשה". וראה תניא פמ"ד (סג,

א). אגה"ק ביאור לסי' ז"ך בסופו (קמז, ב).

(99) שמואל"א י, כג.

(100) ראה אגה"ק סכ"ב (קלד, א).

(101) אגה"ק שם. - ואף שכתב אדה"ז שם "זכרו ימות עולם
כו' ואי' איפוא מצאתם מנהג זה כו' להיות מנהג ותיקון לשאול
בעצה גשמיות כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי כו' כ"א
לנביאים ממש אשר היו לפני מישאל כו'" - מ"מ, ידוע
שלאחרי זה נתקבלו אצל אדה"ז - ורבותינו נשיאנו ממלאי

השלימות בזה כפי שהי' אצל משה⁸⁷. ויתירה מזה
- בכל דור שייך ש"נביא אקים להם גו' כמוך", כפי
שמבאר הרמב"ם⁸⁸ ש"כל נביא שיעמד אחר משה
רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כו'
אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה כו'", ז.א. שכל
נביא הוא המשך של נבואת משה ותורתו⁸⁹ (אלא
שבגילוי הנבואה ישנם חילוקי דרגות, כמבואר
ברמב"ם⁸⁴). ובדורנו נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ובפרט לאחר ש"תחזור הנבואה לישראל",
שהיא "הקדמת משיח" (כנ"ל) - הנבואה שתהי'
במשיח צדקנו (ש"נביא⁹⁰ גדול הוא קרוב למשה
רבינו⁹¹), ואמרו חז"ל⁹² ש"גואל ראשון (משה) הוא
גואל אחרון", ובכל דור ודור ישנו אחד הראוי לזה
- לכן צריכים לדעת כהלכה גם בזמן הזה (עוד
קודם הגאולה), שישנה המציאות דגילוי הנבואה
(אצל משיח עוד לפני הגאולה), כמעין והתחלה
("יועציך כבתחלה") לשלימות גילוי הנבואה לאחר
הגאולה. זאת אומרת שאין זה חידוש שיתחדש רק
לאחרי הגאולה, אלא שההתחלה בזה נפעלת עוד
קודם בבחי' "יועציך כבתחלה", ולכן כותב זאת
הרמב"ם בספר הלכות שלו (ובפרט שהרמב"ם
כותב בספרו גם ההלכות הנוגעות לימות המשיח,
גם - ההקדמה לזה).

י. ע"פ הנ"ל יובן החידוש דדורות האחרונים
בכלל ובפרט דדורנו זה ובפרט בזמן זה, שע"פ
הכרזת והודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו כבר
סיימו הכל (כנ"ל ס"א), וע"פ כל הסימנים אוחזים
כבר ברגעים האחרונים לפני הגאולה:

מהזמן שהתורה צוותה "שופטים ושוטרים תתן
לך בכל שעריך" ובמשך הדורות מאז, ובפרט
הדורות (הקודמים) בגלות - כיון שלא זכו
והגאולה לא באה אז, ה"ז ראי' שעדיין לא סיימנו
את מעשינו ועבודתינו ועדיין נותר רושם מענין
ד"חטאינו" (ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו⁹³),

(87) לקו"ש חכ"ג ע' 71. ע"ש.

(88) שם פ"ח ה"ב.

(89) שנבואת משה (שלימות הנבואה) מאמתת אמיתית התורה
(ראה לקו"ש ח"ט ע' 185).

(90) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(91) ובתנחומא (ס"פ תולדות) משמע שהוא נביא גדול ממש
- ראה לקו"ש ח"ו ע' 254. - ועצ"ע.

(92) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ'
יחי. תו"א ר"פ משפטים. ועוד.

(93) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

וע"פ ההכרזה הנ"ל דכ"ק מו"ח אדמו"ר, שכבר
סיימו את כל עניני העבודה, כולל העבודה
דברותינו נשיאינו כ"שופטיך" ו"ויעציק" עד היום
הזה, ו"אכשור דר"י¹⁰⁹ כפשוטו - מובן, שכבר בא
בשלימות הזמן ד"ואשיבה שופטיך כבראשונה
ויעציק כבתחלה" בתכלית השלימות (ואין צריכים
לשוטרים, כיון שכבר הכל מבורר), לאחר
הטעימה והתחלה בזה ע"י רבותינו נשיאינו¹¹⁰.

יא. מזה מובן הלימוד שישנו לכל-אחד
בעמדתו בשבת פרשת שופטים בדורנו זה ובפרט
בזמן האחרון, הרגעים האחרונים דהגלות -
שצריכה להיות עבודה בהתאם מדה כנגד מדה
למצב הגאולה:

לפרסם אצל עצמו ואצל כל אלו שאליהם
אפשר להגיע - שצריכים לקבל על-עצמם (ביתר
חוזק) את ההוראות ועצות ד"שופטיך" ו"ויעציק"
שבדורנו - "מאן מלכי רבנן"¹¹¹ בכלל, ובפרט
נשיא דורנו - הבא בהמשך לרבותינו נשיאינו
שלפניו - שופט דורנו ויועץ דורנו ונביא דורנו,

וכציווי התורה הנ"ל⁸²: "נביא אקים להם מקרב
אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודיבר אליהם את
כל אשר אצונו", "אליו תשמעון"⁷², וכפס"ד
הרמב"ם הנ"ל, שאם יש לאחד המעלות
והשלימות שצריכים להיות לנביא ומראה אותות
ומופתים - כפי שראינו ורואים בהמשך קיום
ברכותיו אצל נשיא דורנו - הרי "אין אנו מאמינים
בו מפני האות לבדו כו' אלא מפני המצוה שצוה
משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון",
עי"ז ש"יאמר דברים העתידים להיות בעולם
ויאמנו דבריו"¹¹² (כפי שראו זאת אצל כ"ק מו"ח
אדמו"ר),

ויתירה מזה: "נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא
נביא - כפי שהוא בנוגע לנשיא דורנו, ונמשך בדור
שלאחריו ע"י תלמידיו כו' - הרי הוא בחזקת נביא
ואין זה השני צריך חקירה"¹¹³, וצריכים לציית לו

1 ובפרט ע"י הגילוי דתורת חסידות חב"ד,
2 בהתלבשות בחכמה בינה ודעת בהבנה והשגה,
3 באופן שזה מובן אפילו בשכל דנפש הבהמית -
4 עכ"פ בבחי' "עצה טובה קמ"ל" - שמתקבלת
5 בשכל ורגש האדם, וע"י גילוי פנימיות התורה
6 בחב"ד שבשכל ("ויעציק") - עד באופן ד"טועמי'
7 חיים זכו"¹⁰² (שע"י טעימה טועמים את עצם
8 הדבר) - נעשה שער ("שעריך") והתחלה ("ויעציק"
9 כבתחלה") לגילוי פנימיות התורה לע"ל, וע"י
10 הטעימה וההתחלה עכשיו - נעשים בני' וכל
11 העולם כלי פנימי לגילוי פנימיות התורה שלאחרי
12 זה ע"י משיח צדקנו¹⁰³.

13 ובכל זה גופא נתוסף עוד יותר בדורנו זה -
14 כאשר ישנה השלימות דיפוצו מעינותיך חוצה בכל
15 קצוי תבל, ובאופן המובן בשכל בני אדם, אפילו
16 דאחד הנמצא בחוצה שאין חוצה הימנו, וגם -
17 תרגום פנימיות התורה ותורת החסידות בלשון עם
18 ועם¹⁰⁴ [רוסית¹⁰⁵, וכיו"ב] ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר
19 נשיא דורנו, ובאופן דהולך ומוסיף ואור, עד בימים
20 האחרונים - גם נדפס (ספר התניא, תושב"כ
21 דחסידות¹⁰⁶) ב"ברז"ל", הכתב עבור "סגי נהור"¹⁰⁷
22 ר"ל (כמדובר לעיל¹⁰⁸).

מקומו - שאלות חסידים בענינים גשמיים (ראה אגה"ק שלו
הידועה ד"ה נפש השפלה - אגרות-קודש אדה"ז סס"ה ע' קנא
ואילך), וענה עליהן (ראה ס' שעורים בספר התניא לאגה"ק שם
ע' 1585).

102 שער הכוונות ענין טבילת ערב שבת. פס"ח שער יח
רפ"ג. ועוד. וראה בכ"ז לקו"ש חט"ו ע' 282 ואילך. ח"כ ע' 173.
ושנ.

103 ראה לקו"ת צו יז, א"ב. שער האמונה פנ"ו ואילך.
סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג.

104 ראה לקו"ש ח"ג ע' 862 ואילך. חכ"ד ע' 10. חכ"ו ע'
299 ואילך. שם ע' 315. התועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 267. לקו"ש
חל"ו ע' 43. וראה לקו"ש ח"ג ע' 180.

105 וראה התועדויות שם הערה 54. וראה לקו"ש ח"ג
שם.

106 מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר - נדפס בקיצורים והערות
לתניא ע' ק"ח ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' רסא ואילך. וראה
שם ח"ה ע' צ.

107 שזהו מפני שהוא "סגי נהור" כפשוטו - מפני ריבוי אור
שנכנס בעין, וחסר בהכסויים כו' (ראה אוה"ת בראשית תתלח,
ב. סה"מ תרס"ח ע' לב. המשך תער"ב ח"א ע' ערה. ח"ב ס"ע
א"כד ואילך). ועוד יש לומר, שע"י הירידה דהעדר הראי' (לפי
שעה), נעשה אח"כ גילוי אור וראי' ביתר שאת וביתר עוז, כיתרון
האור מן החושך (קהלת ב. יג).

108 שיחת ש"פ עקב שנה זו סט"ו ואילך (לעיל ע' 172
ואילך).

109 לשון חז"ל - יבמות לט, ב. חולין צג, ב.

110 ראה פיה"מ להרמב"ם שבעה ערה 8: "ואשיבה שופטיך
כבראשונה ויעציק כבתחילה. . . זה יהי' בלי ספק כשיכון הבורא
ית' לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ותגדל
חכמתם לפני בוא המשיח כו'".

111 ראה גיטין סב, א.

112 רמב"ם שם רפ"ו.

113 שם ה"ה.

וע"י הקבלה וקיום ההוראות ד"שופטין" 35
 ו"יועצין" שבדורנו - נעשה עי"ז גופא המעין 36
 והתחלה דקיום התפלה¹¹⁹ "השיבה שופטיו 37
 כבראשונה ויועציו כבתחלה" בגאולה האמיתית 38
 והשלימה (כנ"ל), במכ"ש מזה ש"סוף מעשה 39
 במחשבה תחלה¹²⁰, עאכו"כ שזה כבר גם בדיבור 40
 ("ניב שפתיים", ענין הנבואה), כנהוג לאחרונה 41
 לבטא הדברים בדיבור, כולל ובמיוחד - שהנה הנה 42
 באה הגאולה. 43

- ועפ"ז ישנו גם מענה על השאלה ששואלים 44
 על כך שמדברים לאחרונה שהגאולה באה תיכף 45
 ומיד ממש - לכאורה: כיצד יכול דבר זה לעבור 46
 ולהצליח בצורה חלקה כל כך; כיצד יגיבו בני 47
 הבית על זה, ומה יאמר העולם על כך? ! והמענה 48
 הוא, שאילו היו עניני הגאולה חידוש, אולי הי' 49
 מקום לשאלה; אבל היות שהגאולה אינה חידוש 50
 דבר, אלא כל עניני הגאולה התחילו כבר 51
 ("כבתחלה") וכבר נמשכו ונתקבלו בעולם הזה 52
 הגשמי התחתון שאין תחתון למטה ממנו (בבחי' 53
 "ויועצין כבתחלה") - לא יהי' פלא כאשר הגאולה 54
 באה תיכף ומיד ממש! 55

יב. ובפשטות: 56

בעמדנו בהתוועדות חסידים בד' אמות דכ"ק 57
 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - צריך כל אחד, אנשים 58
 נשים וטף, לכל לראש לקבל על עצמו החלטות 59
 טובות לקיים את כל ההוראות טובות ועצות 60
 שדוברו בהתוועדות - מיוסד על תורה שבכתב 61
 ותורה שבע"פ, ודברי תורה והוראות דרבותינו 62
 נשיאינו. 63

שיהי' "שופטים גו' תתן לך בכל שעריך", שכל 64
 ז' שערי האדם, ב' העינים וב' האזנים שלו, ב' 65
 נחירי האף ופיו - יונהגו ע"פ הוראות תורתנו 66
 הקדושה כפי שנמסרה ע"י "מאן מלכי רבנן" 67
 בכלל, ובפרט ע"י ה"שופט" ו"יועץ" הדור - נשיא 68
 דורנו, 69

ובפרטיות יותר: כשם שישנו שופט ונביא בכל 70
 דור, וזהו "מיסודי הדת", שתמיד ובכל מקום ישנו 71

1 תיכף ומיד עוד "קודם שיעשה אות", ו"אסור
 2 לחשוב אחריו ולהרהר בנבואתו שמא אינו אמת
 3 ואסור לנסותו יותר מדי כו' שנאמר¹¹⁴ לא תנסו את
 4 ה' אלקיכם כאשר נסיתם במסה כו' אלא מאחר
 5 שנודע שזה נביא יאמינו וידעו כי ה' בקרבם ולא
 6 יהרהרו ולא יחשבו אחריו כו"¹¹³, כיון שמאמינים
 7 בדברי הנביא, לא משום שאלו דבריו של הנביא,
 8 אלא משום שאלו דברי הקב"ה ע"י נביא זה!

9 [אפילו לא דברי הקב"ה שנאמר ע"י נביא שני,
 10 אבל לא נאמרו אליו].

11 ישנה ההוראה כנ"ל, שצריכים לפרסם לכל
 12 אנשי הדור, שזכינו שהקב"ה בחר ומינה
 13 בעלי-בחירה, שמצד עצמו הוא שלא בערך נעלה
 14 מאנשי הדור, שיהי' ה"שופטין" ו"יועצין" ונביא
 15 הדור, שיורה הוראות ויתן עצות בנוגע לעבודת כל
 16 בני' וכל האנשים דדור זה, בכל עניני תורה
 17 ומצוות, ובנוגע להנהגת חיי היום-יום הכללית, גם
 18 ב"כל דרכיך (דעהו)" ו"כל מעשיך (יהיו לשם
 19 שמים)"¹¹⁵,

20 עד - הנבואה העיקרית - הנבואה¹¹⁶ ש"לאלתר
 21 לגאולה" ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח)
 22 בא"¹¹⁷.

23 וביחד עם זכות זו - יש לכל אחד מאנשי דורנו
 24 אחריות לקבל על עצמו "שופטין" ו"יועצין",
 25 ולציית להוראות ועצות טובות שלו - ובלשון רבים
 26 ("שופטין" ו"יועצין"), ריבוי משפטים וריבוי
 27 עצות, נוסף על כך שזה בא (ומיוסד על ההוראות
 28 ועצות) ד"שופטין" ו"יועצין", "מאן מלכי רבנן",
 29 ורבותינו נשיאינו בדורות שלפני זה - שאז יש לזה
 30 גם התוקף המובן לכל א' בבחי' עצה טובה (לא
 31 רק בדרך ציווי), שאפילו אם הוא אוחד מעצמו
 32 (ואפילו אם יש לו סיבה ע"פ תורה ושו"ע ממה
 33 לאחוז מעצמו), הרי יחיד ורבים הלכה כרבים¹¹⁸ -
 34 כדעת ה"שופטין" ו"יועצין" - רבים.

(114) ואתחנן ו, טז.

(115) משלי ג, ו. אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טוש"ע או"ח סרל"א.

(116) לא רק בתור חכם ושופט אלא בתור נביא, שזהו בודאות - ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שנג"ד.

(117) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.

(118) ברכות ט, א. וש"נ.

(119) ולהעיר שזהו ברכה הי"א בתפלת שמונה עשרה, אשר ענין אחד עשר הוא בחי' כתר, שלמעלה מהשתלשלות דע"ס (ע"ד בחי' שופט שהוא שלא בערך להנשפטים), הכולל ונמשך גם בע"ס (ע"ד בחי' יועץ).

(120) פיוט "לכה דודי".

עד בכללות עוד יותר, כנ"ל - שכל יהודי, אנשים
נשים וטף, מקבלים על עצמם ומקיימים את הוראות
השופט ויועץ הדור. ומשפיעים כך גם על אשתו ובני
ביתו, עד על כל אלו שיכול להגיע אליהם.

עד גם בכללות העולם - באופן שכל העולם,
גם עולם מלשון העלם והסתר¹²⁶, עם כל פרטיהם
ופרטי פרטיהם נעשה רשות היחיד חדור בנקודה
אחת ויחידה דיחידו של עולם¹²⁷ (מלשון העלם
למעליותא, מבחי' "ישת חושך סתרו"¹²⁸), כפי
שמגלה את עצמו "בקרבו" ע"י "נביא אקים להם
גו' כמוך", נשיא הדור ש"הוא הכל"¹²⁹, "צדיק
יסוד עולם"¹³⁰,

ע"ד אבן השתי' - שנמצאת במקום מסויים
בעולם הזה הגשמי¹³¹, וקיימת תמיד בלי שינויים
(אפילו לא השינוי דגניזה, כהארון שנגנז¹³¹
וכיו"ב), ע"ד ששופט ונביא קיים (נצחי) בכל דור
(כסימן לגילוי אלקות בעולם באופן תמידי) -
שממנה הושתת כל העולם כולו¹³². ושני הענינים
באבן השתי' - (א) נקודה אחת (ב) הכוללת הכל
(ממנו הושתת כל העולם) - מרומזים גם באותיות
ד"שתי"ה¹³³ (ועד"ז בתיבת "ישת" ד"ישת חושך
סתרו" כנ"ל): היו"ד מורה על נקודת הביטול
(קבלת עול) - ע"ד הענין ד"שופטין", וה"שתה"
מורה על התפשטות - כנראה בצורת האותיות ש,
ת וה - ע"ד הענין ד"יועצין".

ובהדגשה יתירה בשנה זו - הי' תהא שנת
אראנו נפלאות, שכוללת את רוב האותיות
ד"שתי"ה, ובמקום היו"ד (ה'שית)¹³³ בא הנ"א;
והכנה לשנה הבאה - הי' תהא שנת נפלאות בינה,
עם המעלה דבינה (בחי' "יועצין" בערך לנקודת
החכמה), ששרשה הוא למעלה מחכמה (ראי',
אראנו)¹³⁴.

גילוי אלקות למטה - עד"ז הוא גם בפרטיות ביהודי
בעצמו, שיש לו נשמה, שהיא "חלק אלוהי ממעל
ממש"¹²¹, ממש גם בפירושו שזה קיים באופן נצחי
(גם כפי שיורדת למטה בעולם הזה הגשמי).

ותוכן ההוראה ד"שופטים גו' תתן לך בכל
שעריך" הוא בזה, שהוראות ה"שופט" ו"יועץ"
הכללי נמשכים ועוברים ע"י ה"שופט" ו"יועץ"
הפרטי שבכל נפש האלקית, שכל ה"שערים"
(איברים גשמיים) שלו מונהגים ע"י ג' המוחין שלו
("שופטין"), ומדותיו שבלב ("יועצין"), שכל
ומדות דנפשו האלקית, הלומדת ומבינה את
הוראות התורה, ובפרט כפי שמתבאר ע"י "שופט"
הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ומוריד זאת במדות הלב
שלו, אהבה ויראה וכו'¹²².

ז.א. שלימוד התורה שלו צריך להיות לימוד
שמביא לידי מעשה, המתבטא בהנהגתו בפועל -
הן בכח הראי' שלו, הן בכח השמיעה שלו, הן
בחוש הריח שלו והן בדיבור וטעימה (בפה) שלו.

ובכל אחד מהם - בשני הכיוונים דימין ושמאל,
עשה טוב וסור מרע, שכנגד זה הם ב' עינים, ב'
אזנים וב' נחירי האף. וגם הפה - טועם ("חין
אוכל יטעם"¹²³) הן טעם מתוק והן טעם מר¹²⁴.
זאת אומרת, שהוראת השופט (ובפרטיות - השכל
דנה"א) מקיפה ומורה כיצד צריך להתנהג בכל
הענינים בחיים - "מטעמים" לשון רבים (כמבואר
בתניא¹²⁵), הן הענינים שהם "מתוקים" והן
הענינים שהם "מרים" (בחיצוניות), אבל - מגלים
בזה (וזה חלק מהוראת השופט), שבאמת
ובפנימיות גם הדבר המר הוא "מתוק", ואדרבה -
מתיקות נעלית יותר מדבר שהוא לכתחילה מתוק
ע"ד המעלה דחסדים הנסתרים).

באופן - שכל הפרטים ופרטי פרטים דחיי
היהודי חדורים ומונהגים ע"פ הוראות ה"שופט"
ו"יועץ" שלו - נשמתו.

וכך גם בכללות יותר - כל איש ואשה הם
ה"שופט" וה"יועץ" דביתם ובני ביתם, וצריכים
להנהיג את הבית ע"פ הוראות ועצות התורה.

(126) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(127) ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(128) תהלים יח, יב.

(129) פרש"י חוקת כא, כא.

(130) משלי י, כה.

(131) יומא נג, ב.

(132) שם נד, ב.

(133) ולהעיר שבשנת ה'שית (שנת הסתלקות כ"ק מו"ח

אדמו"ר) התחילה תקופה חדשה בפעולתו ועבודתו כו'. ובפרט
לאחרי שעברו יותר מארבעים שנה מאז, כאשר ניתן לבני"ל לב
לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" (תבוא כט, ג).

(134) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קסט. וש"נ.

(121) תניא רפ"ב.

(122) ראה שם פ"ג.

(123) איוב יב, יא.

(124) ראה רמב"ם הל' דיעות פ"ד.

(125) פכ"ז.

שופטיך גו"ה הנ"ל - יקויים זה בפועל ממש, 20
 ב"שעריך" בארץ ישראל, וב"שעריך" דביהמ"ק 21
 השלישי, ש"טבעו בארץ שערי" 139, ובנ"י ע"י 22
 עבודתם מעמידים זאת מחדש¹⁴⁰, וביחד עם זה בית 23
 המקדש עצמו (שהוא בנוי ומשוכלל למעלה¹⁴¹) 24
 יורד מלמעלה למטה, ביחד עם קדש הקדשים ואבן 25
 השתי' שבו, שממנה הושתת כל העולם כולו. 26
 ובעמדנו אחרי חמשה עשר באב - שמזלו 27
 ארי" 142, ר"ת (אב) אלול, ראש השנה, יוהכ"פ 28
 הושענא רבה¹⁴³ - ומנהג ישראל לאחל לכל יהודי 29
 ולכל בני": כתיבה וחתימה טובה¹⁴⁴, וגמר חתימה 30
 טובה, לשנה טובה ומתוקה, בגשמיות וברוחניות 31
 וברוחניות ובגשמיות וגם יחד, והקב"ה ימלא 32
 משאלות לבב כל א' מישראל לטוב, 33
 ובפרט - בקיום בקשת ותביעת כל אחד ואחת 34
 מישראל: "עד מתי"? "השיבה שופטינו 35
 כבראשונה ויועצינו כבתחלה", בגאולה האמיתית 36
 והשלימה ע"י משיח צדקנו, ותיכף ומיד ממש. 37

ובשנה זו גופא - נמצאים כבר בסיום השנה, 1
 בחודש אלול - חודש החשבון והשנה שעברה 2
 וחודש ההכנה לשנה הבאה. ובחודש זה כבר עברנו 3
 את ז' הימים הראשונים, ז' ימי ההיקף¹³⁵ (מיום 4
 ראשון עד יום השבת), הכוללים את כל ימי השנה 5
 (שעברה והבאה) - ה"ז מתאים עוד יותר לערוך 6
 חשבון צדק והכנות המתאימות לשנה הבאה בנוגע 7
 לעבודה הנ"ל ד"ואשיבה שופטיך כבראשונה 8
 ויועציך כבתחלה". 9
 ונוסף ע"ז כבר עברו שלשה (למעליותא) 10
 שבועות שלמים מה"שבעה דנחמתא", ואוחזים 11
 כבר בההפטורה ד"אנכי אנכי הוא מנחמכם"¹³⁶, 12
 מענה הקב"ה¹³⁷ על טענת בני" ו"תאמר ציון עזבני 13
 ה' ואד' שכחני"¹³⁸, ובסגנון אחר - "עד מתי"? 14
 והקב"ה משיב ש"אנכי אנכי מנחמכם", כולל - 15
 הנחמה בכפליים (אנכי אנכי) דגאולה האמיתית 16
 והשלימה. 17
 יג. ויהי רצון, שע"י העבודה בקיום "שופטים 18
 גו' תתן לך בכל שעריך", באופן ד"ואשיבה 19

(139) איכה ב, ט. וראה במדב"ר פט"ו, יג. ועוד.

(140) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 98. ועוד.

(141) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(142) ספר יצירה פ"ה מ"ב. רש"י ר"ה יא, ב. ועוד.

(143) של"ה במס' ר"ה שלו (ריג, א). ועוד.

(144) ראה דרכי חיים ושלום סתרפ"ד.

(135) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. הובא ונת' בד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח, תש"ד, תש"ה. ועוד.

(136) ישעי' נא, יב.

(137) ראה אבודרהם בסדר הפרשיות וההפטורות בשם המדרש.

(138) שם מט, יד.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

וכן יש ללמוד ששמן ולבונה קרש"י-מתקדשים בכלי שרת) האי 8
 בלא האי והאי בלא האי - שמן לבדו בלא סולת ולבונה וכן לבונה 9
 לבדה בלא סולת ושמן, ששמן מתקדש כשהוא לבדו, ששמן מציינו 10
 בלוג ששמן של מצורע שהוא בא בפני עצמו ומתקדש, ולבונה 11
 מתקדשת כשהיא לבדה, ששמן מציינו בלבונה תפארה בכוזבין שהיא 12
 מתקדשת לבדה. 13
 הגמרא מביאה דעה החולקת על רב: ורבי תנינא אמר, 14

ועוד יש ללמוד שמנחה, דהיינו סולת, קדושה גם בלא שנתן עליה 1
 לבונה, ששמן מציינו במנחת נסכים שאין בה לבונה והיא מתקדשת. 2
 אלא שמנחת נסכים יש בה שמן, ועל כן אין ללמוד הימנה אלא 3
 שמנחה שיש בה שמן מתקדשת בלא לבונה. 4
 ועוד יש ללמוד יותר מזה, שמנחה קדושה אף בלא שיש בה ששמן 5
 ובלא שנתן עליה לבונה כלל וכלל, ששמן מציינו במנחת חוטא שאין 6
 בה לא שמן ולא לבונה והיא מתקדשת. 7

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

ומעתה יש לומר שלא יהא טפל חמור מן העיקר, ואם שחיתתם 9
 כשירה בעזרה כל שכן שהיא כשירה בהיכל. 10
 הגמרא דנה בדברים: מיתבי, שנינו בברייתא, רבי יהודה בן בתיא 11
 אמר, מנין שאם הקיפו עובדי בוכבים את העזרה להלחם ואין 12
 הכהנים יכולים לאכול בה משום שהם יורים לתוכה חיצים ואבני 13
 בליסטראות, שהכהנים נכנסין להיכל ואוכלין שם בקרש"י קרשים 14
 ושערי מנחות אף שדינם להאכל בעזרה, ואינם נפסלים בכך משום 15
 "וצא" כיון שיצאו מהעזרה להיכל, תלמוד לומר (במדבר יח ט-ט) 16

בקרן דרומית מערבית של המזבח, ולא בכל העזרה, קא משמע לן 1
 וקמץ משם, ממקום שרגלי חזר עומדות, שנעשית בכל מקום 2
 בעזרה, וחידוש רבי אליעזר שאף בהיכל כשירה. 3
 הגמרא שבה לדברי רבי יוחנן שהובאו לעיל (ע"א): גופא, אמר רבי 4
 יוחנן, שלמים ששחטן בהיכל בשרין, שנאמר (ויקרא ג ב) 'ושחטו פתח 5
 אהל מועד' וההיכל שבמקדש הוא באהל מועד שבמשכן, וכיון 6
 שתלתה התורה את הכשר העזרה לשחיתת השלמים בכך 7
 שהשחיטה נעשית בפתח ההיכל, הרי שהעזרה טפילה להיכל, 8

לקוטי-שיחות פרשת שופטים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

נבואת משה ודבריו הם "מפני האות לבדו" (ואין להם
תוקף של תורה!) – אלא "מעמד הר סיני לבדו" היא
הראיה, כמפורש⁹ ש"בך יאמינו לעולם" דוקא על ידי
כך ש"אנכי¹⁰ בא אליך כעב הענן¹¹ כעבור ישמע העם
בדברי עמך"¹².

לכן מדייק הרמב"ם בלשונו ואומר "מפני המצוה
שצוה משה בתורה.. אליו תשמעון" – כי בהיותה
"מצוה.. בתורה"¹³ יש לה תוקף מיוחד שאינו קיים
בציורי ה' על ידי הנביא, עד להבדל העיקרי והיסודי
בהלכה בין דברי תורה לדברי נביאים¹⁴.

ב.

השאלה על המשך דברי הרמב"ם

אך לפי זה, ששמיעתנו לדברי הנביא היא עקב
ציורי התורה, ולא עקב ה"אות" בלבד – כציורי של
נביא¹³ – אין מובן המשך פרק ח' בהלכות יסודי
התורה ברמב"ם, שם הוא מאריך ומסביר שבני ישראל
לא האמינו לנבואת משה רבינו "מפני האותות שעשה"
– כי "המאמין על פי האותות יש בלבו דופי", אלא
"במה האמינו בו, במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר
ואזנינו שמעו ולא אחר", ובסיום הפרק¹⁵ הוא אומר
"לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים
ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו..
לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי
שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה
ובאזנינו שמענוה..." –

א.

רמב"ם: השמיעה לדברי הנביא - מצוה מן
התורה

1 על הציורי "אליו תשמעון"¹ – השמיעה והציות
2 לדברי הנביא "שיהא בכל דור ודור"² – אומר
3 הרמב"ם³: "שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין
4 אנו מאמינים בו מפני האות לבדו.. אלא מפני המצוה
5 שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון".
6 אמנם, הענין ש"אין אנו מאמינים בו מפני האות
7 לבדו" הוא הגיון פשוט, כי "אות" ניתן לעשות גם
8 "בלט וכישוף"⁴, ולפי זה יוצא, שאילו יצויר שניתן
9 היה לדעת בודאות⁵ שהאות אינו נעשה בלט ובכישוף,
10 וזהו נביא אמת, הרי אז היו חייבים לציית לו ללא
11 הציורי "אליו תשמעון", כי דבר הנביא הוא "דבר ה'",
12 אך למרות זאת, לפי הידוע לגבי המצוות שצוה
13 עליהם גם לפני מתן תורה, שכאשר אנו מקיימים אותן
14 עתה "אין" אנו עושים אלא במצות הקב"ה על ידי משה
15 רבנו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו⁷,
16 כך מובן, שבדומה לכך גם הציוריים של הקב"ה על
17 ידי הנביאים שלאחר מתן תורה, אין בהם כשלעצמם
18 תוקף של מצוות "שצוה בסניי"⁸.

19 זה מובן גם מכך שלמרות הקולות והלפידים
20 וכדומה שהיו במתן-תורה, בכל זאת לא משום כך
21 "האמינו בו ישראל", כי הרי אז היה יוצא שדוקא

עפ"ד: (1) מובנת אריכות הרמב"ם שם, (2) שלא מצינו שהשם יאמר
למשה ושמושה יאמר מקודם לבני" שיהי' האש כו', ובמילא (3) לא הי'
בהאש כו' עשיית אות ע"י משה בכלל.
והטעם ע"ז – כי צ"ל תוקף וגדר דתורה (ולא דנבואה) – ואין מועיל
(ובמילא אין צורך ב)גם אות ומופת, כדלקמן בפנים.
(13) ובפרט ע"פ גירסת האברבנאל (וכ"ה בכמה כת"י ורפוי רמב"ם
– ראה ספר המדע. ירושלים תשכ"ד) "שצוה בתורה" – בלי תיבת
"משה".

(14) ראה חגיגה י, ב. ויש"נ. וראה אנצקלופד" תלמודית ערך דברי
קבלה.

– וזוהו מובן, שאף שגם "מה שהנביאים עתידים להתנבאות.. קבלו
מהר סיני" (שמו"ר פכ"ח, ו. ועיי"ש "ולא כל הנביאים לבד.. אלא אף
החכמים כו'"), מ"מ יש חילוק בתוקף שלהם.

וידועה השק"ט בפס"ד הרמב"ם (ריש הל' ממרים) ד"הגזרות
והתקנות והמנהגות (דחושבע"פ) כו' נוצות נעשה לשמוע להן והעובר על
כ"א מהן עובר בל"ח" ובכ"ז כו"כ חילוקים ביניהם.

וראה לקמן הערה 51, 53.

(15) הלכה ג'.

(1) פרשתנו יח, טו.

(2) ראה מנין המצוות שבריש ספר היד מ"ע קעב.

(3) הל' יסודי התורה פ"ח ה"ב.

(4) שם רפ"ח. וראה גם ה"ג שם.

(5) להעיר מספר החקירה להצ"צ (סד, ב): דכמה אותות יש ש"א"
שיהיו נעשים אלא לנביא אמת.. וא"כ יכולה הנבואה להתקיים ע"י אותות
אלו.

(6) פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז.

(7) ובהוצאת קאפח: מפני ציווי ה' כו' לא מפני שה' צויה בכך
לנביאים שקדמוהו.

(8) גם אלו שנצטוו ע"י משה רבינו במרה כו' לפני מ"ת, וכמו שמדייק
ברמב"ם שם "במה שצוה בסניי כו'" (ובהוצאת קאפח: במה שנצטווה
בסניי).

(9) שמות (יט, ט) שמובא ברמב"ם בסיום הראי' (פ"ח ה"א).

(10) שע"ז ראי' "האש והקולות והלפידים" – וזה "ענינו ראו ולא
זר".

(11) "יהוא (משה) ניגש אל הערפל".

(12) "הקול מדבר אליו ואנו שומעים" – "אזנינו שמעו ולא אחר". –

היו", אומר הרמב"ם¹⁸ שהוא "נביא שקר שהרי בא
להכחיש נבואתו של משה", ואותו דבר הוא אומר
בסוף הפרק¹⁹ לגבי אדם האומר "שה' צוהו שתעבד
עבודת כוכבים היום בלבד או בשעה זו בלבד", שהוא
בא להכחיש נבואתו של משה".

אין מובן: מאחר שאינו בא להכחיש רק את נבואת
משה, אלא ציווי בתורה – "לא תוסיף עליו ולא תגרע
ממנו"²⁰, "והנגלות לנו... עד עולם..."²¹ – צריך היה
הרמב"ם לומר "שהרי בא להכחיש התורה"²², שזהו
דבר מיוחד וחדש, וחמור הרבה יותר מאשר "להכחיש
נבואתו של משה", כאמור לעיל בסעיף א', שלציוויים
שעל ידי הנביא, כולל, כמובן, נבואת משה, אין אותו
התוקף כמצוות התורה שבהרי סיני?

ד.

"להכחיש נבואתו..." – כדי לתת סיבה שהוא
נביא שקר

לכאורה ניתן היה להסביר, שהרמב"ם אומר כאן
"להכחיש נבואתו של משה", ולא "להכחיש התורה",
כי דוקא זוהי ההוכחה לכך ש"הרי זה נביא שקר",
וחלים עליו כל דיני נביא השקר –

כפי שמבאר הרמב"ם בפרק הקודם, ש"נבואת
משה רבינו אינה על פי האותות... אלא בעינינו
ראינוה", ולכן יוצא, שבהכחשת נבואתו של משה הוא
מכחיש "מה שראית בעיניך".

כלומר, אילו היה הרמב"ם מדבר רק על חומרת
האיסור של נבואת שקר "שה' שלחו להוסיף מצוה...",
הוא היה אומר "להכחיש התורה", אך כיון שבאומרו
"בא להכחיש" הוא מתכוין לתת סיבה – "שהרי" –

שהרי, לכאורה, כיון שאנו מאמינים ומצייתים
לנביא אמת (ולא לנביא אחר) עקב תוקף ציווי התורה
"אליו תשמעון" ("לא תשמע אל דברי הנביא ההוא")
ולא עקב הוודאות בכך שדברו הוא דבר ה', היה צריך
ענין זה (שמדובר בענין שונה לחלוטין) להיכתב בספר
היד החזקה. ובכלל: בספר היד החזקה, שהוא ספר
הלכות, מתאים לכתוב הוכחות בדרך ההלכה, ואילו
ההוכחה שכלית לכך שנביא שביקש להכחיש נבואתו של
משה הוא נביא שקר – "שהרי זה בא.. להכחיש מה
שראית בעיניך" – מתאימה יותר לספר מורה נבוכים
של הרמב"ם?

לכאורה, צריך היה הרמב"ם לומר את ההלכה
בקצרה, שאין אנו צריכים להאמין ולציית לנביא "מפני
האות לבדו", אלא "מפני המצוה שצוה משה בתורה..
אף-על-פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף
ולט", ו"אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים
וביקש להכחיש נבואתו של משה" – שעל ידי כך
מכחיש את אמיתיות התורה – הרי אז אפילו "אם בא
האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא".

ג.

מדוע מדבר הרמב"ם על "להכחיש נבואת
משה"?

יותר מכך: בפרק שלאחר מכן רואים שהרמב"ם
מקשר את ענין התורה בכלל לנבואת¹⁶ משה¹⁷:

כאשר מישוהו אומר "שה' שלחו להוסיף מצוה או
לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא
שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן
ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן

שמכחיש היסוד (הר) בנוגע לענין הנבואה].

(17) ראה תו"א קיט, ע"ב "וזהו"ע התורה שנמשכה ע"י משה וכמ"ש
ע"פ לאמר זה הדבר", ומטעם זה שתורה והלכות הן מבחי' "זה" לא
יתבטלו משא"כ הנביאים שנבואתם מבחי' "כה", עיי"ש בארוכה (וראה
לקמן הערות 46, 48, 55).

(18) פ"ט ה"א.

(19) ה"ה.

(20) ראה יג, א – הביאו הרמב"ם שם בתחילת הפרק.

(21) נצבים כט, כח – הביאו הרמב"ם שם.

(22) להעיר, שבאגרת תימן פ"ב (בתרגום קאפח – ע' לז) כתב "כל
נביא שיבא כו' וטען כי אחת מכל המצוות אשר ספר התורה כולל אותן
בטל חיובה, הרי הוא מכחיש משה רבינו שאמר כו' ולפיכך כל נביא
שיטען שהוא לזמן כו' מפני שהוא מכחיש את משה רבינו" ואינו מדגיש
נבואת משה רבינו (אף ש"ל שמוכן מעצמו כיון שאינו לומר "מכחיש
התורה"). וראה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ ד"ה והחלק הראשון וסד"ה
והחלק השני.

(16) וכן משמע קצת בפרק זה (פ"ח) בתחילתו: "ובמה האמינו בו
במעמד הר סיני כו' שמעמד הר סיני כו' היא הרא' לנבואתו", שבפשוט
פי' "הרא' לנבואתו" היינו להתורה שניתנה על ידו מפי ה' (כדמוכח גם
ממ"ש הרמב"ם שם "ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת",
שהברית הוא בנוגע לתורה. ולהעיר גם מספר החקירה שם (סד, א)
שמביא שם את דברי הרמב"ם ("ובמה האמינו בו במעמד הר סיני")
לענין אמונת קבלת התורה. ראה שם בתחילת הדרוש).

וכן ממ"ש בסיום הפרק "לפיכך אם עמד הנביא כו' וביקש להכחיש
נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו.. שהרי זה בא אליך באות ומופת
להכחיש מה שראית בעיניך", שלכאורה מדובר במי שמכחיש דין של
תורה.

[משא"כ בהל' תשובה (פ"ג ה"ח) שכתב "שלשה הן הנקראים
אפיקורסין כו' והמכחיש נבואתו של משה", שבפשוט כוונתו (לא לדיני
התורה, כדמוכח מהמשך ההלכה שם (בהשלשה שנק' "כופרים בתורה",
כ"א) שמכחיש היסוד (הד') מהי"ג עיקרים (בפיה"מ הקדמת פ' חלק)
בנוגע לנבואת משה, וכמו בענין הא' "האומר שאין שם נבואה כו'"]

26 "שה' צוה לו שהדין כך..." (שעל כך אומר הרמב"ם
27 "להכחיש התורה").

28 אם שניהם מכחישים אותו פסוק²⁷, מדוע מבדילים
29 ביניהם, וקובעים שהאומר "שה' שלחו... לפרש..."
30 הוא "בא להכחיש נבואתו של משה", והאומר "שה'
31 צוה לו שהדין כך..." הוא "בא להכחיש התורה"?
1.

רק על עבודה־זרה חל הדין של "שומע מפי
הנביא בעת שמתנבא"

32 לכאורה ניתן היה לבאר את הסיבה לכך שבסוף
33 הפרק, לגבי האומר "שה' צוהו שתעבד עבודת
34 כוכבים...", משתמש הרמב"ם בביטוי "להכחיש
35 נבואתו של משה", לאור הנאמר בספרי על הפסוק²⁸
36 "ודבר אליהם" – "שלא להושיב את התורגמן". ולפי
37 זה יוצא, שהדין שהעובר על דברי הנביא חייב מיתה
38 בידי שמים חל רק על מי ששמע את הדברים מפי
39 הנביא עצמו, ולא מפי המתורגמן²⁹.

40 על כך מוסיף הרוגוטשובי³⁰, שגם כאשר הוא
41 שומע את הדברים מפי הנביא עצמו, הרי הדין חל רק
42 במקרה ששמע את הנביא בעת שהתנבא. ואילו אם
43 שמע זאת מפי הנביא מאוחר יותר הרי זה כשומע מפי
44 המתורגמן.

45 לפי זה ניתן היה לומר, שאילו משהו בדורו של
46 משה היה עובר על מצוה ששמע מפי משה³¹, הרי יש
47 הבדל בין העובר על עבודה־זרה לבין מצוות אחרות:
48 את "אנכי" ו"לא יהיה לך" שמעו ממש בעת
49 שנתנבא³², ולכן חל על העובר עבודה־זרה דין של
50 עובר על דברי הנביא³³, ואילו מצוות אחרות נשמעו

1 למה הוא נביא שקר, ולמה חלים עליו דינים אלו, לכן
2 אומר הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה".

3 אך זהו תירוץ דחוק ביותר. הרי אנו כבר יודעים
4 שהמכחיש נבואתו של משה הוא מכחיש דבר
5 ש"ראינוה" ו"שמענוה", ומכחיש התורה – כמוסבר
6 בפרק הקודם. ואם כך, סביר לומר שזוהי הסיבה
7 לחומרת דיני נביא השקר,

8 ולפי זה, צריך היה הרמב"ם לומר "להכחיש
9 התורה"?

ה.

מדוע מבדיל הרמב"ם בין שניים המכחישים
אותו פסוק?

10 התמיהה אף גדולה יותר, אנו מוצאים שבאותו פרק
11 אכן משתמש הרמב"ם בביטוי "להכחיש התורה" –
12 "אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או
13 שאמר בדין מדיני התורה שה' צוה לו שהדין כך הוא..
14 הרי זה נביא השקר.. שהרי בא להכחיש התורה
15 שאמרה²³ לא בשמים היא"²⁴, ואין מובן ההבדל: בענין
16 "להוסיף מצוה או לגרוע מצוה.. מצות לפי זמן היו",
17 וכן לגבי עבודה זרה, הוא אומר "להכחיש נבואתו של
18 משה", ואילו לגבי "עקר דבר..." או שאמר... שה' אמר
19 לו שהדין כך" אומר הרמב"ם "להכחיש התורה"²⁵?

20 יתר־על־כן: כאשר משהו אומר "שה' שלחו לפרש
21 במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענוה ממש"ה"
22 (שעליו אומר הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה"),
23 הרי הוא מכחיש בכך, לכאורה, את דברי התורה "לא
24 בשמים היא" (שמהם לומדים²⁶ ש"אין נביא רשאי
25 לחדש דבר") – אותו פסוק שהוא מכחיש באומרו

(23) נציבים ל, יב.

(24) פ"ט ה"ד.

(25) לכאורה ה' אפ"ל: בהלכה א' שמדבר במי שבא להוסיף (וכיו"ב) בדברים שנאמרו מפי משה, היינו תורה שבכתב, בזה נאמר "שבא להכחיש נבואתו של משה" שניתנה בהר סיני; משא"כ בהלכה ד' "אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה כר" – י"ל שמדבר בדין תושבע"פ ונפרט ע"פ גירסת האברבנאל "וכן אם עקר דבר מדבריהם" (וראה עד"ז ברמב"ם הנ"ל מדפוס וכת" הרמב"ם. וראה שם בהמשך הרמב"ם שיש גירסא "או שאמר בדין שמדברי השמועה"), ולכן כותב בזה "להכחיש התורה" ולא "להכחיש נבואתו של משה".

אבל דוחק הוא, דמאי שנא, והרי גם זה ניתן למשה מסיני (ראה הקדמת הרמב"ם לספר היד בתחלתו). וראה הקדמתו לפיה"מ ד"ה "החלק הראשון". ולהעיר גם מאגרת תימן שם בסוף הפרק "מפני שהם מכחישים נבואת משה רבינו שאמר לנו בשם ה' על פי התורה".

(26) כן מביא הרמב"ם שם ה"א. ואף שבחז"ל (שבת קד, רע"א. וש"נ. תו"כ בחוקותי כו, לד) נלמד מפסוק אחר (בחוקותי שם) – ראה לח"מ שם. וראה לקמן הערה 55.

(27) אלא שזה שאומר "שה' שלחו כו' לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממש"ה" (שבהלכה א') – מכחיש גם בהכתובים שהביא הרמב"ם שם לפנ"ז שבהם מבואר שהיא עומדת לעולם ולעולמי עולמים כו', כדמוכח גם מסיום ההלכה ברמב"ם. וראה גם סיום ה"ג.

(28) פרשתנו יח, יח.

(29) כן פירש בצפצפ"נ מהד"ת לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"א וב' (כד, א – נעתק בצפצפ"נ עה"ת כאן) ורפ"ט (עט, א). הל' מתנות עניים פ"ה הי"ח (סב, רע"ד). ועוד (ראה הנסמן בצפצפ"נ עה"ת שם). וראה צפצפ"נ הפלאה בסופו (נד, ד).

(30) הל' מתנ"ע שם.

(31) ראה צפצפ"נ שבהערה 29. אלא שלדעתו י"ל כן בכל המצוות

ששמעו מפי משה רבינו.

(32) כן י"ל בפ' הרמב"ם במו"נ ח"ב פל"ג (עיי"ש שכתב שמהם עלה עוה"פ וקבל שאר הדברות כו' וירד למטה להר כו'). ולהעיר מהוריות ח, סע"א דבי רבי כו' ובפרש"י שם ד"ה כתיב. וראה אברבנאל למורה שם.

(33) ראה בארוכה צפצפ"נ הנ"ל, שעפ"ז מבאר דעת המ"ד (ויאמר סו,

מישהו בדור זה עובד עבודה זרה, הוא חייב מיתה בידי שמים גם כאשר אין הוא אומר על כך "שה' צוהו".

ואילו רצה הרמב"ם לרמוז דין זה, הוא צריך היה לעשות זאת בהלכות עבודה זרה³⁸, ולא בענין נביא השקר, שעליו מדבר הרמב"ם כאן.

ח.

מצוות התורה - רצון עצמי של ה'

כדי להבין את כל זה יש להקדים ולבאר, לפחות בקצרה, את המוזכר לעיל (סעיף א'), לגבי ההגדרה בהלכה, ובפרד"ס התורה בכלל, והמעלה של מצוות התורה (בהר סיני)³⁹ על-פני הציוויים שעל ידי הנביאים:

על המילה "אנכי" – הראשונה בעשרת הדברות, כללות כל התורה – נאמר בגמרא⁴⁰, שאלה הם ראשי תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית" (=אני את עצמי כתבתי ונתתי), שהקדוש-ברוך-הוא כתב והכניס את עצמו, כביכול, בתורה. ובמדרש נאמר, שבאמצעות התורה "אותי אתם לוקחים"⁴¹.

לכן מובן, שמצוות התורה אינן רק אמצעי לקבלת שכר או להשגת המעלה של "סגולה... ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁴², "לצרף את הבריות"⁴³, וכדומה, אלא הן עצמן המטרה.

כשם שלא ייתכן לומר על הקדוש-ברוך-הוא ("אנא נפשי") שהוא ח"ו אמצעי למשהו אחר – כך לא ייתכן לומר כך על מצוות התורה⁴⁴, שבהן "אנא נפשי...".

הנביא. ולהעיר מהפלותא (סנהדרין קח, א. קי, ב) אם דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 248 (סי"ב). ואכ"מ.

(38) או עכ"פ בהלכה ב' כאן.

(39) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 33 ואילך. קונטרס בענין "הלכות של תושבע"פ שאינן בטלים לעולם" (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 27 ואילך).

(40) שבת קה, א וכגירסת הע"י. וראה לקו"ש שלח מח סע"ד ואילך. ועוד.

(41) ראה שמו"ר פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג.

(42) יתרו יט, ה"ד.

(43) ב"ר רפמ"ד. וש"נ. תנחומא שמיני ז. (וראה מו"נ ח"ג פכ"ז). וראה המשך תרס"ו (ס"ע תקא. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכ. ועוד) ד"מה איכפת לי להקב"ה למי ששוחט כו' הרי לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות "הוא בבחי' חיצונית אבל בפנימיות איכפת לו כביכול להיות שהוא רצון עצמי כו'".

(44) וכמאמר "כל המצוות מתייחסים אל העצמות" (ראה בארוכה תורת שלום ס"ע 190 ואילך). וראה המשך תרס"ו (ס"ע תקא ואילך) שהרצון דמצות שהוא בחי' רצון עצמי שכל עצמותו כביכול ברצון זה.. לפי נושא העצמות כו'. המשך תער"ב ח"א שבעה"ה 45 (וראה לקו"ש ח"ה ע' 243 ואילך).

1 ממשה לאחר ששמעו מהקדוש-ברוך-הוא³², ולא חל על כך הדין של עובר על דברי הנביא.

3 בכך ניתן היה להסביר את ההבדל בלשון הרמב"ם דלעיל, שבענין עבודה זרה הוא אומר "להכחיש נבואתו של משה" כדי לרמוז על כך שבציווי משה על עבודה זרה יש ענין מיוחד (בנוסף לכך שזה ציווי ככל ציוויי התורה), והוא – היותו ציווי הנביא בעת שמתנבא, ואם מישהו עובר על כך בדורו של משה הוא חייב מיתה בידי שמים. וכיון שדין זה חל רק לגבי עבודה זרה, לכן מתבטא כך הרמב"ם רק כלפי האומר "שה' צוהו שתעבד עבודת כוכבים"³⁴, ואילו לגבי "עקר דבר מדברים..." הוא אומר "להכחיש התורה".

ז.

השאלות על הסבר זה

13 אך לפי זה עדיין קשה: מדוע בתחילת הפרק, כאשר אין מדובר על עבודה זרה אומר הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה",

16 ומלבד זאת, הסבר זה, בכלל, שבביטוי "להכחיש נבואתו של משה" רומז הרמב"ם לחובת מיתה בידי שמים בדורו של משה, דחוק ביותר³⁵. כי³⁶:

19 (א) דין זה הוא רק בדורו של משה, והרי מאי דהוה 20 הוה (=מה שהיה, היה)³⁷?

21 (ב) חובת המיתה בידי שמים החלה על עובד עבודה 22 זרה בדור המדבר אינה קשורה, לפי האמור לעיל, 23 לענין נביא השקר, אלא לענין עבודה זרה. כאשר

ב. תוספתא סנהדרין פ"י, ב) דגיפוף ונישוק (בחטא העגל) במיתה. ולהעיר ממנ"ח מצוה תקטו. ועפ"י כהנ"ל מובן שאזלה קושייתו שם.

(34) או י"ל שרמזו בע"ז אבל כן הוא בכל עשרת הדברות באם נאמר שכל היוד דברות דיבר משה בקולו של הקב"ה (ראה פרש"י יתרו יט, ט (אבל שם כ' כן רק בח' הדברות לא בב' דברות הראשונות). וראה צידה לדרך שם. ועוד).

(35) נוסף ע"ז שאופן הנ"ל בדיבור אנכי ולא יהי לך ע"י משה ע"י (פשוטות פ"י הרמב"ם (דבי' עסקינן) במו"נ שם (ראה מפרשי המורה שם). עיקרים מאמר ג' פ"ח. מילואים לתו"ש ס"פ יתרו. ועוד).

(36) ולהעיר גם דעפ"י יש בנדו"ד החקירה והשקו"ט הידועה האם בדרגא נעלית (או שני) נכללת גם הדרגא הפחותה (או – הקדומת). לדוגמא: האם יש בקדושת כה"ג גם קדושת כהן הדיוט (וידועה הראי' ממנחות עח, א דמביא ג' מנחות): אם טלית בעלת חמש יש בה חיוב ציצית ו"ל חמש הוה גדר חדש או ד' ועוד אחת (ראה בכ"ז צפע"ג הל' איסור"ב פ"ז ה"א. עה"ת ר"פ קרח. ועוד), ועד"ז בנדו"ד: האם בתורה שהיא למעלה מנבואה יש בה גם גדר ודין נבואה והעובר על דברי' חייב מיתה ביד"ש או שהוא גדר חדש ואין שייך בוה הדין דעובר על דברי הנביא – ראה צפע"ג מהד"ת שם עט, א.

(37) אלא שיי"ל (בדוחק עכ"פ) שנפ"מ כשיקומו בתח"מ, שאז יש על דור המדבר (ששמעו הדברות ממשה בעת שמתנבא) דין דשומע מפי

17 ואפילו ציוויים הבאים "לצוות על דברי התורה
18 ולהזהיר העם שלא יעברו עליה", כ"זכרו תורת משה
19 עבדי"⁴⁸, הרי מטרם אינה בהם עצמם אלא "לצוות
20 על דברי התורה..."⁵².
21 לעומת זאת, דברי התורה הם עצמם (בעיקר⁵³)
22 רצונו העצמי של הקדוש-ברוך-הוא⁵⁴.
23 וזוהי גם הסיבה לכך ש"אין נביא רשאי לחדש
24 דבר" בתורה, כי דבר ה' שבתורה נעלה מדבר ה'
25 שבנבואה⁵⁵.

ט.

אמונת ישראל בנבואת משה - אמונה שלימה וודאית

26 למרות שדברי התורה תקפים יותר מדברי נבואה,
27 ודוקא התורה "עומדת לעולם ולעולמי עולמים", הרי
28 דוקא משום כך יש מעלה בנבואה על פני התורה, לגבי
29 הנבראים:

1 זוהי הסיבה לכך שמצוות התורה הן "לעולם
2 ולעולמי עולמים"⁴⁵, ולא ייתכן בהן שום שינוי, גרעון
3 או תוספת, כי יש בתוכן "אנא נפשי" של הקדוש-
4 ברוך-הוא, ולא ייתכן בהן שינוי⁴⁶, כשם שבלתי
5 אפשרי שינוי אצל הקדוש-ברוך-הוא⁴⁷ עצמו.

6 במילים אחרות: לו רצון הקדוש-ברוך-הוא במצוות
7 התורה היה רק כדי לקבל שכר או להשיג מעלה
8 וכדומה, היה אפשרי לומר ששינוי במקיימי המצוות
9 יגרום לשינוי במצוות.

10 אך כיון שרצון הקדוש-ברוך-הוא במצוות התורה
11 הוא רצון עצמי, וכך הוא רוצה מצד עצמו, לא ייתכן
12 בכך שינוי ח'⁴⁸.

13 וזוהי מעלת התורה על-פני הנבואה: הציוויים שעל
14 ידי הנביאים – "לכו למקום פלוני" או "אל תלכו"⁴⁹
15 וכדומה – נאמרו למען מטרה שתושג על ידי זה, ולכן
16 הם ציוויים⁵⁰ זמניים⁵¹.

תורה לפי שניתנה תורה ולדורות ושל נביאים לא קרי אלא קבלה שקבלו
מרוח הקדוש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה.

(52) להעיר מעיקרים שם פ"ב.

(53) גם ע"י לימוד ושק"ט בדברי קבלה (נביאים וכתובים) – ואפילו
מנהגי ישראל וכו' – "אותי אתם לוקחים" (תניא פמ"ז. שם פ"ה. ועוד)
[משא"כ בדברי הנביא "לכו למקום פלוני" וכו']: אבל בפס"ד – יש
חילוק בין דברי קבלה וכו' ודברי תורה. וראה לעיל הערה 14, 51.

ואולי יש להסביר שבהלכה ופס"ד (רצונו) יש חילוק בין ד"ת וד"ק
כו': אבל בשק"ט (חכמתו) – הרי דרכי' שווים בנוגע לד"ת, ד"ק, מנהגים
וכו'. ועיין המשך תער"ב פס"ד ובכ"מ בענין המשכת העצמות ע"י
סתים או גליא תורה כו'. ואכ"מ.

(54) ובלשון הקבלה: תורה היא בחי' תפארת (ראה ברכות נח, סע"א)
ונבואה מבחי' נצח והוד (שער הנבואה להאריז"ל – הובא בשער היחוד
והאמונה פ"ה): שהחילוק ביניהם הוא, תפארת גופא, ונצח והוד תרין
שוקין (הקדמת תקו"ז – פתח אליהו). ולכן, בתורה ("גופא") אין שייך
שינוי כו', משא"כ בנבואה שהיא לבר מגופא ושייכת לזולת היא בגדר
שינוי. וראה אגה"ק ס"ט.

(55) עפ"ז אולי י"ל שלכן הובא ברמב"ם הפסוק (נציבים ל, יב) "לא
בשמים היא" לענין זה "שאין נביא רשאי לחדש דבר" ולא הכתוב
שברו"ל (שבת ותו"כ שבהערה 26) "אלה המצוות" (בחוקותי כו, לד),
כי (נוסף על טעם הפשוט (ראה לח"מ שם) שמפסוק "אלה המצוות"
למדין ברו"ל שאין הנביא רשאי לחדש דבר משא"כ הכתוב "לא בשמים
היא" מפורש הוא בפסוק – וראה תמורה טז, א. ב"מ נט, ב. ובמפרש
הרמב"ם כאן – הנה) בזה רמז גם שתורה היא למעלה גם מנבואת משה,
כי מהכתוב "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה גוי" אפשר לומר דזה
שאין נביא רשאי לחדש דבר מנחה הוא – לפי שנבואת שאר הנביאים
היא למטה מנבואת משה, ותורה היא נבואת משה (וראה ת"י שם. לעיל
הערה 17. וראה בהערה 48 ובעיקרים שם ספ"כ), ולכן הביא הכתוב "לא
בשמים היא" שמה מוכן* שאינה שייכת לענין הנבואה כלל, גם לא
לנבואת משה.

ולהעיר מדברי דוד להט"ז ר"פ מטות.

(45) לשון הרמב"ם שם רפ"ט.

(46) ומ"ש (נדה סא, ב) מצות בטילות לע"ל – "אין הכוונה שיתבטלו
ח"ו כ"א שיתבטלו בבחי' העדר תפיסת מקום לגבי האור העצמי דלעתיד
וכו'" והיינו שהמשכת המצוות עכשיו הוא באי"ע לגבי ההמשכה דמצוות
לעתיד כו' וע"כ יהיו בטלים בבחי' העדר תפיסת מקום" (המשך תער"ב
ח"א פקצ"ג. ח"ג ע' א'רעט. ועוד). וראה ער"ש תו"א צב, א. קיט, ע"ב
בנוגע לנביאים וכתובים (אבל ראה לקמן הערה 51). שו"ת הרדב"ז (ח"ב
תרס"ו) לענין שמחת המועדים. ולהעיר מלקו"ת ר"ה נט, רע"ד. אזה"ת
בשלח ע' תעה ואילך. – וידועה השקו"ט בזה מפשטות הסוגי' בנדה שם.
ונ"כ אגה"ק סו"ס כו. ועוד. וראה בהנסמן בלקו"ב (להר"י ש"י קארף) ח"א
לאגה"ק שם. – וראה בארוכה קונט' הנ"ל (סה"ש תשנ"ב שם) הערה 38*.
(47) ראה תניא פכ"ה (לב, א): גילוי רצונו שבדיבורו שהיא התורה
הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלקינו כו' (וראה לקו"ש ח"ה ע' 240. וש"ס).
(48) עפ"הנ"ל סרו קושיות העיקרים שם פ"ד על דעת הרמב"ם
שהתורה הזו לא תהי' מוחלפת כו'.

וכן מתורצת בפשטות קושיות שם פרק כ': שאם שעשה נבואת
משה עיקר מן העיקרים כו' חזר לעשות עיקר שלא תנוסח הדת ושלא
תשתנה, ונראה שדעתו לומר שאלמלא העיקר הזה כבר ה' אפשר לשמוע
לנביא לבטל דברי משה, והוא תימא איך נשמע לנביא הקטן כו' –

כי זה שהתורה היא "לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי כו'
(ואין) נביא רשאי לחדש דבר" הוא לא מפני שהיא נבואת משה, כ"א
מפני היותה רצונו העצמי של הקב"ה (שלמעלה מנבואה).

(49) רמב"ם שם הלכה ב'.

(50) ופשיטא בנוגע דברי העתידות וכו"ב שאומר הנביא (במקום
מעוננים וקוסמים) [ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ג: הא למדת שאין
הנביא עומד לנו אלא להודיענו כו'. הקדמתו לפיה"מ ד"ה והחלק השני
"ובכל עניניהם כו'". אגרת תימן שם ד"ה והפסוק הזה בסופן] – שאין
ענינו לצוות כו' ולומר רצון ה'.

(51) וגם נבואות שהוצרכו לדורות ונכתבו (מגילה יד, א) – ראה
רמב"ם סוף הל' מגילה שנביאים וכתובים אינם נצחיים כתורה. וראה
תו"א שבהערה 46. ולהעיר מפרש"י חולין קלז, א: תורת משה קרוי'

(*) אבל להעיר מת"י שם: לא בשמיא היא אורייתא. אין זהו לן חד כמשה נביא כו'.

י.

התוקף של "בעינינו ראינוה", ודוגמא בהלכה

דוגמא לתוצאה מעשית בהלכה הנובעת מהוודאות
של בעינינו ראינו אנו מוצאים בהלכה הקובעת שאין
עד נעשה דיין. כיון ש"בעינינו ראה", הרי הוודאות
שוללת את האפשרות של "והצילו"⁶⁰,
ולא כך כאשר באזינו שמע ממאה עדים כשרים
ששמעו או ראו.

יא.

דוקא נבואת משה מאמתת את האמונה בתורה

ויש לומר, שהסיבה הפנימית לכך שהקדוש־ברוך
הוא אימת את נבואת משה באופן של "עינינו ראו..."
דוקא ב"מעמד הר סיני", כדברי הרמב"ם בהרחבה, היא
מפני שתכלית נבואת משה היא לגרום לישראל להרגיש
לא רק באמת הוי' אלקים⁶¹, אלקות בכלל, אלא גם
באמת התורה, שנעלית מצד עצמה – ממהות הנבראים.
על ידי ש"עינינו ראו... ואזינו שמעו" נבואתו של
משה, מאמינים באמונה שלימה "שאין בו דופי" גם
באמת של התורה, שמעל לנבואה.

ויש לומר: האמונה הוודאית בתורה נגרמת דוקא
על ידי נבואת משה⁶², כי נבואתו היא בדרגה הנעלית
ביותר שבנבואה – בשני הצדדים: הן מצד גילוי
הנבואה, שהתגלות האלקות בה היא באופן הנעלה
ביותר – "במראה ולא בחידות", והן מצד שני בכך
שהוא "עומד על עומדו שלם"⁶³. כלומר, ההתגלות
אליו היתה כפי שהוא למטה, שלם ממש, ולכן נבואתו
היא "כלי" להורדת התורה, שמעל לנבראים, אל מהות
הנבראים, ולחיזוק אמונתם באמיתיות התורה.

בכך מובן גם מדוע בפרק שבהמשך, כאשר מדבר
הרמב"ם על האומר "שה' שלחו להוסיף מצוה..." –
כלומר, מכחיש את אמיתיות התורה – משתמש
הרמב"ם בביטוי "הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש
נבואתו של משה":

אין זו סתם הוכחה שהוא נביא שקר, אלא בכך
מחדש הרמב"ם הלכה: למרות שנבואת משה היא

1 התורה היא רצון עצמי של הקדוש־ברוך־הוא, ולכן
2 היא נעלית באין־ערוך מן הנבראים, ומן האפשרות
3 שהם יתפסו וישיגו את עצם התורה⁵⁶. לעומת זאת
4 הנבואה, שהיא התגלות אלקות לנבראים – גילה
5 סודו⁵⁷ – בדרגתם⁵⁸, אם קיימים התנאים של חכם,
6 גבור⁵⁹ וכדומה – הרי זה באופן שההתגלות גורמת
7 לישראל למטה לחיזוק האמונה באלקות.

8 לפי זה מובנת ההרחבה בהסבר הרמב"ם בפרק ה'
9 על אופן האמונה של ישראל בנבואת משה ותורת משה
10 – כי אין זה סתם סיפור בתורה, אלא הלכה, שיש בה
11 שני ענינים:

12 (א) האמונה שיהודי צריך להאמין בנבואת משה
13 צריכה להיות בוודאות – אמונה שלימה "שאין בה
14 דופי".

15 (ב) כדי שהאמונה תהיה כזאת, אין היא צריכה
16 להיות "מפני האותות", אלא לנבוע מכך ש"עינינו
17 ראו... ואזינו שמעו", שרק כך יכולה להיות אמונה
18 שלימה שאין בה דופי.

19 ולכן גם מסביר הרמב"ם מדוע אסור להאמין
20 ולציית לנביא ש"בא להכחיש נבואתו של משה" אף
21 כאשר הוא מראה "אותות ומופתים גדולים", כי
22 "נבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך
23 אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזינו
24 שמענוה.. זה בא.. להכחיש מה שראית בעיניך..." –
25 אין זו סתם הסבר והוכחה לכך ש"אין שומעין לו", אלא
26 הלכה, וגם בהלכה זו יש שני ענינים:

27 (א) הוודאות באמונה צריכה להיות עד כדי כך
28 שאפילו "אותות ומופתים גדולים" לא יטילו בה ספק.

29 (ב) כדי שהאמונה לא תיחלש על ידי ה"אותות
30 ומופתים", צריך היהודי להסביר לעצמו, שזה מכחיש
31 "נבואתו של משה שראינו וששמענו". והרי אפילו
32 "אותות ומופתים" אינם יכולים להטיל ספק בדבר אשר
33 "ראית בעיניך". כלומר, השלימות והוודאות המוחלטת
34 ב"אין שומעין לו" נובעת מכך ש"בא להכחיש נבואתו
35 של משה שראינו וששמענו".

וראליך.

(60) ר"ה כו, רע"א.

(61) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ד (ומצוין בנ"כ לירוש' ברכות

פ"א ה"ה).

(62) להעיר ממנו"ח ב"ב פל"ט.

(63) רמב"ם פ"ז שם ה"ו. עיי"ש.

(56) משא"כ בנוגע לנפש (ורוחניות) – שעכ"פ תופס עצם מציאותה.

(57) עמוס ג, ד.

(58) ראה שער רוח"ק ושער היחודים (להאריז"ל) בתחלתם. ובשער

היחוד והאמונה ספ"ב "לנביאים ומחלכשות בשכלם והשגתם במראה

הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כו". ולהעיר מתו"ח בא קמ, ב ואל"ך.

(59) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ז. – וראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 85

מצוה...", וכן לגבי האומר "שה" צוה שתעבד עבודת
 כוכבים...". ואילו במקרה ש"עקר דבר מדברים
 שלמדנו מפי השמועה או שאמר... שה" צוה לו שהדין
 כך... אין הוא אומר "להכחיש נבואתו של משה",
 אלא "להכחיש התורה" –

ההסבר לכך הוא:

כאשר⁶⁵ נביא אומר "שה" שלחו להוסיף מצוה או
 לגרוע... או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו
 ממשה", ועל־אחת־כמה־וכמה כשאומר "שה" צוהו
 שתעבד עבודת כוכבים", הרי כוונתו להכחיש את
 הבסיס של "מעמד הר סיני"⁶⁶, שהקדוש־ברוך־הוא
 בחר במשה רבינו ונתן באמצעותו את כל התורה
 "לעולם ולעולמי עולמים".

וכיון ש"מעמד הר סיני" נתאמת אצל ישראל על
 ידי ש"עינינו ראו... ואזנינו שמעו" נבואתו של משה –
 יוצא, שבכך הוא "מכחיש נבואתו של משה"⁶⁷.

ואילו מי ש"עקר דבר... או שאמר... שה" צוה לו
 שהדין כך... אין מוכחש בכך את יסוד כל התורה,
 אלא מדבר רק על דין מסויים בתורה, שלפי נבואתו־
 שלו הדין הוא "כך", עד אשר ייתכן ש"כיון את
 ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור"⁶⁸ – הוא
 אף מאמת את דין התורה, אלא שלמעשה אופן זה של
 פסיקת הלכות הוא ההיפך מציווי התורה "לא בשמים
 היא".

לפיכך אין הרמב"ם אומר כאן "להכחיש נבואתו
 של משה", אלא "להכחיש התורה", כי הוא מכחיש רק
 דין בתורה, ולא את מעמד הר סיני, ואת יסודי כל
 התורה, שנתאמתו על ידי נבואת משה שראינו ושמענו.

(משיחת חגה"ש וש"פ נשא תשל"ד)

1 למטה מן התורה⁶⁴, אך כיון שהיא מאמתת את האמונה
 2 בתורה ש"אין לה לא שינוי... וש"אין נביא רשאי
 3 לחדש דבר", לפיכך, צריכה גם הוודאות שבשלילת
 4 ההכחשה – לא לשמוע ל"אות ומופת" – לנבוע דוקא
 5 מנבואתו של משה.

יב.

ההסבר לסדר בדברי הרמב"ם בענין הנבואה

6 לפי כל האמור לעיל, יוצא הסבר מיוחד לסדר
 7 ולחלוקת הפרקים בהלכות יסודי התורה, בענין
 8 הנבואה:

9 בפרק ז' מדבר הרמב"ם על ענין הנבואה בכלל,
 10 ועל כך שנבואת משה היא בדרגה הנעלית שבנבואה,
 11 ומרחיב בפרטי הענין.

12 לאחר מכן, בהמשך למעלת נבואת משה, הוא
 13 אומר בפרק שלאחריו, שכיון שכך, יש מעלה נוספת
 14 בנבואת משה, והיא "במה האמינו בו, במעמד הר סיני"
 15 – שנבואה זו היא באופן של "ראינו ושמענו".

16 ובהמשך לכך שנבואת משה קשורה ל"מעמד הר
 17 סיני", הוא אומר בפרק הבא, שלכן מאמתת נבואת
 18 משה גם את האמונה באמיתות התורה שמעל לנבואה,
 19 את האמונה בכך שהתורה "עומדת לעולם ולעולמי
 20 עולמים" ובכך ש"אין נביא רשאי לחדש דבר" –
 21 ולפיכך, אם בא נביא ואומר "שה" שלחו להוסיף
 22 מצוה... הרי הוא "מכחיש נבואתו של משה".

יג.

ההבדל בין הדברים השונים של נביאי השקר

23 אך את הביטוי "להכחיש נבואתו של משה" כותב
 24 הרמב"ם רק לגבי נביא האומר "שה" שלחו להוסיף

(67) ויתירה מזו י"ל בנוגע לע"ז המבואר בהלכה ה' שנתאמת אצל
 כאו"א במעמד הר סיני (ראה לעיל בפנים ס"ו) וכאו"א מישראל ראה
 בשעת מ"ת הקול יוצא מד' רוחות כו' כאו"א ראה שה' אחד.
 (68) לשון הכס"מ הג"ל. ולהעיר מכס"מ שם סוף ה"ג.

(64) ראה לעיל הערה 48, 55.
 (65) ראה כס"מ לרמב"ם שם פ"ט הלכה ד'.
 (66) דגם מ"ש "או לפרש מצוה מן המצוות" היינו שאומר "שה' שלחו"
 לפרש במצוה, משא"כ בהלכה ד' לקמן "אם עקר דבר מדברים כו'".

הח' הדר, שהידור הוא זקן, כמאמר⁸ הדרת פנים זקן, וכתוב⁹ והדרת פני זקן.

לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד פדפפט

קנח

עיקר ענין התיקון דהמלך ד"הדר" הוא הזקן

עיקר ענין התיקון¹⁰ דמלך הדר הוא¹¹ הדיקנא, כי הזקן הוא הדרת פנים¹² כמארו"ל. כי עיקר ענין התהו וסיבת שבירתו הוא מפני שבא האור ברכוי ובתוקף, וענין התיקון הוא שיבא האור בצמצום ובמיעוט, כמו המשכה שע"י שערות והיינו השערות דדיקנא¹³. ועיקר הדיקנא הם הב' מזלות נצר¹⁴ חסד ונקה שכל א' מהם כולל כל הי"ג תיקוני דיקנא.

וזהו שסופי תיבות נצר חסד ונקה הוא הדר למפרע.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שטו

בראשית לו, לט: וַיָּמָת בְּעַל חָנָן בְּיַעֲקֹב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בְּתִמְטָר בַּת מִי זָהָב:

קנו

מקור התיקון הוא מלך הח' "הדר", הו"ע זקן "הדרת פנים זקן", וזהו"ע "יוסף" בגי' ב' פעמים "מזל"

הבירור והתיקון¹ להשכירה דתהו הוא ע"י השערות² דדיקנא, וזהו שהדיקנא נקראת בשם תיקון, י"ג תיקוני דיקנא, וכמ"ש בע"ח³ שער מ"ן ומ"ד דרוש א' שביור המלכים דתהו הוא השערות דדיקנא ע"ש. וידוע שהב' מזלות נצר ונקה הם השערות היותר ארוכות, והם כוללים⁴ כל הי"ג תיקונא וכו', ב' פעמים⁵ מזל גימטריא יוסף, שיוסף הוא מקור התיקון⁶ מלך

(1) ראה גם סימן קנח.

(2) ראה סידור עם דא"ח מאדמו"ר הזקן עמוד סט, ד.

(3) שער לט.

(4) פירוש: הענין מבואר בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד', ומבאר שם איך הסדר דהי"ג מדות הרחמים, והם: [שמות לד, ו]. א) "אל", ב) "רחום", ג) "רחנון", ד) "ארך", ה) "אפים", ו) "ורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד", ט) "לאלפים", י) "נושא עון", יא) "ופשע", יב) "וחטאה", יג) "ונקה".

ומבאר שם דבשערות הזקן — הדיקנא — יש י"ג חלקים, הנקראים י"ג תיקוני דיקנא, והם כנגד הי"ג מדות הרחמים, וחלק הזקן מהפה ולמטה (דהוא כללות עובי הזקן ועיקר הזקן הנמשך למטה) והם שערות על גבי שערות עבה מאוד, הנה החלק הנראה בחוץ — חלק המגולה — הוא תיקון "נצר חסד", והחלק המכוסה שהוא נגד הגרון (החלק היותר בפנים לצד הגרון) הוא תיקון "ונקה". והם עיקר הזקן. והם כנגד דכר ונוקבא — אב ואם.

החלק המגולה "אבא" הוא מזל "נוצר חסד".

והחלק המכוסה "אמא" הוא מזל "ונקה".

ומהם נמשך ילדים הנולדים מ"אב" ו"אם", וזהו מ"ש במאחז"ל (מועד קטן, כח, א) ד"בני" — ב"מזל תליא".

(5) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קצה.

(6) מזל (בגי' 78) 2×156 , כמספר "יוסף".

(7) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנה יוסף הי' מבחי' הדר' שהוא מלך הח' שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המברר הי' מלכים דתהו ומתקנם שיוכלו בבחי' התיקון ולזה הי' יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדר הי' לפני מלך לבני" והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן הי' יוסף יפ"ת ויפ"ת וכן הדר הוא לשון הידור ויפ", בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונים יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומזיגת הספירות שהתפארת כולל ומוזוג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכלו מג' גוונים משא"כ בתהו הי' בבחי' פירוד וז"ו כו' לכך נז' בהם לי' יופי והידור, ע"ש.

וכן ביוסף כתוב (דברים לג, יז) בכור שורו הדר לו".

(8) שבת קנב, א. (וראה יבמות פ, ב). לקוטי תורה פרשת אחרי כח, ד. אור התורה בראשית עמוד תתעט, ב ואל"ך. פרשת וישלח עמוד רמא.

(9) ויקרא יט, לב.

(10) מבאר: דכל הי' מלכים הראשונים מרמז על תהו, והמלך השמיני "הדר" ממנו התחיל ענין התיקון והו"ע ה"זקן" — ה"דיקנא". ראה לעיל גם סימן קנו.

(11) ראה סידור עם דא"ח מאדמו"ר הזקן עמוד סט, ד.

(12) ראה שבת קנב, א "הדרת פנים זקן", וכמ"ש (ויקרא יט, לב) והדרת פני זקן. לקוטי תורה פרשת אחרי כח, ד. אור התורה בראשית עמוד תתעט ב ואל"ך.

(13) עיין המשך הביאור בלקוטי לוי יצחק כאן.

(14) פירוש: הענין מבואר בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד', ומבאר שם איך הסדר דהי"ג מדות הרחמים, והם: [שמות לד, ו]. א) "אל", ב) "רחום", ג) "רחנון", ד) "ארך", ה) "אפים", ו) "ורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד", ט) "לאלפים", י) "נושא עון", יא) "ופשע", יב) "וחטאה", יג) "ונקה".

ומבאר שם דבשערות הזקן — הדיקנא — יש י"ג חלקים, הנקראים י"ג תיקוני דיקנא, והם כנגד הי"ג מדות הרחמים, וחלק הזקן מהפה ולמטה (דהוא כללות עובי הזקן ועיקר הזקן הנמשך למטה) והם שערות על גבי שערות עבה מאוד, הנה החלק הנראה בחוץ — חלק המגולה — הוא תיקון "נצר חסד", והחלק המכוסה שהוא נגד הגרון (החלק היותר בפנים לצד הגרון) הוא תיקון "ונקה". והם עיקר הזקן. והם כנגד דכר ונוקבא — אב ואם.

החלק המגולה "אבא" הוא מזל "נוצר חסד".

והחלק המכוסה "אמא" הוא מזל "ונקה".

ומהם נמשך ילדים הנולדים מ"אב" ו"אם", וזהו מ"ש במאחז"ל (מועד קטן, כח, א) ד"בני" — ב"מזל תליא".

יט, ה – ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך
כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את כל הארץ
אשר דבר לתת לאבתך

ב. ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך. פרשה זו הבטחה לעתיד¹, והוא מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרט², ושם מונה והולך עשר עממין, כבשו השבעה בימי יהושע, ונשארו שלשה: קניז, קנזי, וקדמוני, שלא כבשו מעולם אבל הם לעתיד. ולשון "ואם" לשון ודאי, ויורה על זה מה שאמר "כאשר נשבע", כלומר שבועה יש בדבר זה. וכמוהו ואם מזבח אבנים תעשה לי³, שהוא לשון ודאי, וכן אם כסף תלוה⁴, וכן ואם תקריב מנחת בכורים⁵, שהרי מצאנום בתורה במקום אחר מצות בפני עצמם⁶, וזה יורה שלשון "אם" לשון ודאי הוא.

רבינו בחיי

יט, יז – ועמדו שני האנשים אשר להם
הריב לפני ה' לפני הכהנים והשפטים אשר
יהיו בימים ההם

ג. ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'. יש לפרש דרומז על ימות המשיח, שיעמדו משה ואליהו עד כי יבא שילה זה משה, וכן אליהו מפורש בפסוק (מלאכי ג, י) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גוי, ואמרו רז"ל בברכות פרק אין עומדין (לא): אר"א אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית כו' ואר"א משה הטיח דברים כלפי מעלה, הנה שני אנשים אלו הטיחו דברים ורבו עם ה'. וז"ש ועמדו שני האנשים שלעתיד יעמדו אלו שני האנשים, אשר להם הריב לפני ה' שהטיחו דברים ורבו עם ה' מאהבת ישראל. ועל כן בר"ת וס"ת ועמדו שני האנשים אשר להם הריב תמצא אותיות משה ואליהו.

קול אליהו

יז, יד-טו – כי תבוא אל הארץ אשר ה'
אלקיך נותן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת
אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי
שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך
בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל
לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא

א. כי תבוא אל הארץ וירשתה וישבתה בה. מגיד שאין לך רשות למנות מלך עד אחר י"ד שנה של כבוש וחלוק כדי שלא יאמרו שהמלך כבשם ולא הקב"ה אלא ככל הגוים, לזה אחר שכבשו וידעו שהקב"ה כבשם כמו שאמר (דברים לא, ג) וידעת כי ה' אלקיך הוא עובר לפניך הוא ישימם והוא יכניעם לפניך, ואמרת אשימה עלי מלך, עתידין שתאמרו כן כי כן אמרו לשמואל שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים. שום תשים, שימה לשאול ושימה לדוד, ועל אלו נאמר אשר יבחר, בשניהם נאמר בחר, בשאול נאמר הראיתם כי בחר בו ה', ובדוד נאמר (תהלים עח, ע) ויבחר דוד עבדו וגו'.

ויש עוד מלך שלישי ולא נאמר בו בחירה אחר שנחלקה מלכות בית דוד והמליכו לירבעם בן נבט, ועל זה השלישי רמז ואמר מקרב אחיך וגו' שלא ה' במעמד כל ישראל כי לא מלך כי אם על עשרה שבטים, עליו נאמר תשים עליך מלך, אתה תשים, וכן ה' שנאמר וישלחו ויקראו לירבעם וימליכו אותו, ולזה רמז השלישי, ולזה נזכר ב' פעמים מלך כנגד מלכי יהודה ומלכי ישראל.

עוד נאמר שאמר מקרב אחיך, רמז לאגריפס המלך שרצו לפסלו מן המלכות עד שדרשו מקרב אחיך הואיל ואמו מישראל מקרב אחיך קרינן ב', לזה אמר מקרב אפילו שאינו כולו מישראל אלא יש לו קורבה אחיך נקרא. מקרב אחיך תשים עליך מלך לא, ר"ת מאת עמל, פירוש בהכרח ולא ברצון ובחירה, וכן הוא אומר אתן לך מלך באפי, אמרו חז"ל זה שאול ואקח בעברתי זה צדקיהו מלך יהודה המלך האחרון שלקחו נבוכדנצר בעברתו של הקב"ה. עליך איש, ר"ת בגימ' ינאי, וקראו נכרי על שעשה מעשה נכרי שהרג חכמי ישראל כדאיתא בקידושין פרק האומר, ולזה אמר אשר לא אחיך שלא עשה מעשה אחיך, איש נכרי אשר, ר"ת גי' בן.

לא אחיך הוא, ר"ת בגימ' כוזבא, שדמו כל חכמי ישראל שהוא מלך המשיח, לזה אמר אשר לא אחיך, אינו המשיח שאנו מצפים. עליך איש אשר, ס"ת כשר, כלומר מלך כשר הוא, לא קראו נכרי אלא בערך שאינו מלך המשיח, ומכאן תבין שכל מה שה' עתיד להיות הכל רמז בתורה.

שפתי כהן

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' א

5 זו לפוסלם.
6 מסיקה הגמרא: אין הכי נמי, ולדעת רבי שמעון גם עגל עולה ופר
7 חטאת שנשחטו לשם פסח כשרים ומרצים, ואין בהם משום שינוי
8 קודש משום שניכר לכל שאינם פסח.

1 עוד מקשה הגמרא: עגל של עולה או שלמים ופר של חטאת
2 ששחטן לשם פסח ואשם לירצו, דהרי עגל ופר בפסח ואשם ליבא,
3 שכן הם באים רק מן הצאן, והדבר מוכיח שהם חטאת ולא פסח
4 או אשם, ואם כן לשיטת רבי שמעון אין לה למחשבת שינוי קודש

♦ יום ראשון א' אלול ♦

טז (יח) שְׁפִטִּים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל־שַׁעֲרֶיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוֹ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק:

יח דִּינִין וּפְרָעִין תִּמְנִי לָךְ בְּכָל קְרוֹיָךְ דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וּדְיוֹנָן יֵת עֲמָא דִּין דְּקָשׁוּט:

שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך, בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך. לשבטיך • מלמד שמושיבין דינין לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר. ושפטו את־העם וגו' • מנה דינין ממחים וצדיקים לשפט צדק.

כח"י שְׁפִטִּים וְשׁוֹטְרִים • שְׁפִטִּים. דִּינִים הַפּוֹסְקִים אֶת הַדִּין. וְשׁוֹטְרִים • (סנהדרין טז) הַרּוֹדִין אֶת הָעָם אַחֵר מִצּוֹתָם, שֶׁמֶפִּין וְכּוֹפְתִין בְּמִקְלָם וּבִרְצוּצָה עַד שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט. בְּכָל־שַׁעֲרֶיךָ • (סנהדרין טז) בְּכָל עִיר וָעִיר. לְשִׁבְטֶיךָ • מוֹסֵב עַל: "תִּתֵּן לָךְ",

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת שופטים תנש"א. התוועדות שס כרך ד' עמ' 202'201)

ישנה ההוראה פנ"ל, שצריכים לפרסם לכל אנשי הדור, שזכינו שהקב"ה בחר ומנה בעל בחירה, שמוצדעצמו הוא שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהיה ה"שופטיך" ו"יועציך" ונביא הדור, שיוה הוראות ויתן עצות בנוגע לעבודת כל בני־ישראל וכל האנשים דור זה, בכל עניני תורה ומצות, ובנוגע להנהגת חיי היום־יום הפלילית, גם ב"כל דרכיך (דעהו)" ו"כל מעשיך (יהיו לשם שמים)", עד - הנבואה העיקרית - הנבואה ש"לא־לתר לגאולה", ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא".

הלימוד שישנו לכל אחד בעמדתו בשבת פרשת שופטים דורנו זה ובפרט בזמן האחרון, הרגעים האחרונים להגלות - שצריכה להיות עבודה בהתאם, מזה כנגד מזה למצב הגאולה:

לפרסם אצל עצמו ואצל אלו שאליהם אפשר להגיע - שצריכים לקבל על עצמם (ביתר חזק) את ההוראות ועצות ד"שופטיך" ו"יועציך" שבדורנו - "מאן מלכי רבנן" בכלל, ובפרט נשיא דורנו - הבא בהמשך לרבנותינו נשיאנו שלפניו - שופט דורנו ויועץ דורנו ונביא דורנו...

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת שופטים התשנ"ט

פוח התורה פועל במציאות העולם

כשעומדים בתוקף המצאים בכל התורה, נעשית הנהגת המדינה כולה (ועד להנהגת המדינות שבכל העולם כולו) בהתאם לפסק־דין דִּי־יִשְׂרָאֵל על־פי התורה - "שופטים ושוטרים תתן לך", על־דרך סיפור כ"ק מ"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אודות הנהגת ה"צמח צדק", שבהיותו בעיר לויבאוויטש עשה "סדרים" בפטרבורג, עיר הבירה של כל מדינת רוסיה.

ועוד ועיקר - שבכוח התורה פוסקים בני־ישראל שהגאולה האמתית והשלמה על־ידי משיח צדקנו - צריכה להיות תיכף ומיד, ונעשה כן במציאות העולם בפועל ממש...

...ויש להוסיף, שאף שעיקר חיוב "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" הוא בארץ־ישראל, כפסק־דין הרמב"ם "אין אנו חבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ־ישראל בלבד". שגאמר תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך", מה־שאי־כן בחוץ־לארץ, ועל־אחת־כמה־וכמה בזמן הגלות ובחוץ־לארץ, שגם כשנמצאים בחסדי ה' במלכות של חסד, צריכים לקבל רשות ממלכות המדינה (שיש לה תוקף על־פי תורה - דינא דמלכותא דינא) למנות דינין (ואין זה באופן ד"שופטים ושוטרים תתן לך"), מפל־מקום

ספורנו

מתחלק לשבטים, כאמרם ז"ל: בחוצה לארץ אין אתה מושיב דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, וזה כמו בסוריא וזולתה.

משפט צדק. תהי קבלת הטענות באפן שיפסקו הדין בצדק, שלא יהא רף לזה וקשה לזה. תורה יט

שאגים, שפטיה ואבי ערב, לא גרמו לבקר, נביאיה פחזים אנשי בגדות, כהניה חללו קדש, חמסו תורה" (צפניה ג, בד).

נתן לך לשבטיך. ב"שעריך" שהוא נותן לך, שתחלק "לשבטיך", לא במה שתכבש חוצה לארץ שאינו

טז (יח) שְׁפִטִּים וְשׁוֹטְרִים. אחר המצות להמון, צוה עניני מנהיגיו, והם השופטים (טז, יח עד יז, א), והמלכים (יז, יד עד כב), אשר בתקונם יקשן ענין ההמון, ובקלקולם יקלקל, כמו שהעיד הנביא באמרו "שריה בקרבה אריות

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 666)

ש'בְּכָל שְׁעָרֶיךָ קָאֵי עַל שְׂבָעָה 'שְׁעָרֵי הַגּוֹף' (עֵינַיִם, אָזְנוֹיִם, פֶּה, יָדַיִם וְרַגְלַיִם), שְׁעַל-יָדָם מִתְקַשֵּׁר אָדָם עִם הָעוֹלָם מִסְבִּיבּוֹ. יֵשׁ לְמִנּוּת שׁוֹפֵט וְשׁוֹטֵר שְׂפִיחָהּ עַל הַכְּנִיסָה וְהִצִּיָּאָה בְּשָׁעָרִים אֵלּוּ, שְׁתֵּהִינָּה עַל פִּי הַוְּרָאוֹת הַתּוֹרָה.

שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ (טז, יח)
שׁוֹפֵט - הֵינּוּ לְמוֹד הַתּוֹרָה כְּדִי לִידַע אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ. **שׁוֹטֵר** - הֵינּוּ מַעֲשֶׂה בְּפֶעַל עַל פִּי תּוֹרָה. וְעַל-דִּרְרָזָה מְבֹאֵר בְּחִסְדוֹת, שְׁשׁוֹפְטִים הֵם חֲב"ד, שְׁשׁוֹפְטִים וּמְנַהִיגִים אֶת הַמּוֹדוֹת. וְיִמְתַּק עַל פִּי מִה שְׁאִיתָא בְּש"ךְ עַל הַתּוֹרָה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ לקושרי שיחות חלק ל"ד עמוד 98 – מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של השופטים

הַדִּינִים וְלִבְצַע אֶת עֲנָשָׁם, לְהַלְקוֹת אֶת הַחֵיב מִלְּקוֹת וְכִיּוּצָא בָּזָה.

אָבֵל בְּצוּי הַתּוֹרָה עַל מִנּוּי הַשׁוֹטְרִים, פֶּרֶשׁ שְׁעִבּוּדָתָם הִיא "מִפִּין וְכּוֹפֶתִין בְּמִקְלָה וּבִרְצוּעָה עַד שְׂקִיבָל עָלָיו אֶת דִּין הַשׁוֹפֵט", וְהֵינּוּ לְהַבִּיא לִידֵי כֹף שֶׁהֵעָם יִקְבְּלוּ עַל עֲצָמָם לְקַיֵּם אֶת דִּינֵי הַשׁוֹפְטִים, אָבֵל אִין לְהֵם שִׁכּוּת לְבִצּוּעַ גָּזֵר הַדִּין עֲצָמוֹ.

וְהִנֵּה, אִם הִנֵּה עֲנֵן הַשׁוֹטְרִים לְקַיֵּם אֶת גָּזֵר הַדִּין, הִנֵּה נִמְצָא שְׁעֵנִין הַמְּשַׁפֵּט בַּתּוֹרָה נִחְלָק לְשֵׁנֵי צוּיִים: פְּסִיקַת הַדִּין עַל-יְדֵי הַשׁוֹפְטִים, וּבִצּוּעוֹ עַל-יְדֵי הַשׁוֹטְרִים.

אָבֵל כִּיּוֹן שְׁכַל עֲבוּדַת הַשׁוֹטְרִים הִיא, כְּאֶמּוֹר, לְסִיעַ בְּפֶעַל הַשׁוֹפְטִים, אִם-כֵּן מוֹבֵן שְׁאִין מִנּוּיִם שֶׁל הַשׁוֹטְרִים נִחְשָׁב לְמִצְוָה בְּפִנֵּי-עֲצָמָה, וְנִכְלָלָת בְּמִצְוֹת מִנּוּי שׁוֹפְטִים (רֹאה סֵפֶר הַמִּצְוֹת הַרַמְבַּ"ם שֶׁרש"י).

שופטים ושטרנים תתן לך

שׁוֹטְרִים – הָרֹדִין אֶת הָעָם אַחֵר מִצּוֹתָם, שְׁמִכִּין וְכּוֹפֶתִין בְּמִקְלָה וּבִרְצוּעָה עַד שְׂקִיבָל עָלָיו אֶת דִּין הַשׁוֹפֵט (טז, יח. וּבְפִירוּשׁ רש"י)

כָּל מִנּוּי הַמִּצְוֹת מִנּוּי אֶת מִנּוּי הַשׁוֹפְטִים וְהַשׁוֹטְרִים כְּמִצְוָה אַחֶת. וְהִקְשׁוּ הָאֲחֵרוֹנִים עַל-זֶה (בִּיאור הַר"פ פֶּרֶל לֹא לִסְפֵּר הַמִּצְוֹת לְרִבִּי סַעֲדִיָּה גֶאון, פֶּרֶשִׁיּוֹת סוֹף פֶּרֶשָׁה א'. וְעוֹד) אֲמַאי לֹא מְנַאֵם לְב' מִצְוֹת, שֶׁהֵרִי הֵם שְׁנֵי מַעֲשִׂים נִפְרָדִים, וּבִאֲרֹר בָּזָה בְּאוֹפֵנִים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁמִדִּיק לְשׁוֹן רש"י בְּפִירוּשׁוֹ כֵּאֵן יִתְבָּאֵר הַעֲנָן בְּפִשְׁטוֹת.

דִּהְנֵה לְעִיל עַל הַפֶּסוּק (א, טו) "וְאָקַח גו' וְשׁוֹטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם" פֶּרֶשׁ רש"י: "אֵלּוּ הַכּוֹפֶתִין וְהַמִּכִּין בִּרְצוּעָה עַל פִּי הַדִּינִין", שְׁתַּפְּקִיד הַשׁוֹטְרִים אִזְ הִנֵּה לְקַיֵּם אֶת פֶּסֶק

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ בספר השיחות תנש"א חלק ב עמוד 780 ואילך בארוכה – מתוך 'לקראת שבת')

בטול השופטים לעתיד לבוא

הַשׁוֹפֵט, יְכוֹל הוּא לְקַיֵּמוֹ מִרְצוֹן, וְהוּא עַל-יְדֵי "יֹעֲצִיךְ", שְׁמִסְבִּיר לְאָדָם שְׂ"עֲצָה טוֹבָה" הִיא, וְטוֹב לוֹ - לְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵי הַשׁוֹפֵט.

וְעַל-פִּי-זֶה יוֹבֵנוּ שְׁנֵי הַלְשׁוֹנוֹת, דְּבִזְמַן הַגְּלוּת, הִיָּצֵר הָרַע מִפְּתָה אֶת הָאָדָם לַעֲבֹר עַל פֶּסֶקֶי דִּין הַתּוֹרָה, וְהָאָדָם אֵינוֹ רוֹצֵה לְקַיֵּם, וְלָכֵן צְרִיכִים לְ"שׁוֹטֵר".

אִךְ לְעֵת־לְבָא כְּשִׁיתְקַיֵּם הַיְעוּד (זְכוּרִיָּה יג, ב) "וְאֵת רוּחַ הַטָּמֵא אֲעִבִּיר מִן הָאָרֶץ", וְתִתְבַּטֵּל מִצִּיּוֹת הָרַע, לֹא נִצְטָרֵךְ לְשׁוֹטֵר. כִּי אִךְ שָׁגָם אִזְ הִנֵּה "אֲשִׁיבָה שׁוֹפְטִיךְ", שֶׁהַשׁוֹפְטִים וְהַבִּיַּת דִּין יִפְסְקוּ לְקַיֵּם מִשְׁפָּטִי וְהוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, וְכֵן דְּבָרֵינוּ מִרְצוֹנָנוּ הַטוֹב – בְּבַחֲנִית "יֹעֲצִיךְ".

שופטים ושטרנים תתן לך בכל-שעריך

אֶחָד מִיַּעוּדֵי הַגְּאוּלָּה (בְּהַפְסֶרֶת פְּרִשְׁתָּנוּ) הוּא "וְאֲשִׁיבָה שׁוֹפְטִיךְ כְּבִרְאשׁוֹנָה וְיֹעֲצִיךְ כְּבִתְחִלָּה". וְיֵשׁ לַעֲנֹן מִדּוּעַ הַשְּׂמִיט הַנִּבְיָא "שׁוֹטְרִים", וְהוֹסִיף "יֹעֲצִיךְ".

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּאֲרֹר בָּזָה:

שׁוֹפְטִים הֵם הַדִּינִין הַפּוֹסְקִים אֶת הַדִּין. וְשׁוֹטְרִים הֵם "הָרֹדִין אֶת הָעָם אַחֵר מִצּוֹתָם, שְׁמִכִּין וְכּוֹפֶתִין בְּמִקְלָה וּבִרְצוּעָה עַד שְׂקִיבָל עָלָיו אֶת דִּין הַשׁוֹפֵט" (לְשׁוֹן רש"י עַל הַפֶּסֶק). וְנִמְצָא שְׁאֵף שֶׁהַשׁוֹפֵט פּוֹסֵק אֶת הַדִּין וְגוֹזֵר עַל הָאָדָם לְקַיֵּמוֹ, יְכוֹל לְהִיּוֹת שְׁלֹא יִרְצֶה הָאָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָכֵן צְרִיכִים לְשׁוֹטֵר הַמִּפְּה וְכּוֹפֶה בִּרְצוּעָה שְׂקִימּוֹ אֶת פֶּסֶק הַדִּין בְּפֶעַל. אִךְ גַּם כְּשֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מִבִּין מַעֲצָמוֹ מִדּוּעַ לְקַיֵּם אֶת גְּזֵרַת

יט לֹא תִצְלִי דִין לֹא תִשְׁתַּמּוּדַע אֲפִין וְלֹא תִקְבֵּל שְׁחָדָא אֲרִי שְׁחָדָא מְעוֹר עֵינֵי חִפְמִיָּין וּמִקְלָלָה פְּתִגְמִי תִרְצִיָּין:

(יט) לֹא-תִטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תִכִּיר פְּגָם וְלֹא-תִתְקַח שְׁחָד כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֶה עֵינֵי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים:

רַךְ לָזָה וְקָשָׁה לָזָה, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, לְפִי שְׁפִירוּאָה זֶה שֶׁהַדִּין מְכַבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, מְסַתְּמִין

כִּי-לֹא-תִטֶּה מִשְׁפָּט • כְּמִשְׁמְעוּ. לֹא תִכִּיר פְּגָם • אִף בְּשַׁעַת הַטְּעָנוֹת, אֲזַהֲרָה לְדַגֵּן שְׁלֹא יִהְיֶה

שיעור יומי ליום ראשון א' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת שופטים

טענותיו. ולא תקח שחד • (ספרי) אפלו לשפט צדק. | אפשר שלא יטה את לבבו אצלו להפך בזכותו.

פי השחד יעור • (כתובות קה) משקבל שחד ממנו, אי | דברי צדיקים • דברים המצדקים, משפטי אמת.

(כ) צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ | כששטא קשטא תהי רדיף בדיל דתיחי

אשר יהיה אלהיך נתן לך: • | ותירת ית ארעא דיי אלהיך יהב לך:

כ"י • צדק צדק תרדף • (ספרי. סנהדרין לב) הלך אחר | מנוי הדינין הפשרים להחיות את ישראל ולהושיבן

בית-דין נפה. למען תחיה וירשת • כדאי הוא | על אדמתן.

(כא) לא תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח יהוה | כא לא תצוב לך אשרת כל אילן בסטר

אלהיך אשר תעשה-לך: | מדבחה דיי אלהיך די תעבד לך:

כ"י • לא תטע לך אשרה • לחיבו עליה משעת | נטעתה. לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה'

נטעתה, ואפלו לא עבדה, עובר ב'לא תעשה' על | אלהיך • אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית.

(כב) ולא תקים לך מצבה אשר שגא יהוה אלהיך: • | כב ולא תקים לך קמא די סגי יי אלהיך:

כ"י • ולא תקים לך מצבה • מצבת אבן אחת, | חק היתה לפנענים. ואף-על-פי שהיתה אהובה לו

להקריב עליה אפלו לשמים. אשר שגא • מזבח | בימי האבות, עכשו שגא, מאחר שעשאוה אלו חק

אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות, ואת זו שגא, כי | לעבודת-כוכבים.

יז (א) לא תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר | א לא תבוס קדם יי אלהיך תור ואמר די יהי

יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת יהוה אלהיך | בה מומא כל מדעם ביש ארי מרחק קדם

הוא: • | יי אלהיך הוא:

כ"י • לא תזבח וגו' כל דבר רע • (ספרי) אזהרה למפגל בקדשים על-ידי דבור רע, ועוד נדרשו בו שאר | דרשות ב'שחיטת קדשים' (זבחים לו ב).

ספורנו

בענין זקן שאין פרקו נאה שצא עליו
שם רע בגלותו, כשתמצא זקן ופרקו
נאה.
שלישית, הביא ענין ה"מום" (ז, א)
הנמצא, אף על פי שתהיה בהמה
יפה כפי החוש ושמנה שנה אלה וזו,
ועם כל זה היא נפסלת לקדש מפני
מום בלתי מחסר מדמיה. ויהיה שור
שנה סלע, בשביל היותו תמים, כשר
לקרבו. וכן יהיה בן-בן בעל מדה מגנה,
כשתמצא שלם ממנו במדות, אף על
פי שלא יהיה עשיר ונאה
במוהו. תורה כב

מום הרוחני.
ראשונה היא ה"אשרה", שהיא לנוי
היכלות, ומכל מקום היא נמצאת
לקדש, מפני שהיא תכסיס לעבודה
ורה. וכן נקדים העדפת הצדק הרוחני
לשלמות גוף הדין שהוא חושני וגשמי.
שנית ה"מצבה" (פסוק כב), שאף על פי
שהיתה לרצון קדם מתן תורה, באמרו
"ושמים עשרה מצבה" (שמות כד, ד). וזה,
כי היה ענינה באלו המקריב נצב תמיד
לפני הקדש, בענין "שויתי ה' לנגדי
תמיד" (תהלים טו, ח), ונפלו מוזאת
המדרגה בענין העגל, באמרו שם "כי
לא אעלה בקרבך" (שמות לג, א). וכן קנה

(כ) צדק צדק תרדף. כשתתן לך
שופטים, אתה, הממנה את השופטים,
בחר את היותר שופטי צדק, אף על פי
שאין בהם כל כך שאר תכסיסים
הראויים לדין כמו שלמות הקנין
ושלמות הגוף, בענין "אל תבט אל
מראהו ואל גבה קומתו" (שמואל א טו, ז).
למען תחיה וירשת. תצטרך לזה יותר
באריך, כי חסרון זה ימנע הירשה בה,
באמרו "בעון בצעו קצפת" (ישעיה נז,
יז). תורה כא
(כא) לא תטע לך אשרה כל
עץ. הביא שלשה דומים בענין דברים
שהם נאים כפי החוש, ונמצאים מפני

בִּאֲרֵי יִשְׁתַּכַּח בִּינְךָ בַּחֲדָא מִקְרִינֶיךָ דִּי
אַלְהֵיךָ יִהְיֶה לְךָ גִּבּוֹר אוֹ אֶתְמָא דִּי יַעֲבֹד יֵת
דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַעַבְר עַל קִנְמָה:

(ב) כִּי־יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ בֶּאֱחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ:

כ"י • לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ • אֲשֶׁר בָּרַת ה' אִתְּכֶם שְׁלֹא לַעֲבֹד עֲבֹדֶת־כּוֹכָבִים.

גאָזל ופֿלח לטענות עממאָ וסגיד להון
ולשמשא או לסיהרא או לְכָל חילי שְׁמָא
די לא פקדית:

(ג) וַיִּלְךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם
וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צִבָּא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר־
לֹא־צִוִּיתִי:

כ"י • אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי • לַעֲבֹד (מגילה ח).

דיחיוון לך ותשמע ותתפע יאות והא
קשטא פון פתגמא אתעבידת תועבתא הדא
בישראל:

(ד) וְהִגִּדְלָךְ וְשִׁמְעָתָ וּדְרִשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אִמַּת נָכוֹן
הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"י • נָכוֹן • מָכוֹן הַעֲדוּת.

ה וּמִפֶּק יֵת גִּבָּרָא הֵהוּא או יֵת אֶתְמָא הֵהִיא
די עבדו ית פתגמא בישא הדין לתרע בית
דינך (לקרניך) יֵת גִּבָּרָא או יֵת אֶתְמָא
וּתְרַגְמָנוֹן בַּצְּבָנָא וַיְמוֹתֵנוּ:

(ה) וְהוֹצֵאת אֶת־הָאִשׁ הַהִוא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא
אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־
הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וְסִקְלָתֶם בָּאֲבָנִים וּמָתוּ:

"שְׁעָרֶיךָ" לְמִטָּה וְנֹאמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַעְלָה, מַה
"שְׁעָרֶיךָ" הָאֵמֹר לְמַעְלָה, שְׁעַר שְׁעָבֵד בּוֹ, אִפְּ
"שְׁעָרֶיךָ" הָאֵמֹר לְמִטָּה, שְׁעַר שְׁעָבֵד בּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ:
'לְקִרְוֶיךָ'.

כ"י • וְהוֹצֵאת אֶת־הָאִשׁ הַהִוא וְגו' אֶל שְׁעָרֶיךָ
וְגו' • הַמִּתְרַגֵּם "אֶל שְׁעָרֶיךָ": 'לְתַרְע בֵּית דִּינְךָ',
טוֹעָה, שְׁכֵן שְׁנִינִי: (ספר) "אֶל שְׁעָרֶיךָ", זֶה שְׁעַר
שְׁעָבֵד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא שְׁעַר שְׁנִדּוֹן בּוֹ? נֹאמַר

ועל מימר תרין סהדין או תלתא סהדין
יתקטל דחייב קטול לא יתקטל על מימר
סהיד חד:

(ו) עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמַת הַמָּוֶת
לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עַד אֶחָד:

לשנים, מה שנים עדות אחת, אף שלשה עדות
אחת, ואין נעשין זוממין עד שידמו כלם (מכות ו).

כ"י • שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה • אִם מִתְקִימַת עֲדוּת
בְּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט לְךָ בְּשִׁלְשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה

ספורנו

יִדְעָה מָה, וְשָׂאִין צָרִיךְ לְדוֹנָה בְּשַׁעַר
שְׁעָבֵדָה בּוֹ לְהוֹרוֹת הַפֶּה דְּעוּתֵיהָ.

אֶל שְׁעָרֶיךָ. אֶל שְׁעַר שְׁעָבֵד בָּהּ,
לְהִרְאוֹת שְׁלֹא יוֹשִׁיעֶהוּ הָאֵל הַנֶּכֶד,
הַנֶּעֱבָד שָׁם, אֲשֶׁר חָשַׁב הָעוֹבֵד לְהִיּוֹת
נוֹשֵׁעַ בּוֹ. תוֹרָה ו

(ו) עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ
שְׁלֹשָׁה. אֶפִּילוֹ בְּעֹבְדָה וְרָה תִּבְטֵל כָּל
הָעֲדוּת אִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם פֶּסוּל,
וְלֹא נֹאמַר תִּתְקַנֵּם הָעֲדוּת
בְּשָׂאֵר. תוֹרָה ו

(ג) אֱלֹהִים אֲחֵרִים. עֲצָמִים נִבְדָּלִים
וּזְלָת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ.

וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ. שְׁהֵם גִּשְׁמִיִּים.
אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי. אֲשֶׁר לֹא מְנִיתִי בְּשׁוּם
מְנוֹי בְּחִירָיִי שְׁיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹנָם,
אֶבֶל נִתְּנִי לָהֶם חֹק וְלֹא יַעֲבֹר (על פי
תהלים קמח, ו), עַל הַפֶּה מִחֻשְׁבֶּת עוֹבְדֵי
עֲבֹדָה וְרָה שֶׁחֲשָׁבוּ שְׁלֵכָל עִיר וְעִיר
יֵשׁ שָׁר יָכוֹל כְּרָצוֹנוֹ לְהִטִּיב וּלְהָרַע,
וְשִׁהוּא מְטִיב כְּשִׁינְעֲבֹדוֹהוּ. תוֹרָה ד

(ה) אֶת הָאִשׁ הַהִוא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה
הַהִיא. וְלֹא נֹאמַר שְׁהִידָה זֶה פְּתִיחוֹת, וְכֵל

יז (ב) כִּי יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ. אַחֵר שְׁעָרָה
לְמִנּוֹת דִּינִים בְּכָל עִיר וְעִיר לְשַׁפֵּט כָּל
בֵּית דִּין אֶת בְּנֵי עִירוֹ, הַזִּכִּיר מִשְׁפֵּט
עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה, שְׂאִינוֹ נִדּוֹן בְּעִירוֹ,
אֶבֶל נִדּוֹן בְּאוֹתָהּ הָעִיר שְׁעָבֵד בָּהּ.
וְאַחֲרָיו הַזִּכִּיר עֲנִין מִחֻלָּקַת בְּתֵי דִינִים,
שָׁהָ גַם כֵּן נִשְׁפֵּט בְּעִיר אַחֶרֶת, הֵינּוּ
בְּמִקּוֹם "אֲשֶׁר יִבְחַר ה'" (להלן פסוק ח), וְכֵן
עֲנִין וְקָן מִמָּרָא.

לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ. הַבְּרִית שְׁכָרַת עַל כָּל
הַמִּצְוֹת, כִּי אִמָּנָם הָעוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה
כּוֹפֵר אֶת כָּל הַמִּצְוֹת וּמִבְטָלָן. תוֹרָה ג

וַיָּדָא דְסִתְּרִיָּא תְּהִי בַּהּ בְּקִדְמִיתָא לְמַקְטִלָּה
וַיָּדָא דְכָל עֲמָא בְּבִתְרִיתָא וּתְפִלִּי עֲבַד דְּבִישׁ
מִבִּינָה:

ח ארי יתכסי מנף פתגמא לדינא בין דמא
לדמא בין דינא לדינא ובין מכתש סגירו
למכתש סגירו פתגמי פלגמא דינא בקרניו
ותקום ותסר לאתרא די יתרעי יי אלהי
בה:

(ד) יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה-בּוֹ בְּרָאשְׁנָה לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד
כָּל-הָעָם בְּאַחֲרָנָה וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבּוֹ: פ

(ח) כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין-דָּם וּלְדָם
בֵּין-דִּין לְדִין וּבֵין נִגְעָ לְנִגְעָ דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעֲרֵיךָ
וּקְמַת וְעִלִּית אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בו:

לְנִגְעָ • בֵּין נִגְעָ טָמֵא לְנִגְעָ טָהוֹר. דְּבָרֵי רִיבָת •
שִׁיחִיו חֲכָמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בְּדָבָר: זֶה מִטָּמֵא וְזֶה
מִטָּהַר, זֶה מַחֲזִיב וְזֶה מְזַכֵּה. וּקְמַת וְעִלִּית • (סנהדרין
פח) מלמד שבית המקדש גבה מכל המקומות.

כט"ו • כִּי יִפְלֹא • כָּל הַפְּלֹאָה לְשׁוֹן הַבְּדִלָּה
וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדֵּל וּמִכֶּסֶה מִמֶּךָ. בֵּין-דָּם
לְדָם • (ספרי. סנהדרין פד) בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר.
בֵּין-דִּין לְדִין • בֵּין דִּין זָכַי לְדִין חֲזִיב. וּבֵין נִגְעָ

ט ותיתי לות פהניא לואי ולות דינא די יהי
בימיא האנון ותתפע ויחיון לך ית פתגמא
דדינא:

(ט) וּבָאתְ אֶל-הַפְּתָחַיִם הָלוֹיִם וְאֶל-הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יְהִי בַיָּמִים הָהֵם וְדִרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט:

אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמע
לו, אין לך אלא שופט שבימיו.

כט"ו • הַפְּתָחַיִם הָלוֹיִם • הַפְּתָחַיִם שֶׁיֵּצְאוּ מִשְׁבֵּט לְוִי.
וְאֶל-הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הָהֵם • (ספרי) אָפֵלוּ

י ותעבד על מימר פתגמא די יחיון לך מן
אתרא שהוא די יתרעי יי ותטר למעבד ככל
די ילפנה:

(י) וְעִשִּׂיתָ עֲלֵי פִי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן-הַמָּקוֹם
הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר
יֹרֹד:

יא על מימר אורייתא די ילפנה ועל דינא די
יימיון לך תעבד לא תסטי מן פתגמא די
יחיון לך ימינא ושמאלא:

(יא) עֲלֵ-פִי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד וְעַל-הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר-
יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר מִן-הַדָּבָר אֲשֶׁר-יִגִּידוּ
לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל:

וכל-שכן שאומר לך על ימין - ימין, ועל שמאל
- שמאל.

כט"ו • יָמִין וּשְׂמָאל • (ספרי) אָפֵלוּ אוֹמֵר לָךְ עַל
יָמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל, וְעַל שְׂמָאל שֶׁהוּא יָמִין,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרדך ה' עמ' 831)

שכן פסק-דין של חכמי-ישראל הופך את הימין לשמאל
ואת השמאל לימין.

לֹא תִסּוֹר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל (יז, יא)
אָפִילוּ אוֹמֵר לָךְ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל וְעַל שְׂמָאל
שֶׁהוּא יָמִין (רש"י)

יב וגבר די יעבד ברשע בדיל דלא למקלא
מן כהנא דקאם לשמשא תמן קדם יי
אלהך או מן דינא ויתקטל גברא שהוא
יתפלי עבד דביש מישראל:

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּדוֹן לְבָלְתִּי שְׁמַע אֶל־
הַכֹּהֵן הַעֹמֵד לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ או אֶל־
הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:

יג וכל עמא ישמעון ויראו ולא יידון עוד: ׀
עוד:

(יג) וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ וְלֹא יִידוֹן עוֹד: ׀

דש"י • וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ (סנהדרין פט) מִכָּאן שְׁמַמְתִּינִים לוֹ עַד הֶרְגֵּל, וּמִמִּיתִין אוֹתוֹ בְּרֶגֶל.

♦ יום שני ב' אלול ♦

יד ארי תעול לארעא דיין אלהך יהב לך
ותירמה ותיחב בה ותימר אמני עלי מלכא
ככל עממא די בסתרני:

(יד) כִּי־תֵבֵא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
וִירָשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּתָּה בָּהּ וַאֲמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ
בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתִּי:

טו מנא תמני עלך מלכא די יתרעי יי
אלהך בה מגו אחיך תמני עלך מלכא לית
לך רשו למנא עלך גבר נוכרי די לא
אחורף הוא:

(טו) שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבִּי אַחִיךָ תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא
תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי לֹא־אַחִיךָ הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 105)

שפן לא אלמן ישראל, ולא יתכן שאין יהודי אחד שיש לו
אהבת ה' ויראת ה' יותר ממנו, וממילא יכול להיות לו רב.
ויגיעת ומצאת - אם יתנגע ויחפש באמת, תוף כדי כפית
הישות שלו ("עשה" לשון כפיה, מלשון מעשין על
הצדקה), בודאי ימצא.

שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו) רז"ל אמרו (גיטין סב, א) מנא
לך דרבנן איקרו מלכים . . דכתיב בי מלכים 'מלכו וגו'.
מוכן אם כן, שמצות מנוי מלך בזמן הזה הינו קיום צווי
המשנה (אבות א, ו) עשה לך רב. והנה, יש מי שאומר שאינו
מצליח למצא לעצמו רב. עליו לדעת, שזהו עצת היצר,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 104 - מתוך 'לקראת שבת')

מהות תפקידו של המלך

כששאלו ישראל ממנו "תנה לנו מלך" - "אותי מאסו".
דלכאורה היא אחת מהמצות שצוה הקב"ה את ישראל

שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו)
ידועה השאלה על מה שאמר הקב"ה לשמואל הנביא

ספורנו

היה הענש עליהם בתקלות הקורות
להמון בשביל המלך, באמרו
"וצעקתם ביום ההוא מפני מלככם
אשר בחרתם לכם, ולא יענה ה' אתכם
ביום ההוא" (שם שם, יח), וכאמרו "אתן
לך מלך באפי, ואקח בעברתי" (חושע יג,
יא). והיה הרשות במנוי המלך כמו
שהיה הרשות ביפת תאר, אשר רמו
שסופו לשנאתה ולהוליד ממנה בן
סורר ומורה, כמו שקרה לדוד בדבר
אבשלום. תורה טו

עדת ה' בצאן אשר אין להם רועה"
(במדבר כז, יז). אמנם שיהיה המלך במלכי
הגוים, מחזיק במלכות הוא וורעו,
נמאס אצל האל יתברך. אבל צוה,
שכאשר יקשו ערפם להעמיד להם
מלך בזה האופן, לא יבחרו אלא אדם
כשר שיבחר בו ה' (פסוק טו), ולא יעביר
ישראל על דת, ושללא יהיה איש נכרי
(שם), אף על פי שיהיה אדם כשר, ואף
על פי שיהיה גבור ואיש מלחמה.
וכאשר קטאו בשאלת המלך שימלך
הוא וורעו "ככל הגוים" (שמואל א ח, ד),

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּדוֹן. שיערה
הלכה למעשה נגד הוראת בית דין
הגדול.
וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא. על פי בית דין
הגדול, ובזה כל העם "ישמעו ויראו"
(פסוק יג). תורה יג
(יד) **אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כָּכָל
הַגּוֹיִם.** שתהיה המלכות לו ולורעו. לא
פענן השופטים, שהיה השופט מלך
הוא בלבד, אבל לא ורעו אחריו. ועל
מנוי שופט למלך בזה האופן נצטוו
בביאתם לארץ, באמרו "ולא תהיה

א) כשבבני ישראל חסר הבטול להקב"ה כדבעי, זקוקים למלך שימשיך בהם היראה והבטול אליו יתברך. ב) כשיש להם הבטול והיראה, המלך ממשיך בהם דרגות געלות יותר בגלוי אלקות, ועל-ידי-זה, יראה ובטול שלמעלה ממדרגתם מצד-עצמם.

ובזה יובן, דשמואל הנביא רצה שמצב בני ישראל יהיה באופן שיהיה להם יראת שמים מצד-עצמם, ויצטרכו למלך רק כדי להמשיך בהם יראה געלית מהשגתם, וכשבקשו "מלך לשפטנו ככל הגוים", שימנע המצב של "איש את רעהו חיים בלעו", הרי זה מורה שחסר להם ביראת שמים, ולכן אמר הקב"ה "כי אותי מאסו גו".

אמנם למרות זאת הסכים הקב"ה לבקשת בני ישראל "תנה לנו מלך", מפניו שפאשר חסר ליהודי ביראת שמים, מאיזו סבה שתהיה, אי-אפשר לחפות עד שיקבל עליו מלכותו, אלא מיד צריך למנות עליו מלך, עד שבסוף יגיע גם לדרגה השניה בתפקיד המלך.

בכניסתו לארץ? ולאידך אם זה אכן דבר בלתי רצוי, מדוע צוה הקב"ה לשמואל למלות את בקשתם של בני ישראל ולמנות להם מלך?

מבאר בחסידות דבמנוי מלך ישנם ב' אופנים, זה למעלה מזה: א) לפעל שהנהגת המדינה תהיה כדבעי, וכלשון המשנה "אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו" דגם כשבשכל מבין שהנהגתו צריכה להיות כדבעי, עדין אין זה מספיק, שכן "העין רואה והלב חומד", ורק על-ידי יראת המלך יתנהג בדרך הישר. ב) כשהמח שליט על הלב בתמידות, אין צורך במנוי מלך להנ"ל, אלא שהמלך מצד גדל מעלתו ש"משכמו ומעלה גבוה מפל העם" מבין דברים שהעם מצד-עצמם אינם יכולים להבין, ועל-ידי פקודותיו גם אנשי המדינה מתנהגים כפי הבנתו. ועל-דרך-זה הוא בבני ישראל, שמלכם ואדונם הוא הקב"ה, והמלך בשר-ודם הוא מקצוע המגלה מלכותו יתברך לבני ישראל, שיש בזה ב' אופנים:

טז לחוד לא יסגי לה סוסון ולא יתב ית
עמא למצרים בדיל לאסגאה לה סוסון ויין
אמר לכון לא תוספון למתוב בארח הדא
עוד:

מ(טז) רבן לא-ירפה-לו סוסים ולא-ישיב את-העם
מצרימה למען הרבות סוס ויהוה אמר לכם לא
תספון לשוב בדרך הזה עוד:

ותצא מרפכה מצרים בשש מאות פסך וסוס
בחמשים ומאה".

נ"י לא-ירפה-לו סוסים • (סנהדרין כא) אלא כרי
מרפכתו, שלא ישיב את העם מצרימה, שהסוסים
באים משם, כמו שנאמר בשלמה (מלכים א': י) "ותעלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לשקלאוטריא בכל זה, ראה לעיל עמוד כ' ואילך – מותוך 'לקראת שבת')

אסור הישיבה במצרים בזמן הזה

אברהם-עזר סימן ד. (ועוד).

ויש לומר בבאור הדבר, דהנה בנוגע להתר גר מצרי לבוא בקהל בזמן הזה, כתב הלבוש (אברהם-עזר סימן ד סעיף-קטן י) "ואף-על-גב דבדאי מעוטם נשארו במקומותם, והוי ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, מכל-מקום אותו שמתגיר הרי הוא פורש מהם, וכל דפריש מרובא קפריש ומתרים מיד".

ונמצא שההתר למצרי לבוא בקהל אף שיש מעוט מצרים שנשארו גם לאחר סנחריב, הוא מדין "כל דפריש מרובא פריש".

ולפי-זה יש לומר בנדון דידן, שהאסור לדור במצרים בזמן הזה הוא מחמת אותם מצרים שנשארו במקומותם. ואף שהם מעוט, הרי לגבי הבא לגור אצלם הם "קבוע", ו"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי" ואינם בטלים ברב שאינם מצריים.

לא תספון לשוב בדרך הזה עוד:

מתר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים כו' שנאמר לא תוסיפון (יז, טז. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה, הלכה ז).

בטעם האסור פרש הרמב"ם בספר המצות (מצות לא-תעשה מ"ו): "כדי שלא נלמד כפירתם ושללא ננהג כמנהגייהם המגננים לדעת התורה".

ולפי טעם זה, הרי לאחר ש"עלה סנחריב מלך אשור, בלבל כל האמות וערבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואילו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם" (הלכות אסורי ביאה פרק יב, הלכה כה), אין עוד מקום לאסור הישיבה בארץ מצרים, שהרי אין חשש שנלמד ממעשייהם כיון שאין הם אותם המצריים שהיו שם בתחלה.

אבל ברמב"ם לא מצינו שיחלק ויפסק שבזמן הזה מתר לגור בארץ מצרים, וממשמעות דבריו נראה שסובר שהאסור חל גם בזמן הזה, וטעמא בעי (ראה בברכי-יוסף

(ח) וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוּר לִבָּבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב
לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד:

כ"י • וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים • אֵלָּא שְׁמוּנָה עֶשְׂרֵה, שֶׁמְצִינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדוֹד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש"ב יב):
"וְאִם מְעַט, וְאִסְפָּה לָךְ כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה". וְכֶסֶף וְזָהָב

(יח) וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלָכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל-סֵפֶר מַלְפָּנַי הַכְּהֻנִּים
הַלְוִיִּם:

כ"י • וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ • אִם עָשָׂה כֵּן, כִּדְאִי הוּא
שֶׁתִּתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ. אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה • (סנהדרין שם)
שְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מִנְחַת בְּבֵית גִּנְזִיז,

(יט) וְהָיָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל-יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד
לִירְאָהּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:
כ"י • דְּבַרֵּי הַתּוֹרָה • כְּמִשְׁמְעוֹ.

(כ) לְבַלְתִּי רוּם-לִבָּבוֹ מֵאַחֲיוֹ וּלְבַלְתִּי סוּר מִן-
הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן יֵאָרִיד יָמִים עַל-
מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בִּקְרִיב יִשְׂרָאֵל: ס

כ"י • וּלְבַלְתִּי סוּר מִן-הַמִּצְוָה • אִפְלוּ מִצְוָה קִלְּה
שֶׁל נָבִיא. לְמַעַן יֵאָרִיד יָמִים • מִכָּלֵל הֵן אֵתָּה
שׁוֹמֵעַ לָאו, וְכֵן מְצִינוּ בְּשֹׁאֵל, שֶׁאֵמַר לוֹ שְׂמֹאל:
(שְׂמֹאל-א' י) "שְׁבַעַת יָמִים תּוֹחֵל עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ לְהַעֲלוֹת
עוֹלוֹת", וְכָתִיב (שם ג'): "וַיּוֹחֵל שְׁבַעַת יָמִים", וְלֹא
שֶׁמֶר הִבְטַחְתּוֹ לְשֹׁמֵר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת

♦ יום שלישי ג' אלול ♦

יח (א) לֹא יִהְיֶה לְכֹהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל-שִׁבְט לְוִי חֶלֶק
וְנַחֲלָה עִם-יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּ:

(יט) לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָהּ. בְּחֶלֶק הָעֵינִי מִמֶּנָּה, הַמּוֹרָה בְּמוֹפֶת אֵת גָּדֹל וְהַשְׁגָּחַת הָאֵל יִתְעַלֶּה, אֲשֶׁר בִּידִיעַת זֶה תִּתְחַיֵּב
מוֹרָא. תּוֹרָה ב

יח וְהָיָה כְּמִתְבָּה עַל כִּסֵּא מַלְכוּתָהּ וְיִכְתּוֹב
לָהּ יֵת פִּתְשָׁנָן אוֹרִיתָא הָדָא עַל סִפְרָא מִן
קֹדֶם כְּהֵנִיא לְוָאִי:

יט וְהָיָה עִמָּה וְהָיָה קָרִי בָּהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּוֶיהָ
כְּדִיל דְּיִלְף לְמַדְחַל קֹדֶם וְיִ אֱלֹהֶיהָ לְמִשְׁרָ יֵת
כָּל פִּתְשָׁנִי אוֹרִיתָא הָדָא וְיֵת קִנְיָא הָאֵלִין
לְמַעַבְדָּהּ:

כ כְּדִיל דְּלֹא יָרִים לִבָּהּ מֵאַחֲוֶיהָ וּכְדִיל דְּלֹא
יִסְטִי מִן תִּפְקֻדָּתָא זִמְיָא וּשְׂמֹאלָא כְּדִיל
דִּיּוֹרֶף יוֹמִין עַל מַלְכוּתָהּ הוּא וּבָנוּהִי בְּגוֹ
יִשְׂרָאֵל:

הַעֲלָה, עַד שֶׁבָּא שְׂמֹאֵל וְאָמַר לוֹ: "נִסְכַּלְתָּ (כָּאִשֶּׁר) לֹא
שְׁמַרְתָּ וְגו', וְעַתָּה מַמְלַכְתְּךָ לֹא-תִקּוּם" (שם), הָא
לְמַדְתָּ, שֶׁבְּשִׁבִּיל מִצְוָה קִלְּה שֶׁל נָבִיא, נִעְנַשׁ. הוּא
וּבָנָיו • (הוריות יא) מְגִיד שֶׁאִם בָּנוּ הִגּוֹן לְמַלְכוּת, הוּא
קוֹדֶם לְכָל אָדָם.

א לֹא יִהְיֶה לְכֹהֲנִיא לְוָאִי כָּל שִׁבְטָא דְּלוֹי
חֶלֶק וְאַחְסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל אֲרַבְנִיא דְּוִי
וְאַחְסָנָתָהּ יִיכָלוּ:

(ב) וְנִחַלְתָּ לֹא־יְהִי־לוֹ בִּקְרֹב אָחִיו יְהוָה הוּא נִחַלְתוּ בְּאִשֶּׁר דִּבַּר־לוֹ: ם

בַּנֶּחֱסֵא לֹא יְהִי לָהּ בְּגוֹ אַחֻוּהִי מִתֵּנָן דִּיבֵּה לָהּ יִי אֲנוּן אַחֲסִנְתָּה כְּמֹא דִי מְלִיל לָהּ:

וְקַדְמוֹנִי; שׁוּב נִמְצָא בְּדִבְרֵי רַבִּי קְלוֹנִימוֹס, הַכִּי גְרַסִּין ב'סְפָרִי: וְנִחַלְתָּ לֹא־יְהִי־לוֹ, אֱלוֹ נִחַלְתָּ חֲמִשָּׁה. בִּקְרֹב אָחִיו, אֱלוֹ נִחַלְתָּ שְׂבָעָה, נִחַלְתָּ חֲמִשָּׁה שְׂבָעִים וְנִחַלְתָּ שְׂבָעָה שְׂבָעִים, וּמִתּוֹךְ שְׂמִשָּׁה וַיְהִישֶׁע לֹא חָלְקוּ נִחַלְתָּ אֱלֹא לְחִמְשָׁה שְׂבָעִים בְּלִבְדּוֹ, שֶׁבֶן מִשָּׁה הִנְחִיל לְרֹאשׁוֹ וְגַד וְחִצֵּי שְׂבָט מְנִשָּׁה, וַיְהִישֶׁע הִנְחִיל לַיהוּדָה וְאַפְרַיִם וְלַחֲצִי שְׂבָט מְנִשָּׁה, וְשְׂבָעָה הָאַחֲרִים נָטְלוּ מֵאַלְיָהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ; מִתּוֹךְ כֶּף הַזִּכִּיר חֲמִשָּׁה לְבָד וְשְׂבָעָה לְבָד. בְּאִשֶּׁר דִּבַּר־לוֹ • (במדבר יח) • "בְּאַרְצָם לֹא תִנָּחַל וְגוֹ' אֲנִי חֲלָקָה".

כִּי וְאִלּוּ • כֹּל־שְׂבָט לְוִי • בֵּין תְּמִימִין בֵּין בְּעָלִי מוֹמִינִן. חֲלָק • בְּכֹזֶה. וְנִחַלְתָּ • בְּאַרְצֵן. אִשִּׁי ה' • קִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ (סְפָרִים אֲחֵרִים: קִדְשֵׁי הַתְּנָדָשִׁים) • וְנִחַלְתוּ • אֱלוֹ קִדְשֵׁי הַגְּבוּל: תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת, אֲבָל נִחַלְתָּ גְמוּרָה "לֹא יְהִי לּוֹ בִּקְרֹב אָחִיו". וְאִלּוּ • וּב'סְפָרִי דִרְשׁוּ: "וְנִחַלְתָּ לֹא־יְהִי־לוֹ" - זֶה נִחַלְתָּ שְׂאָר. בִּקְרֹב אָחִיו • זֶה נִחַלְתָּ חֲמִשָּׁה. וְאִנִּי יוֹדֵעַ מַה הִיא. וְנִרְאָה לִי שְׂאָרָן כְּנֻעַן שְׂמַעְבֵּר הִירְדָן וְאַיִלָּה, נִקְרָאת אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עָמֻמִּים, וְשֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, שְׁנֵי עָמֻמִּים: אֲמוּרִי וּכְנַעֲנִי, וְנִחַלְתָּ שְׂאָר, לְרִבּוֹת קִינִי וְקִנִּזִּי וְקַדְמוֹנִי, וְכֵן דוֹרֵשׁ בְּפֶרֶשׁת מִתְּנוֹת שְׁנֵאמָרוּ לְאַהֲרֹן: "עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלוֹוִי וְגוֹ'", לְהַזְכִּיר עַל קִינִי וְקִנִּזִּי

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ לֹא עֲמ' 163)

בְּעוֹלָם הַזֶּה דִּבֵּר הַמִּסְפִּיק לוֹ, כְּמוֹ שְׂזָכָה לְכַהֲנִים לְלוֹוִים, עַכ"ל. וַיֵּשׁ לְהַעִיר, שְׂמַגִּיעַ לֹא רַק לְמַעַלְתָּ שְׂבָט לְוִי אוֹ לְמַעַלְתָּ הַכַּהֲנִים, אֱלֹא גַם לְמַעַלְתָּ כְּהֵנָה גְדוֹלָה, שְׁהָרִי הַתַּנּוֹר 'קִדְשׁ קִדְשִׁים' נֶאֱמָר בְּכֵהֵן גְדוֹל דּוֹקָא, כְּמוֹ שְׂפִתוֹב (דְּה"א כג, יג) וַיִּבְדֵּל אֶהְרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קִדְשׁ קִדְשִׁים.

ה' הוּא נִחַלְתוּ (יח, ב) כְּתַב הַרְמַב"ם (סוֹף הַלְכוֹת שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל): וְלֹא שְׂבָט לְוִי בְּלִבְדּוֹ, אֱלֹא כָל אִישׁ . . אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהִבִּינוּ מִדְּעוֹ לְהַבְדִּיל לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וְלַעֲבֹדוֹ לְדַעַה אֶת ה', וְהָלַךְ יָשָׁר כְּמוֹ שֶׁעָשָׂהוּ הָאֱלֹקִים וּפָרַק מֵעַל צִוְּאוֹ עַל הַחֲשׁוֹנוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ בְנֵי הָאָדָם - הָרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קִדְשׁ קִדְשִׁים, וַיְהִי ה' חֲלָקוֹ וְנִחַלְתוּ . . וַיִּזְכֶּה לוֹ

גִּידִין יְהִי דְחִזִּי לְכַהֲנֵי מִן עֲמָא מִן נְכִסֵּי נְכִסְתָּא אִם תּוֹר אִם אִמֵּר וַיִּתֵּן לְכַהֲנֵי דְרוּעָא וְלוּעָא וְקִבְתָּא:

(ג) וְזֶה יְהִי מִשְׁפַּט הַכַּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזִּבְחַת אִם־שׁוֹר אִם־שֶׁה וְנָתַן לִפְתָּן הַזֶּרַע וְהַלֶּחִיִּים וְהַקֶּבֶה:

אוֹמְרִים: 'זֶרַע תַּחַת יָד', שְׁנֵאמָר (במדבר כה): "וַיִּקַּח רִמַּח בְּיָדוֹ". לְחִיִּים • תַּחַת תַּפְלָה, שְׁנֵאמָר (תהלים קו): "וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל". וְהַקֶּבֶה • תַּחַת (במדבר כה): "הָאִשָּׁה אֶל־קִבְתָּה".

כִּי • מֵאֵת הָעָם • וְלֹא מֵאֵת הַכַּהֲנִים. אִם־שׁוֹר אִם־שֶׁה • פָּרָט לְחִיָּה. הַזֶּרַע • מִן הַפָּרָק שֶׁל אֶרֶבְבָּה עַד כֶּף שֶׁל יָד, שְׁקוּרִין אֲשַׁפְּלִדוּן. וְהַלֶּחִיִּים • (חולין קלג) עִם הַלֶּשׁוֹן; דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הִיוּ

דִּרְישׁ עֲבוּרָה חֲמִרָה וּמִשְׁחָה וְרִישׁ גִּזָּא דְעִנְיָן תִּתֵּן לָהּ:

(ד) רֹאשִׁית דִּגְנֶךָ תִּירֶשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ וְרֹאשִׁית גִּזְ צֹאנֶךָ תִּתֵּן־לוֹ:

שְׁלִשִׁים סָאִין. וְרֹאשִׁית גִּזְ צֹאנֶךָ • כְּשֶׁאֲתָה גִזְ צֹאנֶךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֹאשִׁית לְכַהֵן, וְלֹא פֶרֶשׁ כֹּהֵן שְׁעוֹר, וְרִבּוּתֵינוּ נִתְּנוּ כֹהֵן שְׁעוֹר, אֶחָד מִשְׁשִׁים (חולין קלז). וְכִמְהָ צֹאן חֲזִבוֹת בְּרֹאשִׁית הַגִּזְ? חֲמִשׁ רַחֲלוֹת, שְׁנֵאמָר (ש"א כה): "וְחֲמִשׁ צֹאן עֲשׂוּיֹת", רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רֹאשִׁית גִּזְ, שְׁתִּים. צֹאנֶךָ, אֶרֶבְבָּה. תִּתֵּן לוֹ, הָרִי חֲמִשָּׁה.

כִּי • רֹאשִׁית דִּגְנֶךָ • זֶה תְּרוּמָה. וְלֹא פֶרֶשׁ כֹּהֵן שְׁעוֹר, אֲבָל רִבּוּתֵינוּ (תְּרוּמוֹת פ"ד) נִתְּנוּ כֹהֵן שְׁעוֹר: עֵין יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, עֵין רָעָה אֶחָד מִשְׁשִׁים, בִּינוּנִית אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, וְסִמְכוֹ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לִפְתַּח מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים, שְׁנֵאמָר (יחזקאל מה): "וְשִׁשִּׁיתָם הָאִיפָה מִחֲמֵר הַשְּׁעָרִים". שְׁשִׁית הָאִיפָה, חֲצִי סָאָה, כְּשֶׁאֲתָה נֹתֵן חֲצִי סָאָה לְכוֹר, הָרִי אֶחָד מִשְׁשִׁים, שֶׁהַכּוֹר

(ה) כִּי בּוֹ בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבִטֶיךָ לַעֲמֹד לְשֵׁרֶת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנוּ פַל־הַיָּמִים: ׀
 כִּי־׀ לַעֲמֹד לְשֵׁרֶת • מִכָּאן שָׁאִין שְׂרֹת אֵלָא מַעֲמַד.

♦ יום רביעי ד' אלול ♦

(ו) וְכִי־יָבֵא הַלֹּוי מֵאַחֵר שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
 הוּא גֵר שָׁם וּבֹא בְּכָל־אַוֶּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם
 אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה:

כִּי־׀ וְכִי־יָבֵא הַלֹּוי • (ספרי) יָכַל בְּכֵן לֹוי וְדָא, הִתְנוּב מְדַבֵּר? תִּלְמוּד לֹומֵר: "וְשֵׁרֶת", יִצְאוּ לֹוִים שָׁאִין
 רָאוּיִין לְשְׂרֹת.

(ז) וְשֵׁרֶת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי כָּל־אֲחֵיו הַלֹּוִים
 הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה:

כִּי־׀ וּבֹא בְּכָל־אַוֶּת נַפְשׁוֹ וְגו' וְשֵׁרֶת • לְמַד עַל
 הִתְנָה שְׂבָא וּמִקְרִיב קִרְבָּנוֹת נִדְּבָתוֹ אוֹ חֻבָּתוֹ, וְאַפְלוּ
 בְּמִשְׁמֶר שָׁאִינוּ שְׁלוֹ. דְּבָר אַחֵר: עוֹד לְמַד עַל

(ח) חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לֶבֶד מִמִּכְרֵי עַל־הָאֲבוֹת: ׀
 חֶלֶק בְּחֶלֶק יִיכָלוּן בֵּר מִמִּשְׁרֵתָא דִּינִיתִי
 בְּשִׁבְתָּא בְּכֵן אֲתִקִּינוּ אֲבָהֵתָא:

כִּי־׀ חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ • מְלַמֵּד שְׁחֻלְקִין בְּעוֹרוֹת
 וּבִבְשׁוֹר שְׁעִירֵי חֲטָאוֹת. יָכַל אִף בְּדָבָרִים הַבָּאִים שְׁלֹא
 מִחֻמַּת הַרְגֵּל, כְּגוֹן תְּמִידִין, וּמוֹסְפֵי שְׁבֵת, וְנִדְּרִים
 וְנִדְּבוֹת? תִּלְמוּד לֹומֵר: "לֶבֶד מִמִּכְרֵי עַל הָאֲבוֹת",

(ט) כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבֶת הַגּוֹיִם הָהֵם:

כִּי־׀ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת • (סנהדרין סח) אָבַל אַתָּה לְמַד
 לְהִבִּין וְלַהוֹרוֹת, כְּלוּמֵר לְהִבִּין מַעֲשֵׂיהֶם כְּמָה הֵם

(י) לֹא־יִמְצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בְּאִשׁ קִסָּם
 קִסָּמִים מְעוֹנֵן וּמִנְחָשׁ וּמִכֶּשֶׁף:

יח (ה) כִּי בּוֹ בָחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל
 שְׁבִטֶיךָ. וְרָאוּי לָךְ לִתֵּת לוֹ לָחֶם (פסוק א)
 וְשִׁמְלָה (פסוק ד), כְּדִי שִׁיבֹכַל "לַעֲמֹד
 לְשֵׁרֶת". תוֹרָה ו
 (ח) לֶבֶד מִמִּכְרֵי עַל הָאֲבוֹת. אִין עַל
 הָאֲבוֹת לְחֶלֶק לְמִשְׁמֹרוֹת כְּהֵנָּה אֵלָא

הַרְגֵּל שָׁאִין לָהֶם חֲלִיפִין, וְאִינִם מִכָּל
 "מִמִּכְרֵי" שִׁיּוּכְלוּ הָאֲבוֹת לְחֶלֶק
 לְמִשְׁמֹרוֹת, לְפִיקֵךְ "חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ"
 מִהֶם. תוֹרָה ט
 (י) לֹא יִמְצֵא בְּךָ. אִפְלוּ מִעַם נִכְרִי, כְּגוֹן
 בְּעֵלְת אֹב שְׁנִשְׁאָרָה בְּעִין דֹּדֵר. תוֹרָה יא

"מִמִּכְרֵי", מַה שְׁהִידָה כָּל מִשְׁמֶר מִהֶם
 יָכֹוֹל לְמַכֵּר לְחִבְרוֹ בְּחִלְפִין, וְהֵם
 קִרְבָּנוֹת כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, שִׁיּוּחֲלִיף כָּל
 מִשְׁמֶר עִם חִבְרֵי אֶת חֶלְקוֹ בְּקִרְבָּנוֹת
 הַשָּׁנָה בְּעַד מַה שִׁיּוֹתְנוּ לוֹ חֶלְקֵם
 בְּשִׁבּוּעַ אַחַת אוֹ שְׁנַיִם. אָבַל קִרְבָּנוֹת

שיעור יומי ליום חמישי ה' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת שופטים סא

כ"י • מעביר בנו-ובתו באש • הוא עבדת המלך: עושה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתייהם. קסם קסמים • איזהו קסם? האוחז את מקלו ואומר: 'אם אלף, אם לא אלף?' וכן הוא אומר (הושע ד): "עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו".

מעונן • (סנהדרין סה) רבי עקיבא אומר: אלו נותני עונות, שאומרים: 'עונה פלונית יפה להתחיל'. וחקמים אומרים: 'אלו אוחזי העינים'. מנחש • (ספרי) פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך, מקלו נפל מידו.

(יא) וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל- יא ורטיין רטן ושאל בדין וזכורו ותבע מן המתים:

כ"י • וחבר חבר • (סנהדרין שם) שמצרך נחשים או עקרבם או שאר חיות למקום אחד. ושאל אוב • זה מכשפות ששמו פיתם, ומדבר משחיו, ומעלה את המת בבית השחי שלו. וידעני • מכניס עצם

חיה ששמה ידוע לתוך פיו ומדבר העצם עלי-ידי מכשפות. ודרש אל-המתים • כגון המעלה בזכרותו, והנשאל בגלגלת.

(יב) ביר-תועבת יהוה כל-עשה אלה ובגלל התועבת האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך:

יבארי מרחק יי כל דיעבד אליו ובדיל תועבתא האליו יי אלהך מתרף ויהיו מקדמך:

כ"י • כל-עשה אלה • (מכות כד. ספרי) 'עושה כל אלה' לא נאמר, אלא "כל עושה אלה", אפלו אחת מהן.

(יג) תמים תהיה עם יהוה אלהיך:

יג שלים תהי בדחלפא דיי אלהך:

כ"י • תמים תהיה עם ה' אלהיך • התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקר אחר העתידות,

אלא כל מה שיבא עליך, קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך טו עמ' טד)

תמים תהיה עם ה' אלקיך (יח. יג) שאלה: מה שאומרים שבזווגים צריך להתאים כו', וכן מה שאומרים אודות חכמת שרטוטי היד - האם זה סותר לצווי "תמים תהיה עם ה' אלקיך"? מענה: אין זה הפך הצווי, ועל-דרך עניני שמירת הגוף

והנפש, עניני רפואה וסגלות בדוקות וכיוצא בזה. ויעין גם כן בשלחן-ערוך יורה-דעה סי' קע"ט כמה פרטים בהנ"ל. אבל במה דברים אמורים, פשידעים הענינים הנ"ל על ברים, שרשי הנשמות שרטוטי היד . . ותמה אני אם יש בדורנו מי שיאמר ויפרסם שבקי הוא בענינים אלו.

• יום חמישי ה' אלול •

(יד) כי ה' הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל-מעננים ואל-קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך:

ידארי עממיא האליו די את גרת ויהוון מן מענניא ומן קסמיא שמעין ואת לא כן יחב לך יי אלהך:

כ"י • לא כן נתן לך ה' אלהיך • לשמע אל מעננים ואל קסמים, שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותמים.

ספורנו

והקוסמים, באמרם 'אין מזל לישראל' (שבת קנא, א). תורה טו

ותמים. תורה יד (יד) ואתה לא כן נתן לך. שלא יתאמתו בקך דברי המעוננים

(יג) תמים תהיה. שלם עמו, שגם בדרישת העתידות לא תדרש וזולתי על ידי נביא או על ידי אורים

(טו) נָבִיא מִקֶּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֶנִי יָקִים לְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:

כ"י - מקרְבְּךָ מאחֶיךָ כָּמֶנִי • כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מִקֶּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ, יָקִים לְךָ תַּחְתִּי, וְכֵן מִנְבִּיא לְנָבִיא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יד עמ' 72)

שְׁבֻטָּה לְגִמְרִי. וְזֶהוּ דְיוֹק הַלְשׁוֹן נִסְתַּלְקָה (וְלֹא בְטָלָה אוֹ פְסָקָה), שֶׁכֵּן לֹא בְטָלָה הַנְּבוּאָה וְלֹא פְסָקָה, אֲלֹא קִשָּׁה יוֹתֵר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ. וְיִתֵּר מִכֵּן אֵיתָא בְּאַגְרַת תִּימָן, שֶׁתַּחֲזֹר הַנְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת ד' אֲלָפִים תַּתְּקַע"ו. וְהַרְמַב"ם כּוֹתֵב שֶׁם אוֹדוֹת אֲדָם שֶׁהִיא קְרֹב לְזִמְנוֹ: הַמוֹפֵת הַזֶּה הוֹכִיחַ לְעֵינֵי כָל שֶׁהוּא נָבִיא בְּאֵין סָפֵק.

טז כָּכֵל דִּי שְׁאַלְתָּא מִקֶּדָם יִי אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹמָא דְקַהֲלָא לְמִימָר לֹא אוֹסֵף לְמַשְׁמַע יָת קַל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵי וְיָת אֲשַׁתָּא רַבְתָּא הָדָא לֹא אַחֲזִי עוֹד וְלֹא אֲמוֹת:

יז וְאָמַר יִי לִי אוֹטִיבוּ דִּי מְלִילוֹ:

יח נָבִיא אָקִים לְהוֹן מִגֹּו אַחִיהוֹן כְּוֹתֵף וְאִתֵּן פִּתְגָמִי נְבוּאָתִי כְּפֻמָּה וְיִמְלֹל עֲמֹהוֹן יָת כָּל דִּי אֶפְקַדְנָה:

יט וְיַהֲיֵי גִבְרָא דִּי לֹא יִקְבֹּל לְפִתְגָמִי דִּי יִמְלֹל בְּשָׁמִי מִימְרֵי יִתְבַּע מִנָּה:

כ כִּרְם נָבִיא דִּי יִרְשַׁע לְמַלְלָא פִּתְגָמָא בְּשָׁמִי יָת דִּי לֹא פִקְדִתָּה לְמַלְלָא וְדִי יִמְלֹל בְּשָׁמִי טַעֲוַת עֲמִמָּא וְיִתְקַטֵּל נָבִיא הַהוּא:

לחֲבֵרוּ, וְהִמְתַּנְּבֵא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים. אֲכָל הַכּוֹכָבִים אֵת נְבוּאָתוֹ וְהַעֲוָר עַל דְּבָרֵי נָבִיא, וְהַעֲוָר עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, מִיתַתֵּן בִּידֵי שְׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ".

כא וְאֵרִי תִימָר בְּלִדְךָ אֶבְדִּין נָדַע יָת פִּתְגָמָא דִּי לֹא מְלִלָה יִי:

נָבִיא מִקֶּרְבְּךָ . . יָקִים לְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ (יח, טו) מַשְׁמָתוֹ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים . . נִסְתַּלְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל (יזמא ט, ב) מַשְׁמַע לְכַאוֹרָה, שְׁאִין נְבוּאָה בְּזִמְנוֹ הַזֶּה. וְאוֹלָם מִפְּרֵשׁ בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת בְּחז"ל, שֶׁהִיָּתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּם לְאַחֵר הַנְּבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים (רֵאָה פְּרָקִי גְלוּיִים לְהַרְבֵּ מַרְגְּלִית בְּפִתִּיחָתוֹ לְשׁו"ת מִן הַשְּׁמַיִם). וְעַל־פְּרָקֶיךָ צִרִּיךְ לִזְמֹר, שֶׁהַכֹּנֶה הִיא שְׁאִין הַנְּבוּאָה מְצוּיָה כְּמִקְדָם, אֲכָל לֹא

(טז) כָּכֵל אֲשֶׁר־שְׁאַלְתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקַּהֲלָל לֵאמֹר לֹא אִסָּף לְשִׁמְעַל אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אֲמוֹת:

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְוּ:

(יח) נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אַחִיהֶם כְּמוֹךָ וְנִתַּתִּי דְּבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֵלֵיהֶם אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲצִוֶּנּוּ:

(יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשָׁמִי אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ:

(כ) אַךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְוֹר לְדַבֵּר דְּבָר בְּשָׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים וְיָת הַנְּבִיא הַהוּא:

כ"י - אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אֲכָל צִוִּיתִיו לְחֲבֵרוֹ. וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים • אֶפְלוּ כִּי אֶת הַהֲלָכָה לְאַסֹּר אֶת הָאִסּוּר וְלַהֲתִיר אֶת הַמִּתָּר. וְיָת • בְּחֻנֵּק. שְׁלֵשָׁה, מִיתַתֵּן בִּידֵי אָדָם (ספרי. סנהדרין פט): הַמְתַּנְּבֵא מִה שֶׁלֹּא שָׁמַע, וְיָת שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ וְנֶאֱמַר

(כא) וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ אֵיכָה נָדַע אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבַּרְוּ יְהוָה:

כ"י וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ • עֲתִידִין אַתֶּם לוֹמַר כְּשֵׁיבָא חֲנֻנְיָה בֶן עֲזֹרָה, וּמִתְנַבֵּא (ירמיה כז) : "הִנֵּה כָּלִי בֵּית ה' מוֹשְׁבִים מִבְּכֶלָה עֲתָה מִהֲרָה", וְיִרְמְיָה עוֹמֵד

וְצוֹנָח עַל [אַל] הַעֲמוּדִים וְעַל הַיָּם וְעַל יְתֵר הַכְּלִים שֶׁלֹּא גָלוּ עִם יִכְנִיָּה "בְּכֶלָה יוֹבְאוּ", עִם גָּלוּת צָדִיקָהּ.

(כב) אֲשֶׁר יִדְבֹר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְּרוּ יְהוָה בְּזִוְיוֹ דִּבְּרוּ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ם

כב די ימלל נביא בשמא דיי ולא יהי פתגמא ולא יתקנים הוא פתגמא די לא מללה יי ברשע מללה נביא לא תדחל מנה:

לו, אלא-אם-פן ממחה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בחר הפרמל שהקריב בכמה בשעת אסור הבמות כדי לגדר את ישראל, הכל לפי צורך שעה וסיג הפרצה, לכה נאמר: "אליו תשמעו". לא תגור ממנו • (ספ) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה, ולא תירא ליענש עליו.

כ"י אֲשֶׁר יִדְבֹר הַנְּבִיא • (ספרי) וַיֹּאמֶר: 'דְּבָר זֶה עֲתִיד לְבֹא עֲלֵיכֶם', וְתֵרָאוּ שֶׁלֹּא יָבֹא, "הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְּרוּ ה'", וְהִרְגֵּא אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמַר, זוּ בִּמְתַנַּבֵּא עַל הַעֲתִידוֹת, הֲרִי שָׂבָא וְאָמַר: 'עֲשׂוּ כֹף וְכָף, וּמִפִּי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲנִי אוֹמֵר', כְּבֹר נְצֻטּוֹ שֶׁאִם בָּא לְהַדִּיחַךְ מֵאֲחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, לֹא תִשְׁמַע

יט (א) כִּי-יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת-אַרְצָם וּיְרֻשָּׁתָם וַיִּשְׁבֹּת בְּעֲרִיָּהֶם וּבְכַתִּיָּהֶם:

א ארי ישאי יי אלהך ית עממאי די יי אלהך יחב לך ית ארצהון ויתירטנן ויתיבת בקוניהון ובכתייהון:

ב בתלת קרוין תפרש לך בגו ארעך די יי אלהך יחב לך למירתה:

(ב) שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶץךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ:

ג תתקן לך ארצא ותמלל ית תחום ארעך די יחסנך יי אלהך ויהי למעירוק תמן כל קטולא:

(ג) תִּכְוֶן לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת-גְּבוּל אֶרֶץךָ אֲשֶׁר יִנְחִילָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׂמָה כָּל-רֹצֵחַ:

כשעור מהלך שיש ממנה עד השניה, וכן משניה לשלישית, וכן מן השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל.

כ"י תִּכְוֶן לָךְ הַדֶּרֶךְ • 'מִקְלָט מִקְלָט' הִיָּה כְּתוּב עַל פְּרֶשֶׁת דְּרָכִים. וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת-גְּבוּל אֶרֶץךָ • שִׁיָּהָא מִתַּחֲלַת הַגְּבוּל עַד הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עִיר מִקְלָט,

ד ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקנים די יקטול ית חברה בלא מנדעה והוא לא סגי לה מאתמלי ומדקמוהי:

(ד) וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר-יָנוֹם שְׂמָה וְחִי אֲשֶׁר יָבֹה אֶת-רֵעֵהוּ בְּבִלְיָדָעַת וְהוּא לֹא-שֹׁנֵא לוֹ מִתַּמָּל שְׁלֹשָׁם:

ספורנו

יג, וגבולות הארץ (יד), וחקירת העדים וקבלתם (טז-כ), והמצות המשלוח על המלכים, והם "כי תצא למלחמה" (כ, א-ט), "כי תקרב אל עיר" (שם יח), ו"כי תצור" (שם טז-כ), והמשל על הכהנים והשופטים יחדיו, והם עניני עגלה ערופה (כא, א-ט). תורה ג

אמנם מצות הנביא שאמר אל רעהו "הפני נא" היתה לרעהו נביא כמוהו שידע כי "דבר ה'" הוא, לפיכך נענש כאשר מאן. תורה א
יט (ב) שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל. אחר שבאר ענין השופטים והמלך והכהנים והנביאים, ספר המצות המשלוח על השופטים, והם הבדלת ערי מקלט (א-

את הארון בירדן, ולעמוד שם עד שיעברו כל העם. תורה כב
(כב) וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבָר. כי אמנם לא תתחדש מצוה אפלו לשעה להמון, אם לא יהיה עמה איזה אות, כמו שהיה ביהושע בבקיעת הירדן (יהושע ג, טר-טז), ונפילת חומת יריחו (שם ג, כ), ובאליהו ירידת האש מן השמים (מלכים א יח, לח).

ה ודי יעול עם חברה בחרשא למקץ אעין
ותתמרג ידה בפרזלא למקץ אעין וישתלף
פרזלא מן אצא וישפח ית חברה וימות
הוא יערוק לחדא מן קרנא האלין
ויתקנים :

(ה) וְאִשְׁרָיָא אֶת־רַעְהוּ בִיעָרָא לְחַטָּב עֲצִים וְנִדְחָה
יְדוֹ בְּגִרְזָן לְכֶרֶת הָעֵץ וְנִשְׁל הַבְּרִזָּל מִן־הָעֵץ וּמִצָּא
אֶת־רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוּם אֶל־אַחַת הָעָרִים־הָאֵלֶּה
וְחִי:

הפרזל מן־העץ • (מכות ז) יש מרבותינו אומרים:
נשטמ הפרזל מקתו, ויש מהם אומרים שישל הפרזל
לחתיקה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגו.

כ"י • וְנִדְחָה יְדוֹ • כְּשָׂבָא לְהַפִּיל הַגִּרְזָן עַל הָעֵץ,
וְתַתְמָרְג יְדָה', לְשׁוֹן "וְנִשְׁמָטָה יְדוֹ",
לְהַפִּיל מִפֶּת הַגִּרְזָן עַל הָעֵץ. (שמואל ב ו) "כִּי שָׁמְטוּ
הַבָּקָר", תָּגֵם יוֹנָתָן: 'אָרִי מְרֻגָּהִי תוֹרִיא'. וְנִשְׁל

ו דיִלְמָא יִרְדּוּף גָּאֵל דְּמָא בְּתַר קְטוּלָא אָרִי
יַחַם לְבָה וְיִדְבָקְנָה אָרִי תִסְגִּי אָרְחָא
וְיִקְטִלְנָה נַפְשׁ וְלָה לִית חֹבֶת דִּין דְּקָטוּל
אָרִי לֹא סָגִי הוּא לָה מִתְמַלִּי וּמִדְקָמוּהִי:

(ו) פֶּן־יִרְדּוּף גָּאֵל הָדֵם אַחֲרֵי הָרִצָּח כִּי יַחַם לְבָבוֹ
וְהִשִּׁיגוּ בִּי־יָרֵכָה הַדֶּרֶךְ וְהַפְּתוּ נַפֶּשׁ וְלוֹ אֵין
מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוּל שְׁלִשׁוּם:

כ"י • פֶּן־יִרְדּוּף גָּאֵל הָדֵם • לְכָךְ אָנִי אוֹמֵר לְהַכִּין לָךְ דֶּרֶךְ וְעָרִי מִקְלַט רַבִּים.

ז על כן אָנָּא מְפַקְדֵךְ לְמִימָר תֵּלַת קְרוּוּן
תַּפְרֵשׁ לָךְ:

(ז) עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ:

ח וְאִם יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבולֶיךָ כַּאֲשֶׁר
נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר
לָתֵת לְאַבְתִּיךָ:

(ח) וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבולֶיךָ כַּאֲשֶׁר
נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר
לָתֵת לְאַבְתִּיךָ:

כ"י • וְאִם־יִרְחִיב • כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָתֵת לָךְ אֶרֶץ קִינִי וְקִנִּזִּי וְקַדְמוֹנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כד עמוד 107 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של ערי המקלט לעתיד־לבא

דאף שִׁסּוּד דִּין עָרֵי מִקְלָט הוּא "פֶּן יַחַם לְבָבוֹ" דְּגוֹאֵל
הָדֵם, וְהַרְמַב"ם עֲצָמוֹ פֶּסֶק שָׂרָק "רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הָדֵם
לְהַרּוֹג אֶת הָרוֹצֵחַ", וְלַעֲתִיד־לְבָא "לֹא יִהְיֶה שָׁם וְכו' וְלֹא
קִנְאָה" - מִכָּל־מִקּוֹם יִצְטָרְכוּ גַם לַעֲתִיד־לְבָא לְבָרַח מִגּוֹאֵל
הָדֵם. וְהַטַּעַם: מַה שְּׁנִתְּנָה תוֹרָה רְשׁוּת לְגוֹאֵל הָדֵם לְהַרּוֹג
אֶת הָרוֹצֵחַ, אֵין זֶה ש"ד בְּרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד הַיִּצְרָה־רַע", אֲלֵא
שְׁמַעֲיָקְרָא דְּדִינָא הָרוֹצֵחַ הוּא בֶּן מָוֶת, עַל־דֶּרֶךְ מִיתָה בִּידֵי
שָׁמַיִם, אֲלֵא שֶׁהַתּוֹרָה הִרְשִׁתָּה לְגוֹאֵל הָדֵם לְקַיֵּם מִיתָה זֹ
כְּפִשׁוּטָה. וְלָכֵן ה"יַחַם לְבָבוֹ" הוּא עֵינָן אֲמַתִּי עַל־פִּי תוֹרָה,
וְלֹא "קִנְאָה" שֶׁתִּבְטֵל לַעֲתִיד־לְבָא. וּמוֹכֵן מַה שָּׁגַם
לַעֲתִיד־לְבָא יִצְטָרְכוּ הָרוֹצְחִים דְּזָמַן הַזֶּה לְבָרַח לְעָרֵי מִקְלָט.

וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבולֶיךָ . . וְיִסְפַּתְךָ לָךְ עוֹד
שְׁלֹשׁ עָרִים (ט, ח)

בִּמְיָ הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שְׁלֹשׁ (עָרִים) אַחֲרוֹת עַל אֵלוֹ
הַשֵּׁשׁ (רמב"ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ז)
הַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים בָּזָה (ש"ך עַל הַתּוֹרָה, מִשְׁכִּיל לְדוּד וְעוֹד) מַה
צָרָךְ יִהְיֶה לַעֲתִיד־לְבָא בְּתוֹסֶפֶת עָרֵי מִקְלָט, וְכִי יִתְרַבּוּ
הָרוֹצְחִים לַעֲתִיד־לְבָא, וְהָרִי אֶפִּילוֹ בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר
הַנְּבִיא "לֹא יֵשֵׁא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב"?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלַעֲתִיד־לְבָא יִצְטָרְכוּ עִיר מִקְלָט לְכָל הַהוֹרָג
נַפֶּשׁ בְּשִׁגְגָה דְּכָל מִשְׁךְ זָמַן הַגְּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ שְׂרָבִי
יִשְׁמַעְיָאֵל כָּתַב עַל פִּנְקָסוֹ "כְּשִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲבִיא
חֲטָאת שְׁמָנָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך לד עמ' 121 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

זמן שקולט ומכפר

שְׁלֵאֲחֶרֶה מְמַשִּׁיךְ: "אֵף בְּעָרֵי מִקְלָט הוּא אוֹמֵר, אִם יִרְחִיב
ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלֶךָ וְיִסְפַּתְךָ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים וְגו',
וּמַעֲוֹלָם לֹא הָיָה דְּבָר זֶה וְלֹא צָוָה הַקֵּב"ה לְתוֹהוֹת".

כְּתַב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת מוֹלָכִים (רִישׁ פָּרָק יא) "הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ
עֲתִיד לַעֲמוֹד וְכו', הַתּוֹרָה הַעִידָה עָלָיו שְׁנָאֵמַר כו'" וּמַבִּיא
כְּמָה פְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם מְדוּבָר אוֹדוֹת בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ. וּבְהֶלְכָּה

מקלט" מורה על הקליטה מה'צד הרע' שנקרא "גואל הדים" (ראה לקוטי-תורה ושער הפסוקים להאר"ל פרשת משפטים ועוד), וזוהי השיכות של מצוה זו לביאת המלך המשיח, כי אז תגמר "קליטתו" של ישראל מיצר-הרע. וכמו שעיר מקלט בפשטות היא גם פפרה להורג נפש (ראה מכות ב, ב. תוד"ה מיד - שם יא, ב. ובכ"מ), כן הוא גם ברוחניות, שהורג נפש מרמז על כל מעשה עברה, כי על-ידיה פוגם בנפשו, ובימות המשיח תושלם פפרתם של ישראל. וזהו שענין ימות המשיח מבוואר דוקא במצות ערי מקלט, כי הן הן הדברים. דכשם שמקום ערי מקלט קולט ומכפר, כן גם הזמן דימות המשיח קולט ומכפר.

וצריך באור, מאי טעמא נבחרה מצות ערי מקלט, שהענין דביאת המשיח מבוואר במצוה זו דוקא? ויש לומר כזה: ענינם של ערי מקלט בפשטות הוא - מקום שמירה והגנה מגואל הדים, שבהיות האדם שהרג בשגגה בעיר מקלט, לא יוכל לנגוע בו לרעה. וכשם שישנו ענין ה"מקלט" במקום, כן הוא בזמן, והוא "אותו הזמן", ש"לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות" (רמב"ם סוף הלכות מלכים) - זמן הגאולה העתידה - שתהיה "קליטה" מכל הענינים הבלתי-רצויים של זמן הגלות, וישראל יושבים בטח על אדמתם. ועל-דרך-זה ברוחניות הענינים, וכידוע שהענין ד"ערי

(ט) כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת בְּדַרְכֵּיו כָּל־הַיָּמִים וַיִּסְפָּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

כ"י וַיִּסְפָּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ • הָרִי תִשָּׁע: שְׁלֹשׁ שִׁבְעֶכֶר הִירְדֵן, וְשְׁלֹשׁ שִׁבְעָרֶץ כְּנָעַן וְשְׁלֹשׁ לַעֲתִיד־לְבָא.

י ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהיה יאהב לך אחסנא ויהי עלך חובת דין דקטול:

(י) וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אֶרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: פ

יא וארי יהי גבר סגי לחברה ויקמן לה ויקום עלוהי וימחנה נפש וימות ויערוק לחדא מן קרנא האלין:

(יא) וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאַרְבַּ לּוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וּמָת וְגַם אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה:

שפיכות דמים, לכך נאמר: "כי יהיה איש שנא לרעהו וגו'", שהיה לו לכתב: 'וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש'.

כ"י וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ • עַל־יָדֵי שְׂנְאָתוֹ, הוּא בָּא לִיָּדִי: "וְאַרְבַּ לּוֹ". מִכָּאן אָמְרוּ: עֵבֶר אָדָם עַל מִצְוָה קִלְחָה, סוּפוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. לִפִּי שִׁעְבֵּר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשָּׂא", סוּפוֹ לְבָא לִיָּדִי

יב וישלחו זקני עירי קרית סבי קרית וידברין תה מתמן ויתנן יתה ביד גאל דמא וימות:

(יב) וְשִׁלְחוּ זִקְנֵי עִירֹךְ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וַתָּנִנוּ אֹתוֹ בְּיַד גָּאֹל הָדָם וּמָת:

יג לא תחוס עינך עלוהי ותפלי אשדי דם זפי מישראל וייטב לך:

(יג) לֹא־תַחֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבַעֲרַת דָּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וטוב לך: ס

כ"י וְלֹא־תַחֹס עֵינְךָ • שְׁלֹא תִאֲמָרוּ: 'הֲרֵאשׁוֹן כֶּכֶר נִהְרַג, לָמָּה אֲנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים הֲרוּגִים'?

♦ יום שישי ו' אלול ♦

יד לא תשני תחומא דחברך די תחימו
קדמאי באחסנתך די תחסן בארעא די יי
אלהך יהב לך למירתה:

(יד) לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשנים
בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן
לך לרשתה: ם

העורך תחום חברו, שעובר בשני לאוין. יכל אף
בחוץ לארץ? תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל
וגו'", בארץ ישראל עובר בשני לאוין, בחוץ לארץ
אינו עובר אלא משום: "לא תגזל".

כ"י לא תסיג גבול • לשון (ישעיה מב) "נסוגו אחור",
שמחזיר סימן חלקת הקרקע לאחור לתוך שדה
חברו למען הרחיב את שלו, והלא כבר נאמר: "לא
תגזל", מה תלמוד לומר: "לא תסיג"? למד על

טו לא יקום סהיד חד בגבר לכל עוין ולכל
חובין בכל חט די יחטא על מימר תרין
סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקנים
פתגמא:

(טו) לא יקום עד אחד באיש לכל-עוון ולכל-חטאת
בכל-חטא אשר יחטא על-פי שני עדים או על-פי
שלושה-עדים יקום דבר:

אין לך בנדי כלום, ועד אחד מעידו שיש לו, חזב
לישבע לו. על-פי שני עדים • (גיטין עא) ולא שיכתבו
עדותם באגרת וישלחו לבית-דין, ולא שיעמד
תרגמן בין העדים ויבין הדנינים.

כ"י עד אחד • (סוטה ב) זה בנה אב: כל עד שבתורה
- שנים, אלא-אם-כן פרט לך בו "אחד". לכל-עוון
ולכל-חטאת • להיות חברו נענש על עדותו, לא
ענש גוף ולא ענש ממונ, אכל קם הוא לשבועה
(ספרי). אמר לחברו: 'תן לי מנה שהליתיד', אמר לו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 195)

דבר העשוי להתגלות - הינו עבודה של מסירות נפש,
שלמעלה מטעם ודעת, אף היא תלויה בשכל: על כל פרט
עורף האדם חשוב אם חזב למסור את נפשו על קף לפי
ההלכה. דבר הנעלם לגמרי - הינו מסירות נפש ללא שום
הגבלות וחשובים. עבודה זו, שבאה מצד הקשר העצמי
של עצם הנשמה עם עצמותו יתברך, מגלה את עצמותו
יתברך בעולם.

על פי שני עדים . . יקום דבר (יט, טו) כתיב (ישעיה מג,
י) אתם עדי נאום ה', הינו שבני ישראל 'מעידים' ומגלים
את ה' בעולם. והנה מבאר בחסידות, שעל דבר הנגלה לא
צריכים עדות; גם על מלתא דעבידא לאגלויי לא צריכים
עדות גמורה; ועדות היא דוקא על דבר הנעלם לגמרי. ויש
לבאר שלש בחינות אלה בעבודת האדם. דבר הנגלה -
הינו עבודה על פי טעם ודעת, שברור שצריכים לעשותה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כרך יט עמוד 188 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ישראל ושמאי וארעא - עדי קיום וברור

הבית לבירה זו", והעולם אינו קים מעצמו.
אף, כמו שכתוב בספרים הקדושים (תורה-אור מגלת אסתר צט,
ב. לקוטי-תורה שיר-השירים ה, א) "לא זה עקר האלקות מה
שהעולמות מתהוים ממנו", והשם יתברך בכבודו ובעצמו
מרוקם ומנשא למעלה מעלה מזה שהוא בורא עולמות.
ומנשא, שביניה זו באלקות שלמעלה מהעולמות, אינה
נראית ונגלית.

על-פי | שני עדים . . יקום דבר: (יט, טו)
ידוע מה שכתוב בספרי ה'אחרונים' (ראה צפנת פענח כללי
התורה והמצוה ערך עדות, עדות קידושין. ועוד) שישנם שני סוגי
עדות:

ועל זה כתיב (ישעיה מג, י. שם יב) "אתם עדי נאום ה'", דגם
בחינה זו באלקותו יתברך בא לידי גלוי על-ידי עדים.
ואיתא על-זה בזהר (חלק ג פו, א) דהעדים "אינון ישראל"
"אינון שמאי וארעא".

א' עדי ברור - שהמעשה אינו נפעל על-ידם, והעדים רק
מבררים ומגלים לאחרים שהמעשה נעשה, וכמו עדי
הלואה וכיוצא בזה. ב' עדי קיום - שפועלים את המעשה,
ובלעדם לא רק שחסר ברור הדבר אלא גם עצם הדבר לא
נפעל, וכמו עדי קדושין וכיוצא בזה.

יש לומר דשני סוגי עדים אלו הם שני סוגי עדים הנזכרים:
"שמאי וארעא" - עדי ברור הם. דבזה שנוצחיים המה,

ויש לבאר זה על דרך החסידות:
כתיב "מבשרי אהזה אלקה" (איוב יט, כו), דעל-ידי מציאות
העולם אנו מפירים יודעים בודאות את מציאותו יתברך,
ואין אנו צריכים ל"עדות" על זה. דהרי ודאי "יש בעל-

ואינם נפסדים ככל הנבארים, הרי הם מוזרים ומעידים על זה שהוא יתברך אינו בעל גבול, וכחו יתברך אין-סוף, ולמעלה מעלה ממצאיות העולמות (עין בכל זה במורה נבוכים ריש חלק ב, ובספר החקירה לכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' בתחילתו, שם קא, ב ואילך).

אך "ישאל" הם עדי קיום. דלא רק שמעידים הם על מציאותו יתברך, הנה על-ידי תורה ומצוות הם פועלים גלוי והמשכת קדשתו יתברך וכח האין-סוף בתוך הבריאה ועניני עולם הזה.

(טז) פִּי־יָקוֹם עַד־חֲמֹם בְּאֵשׁ לַעֲנֹת בּוֹ סָרָה:

טז אַרְי יָקוֹם סָהִיד שְׁקָר בְּגִבֹּר לְאַסְהָדָא בֵּה סְטִיָּא:

כ"י- לַעֲנֹת בּוֹ סָרָה • דָּבָר שְׂאִינוּ, שֶׁהוֹסֵר הָעֵד מִכָּל הָעֲדוּת הַזֹּאת. פִּיצֵד? שְׂאֲמָרוּ לָהֶם: 'וְהָלֹא עֲמָנוּ הָיִיתֶם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' (ספרי).

י ויקומין תריין גברין די להון דינא קדם יי קדם כהניא ודינא די יהון ביומא האנון:

(יז) וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַפְּתָנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם:

עומדין לפני המקום, שְׂנַאֲמַר (תהלים פב): "בְּקִרְבִּי אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם • (ר"ה כה) יפתח בדורו כשמואל בדורו, צריך אתה לנהג בו כבוד.

כ"י- וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים • (שבועות ל) בְּעֵדִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְלָמַד שְׂאִין עֲדוּת בְּנָשִׁים, וְלָמַד שְׂצָרִיכִין לְהַעֲדֵי עֲדוּתָן מַעֲמַד. אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב • אֵלּוּ בְּעַלֵּי הַדִּין. לִפְנֵי ה' • יִהְיֶה דוֹמָה לָהֶם כְּאֵלוּ

יח ויתבעון דינא זאת והא סהיד שְׁקָר סהדא שְׁקָרָא אסהד באחוהי:

(יח) וְדַרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטִב וְהַנָּה עַד־שְׁקָר הָעֵד שְׁקָר עָנָה בְּאֲחִיו:

בדרישה ובחקירה. וְהַנָּה עַד־שְׁקָר • כל מקום שְׂנַאֲמַר "עד", בשנים הכתוב מדרב.

כ"י- וְדַרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטִב • עַל־פִּי הַמְּזֻמֵּן אוֹתָם, שְׁבוֹדָקִים וְחוֹקְרִים אֶת הַבָּאִים לְהִזְמֵם

יט ומעבדון לה כמא די חשיב למעבד לאחוהי ותפלי עבד דביש מבינך:

(יט) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבַעֲרַתְּ הָרַע מִקִּרְבֶּךָ:

לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, וְלֹא כְּאִשֶּׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. אֲבָל בְּכָל שָׂאֵר מִיתוֹת הַשָּׁנָה הַכְּתוּב אֵשֶׁה לְאִישׁ, וְזוֹמָמִי אֵשֶׁה נְהַרְגִין כְּזוֹמָמִי אִישׁ, כְּגוֹן שֶׁהַעֲדוּתָהּ שֶׁהָרָגָה אֶת הַנָּפֶשׁ, שֶׁחָלָה אֶת הַשִּׁבְתָּה, נְהַרְגִין בְּמִיתָתָהּ, שֶׁלֹּא מַעֲט כָּאֵן אַחֲתוֹ אֲלֵא בְּמָקוֹם שִׂישׁ לָקִים בִּהְיוֹת הַזִּמָּה בְּמִיתַת הַבּוֹעֵל.

כ"י- כְּאִשֶּׁר זָמַם • וְלֹא כְּאִשֶּׁר עָשָׂה, מִכָּאֵן אֲמָרוּ: הָרָגוּ אֵין נְהַרְגִין (מכות ה). לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו • מֵה תִּלְמוּד לומר "לְאָחִיו"? לָמַד עַל זוֹמָמִי בַת כֶּהֱן נִשְׁוָא, שְׂאִינָן בְּשִׁרְפָּה, אֲלֵא בְּמִיתַת הַבּוֹעֵל שֶׁהִיא בְּחֻנֵּק, שְׂנַאֲמַר (ויקרא כא): "הִיא בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף", הִיא וְלֹא בּוֹעֵלָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאֵן: "לְאָחִיו", כְּאִשֶּׁר זָמַם

כ ודישתארוני ישמעון וידחלון ולא יוספון למעבד עוד כפתגמא בישא הדין בינך:

(כ) וְהַנְּשֹׂאִים יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא־יִסְכּוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד בְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ:

כ"י- יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ • מִכָּאֵן שְׂצָרִיכִין הַכְּרֹזָה: 'אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי נְהַרְגִין עַל שֶׁהִזְמִי בְּבֵית דִּין'.

(ד) כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם
עַם־אֲיִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם יֵלֶךְ עִמָּכֶם בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל
בְּשֵׁר וְדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, פְּלִשְׁתִּים
בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גְּלִית, מָה הִזָּה סוּפוֹ? נָפַל וְנָפְלוּ
עִמּוֹ. הֹלֵךְ עִמָּכֶם • זֶה מַחְגֵּה הָאָרוֹן.

(ה) וּדְבַרְוּ הַשְּׂטָרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר
בָּנָה בֵּית־חֹדֶשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחְנַכֶּנּוּ:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא דָר בּוֹ. יִחְנַכֶּנּוּ, לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה. וְאִישׁ אַחֵר יִחְנַכֶּנּוּ • וְדָבַר שֶׁל עֲגֻמַת נֶפֶשׁ הוּא זֶה.

(ו) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלֹו יֵלֶךְ וַיָּשָׁב
לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחְלֻלֶנּוּ:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא פָדָא בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהַפְּרוֹת טְעוּנִין לְאָכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ לְחַלְלָן בְּדָמִים, וְלֹאֲכַל
הַדָּמִים בִּירוּשָׁלַיִם.

(ז) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקָחָהּ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב
לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שָׂאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת.

(ח) וַיִּסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ
הַיָּרֵא וְרָךְ הַלֵּב יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָם אֶת־
לֵבָב אָחִיו בְּלִבָּבוֹ:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שָׂאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת.
כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שָׂאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת.
כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שָׂאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת.

(ט) וְהָיָה כִּכְלַת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם
שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ׀

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שָׂאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת.
כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שָׂאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת.

(ה) פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
יִחְנַכֶּנּוּ. שָׂמָא יֵשׁ עָלָיו עֲבָרָה
שֶׁבִּשְׂבִּילָהּ יַעֲנֵשׁ בְּזָה הַעֲנֵשׁ הַמִּבְאָר
בְּתוֹכָהּ, וַיִּזְיק לְאָחִיו שְׂיָנִיא אֶת לָבָם,
וְזוֹלָתוֹ. תוֹרָה ו
(ט) וּפָקְדוֹ שְׂרֵי צְבָאוֹת. אַחֲרֵי חֲזָרַת

♦ שבת קודש ז' אלול ♦

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ
לְשָׁלוֹם:
יֹאבִי תִקְרַב לְקִרְתָּא לְאַגָּחָא (קִרְבָּא) עֲלֵה
וְתִקְרִי לָהּ מִלֵּין דְּשָׁלָם:

כ"י • כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר • בְּמִלְחָמַת הָרְשׁוֹת - הַפְּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּעֵנֶינִי: "בֶּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים
הָרַחֲקוֹת וְגו'".

(יא) וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּהּ לָךְ וְהָיָה כָּל־
הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ יִהְיוּ לָךְ לָמָס וְעֲבָדוּךָ:
יֹא וְהָיָה אִם שָׁלָם תַּעֲנֶנּוּ וְתַפְתַּח לָךְ וְהָיָה כָּל
עַמָּא דִּישְׁתַּכַּח בָּהּ יִהְיוּ לָךְ מַסְקֵי מַסִּין
וְיִפְלַחְנֶךָ:

כ"י • כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ • (ספרי) אֶפְלוּ אֶתְּהָ מוֹצֵא
בָּהּ מִשְׁבַּעַה אוֹמוֹת שְׁנַצְטִייתָ לְהַחֲרִימָם, אֶתְהָ רִשְׁאֵי
לְקִימָם • לָמָס וְעֲבָדוּךָ • (ספרי) עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ עָלֶיהֶם
מַסִּים וְשָׁעֲבוּד.

(יב) וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה
וְצִרְתָּ עָלֶיהָ:
יב וְאִם לֹא תִשְׁלָם עִמָּךְ וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קִרְב
וְתַצְוֹר עֲלֵהּ:

כ"י • וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ
מִלְחָמָה • הַפְּתוּב מְבַשְּׂרֶךְ שֶׁאִם לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ,
סוֹפָה לְהִלָּחֶם בָּךְ, אִם תַּנִּיחָנָה וְתִלָּךְ • וְצִרְתָּ עָלֶיהָ •
אִף לְהַרְעִיבָהּ וְלַהֲצַמִּיאָהּ וְלַהֲמִיתָהּ מִיתַת תַּחֲלוּאִים.

(יג) וּנְתַנָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ וְהַפִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ
לְפִי־חֶרֶב:
יג וְנִמְסַרְנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ וְתִמְחִי יָת כָּל
דְּכֹרָה לְפִתְגָם דְּחֶרֶב:

כ"י • וּנְתַנָּה ה' אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ • אִם עֲשִׂיתָ כָּל הָאֲמֹר בְּעֵינֶינִי, סוֹף שֶׁה' נִתְּנָה בִּידֶךָ.

(יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַפֶּה וְהַבְּהֵמָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר
כָּל־שָׁלָלָהּ תָּבוֹז לָךְ וְאִכְלָתָ אֶת־שָׁלָל אִיבֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ:
י"ד לְחוּד נָשִׂאָ וְטַפְּלָא וּבַעֲרִיא וְכָל דִּי יִהְיֶה
בְּקִרְתָּא כָּל עֲדָאָה תָּבוֹז לָךְ וְתִיכּוּל יָת
עֲדָאָה דְּסִנְאָךְ דִּי יִהְיֶה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ:

כ"י • וְהַטָּף • אִף טָף שֶׁל זָכָרִים, וְהָאֵנִי מַקְנִים: "וְהַפִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ"? בְּגִדּוּלִים.

(טו) בֶּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים הָרַחֲקוֹת מִמָּךְ מֵאֹד
אֲשֶׁר לֹא־מַעֲרִי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הִנֵּה:
טו בֶּן תַּעֲבֹד לְכָל קִרְוִיא דִּי רַחֲמִין מִנֶּךָ
לְחֻדָּא דִּי לֹא מַקְרִי עִמָּמִיא הָאֵלִין אֲנִין:

(טז) רַק מַעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ נִחְלָה לֹא תַחֲיֶה כָּל־נַשְׁמָה:
טז לְחוּד מַקְרִי עִמָּמִיא הָאֵלִין דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ
יִהְיֶה לָךְ אַחֲסָנָא לֹא תִקְנִים כָּל נַשְׁמָתָא:

ספורנו

גְּבוּל יִשְׂרָאֵל שֶׁם רַחוּק מִכָּל

צד. תורה טו

(טו) הָרַחֲקוֹת מִמָּךְ מֵאֹד. הָרַחֲקוֹת מִן
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ מִכְנֶה יִשְׂרָאֵל עֲתָה, כִּי

(עמוד ט, א). תורה י

הַחוּזָרִים, שֶׁמֶא יִפְקְדוּ לְשׂר צָבָא אֲחִיד
מִחוּזָרִים, וְיִמַּס לָבֵב כָּל צָבָאוֹ,
כְּאִמְרוֹ "הֵךְ הַכְּפֹתוֹר וְיִרְעֲשׁוּ הַסָּפִים"

שיעור יומי לשבת קודש ז' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת שופטים

יִזְרְיָה גִּמְרָא תַּגְמְרִנּוּן חֲתָאֵי נְאֻמְרָאֵי
פְּנֵעֵנָאֵי וּפְרֻזָּאֵי חֲזָאֵי וִיבֻסָּאֵי כְּמָא דִּי
פְּקֻדָּהּ יִי אֱלֹהֵךְ:
כ"י • כְּמָאֵךְ צֻדָּה • לְרִבּוּת אֶת הַגְּרָגְשִׁי.

יִחַ בְּדִיל דִּי לֹא יִלְפֹּן יִתְכּוֹן לְמַעַבְד כָּכֵל
תּוֹעֲבָתְהוֹן דִּי עֲבָדוּ לְטַעֲוִתְהוֹן וּתְחֻבּוֹן
קָדָם יִי אֱלֹהֵכֹן:
(יח) לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכֹל
תּוֹעֲבָתְכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲמַאתֶם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ס

כ"י • לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ • הָא אִם עָשׂוּ תְשׁוּבָה וּמִתְגַּדְּלִין, אִתָּהּ רִשְׁאֵי לְקַבְּלָם.

יִט אַרְי תַּצְוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ
לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְגִדּוּחַ עָלֶיהָ גְּרֹוֹן בִּי
מִמֶּנּוּ תֹאכֹל וְאִתּוֹ לֹא תִכָּרֵת בִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה
לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמָּצוֹר:
(יט) כִּי־תִצְוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ
לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְגִדּוּחַ עָלֶיהָ גְּרֹוֹן בִּי
מִמֶּנּוּ תֹאכֹל וְאִתּוֹ לֹא תִכָּרֵת בִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה
לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמָּצוֹר:

הַפְּתוּב מְדַבֵּר (ספרי). כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה • הָרִי 'כִּי'
מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'דְּלִמָּא', שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה
לְהַפְּסֵם בְּתוֹךְ הַמָּצוֹר מִפְּנֵיךְ לְהַתִּיסֵר בִּיסוּרֵי רָעַב
וְצָמָא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, לְמָה תִּשְׁחִיתֶנּוּ.
כ"י • יָמִים • שְׁנִים • רַבִּים • שְׁלֹשָׁה, (שבת יט) מִכָּאֵן
אָמְרוּ: אֵין צָרִין עַל עִירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פְּחוֹת
מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קָדָם לַשַּׁבָּת, וְלִמְד שְׁפּוֹתֵחַ בְּשִׁלּוּם
שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב א):
"וַיָּשָׁב דָּוִד בְּצֹקֶלֶג יָמִים שְׁנִים", וּבְמִלְחָמַת הָרְשׁוֹת -

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 118)

מְדוּתֵי הַבְּהִמִּיּוֹת לְאִלְקוּת, וַיְהִי טוֹב לְשִׁמְיָם וְטוֹב
לְבָרִיּוֹת, ע"ל. וְאָכַן, עֶקֶר עֲבוּדַת הָאָדָם הוּא בְּרִיר וְזִכּוּף
הַמְּדוּת, וְכִדְאִיתָא בְּסִפְר 'כְּתָר שֶׁם טוֹב' (סכ"ד) בְּשֶׁם רַב
סַעֲדִיָּה גָּאוֹן, שֶׁעֶקֶר בְּרִיאַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא, כְּדִי
לְשַׁבֵּר אֶת מְדוּתֵי הָרַעוּת וְהַטְּבַעִיּוֹת. וַיְדוּעַ פְּתָגֵם אֲדָמוֹר
הַזָּקֵן: כָּל עֲנִין הַחֲסִידוֹת הוּא לְשׁוֹנוֹת טֶבַע מְדוּתֵי.

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה (כ, יט) כְּתַב הַרְבֵּי הַרש"ב (קונטרס חנוך
לנער עמ' 39): הָאָדָם כָּלִיל מְדוּמָם, צוּמּוֹחַ וְחִי. דּוּמָם -
אוֹתִיּוֹת הַמִּחְשָׁבָה וְהַדְּבִיר. צוּמָח - הַמְּדוּת, שְׁצוּמֻחוֹת
מִקְטָנוֹת לְגִדּוּלוֹת. חִי - בְּחִינַת חֻקְמָה, וְהַחֻקְמָה תַּחֲתֶיהָ.
הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה: עֶקֶר הָאָדָם, הִנֵּנוּ חֻקְמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ, הוּא
בְּשִׁבִיל הַמְּדוּת, שֶׁיְהִי מְדוּתוֹ מִבְּרָרִים וּמִזְכָּכִים, הִנֵּנוּ לְהַפֵּךְ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ד עמ' 1114 וְאִילָךְ - מִתּוֹךְ 'לְקִרְאת שַׁבָּת')

תְּכִלִּית הָאָדָם - הַשְּׁלִיטָה עַל הַמְּדוּת

תֹּאכֹל וְאוֹתוֹ לֹא תִכָּרֵת, וְכַתִּיב אוֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרַת. הָא
כִּיצַד, אִם תִּלְמִיד־חֶכֶם הִגּוֹן הוּא - מִמֶּנּוּ תֹאכֹל וְאוֹתוֹ לֹא
תִכָּרֵת, וְאִם לֹא - אוֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרַת."
וְקִשָּׁה, כִּיצַד מִתְיַשְׁבֵּת קוֹשִׁיַת הַגְּמֵרָא "וְכִי הָאָדָם עֵץ שָׁדֶה

בְּפִרְשָׁתְנָהּ כְּתוּב "כִּי תִצְוֹר אֶל עִיר גו' לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ
גו' כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֹל וְאוֹתוֹ לֹא תִכָּרֵת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה
גו' אוֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרַת" (כ, יט). וְאִיתָא בְּגִמְרָא (תענית ז, א)
"וְכִי הָאָדָם עֵץ שָׁדֶה הוּא? אֵלָּא מִשּׁוּם דְּכָתִיב כִּי מִמֶּנּוּ

סְפּוּרָה

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה. כִּי הָאָדָם עֵץ
הַשָּׁדֶה הָאָדָם, רָאוּי "לְבֹא מִפְּנֵיךְ"
בְּגִלְלוֹ הָעִיר "בְּמָצוֹר", וְלִמְסֹר אֶת
עֲצָמָהּ בִּידֵךְ מִכֶּחַ מָצוֹר. וְכֵינֵן שְׂאִינוּ
כֵּן, גַּם שְׂרָאוּי לְהִזְיֵק לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר
בְּכָלִי מִלְחָמָה כְּמוֹ בְּסוּלָלוֹת וְזוּלָתָם
הַצָּבָא לְהִזְיֵק, כְּאֲשֶׁר לֹא יְהִיָּה בְּטוֹחַ
לְנִצָּחַ וְלִשְׁבָּת בְּאֶרֶץ. אֲבָל אִתָּהּ
הַבְּטוֹחַ לְכַבֵּשׁ אֶת הָאֶרֶץ וְלִשְׁבָּת בָּהּ,
אֵין לָךְ לְהִשְׁחִית עֵץ מֵאֲבָל, "כִּי מִמֶּנּוּ
תֹאכֹל", שֶׁתִּכְבֹּשׁ הָאֶרֶץ בְּלִי סִפְקָה,
וְתֹאכֹל מִמֶּנּוּ בְּשִׁלָּא תִּשְׁחִיתֶהוּ.
(יט) לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְגִדּוּחַ עָלֶיהָ
גְּרֹוֹן. לֹא תִשְׁחִית אֶת הָעֵץ כְּדִי לְגִדּוּחַ
עָלֶיהָ גְּרֹוֹן מִשְׁחִית בְּלִבְד, לֹא לְצָרָךְ
אֲלָא לְהִזְיֵק לְבְנֵי הָעִיר.
כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֹל. כִּי אִמְנָם בְּרִית
הַעֲצִים דְּרָךְ הַשְּׁחָתָה בְּלִבְד, יַעֲשֶׂהוּ

שְׁבָאֲדָם, מְדוּתָיו שְׁבָלְבוּ, אָבָל הָאֵם זוּהִי מַעֲלָתוֹ שֶׁל הָאָדָם?

עַל כֵּן מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא, שֶׁתְּכַלִּית שְׁכָל הָאָדָם אֵינָה לְהַשְׁכִּיל הַשְׁפָּלוֹת בְּלִבָּד, אֲלָא לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַמַּדּוּת, שֶׁהַמַּדּוּת יִתְנַהֲגוּ עַל-פִּי הַשְׁכָּל. הַשְׁכָּל לְבַדּוֹ אֵינוֹ מְבִיא שְׁלֵמוֹת לָאָדָם, רַק כְּאֲשֶׁר הַשְׁכָּל מַשְׁפִּיעַ עַל הַמַּדּוּת, אָז בָּא הָאָדָם לְשִׁלְמוּתוֹ.

וְעַל זֶה מְבִיָּא הַגִּמְרָא מִשָּׁל מֵאִילָן: כְּשֶׁם שֶׁמַּעֲלָתוֹ שֶׁל אֵילָן הִיא בְּנִתְיִנִּת פִּירוֹת, כֵּן הוּא גַם בְּנוֹגַע לִ"אָדָם", תִּלְמִיד חֶכֶם, דְּמַעֲלָתוֹ הִיא בְּהִיּוּתוֹ "הַגּוֹן", שֶׁשְׁכָּלוֹ פּוֹעֵל עַל מַדּוּתוֹ, וּמְבִיא "פִּירוֹת", דִּ"מֵאִי פִירוֹת, מְצוּוֹת" (סוֹטָה מו, ס"ע א).

הוא", דָּגָם אִם מְצִינּוּ פֶּרֶט אֶחָד שֶׁבָּהֶם דּוֹמִים זֶה לָזֶה - בְּעֵינֵי תִלְמִיד-חֶכֶם הַגּוֹן - הֲרִי זֶה דְּמִיוֹן בְּפֶרֶט אֶחָד בְּלִבָּד, וְאִיךָ מְבִטָא דְּמִיוֹן זֶה אֶת הַשִּׁיכוּת הַעֵיקְרִית בֵּין הָאָדָם לְעֵץ הַשָּׁדָה?

וְיֵשׁ לְבָאָר זֶה עַל-פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכְּמוֹ שֶׁהָעוֹלָם מִתְחַלֵּק לְאַרְבָּעָה סוּגִים, דּוֹמָם, צוֹמָח, חַי וּמְדַבֵּר, כֵּן יֵשׁ בְּאָדָם הַתְּחַלְקוּת לְאַרְבָּעָה סוּגִים אֵלּוּ, וְהַמַּדּוּת שְׁבָאֲדָם הֵם בְּחִינַת הַצּוֹמָח שְׁבָאֲדָם (ראה בכל זה תורה-אור בראשית ד, א. תורת-חיים בראשית ד"ה וייצר, ובכמה מקומות).

וְהִנֵּה, יִתְרוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם עַל שְׂאָר ג' הַסּוּגִים הוּא - שֶׁהוּא בְּעַל שְׁכָל.

וְזוּהִי קוּשְׁיַת הַגִּמְרָא "וְכִי אָדָם עֵץ שָׁדָה הוּא", דִּהֵן אָמַת שְׁבָאֲדָם יִשְׁנוּ גַם הַעֲנִין דִּ"עֵץ שָׁדָה" - שֶׁהוּא הַ"צּוֹמָח"

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ אגרות קודש ח"ב אגרת רד. לקוטי שיחות כרך א עמ' 82, ועוד - מוֹתֵךְ 'לקראת שבת')

הַזְהִירוֹת הַנִּדְרָשׁת בְּחִינַת הַיָּלָדִים

אַרְבָּעִים שָׁנָה הַקּוֹדְמוֹת שֶׁמֵּאַחֲרָיו לִיתֵּן לוֹ כַּח שִׁישְׁכַּח מִיַּד מִהֶפְשָׁרָה, וְיַעֲמֹד בִּיהָדוּת שְׁלֵמָה.

אָבָל כְּאֲשֶׁר מְדוּבָר אוֹדוֹת הַדּוֹר הַצָּעִיר, וְאוֹתָם רוֹצִים לַחֲנוֹךְ עַל פְּשָׁרוֹת - נוֹטִלִים מֵהֶם אֶת הַחוּם וְהַקְּנָאוֹת לִיהָדוּת לְכָל יָמֵי חַיֵּיהֶם. בְּגִלְל הַשְׁרִיטָה וְהַחֲסָרוֹן שֶׁעוֹשִׂים בְּנִשְׁמָתָם בְּצַעֲרֵיהֶם, עָלוּל אַחֲרֵי-כֵן לְגָדוֹל יְהוּדִי בַעַל-מוֹם וְחֲמֻנָא-לִיצָלָן!

וְכֵן הוּא גַם לְאִידֵךְ גִּיסָא, שֶׁמִּכֵּיּוֹן שֶׁאַפִּילוֹ שִׁינוּי קָל בְּיוֹתֵר יָכוֹל לְגָרוֹם שִׁיתְּהַפֵּךְ מִהַקְצָה אֶל הַקְצָה, לְכֵן אִפִּילוֹ בְּשִׁבִּיל הַטְּבָה קֵלָה בְּחִינַת הַיָּלָד, כְּדֹאִי לְהַשְׁתַּדֵּל וּלְהַשְׁתַּדֵּל, וְכַל-שֶׁכֵּן אִם הַחִינּוּךְ דּוֹרֵשׁ תִּיקוּן בְּעֵנִינִים עֵיקְרִיִּים הַעֲלוּלִים לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַיָּלָד בְּמִשְׁפָּךְ כָּל יָמֵי חַיָּיו.

בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ כְּתוּב "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדָה" (כ, יט). וְהִינוּ, שֶׁהָאָדָם דּוֹמָה בְּכֻמָּה דְּבָרִים לְעֵץ הַשָּׁדָה.

וְיֵשׁ לְלִמּוּד מִזֶּה הוֹרָאָה בְּחִינַת הַיָּלָדִים:

כְּאֲשֶׁר עוֹשִׂים שְׁרִיטָה בְּאֵילָן לְאַחֲרֵי שֶׁכָּבַר גְּדֵל, אֲזִי הַשְׁרִיטָה אֵינָה אֲלָא בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁעֲשֶׂתָה בְּלִבָּד, וְגַם אֵינָה גּוֹרֵמַת נֶזֶק. אָבָל כְּאֲשֶׁר עוֹשִׂים שְׁרִיטָה בְּשִׁתִּיל אֵילָן רַף, וְעַל-אַחַת-כַּמָּה-וְכַמָּה בְּגִרְעִין שְׁעוּמִידִים לְנוֹטָע, יִתְּנוּ שִׁמְשִׁרִּיטָה אַחַת יִצְמַח אֵילָן בְּעַל-מוֹם.

וְכֵן הוּא בְּעֵינֵי הַחִינּוּךְ:

אָדָם בְּשָׁנוֹת הַעֲמִידָה, שֶׁכָּבַר עֲבַר מַחְצִית דְּרָפּוֹ בְּחַיִּים, וְנִדְמָה לוֹ שֶׁהוּא מוֹכֶרֶךְ הַסִּפְּכִים עַל פְּשָׁרוֹת - הֲרִי הַפְּגִיעָה הִיא לְמִשְׁפָּךְ שָׁנִים אֶחָדוֹת בְּלִבָּד. אַרְבָּעִים שָׁנָה חַי הוּא לֵאל פְּשָׁרוֹת, וְאִם יִפְשֵׁל וְיַעֲשֶׂה פְּשָׁרָה לְשָׁנָה אַחַת, וְכוּלּוֹת

כִּלְחוּד אֵילָן דְּתַדַּע אֲרִי לֹא אֵילָן דְּמֵאָבָל הוּא יִתֵּה תַּחֲבֵל וְתַקְוָן וְתַכְנִי כְּרִקּוּמִין עַל קֶרְתָּא דִּי הִיא עֲבָדָא עֲמָךְ קֶרְבָּא עַד דְּתַכְבְּשֶׂה:

(כ) רַק עֵץ אֲשֶׁר-תִּדַּע כִּי לֹא-עֵץ מֵאָבָל הוּא אֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ מִצּוֹר עַל-יְהִיעִיר אֲשֶׁר-הוּא עוֹשֶׂה עֲמָךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה: פ

מ"ט ~ עַד רִדְתָּה • לְשׁוֹן רַדּוּי, שֶׁתִּהְיֶה כְּפוּפָה לָךְ.

א אֲרִי יִשְׁתַּכַּח קִטִּילָא בְּאַרְעָא דִּי יֵי אֱלֹהֵךְ יִהְיֶה לָךְ לְמִירְתָּה רַמִּי בְּחֻקְלָא לֹא אֲתִידַע מִן קִטְלָה:

כא (א) כִּי-יִמָּצֵא חָלָל בְּאַרְמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֵל בְּשָׁדָה לֹא נֹדַע מִי הַכְּהוּ:

ספורנו

עַצִּי מֵאָבָל, כִּשְׁ"תִדַּע" שֶׁהוּא זָקֵן אוֹ מְקַלְקֵל, בְּאִפְּן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְּרִי שִׁיְהִיָּה רִאיוֹ שִׁיְטָרַח הָאָדָם בְּעֵנִינּוּ, "אוֹתוֹ תִּשְׁחִית". תורה א

בְּשִׁבִּיל זֶה הָעִיר מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר בְּאִפְּן שִׁיְמָסְרוּ אֶת עַצְמָם בִּיָּדְךָ. תורה ב
(כ) רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדַּע כִּי לֹא עֵץ מֵאָבָל הוּא. אִף עַל פִּי שִׁיְהִיָּה מִמִּין

לְהִבִּיא הָעִיר בְּמִצּוֹר, הִנֵּה בְּהִיּוֹת שְׁלֵא תִשָּׁג זֶה בְּהַשְׁתַּחֲת הָאֵילָנוֹת, אֵין רִאיוֹ לְהַשְׁחִיתָם כְּמוֹ שְׂרָאוֹי שֶׁתִּשְׁחִית הָאָדָם יוֹשְׁבֵי הָעִיר.
לְבֹא מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר. כְּדִי שֶׁתִּבְא

תפקיד הזקנים והשופטים

ועל זה באה הוראת התורה - "ויצאו זקניך ושפטיך גו", שזהו מתפקידם ואחריותם של זקני ושופטי ישראל, לעשות את כל התלוי בהם לתקן המצב ולשלוט מכל-וכל את המציאות ד"חלל". בפשדה.

וכמודגש גם בהכרזתם "ידינו לא שפכו את הדם הזה" ופירש רש"י "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לונה", דהיינו, שזוהי חובתם של זקני העיר ללוות כל איש מישראל היוצא מהעיר (אל השדה) ולחזקו ולהגן עליו מכל הסכנות האורבות לו בהיותו "בשדה".

והוא על ידי שמספקים לו צידה לדרך, **מזון** - זו תורה שנקראת מזון (ראה חגיגה יד, א. ועוד), וכן **לבושים** הם המצוות, וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פכ"ז) על הפסוק "כי תראה ערום וכסיתו" - "אם ראית אדם שאין בו דברי תורה הכניסוהו לביתך ולמדהו קריאת שמע ותפלה כו' ונראהו במצות לפי שאין לו ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות".

בפרשתנו מבואר ענינה של עגלה ערופה: "כי ימצא חלל באדמה. . . נפל בשדה לא נודע מי הכהו, ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו גו' והורידו זקני העיר ההיא את העגלה גו' וכל זקני העיר ההיא גו' ירחצו את ידיהם גו' וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה גו'" (כא, א ואילך).

ויש לבאר הדברים בעבודת האדם לקונו: "חלל" במובן רוחני הוא זה שנפסקה דביקותו בהקב"ה, שהוא מקור חיותו, וכמו שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

והגורם לזה הוא להיותו נמצא "**בשדה**" ("נפל בשדה") ולא **באהלה** של תורה ויהדות. ובשדה שם מקומו של "עשו. . . איש שדה", שמתנפל לאותם שנמצאים "בשדה" לנתקם חס-ושלום מדביקותם באלקים חיים מקור חיותם ולהפילם חללים רחמנא-לצלן - "חלל. . . בשדה", או על-כף-פנים להחליש בהם את הענין ד"ואתם הדבקים בה' אלקיכם גו'".

(ב) ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו אל-הערים אשר סביבת החלל:

בויפוקו סביב ודיניך וימשחיו לקרוא די סתירות קטילא:

מקום שהחלל שוכב. אל-הערים אשר סביבת החלל • לכל צד וצד, לידע איזו קרובה.

כ"י • ויצאו זקניך • (סוטה מד. סנהדרין יד) מיחדים שפזקניך, אלו סנהדרין גדולה. ומדדו • (סוטה מה)

ג ויהי קריתא דקריבא לקטילא וידברון סבי קריתא ההיא עגלת תורי די לא אתפלח בה די לא נגידת בניר:

(ג) והיה העיר הקרבה אל-החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא-עבד בה אשר לא-משכה בעל:

ד ויחתין סבי קריתא ההיא ית עגלתא לנחלא ביר די לא אתפלח בה ולא יזדרע וינקפון תמן ית עגלתא בנחלא:

(ד) והורדו זקני העיר ההוא את-העגלה אל-נחל איתן אשר לא-יעבד בו ולא יזרע וערפו-שם את-העגלה בנחל:

שאינו עושה פרות, לכפר על הריגתו של זה, שלא הניחוהו לעשות פרות.

כ"י • אל-נחל איתן • קשה, שלא נעבד. וערפו • קוצץ ערפה בקופיץ. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פרות ותערף במקום

ה וַיִּתְקַרְבוּן כְּהִנֵּי בְנֵי לֵוִי אֲרִי כְּהוֹן וַתִּרְעִי
 יי אֶלֶהָד לְשִׁמְשׁוּתָהּ וּלְכִרְכָּא בְּשִׁמְא דִּי
 וְעַל מִימְרָהוֹן יְהִי כָּל דִּין וְכָל מִקְשָׁא
 סְגִירוֹ:

(ה) וַנִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כָּם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְאֶשְׁרֹתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב
 וְכָל־נִגְעָה:

ו וְכָל סְבִי קִרְתָּא הֵיכִיא דְקָרִיבִין לְקִטְלָא
 נִסְחֹון יֵת יְדִיהֹון עַל עֲגֻלְתָּא דְנִקְפְּתָא
 בְּנִחְלָא:

(ו) וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הַחֹלֶל יִרְחֲצוּ
 אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֲגֻלָּה הָעֲרוּפָה בְּנַחֲלָה:

ז וַיִּתִּיבוּן וַיִּמְרֹון יִדְנָא לֹא אֲשָׁדִי יֵת דְמָא
 הָדִין וְעִנְיָנָא לֹא חֲזָא:

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעִנְיָנוּ
 לֹא רָאוּ:

ח כְּהִנֵּי בְנֵי לֵוִי אֲרִי כְּהוֹן וַתִּרְעִי יי אֶלֶהָד לְשִׁמְשׁוּתָהּ וּלְכִרְכָּא בְּשִׁמְא דִּי וְעַל מִימְרָהוֹן יְהִי כָּל דִּין וְכָל מִקְשָׁא סְגִירוֹ:

(ח) כִּפְּרוּ לְעַמּוּדֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֶּן
 דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמּוּךְ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

ט וַאֲתָה תִּפְלִי אֲשָׁדִי דָם זָכִי מִבִּינְךָ אֲרִי
 מַעֲבֵד דְּכֶשֶׁר קָדָם יי: ס ס ס

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה
 הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

י וַאֲתָה תִּבְעֵר • (כתובות לו) מַגִּיד שָׁאם נִמְצָא הַהוֹרָג אַחֵר שֶׁנִּתְעַרְפָּה הָעֲגֻלָּה, הָרִי זֶה יִהְרַג, וְהוּא הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי
 ה':

צ"ז פסוקים, סל"א סימן. חסלת פרשת שופטים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכח - רלא

ספורנו

באים עֲלֵינוּ (כתובות לו).
 וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם. יִכְפַּר בְּדִינֵי שְׁמִים
 בְּדָם שׁוֹפְכוֹ, בְּאִפְּן שִׁיחִיָּה נִרְאָה
 כְּמִתְכַּפֵּר מֵאֲלִיו. תורה ט
 (ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר. הַנֶּה הָאֵל יִתְבָּרַךְ
 יִכְפַּר כְּשֵׁלֵא תִדְעָהוּ, "וְאַתָּה" אִם
 תִּדְעָהוּ "תִּבְעֵר" קָדָם שִׁיפְעֵלוּ בּוֹ דִּינֵי
 שְׁמִים.

(ז) יְדִינוּ לֹא שָׁפְכָה. שֶׁלֹּא הִנַּחְנוּ שׁוֹם
 נוֹדַע לְרוֹצֵחַ בְּאֶרֶץ.
 וְעִנְיָנוּ לֹא רָאוּ. שֶׁלֹּא הָיָה זֶה בְּמִקּוֹם
 רוֹאִים, שָׁאם הָיוּ שֵׁם רוֹאִים הָיוּ
 מִתְקוּמָמִים וּמִגִּידִים. תורה ח
 (ח) כִּפְּרוּ לְעַמּוּדֵי. כִּפְּרָה אֶתְהָ בְּדָם
 שׁוֹפְכוֹ, בְּאִמְרָם ז"ל 'מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
 הָרִיגָה, אִו נִמְסָר לְמַלְכוּת אוֹ לְסֻטִּים

(ה) לְאֶשְׁרֹתוֹ וּלְכַרְךָ. וְעַל יָדָם תִּהְיֶה
 כְּפָרָה מִן הַדָּם הַנָּקִי וּבְכִרְכָּה לְאֶרֶץ.
 וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל
 נִגְעָה. בְּאִפְּן שֶׁהֵם בְּקִיָּאִים בְּדִרְכֵי בְּנֵי
 הָאָדָם וּמִזְגִּיהֶם, בְּמָה שֶׁרָאוּ הֵם
 וְאַבֹּתֵיהֶם, וְאוֹלֵי יִכְירוּ מִי נִתְלַכְּלַךְ
 בַּחֲטָא זֶה בִּידִיעַת דְּרָכָיו וּמַעֲלָלָיו,
 וַיִּתְגַּלֶּה הַדְּבָר. תורה ו

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - א' אלול מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים א-ג	יום רביעי - ד' אלול מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים י-יב
יום שני - ב' אלול מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים ד-ו	יום חמישי - ה' אלול מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים יג-טו
יום שלישי - ג' אלול מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים ז-ט	יום שישי - ו' אלול מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים טז-יח
שבת קודש - ז' אלול פרק כ מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים יט-כא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון א' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 228, י' אד"ש וחיים... עד עמ' קטו, כו':

בבחינת גבורה, ואשר לכן הוא נקרא "גבורה", וּבְדִבְתֵּיב: – 41
 וכמו שכתוב: "מִיִּמִּינוּ אֵשׁ דֶּת לְמוֹ", – מידו הימנית ניתנה 42
 להם התורה שנכתבה באש, ואש היא הרי ענין של גבורה, 43
 פְּרוֹשׁ – שכן, לכאורה הרי הפסוק אומר "מימינו", וימין הוא 44
 ענין של חסד (שתורה היא 45

הרי "תורת חסד" 46

ולאחר מכן אומר "אש 47

דת" – שזה ענין של אש 48

וגבורה: שֶׁהַתּוֹרָה מְקוּדָּה 49

וְשִׁרְשָׁהּ הוּא רַק חֲסִדִּי 50

ה', הַמְכֻנִּים בְּשֵׁם 51

"יְמִינוּ", – ימין הוא חסד, 52

דְּהִינוּ הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת 53

אֱלֹהוּתוֹ וְתַבְרָךְ וְהַאֲרָה 54

מֵאִיר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ 55

הוא אֵל הָעוֹלָמוֹת 56

עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, עַל־ 57

יְדֵי הָאָדָם הַמְּמַשֵּׁךְ 58

הָאוֹר עַל עֲצָמוֹ, בְּקִיּוֹם 59

– על ידי קיום רמ"ח – 60

248, מְצוֹת עֲשֵׂה, שֶׁחֵן – 61

מצוות העשה הן, רמ"ח – 62

248, אֲבָרִים דְּמִלְכָּא, – 63

אברי המלך (שלמעלה), 64

פְּרוֹשׁ – רמ"ח אברי 65

המלך, הכוונה רמ"ח – 66

248, בָּלִים וּלְבוּשִׁים 67

לְהַאֲרָה [לְהַאֲרָה] 68

מֵאִיר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהֵן – במצוות, שכל 69

מצוה היא כלי ולבוש לקליטת הארה מיוחדת מאור אין סוף 70

ברוך הוא, כשם שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד מהנפש, העין 71

– לכוח הראיה, האוזן – לכוח השמיעה, וכדומה, (וּמֵאִיר זֶה 72

יִמְשֵׁךְ לוֹ – לאדם המקיים את המצוה, דְּחִילוֹ וְדִחְמוֹ – יראה 73

ואהבה, בְּכָל מְצוֹת בְּנוֹדֵעַ). – הרי שתורה ומצוותיה הן ענין 74

של חסד, המשכה מאלקות, רַק שֶׁהַמְּשַׁכֵּת זֶה נִתְלַבֵּשׁ תַּחֲלָה 75

בְּמִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל חֲקִידוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, הַמְּכַנֶּה בְּשֵׁם "אֵשׁ", 76

– שהיא בחינה של גבורה, שְׁחִיָּה בְּחִינַת צִמְצוּם הָאוֹר 77

וְהַחִיּוֹת הַנִּמְשָׁכִים מֵאִיר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, בְּדֵי שֶׁתּוֹכֵל 78

לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַמְּצוֹת, שֶׁרָבֵן בְּכָלֵן הֵם בְּדָבָרִים 79

חֲמִירִים, בְּצִיצִית – בצמר גשמי, וְתַפְלִין – בקלף גשמי, 80

י. אַחֲרֵי דְרִישַׁת שְׁלוֹם וְחַיִּים, פֶּתַח דְּבָרֵי יַעֲרִי אֲזַן שׁוֹמֵעַת 1

תּוֹכַחַת חַיִּים, אֲשֶׁר הוֹכִיחַ ה' חַיִּים – ה' הוֹי, עַל יְדֵי נְבִיאֵי, 2

– ירמיה, וְאַמְרִי: "חֲסִדִּי ה' כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ וְגו'", – הפירוש 3

הפשוט הוא ש"כי לא תמנו" מוסב על החסדים. אלא שלכאורה 4

וְהוֹי לִיָּה לְמִיָּר "כִּי לֹא 5

תמו", כְּמוֹ שְׁאֻמְרִים: 6

7 – בשעה שרוצים לומר 1

8 שהחסדים שלך לא 2

9 הסתיימו, אנו אומרים: "כִּי 3

10 לֹא תָמוּ חֲסִדֶּיךָ וְכו'". – 4

11 מדוע, איפוא, כתוב כאן 5

12 "כי לא תמנו", בנ"ן, 6

13 שמשמעותו שאנחנו לא 7

14 תמנו? יסביר רבנו הזקן 8

15 להלן, שהכוונה היא אכן 9

16 גם על "אנחנו", והמלה 10

17 "כִּי" היא נתינת טעם – 11

18 שיש להזדקק ל"חסידי ה'" 12

19 מפני ש"לא תמנו", מפני 13

20 שאין אנו תמימים 14

21 ושלמים. ובלשון רבנו 15

22 הזקן: וְיִזְכֶּן עַל פִּי מֶה 16

23 שְׁכִיתוֹב בְּזֶהֱרֵךְ חֲקִידוֹשׁ: 17

24 "אֵת חֲסִד וְאֵת חֲסִד, – 18

25 ישנן שתי מדרגות בחסד, 19

26 אֵת חֲסִד עוֹלָם כּו' 20

27 וְאֵת חֲסִד עוֹלָה דְּהוּא 21

28 רַב חֲסִד כּו'". – ישנו 22

29 חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה יותר, בחינת "רב חסד", 23

30 חסד בריבוי ובלי גבול. שכן, "חסד עולם" הוא הרי חסד מוגבל, 24

31 שזה הרי ענין "העולם", ענין של הגבלה, ואילו "רב חסד" הוא 25

32 חסד בלי הגבלה. וכיוון שכל הענינים שלמעלה הרי נמשכים על 26

33 ידי עבודתו של יהודי למטה, יסביר רבנו הזקן להלן, איזו עבודה 27

34 ממשכה בחינת "חסד עולם", החסד המוגבל, ואיזו עבודה 28

35 ממשכה בחינת "רב חסד", החסד הבלתי מוגבל: כִּי הִנֵּה 29

36 מוֹדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, תַּתְּוֹרָה נְקִרָאָה "עוֹ", – כפי 30

37 שהגמרא אומרת במסכת זבחים⁶ על הפסוק: "ה' עוז לעמו יתן", 31

38 ש"עוז" הכוונה לתורה, שְׁהוּא לִשׁוֹן גְּבוּרָה, וְכֵמוֹ שְׁאֻמְרֵי 32

39 חֲכָמֵינוּ וְכָרוֹנִים־לְבָרְכָהּ: "תַּרְיָג" – 613, מְצוֹת נֶאֱמָרוּ 33

40 לְמַעַשׂ מְסִינֵי מִפִּי הַגְּבוּרָה"; – מהקב"ה כפי שהוא מתגלה 34

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מדגיש "וד"ש הנביא" – להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק – אם) לא תמנו". 2. איכה ג, כב. 3. נוסח תפלת שמו"ע. 4. ח"ג קלג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומ"צ הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרין בהקדמה זו קרשיא גדולה – לולא ההקדמה: כיוון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל – מצות הצדקה) הרי בההוספה על הצמצום אין הוספה על המצוה (וכמו – בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עוז (וכח – עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעוז) גבורה (וצמצום) כו' – ובצדקה מתגלה העז (וכח), משא"כ בקרבנות כו' – ראה לקמן". 6. קטז, א. 7. תהלים כט, יא. 8. מכות כג, סע"ב. 9. האזינו לג, ב. 10. משלי לא, כו. 11. תקו"ז ת"ל (עד, ב).

לא היו יכולות להישאר בגוף, אלא הקב"ה החזיר להם
נשמותיהם בטל של תחיית המתים, ואילו מצד עצמה, כיוון
שהיתה זו התגלות של אלקות ואור שהוא "אין סוף", לא היתה
יכולה הנשמה להישאר בגוף אפילו לרגע אחד. וכיוון שבאהבה
זו, נשארת הנשמה בגוף,
הרי שהיא מדודה
ומוגבלת; כך גם ביראה
ואהבה הבאות על ידי
ההתגלות האלקית
שבמצוות, כנזכר לעיל,
וכל זה מפני שההמשכה
האלקית שבתורה ומצוות,
מלוכשת בבחינת גבורה,
וכו', זה פירוש "מימינו אש
דת למו", ששורש התורה היא מ"מין" וחסד, אך היא ירדה
ונתלבשה בבחינת "אש" וגבורה, כדי שתוכל להתלבש במצוות
שקיומן הוא על ידי ענינים מוגבלים.

1 וְקִרְבָּנוֹת – בבעלי חיים, צמחים ודומם גשמיים, וצדקה. –
2 בכסף או בדברים גשמיים שנותנים לצדקה. וְאֵף מִצֹּת שֶׁהֵן
3 בְּרוּחָנוֹת הָאָדָם, כְּמוֹ יִרְאָה וְאַהֲבָה – שהן הרי רגשות
4 ומדות רוחניות, אֶת־עַל־פִּיָּהֶן הֵן – גם כן, בְּבִחִינַת גְּבוּל
5 וּמִדָּה וְלֹא בְּבִחִינַת אֵיךְ
6 סוּף כָּלֵל, כִּי אֵהְיָה
7 רַבָּה לֵה' בְּלִי מֶן וְגִבּוֹל
8 וּמִדָּה – אֵין הָאָדָם יוֹכֵל
9 לְסַכֵּלָה בְּלִבּוֹ, וְלִהְיוֹת –
10 באותה שעה, קִּיָּם בְּגוּפוֹ
11 אֶפִּילוֹ רָגַע, וּבְמֵאֲמָר
12 רַבּוֹתֵינוּ וְכִרְוִנָם
13 לְבִרְכָּה¹², שֶׁשֶּׁשֶּׁת מִתֵּן
14 תּוֹרָה, שֶׁהִיָּה הִתְגַּלּוּת
15 אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ וְאִדְרֵאִין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא בְּבִחִינַת דְּבֹר
16 וְהִתְגַּלּוּת – לא בענין של מעשה, כמו מעשה המצוות, כי אם
17 בחינה של דיבור והתגלות, פִּרְחָה נִשְׁמָתָן כו': – נשמותיהם

יום שני ב' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, והנה לפי שהמצוות... עד עמ' קטו, מצות התורה.

52 בְּקִרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר מִצְוָה לְזִמְן, – בן כמה זמן יהיה
53 בעל החי שמקריבים אותו לקרבן, כְּמוֹ בְּכָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה²¹,
54 וְאִילִים בְּנֵי שְׁתַּיִם²²,
55 וּפְרִים כו'²³. – הרי שכל
56 הקרבנות מוגבלים

35 וְהֵנָּה, לְפִי שֶׁהַמִּצְוָה נִתְּנוּ לָנוּ עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשוֹת בְּמִדַּת
36 גְּבוּרָה וְצִמְצוּם הַהֲאָרָה כו', – וההתגלות שבמצוות, לְבָן רַב
37 הַמִּצְוָה יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר
38 מִצְוָה¹³, כְּמוֹ אֶרֶץ
39 הַצִּיצִית י"ב גְּדָלִין¹⁴,
40 וְהַתְּפִלִּין – צריכות
41 להיות אֲצַבְעִים עַל
42 אֲצַבְעִים – לפי דעת
43 הגאונים, כמובא בשולחן¹¹
44 ערוך רבנו הזקן¹⁵,
45 וּמִרְבָּעוֹת דּוּקָא¹⁶,
46 וְהַלּוּלָב – שיעור ד'¹⁴
47 מִפְּחִים¹⁷, וְהַסֵּכָה –
48 שיעור ז' מִפְּחִים¹⁸,
49 וְהַשּׁוּפָר – שיעור ז'¹⁷
50 מִפְּחִים¹⁹, וְהַמִּקְנָה –

אגרת הקדש

57 בשיעור שנות זמן חייהם,
58 וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה
59 וְנִמְלִיּוֹת חֲסִדִּים מְמוֹנֵנוּ,
60 אֵף שֶׁהָיָה מִהֶעֱמוּדִים
61 שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עָלֵיהֶם²⁴,
62 וּבְדִבְתֵּיב: – וכמו
63 שכתוב²⁵: "עוֹלָם חֶסֶד
64 יִבְנֶה", אֶפְלוּ־הָכִי יֵשׁ
65 לֵה שְׁעוֹר קָצוֹב: חֶסֶד
66 לְמִצְוָה מִן הַמִּבְחָר²⁶, –
67 כשרוצים לקיים המצוה
68 באופן נעלה יותר, צריכים לתת חומש מהיריות, וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה

וְהֵנָּה לְפִי שֶׁהַמִּצְוָה נִתְּנוּ לָנוּ ע"י הַתְּלַבְּשוֹת בְּמִדַּת
גְּבוּרָה וְצִמְצוּם הַהֲאָרָה כו' לכן רוב המצוות
יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר מִצְוָה כְּמוֹ אוֹרֵךְ הַצִּיצִית י"ב גוֹדְלִין
וְהַתְּפִלִּין אֲצַבְעִים עַל אֲצַבְעִים וּמְרוּבָעוֹת דּוּקָא וְהַלּוּלָב
בְּקִרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר מִצְוָה לְזִמְן כְּמוֹ כְּבָשִׁים
בְּנֵי שָׁנָה וְאִילִים בְּנֵי שְׁתַּיִם וּפְרִים כו' וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה
הַצִּדְקָה וְגו' כְּמוֹנֵנוּ אֵף שֶׁהָיָה מִהֶעֱמוּדִים שֶׁהָעוֹלָם
עוֹמֵד עָלֵיהֶם וְכִדְכְּתִיב עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה אֶפ"ה יֵשׁ לָהֶן
שְׁעוֹר קָצוֹב חוֹמֵשׁ לְמִצְוָה מִן הַמִּבְחָר וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה
בְּאֹפֶן נְעִלָה יוֹתֵר, צָרִיכִים לָתֵת חוֹמֵשׁ מִהִירְיוֹת, וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה
שֶׁהָיָה מ' סָאָה²⁰ – הרי שהן כולן בעלות שיעור ומדה. וְכֵן

12. שבת פח, ב. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלין למעלה, וכמודגש בההוספה "מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) – והדוגמאות – שיש שיעור למטה! (וכהדגשת-ההוספתו בהתרגום "נישט ווינציקער" ("צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו – לתקן, וכי"כ פעמים מוסיף זה) – ובפרט שגם צדקה באופן דחסידי ה' ג"כ יש שיעור למטה – פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בהערה – שציצית יג גודלין אינו מוסיף כלום על הציצית דיב גודלין, זא. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ו בתפילין וכי". 14. שו"ע אורח"ס ס"א ס"ד.
15. אורח"ס לב סעיף לג. שו"ע אורח"ס ס"ב ס"ט. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מסוג שיעורין כלל – כ"א הגבלה (לא עגולה וכיו"ב). וגם בציצית שלפני – כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפילין ישנם עוד כו"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרוכב, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"י). – ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". 17. שם ר"ס תרנ. 18. שם ר"ס תרלד. 19. שם סתקפ"ו ס"ט. 20. שו"ע יו"ד סר"א. 21. רמב"ם הל' מעה"ק פ"א הי"ד. 22. רמב"ם שם. 23. ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. 24. אבות פ"א מ"ב. 25. תהלים פט, ג. 26. שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"א.

19 וכן מְרַקֵּעַ לְרַקֵּעַ בּוֹ, – מהלך ת"ק (500) שנה, כפי
 20 שחכמינו ז"ל מחשבים מדתו של כל רקיע ומרקיע לרקיע, –
 21 גבול של מדה ומקום, וְשֵׁית אֶלְפֵי שָׁנֵי הוּי עֲלֵמָא בּוֹ²⁹ –
 22 ששת אלפי שנה הן שנות קיום העולם, – גבול ומדה של זמן,
 23 וכיוון שהעולם מוגבל,
 24 לְבֵן נִתֵּן שְׁעוֹר וּמִדָּה
 25 נִם כֵּן לְמִצְוֹת הַצִּדְקָה
 26 וְהַחֲסֵד שֶׁבַתּוֹרָה כְּמוֹ
 27 לְשָׂאֵר מִצְוֹת הַתּוֹרָה. –
 28 שיש להן שיעור ומדה,
 29 כנזכר לעיל. כשם
 30 שהחסד שלמעלה שעל
 31 דבר זה להמשיך, הוא
 32 "חסד של עולם", חסד
 33 שביכולתו להתלבש
 34 בעולם בשיעור ובמדה, לכן גם העבודה המביאה המשכה זו
 35 מהחסד שלמעלה – עבודת צדקה וחסד של האדם – היא גם
 36 כן בשיעור ובמדה.

אגרת הקדש

בינונית כו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום
 המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא
 דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם
 זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ
 עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו' ושית
 אלפי שני הוי עלמא כו' לכן ניתן שיעור ומדה גם
 כן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות
 התורה

1 בִּינוּנִית בּוֹ⁵⁰ – לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא
 2 בצמצום ושלא בהידור רב – צריכים לתת מעשר מהריוח,
 3 הרי שלצדקה יש מדה ושיעור, וְזֶה נִקְרָא "חֲסֵד עוֹלָם", –
 4 החסד שלמעלה הנמשך על ידי אופן זה של נתינת צדקה,
 5 במדה ובשיעור – נקרא
 6 "חסד עולם", פְּרוּשׁ:
 7 "חֲסֵד אֵל כָּל הַיּוֹם"²⁷,
 8 הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת
 9 עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים, עַל־
 10 יְדֵי אֲתַעְרוּתָא דְלַתְתָּא,
 11 – "התעוררות מלמטה"
 12 שהאדם מעורר על ידי
 13 עבודתו, הֵיא מִצְוֹת
 14 הַצִּדְקָה וְחֲסֵד שְׁעוֹשִׂים
 15 בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה. –
 16 שהצדקה והחסד שלהם ממשיכים את החסד שלמעלה
 17 שיתלבש בעולמות, וְלִפִּי שֶׁהָעוֹלָם הוּא בְּבִחִינַת גְּבוּל
 18 וּמִדָּה – מִהָאָרֶץ עַד לְרַקִּיעַ – מהלך ת"ק – 500 שָׁנָה²⁸,

יום שלישי ג' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, אך היינו דוקא... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

62 "חֲסֵד עֲלֵאָה" – חסד נעלה יותר, וְ"רַב חֲסֵד", – חסד בריבוי,
 63 לְפִי שְׂמַאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט בְּבִחִינַת אֵיין־סוּף בְּלִי גְבוּל וּמִדָּה,
 64 מֵאַחַר שְׂאִינֵנוּ מְצַמֵּצִם תּוֹךְ – בנפישות העולמות אֵלָּא
 65 בְּבִחִינַת מְקוֹף עֲלִיּוֹן מְלַמְעֵלָה, מְרִישׁ כָּל דְּרָגִין עַד סוּף וְכוּ',
 66 – מהתחלת כל המדריגות
 67 עד סופן, הוא מְקוֹף עֲלִיּוֹן
 68 באופן שווה. וּבְשֶׁהָאָדָם
 69 מְמַשִּׁיכוֹ – אור זה, לְמִטָּה
 70 בְּמַעֲשָׂיו וְ"אֲתַעְרוּתָא
 71 דְלַתְתָּא", – בהתעוררות
 72 שהוא מעורר על ידי
 73 עבודתו למטה, אֵיין אֹדֵר
 74 עֲלִיּוֹן זֶה מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט
 75 תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת וּמִתְנַן כָּל
 76 מִצְוֹת וְכָל מְגִרָּעוֹת
 77 שְׂנִתְּנוּ בְּקִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן,
 78 וּמִתְחַשׁ אֲוִיר וְטוֹבֵן בִּיתֵּר
 79 שְׂאֵת וְיִתֵּר עֵז, בְּבִחִינַת
 80 אֹדֵר חֲדָשׁ מְמַשׁ. – לא
 81 אור של סדר השתלשלות,
 82 שכבר היה גם לפני כן
 83 ובעת רק נתגלה, אלא
 84 המדובר באור חדש
 85 שלמעלה מסדר השתלשלות, לְבֵן אֲמָרוֹ: – חכמינו ז"ל³⁰:
 86 "בְּמָקוֹם – ובמדריגה, שֶׁבְּעָלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין וְכוּ'". – אפילו

37 אֵךְ הֵינּוּ דּוּקָא לְשׁוֹמֵר הַתּוֹרָה וְלֹא סָר מִמֶּנָּה יְמִין וּשְׂמָאל
 38 אֲפִילוּ בְּמֵלָא נִימָא; – למי שלא נטה מהתורה אפילו לא בשערה
 39 אחת, אֲבָל מִי שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו הַדֶּרֶךְ – של התורה, חֲסֵד־שְׁלֹם,
 40 מֵאַחַר שֶׁהֶעֱוָה דְּרָבּוֹ, לַתֵּת מְגִרָּעוֹת בְּקִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן, – שכן,
 41 יהודי הרי ממשיך מ"קדש
 42 העליון" על יד מצוות, כפי
 43 שאנו אומרים בברכת
 44 המצוות "אשר קדשנו
 45 במצוותיו", שעל ידי
 46 מצוות ממשיכים "קדושה"
 47 מ"קדש העליון", ועל ידי
 48 אֵי־קִיּוֹם מצוות, גורמים
 49 למגרעת בקדש העליון,
 50 שְׁנִרְעָ עֲרֻבּוֹ, בְּחִינַת
 51 הַמִּשְׁכָּת, מִה שֶׁהָיָה
 52 יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת
 53 אֱלֹהוֹת וְהָאֲרֵת הָאֹדֵר
 54 מֵאִיר אֵיין־סוּף בְּרוּךְ
 55 הוּא – שהיה בידו
 56 להמשיך, אֵלּוּ הָיָה שׁוֹמֵר
 57 הַתּוֹרָה וּמִקְנֵיָהּ
 58 בְּהִלְכָתָהּ – הָרִי מִצְוֹת זֶה
 59 לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן, בִּי־אִם –
 60 על ידי, בְּהַמְשַׁכֵּת הָאֹדֵר הָעֲלִיּוֹן שֶׁלְמַעְלָה מִהָעוֹלָמוֹת וְאִינוּ
 61 מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן, – אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, הִנֵּקְרָא

תשובה עומדין" בקביעות – "צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד
בו", אין להם אפילו היכולת לעמוד שם; לא זו בלבד שאין
"עומדין" במדרגה זו, אלא "אין יכולין", אין להם אפילו היכולת
לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על ידי עבודת התשובה
דוקא.

צדיקים גמורים אינם עומדים שם, וזאת מפני שבעלי תשובה
ממשיכים אור חדש שהוא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות,
אור שהוא בלי גבול. וכפי שהרבי שליט"א מדייק בלשון המובא
בכמה מקומות³¹: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים
גמורים אין יכולין לעמוד בו", שבמקום ובמדרגה ש"בעלי

יום רביעי ד' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 230, והנה עיקר התשובה... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

לכלום לגבי הקב"ה, כלומר, שאין להן משלהם כלום, הם מצד
עצמם ומצד עבודתם לא מגיע להם כלום מהקב"ה, כיוון שהם
"כלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" – הרי שעבודתם איננה תופסת
מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד עבודתם, אלא כל ההשפעה
שהקב"ה נותן להם היא
רק בבחינת חסד – שכן, גם

מה שיש בעבודתם כדי
לעורר ולהמשיך, בא גם
כן רק מצד החסד
שלמעלה. על כל פנים,
על ידי סוג צדקה וחסד
כזה שבלי גבול, ממשיך
האדם את האור העליון
שלמעלה מהשתלשלות,
ועל-ידיה נתקנו כל
הפגמים שפגם האדם
בעונותיו למעלה
בעולמות עליונים
ותחתונים. – הרי, שעל
ידי עבודת הצדקה
מוגבלת, ממשיכים בחינת
"חסד עולם", ועל ידי
צדקה וחסד בלי הגבלה,
ממשיכים בחינת "רב

חסד". וזהו שכתוב³²: "עשה צדקה ומשפט³³ נבחר לה'
מוכח", – לעשות צדקה ומשפט, אהוב וחביב להקב"ה יותר
מאשר הבאת קרבן לו, לפי שהקרבנות הן בבחינת שיעור
ומדה וגבול, מה שאין-כן בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול
לתקן עונותיו. – הרי, למרות שגם קרבנות וגם צדקה מכפרים
על עונות, אך, קרבנות הם בשיעור וגבול, ואילו צדקה יכולה
להיות בלי שיעור וגבול, ובמילא היא ממשיכה אור שלמעלה
מהגבלה, וכפרת העונות שעל ידי אור זה היא באופן אחר
לגמרי. ומה שאמרו: – רבותינו ז"ל³⁵: "המכבד – הנותן צדקה
בריבי רב, יותר מאשר הוא מחוייב, אל יבזבז יותר מחמש",

והנה, עקר התשובה הוא בלב, כי על ידי התקפה מעמקא
דלכא – מעומק הלב, מעורר עמק אור העליון הנה. –
ה"ממעמקים" של הנפש מעורר את העומק שלמעלה, להמשיך
אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה
שהחסירו בעיני התורה

והמצוות. אך כפי
להמשיכו – אור נעלה
זה, להאיר בעולמות
עליונים ותחתונים –
צריך "אתערותא"
דלתתא – התעוררות
מלמטה ממש בבחינת
מעשה, דהיינו מעשה
הצדקה וחסד בלי גבול
ומדה, – שזה
ההתעוררות מלמטה
להמשיך אור עליון
בעולם, דכמו שהאדם
משפיע רב חסד, – חסד
באופן של ריבוי, בלי גבול,
פרוש – המלה "חסד"
ח"ס דלית, – הרחמנות
שעל מי שהוא בבחינת
דלית, דהיינו ללל ואביון

– "אביון" הוא למטה מעיני, שכן משמעות המלה אביון היא:
התאב לכל דבר³², שהוא במצב שכל דבר חסר לו, דלית ליה
מנרמיה כלום, – שאין לו משלו כלום, ולכזה הוא משפיע חסד,
ואינו נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו, כך תקדוש
ברוך-הוא משפיע אורו וטובו בבחינת חסד עלאה, – חסד
עליון, הנקרא "רב חסד", המאיר בבחינת אינסוף בלי גבול
ומדה תוך העולמות עליונים ותחתונים, שכלם – כל
העולמות העליונים והתחתונים, הם בבחינת דלית אצלו
ותקרה דלית להון מנרמיהון כלום, – שאין לכל העולמות
משלהם כלום, וכלא קמיה כלא חשיבי, – וכולם נחשבים

31. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. – ודלא כמובא בברכות שם: אין עומדין. 32. פרש"י עה"ת ראה טו, ד. 33. משלי כא, ג. 34. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מובן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה
לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעומדים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואין זה נבחר מזבח! ? ולכן פי'
הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחבור עם משפט היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א
(סג, ב) אבל אינו אותו הענין – השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה – ראה אדר"נ רפ"ג. ג. אוה"ת וירא צט, א. 35. כתובות נ, א.

- 1 – מהריוח שלו, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמעלה גדולה
2 מאד לתת צדקה בלי הגבלה? הִינּוּ דּוֹקָא בְּמִי שֶׁלֹא חָטָא, או
3 – מי שחטא, אלא שֶׁתִּתֵּן חֲטָאֵיו בְּסוּפִים וְתַעֲנִיּוֹת בְּרָאוּי, –
4 כפי שנדרש, לִתֵּן כָּל
5 הַפְּנִימִים לַמַּעֲלָה. –
6 ולכפרת עוונותיו אין הוא 1
7 זקוק לנתינת צדקה, הוא 2
8 שלא יבזבז יותר מחומשו. 3
9 אֲבָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן 4
10 נַפְשׁוֹ עֲדֵין – פְּשִׁיטָא – 5 יתן בעד נפשו כתיב.
11 הרי ברור הדבר, דָּלָא
12 גִּרְעָה – שלא גרועה רפואת הַנֶּפֶשׁ מִרְפּוּאת הַגּוּף, שְׂאִין
13 בְּסָפָה נַחֲשָׁב, "וְכָל אֲשֶׁר לֹאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ" בְּתִיב³⁶. – לפי
- הפירוש הפשוט הכוונה היא: בעד חייו, אך היות ובפסוק לא
כתוב "בעד חייו", אלא "בעד נפשו", הרי הכוונה היא בעד הנפש
ממש, שכדאי לתת כל אשר לו כדי לתקן את הנפש. להלן יסיביר
רבנו הזקן את הפסוק
שהביא בראשית האגרת
"חסדי ה' כי לא תמנו",
ששאל: אם הכוונה
ל"חסדי ה'" – היה צריך
לומר "כי לא תמו"? רבנו
הזקן יסיביר שמשמעות
"חסדי ה'" היא אופן נתינת
צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב "כי לא תמנו".
ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

יום חמישי ה' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, והנה מדת חסד... עד עמ' קטז, בא כו'.

- 27 וְהִנֵּה, מִדַּת חֶסֶד זו בְּלִי גָבול וּמִדַּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
28 הַקְדוּשׁ בְּרִוּף־הוּא – שזה אופן החסד של הקב"ה, "חֲסִדִּי ה'",
29 חסדיו של הקדוש ברוך הוא, בְּדִכְתִּיב: – כמו שכתוב³⁷:
30 "וְחֶסֶד ה' מַעֲוֶלֶם וְעַד עוֹלָם כּו'". כִּי הֵגַם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם
31 רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים,
32 בָּרָם יֵשׁ גָּבול וּמִדָּה
33 לְרַחֲמֵי הָאֵדָם, אֲבָל
34 הַקְדוּשׁ בְּרִוּף־הוּא נִקְרָא⁶
35 "אִין־סוּף בְּרִוּף־הוּא",
36 וְלִמְדוּתֵינוּ אִין סוּף, –
37 כשם שהוא יתברך אין
38 סוף, כך גם מדותיו הן אין
39 סופיות, בְּדִכְתִּיב: – כמו
40 שכתוב³⁸: "כִּי לֹא כָּלֹ
41 רַחֲמֵינוּ וְכו'". – רחמיו הם
42 בלי סוף. הרי, כשם
43 שחסדו של הקדוש-ברוך-
44 הוא הוא אין סופי, כך גם
45 האדם שעושה צדקה
46 וחסד בלי הגבלה, זה גם
47 כן נקרא "חסדי ה'", אופן
48 החסד של הקב"ה. וְזֶהוּ
49 שְׂאִמֵּר הַנִּבְיָא³⁹ אַחֲרֵי הַחֲרָפֵן וְהַנְּלֹת: "חֲסִדִּי ה' כִּי לֹא
50 תִּמְנֶנּוּ וְגו'", פְּרוּשׁ לְפִי שֶׁלֹא תִמְנֶנּוּ, – מפני שאין אנו
51 תמימים⁴⁰, שְׂאִין אֲנִי תְּמִימִים וְשִׁלְמִים בְּלִי שׁוּם חֲטָא וּפְגָם
52 בְּנַפְשׁ וּבַעֲוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, – אלא יש בנו עדיין ענינים של
53 חטאים ופגמים, עַל כֵּן צָרִיכִין אֲנִי לְהַתְּנָה בְּחֶסֶדִּי ה' שֶׁהֵם
54 חסדים בְּלִי גָבול וְתַכְלִית, בְּדִי לְעוֹרֵר עֲלֵינוּ רַחֲמִים וְחֶסֶד
55 עֲלֵאָה, – חסד עליון, שֶׁהוּא – בחינת רב חסד וְרַחֲמִים בְּלִי
- וְהִנֵּה, מִדַּת חֶסֶד זו בְּלִי גָבול וּמִדָּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
וּמִדָּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקְב"ה חֲסִדִּי ה' כְּדִכְתִּיב
וְחֶסֶד ה' מַעֲוֶלֶם וְעַד עוֹלָם כּו' כִּי הֵגַם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים בָּרָם יֵשׁ גָּבול וּמִדָּה לְרַחֲמֵי
הָאֵדָם. אֲבָל הַקְב"ה נִק' א"ס ב"ה וּלְמִדּוּתֵינוּ אִין סוּף
כְּדִכְתִּיב כִּי לֹא כָּלֹ רַחֲמֵינוּ וְכו'. וְזֶהוּ שֶׁהַנִּבְיָא אַחֲרֵי
הַחֲרָפֵן וְהַנְּלֹת חֲסִדִּי ה' כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ וְגו'. פִּי לְפִי
שֶׁלֹא תִמְנֶנּוּ שֶׁאִין אֲנִי תְּמִימִים וְשִׁלְמִים בְּלִי שׁוּם חֲטָא
וּפְגָם בְּנַפְשׁ וּבַעֲוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים ע"כ צָרִיכִין אֲנִי לְהַתְּנָה
בְּחֶסֶדִּי ה' שֶׁהֵם בְּלִי גָבול וְתַכְלִית כְּדִי לְעוֹרֵר עֲלֵינוּ
רַחֲמִים וְחֶסֶד עֲלֵאָה שֶׁהוּא רַב חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי
גָבול וְתַכְלִית כְּמ"ש כִּי לֹא כָּלֹ רַחֲמֵינוּ וְגו'. וְזֶהוּ
שֶׁאִין אֲנִי יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלָא בְּצִדְקָה שִׁיעֲשׂוּ גַם
אִם יִהְיוּ פְטוּרִים מִדִּינָא כִּי אִין בֵּן דּוֹר בָּא כּו':

אגרת הקדש

- וְהִנֵּה, מִדַּת חֶסֶד זו בְּלִי גָבול וּמִדָּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
וּמִדָּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקְב"ה חֲסִדִּי ה' כְּדִכְתִּיב
וְחֶסֶד ה' מַעֲוֶלֶם וְעַד עוֹלָם כּו' כִּי הֵגַם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים בָּרָם יֵשׁ גָּבול וּמִדָּה לְרַחֲמֵי
הָאֵדָם. אֲבָל הַקְב"ה נִק' א"ס ב"ה וּלְמִדּוּתֵינוּ אִין סוּף
כְּדִכְתִּיב כִּי לֹא כָּלֹ רַחֲמֵינוּ וְכו'. וְזֶהוּ שֶׁהַנִּבְיָא אַחֲרֵי
הַחֲרָפֵן וְהַנְּלֹת חֲסִדִּי ה' כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ וְגו'. פִּי לְפִי
שֶׁלֹא תִמְנֶנּוּ שֶׁאִין אֲנִי תְּמִימִים וְשִׁלְמִים בְּלִי שׁוּם חֲטָא
וּפְגָם בְּנַפְשׁ וּבַעֲוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים ע"כ צָרִיכִין אֲנִי לְהַתְּנָה
בְּחֶסֶדִּי ה' שֶׁהֵם בְּלִי גָבול וְתַכְלִית כְּדִי לְעוֹרֵר עֲלֵינוּ
רַחֲמִים וְחֶסֶד עֲלֵאָה שֶׁהוּא רַב חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי
גָבול וְתַכְלִית כְּמ"ש כִּי לֹא כָּלֹ רַחֲמֵינוּ וְגו'. וְזֶהוּ
שֶׁאִין אֲנִי יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלָא בְּצִדְקָה שִׁיעֲשׂוּ גַם
אִם יִהְיוּ פְטוּרִים מִדִּינָא כִּי אִין בֵּן דּוֹר בָּא כּו':
- וְהִנֵּה, מִדַּת חֶסֶד זו בְּלִי גָבול וּמִדָּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
וּמִדָּה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקְב"ה חֲסִדִּי ה' כְּדִכְתִּיב
וְחֶסֶד ה' מַעֲוֶלֶם וְעַד עוֹלָם כּו' כִּי הֵגַם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים בָּרָם יֵשׁ גָּבול וּמִדָּה לְרַחֲמֵי
הָאֵדָם. אֲבָל הַקְב"ה נִק' א"ס ב"ה וּלְמִדּוּתֵינוּ אִין סוּף
כְּדִכְתִּיב כִּי לֹא כָּלֹ רַחֲמֵינוּ וְכו'. וְזֶהוּ שֶׁהַנִּבְיָא אַחֲרֵי
הַחֲרָפֵן וְהַנְּלֹת חֲסִדִּי ה' כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ וְגו'. פִּי לְפִי
שֶׁלֹא תִמְנֶנּוּ שֶׁאִין אֲנִי תְּמִימִים וְשִׁלְמִים בְּלִי שׁוּם חֲטָא
וּפְגָם בְּנַפְשׁ וּבַעֲוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים ע"כ צָרִיכִין אֲנִי לְהַתְּנָה
בְּחֶסֶדִּי ה' שֶׁהֵם בְּלִי גָבול וְתַכְלִית כְּדִי לְעוֹרֵר עֲלֵינוּ
רַחֲמִים וְחֶסֶד עֲלֵאָה שֶׁהוּא רַב חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי
גָבול וְתַכְלִית כְּמ"ש כִּי לֹא כָּלֹ רַחֲמֵינוּ וְגו'. וְזֶהוּ
שֶׁאִין אֲנִי יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלָא בְּצִדְקָה שִׁיעֲשׂוּ גַם
אִם יִהְיוּ פְטוּרִים מִדִּינָא כִּי אִין בֵּן דּוֹר בָּא כּו':

36. איוב ב, ד. 37. תהלים קג, יז. 38. איכה ג, כב. 39. ראה לעיל הערה 1. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והרא"י - החורבן וגולות". 41. כמשנ"ת לעיל באגה"ת פ"ג. 42. ראה לעיל ס"ט הערה 9. 43. סנהדרין צז, א. 44. רמב"ם הלי' תשובה שם הלכה ה.

- 1 שתכלה פרוטה מן הכיס", אלא מרמז זאת ב"וכו" – מסביר
- 2 הרבי שליט"א, שאפשר לומר שזה מפני שאין רבנו הזקן רוצה
- 3 לבטא מילים אלו, ומאמר חז"ל זה יכול להתבצע על ידי
- 4 שיהודים יחשבו עצמם ברוחניות כרשים וכדלים. ויש לומר שזה
- 5 גם מה שאין רבנו הזקן אומר "בשיחיו פטורים" מצד הדין, אלא
- 6 "אם" – שכן, ענין זה יכול להתבצע ברוחניות.

יום שישי ו' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, יא להשכיל בינה... עד עמ' 232, כל היום.

- 7 יא. אגרת הקדוש זו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכיל בינה"
- 8 (כלשון הפסוק¹ שנאמר לדניאל), למרות שהיא נשלחה ל"כלל",
- 9 שכן, באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק
- 10 ליחיד סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה
- 11 שמוכרחים לבריאות וברי-שימוש לעבודת ה'. כלומר, שהרצון לא
- 12 יהיה ב"גשמיות" הענינים,
- 13 אלא לרצות ב"רוחניות"
- 14 ובחיות האלקית שבענינים
- 15 הגשמיים; ועד כדי כך, שאף
- 16 אם חסידושלם חסר בענינים
- 17 הגשמיים המוכרחים לאדם
- 18 – בל יצטער מכך, אלא
- 19 יהיה בשמחה מצד האמונה
- 20 שלאמיתו של דבר זה טוב

אגרת הקדש

יא להשכיל בינה כי לא זו הדרך ישכון

אור ה' להיות חפץ בחיי

בשרים ובני ומוזני כי ע"ז ארו"ל בטל רצונך כו' דהיינו
שיהי' רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל
בעניני עולם הזה כולם הנכללים בבני חיי ומוזוני
וכמארו"ל שע"כ אתה חי:

- 21 שזן אמנם, הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא בבחינת
- 22 מציאות, אלא "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא נמצא כלל.
- 23 כך גם ב"ביטול הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון לדברים אלה,
- 24 אלא הוא מבטל רצונו אם אין זה רצון הקב"ה – אלא הכוונה היא
- 25 שאין לו שום רצון לכתחילה. ובמאמר רבותינו זכרונם
- 26 לברכה², – שאצל האדם צריך להיות האופן ש"על ברחוק אתה
- 27 חי": – שגם ענין של "חיי", חיים, הוא כ"על כרחו" (בניגוד
- 28 לרצונו), שכן, בחיים עצמם בתור חיים גשמיים – אין לו חיים
- 29 כלל, וכל-שכן שכן הדבר בנוגע ל"בני" ול"מוזני". אלא, כיצד
- 30 אפשרי הדבר, שיהודי יפעול בתוכו שלא יהיה לו שום רצון כלל
- 31 בענינים הגשמיים, אפילו לא במוכרחים ביותר? יסביר זאת רבנו
- 32 הזקן להלן. ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין לו שום רצון
- 33 ותענוג בענינים הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו ענינים אלה
- 34 והוא סובל מכך חסידושלם, אין זה גורם לו צער, דבר שיש בו
- 35 משום ראייה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג בענינים אלה
- 36 כאשר יש לו אותם. שכן, יש לפעמים שאדם אינו חש בתענוג
- 21 (כפי שיסביר באגרת זו) – אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק
- 22 ליחיד סגולה.
- 23 לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה זו בלשון יחיד, "להשכיל בינה",
- 24 להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מישראל. שכן, זה בא
- 25 בעיקר מצד האמונה האמיתית, ואמונה הרי יש לכל יהודי, עליו רק
- 26 לגלות לחיות באמונה זו.
- 27 "להשכיל בינה", כי לא זו הדרך ישכון אור ה', – ביהודי,
- 28 להיות חפץ – לרצות, בחיי בשרים – ב"חפץ" שהוא רצון של
- 29 תענוג, לא רצון שרוצים את הדבר מפני שמוכרחים בו (בגלל
- 30 תכלית), אלא רוצים את הדבר עצמו מפני שיש לו תענוג בו, הרי
- 31 לא זו הדרך, שענין ה"חיי" ירצו בחיים הבשריים-גופניים, ושירצו
- 32 ב"חפץ" את הגשמיות והגופניות של וכן ומוזני, – שהרצון
- 33 לילדים ולפרנסה יהיה ב"חפץ" ותענוג מצד ה"גשמיות" של
- 34 הענינים, כי על זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה³: "בטל
- 35 רצונך כו"⁴, – מפני רצונו, דהיינו – "בטל רצונך" אין משמעותו
- 36 שיש לו רצון אלא שהוא מבטלו מפני שאין הוא הרצון העליון,

1. דניאל ט, כב. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחיי בשרים? ! וצ"ל השכלה בבינה לשלול זה! ויל"פ (בקיצור) דקס"ד דאדברה ע"י אתכפא דוקא ישכון אור ה' (עיין פט"ו, פכ"ז - דע"ז אסתלק יקרא כו' ונמשכת קדושה עליונה על האדם כו'), ומפורש אחז"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ז מח"פ להרמב"ם. לקו"ת ואתחנן (ט, ד) בשם הה"מ), שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר אפשי ומה אעשה כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכיל כו' דאין הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך ישכון כו'. וכדלקמן (הע' 3). 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מל" זה משמע שזהו (בטל רצונך וכו') נוגע לדרכת העבודה ד"ישכון אור ה'" דוקא ומהו הדגרא דישכון אור ה' לי אינו רגיל בתניא וכו'. ואואפ"ל: ישכון ה' - אפשרי רק בדבר הבטל עכ"פ בכח (פ"ו); ש"ישכון אור (גילוי) ה'" - צ"ל גם הכיטוי בגילוי (בפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכון" - ששוכנת ומתלבשת ובקביעות - צ"ל גם הכיטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו". 4. אבות פ"ב מ"ד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע דפשוט שיש לו הרצון הזה - והיינו בתומ"צ, דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". 6. אבות פ"ד מכ"ב.

1 בדברים מסויימים⁷, אך אין זו הוכחה שבהעלם ובפנימיות אכן
2 אין לו תענוג בהם; אפשרי הדבר שעמוק בפנימיותו יש לו תענוג
3 בהם. ראייה לכך – שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער
4 מכך. וצער הוא ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער
5 כשחסרים לו דברים אלה,
6 מוכיח שכאשר יש לו

אגרת הקדש

7 **וביאור הענין** הוא רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית
8 **דהיינו שהבריאה** יש מאין הנק' ראשית
9 חכמה והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא
10 הבריאה הזאת היא בכל עת ורגע שמתהווים כל
11 הברואים יש מאין מחכמתו ית' המחיה את הכל
12 וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויצייר בדעתו הווייתו
13 מאין בכל רגע ורגע ממש האיד' יעלה על דעתו כי
14 רע לו או שום יסורים מכני חיי ומוזני או שארי
15 יסורין בעולם הרי האין שהיא חכמתו יתברך הוא
16 מקור החיים והטוב והעונג והוא העדן שלמעלה מעוה"ב
17 רק מפני שאינו מושג לכן נדמה לו רע או יסורים
18 אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב רק
19 שאינו מושג לגודלו ורב טובו והוא עיקר האמונה
20 במוכרחים לו ביותר –

21 **הוא רק אמונה אמיתית ב"יוצר בראשית"**, – בהקדוש
22 ברוך הוא שיוצר הכל "בראשית" (בבחינה של "ראשית"),
23 **דהיינו שהבריאה** "יש" מ"אין", הנקראת – ה"אין" נקרא
24 **"ראשית חכמה"**, – פירוש המלה "אין" כאן איננו שהדבר אינו
25 קיים, אלא "אין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי לומר
26 שהבריאה היא מ"אין", מאפס, שהרי "ממך הכל"⁸, הכל בא
27 מאלקות, שהוא ה"יש" האמיתי, אלא פירוש "אין" הוא – לא
28 מובן ולא מושג. שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא לו
29 "יש", ואילו לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי, הוא
30 קורא "אין", שכן בעולם ההבנה שלו אין הדבר קיים. זה פירוש
31 "יש מאין", "יש" הבא מה"אין" של חכמה. ו"חכמה" נקראת
32 "ראשית", כמו שכתוב: "ראשית חכמה", היא הספירה
33 הראשונה של השתלשלות, שכן, למעלה מ"חכמה" הוא
34 למעלה מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור ל"יש" –
35 אלא "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש".
36 **והיא חכמתו** – בחינת ומדריגת ספירת החכמה, **שאינה משגת**
37 – בהבנה, **לשום נברא** – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל
38 ב"ראשית" של "חכמה", ו**הבריאה הזאת היא בכל עת**¹⁰
39 **ורגע, שמתהווים כל הברואים** – תמיד, "יש" מ"אין"
40 **מחכמתו יתברך המחיה את הכל**¹¹. – הוא מחיה את הכל
41 לא רק באופן של חיות, אלא גם באופן של התהוות, שהדבר
42 נוצר, וכיוון שזה "יש מאין", מן ההכרח שהתהוות תהיה
43 תמידית. כפי שמוסבר בתורת החסידות, שבענין "עילה ועלול",
44 כשהדבר הראשון משמש כסיבה בלבד לדבר השני, יכול
45 ה"עלול" (המסובב) להיות קיים גם אחרי שה"עילה" (הסיבה)

46 כבר לא נמצאת בו. ואילו ב"יש מאין", שזה התחדשות שלא
47 היתה קיימת לפני זה לגמרי, שהרי ב"אין" לא קיים הענין של
48 "יש" (אחרת – זה לא היה "אין", כי אם "יש"), מן ההכרח
49 שהכוח המחדש יהיה תמיד בדבר שנתחדש, לפעול בו את
50 החידוש ואת ההתהוות
51 (וכפי שהוסבר ב"שער
52 היחוד והאמונה"¹² ב"מכל
53 שכן" מקריעת ים סוף), כך
54 – שבריאת והתהוות כל
55 דבר היא תמידית, "ובטובו
56 מחדש בכל יום תמיד"¹³,
57 לא רק "בכל יום",
58 כשהתחדשות ניכרת,
59 אלא "תמיד", בכל רגע,
60 ישנה הבריאה
61 והתחדשות מ"אין"
62 ל"יש", ומהו "אין" זה? –
63 בחינת חכמתו יתברך
64 שלמעלה מהשגה.
65 **וכשיתבונן האדם בעומק**
66 **הבנתו, ויציר בדעתו** – אחרי שביקש את הדבר, יצייר את
67 הדבר לפניו, שיהיה כאילו מצוייר הדבר לפניו, כמי שמתבונן
68 בתמונה מצוירת, הווייתו – ובריאתו, "יש" מ"אין" **בכל רגע**
69 **ורגע ממש** – כלומר, שבכל רגע פועלת בו בחינת ה"אין" של
70 חכמתו יתברך, – ואם כך, **האיד' יעלה על דעתו כי רע לו,**
71 **או – שיש לו, שום יסורים מכני חיי ומוזני, או שארי**
72 **יסורין בעולם**, – כיצד יכול לעלות בדעתו שרע לו ושהוא
73 סובל יסורים? – הרי – בשעה ש"ה"אין", **שהיא חכמתו**
74 **יתברך, הוא מקור החיים והטוב והעונג, והוא** – בחינת
75 **העדן שלמעלה מעולם הבא**, – עולם הבא, גן עדן, שהוא
76 מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה המתענגת מהבנת
77 והשגת אלקות – זה גן בלבד הנמשך מ"עדן" שהוא מקורו,
78 ובחינה זו מחיה ומהווה אותו תמיד, **רק מפני ש** – דבר זה אינו
79 **משג** – לכן נדמה לו – שיש לו, **רע או יסורים, אבל באמת**
80 **אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק שאינו משג,** –
81 ה"טוב" שבו, **לגדלו ורב טובו**. – ומפני היותו טוב גדול ביותר
82 – הוא למעלה מהשגת האדם ומיכולתו להבין את הטוב הזה.
83 כלומר, חיות כל דבר למעלה בשורשו, גם השורש של מה
84 שיוצא למטה בענין של רע ויסורים רחמנא ליצלן – הרי בשורש
85 הוא דבר טוב באמת, אך בירידתו למטה, ישנו טוב שיכול לרדת
86 למטה ושיראה שהוא טוב, וישנו טוב הנשאר במדריגה עליונה
87 ביותר כפי שזה בתחילת ההתגלות, ששם זה למעלה מהשגה
88 ולכן זה יורד למטה בלבד של רע ויסורים. שכן, ה"טוב" שבו
89 עדיין לא התגלה, כפי שרבנו חזקן מביא בפרק כ"ו שבחלק
90 הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן באותו ענין) את הפסוק¹⁴:

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועד תענוג תמיד אינו תענוג". 8. דה"א כט, יד. 9. תהלים קיט, ו. 10. ראה לקמן הערה 21. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל שהיהוה"א פ"ב". 12. שם. 13. נוסח ברכות ק"ש של שחרית. 14. תהלים צד, יב.

1 "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה", שיסורים באים מ"י"ה של שם
2 הוי', שזה ראשית ההתגלות של שם הוי', לפני שזה יורד ב"ה"
3 (ש"התגלות - ו"ה נגלות", ו' וה' של שם הוי' הן "נגלות", מה
4 שיוירד בהתגלות, ואילו י"ה הן "נסתרות", הרי "תיסרנו", יסורים,
5 באים מ"י"ה), הרי
6 לאמיתתו של דבר מה
7 שנראה לאדם כרע
8 ויסורים, הוא טוב מצד
9 שורשו, וכפי שמביא רבנו
10 הזקן ב"לקוטי תורה"¹⁵,

11 מ"נחום איש גמזו" שעל כל דבר אמר "גם זו לטובה"¹⁶,
12 שמשמעו, לא רק שבמאור יצא מכך ענין של טובה, אלא שגם
13 כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר מכן יתגלה ה"טוב"). וזהו
14 עקר¹⁷ האמונה שבשבילה נברא האדם¹⁸, להאמין ד"לית
15 אתר פנוי מיניה", - שאין מקום פנוי ממנו, אלא בכל מקום
מביא חיים. ועל כן - ולכן, "עו' וחדוה במקומו"¹⁹, - הימצאו
של הקדוש-ברוך-הוא בכל מקום, צריכה לתת לאדם חזק (של
בטחון) וחדוה, בכל מצב שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא,
הוא "מקומו" של הקדוש-ברוך-הוא, וב"מקומו" הרי "עו'
וחדוה", הואיל והוא רק טוב כל היום.

יום שבת קודש ז' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 232, וע"כ ראשית הכל... עד עמ' קיז, הגנוז:

31 ועל כן, - ולכן, ראשית²⁰ הכל, שישמח האדם ויגל בכל
32 עת²¹ ושעה, ויחיה ממש באמונתו²² בה', המחיה ומטיב
33 עמו בכל רגע²³. ומי שמתעצב - בלבו, ומתאונן - בדיבור,
34 מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה
35 טובה, והרי זה כפופ
36 חס-ושלום. - הכופר חס-
37 ושלום בהימצאות
38 הקדוש-ברוך-הוא בכל
39 מקום. שכן, אם היה
40 מאמין בכך באמת, הרי
41 (כאמור) "באור פני מלך
42 חיים" ו"עו' וחדוה
43 במקומו" לא חסר לו הרי
44 שום דבר. ועל כן - ולכן,
45 הרחיקו מדת העצבות
46 במאד חכמי האמת. -
47 חכמי האמת (המקובלים)
48 הרחיקו במאד מדת העצבות, שעל האדם להתרחק התרחקות

וע"כ ראשית הכל שישמח
האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה'
המחיה ומטיב עמו בכל רגע ומי שמתעצב ומתאונן
מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה
טובה והרי זה כפופ ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות
במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום
יסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולאן שוין אצלו
בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו
שהוא מערב רב דלגרמיהו עבדן ואוהב א"ע לצאת
מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע
בשביל אהבתו את עצמו, ועל כן - ולכן, הוא חפץ - ברצון
במדבר סב, א. 16. תענית כא, א. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם בתחלתו. לעיל פג, ב
[שער היחוד והאמונה פ"ז]. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת התבוננות הנ"ל צ"ל:
(1) בכל עת ושעה, (2) שיחיי' בה ממש". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקומו - מתאים לשלפני זה באור פני. ועפ"י יל"פ
שהובא דוקא הכתוב עו' וחדוה במקומו, ואיך שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת דאין רע יורד כו' - דא"כ
מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע', במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדור"ל עה"פ עו'
וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובאוה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו". 20. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנדרון ביוצר בראשית". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דמרמו אף שיש כח עתים שונים
והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק 'בכל עת'. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון דבשבילה נברא - והרי
בכל עת ושעה הוא חי". 23. עוד טעם שצ"ל 'בכל עת ושעה". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר וגם לא רגיל.
ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאתו (כנ"ל שבשבילה נברא)". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישע"י כח, טז וראה תרגום
שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל" [הערה 24]. 27. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א ח"א ספ"א (באו"ה).

15. במדבר סב, א. 16. תענית כא, א. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם בתחלתו. לעיל פג, ב
[שער היחוד והאמונה פ"ז]. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת התבוננות הנ"ל צ"ל:
(1) בכל עת ושעה, (2) שיחיי' בה ממש". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקומו - מתאים לשלפני זה באור פני. ועפ"י יל"פ
שהובא דוקא הכתוב עו' וחדוה במקומו, ואיך שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת דאין רע יורד כו' - דא"כ
מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע', במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדור"ל עה"פ עו'
וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובאוה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו". 20. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנדרון ביוצר בראשית". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דמרמו אף שיש כח עתים שונים
והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק 'בכל עת'. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון דבשבילה נברא - והרי
בכל עת ושעה הוא חי". 23. עוד טעם שצ"ל 'בכל עת ושעה". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר וגם לא רגיל.
ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאתו (כנ"ל שבשבילה נברא)". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישע"י כח, טז וראה תרגום
שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל" [הערה 24]. 27. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א ח"א ספ"א (באו"ה).

- 1 של תענוג, בחי' בשרים²⁸ ובני ומזוני, – רצונו וחפצו בענינים
2 אלה הוא רצון הבא מאהבת עצמו, בלי כוונה לשם שמים, כי
3 זה טוב לו. – בשעה שהנהגת האדם היא באופן כזה – אזי ונה
4 לו שלא נברא, כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה הוא
5 בשביל לנסותו בנסיונות
6 אלו, – נסיונות של קשיים
7 בענינים גשמיים, ולדעת
8 את אשר בלבבו, אם
9 יפנה ללבבו אחרי
10 "אלהים אחרים", שהם
11 תאוות הגוף
12 המשתלשלים – ובאות,
13 מ"סמרא אחרא", –
14 מקליפות הנקראות
15 "אלקים אחרים", שלכן גם
16 תאוות הגוף הבאות
17 ומקבלות חיותם
18 מהקליפות נקראות גם כן
19 "אלקים אחרים", ובזה
20 הוא חפץ, – ומתענג, או
21 אם חפץ – תענוגו,
22 ורצונו לחיות חיים
23 אמתיים המשתלשלים
24 מ"אלקים חיים", אף
25 שאינו יכול – לחיות חיים
26 כאלה, שכל חייו יהיו
27 ענינים רוחניים ואלקות –
28 עד שלא יהא איכפת לו כלל היסורים מהענינים הגשמיים.
29 (צריך עיון, ובאיה פתח ליתא תבות אלו [אף שאינו יכול].
30 ובנסחא אחרת מצאנו כך: "או אם חפץ ורצונו – אף שאינו
31 יכול – לחיות חיי אמתיים כו". ולפי נסחא זו נראה שתבות
32 [אף שאינו יכול] הוא מאמר מסגר) ויאמין שפאמת הוא חי
33 בזה, – בחיים האמיתיים הבאים מ"אלקים חיים", וכל צרכיו
- 34 וכל עניניו משתלשלים באמת – ומקבלים חיותם, בפרימי
35 פרימיותיהם שלא מ"סמרא אחרא", – שלא מן הקליפות, כי
36 מזה²⁹ מצעדי גבר כוננו³⁰, – צעדיו של אדם הם מזה, ו"אין³¹
37 מלה בו"³², – שהאדם ידבר והקדוש־ברוך־הוא לא ידע מן
38 מקודם, כפי שהפסוק³³
39 מסיים: "הן ה' ידעת
40 כולה", שלא רק מעשים,
41 אלא גם דיבורים של
42 האדם, יודע הקדוש־
43 ברוך־הוא, עוד לפני
44 שהאדם מבטא אותם,
45 וממנו הוא מקבל את
46 החיות לדבר אותו דיבור.
47 ואם כן – שהוא מקבל
48 כל חיותו מהקדוש־ברוך־
49 הוא, הכל טוב בתכלית
50 רק שאינו משג, – לאדם
51 ה"טוב" שבוה, ובאמונה
52 זו – שהוא מאמין בכך
53 באמת נעשה הכל טוב
54 גם בגלוי, – שיראו בגלוי
55 שזה טוב, שפאמונה זו
56 שפאמין שחרע הנדמה
57 בגלוי, – שמה שנדמה
58 בגלוי כ"רע", כל חיותו
59 הוא מ"טוב" העליון,
60 שהיא חכמתו ויתברך
61 שאינה משנת, והיא ה"עדן" שלמעלה מעולם הפא – כנוכר
62 לעיל, ש"עולם הבא" (גן־עדן) הוא רק כגן" והמשכה מ"עדן",
63 וה"טוב" ש"מ"עדן" הוא "טוב" שלמעלה מעלה³⁴ מהטוב של
64 העולם הזה וגן־עדן, הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת
65 הרע המדמה ב"טוב" העליון הננו: – ונעשה במילא טוב גם
66 בגלוי, שיראו את הטוב בעיני בשר.

אגרת הקדש

וע"כ הוא חפץ בחי' בשרים ובני ומזוני כי זה טוב לו ונוח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר בלבבו אם יפנה ללבבו אחרי אלהים אחרים שהם תאוות הגוף המשתלשלים מס"א ובהם הוא חפץ או אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתיים המשתלשלים מאלקים חיים אף שאינו יכול (צ"ע. ובאיה כת" ליתא תיבות אלו [אף שאינו יכול] ובנוסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיי אמיתיים כו"). ולפי נוסחא זו נראה שתיבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגר). ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס"א כי מזה מצעדי גבר כוננו ואין מלה בו' ואם כן הכל טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין שחרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון שהיא חכמתו ויתברך שאינה מושגת והיא העדן שלמעלה מעוה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנו:

28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה – כי מובן הוא וזהו פי' בכ"מ שהובא בדברי חז"ל. משא"כ כאן – לאחר שהדגיש הענין דחיים באור פני מלך, וזוהו פשיטא שצ"ל חפץ". 29. תהלים לו, כג. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנ"ך כו"כ ע"ד השגח"פ קודם לזה. ומובן ע"פ פי' חז"ל בו דוקא (חולין ז, סע"ב) נוקף בו'. וגם בזה נר' גודל הדיוק דאדה"ז אפילו "במליצות" לכאורה". 31. תהלים קלט, ד. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ל"נ גו' לאחרי "כוננו" – וי"ל לרמז אסיפא שנוגע כאן (ע"פ פי' התרגום "מחשבת") ד"כל עניניו" – גם "מחשבת". 33. תהלים שם. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמחז"ל ברכות לד, ב".

יום ראשון

יום רביעי

א אלול, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. א"ג.
תניא: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

כְּשֶׁהָיָה הַצֶּמַח צֶדֶק בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים, אָמַר לוֹ רַבְּנֵי הַזֶּקֶן: קִבְּלָתִי מִמּוֹרֵי (הָרֵב הַמַּגִּיד) שְׁקָבֶל מִמּוֹרוֹ (הַבְּעַל שֵׁם טוֹב) בְּשֵׁם מוֹרוֹ הַיְדוּעַ, אֲשֶׁר מִיּוֹם שְׁנֵי דְרָאשׁ חֲדָשׁ אֱלּוּל עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, יֵאמְרוּ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בְּמִשְׁךָ הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה פְּרָקֵי תַּחֲלִים, וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פְּרָקִים: ט קֵדָם כָּל נְדָרֵי, ט קֵדָם הַשְׁנָה, ט אַחַר מוֹסָף, ט אַחַר נְעִילָה. וּמִי שֶׁלֹּא הִתְחִיל בַּיּוֹם ב' דְּרָאשׁ חֲדָשׁ, יִתְחִיל בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, וְאֵת אֲשֶׁר הִחְסִיר יִשְׁלִים.

יום שני

יום חמישי

ב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. ד"ו.
תניא: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ "אַרְץ חֶפֶץ", שֵׁשׁ בָּהֶם כְּמֵה חֶפְצִים יִקְרִים בְּאַהֲבַת ה' יִתְבָּרֵךְ וַיִּרְאֶתוּ וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְאֵין דְּבַר גְּלוֹי הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת תְּלוּי אֶלָּא בְּמַעֲוָר. דְּבַר בְּרוּר הוּא, אֲשֶׁר בְּכָל חֻלְקֵי הָאֲדָמָה נִמְצְאוּ מַעֲיֵנוֹת מִים חַיִּים, וְהַהֲבֵדֵל הוּא רַק בְּקָרוֹב וְרַחוּק, וְאִם כֵּן הֲלֹא הַכָּל תְּלוּי בְּהַחֲוִיר וְכַח סִבְלָנוּתוֹ וּמַתִּינוּתוֹ.

וְכִיּוֹן שֶׁהֲרָצוֹן הוּא כַח עֲלִיּוֹן הַגּוֹזֵר וּמִפְקֵד עַל כָּל הַכַּחוֹת, וּמִכְרִיחַם לַעֲשׂוֹת וּלְפַעֵל כְּפִי הַפְּקֻדוֹת שְׁלוֹ, אִם כֵּן אֲפֹא עֶקֶר הָעֲבוּדָה הוּא לַעֲוֹר אֶת הָרָצוֹן לַפַּעַל וּלַעֲשׂוֹת הֵן בְּעַצְמוֹ הֵן בְּזוּלָתוֹ.

יום שלישי

יום ששי

ג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב. ז"ט.
תניא: והנה מדת . . . בא כו'.

הַמֵּאֲמִין בְּהַשְׁגָּחַת פְּרִטִית יוֹדֵעַ כִּי "מֵה' מַצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנֵנוּ", אֲשֶׁר נִשְׁמָה זֹו צְרִיכָה לְבָרֵךְ וּלְתַקֵּן אִינְה בְּרוּר וְתִקּוֹן בְּמָקוֹם פְּלוּנִי. וּמֵאוֹת בְּשָׁנִים, אוֹ גַם מִשְׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הִנֵּה הַדְּבַר שֶׁצָּרִיד לְהַתְּבָרֵר אוֹ לְהַתְּתַקֵּן מִחֻפָּה לְאוֹתָהּ הַנִּשְׁמָה שֶׁתִּבְּאוּ לְבָרְרוּ וּלְתַקְּנוּ, וְגַם נִשְׁמָה הַלְּזוּ הִנֵּה מֵאֵז נִאֲצָלָה וּנְבִרָאָה, הִיא מִחֻפָּה לְזִמְן יְרִידָתָהּ לְבָרֵךְ וּלְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר הִטֵּל עָלֶיהָ.

יום רביעי

שבת

ד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג"כ. י"ב.
תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.

סֵדֶר בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה: נוֹגַע בְּטִלְיָתוֹ בְּתַחֲלַת הַקְּרִיאָה וּבְסוּפָהּ, נוֹשֵׁק הַטִּלִּית בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹגַע בְּסִפְר־תּוֹרָה, גּוֹלֵל הַסִּפְר־תּוֹרָה, מְפַנֵּה פָּנָיו, קָצֵת, לִיָּמִין, וּמִבְּרַךְ. פּוֹתַח הַסִּפְר־תּוֹרָה וְקוֹרֵא. בְּמַעֲלַת מִי הָאֲנוּשִׁי, יִשְׁנֵם אַרְבַּעַת תְּאָרִים: אָדָם – מַעֲלַת הַמַּחֲיָן וְהַשְׁכָּל, אִישׁ – מַעֲלַת הַלֵּב וְהַמִּדּוֹת, אָנוּשׁ – הַחֲלִישׁוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם בְּשִׁכָּל אוֹ בְּמִדּוֹת, אוֹ בְּשִׁתִּיָּהֶם, גֶּבֶר – מִתְגַּבֵּר עַל עַצְמוֹ

היום יום . . .

לְהַסִּיר הַמְּנִיעוֹת וְעֹכֹבִים לְהַשִּׁיג אֶחָת הַמַּעֲלוֹת אוּ בְשֹׁכֵל אוּ בְמַדּוּת, הֵינּוּ דִגְבֹּר עוֹסֵק עִם הָאֲנוּשׁ לְהַגְבִּיהוּ לְמַעַלַת אִישׁ אוּ אָדָם.
וּמֵאַחַר דֹּאפָּשָׁר לַעֲשׂוֹת מֵאֲנוּשׁ אִישׁ אוּ אָדָם, הָרִי בְהִכְרַח דָּגָם בָּאֲנוּשׁ יִשְׁנֵם כָּל אוֹתָם הַמַּעֲלוֹת שֶׁיִּשְׁנֵם בְּאִישׁ וְגַם בְּאָדָם.

ה'תש"ג

ה אלול

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כט"לד. יג"טו.
תנ"א: יב. והי' . . . מדות לבדן.

מִנְהַגֵּנוּ בְּלִישָׁת טָלִית גְּדוּל: מְנִיחִים הַטָּלִית-גְּדוּל מְקַפֵּל עַל כֶּתֶף יָמִין וּבוֹדְקִים הַצִּיצִית. בְּשַׁעַת הַבְּדִיקָה אוֹמְרִים "בְּרָכִי נַפְשִׁי גו'". אַחֵר כָּף לִוְקָחִים הַטָּלִית מִן הַכֶּתֶף, פּוֹשְׁטִים אוֹתוֹ, מְנַשְׁקִים שֹׁפֵת הַטָּלִית, מַחְזִיר אוֹתוֹ מְכַנְגֵּד פָּנָיו לְאַחֲרָיו, וּמִתְחִיל בְּרִכַּת לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית. סִיּוֹם הַבְּרָכָה סְמוּךְ לְכִרְיַת ב' כְּנִפּוֹת יָמִין סָבִיב צִנְאוּרָו לְאַחֲרָיו בְּצַד שְׂמָאל.
(עֵין שְׂאֵרֵי יְהוּדָא אֶרֶץ חַיִּים סִימָן א, דְּבָרֵי נְחֻמָּה אֶרֶץ חַיִּים סִימָן ט).

ה'תש"ג

ו אלול

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י.
תהלים: לה"לח. טז"יח.
תנ"א: אך . . . 234 הקדושות ית'.

הַצ"צ סִיפֵר: דַּעַר בַּעַש"ט הָאֵט זִייעַר הָאֵלֶּט גַּעְהָאָט לִיכְטִיקֵיט, וְאָמַר: אור בגימט' רז, דַּעַר וּוָאָס וּוִיִּיס דַּעַם סוּד וּוָאָס אֵין יַעֲדַעַר זַאךְ, קָאָן לִיכְטִיג מֵאֲכַעַן.

הַ"צִּמַּח צֶדֶק" סִפֵּר: הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב מָאָד אָהֵב אור, וְאָמַר: 'אור' בְּגִימַטְרִיא 'רז' – הַיּוֹדֵעַ אֵת הַסּוּד שֶׁבְּכָל דְּבָר, מְסַגֵּל לְהָאִיר.

ה'תש"ג

ז אלול

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לט"מג. יט"כא.
תנ"א: הנה אתערותא . . . קיח המחיהו.

אָדְמו"ר הִזְקֵן הוֹרָה לְכַתֵּב "פְּצוּעַ דְּכָא" בְּאֶלֶף לְבִסּוּף, וְלֹא בִה"א.
בְּפִרְאָג יֵשׁ סִפְר־תּוֹרָה שֶׁקִּבְּלָה בְּיָדָם שְׁהִגִּיהוּ עֲזָרָא הַסּוּפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפִרְשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהִיָּיתִי בְּפִרְאָג בְּשַׁנַּת תרס"ח רָאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דְּכָא" בְּאֶלֶף. כֵּן כְּשֶׁהִיָּיתִי בּוֹאֲרָמָס בְּשַׁנַּת תרס"ז, רָאִיתִי שֵׁם סִפְר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקַבֵּל בְּיָדָם שֶׁכָּתְבוּ מִהֶרֶם מְרוֹטְנִבּוֹרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב דְּכָא בְּאֶלֶף. וְעֵין בְּשְׂאֵרֵי יְהוּדָא (יּוֹרָה דַּעָה סִימָן ט"ז) וְדְבָרֵי נְחֻמָּה (יּוֹרָה דַּעָה סִימָן כ"ב). וּבִסְפֵר מְשַׁנַּת אַבְרָהָם (סִימָן לב) מְצִין כְּמָה סְפָרִים הַדְּנִים בְּזֹה.

מתי חובה להחזיר את דמי השוחד?

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ח

להחזרת השוחד אין בית דין נזקקים לזה, כנפסק להלכה (ח"מ סי' יז סי"ב ברמ"א) שאין לדין לפסוק יותר ממה שתובעים, אבל כדי לצאת ידי שמים ולשוב בתשובה, צריך להחזיר את השוחד גם אם הנותן אינו תובעו. וכן אומר הנביא (שמואל א, יב, ג) "את מי עשיתי... ומיד מי לקחתי כופר... ואשיב לכם". וה'ברכי יוסף' (ח"מ סי' ט סק"א) כתב שמשמעות לשון הרמב"ם וה'שולחן ערוך' (ח"מ סי' ט ס"א) כדעת ה'ב"ח וה'לבוש' שאף כדי לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר דמי שוחד אם אין תביעה.

וה'תומים' (אורים שם סק"ב) הביא בשם 'כנסת הגדולה' שאם נטל שוחד כדי לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, אינו צריך להחזיר. וכתב שאין זו דעת הרמב"ם, כי במנין הלאוים שלוקים עליהם (לעיל פ"ט) לא מנה הרמב"ם את "לא תקח שוחד", משום שהוא 'לאו הניתן להשבעה' (ראה הל' מכירה פ"ב ה"א), ואם לא צריך להשיב שוחד שניתן כדי לזכות את הזכאי ואין זה 'לאו הניתן להשבעה', היה צריך למנותו בין הלאוים שלוקים עליהם.

הלכות סנהדרין פרק כג, הלכה א: "לא תקח שחד" – אין צריך לומר לענות את הדין, אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב – אסור, ועובר בלא תעשה... וחייב להחזיר השחד, כשיחזירו הנותן.

וביאר הב"ח (ח"מ סי' ט סק"ב): החיוב להחזיר את השוחד כשיחזירו הנותן, נלמד מדין ריבית קצוצה שחייב המלוה להחזירה ללוה כשתובעו בבית דין (תמורה ו, ב), כי כיון שאסור לקחתו, אינו קונה אותו כי "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד" – אי עביד לא מהני". וכיון שהתורה אמרה 'לא תקח שוחד' והוא עבר ולקח, צריך להחזירו. אמנם, אם נותן השוחד אינו תובעו אין צריך להחזיר, ואינו דומה לגזלה שחייב להחזיר אף ללא תביעה שהרי נתן לו מדעתו ובוודאי מחל לו. וכן כתב ה'לבוש' (עיר שושן סי' ט), שצריך להחזירו רק אם יתבענו הנותן "שיאמר שלא מחלו לו, אבל אם אינו תובעו אינו צריך להחזירו שוודאי בלב שלם נתנו לו ומחלו לו".

אך ה'שבות יעקב' (ח"א סי' קלה) כתב: אמנם, אם אין תביעה

מותר לקבל רשע בישראל?

יום שני ב' אלול ה'תשע"ח

ולפי זה הקשה:

בנביא (מלכים ב, כד, כ) מסופר, שכאשר 'נערים קטנים' (המנוערים מן המצוה – רש"י) העליבו והתקלסו בנביא אלישע, פנה אליהם "ויראם ויקללם בשם ה'". ונשאלת השאלה: איך קילל אלישע את הנערים בשם ה', ואף אם היו רשעים, "איך עבר חס-ישראל על איסור עשה"? ואין לומר שקיללם כיון שציערוהו, כי הרי לא הובא בהלכה שמותר לקלל את מי שמצער אותו!

וגם המהרש"א (סוטה מו, ב) הקשה: מה ראה אלישע לקלל בשם, הרי יש איסור בזה? וביאר שזו כוונת הגמרא (שם) המדייקת בלשון הפסוק "ויראם ויקללם בשם ה'" – מה ראה? אמר רב, ראה ממש", היינו שלא קיללם בפה שהוא איסור לאו אלא שקיללם בראייה ממש, שכל מקום שנתנו חכמים עיניהם – או מיתה או עוני (נדרים ז, ב).

הלכות סנהדרין פרק כו, הלכה ב: המקלל אחר מ'ישראל' – בין איש בין אשה, בין גדול בין קטן – לוקה אחת. כתב ב'הגהות מיימוניות': "לא הוזכרה התורה על כולם אלא בכשרים, שנאמר ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך". והרדב"ז תמה: מדוע השמיטו הרמב"ם? וכתב ה'כנסת הגדולה' (יור"ד, לשונות הרמב"ם) שסמך על מה שכתב בהלכות ממרים (פ"ה ה"ב) שלוקים על קללת אדם כשר מישראל.

וה'מנחת חינוך' (מצוה רלא) כתב כי משמעות לשון הגמרא (סנהדרין פה, א) היא שהמקלל את מי שאינו עושה מעשה עמך, אמנם אינו לוקה, אבל אסור מדרבנן לקלל בכינוי (רחם, חנון), ואם קילל בשם מן השמות המיוחדים, הוא בכלל מוציא שם שמים לבטלה ועובר על העשה 'את ה' אלקיך תירא' (כמבואר בתמורה ג, ב).

עדות בכתב

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ח

מ'פיהם ולא מפי כתבם'? ותיירץ: חתימת העדים נעשית ביום עשיית הפעולה וזו היא דרך כתיבת שטרות (ולכן העדות היא קודם המעשה ולא אחריה).

והתוספות (כתובות כ, א ד"ה ורבי יוחנן) תירצו: שטר נכתב בהסכמת מי שהשטר לחובתו (הלווה או המוכר) ולכן אין זה מ'מפי כתבם' של העדים. ועוד: שטר כתוב בנוסח וסדר מיוחד ואם אינו נכתב כשטר אלא כזיכרון דברים בעלמא הרי זו 'עדות שבכתב'.

אך לדעת רבינו תם (תוס' יבמות לא, ב ד"ה דחוז) המיעוט

הלכות עדות פרק ג, הלכה ד: דין ה'ה'ך, שאין מקללין עדות... אלא מפי העדים, שנאמר: "על פי שנים עדים" – מפייהם, ולא מכתב ידן. אבל מדברי סופרים, שחזקתין דיני ממונות בעדות שפ'שטר... כדי שלא תנעל דלת בפני לויים.

הטור (ח"מ סי' כח סקט"ו) הביא את דברי רש"י (על התורה דברים יט, טו) שמהכתוב "על פי שני עדים... יקום דבר" למדים ש"לא יכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין".

והקשה רש"י (גיטין עא, א ד"ה ולא): מדוע בשטר מקח או שטר הלואה סומכים על העדות הכתובה בו, ואין אומרים

ששלחו עדותן בכתב לבית דין - אינו עדות, דכתיב על פי שנים עדים, מפייהם ולא מפי כתבם". והרמ"א הוסיף: "וכן נוהגין. ודלא כיש מכשירין אם העדים ראויין להעיד ואינם אילמים".

והסמ"ע (שם סקמ"ב) כתב שכמה ראשונים מסכימים לדעת ר"ת שמותר לשלוח את העדות בכתב אם זוכר את העדות ויכול להעיד בפיו, וכמה "ממורי הוראה שלא רצו לטרוח ה'תלמיד חכם' ושלחו לו לכתוב עדותו בכתב ידו ולשלחו לבית דין. וכן נראה לי מאחר דלר"ת וסייעתו אפילו בלא ת"ח מותר לעשות כן".

מפיהם ולא מפי כתבם' נאמר באילם שאינו יכול להעיד בפיו או ששכח עדותו, כי רק במי שאינו יכול להעיד בפה אמרו שההגדה בפה מעכבת ואינו יכול להעיד בכתב, בהתאם לכלל 'כל שאינו ראוי לבילה - בילה מעכבת בו (מנחות יב. ב), אבל היכול להגיד עדותו בפה יכול לשלוח עדותו לבית דין בכתב, כי 'הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו'.

ושיטת הרמב"ם היא שעדות בכתב אינה מתקבלת (כרש"י) ומן התורה עדות בשטר אינה עדות, אך חכמים תיקנו לקבל עדות שבשטר "כדי שלא תנעול דלת בפני לווים (שמא יכחיש הלווה והעדים אינם בנמצא, וימנעו מלהלוות). וה'שולחן ערוך' (ח"מ סי' כח סי"א) פסק כרמב"ם: "העדים

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ח

מהו 'חיתוך הדין'?

אך כתב הריטב"א כי חידוש זה נאמר רק אם מצד הדין נדרשת נאמנות גמורה, כמו להתיר אשה להינשא שהוא בכלל 'דבר שבערווה' הדורש שני עדים, וכאשר האמינו לעד אחד, דבריו התקבלו בדרגת נאמנות מוחלטת כשני עדים. אך לגבי עדות על איסורים מלכתחילה הסתפקה התורה בנאמנות פחותה ונאמנותו של עד אחד בדינים אלו אינה מוחלטת. ולכן אם יבוא עד אחר ויעיד כנגדו נעמיד את דבריו של זה מול זה, והמאכל שעליו הם מעידים ישאר בספק וייאסר לאוכלו.

וזהו כוונת הרמב"ם: 'אין חזותים דין על פי עד אחד': 'חיתוך הדין' הינו פסיקה גמורה שאינה יכולה להשתנות ובעד אחד הנאמן באיסורים אין חיתוך הדין כי אם יעיד אחר כנגדו הדין ישתנה ורק בשני מקומות האמינה תורה לעד אחד לחתוך את הדין על פיו באופן שאף אם יעיד אחר כנגדו לא יהיה נאמן.

(אמרי בינה עדות סי' כס)

הלכות עדות פרק ה, הלכות א"ב: אין חותכין דין מן הדין על פי עד אחד... בשני מקומות האמינה תורה עד אחד - בשוטה שלא תשתה מי מרים, ובגנלה ערופה שלא תערה... וכן מדבריהן, בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה. יש להבין: מדוע כתב הרמב"ם שרק בשני מקומות האמינה תורה לעד אחד, הרי עד אחד נאמן בכל האיסורים, כגון להעיד על מאכל אם הוא כשר ומה המיוחד בשני דינים אלה?

והביאור:

נאמר בגמרא (כתובות כב, ב): "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הרי כאן שניים". כלומר, כאשר התורה (או חכמים) העניקה נאמנות לעד אחד, הרי זו נאמנות מוחלטת כשני עדים ועד אחר לא יכול להעיד נגדו לסתור את דבריו. ולדוגמא: עד שהעיד לאשה שמת בעלה ובא עד אחר כנגדו ואמר שהבעל לא מת - יכולה האשה להינשא על פי עדות הראשון כי דבריו התקבלו כשני עדים ואין השני נאמן לסתור את דבריו.

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ח

עד רשע שהרהר תשובה

חתן ביום חופתו מוחלים לו על כל עוונותיו (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) וכאשר מהרהר בתשובה בעת שמקדש את האישה הרי בו בזמן מתכפר לו החטא, כי הקידושין והכפרה באים יחדיו (בדוגמת "גיטו וידו באין כאחת").

אבל לענין עדות אין בהרהור תשובה כדי להכשיר עדות רשע, כי כל זמן שלא היתה לו כפרה נקרא רשע.

ויש להעיר: מדברי אדה"ז ב'אגרת התשובה' (פ"א), המיוסדים על דברי הגמרא (סנהדרין כה, ב) והשו"ע (ח"מ סי' לד ס"ז, כט), משמע שדי במחשבה לעזוב את החטא, אף ללא יסורים המכפרים, כדי להכשירו לעדות. ולענין ההבדל בין רשע המקדש אישה לעד רשע - כבר ביאר ה'לחם משנה' שרק במקדש אישה חוששים שמא הרהר תשובה בלבו, כיון שאמר במפורש "על מנת שאני צדיק".

הלכות עדות, פרק י הלכה ב: איזה הוא רשע? כל מי ש'עבר עברה... זהו רשע, ופסול לעדות.

הקשה ה'לחם משנה' (הל' אישות פ"ח ה"ה): מדוע רשע פסול לעדות והרי פסק הרמב"ם (שם) שהמקדש אשה "על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו", ואם כן נחשוש גם שמא עד זה הרהר תשובה בלבו ונכשיר את עדותו?

ויש להוסיף ולשאול: בשו"ת 'שתי הלחם' (סי' ל) הוכיח מדברי הגמרא (סנהדרין מז, א) שגם כאשר הרשע התוודה על חטאו עדיין הוא נקרא 'רשע', כל זמן שלא היתה לו כפרה (על ידי יסורים), ואם כן, מדוע רשע המקדש אשה על מנת שהוא צדיק, מקודשת מספק שמא הרהר תשובה - והרי כל זמן שלא הייתה כפרה עדיין נקרא רשע?

ומבאר הגאון מצ"ב (דובב מירשים א, סי' כב):

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ח

ממה מפחדים הרשעים?

צריך לנמק אותה, אלא כוונתו לבאר את החילוק באיסורים עצמם – בין עדות לאסור או להתיר:

בדוגמאות שמביא הרמב"ם מדובר על עד המעיד להיתר – פירות פלוני מתוקנים הם' או 'בשר שמוכר פלוני חולין הוא'. ומשמע שאם יעיד שהפירות או הבשר אסורים אינו נאמן.

ועל כך שאינו נאמן לאסור אומר הרמב"ם: 'לפי שאימת האיסורים על הרשעים ואין אימת הממון עליהם, כלומר: אם יעיד על פירות האסורים של חברו שהם מותרים, הרי הוא מכשיל אחרים באיסור ומכך הוא נרתע. אך אם יעיד על פירות מותרים שהם אסורים, אין כאן הכשלה באיסור אלא גרם נזק לחברו בחינם שלא יוכל ליהנות מפירותיו, ומאחר ואינו נרתע מאיסור ממון, יש חשש שישקר ואינו נאמן.

(דברי שאול, עדות ביטוף ח"א)

הלכות עדות פרק יא, הלכה ח: נאמן עם הארץ לומר: 'פירות פלוני מעשרין חן'; ונאמן הנחשד למכור בשר בכור לומר: 'בשר זה שמוכר פלוני חלין הוא'... לפי שאימת האסורים על הרשעים, ואין אימת הממון עליהם.

לכאורה נראה שבדבריו בסיום ההלכה בא הרמב"ם לתת טעם לחילוק בין דיני איסורים שבהם האמינה התורה לעד אחד לדיני ממונות שאינו נאמן - שמעדות שקר על איסור הוא נרתע, כי אם ישכיל אחרים באיסור הרי זה 'מעוות לא יכול לתקוף', אך לגרום להוצאת ממון שלא כדין אינו חמור בעיניו כל כך, כי תמיד יוכל לשלם את הנזק.

אך לפי זה תמוה: מדוע אם כן לא האמינה התורה לעד אחד בדיני נפשות, הרי בוודאי לגרום הריגת אדם חף מפשע אינו פחות חמור מלהכשיל באכילת איסור?

לפיכך נראה שאין כוונת הרמב"ם לתת טעם להבדל בין דיני איסורים לדיני ממונות ונפשות, כי היא גזירת הכתוב ולא

האם כשדיין פסול הצטרף לבית דין הדין בטל? שבת קודש ז' אלול ה'תשע"ח

ידיעתו של היחיד, אלא מכאן שאין הדין מתבטל אם אחד הדיינים קרוב או פסול.

ובספר 'שער משפט' (סי' יג סק"ב) דחה רמב"ם:

לעולם כל הדיינים צריכים להיות ראויים ואם אחד מהם אינו ראוי הדין בטל, ואכן אם רק דין אחד בקי בדין וחבריו 'יושבי קרנות' אין בכך כל תועלת. ודברי הגמרא שלא יתכן שאין בהם אחד שלמד, יתפרשו כך: אין הדיינים יושבים לדון אם אין ביניהם אחד בקי בדינים, כדי שלא יבואו לידי טעות, כי אם יטעו יצטרכו לשלם. ואם כן דין זה לא יסכים לדון בצירוף מי שאינו בקי כי הדין יהא בטל ובסופו של דבר יהיו כל הדיינים ראויים לדון.

וה'אור גדול' (משניות ריש סנהדרין) הביא את דעת הרמב"ם ב'פאר הדור' (סי' קפו) שאין הדין בטל אם נמצא אחד הדיינים קרוב או פסול, ובית דין של שלשה דיינים כשרים דינם דין גם אם הצטרף אליהם דין הפסול לדון, אך הוסיף: "שצריכים אותם שלשה לחתום בסוף, כדי שלא יצטרפו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות".

הלכות עדות פרק טז, הלכות דה: בשם שפוסלין בעדים, כך פוסלין בדיינים. ולפיכך, אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה.

כתב ה'משנה למלך' בשם הריב"ש (סי' תיג) שאם היו שלשה דיינים כשרים והצטרף אליהם דין רביעי הקרוב לאחד הדיינים - דינם קיים, אך המהרח"ש (רבינו חיים שבת) סובר שדין הדיינים כדין העדים שאף מאה עדים, אם "נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות" (לעיל פ"ה ה"ג). וכן בדיינים, גם אם הם יותר משלשה, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, הדין בטל.

וה'קצות החושן' (סי' לו סק"ז) הביא ראיה לשיטת הריב"ש: מבואר בגמרא (סנהדרין ג, א), שמדין תורה דין אחד כשר לדון (בדינים מסוימים) אך חכמים הצריכו שלשה דיינים "משום יושבי קרנות", היינו שמא הדיין הוא מ'יושבי קרנות' ואינו בקי בדיני ממונות. ושואלת הגמרא: הרי גם בשלושה דיינים יש לחוש שמא הם 'יושבי קרנות', ומתרצת: לא יתכן שאין בהם אחד שלמד. ולדברי המהרח"ש, הרי אם אחד הדיינים פסול ("מי שלא גמיר ולא סביר אין דינו דין") - הדין בטל, ומה תועיל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - א' אלול תשע"ח

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ח

הלכות סנהדרין

פרק שנים ועשרים

(1) בו מתבארת מצוות לא-תעשה, שלא יירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכיתי וחבריי חייבו. מנהג דיני ירושלים בסדרי הדין. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שנים שבאו לפניך לדין, אחד רך² ואחד קשה³:
עד שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה⁴ - אתה רשאי לומר להם: איני נזקק להם⁵! שפא יתחייב הקשה, ונמצא רודף אחר הדין⁶. אבל משתשמע את דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי לומר: איני נזקק להם! שנאמר: לא תגורו מפני איש⁷. שלא תאמר: איש פלוני רשע הוא, שפא יתרג את בני, שפא ידליק את גדישי, שפא יקצץ נטיעותי⁸. ואם היה ממנה לרבים - תיב להזקק להם⁹.

(2) נוח. (3) בעל מריבה ומטריח דיינים. (4) מי זכאי ומי חייב. (5) לעיין בדניכם ולפסוק להם. (6) להפוך את הדין לזכותו. (7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייע, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. (8) ספרי דברים אות יז. (9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לעני וחובה לעשיר¹⁰, אם שתק - הרי זה עובר משום לא תגורו מפני איש¹¹. ועל זה נאמר: מדבר שקר תרחק¹². ומניין לדין שלא יושיב תלמיד בור¹³ לפניו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק¹⁴.

(10) ורבו טועה בדין. (11) סנהדרין שם - לא תכניס דברך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. (12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. (13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. (14) שם ל, ב, וברש"י.

ג. ומניין לתלמיד שראה רבו שטועה בדין, שלא יאמר: אמתין לו עד שיגמר הדין ואסתרגו ואבנגנו¹⁵, פדי שיקרא הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק¹⁶.

(15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). (16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתי. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: בדין אתם רוצים או בפשרה¹⁷? אם רצו בפשרה - עושין¹⁸ ביניהם פשרה. וכל בית דין שעושין פשרה תמיד - הרי זה משבח. ועליו נאמר: משפט שלום שפטו בשעריכם. אי זהו משפט שיש עמו שלום¹⁹? הוי אומר: זה בצו²⁰. וכן בדרך הוא אומר: ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו. אי זהו משפט שיש עמו צדקה²¹? הוי אומר: זה בצו²² והיא הפשרה²². במה דברים אמורים? קדם גמר דין. אף על פי ששמע דבריהם וידע להיכן הדין נוטה - מצוה לבצע. אבל אחרי שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב - אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם²³, אלא יקב הדין את ההר²⁴.

(17) הסכם על ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכלל, ואין החייב מפסיד הכול. (18) הדיינים מפשרים. (19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום?" שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. (20) מיצוע הדין. (21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה?" שמשמעה: ויתור ועשייה לפנים משורת הדין. (22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותרת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. (23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). (24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - יש להם²⁵ לחזור ולתבע את הדין, עד שיקנו מיד שניהם²⁶.

(25) רשאים הם. (26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יפה פת פשרה מפני הדין. ששני הדיוטות שדנו - אין דיניהם דין²⁷, ויש לבעלי דינים לחזור בהן; ואם עשו פשרה²⁸ וקנו מידן - אין יכולין לחזור בהן²⁹.

(27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות

משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. (28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. (29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומוכן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אסור לאחד מן הדיינים, כשיצא מבית דין, לומר: אני הוא המזפה או המחייב, וחברי חולקין עלי; אבל מה אעשה שהם רבו עלי? ואם אמר כן - הרי הוא בכלל הולך רכיל מגלה סוד³⁰. ומעשה בתלמיד אחד, שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש לאחר שפתים ועשרים שנה, והוציאוהו בית דין מבית המדרש, והכריזו עלי: זה מגלה סוד הוא!³¹

משנה בסנהדרין כט, א. (31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שאל אחד מפעלי דינים לכתב לו פסק דין³² - כותבין לו כן: בא פלוני לבית דין של פלוני עם פלוני בעל דינו שטענו בכך, ויצא זכאי או חייב³³. ונותנין לו. ואין מזכירין שם המזכירין ולא שם המחייבין³⁴, אלא: בית דין של פלוני, מדבריהם נדפסה פלוני³⁵.

שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. (33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). (34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. (35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

ט. כן היה מנהגם של אנשי ירושלים: מכניסין בעלי דינים ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים ושומעים דבריהם. ומוציאין פל אדם לחוץ³⁶, והדיינים נושאים ונותנים ביניהם בדבר, וגומרין את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי דינים, וגדול שבדיינים³⁷ אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. כדי שלא ידע אחד מפעלי דינים אי זה דין הוא מי שזפה אותו, ולא אי זה דין הוא שחייבו³⁸.

כ. וכן היה מנהגם של אנשי ירושלים: מכניסין בעלי דינים ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים ושומעים דבריהם. ומוציאין פל אדם לחוץ³⁶, והדיינים נושאים ונותנים ביניהם בדבר, וגומרין את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי דינים, וגדול שבדיינים³⁷ אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. כדי שלא ידע אחד מפעלי דינים אי זה דין הוא מי שזפה אותו, ולא אי זה דין הוא שחייבו³⁸.

י. דין שהוא יודע בכתבו שהוא גזלן או רשע³⁹ - אסור להצטרף עמו. שנאמר: מדבר שקר תרחק⁴⁰. וכך היו נקיי הדעת שפירושלים עושים: אין יושבים בדין עד שיידעו עם מי הם יושבים⁴¹, ולא חותמים את השטר עד שיידעו מי חותם עמהם⁴², ולא נכנסים לסעודה עד שיידעו מי מסב עמהן⁴³.

עובר עבירות שבין אדם לשמים. (40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעתו ולהטותו מדרך האמת. (41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). (42) שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). (43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פרק שלשה ועשרים

אסור לקחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

א. לא תקח שחד. אין צריך לומר לענות את הדין²⁹, אלא אפילו לזפות את הזכאי³⁰ ולחייב את החייב - אסור, ועובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארורי לקח שחד³¹. וחייב להחזיר השחד כשיתבענו הנותן³².

לזכות את החייב, שעל זה הוא מזהר משום: לא תטה משפט. (3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). (4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). (5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרביית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית-הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל-א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

ב. וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה, כך הנותן. שנאמר: ולפני עור לא תתן מכשל³⁴.

כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא-מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא-הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

והוא שְׁלֹא²¹ יִהְיֶה שֹׁכֵר הַנֶּפֶר; אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק
בְּמַלְאָכָתוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנֵים לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תָּנוּ
לִי מִי שִׁיעֲשֶׂה תַּחְתִּי עַד שְׁאֲדוֹן לָכֶם, אוֹ תָנוּ לִי
שֹׁכֵר בְּטָלִי - הֲרִי זֶה מִתֵּר. וְהוּא שִׁיעִיהָ הַדָּבָר נֶפֶר
שֶׁהוּא שֹׁכֵר הַבְּטָלָה בְּלִבָּד וְלֹא יוֹתֵר²², וְיִטַּל
מִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁנָה זֶה בְּפָנָיו זֶה²³ - כְּגוֹן זֶה מִתֵּר²⁴.

(20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב,
שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל
דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא-אם-כן ידוע שלא נטל
בהם שכר, זהו ששינוי: "דיניו בטלים". (21) כבר העיר
ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר
הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר
ששכר זה הוא שכר הדיינות. (22) כתובות קה, א.
ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר
בטלו, ולעד שכר בטלו. (23) שאם יטול מזה שלא בפני
זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב
שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנטל שוחד (כסף-משנה).
(24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה
שינוי (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנטל שכר לדון,
אלא שדינו דין".

ו. אֲסוּר לְדִין לְדוֹן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ, אֵף עַל פִּי
שְׁאִינוֹ שׁוֹשְׁבֵינֵיו²⁵ וְלֹא רָעוֹ אֲשֶׁר כִּנְפָשׁוּ; וְלֹא לְמִי
שְׁשׂוֹנְאוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקָשׁ
רָעָתוֹ²⁶; אֲלֵא צָרִיף שִׁיעִיָּהוּ שְׁנֵי בְּעָלֵי דִינֵים שְׁוִין
בְּעֵינֵי הַדִּינָיִם וּבְלִפְסָם²⁷. וְאִם לֹא הָיָה מְכִיר אֶת אֶחָד
מֵהֶם וְלֹא מַעֲשִׂיו - אֵין לָהּ דִּין צֶדֶק בְּמִוְהָוֵה²⁸.

(25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל-
ב, טו, לו) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". (26) כתובות
קה, ב, אהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו
זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון
לתלמיד-חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה
חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו:
אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין
נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז).
(27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירוהו
(=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן
בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). (28) "ספרי דברים, פט"ז:
"ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור
הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ
השערה, מתוך נאמנות של בעל-דין אחד נגד חבירו, אלא
שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות
והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל-דין
ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת
המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כָּל שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻקִּים שְׁשׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה -
אֲסוּרִין לִישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה²⁹. שְׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם
לִיצִיאת מִשְׁפָּט מֵעֶקֶל³⁰, מִפְּנֵי הַשְׁנֹאָה שֶׁבִּינֵיהֶן דַּעַת
כָּל אֶחָד נוֹטֶה לְסִתֵּר דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ.

ג. כָּל דִּין שִׁיעֵשֵׁב וּמַגְדֵּל מַעְלָתוֹ, כְּדִי לְהַרְבוֹת שֹׁכֵר
לְחֻזְנֵיו⁷ וּלְסוֹפְרֵיו⁸ - הֲרִי הוּא בְּכָלֵל הַנוֹטִים אַחֲרֵי
הַבָּצֵעַ. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וְלִכְךָ נֶאֱמַר לָהֶם⁹:
וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שְׁחָד¹⁰. וְלֹא שְׁחָד כְּמִזְוֹן
בְּלִבָּד, אֲלֵא אִפְּלוּ שְׁחָד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדִין אֶחָד,
שֶׁהָיָה עוֹלָה בְּדוֹגִית¹¹ קִטְנָה לַעֲבֹר בְּנֶהָר, וּפְשֻׁט
אֶחָד יָדוֹ וְסִיעוֹ בְּעַלְלָתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ
הַדִּין: הֲרִינִי פְסוּל לָךְ לְדִין¹². וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד,
שֶׁהָעֵבֶיר אֶבְרָה¹³ - נוֹצֶה שֶׁל עוֹף - מַעַל רִידִיד¹⁴
הַדִּין, וְאַחֵר כֶּסֶה רֶק¹⁵ מִלְּפָנֵי הַדִּין, וְאָמַר לוֹ: הֲרִינִי
פְסוּל לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָבִיא מִתְּנָה אַחַת
מִמִּתְּנוֹת כְּהֵנָה לְדִין כְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פְסוּל אָנִי לָךְ
לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאַרְס¹⁶ אֶחָד שֶׁל דִּין, שֶׁהָיָה מְבִיא
לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ מִעֵרֵב שִׁבֶּת לְעֵרֵב שִׁבֶּת. פֶּעַם
אַחַת הִקְדִּים וְהָבִיא בְּחִמְשֵׁי בִשְׁבֶּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ
דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הֲרִינִי פְסוּל לָךְ לְדִין. אֵף עַל
פִּי שֶׁהִתְאָנִים מִשָּׁל דִּין, הוֹאִיל וְהָבִיאָן שֶׁלֹּא בְּזִמְזוֹן
- נִפְסַל לוֹ לְדִין¹⁷.

(7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. (8) הכותבים את
פסקי הדין. (9) בכת"י תימן: בהן. (10) ואמרו (שבת נו,
א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין)
אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויתו אחרי הבצע"? שלא
עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל
מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא
ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם".
(11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות
דוגה". (12) כתובות קה, ב. (13) כנה, הנוצות הגדולות
בכנה, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישארו על אברתו".
ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר
הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה".
(14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות
והרדידים". (15) שעל הארץ. (16) פועל המעבר אדמת
בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר
לבעל השדה. (17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב
הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש,
כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד
כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה ה' מלוה
ולוה פ"ה, הי"ב.

ד. כָּל דִּין שֶׁשָּׂאֵל שְׁאֵלָה¹⁸ - פְּסוּל לְדִין לְזֶה
שֶׁשָּׂאֵילוֹ¹⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁלֹא הָיָה לוֹ
לְדִין לְהִשָּׂאֵל; אֲבָל הָיָה לוֹ לְהִשָּׂאֵל - בְּשֶׁר, שֶׁהָרִי
גַם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

(18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. (19) כתובות קה,
ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו
רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן
בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

ה. כָּל דִּין שֶׁנוֹטֵל שֹׁכֵרוֹ לְדוֹן - דִּינָיו בְּטָלִים²⁰.

למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך
הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש
ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל
בעיני הדיין.

א. יש לדין לדון בדיני ממונות על פי הדברים
שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבד
שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ואין
צריך לומר, אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא,
שהוא דן כפי מה שיודע. כיצד? הרי שנתחבב אדם
שבועה בבית דין,²² ואמר לדין אדם שהוא נאמן
אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שההאיש חשוד
על השבועה - יש לדין להפך השבועה²³ על
שפגגו²⁴, וישבע ויטל; הואיל וסמכה דעתו של דין
על דבריו זה²⁵. אפלו היתה אשה או עבד²⁶ נאמנים
אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבד - סומך
עליו ודין²⁷. ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שהה
חשוד. וכן אם נצא²⁸ שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם
שסמך עליו, אפלו אשה או קרוב²⁹: זה פרוע הוא!
אם סמכה דעתו על דבריו - יש לו לומר לזה: לא
תפרע אלא בשבועה³⁰. או אם היה עליו³¹ שטר חוב
לאחר³² - יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל³³, ויניח
זה שנפגם שטרו בדברי האחד³⁴. או ישליף השטר
בפניו³⁵ ולא ידון בו. כפי מה שיראה. וכן מי שבא
וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה,
ונתן סימנין מבהקין³⁶, ולא היה זה הטוען רגיל
להפגס בבית זה האיש שמת³⁷, אם ידע הדין שהה
המת אינו אמוד³⁸ להיות לו חפץ זה³⁹, וסמכה דעתו
שאין זה החפץ של מת - מוציא מן היושין ונותנו
לזה האמוד בו⁴⁰ ונתן סימנים⁴¹. וכן כל פיוצא בזה.
שאין הדבר מסור אלא ללבד של דין, לפי מה
שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן, למה הצריכה
תורה שני עדים? שפזמן שייבואו לפני הדין שני
עדים - ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע
אם באמת העידו או בשקר⁴².

(2) שהיה אדם תובעו ממון והוא פפר. (3) אע"פ שבדרך
כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבריו לשבועה.
(4) התובע. (5) כתובות פה, א. (6) שהם פסולים לעדות
לגמרי. (7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו
משוכנע שהיא לא תשקר. (8) מידי המלוה הטוען את
הלווה. (9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר,
נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע,
אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל'
מלוה ולווה פ"ד, ה"א. (10) כתובות שם, וכפירוש
ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (11) על הלווה.
(12) שלוח ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם.
(13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. (14) כדעת רב
אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם

(29) סנהדרין כט, א. (30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על
כן יצא משפט מעוקל".

ח. לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מנחת לו על
צוארו³¹, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו³². וידע את מי
הוא דן, ולפני מי הוא דן³³, ומי עתיד להפרע ממנו
אם נוטה מקו האמת. שנאמר: אלהים נצב בעדת
אל³⁴. ואומר: ראו מה אתם עשים, פי לא לאדם
תשפטו פי ליי³⁵.

(31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד:
כאילו חרב מונחת לו בין ירכיו. (32) שם. החרב - רומזת
לעונש בעולם הזה, והגיהנם - לעולם הבא (סמ"ע לחו"מ
ח, ח). (33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). (34) מכאן, שהוא
דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט",
כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים
- הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). (35) הרי
שהוא כדן את הקב"ה.

ט. כל דין שאינו דן דין אמת לאמתו - גורם
לשכינה שתסתלק מישראל³⁶. וכל דין שנוטל מזה
ונותן לזה שלא כדין - הקדוש ברוך הוא גובה
ממנו נפשות. שנאמר: וקבע את קבעיהם נפש³⁷.
וכל דין שדן דין אמת לאמתו, אפלו שעה אחת -
כאלו תקן את כל העולם בל³⁸, וגורם לשכינה
שתשרה בישראל. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁹.
ושמא יאמר הדין: מה לי ולצרה הזאת? תלמוד
לומר: ועמכם בדבר משפט⁴¹ - אין לדין אלא מה
שעיניו רואות⁴².

(36) סנהדרין ז, א. (37) שם. (38) שבת י, א "כאילו נעשה
שותף להקב"ה במעשה בראשית". (39) סנהדרין שם.
(40) שאם יטעה יענש. (41) לפי הטענות שעמכם במשפט,
לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י).
(42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם
וברש"י).

י. ולעולם יהיו בעלי דינין לפניך כרשעים⁴³,
ובחזקת שקל אחד מהן טוען שקר⁴⁴, ודון לפי מה
שתראה מן הדברים. וכשיפטר מלפניך - יהיו
בעיניך צדיקים, כשקבלו עליהם את הדין, ודון כל
אחד מהם לכף זכות⁴⁵.

(43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב
הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה
לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). (44) כדי שיחפש
בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין
(תוספות יו"ט שם). (45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן
היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון
לגזול (שם וברע"ב).

פרק ארבעה ועשרים

(1) דיני ממונות שחזתים בהם על פי אומדנות חזקות,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32 סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול
33 לפסלן; או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל
34 ערמה, והשיא³⁴ את העדים, אף על פי שהם פשרים
35 ולפי תמם העידו, וזה הטעם; או שנראה לו מפלל
36 הדברים, שיש שם דברים אחרים מסתריין³⁵, ואין
37 רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיצא בהן אסור
38 לו לחתך אותו הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה,
39 וידיננו מי שלבו שלם בדבר³⁶. והרי הדברים
40 מסורים ללב. והכתוב אומר: כי המשפט לאלהים
41 הוא³⁷.

29 שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30 אפסקנו.
31 שלשלת העוון. 32 שבועות ל, ב. 33 שהיא
מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד-ה.
34 שידלם או הסיתם. 35 נעלמים. 36 ודוקא שלא
נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור
שעדי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי
ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד
מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין
לשום דיין להסתלק בדין זה" (ש"ע חו"מ טז, ג). וכתוב
בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע
טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא
יהא חוטא נשכר. וכן בש"ע שם סעיף ד. 37 שאל יתנצל
הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי
דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל
כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע
לחו"מ טו, יא). וראה בבא-מציעא נח, ב' כל דבר המסור
ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

33 ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחיב מלקות,
34 ולהג' מי שאינו מחיב מיתה. ולא לעבר על דברי
35 תורה³⁸, אלא לעשות סג' לתורה. וכיון שרואים
36 בית דין שפרצו העם בדבר⁴⁰, יש להן לגדר ולחזק
37 הדבר כפי מה שיראה להם. הכל הוראת שעה, לא
38 שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל
39 אשתו תחת אילין⁴¹. ומעשה באחד שרכב על סוס
40 בשבת בימי יונים⁴², והביאוהו לבית דין וסקלוהו⁴³.
41 ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים⁴⁴ ביום
42 אחד באשקלון. ולא היו שם כל דרכי הדרישה
43 וחקירה והתראה, ולא בעדות בורה, אלא הוראת
44 שעה כפי מה שיראה⁴⁵.

38 שיתכוון לבוד מלכו חיוב מיתה לשאינו חייב.
39 גדר. 40 הרסו את הגדר וזלזלו בו. 41 בפרהסיא,
והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי
ביאה פכ"א ה"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי
זנות". 42 שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות
בזויות בעיניהם. 43 אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן
בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א
ה"ט. 44 מכשפות. 45 שהיו בנות ישראל פרוצות
בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום

פ"ט, אות ו. 15 וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו.
ויתכן, אם ילך לבית-דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה,
יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה,
א שלא קורעים השטר לגמרי. 16 מצויינים ובוררים
ביותר. 17 שנוכל לחשוך בו, שהסתכל בסימנים והתחזקה
עליהם. 18 אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י
לגיטין נב, ב). 19 כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר
מאד. 20 שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו
בחפץ כזה. 21 אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין
סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו
(כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו
ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא
החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא
או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת
היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22 ומכאן, שאם יודע
הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא
יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

1 ב. כל אלו הדברים הן עקר הדין. אבל משרבו פתי
2 דינין שאינן הגונים, ואפילו היו הגונים במעשיהם
3 - אינן חכמים פראוי ובעלי בינה, הספימו רב פתי
4 דיני ישראל: שלא יתפכו שבועה²³ אלא בראיה
5 בורה. ולא פגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות
6 אשה או פסול. וכן בשאר כל הדינין. ולא ידון הדיין
7 בסמיכת דעתו ולא בדיעתו, כדי שלא יאמר כל
8 הדיין: לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה.
9 וכן אין מוציאים מן היתומים אלא בראיה בורה,
10 לא בדעת הדין ולא באומדן המת²⁴ או הטוען²⁵. ואף
11 על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מפל הדברים,
12 ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתין בדין²⁶,
13 ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינין עד
14 שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה²⁷, או יסתלק מן
15 הדין²⁸.

23 על התובע. 24 אם הוא אמוד או לא. 25 דעת
הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26 משהה הדין
ומחמיצו. 27 רי"ף שם. 28 וכתוב ב"הגהות
מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא
יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו
הלכבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון
בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי:
ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש הפני משה: איני יכול
לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

16 ג. ומניין לדין שהוא יודע בדין שהוא מרמה²⁹, שלא
17 יאמר: אהתכנה³⁰, והיה הקולר³¹ תלוי בצוארי
18 העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק³². כיצד
19 יעשה? ידרש בו ויחקר הרבה בדרישה ובחקירה
20 של דיני נפשות³³. אם נראה לו לפי דעתו [שאין בו
21 רמאות - חותך את הדין על פי העדות. אבל אם
22 היה לבו נוקף] שיש בו רמאות; או שאין דעתו

דעתו של גדול בית-הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית-הדין, שזה על דעת גדול בית-הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף-משנה).
(60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. (61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

ח. וכן יש לדגן לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו, ולקללו ולהפכותו ולתלש שעריו, ולהשביעו באלהים בעל פרוחו שלא יעשה או שלא עשה. שְׁנֵאֲמָר: וְאָרִיב עִמָּם וְאֶקְלַלֵּם⁶², וְאֶפֶה מֵהֶם אֲנָשִׁים וְאֶמְרָטֵם, וְאֶשְׁבִּיעֵם בְּאֱלֹהִים⁶³.

(62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. (63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

ט. וכן יש לו לכפות ידים ורגלים, ולאסר בבית האסורים, ולדחף ולסחב על הארץ. שְׁנֵאֲמָר: הֵן לְמוֹת⁶⁵ הֵן לְשִׁרְשָׁם⁶⁶, הֵן לַעֲנֹשׁ נִכְסִין⁶⁷ וְלֶאֱסוּרִין⁶⁸.

(64) לקשור. (65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. (66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף-משנה). (67) עונש ממון. (68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הזכיר בדבריו.

י. כָּל אֶלֹו הַדְּבָרִים - לְפִי מָה שִׁירָאָה הַדִּין שָׁהָה רְאוּי לְקַף וְשִׁתְּשָׁעָה צְרִיכָה. וּבְכָל יְהִיּוּ מַעֲשִׂיו לְשֵׁם שְׁמִים⁶⁹. וְאֵל יְהִיָּה כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת קָל בְּעֵינָיו, שֶׁהָרִי הוּא דוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁷⁰. וְכָל שֶׁכֵּן כְּבוֹד בְּנֵי אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב⁷¹, הַמְּחַזְקִין בְּתוֹרַת הָאֱמֶת, שִׁיְהִיָּה זְהִיר שְׁלֹא יִהְיֶה קְבוֹדָם; אֲלֹא לְהוֹסִיף בְּכְבוֹד הַמָּקוֹם בְּלִבָּד. שֶׁכָּל הַמְּבֹזֶה אֶת הַתּוֹרָה⁷² - גּוֹפּוֹ מִחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה - גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת⁷³. וְאִין כְּבוֹד הַתּוֹרָה אֲלֹא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ⁷⁴.

(69) לגדור פרוצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מ"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". (70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. (71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא-קמא ז, ב. (72) העוסקים וההוגים בה. (73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. (74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על-מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה⁴⁶, והעם מרננים עליו⁴⁷ שהוא עובר על העריות. והוא שיהיה קול שאינו פוסק, כמו שבארנו⁴⁸, ולא יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה⁴⁹. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחרפין את יולדתו⁵⁰ בפניו⁵¹.

(46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל-א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". (47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורוננת עם. (48) בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. (49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). (50) אמו. (51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ'ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד-חכם - אסור לבזותו אלא פסחו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א.

ו. וכן יש לדגן תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד ונותן⁵² כפי מה שיראה לגדל פרוצות הדת ולחזק הפדק⁵³, או לקנס אדם⁵⁴ זה. והרי הוא אומר בעזרא: וכל אשר לא יבוא לשלש היםים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. מכאן, שהפקר בית דין - הפקרה⁵⁵.

(52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי שיראה. (53) הסדק, שנראה בחומת הדת. (54) תקיף ואנס. (55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

ז. וכן יש לדגן לנדות⁵⁶ ולהחרים⁵⁷ מי שאינו פן נדוי, כדי לגדל פרץ, כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לקח. ויאמר, שנדהו והחרמהו⁵⁸ על דעתו⁵⁹. ויפרסם חטאו ברבים. שְׁנֵאֲמָר: אִזְרוּ מְרוֹז אֶמֶר מְלֶאֶךְ יִי⁶⁰, אִזְרוּ אֶרֶז יִשְׁכִּיָּה, כִּי לֹא כָאוּ לַעֲזָרָת יִי⁶¹.

(56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. (57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד"ו). (58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. (59) השליח אומר: שמנדהו על

יום שני ב' אלול ה'תשע"ח

פרק חמשה ועשרים¹

(1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית דין, המוזמן לבוא לבית דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

1 א. אסור לאדם לנהוג בשררה על הציבור ובגסות
2 הרוח², אלא בפניו ויראה. וכל פרנס³ המטיל אימה
3 תהיה על הציבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו
4 רואה לו בן תלמיד חכם. שנאמר: לכן יראוהו
5 אנשים, לא יראה כל חכמי לב.

(2) יהירות. (3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. (4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חניס, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

6 ב. וכן אסור לו לנהוג בקץ קלות ראש, אף על פי
7 שהן עמי הארץ⁵. ולא יפסיע⁶ על ראשי עם הקדוש.
8 אף על פי שהן הדייטות ושפלים - בגי אברהם
9 יצחק ויעקב הם, וצבאות השם שהוציא מארץ
10 מצרים בכח גדול וביר חזקה. וסבל טרח הציבור
11 ומשאן. כמשה רבנו, שנאמר בו: פאשר ישא האמן
12 את היגק⁸. והרי הוא אומר: ואצוה את שפטיכם. זו
13 אזהרה לדין, שיקבל את הציבור פאשר ישא האמן
14 את היוגק. צא ולמד ממשא, רבן של כל הנביאים.
15 פיון ששלחו הקדוש ברוך הוא במצרים, ונאמר:
16 ויצום אל בני ישראל. אמרו מפי הקבלה¹⁰, שאמר
17 להם למשה ולאהרן: על מנת שיהיו מקללים אתכם
18 וסוקלין אתכם באבנים.

(5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). (6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. (7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). (8) שם ח, א. (9) בכתב יד תימן: הקדוש ברוך הוא להם במצרים נאמר וכו'. (10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

19 ג. קדרך שנצטוה הדין לנהג במצוה זו, כך נצטוו
20 הציבור לנהג כבוד בדין. שנאמר: ואצוה אתכם. זו
21 אזהרה לציבור שתהיה אימת הדין עליהן¹¹. ולא
22 יתבזה בפניהם, ולא ינהג קלות ראש בעצמו¹².

(11) סנהדרין שם. (12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

ד. פיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור, אסור
בעשית מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה
בפניהם¹³. אם המלאכה פרבים אסורה עליו, קל
והמר לאכל ולשתות¹⁴ ולהשתפר בפני רבים
ובכניסת עמי הארץ ובסעודת מרעות¹⁵. אוי להם
לאותן הדינים שנהגו בכך מעלבון תורת משה!
שבזו דיניה, והשפילה עד ארץ, והגיעה עד
עפר¹⁶, וגרמו רעה להן ולבני כניהם בעולם הזה
ולעולם הבא¹⁷.

(13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שימשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. (14) אפילו בסעודת מצוה. (15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). (16) על פי מליצת הכתוב בישיעה כה, יב. (17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה כ"ג, ובביאורנו שם אות יד בשם "הזוהר".

ה. אסור לנהג קלות ראש בשליח בית דין¹⁸. והרי השליח נאמן בשנים לענין הנדוי. שאם אמר: פלוני הקלני¹⁹, או הקלה הדין, או לא רצה לבוא לדין - משמתין²⁰ אותו על פיו. אבל אין פותחין פתחא²¹ עליו עד שיבואו שנים ויעידו עליו שנמנע לבוא לבית דין²².

(18) ההולך להזמין איש לדין. (19) ביזה אותי. (20) מגדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. (21) שטר-שמטא. המודיע שפלוני נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחת". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמטא". (22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

ו. אין שליח בית דין חייב באמירת דברים²³ משום לשון הרע²⁴. וכל המצער שליח בית דין - יש לבית דין רשות להפכות מפת מדרות²⁵.

(23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. (24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העניי האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). (25) קידושין יב, ב. מכת מדרות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.

ז. שליח שאמר: פלוני שלחני בשם אחד מן הדינים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין פותחין עליו

באותו היום - אומר השליח אפלו לאחד מן
השכנים, אפלו לאשה: אם יבוא פלוני, הודיעוהו
שבית דין קבעו לו זמן שיבוא³⁷ לבית דין. ואם לא
בא - מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים?
כשאין הדרך שדרך לילך בה³⁸ על מקום בית דין;
אבל אם דרכו עליהן - אין מנדין אותו עד שיודיעו
השליח בעצמו; שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי
הם אומרים: דרכו על פתח בית דין, וכבר הלך
אליהם ונפטר³⁹. וכן אם לא בא במדינה עד למחר
- אין סומכין על השכנים, שמא שקחו ולא אמרו
לו.

(37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. (38) חזרה לביתו.
(39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח
להזמין בעצמו (שם).

יא. מי שפא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם,
והלך ולא שלם - אין מנדין אותו⁴⁰ עד שיתרו בו
שני וחמישי ושני, ואחר כך מנדין אותו עד שיתן
מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום ולא תבע
להתיר נדויו - מחרימין אותו⁴¹.

(40) לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם.
(41) והחרם חמור מהנדוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים
לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן:
החרם - הוא מן התורה; ונדוי אינו אלא מדברי חכמים.
וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא
תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני
ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי
הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו
לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום
ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום
אחרים בנידוי - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב
לשלם, משמשת כנדוי של שלושים יום הראשונים, ואם
ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו,
מחרימים אותו (כסף משנה).

פרק נעשה ועשרים

(1) דיני מקלל נשיא, דין, אביו, או אחד משאר ישראל.
חומר עוון מחורף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין.
האיסור להישפט בפני ערכאות של גוים.

א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא
תעשה, שנאמר: אלהים לא תקלל². וכן אם קלל
הנשיא, אחד ראש סנהדרי גדולה או המלך³ - הרי
זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ונשיא בעמך לא
תאר. ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד
מישראל - לוקה, שנאמר: לא תקלל חרש. ולמה
נאמר חרש? שפלו⁴ זה שהוא אינו שומע ולא
נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. ויראה לי,

פתחא של שמתא, עד שיאמר משם שלשתן. במה
דברים אמורים? שהלך השליח ביום שאינו ידוע
לישיבת הדינים; אבל ביום הידוע שהדינים יושבים
בו לדין - הכל יודעים שכל הדינים מקבצין, ואף
על פי שפא השליח בשם אחד - פאלו בא בשם
שלשתן²⁶.

(26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים
הנשאים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן
משפט יא, ג).

ח. מי ששלחו לו בית דין לבוא, ולא בא לדין -
מנדין אותו²⁷, וכותבין עליו פתחא, ונותן שכר
הסופר²⁸. ובעת שיבוא קורעין הפתחא²⁹. פתבו לו
פתחא מפני שלא קבל הדין, פיון שאמר: הריני
מקבל הדין - קורעין נדויו³⁰. קבעו לו בית דין זמן
שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - פותבין עליו
פתחא לערב. במה דברים אמורים? כשהיה
במדינה³¹, ומרד ולא בא; אבל אם היה בכפרים³²
יוצא ונכנס - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני³³.
ואם שלם יום שני ולא בא - אין פותבין עליו פתחא
עד למחר³⁴.

(27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה
לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו,
כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד.
(28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת
הפתחא. (29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא.
(30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו
כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית
הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא
קמא קיג, א וברש"י). (31) בעיר. (32) שהם חוץ לעיר
והרי הוא טרוד ואנוס. (33) שהם ימי ישיבה קבועים של
הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי,
ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם).
והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים
לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר
בחושן משפט יא, א. (34) בבא קמא שם.

ט. אין קובעין זמן³⁵ לא בימי ניסן ולא בימי תשרי,
מפני שהעם טרודין במועדות. ולא בערב שבת ולא
בערב יום טוב. אבל קובעין פניסן שיבוא אחר ניסן,
ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אבל לא קובעין בערב
שבת שיבוא אחר שבת, מפני שהכל טרודין בערב
שבת³⁶.

(35) לבוא לדין. (36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות
שבת ויום-טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא
מצאו - אין קובעין לו זמן עד שימצא אותו השליח
ויאמר לו. היה בכפר חוץ למדינה, אם דרכו לבוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 **שְׁהִמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן הַנִּקְלָם - לֹקֵה. (הָרִי הוּא כְּחֶרֶשׁ).**
2

(2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". (3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא-בבא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתוב נשיא בעמך לא תאור". (4) שבועות לו, א. (5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיו, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף-משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. (6) כמו שאמרו (בבא-קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף-משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף-משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

3 **ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פְּטוּר. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל**
4 **אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל⁸ - חֵבֵב, לְמָה יַחַד לָאו עַל דִּין וְלָאו**
5 **עַל נִשְׂיָא? לְחִיבּוֹ שְׁתִּים. נִמְצְאָתָ לְמַד: שְׁהִמְקַלֵּל**
6 **אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן**
7 **- לֹקֵה אַחַת; וְאִם קָלַל דִּין - לֹקֵה שְׁתִּים; וְאִם**
8 **קָלַל נִשְׂיָא - לֹקֵה שְׁלֹשׁ. וְכֵן נִשְׂיָא שְׁקָלֵל אָבּוֹ -**
9 **חֵבֵב מִשּׁוּם אֲרֻבָּעָה שְׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שָׁל כָּל אָדָם,**
10 **וְאֶחָד מִשּׁוּם הָאֵבִיב.**

(7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקוויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בה' ממרים פ"ה, ה"ב. וראה שם ה"א. (8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. (9) כך הוא הנוסח בכת"ה התימנים. ובדפוסים

כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. (10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

11 **ג. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ - לֹקֵה, כְּמוֹ שְׁקָלֵל אֲחֵרִים.**
12 **שְׁנֵאמַר: הַשָּׁמֵר לֶךְ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ¹¹. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל**
13 **עַצְמוֹ אוֹ חֲבֵירוֹ אוֹ נִשְׂיָא אוֹ דִּין - אֵינוֹ לֹקֵה עַד**
14 **שִׁיקָלֵל בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת, כְּגוֹן יְהִי וְאַלְהִים וְשִׁדִּי**
15 **וְכִיּוֹצֵא בִּהְיוֹן¹², אוֹ בְּכַנּוּי מִן הַכְּנֻיִים¹³, כְּגוֹן חֲנוּן**
16 **וְנֶאֱמָר וְכִיּוֹצֵא בִּהְיוֹן¹⁴. הוֹאִיל וְהוּא חֵבֵב אִם קָלַל כָּל**
17 **הַכְּנֻיִים, כִּף אִם קָלַל כָּל לְשׁוֹן - חֵבֵב; שְׁהַשְּׁמוֹת**
18 **שְׁקוּרָאִין בִּהְיוֹן הַגּוֹיִם לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - הָרִי הֵן**
19 **כָּל הַכְּנֻיִים¹⁵. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קָלָלָה, בּוֹ**
20 **נִדְוִי¹⁶.**

(11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא-לתעשה" (שם). (12) והם מנויים בה' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. (14) כגון רחום, אך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא-תעשה", והשווה ה' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה": "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חברו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. (15) השווה ה' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראייה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמר, ישראל ושם המפורש על-אחת-כמה- וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. (16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבריו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חברו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה ה' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

21 **ד. אֵינוֹ לֹקֵה עַד שְׁתִּיתָרוֹ בּוֹ בְּפִנֵּי עֲדִים, כְּשֶׁאָר כָּל**
22 **חֵבִיב לְאוֹיָוִין¹⁷. אָכֵל אִם לֹא הִתֵּה שֵׁם הַתְּרָאָה¹⁸; אוֹ**
23 **שְׁקָלֵל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כְּנֻי, כְּגוֹן שְׁאָמַר: אָרוּר**
24 **פְּלוּנִי; אוֹ שְׁהִיתָה הַקָּלָלָה בְּאֵה מְקַלֵּל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן**
25 **שְׁאָמַר: אֵל יְהִי פְּלוּנִי בְּרוּךְ לִנִּי, אוֹ אֵל יִכְרְכְּהוּ**
26 **אֵל¹⁹, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוֹ - אֵינוֹ לֹקֵה²⁰.**

(17) ראה לעיל פט"ו, ה"ה. וכבר ביארנו לעיל פ"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חברו, למרות שהוא לאו שאין בו

- ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה ה' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". (31) כפרו ופרקו העול. (32) וכן אם ביזו תלמיד-חכם או חרפוהו כפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בביאורנו שם.

מעשה. (18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף-משנה). (19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). (20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", ובהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=שבועות העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבריו.

ז. כָּל הַדָּן בְּדִינִי עֹבְדֵי פֹכְבִּים³³ וְהַעֲרָפָאוֹת³⁴ 16
שָׁלְחֵן, אֵף עַל פִּי שְׁהִי דִינֵיהֶם בְּדִינִי יִשְׁאָל - הָרִי 17
זֶה רָשָׁע, וּכְאֵלוֹ חָרָף וְגִדָּף וְהָרִים יָד בְּחֹזֶת מֹשֶׁה 18
רַבְּנוֹ. שְׁנֵאמַר: וְאֵלֶּה הַמַּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁם 19
לַפְּנֵיהֶם. לַפְּנֵיהֶם - וְלֹא לַפְּנֵי עֹבְדֵי פֹכְבִּים³⁵; 20
לַפְּנֵיהֶם - וְלֹא לַפְּנֵי הַדִּיּוֹטוֹת³⁶. הִיתָה יָד הָעֹבְדֵי 21
פֹּכְבִּים תִּקְיָפָה, וּבַעַל דִּינוֹ אֵלֶם, וְאִינוֹ יִכּוֹל לְהוֹצִיא 22
מִמֶּנּוּ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְבַּעֲנוּ לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל תַּחֲלָה. 23
אִם לֹא רָצָה לָבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין, וּמַצִּיל 24
בְּדִינֵי עֹבְדֵי פֹכְבִּים מִיַּד בַּעַל דִּינוֹ³⁷. 25

ה. אף על פי שאינו לוקה, אם חרף תלמיד חכם -
מגדין אותו²¹. ואם רצו הדינים להכותו מפת
מדרות²² - מפין. ועונשין אותו כפי מה שראוי²³,
שהרי בזה את הנזק²⁴. ואם חרף עם הארץ - עונשין
הדינים בדבר כפי מה שהשעיה צריכה לה²⁵ לפי
המחורף ולפי זה שנתחרף²⁶.

(21) קידושין ע, ב. (22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). (23) קידושין שם. (24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית-דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ב. (25) דעת רב שרירא גאון, הובאה ברא"ש לביק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צ"א, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. (26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

33) בכתב־יד התימנים: בדיני גוים. 34) מקום מושב משפטיהם. 35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב"ה תחילה ואחרי־כן כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). 36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית־דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". 37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מציינים לדיננו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

ו. אף על פי שיש לו לדין או לנשיא²⁷ למחל על
כבודו - אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם,
אף על פי שמחל המקלל - מלקין את המקלל;
שפכר הטא ונתחביב²⁸. אבל מי שנתחביב נדוי מפני
שהפקיר²⁹ בבית דין, ורצו בית דין למחל על כבודו
ולא נדוהו - הרשות בידו³⁰. והוא שלא יהיה בדבר
הפסד בכבוד הבורא. כגון שהיו העם מבועטין
בדברי תורה ובדינים, הואיל ופקרו³¹ העם בדבר -
צריכין לחזק ולענש פני מה שיראה להם³².

27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה ה' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף-משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחצף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים

יֵשׁ בְּכֻלָּלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת: שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֻמַּשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פָּרֻטָן: (א) לְהַעֲדִיר לְבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲדוּת. (ב) לְדַרֵּשׁ וּלְחַקֵּר הָעֵדִים. (ג) שְׁלֹא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהָעֵד עָלָיו בְּדִינִי נִפְשׁוֹת. (ד) שְׁלֹא יִקּוּם דֹּכֵר בַּעַד אֶחָד. (ה) שְׁלֹא יַעֲדִיר בַּעַל עֲבֵרָה. (ו) שְׁלֹא יַעֲדִיר קְרוֹב. (ז) שְׁלֹא לְהַעֲדִיר בִּשְׁקָר. (ח) לַעֲשׂוֹת לַעַד זֻמָּם כִּאֲשֶׁר זָמַם. וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק ראשון¹

(1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטור, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראת: רשע. וכן שמא תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה-למלך). (14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית-דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

- ג. פהן גדול - אינו חייב להעיד¹⁵. אלא עדות שהיא
למלך ישראל בלבד¹⁶ - הולך לבית דין הגדול
ומעיד בה. אבל בפשאר העדיות - פטור¹⁷.

(15) שזלזול הוא לו לבוא להעיד לבעל-דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). (16) כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף-משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. (17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם-משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור-המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבעת העדות".

- ד. מצות עשה לדרש את העדים¹⁸ ולחקרן¹⁹
ולהרבות בפשלתן. ומדקדקין עליהן, ומסיעין²⁰
אותן מענין לענין בעת השאלה, כדי שישתקו²¹ או
יחזרו בהן²² אם יש בעדותן דפי²³. שנאמר: ודרשת
וחקרת ושאלת היטב. וצריכין הדינים להזהר בעת
חקירת העדים²⁴, שמא מתוכה ילמדו לשקר. ובשבע
חקירות בודקין אותם: באי זה שבוע? באי זה יום
שנה? באי זה חדש? בכמה בחדש? באי זה יום
מימי השבת? ובכמה שעות ביום? ובאי זה
מקום?²⁶ אפלו אמר: היום הרגו, או אמש הרגו -
שואלין להן: באי זה שבוע? באי זה שנה? באי זה
חדש? בכמה בחדש? באי זה יום? באי זה שעה?²⁷
ומפילל החקירות. יתר על השבע השוות בכל²⁸:
שאל העידו עלי שבעד עבודה זרה - שואלין להן:
את מה עבד? עבד? וביא זה עבודה עבד?³⁰ העידו
שחלל את השבת - שואלין אותן: אי זה מלאכה
עשה? והיאך עשה?³¹ העידו שאכל ביום הפפורים
- שואלין אותן: אי זה מאכל אכל? וכמה אכל?³²
העידו שהרג את הנפש - שואלין אותן: במה

בית-דין ויעיד. האשים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

- א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיועד.
בין בעדות שיש בה את חברו², בין בעדות שיש בה
בה³. והוא שיתבענו להעיד⁴ בדיני ממונות⁵.
שנאמר: והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא
עונו⁶.

(2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. (3) כגון שיועד ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חבירו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). (4) אבל אם לא תבעו הבעל-דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). (5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף-משנה). (6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פ"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא-קמא נו, א).

- ב. היה העד חכם גדול, והיה בבית דין פחות ממנו
בחכמה, הואיל ואין פבדו שילך לפניהם - עשה
של פבור תורה⁸ עדיף, ויש לו להמנע¹⁰. במה
דברים אמורים? בעדות ממון; אבל בעדות
שמפריש בה מן האסור¹¹, וכן בעדות נפשות¹² או
מפות¹³ - הולך ומעיד. שנאמר: אין חכמה ואין
תבונה לגגד יי. כל מקום שיש חלול השם - אין
חולקין פבור לרב¹⁴.

(7) בכת"י התימנים: והיה בית-דין. (8) שנצטוונו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (9) שבועות ל, ב. (10) אינו חייב לילך, אבל בית-דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). (11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. (12) שיועד להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יכרו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיועד לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף-משנה). (13) אם דנים את

1 הֲרֵגוּ? ³³ וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - הֲרִי הוּא מְפָלֵל
2 הַחֲקִירוֹת³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דופי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על-פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על-פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לוויין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכווין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך 'ההדרן' למסכתות בני". סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

(18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. (19) שבע חקירות המנויות להלן. (20) מעבירים. (21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. (22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. (23) פגם וספק. (24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדברין" וכו'. (25) שמיטה, של יובל. (26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "וידרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שנים אחרות: "וידרשו

השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שנים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). (27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). (28) בכל עדות שהיא. (29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). (30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. (31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). (32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א-ה). (33) בסיף או ברומח. (34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

3 ה. הַחֲקִירוֹת וְהַדְרִישוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עֶקֶר
4 הָעֲדוּת³⁵, וְכֵהֵן יִתְחַיֵּב³⁶ או יִפְטֹר. וְהֵן פְּנוֹת הַמַּעֲשֶׂה
5 שֶׁעָשָׂה³⁷, וְכוּן הַזְמַן וְכוּן הַמָּקוֹם³⁸, שֶׁבֵּהֵן יִזְמוּ³⁹
6 הָעֲדִים או לֹא יִזְמוּ; וְשָׁאִין אֲנִי יְכוּלִים לְהֵזֵם הָעֲדִים
7 עַד שֶׁיִּכְוְנוּ הַזְמַן וְהַמָּקוֹם⁴⁰.

(35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. (36) הנידון. (37) מה עשה ואיך עשה. (38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. (39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. (40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי-אפשר יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי-אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם-משנה).

8 ו. וְעוֹד מְרַבֵּין לְבַדֵּק הָעֲדִים בְּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֶקֶר
9 בְּעֲדוֹת וְאֵינָה תְלוּיָה בָהֶם. וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּדִיקוֹת⁴¹.
10 וְכָל הַמְרָבָה בְּבִדְקוֹת - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח. פִּיּוּצָה הֵן
11 הַבְּדִיקוֹת? הֲרִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהֵרָג, וְנִחְקְרוּ בְּשִׁבְעַ
12 חֲקִירוֹת שֶׁמִּנֵּינוּ, שֶׁהֵן בְּכֻנַּת הַזְמַן וְכֻנַּת הַמָּקוֹם,
13 וְנִדְרָשׁוּ בְּכֻנַּת הַמַּעֲשֶׂה, וְכֻנֵּנוּ הַמַּעֲשֶׂה⁴² וְכֻנֵּנוּ הַפְּלִי
14 שֶׁהֲרֵגוּ⁴³, בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מָה
15 הָיָה לְכוּשׁ הַהֵרָג או הַהוֹרָג, בְּגָדִים לְבָנִים או
16 שְׂחָרִים? עֶפֶר הָאָרֶץ שֶׁנִּהְרָג עָלֶיהָ - לָכֵן או אֵדָם?
17 אֵלֵינוּ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שֶׁאֲמָרוּ
18 הָעֲדִים: הֲרֵגוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה⁴⁴. וּבְדִקְו
19 הָעֲדִים וְאֲמָרוּ לָהֶם: תְּאֵנִים שָׁלָה שְׁחֹרוֹת הָיוּ או
20 לְבָנוֹת? עֶקְצִין⁴⁵ שָׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרָכוֹת הָיוּ או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בטלה; וקאלו אמר אחד ברכיעי בשבת, והשני
בחמישי, שאין כאן עדות; או שאמר האחד בסוף
הרגו, והשני אמר ברמח, שאין כאן עדות. שנאמר:
נכון הדבר, וכיון שהכחישו זה את זה באי זה מקל
הדברים - אין זה נכון¹².

(12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע
להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק
ג, הלכה ג.

ג. היו העדים מרבים, שנים מהן פונו עדותן
בחקירות ובדרישות, והשלישי אומר: איני יודע -
תתקנים העדות בשנים, ויהרג¹³. אבל אם הכחיש את
שניהן, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה¹⁴.

(13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה
בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק
רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד
שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור
של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור
כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם
השלישי, כמבאר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה
דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות
בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל
ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. (14) שם מ,
א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את
זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה
ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף
משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו -
בטלה עדותם, כמבאר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו
שם.

ד. עד אחד אומר: ברכיעי בשבת, בשנים לחדש,
והשני אומר: ברכיעי בשבת, בשלשה לחדש -
עדותן קימת; שזה¹⁵ יודע בעבורו של החדש¹⁶, וזה
אינו יודע¹⁷. במה דברים אמורים? עד חצות
החדש; אבל אחר חצות החדש, גוף שאמר האחד:
בששה עשר בחדש, והשני אומר: בשבעה עשר
בחדש, אף על פי שפוננו שניהם יום אחד מימי
השבת - עדותן בטלה; שאין חצי החדש פא וכבר
ידעו הכל¹⁸ אימתי היה ראש החדש¹⁹.

(15) האומר בשניים לחודש. (16) שהחודש העבר היה
מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלשים מחודש
העבר היה. (17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום
השלשים (סנהדרין מ, א). (18) ובדפוס ויניציאה שי"א:
אלא כבר ידעו. (19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה,
אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב).
ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר
לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת,
שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש
(רדב"ז).

קצרות? וכל המרבה בבדיקות וכיוצא בהן - הרי
זה משבח⁴⁶.

(41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות
לבדיקות, כמבאר בסמוך פ"ב, ה"א. (42) בכת"י
התימנים, תיבות אלו אינן. (43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו
אות לא. (44) עץ התאנה. (45) עוקץ - זנב הפרי במקום
חיבורו לאילן. (46) סנהדרין שם.

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ח

פרק שני

(1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות
בעדים והעדויות קיימת.

א. מה בין חקירות ודרישות לבדיקות?² בבדיקות
ודרישות, אם פון האחד את עדותו⁴¹, והשני אומר:
איני יודע - עדותן בטלה⁴²; אבל בבדיקות, אפלו
שניהן אומרים: אין אנו יודעים - עדותן קיימת⁴³.
ובזמן שהן מכחישים זה את זה, אפלו בבדיקות -
עדותן בטלה⁴⁴. פיצד? העידו שהרג זה את זה,
ואמר האחד פשעך: פשוע פלוני, פשוני
פלונית, בחדש פלוני, בכף וכף בחדש, ברכיעי
בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו. וכן
בשדרשו: במה הרגו? אומר: הרגו בסוף⁴⁵. וכן העד
השני פון עדותו בכל, חוץ מן השעות, שאמר: איני
יודע בכמה שעות היה ביום; או שפון את השעות,
ואמר: איני יודע במה הרגו, ולא הבנתי בכלי שהיה
בידו - הרי עדותן בטלה⁴⁶. אבל אם פונו הכל,
ואמרו להן הדינים: פליו⁴⁷ היו שחרים או לבנים?
ואמרו: אין אנו יודעים, ולא שמנו לבנו לדברים
אלו שאין להן ממש - הרי עדותן קיימת⁴⁸.

(2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. (3) נזכרו לעיל, שם,
הלכה ו. (4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל.
(5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול
להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה
אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א.
(6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר:
עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. (7) שם, שאין זו
עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת
נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה
בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. (8) דרישה זו אינה מכלל
שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי
היא מעיקרי העדות, כמבאר לעיל פרק א, הלכה ד"ה.
(9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל.
(10) של הנהרג או ההורג. (11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי
שנחבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה
תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אומר אחד: פלים שחרים היה לבוש, והשני
אמר: לא כן, אלא לבנים היה לבוש - הרי עדותן

10 א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה
11 וחקירה². שנאמר: משפט אחד יהיה לכם³. אבל
12 אמרו חכמים: כדי שלא תנצל דלת בפני לוי⁴, אין
13 עדי ממון צריכין דרישה וחקירה. פיצד? אמרו
14 העדים: בפנינו הלזה זה את זה מנה⁵ בשנה פלונית,
15 אף על פי שלא פנו את החדש, ולא את המקום
16 שהלזה בו, ולא את המנה אם היה ממטבע פלוני
17 או ממטבע פלוני⁶ - עדותן קימת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".
וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה,
הגם שעלולים לבוא עלידם ל"תנעול דלת בפני לוי"ן" הרי
זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק
אם מודה בדיני נפשות ש"אין ממיתין בית-דין ולא מלקין
את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני עדים", אבל
בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה,
שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר
"הנפשות לי הנה", אבל ממון הוא שלו. ואע"פ שגם
הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן
בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על
נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם
הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה
מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים
עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו
בפני הלויין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב
שממילא כל רכושו של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות
לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממון הוא כולו של
הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית
שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה,
ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני
לויין.

על-פי"ז יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות)
על-פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גזל
או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-פי עצמו אינו נפסל",
כי הדין הוא ש"פלגין דיבוריה" (מחלקים את דבריו),
בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם
הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא
כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים
לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממון של אדם
הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא
בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל

1 ה. אמר האחד: בשלשה²⁰, והשני אומר: בחדשה
2 - עדותן בטלה²¹. אמר עד אחד: בשתי שעות פיום,
3 והשני אומר: בשלש שעות - הרי עדותן קימת²²;
4 שדרן העם לטעות בשעה אחת²³. אבל אם אמר
5 האחד: בשלש שעות, והשני אומר: בחמש - עדותן
6 בטלה²⁴. אמר עד אחד: קדם הגן החמה, ואחד
7 אומר: בהגן החמה²⁵ - עדותן בטלה²⁶, אף על פי
8 שהיא שעה אחת²⁷; שהדבר נפר לכל²⁸. וכן אם
9 נחלקו בשקיעתה²⁹.

(20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם
חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור
רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא,
שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות,
ועל כורחך שהוכחו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין
מא, ב.). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה
בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" -
ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת
השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף
השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה
בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה
אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית
או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה
וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני
שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא
שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם
השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף
השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה
פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית".
(24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי
שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות
שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה.
(25) כשמתחיל הגן. (26) שאין כאן טעות אלא כזב
(פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על
ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם
בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו:
"ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם
ברפסי רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם
שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי
משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם
לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך
עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני
השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא
משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין
הקודם של "הגן החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין
מב, א.

פרק שלישי

(1) החקירות דיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב.
דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל
דין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 זֶה אֵת זֶה בְּבִדְיָקוֹת - עֵדוּתָן קִיָּמָה¹⁶. פִּיֶּצֶד? אֶחָד
10 אוֹמֵר: בְּנִיִּסָּן לָוֶה מִמֶּנּוּ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא
11 בְּאֵיר; אוֹ שְׁאֵמֵר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַם, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר:
12 לֹא כִי, אֲלֵא בְּלֶד הֵינִי - עֵדוּתָן בְּטֻלָּה¹⁷. וְכֵן אִם
13 אֶמֶר הָאֶחָד: חֲבִית שֶׁל יַיִן הִלְוֵהוּ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: שֶׁל
14 שֶׁמֶן הִיָּתָה - עֵדוּתָן בְּטֻלָּה; שְׁהָרִי הִכְחִישׁוּ
15 בְּדִרְשָׁה¹⁸. אֲכַל אִם אֶמֶר הָאֶחָד: מִנָּה שְׁחֹרִי¹⁹,
16 וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: מִנָּה לָבָן הִיָּה²⁰; זֶה אוֹמֵר: בְּדִיּוּטָא²¹
17 הַעֲלִיּוּנָה הִיּוּ פֶשֶׁה־לְוֵהוּ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּדִיּוּטָא
18 הַתַּחְתּוֹנָה²² הִיּוּ - עֵדוּתָן קִיָּמָה²³. אֲפִלּוֹ אֶמֶר הָאֶחָד:
19 מִנָּה הִלְוֵהוּ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: מֵאֲתִים²⁴ - חֲכִיב לְשֵׁלָם
20 מִנָּה; שִׁישׁ בְּכָלֵל מֵאֲתִים מִנָּה²⁵. וְכֵן אִם אֶמֶר
21 הָאֶחָד: דְּמִי חֲבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בִּידּוֹ, וְזֶה אוֹמֵר:
22 דְּמִי חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן²⁶ - מְשֵׁלָם בְּפָחוֹת שְׁפָדְמִים. וְכֵן
23 כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²⁷.

(15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן
הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה
באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל
והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה
למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן
נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה
אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים
אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני
נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן:
בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת
בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף
הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם
לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי
התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (ח"מ סי' ל, סעיף ב.
ובסמ"ע שם ס"ק יא). (21) בכתי' תימן: בדייט, דיוטא -
קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת
לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים
תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי
הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום
ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א
כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. (24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל
באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה
אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם
(סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על
דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן,
ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם
וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן
ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בבא נר, ב) לענין
חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן
(נמוקי יוסף שם) והשווה ה' טוען ונטען פט"ו ה"ב:
"שאין העד מדקדק בזה". (27) כל מקום שנוכל ליישב
דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים
דבריהם, כמבואר ברמ"א ח"מ סי' ל, סעיף ב.

ד. דין תורה: שאין מקבלין עדות, לא בדיני²⁴

לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם,
וכשבית-דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממנו"
ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של
הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני.
כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם,
לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון
הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל
זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים טימן יג)

(2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות,
כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות,
וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "וודרשת וחקרת"
- הוא-הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים
ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו
עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זוז.
(6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

1 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהִלְאוֹת?⁷
2 מִתְּנֹת וּמְכִירוֹת⁸ וּפִיּוּצָא בֵּהֶן; אֲכַל בְּדִינֵי קִנְסוֹת⁹ -
3 צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְרָה¹⁰. וְאֵין צְרִיךְ לוֹמֵר בְּמִלְקוֹת¹¹
4 וּבְגִלּוֹת¹². וְכֵן אִם רָאָה הַדִּין שְׁהָדִין מִרְמָה¹³ וְחִשֵּׁשׁ
5 לוֹ - צְרִיךְ דְּרִישָׁה וְחִקְרָה¹⁴.

(7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה
לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים:
בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. (8) כיון שהן
מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לח"מ
סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור-
המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי
כפל וכו' המנויים לעיל ה' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת
ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך
שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש
בהם לנעילת דלת, והעמידם על דין תורה, השווה ה'
סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה
מלקות, ש'מלקות' - במקום מיתה היא עומדת, ודינה כדיני
נפשות לענין דרישה וחקירה (ה' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד).
(12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות,
שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס
שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בה' סנהדרין פ"א, ה"ד:
"אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקות ואחד דיני גלות -
הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב.
(13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי
בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך
לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחייב
לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל ה' סנהדרין
פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבאוריני
שם.

6 ג. אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֲדֵי מְמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה
7 וְחִקְרָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֲדִים זֶה אֶת זֶה בְּדִרְשָׁיוֹת
8 אוּ בְּחִקְרֵיּוֹת - עֵדוּתָן בְּטֻלָּה¹⁵. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֲדִים

אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". (35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא-בטרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

ו. עדים החתומים על השטר - הרי זה כמי ששחקרה עדותו בבית דין⁴¹, ואין יכולין לחזור בהן⁴². במה דברים אמורים? כשאפשר לקיים השטר⁴³ שלא מפייהו, כגון שהיה שם עדים שזה כתב ידן, או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר⁴⁴; אבל אם אי אפשר לקיים את השטר אלא מפייהו⁴⁵, ואמרו: כתב ידנו הוא זה, אבל אנוסים היינו⁴⁶, קטנים היינו, קרובים היינו, מטעים היינו - הרי אלו נאמנים⁴⁷, ויבטל השטר.

(41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם. (44) שהם חתומים על שטר אחר שהחזיק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתב-ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסור הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

ז. אמרו: פסולי עדות היינו בעברה⁴⁸, או שחד לקחנו על עדות זו⁴⁹ - אין נאמנים; שאין אדם משים עצמו רשע⁵⁰, עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע. וכן אם אמרו: אמן היה דברינו⁵¹ - אין נאמנים; שהמעיד על שטר אמן - כמעיד בשקר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווה. (52) שאסור לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עולה" -

ממונות ולא בדיני נפשות, אלא מפי העדים. שנאמר: על פי שנים עדים - מפייהם ולא מקתב ידן²⁸. אבל מדברי סופרים: שחזקתין²⁹ דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קיימים³⁰, כדי שלא תנעל דלת בפני לזין³¹. ואין דיני בעדות שבשטר בדיני קנסות³², ואין צריך לומר במקות ובגלות; אלא מפייהו, ולא מקתב ידן³³.

(28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחלטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייטי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה ה"ל גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

ה. כל עד ששחקרה עדותו בבית דין, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות - אין יכול לחזור בה³⁴. כיצד? אמר: מטעה הייתי³⁵, שוגג הייתי³⁶, ונזפרתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי³⁷ - אין שומעין לו, אפילו נתן טעם לדבריו³⁸. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאים³⁹. כלל של דבר: כל דברים שיאמר העד אחר ששחקרה עדותו, שיבוא מכללן בטול העדות או הוספת תנאי בה - אין שומעין⁴⁰.

(34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואסור לעדים לחתום על "עֲלֵה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

1 ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שֶׁטֶר מָכַר זֶה מוֹדְעָה נִמְסְרָה לָנוּ
2 עָלֵינוּ⁵³, אָף עַל פִּי שֶׁכָּתַב יָדָן⁵⁴ יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר⁵⁵
3 - הָרִי אֵלָיו נֶאֱמָנִין⁵⁶.

11 יא. גַּם בְּדִינֵי מִמּוֹנוֹת⁶⁷ אֵין מְקַבְּלִין עֲדוֹת אֶלָּא בִּפְנֵי
12 בַּעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בַּעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, או שֶׁהָיוּ
13 הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לִילָף לַמְּדִינָה הֵם וְשִׁלְחוּ⁷⁰ לְבַעַל
14 דִּין וְלֹא בָּא - הָרִי אֵלָיו מְקַבְּלִים עֵדִים שְׁלֹא בִּפְנֵי⁷¹.
15 בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ? בַּעֲדוֹת עַל פֶּה; אֲבָל בְּשִׁטָּר
16 - מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֲדֵיו⁷² שְׁלֹא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין⁷³.
17 וְאֶפְּלוּ הֵיכָּה עוֹמְדִים⁷⁴ וְצוּרֹת וְאוֹמְרִים: שֶׁטֶר מָזְזָה
18 הוּא⁷⁵! עַדִּי שֶׁקֶר הָיָה⁷⁶! פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיָה⁷⁷! - אֵין
19 מְשַׁגְּחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשִּׁטָּר, וְאִם יֵשׁ לוֹ
20 רְאָיָה לְפֶסֶל⁷⁸ - יִפְסֹל⁷⁹.

53 המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54 חתימתם. 55 ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56 והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתבידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות', שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתבידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפיו אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתבידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

4 ט. אָמְרוּ: עַל תְּנָאי הָיָה שֶׁטֶר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה כָּתַב
5 יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין⁵⁸; וְאִם אֵין
6 הַשִּׁטָּר מְתָקִים אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים⁵⁹. וְאוֹמְרִים⁶⁰
7 לְבַעַלֵּי הַדִּין⁶¹: קִיְּמוּ הַתְּנָאִים⁶² וּבּוֹאוּ לְדוֹן⁶³.

57 שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58 הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59 שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60 הדיין. 61 הלוקחות. 62 לבעלים המוכרים. 63 אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתבידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

8 י. אָמַר אַחַד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנָאי הָיוּ הַדְּבָרִים⁶⁴,
9 וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שֵׁם תְּנָאִים⁶⁵ - הָרִי פָּאן עַד
10 אַחֵד⁶⁶.

64 והואיל ואין כתבידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65 ולדבריו, הרי זה מכר גמור

67 כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68 הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבבלי" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69 ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. 70 הדיינים. 71 בבא-קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא-מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. 72 מאשרים את חתימת ידיהם. 73 שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). 74 הנתבע. 75 המלוה זיין את חתימת העדים וחקיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. 76 וחתמו למלוה בשקר. 77 רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78 את העדים או השטר. 79 וכל שלא הביא, הרי השטר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

יב. פל מי שיש לו ראיה בעדים⁸⁰ - מטפל בעדים עד שייבאם לבית דין⁸¹. ואם ידעו בית דין שבעל דינו אלים⁸², וטען התובע שהעדים מתפחדים מפעל דינו שייבואו ויעידו לו - הרי בית דין כופין את בעל דינו שייבא הוא העדים⁸³. וכן כל פיוצא בדברים אלו דיני פהן לאלים.

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעזבו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא-מציעא לט, ב). ושמן תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאלמים, שבעל-דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פרק רביעי

(1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

א. עדי נפשות² צריכין שיהיו שניהם רואים את העושה עברה פאחד³. וצריכין להעיד פאחד⁴, ובבית דין אחד⁵. אבל דיני ממונות אין צריכין לכך. פיצד⁶? היה אחד רואהו מחלון זה פשעבר העברה, והעד האחר רואהו מחלון אחר: אם היה שני העדים רואין זה את זה - מצטרפין, ואם לאו - אין מצטרפין⁷. היה זה המתרה בו⁸ רואה העדים, והעדים רואין אותו, אף על פי שאין רואין זה את זה - המתרה מצטרפן⁹. היו שני העדים בבית אחד, והוציא אחד מהן ראשו מן החלון, וראהו זה שעושה מלאכה בשבת ואחד מתרה בו, והכניס ראשו, וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון וראהו¹⁰ - אין מצטרפין, עד שיראו שניהם פאחד¹¹. היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו פאמצע: בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי זו עדות אחת¹²; ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא צרף אותן המתרה¹³ - הרי אלו שתי עדיות. לפיכך, אם נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא והן נהרגין, שהרי הוא נהרג בעדות הפת השניה¹⁴.

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-משנה). (6) זה חוזר אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד אחד" - אחד - אחד. (8) בעברין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף-משנה). וכן בדיון, שאין אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם. (12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצא כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. (14) שלא הזומה (שם).

ב. אבל בדיני ממונות, אף על פי שלא ראו אלו את אלו - עדותן מצטרפת¹⁵. פיצד? אמר האחד: בפני הלוהו ביום פלוני, או בפני הודה לו¹⁶, ואמר העד השני: וכן אני מעיד שהלוהו בפני או הודה ביום אחר - הרי אלו מצטרפין¹⁷.

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וכן אם אמר האחד: בפני הלוהו, והשני אומר: בפני הודה לו¹⁸; או שאמר הראשון: בפני הודה, והשני שהעיד אחר זמן אמר: בפני הלוהו¹⁹ - הרי אלו מצטרפין²⁰.

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

- ו. העיד האחד בבית דין זה²⁷, והעיד השני בבית דין אחר - יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן²⁸.
וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה²⁹, והעידו והעידו בבית דין אחר³⁰ - יבוא אהד מקל בית דין³¹ ויצטרפו³². אכל העד עם הדין שהעידו שני העדים בפניו³³ - אין מצטרפין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (30) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (31) לקיים השטר (בבא-בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (32) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. (33) אחריו שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא-בתרא קסה, ב.

- ז. אף על פי שמצטרפין העדות³⁵ בדיני ממונות, צריך שיעיד כל אחד משניהם בכל דבר³⁶, כמו שבארנו³⁷. אכל אם העיד עד אחד במקצת דבר, והעיד השני במקצתו - אין מקימין הדבר מעדות שניהם. שנאמר: על פי שנים עדים יקום דבר³⁸. פיצד? זה אומר: פלוני אכל שדה זו שנה פלונית, וזה העיד שאכלה שנה שניה, וזה העיד שאכלה שנה שלישית³⁹ - אין מצטרפין עדות שלשתן ואומרים: הרי אכלה שלש שנים; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר⁴⁰. וכן אם העיד זה: אני ראיתי שערה אחת בצד ימינו של זה, וזה אומר: אני ראיתי שערה אחת בצד שמאלו של זה באותו היום⁴¹ - אין מצטרפין⁴² דברי שניהם כדי שנאמר: הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני; לפי שכל אחד מהם לא העיד אלא במקצת הסימנין⁴³. אפילו העידו שנים בשערה אחת, והעידו שנים

השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. (19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

- ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אהד ושומעין דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן - שומעין דבריו. ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן הקמון²¹.

(21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קריית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

- ה. וכן אם היה עד אחד בכתב²² ואחד על פה²³ - מצטרפין²⁴. ואם אמר זה שלא פתב עדותו: אני קניתי מידו²⁵ על דבר זה, ולא פא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתב - שניהם מצטרפין לעשות המלוה בשטר, ואינו יכול לומר פרעתי²⁶.

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לווייתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה": "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתובה, ש'כלל' הוא (בבא-בתרא מ, א) "סתם קנין לכתובה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט

"אין חותכין דין מן הדינין על-פי עד אחד."

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד) ובעגלה ערופה שלא תיערף (שנאמר ולא נודע מי הכה, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד).

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי-זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לענין חיוב מיתה. ועל-פי-זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על-ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

(2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עון) - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בסוטה 11 שלא תשתה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תיערף, 12 כמו שבארנו⁸. וכן מדברייהן, בעדות אשה⁹ שיעיד 13 לה שמת בעלה¹⁰. 14

1 בשערה אחרת⁴⁴; שהרי כל פת מהם העידה על חצי 2 דבר, ואין זו עדות⁴⁵. אבל אם העידה האחת 3 שראתה שתי שעירות בצד ימין, והעידה השניה 4 שראתה שתי שעירות בצד שמאל⁴⁶ - מצטרפין⁴⁷. 5 וכן כל כיוצא בו.

(35) בכת"י תימן: העדים. (36) בכת"י הנ"ל: הדבר. (37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווה בפני". (38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא-קמא ע, ב). (39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה ה' טוען ונטען פ"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. (40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורו שם. (41) שמבן שלש-עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שעירות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). (42) בכת"י תימן: מצרפין. (43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף-משנה). (44) אין מצרפין עדותם. (45) בבא-בתרא נו, ב]. (46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שעירות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה ש"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שעירות... והעיד השני שראה שתי שעירות". (47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף-משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל'.

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

6 א. אין חותכין² דין מן הדינין על פי עד אחד, לא 7 דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד 8 אחד באיש לכל עון ולכל חטאת³. ומפי השמועה⁴ 9 למדנו שקם הוא לשבועה⁵, כמו שבארנו בהלכות 10 טוען⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה.
20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים
שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם
לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וְכִיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדָּבָר²²? כְּשִׁנְבוֹאוֹ לְבֵית דִּין
עֲדִים מְרִבִּין פֶּת אַחַת, אוֹמְרִים²³ לָהֶם: כְּשִׁרְאִיתֶם זֶה
שֶׁהָרָג אוֹ חָבֵל, לְהַעֲדִי בְּאַתֶּם אוֹ לְרֵאוֹת? כָּל מִי
שֶׁאוֹמֵר: לֹא לְהַעֲדִי עָלָיו, אֲלֵא לְרֵאוֹת מֵהַדָּבָר,
וּבְכָלֵל הָעָם בְּאַתִּי - מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי
שֶׁאוֹמֵר: לֹא הֵייתִי עוֹמֵד אֲלֵא לְהַעֲדִי וּלְכַוֵּן הָעֵדוּת
- מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוֹ שֶׁנִּתְּפָנוּ לְהַעֲדִי
קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - עֵדוּת כָּלָם בְּטֻלָּה²⁴. בְּמֵה דְבָרִים
אֲמוּרִים²⁵? כְּשֶׁהָיָה בֵּהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל; אֲבָל אִם
כָּלָם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְּפָנוּ לְהַעֲדִי אוֹ שֶׁלֹּא נִתְּפָנוּ
לְהַעֲדִי, הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכֻן עֵדוּתוֹ וְהָיָה שֵׁם
הַתְּרָאָה²⁶, חוֹתֵכִין הַדִּין עַל פִּי. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת²⁷,
בֵּין בְּדִינֵי נַפְשוֹת.

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד.
23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של
אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים
נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה.
26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה
בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה
שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" -
מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו
לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם.
אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי
לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שֶׁטֶר שֶׁהָיוּ עֲדָיו מְרִבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב²⁸
אוֹ פְּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהָרִי
אֵין הָעֲדִים קִימִין כְּדִי לְשָׁאֵל אוֹתָן²⁹: אִם יֵשׁ שֵׁם
עֵדוּת בְּרוּרָה שֶׁכָּלָם יֵשְׁבוּ לְחֹתֶם³⁰, שֶׁהָרִי נִתְּפָנוּ
לְהַעֲדִי³¹ - הָרִי זֶה בָּטֵל; וְאִם לֹא - תִּתְּקִים הָעֵדוּת
בְּשָׂאָר. וְלִמָּה מְקִימִין הָעֵדוּת בְּשָׂאָר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר
שֶׁתִּתְּמוּ הַכְּשָׁרִים וְהַנִּיחוּ מְקוֹם לְגִדּוֹל לְחֹתֶם³³, וּכְאֵ
זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחֹתֶם שָׁלֵא מִדַּעְתָּם³⁴.

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם
מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני
זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא
חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום
למלעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא
עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו
במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו'
שאינן לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א
בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות
בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי
היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא
עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר
(במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק
א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם
בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר
(דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי
היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה
נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב,
הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו
בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו
שם).

ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁעַד אֶחָד מוֹעִיל, אֲשֶׁה וּפְסוּל¹¹ כְּמוֹ
כֵּן מְעִידִים¹². חוּץ מִעַד אֶחָד שֶׁל שְׂבוּעָה, שֶׁאֵין
מְחִיבִין שְׂבוּעָה אֲלֵא בְּעֵדוּת כְּשֶׁר, הָרֵאוֹי לְהַצְטִרָהּ
עִם אֲחֵר¹³ וְיִתְחַבֵּב זֶה הַנֶּשְׁבָּע מִמּוֹן עַל פִּי. עַל פִּי¹⁴
שְׁנַיִם עֲדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים¹⁵ - לַעֲשׂוֹת
שְׁלֹשָׁה כְּשָׁנִים: מֵה שְׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב אוֹ
פְּסוּל - בְּטֻלָּה הָעֵדוּת¹⁶; אֲף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין
לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - בְּטֻלָּה
הָעֵדוּת¹⁷. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נַפְשוֹת¹⁸.

11) לעדות מדבריהם, אבל גזולן גמור, וכן כל הפסול
בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות
גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז,
א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה
נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין
(=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא,
א לענין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות
סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא
(שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון -
עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא
(דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו
אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה,
אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו
לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא...
קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מניין אפילו אמר לו עד
אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין
אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם
מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות
רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים
קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם
מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה?"
16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים,
אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי
שם.

ד. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁנִּתְּפָנוּ כָּלָם
לְהַעֲדִי; אֲבָל אִם לֹא נִתְּפָנוּ כָּלָם לְהַעֲדִי - מֵה יַעֲשׂוּ
שְׁנֵי אֲחִים כְּכָלֵל הָעָם, וְרָאוּ הָעָם¹⁹ כְּשֶׁהָרָג זֶה אֶת
זֶה, אוֹ כְּשֶׁחָבֵל בּוֹ²⁰, אוֹ כְּשֶׁחֲטָף חָפֵץ מִיָּדוֹ²¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ד' אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

- ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴¹? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֲדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דֵּינִים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה⁴²; אֲבָל בְּשָׁל דְּבָרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין. פִּיּוּצָהּ? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט⁴³, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם⁴⁴ - הוּא וּשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ⁴⁶, וְנִמְצָא בְּאֵלֶּי נִטְלוּהוּ⁴⁷ מִפְּנֵי דִין⁴⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָה בְּזָה⁴⁹.

(41) שאין עד נעשה דיין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט וזוהו הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזויף הוא. (47) בדפוס ויניציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פרק ששי

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

- א. כָּכָר בְּאַרְנוֹ², שְׁקִיּוֹם שְׁטוֹת³ מִדְּבָרֵיהֶם⁴, כְּדִי שֶׁלֹּא תִנָּעַל דִּלְת בְּפָנַי לֹוִין⁵. אֵף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקִימִין שְׁטוֹת אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה⁶, אֲפִלּוּ שְׁלֹשֶׁת הַדִּיּוֹטוֹת⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין⁸. וּלְפִיכָּה⁹ אֵין מְקִימִין שְׁטוֹת בְּלִילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בבא קמא, א. (7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם

(כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

- ז. אֵף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שֶׁחֲתוּם מִתְחַלָּה בְּשֵׁטֶר הוּא הַפְּסוּל - הֵרִי הַשֵּׁטֶר בְּשֵׁטֶר³⁶.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

- ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵד בְּדִינִי נִפְשוּת - אֵינוֹ מוֹרָה בְּדִין זֶה הַנִּהְיָג, וְלֹא לְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שְׁנֵאמַר: וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת - בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמַה זֶה שְׁנֵאמַר לְמוֹת³⁷? כְּלוּמַר: עַד שֶׁהָעֵד בְּנִפְשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֲלָא יַעֲדֵי וַיִּשְׁתַּק³⁸. אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה³⁹. אֲבָל לֹא יִמְנֶה עִם הַדֵּינִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׁאֵין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֲפִלּוּ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰.

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? (38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי-דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. (40) בבא קמא ז, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבירו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדרון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. (23) השווה ה' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בה' אישות פי"י ה"י. (25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעורר". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל-שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

ד. בית דין שפכתבו: במושב שלשה היינו ונתקנים. שטר זה בפנינו - הרי זה מקום, אף על פי שלא פראשו באי זה דרך מחמשה דרכים נתקנים; שאין חוששין לבית דין שמה יטעו.³⁰ ויכבר נהגו כל בתי דינין שראינו ושמענו, שפכתבו הדרך שנתקנים בה לפניהם.³¹

(30) בבא-בטרא קלח, ב. והשווה ה' יבום פ"ד, הכ"ט. (31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתי ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. ולעולם אין בית דין בודקין אחר³² בית דין אחר, אלא מחזיקין אותו שהן בקיאים ולא יטעו. אכל בודקין אחר העדים.

(32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-בטרא שם).

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, ומת אחד מהם³³ - צריכין לכתב: במושב שלשה היינו והאחד איננו.³⁴ שמה יאמר הרואה: בית דין³⁵ בשנים

פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחד.

ב. באחד מחמשה דרכים מתקנים השטר בבית דין. הדרך האחד: שיהיו דינים מכירין כתב ידי העדים, שזו עדות פלוני וזו עדות פלוני.¹¹ הדרך השני: שיתחמו העדים בפניהם.¹² הדרך השלישי: שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי¹³, ואני עד בדבר הזה.¹⁴ הדרך הרביעי: שאם מתו עדי השטר או שהיו במדינה אחרת - יבואו עדים ויעידו על כתב ידן שהוא זה.¹⁵ הדרך החמישי: שיהיה כתב ידן יוצא משטרות אחרים, ועורכין¹⁶ בית דין זה הכתב לאותו הכתב שבשטרות אחרים, ויהיה דומה זה לזה, ויראה להם פחד¹⁷ שכתב ידי אלו הוא כתב ידי אלו.¹⁸

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. (14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אין מקימין את השטר משטרות אחרים, אלא משני שטרות של שתי שדות¹⁹ שאכלום בעליהן²⁰ שלש שנים אכילה גלויה²¹, נכונה, בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם²², בדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהן²³. או משני שטרי כתבות²⁴. והוא שיעצאו שני השטרות מתחת ידי אחר, לא מתחת ידי זה שרוצה לקים שטרו, שמה הוא זיף הפל²⁵. וכן מקימין השטר משטר שקרא עליו ערער²⁶ והחזק בבית דין²⁷. מקימין ממנו לבדו²⁸, כמו שמקימין משטרי שתי שדות או משתי כתבות²⁹.

(19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלוקחות. (21) לעיני

בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.
 ח. מִתֵּר לְכַתֵּב הַקִּיּוּם⁵¹ בַּשָּׁטֶר קֶדֶם שְׂתִתְקִים¹⁷ הַשָּׁטֶר⁵²; שְׁאִין הַכְּתִיבָה עֵקֶר, אֲלֵא הַחֲתִימָה⁵³. וְאִין¹⁸ הַדְּיָנִים צְרִיכִין לְקִרְוֹת הַשָּׁטֶר שְׁמֻקְמִין אוֹתוֹ, אֲלֵא¹⁹ מְקִימִין אוֹתוֹ מֵעֵדִיו⁵⁴, אִף עַל פִּי שְׁלֹא יִדְעוּ מֶה²⁰ כְּתוּב בּוֹ⁵⁵.
 21

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. (54) מהעדת עדיו. ובדפוס יונציאה ש"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.
 א. מַעֲיֵד קְרוֹב עַל כְּתָב² קְרוֹבוֹ. בַּיָּד? שָׁטֶר שְׁעֵדִיו²² רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמָתוּ אוֹ שֶׁהָלָכוּ לְמִדִּינַת הַיָּם, וּבָא²³ בְּנֵי שֶׁל רְאוּבֵן וְאֶמֶר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנֵי²⁴ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאֶמֶר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הָרִי אֵלַי²⁵ בְּשָׁנֵי עֲדִים כְּשֶׁרִים שְׁאִין קְרוֹבִים³; וְאִם יִצְטָרֵף²⁶ עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי²⁷ נִתְקִים הַשָּׁטֶר⁴.
 28

(2) חתימת-עד. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בבא נז, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משהיה, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלֹהֵי מִדְּבָרִים שְׁנֵאֲמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעֵיד בְּגִדְלָם²⁹ מֶה שֶׁרָאוּ בְּקִטְנֵם⁶: נֶאֱמַן אֲדָם לֹמֵר כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל: זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי, זֶהוּ³¹ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָחִי, שְׁהִייתִי מִפִּיר בְּכֶתֶב יָדָם³² כְּשֶׁהִייתִי קָטָן⁹. וְהוּא שִׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמִּפִּיר³³ כְּתָב יָדוֹ כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל¹⁰.
 34

(5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד

1 קִימֻהוּ³⁶. אֲפִלּוּ הָיָה כְּתוּב בּוֹ 'בְּבִית דִּין'³⁷, יֵאמָר:
 2 שְׁמָא דְמוֹ³⁸ שְׁשֻׁנִים בֵּית דִּין הֵם³⁹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ
 3 מְשֻׁמֶע שְׁהָיו שְׁלֹשָׁה⁴⁰ - אִינוּ צְרִיף⁴¹.
 (33) עד שלא חתמו. שמת, עד שלא הספיק לחתום. (35) בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. (36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. (37) ואין בית-דין פחות משלשה. (38) בטעות. (39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעור שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. (40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל: ואמר לנו, כלשון השני שם. (41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

4 ז. שְׁלֹשָׁה שְׂשֻׁבּוֹ לְקִים אֶת הַשָּׁטֶר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים
 5 וְעָרְעְרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גִזְלָן וּכְיוּצָא בּוֹ⁴², וּבָאוּ
 6 שְׁנֵים אַחֲרִים וְהָעֵידוּ שֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבּוּכָה⁴³: אִם עַד שְׁלֹא
 7 חָתְמוּ הָעֵידוּ שֶׁחֲזַר - הָרִי זֶה חוֹתֶם עִמָּהֶם, שְׁהָרִי
 8 שְׁלֹשָׁה הָיוּ⁴⁴; וְאִם אַחֵר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנֵים הָעֵידוּ עָלָיו
 9 שֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבּוּכָה - אִינוּ חוֹתֶם עִמָּהֶן, שְׁהָרִי הוּא כְּמִי
 10 שְׁאִינוּ בָּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנֵים⁴⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
 11 כְּשֶׁעָרְעְרוּ עָלָיו בְּעִבְרָה⁴⁶; אֲבָל עָרְעְרוּ עָלָיו בְּפֶגֶם
 12 מְשֻׁפָּחָה, כְּמוֹ⁴⁷ שְׁאֶמְרוּ: אֲמֹר לֹא נִשְׁתַּחֲרָה⁴⁸ וְעָבַד
 13 הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּדֵּר וְעָבַד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחֵר
 14 שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנֵים שְׁאִין בְּמִשְׁפָּחָתוֹ פֶּגֶם וְשֶׁהוּא בְּשֹׁר⁴⁹
 15 - הָרִי זֶה חוֹתֶם עִמָּהֶם, שְׁהָ גִלּוּי דְּבַר שְׁהָיָה מִקֶּדֶם
 16 הוּא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). (46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדין, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בכת"י תימן: כגון. (48) משפחותה, וכנענית היתה. (49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישיב עם דיין פסול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגודלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב. (7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב-ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

ג. שטר שצדיק ראובן ושמעון, ובאו שנים והעידו שזה כתב ידו של ראובן וזה כתב ידו של שמעון - נתקיים השטר. אבל אם העיד זה על כתב ידו של ראובן, והשני העיד על כתב ידו של שמעון - לא נתקיים השטר; לפי שצריך שני עדים על כתב ידו של אחד משניהם. ואם יש שלישי מעיד על כתב ראובן ושמעון כאחד - נתקיים. (11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף-משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב-יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאינו אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. אמר הראשון: זה כתב ידי, והעיד הוא ואחר על כתב ידי השני - לא נתקיים; לפי שנמצא שלש רבעי הממון שבשטר תלוי בעדות האחד. וכן אם העיד אחיו או בנו של ראשון עם אחר על כתב ידי השני - לא נתקיים; שהרי שלש רבעי הממון תלוי בעדות הקרובים. (14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדות על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על-פי זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין

ה. שנים שחתומין על השטר, ומת אחד מהן - צריך שני עדים להעיד על כתב ידו של מת. ואם לא נמצא אלא עד אחד עם זה העד החי - פותב חתימת ידו בפני עדים, אפילו על החרס, ומשליכו בבית דין, עד שתחזוק, כתב ידו בבית דין, ולא יהיה צריך לומר שזה כתב ידו, ויעיד הוא ואחר על כתב ידו המת, ונתקיים כתב ידו שלא בפניו. (17) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להודיף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה ה"ל מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב-ידו, וכל-שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב-ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויית מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב"תוספות" שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. (24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב-יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא-הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב-יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, שנים מהן מפירין חתימת ידי עדים, ואחד אינו מפיר: עד שלא חתמו - מעידין בפניו, וחותרם; שהעדים נעשים דינים בדבר שהוא מדבריהם, כמו שבארנו. אבל אחר שחתמו - אין מעידין בפניו וחותרם; שהרי בעת שחתמו לא היו מפירין אלא השנים, ואין מקיימין, אלא עד שיהיו שלשתן מפירין, או יעידו העדים על הפתב בפני כל אחד ואחד.

ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים ואמרו: כתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים

(25) שזוהי חתימת יד העדים. (26) עמהם, על אישור בית-הדין. (27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דינים (כסף-משנה). (28) נמצא שחתמו שטר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). (29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים ואמרו: כתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים

(14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדות על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על-פי זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין

17 הַשְּׁנִי שֶׁהָעֵיד, אִם נִזְכָּר - הָרִי זֶה מְעִיד⁸. אָבֵל אִם
18 הַזְּכִיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עֲצָמוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁנִּזְכָּר - אֵינוֹ
19 מְעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין⁹ בְּאֵלוֹ הָעֵיד
20 שֶׁקָּרָב בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע¹⁰.

(6) בטרם ראוהו את כתב ידו. (7) ונזכר ממנו. (8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). (9) התובע. (10) ונמצא התובע חושדו כשקרו (שם).

21 ג. לְפִיכָף, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תִּלְמִיד חֶכֶם, וְהַזְּכִיר
22 הַתּוֹבֵעַ הָיָה אֶת הָעֵד וְנִזְכָּר - הָרִי זֶה יַעֲדֵד לוֹ;
23 שֶׁתִּלְמִיד חֶכֶם יוֹדֵעַ, שֶׁאֵלּוֹ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה
24 מְעִיד¹¹. וְכָל הוּא שֶׁהִקְלִי בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שֶׁאָף עַל
25 פִּי שֶׁשָּׂכַח הַדָּבָר מִפְּמַה שְׁנִים, וְהִתְקַבַּל הוּא שֶׁהַזְּכִירוֹ
26 - הָרִי זֶה מְעִיד¹².

(11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכל תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשדו בעד שאינו זוכר (כסף משנה). (12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפייהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

27 ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר בֵּין¹³, שֶׁשֶּׁטֶר שֶׁצָּא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ
28 עֲדִים וְאָמְרוּ: כְּתָב יָדְנוּ הוּא זֶה, אָבֵל מַעֲוֹלָם לֹא
29 יִדְעֵנוּ עֲדוֹת זֹ, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶה לְוָה מְזָה אוֹ
30 מִכָּר לוֹ - לֹא נִתְקַנְּם הַשֶּׁטֶר, וְהָרִי הֵן בְּחַרְשִׁים¹⁴ עַד
31 שֶׁיִּזְכְּרוּ עֲדוֹתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דֵּן בֶּן - לֹא יָדַע בְּדִינֵי
32 מְמוֹנוֹת בֵּין יָמֵינוּ לְשִׁמְאֵלוֹ¹⁵. אָבֵל אִם הָיָה כְּתָב יָדוֹ
33 יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֲדִים שֶׁזֶה כְּתָב
34 יָדוֹ¹⁶ - מְקִימִין אֶת הַשֶּׁטֶר, וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל
35 דְּבָרֵיהֶן שְׂאוֹמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֲדוֹת זֹ; שֶׁמָּא
36 חֲזָרוּ בֵּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדִי לְכַטֵּל
37 הַשֶּׁטֶר. וּכְאֵלּוֹ אָמְרוּ: קִטְנִים הָייְנוּ, פְּסוּלֵי עֲדוֹת
38 הָייְנוּ - שֶׁאֵין נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַנְּם הַשֶּׁטֶר שֶׁלֹּא
39 עַל פִּיהֶם¹⁷. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקִימִין כָּל הַשִּׁטְרוֹת,
40 וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהִבְיֵא עֲדִים וְלִשְׁאֵל אוֹתָם אִם הֵם
41 זוֹכְרִים עֲדוֹת זֹ אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאִפְלוּ בָּאוּ
42 וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן,
43 הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ שֶׁלֹּא מִפְּהֵן¹⁸.

1 הָיוּ, פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיוּ³⁰, אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲדִים
2 אַחֵרִים שֶׁזֶה כְּתָב יָדוֹ³¹, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתָב יָדוֹ יוֹצֵא
3 מִשֶּׁטֶר אַחֵר שֶׁקָּרָא עָלָיו עֲרָעַר וְהִחֲזִק בְּבֵית דִּין³² -
4 הָרִי זֶה לֹא נִתְקַנְּם³³; אֲלֵא מַעֲמִידִין³⁴ הַשְּׁנִים
5 שֶׁשֶּׁשֶּׁטֶר כָּנָגַד הַשְּׁנִים שֶׁהָעֵידוֹ עָלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין,
6 וְאֵין גּוֹבִיִן בּוֹ כָּלּוֹם³⁵.

(30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ד. (31) ואפשר איפוא לקיים השטר על-ידם שלא מפי המעצרים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. (34) בכת"י תימן: מעמידים. (35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסולם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו בשם הר"ן).

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

7 א. מִי שֶׁחָתַם עַל הַשֶּׁטֶר, וּבָא לְהָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ
8 בְּבֵית דִּין, וְהָקִיר כְּתָב יָדוֹ שֶׁזֶהוּ בְּרֵאֵי, אָבֵל אֵינוֹ
9 זוֹכֵר הָעֲדוֹת כָּלָל, וְלֹא יִמָּצֵא בְּלִבּוֹ זָכְרוֹן כָּלָל שֶׁזֶה
10 לְוָה מְזָה לְעוֹלָם² - הָרִי זֶה אֲסוּר לְהָעֵיד עַל כְּתָב
11 יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה³ בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מְעִיד עַל כְּתָב
12 יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֲלֵא עַל הַמְּמוֹן שֶׁשֶּׁשֶּׁטֶר הוּא מְעִיד
13 שֶׁזֶה חֵיב לָזֶה⁴; וּכְתָב יָדוֹ הוּא כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ הַדָּבָר,
14 אָבֵל אִם לֹא נִזְכָּר - לֹא יַעֲדֵד⁵.

(2) ובכתב יד התימנים: מעולם. (3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. (4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. (5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

15 ב. אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֲדוֹת⁶ וְאֶחָד שֶׁרָאָה כְּתָב יָדוֹ
16 אוֹ שֶׁהַזְּכִירוֹהוּ אַחֵרִים וְנִזְכָּר, אִפְלוּ הַזְּכִירוֹ הָעֵד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִהֵן - הָרִי הוּא פְּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלּוּ הֵן. הַנָּשִׁים,
וְהַעֲבָדִים, וְהַקְטָנִים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֲרָשִׁים,
וְהַסּוּמִים,² וְהַרְשָׁעִים,³ וְהַבּוֹיִין,⁴ וְהַקְרוֹבִין,⁵
וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן.⁶ הָרִי אֵלּוּ עֲשָׂרָה.⁷

(2) הַעֲוָרִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. (3) כגון
שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו
שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב"ד. (4) שאינם
מקפידים על בשותם, וכמבואר לקמן פ"א ה"ה. (5) לבעלי
הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם,
וכמבואר לקמן פ"ג ה"א, ופ"ד ה"ו. (6) שעדותו מביאה
לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו,
ה"א. (7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

ב. נָשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנָאֹמֶר: עַל פִּי
שְׁנַיִם עֲדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה.⁸

(8) שנים, ולא שתיים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני
האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך
שאינ עדות בנשים, רש"י)... נאמר כאן שני, ונאמר להלן
(שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף
כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו
- אינו ידוע.

ג. וְכֵן הַטְּמֵטִים⁹ וְהָאֲנֵדְרוֹגִינוֹס¹⁰ פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
סֶפֶק אֲשֶׁהוּ¹¹. וְכָל מִי שֶׁהוּא סֶפֶק פֶּשֶׁר סֶפֶק פְּסוּל -
הָרִי הוּא פְּסוּל. שְׁאֵין הָעֵד בָּא אֲלֵא לְהוֹצִיא מִמּוֹן
עַל פִּי אוֹ לְחַיֵּב¹² עַל פִּי¹³, וְאֵין מוֹצִיאִין מִמּוֹן
מִסֶּפֶק¹⁴ וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסֶּפֶק דִּין תּוֹרָה.¹⁵

(9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה.
(10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב,
הכ"ד-כה). (11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל
עדות שבתורה כנשים". (12) עונש, מכות או מיתה.
(13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו.
(14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. (15) שאם ממון
(=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ
הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ ס"ו לה, סעיף יד, כתב הרמ"א:
תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות,
כגון בבית-הכנסת של נשים... שאשה רגילה ולא אנשים...
נשים נאמנות.

ד. הַעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנָאֹמֶר:
וְעֲשִׂיתֶם לוֹ פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִפְּלֵל
שְׁאָחִיו כְּמוֹהוּ: מִה אָחִיו בֶּן בְּרִית¹⁶, אִף הָעֵד בֶּן
בְּרִית¹⁷. קָל וְחִמְר לְעוֹבְדֵי פוֹכְכִים¹⁸: אִם עֲבָדִים,
שֶׁהֵן בְּמִקְצַת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הָעוֹבְדֵי פוֹכְכִים לֹא כָּל
שָׁפָן¹⁹ ! ?

(16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם
כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות
את בני ישראל". (17) והעבד אינו חייב אלא במצוות
שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את

(13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון
שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. (14) כחרשים,
שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל
ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט,
הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר,
השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד.
(15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית
לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו
במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין
מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב
יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" -
כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את
כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן
זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חברו,
או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב-יד שניהם, כדי
שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על
ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י).
וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן
בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי
כדברי רבינו כאן. (16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב"ג.
(17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. (18) כדעת רבנן בתראי
בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשֹּׁטֶר¹⁹, או שְׁנֵמֶצָא
אֲצִילוֹ כְּתוּב בְּפִנְקֶסוֹ בְּכַתֵּב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הָעֵיד אוֹתִי
עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָף וְכָף: אִם זָכָר מֵעַצְמוֹ²⁰, או
הַזְכִּירוֹהוּ אַחֲרֵים וְנִזְכָּר - מֵעֵיד²¹; וְאִם לֹא - אֶסוּר
לְהָעֵיד. שְׁאֵין זֶה דוֹמָה אֲלֵא לְמִי שְׁאָמַר לוֹ אָדָם
נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֲצִל פְּלוֹנִי כֶּף וְכָף, וְהָעֵיד הוּא
שִׁישׁ לָזֶה אֲצִל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר כְּלוֹם,
אֲלֵא מִפִּי הָאֶחָד שְׁמַע וְהָעֵיד.²²

(19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה.
(20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. (21) כתובות כ, א
"כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה
שנים". ומפרש רבינו שזה מכון גם לשטר ממש, וגם
לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם
(כסף משנה). (22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול,
כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש
רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה
מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך
(=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה
בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא
אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות
דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד,
הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן
אומדות".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) עֲשֶׂה מִיָּנִי פְּסוּלוֹת בְּעֵדִים. שְׁלִבִים שׁוֹנִים בְּעֵדוֹת הַשּׁוֹטִים
וחולי נכפה.

9 א. עֲשֶׂה מִיָּנִי פְּסוּלוֹת הֵם. כָּל מִי שְׁנֵמֶצָא בּוֹ אֶחָד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ה' אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנתינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבבא-בבבא קנה, ב). (32) פ"ב, שם.

ח. קָטַן שֶׁהִגִּיעַ לְכָלֵּל שְׁנוֹתָיו שֶׁנֶּאֱרָא בּוֹ סִמְנֵי בְּגָדוֹת מִלְּמַעְלָה³³ - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה³⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְקַבְּלִין עֲדוּתוֹ עַד שֶׁיִּבְדֹּק³⁵. וְכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטֵיב מַשָּׂא וּמַתָּן³⁶ - אֵין עֲדוּתוֹ עֲדוּת בְּקַרְקָעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּדְבָרִים, שֶׁהֵרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ³⁷. אֲבָל בְּעֲדוּת מִטְּלָטְלִין - מְקַבְּלִין עֲדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא גְדוֹל³⁸.

(33) שערות הזקן ושערות בית השחי. (34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי-אפשר לעלין לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושו להל' אישות פ"ב, אות ע. (35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". (36) מקח וממכר. (37) בבא-בבבא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). (38) ואינו שוטה (בבא-בבבא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, ה"ב-ג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתישבה דעתו בדרכי העולם".

ט. הַשּׁוֹטָה פְּסוּל לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת³⁹. וְלֹא שׁוֹטָה שֶׁהוּא מְהֵלֵךְ עִרֹם וּמְשַׁבֵּר פְּלִים וְזוֹרֵק אֲבָנִים בְּלִבָּד, אֲלֵא פֶל מִי שֶׁנִּטְרָפָה⁴⁰ דַּעְתּוֹ, וְנִמְצְאָת דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֶׁת תְּמִיד בְּדְבָר מִן הַדְּבָרִים⁴¹, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל פְּעֻנֵּן בְּשָׂר דְּבָרִים - הֵרִי זֶה פְּסוּל, וּבְכָלֵּל שׁוֹטִים יִחְשַׁב⁴². הַנִּכְפָּה⁴³: בַּעַת כְּפִיתוֹ - פְּסוּל, וּבַעַת שֶׁהוּא בָּרִיא - כְּשָׂר⁴⁴. וְאֶחָד הַנִּכְפָּה מִזְמָן לְזְמָן אוֹ הַנִּכְפָּה תְּמִיד בְּלֹא עַת קְבוּעָה⁴⁵. וְהוּא שֶׁלֹּא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֶׁת תְּמִיד, שֶׁהֵרִי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שָׁגִם בַּעַת בְּרִיאֻתָם דַּעְתָּם מְטַרְפָּת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֲדוּת הַנִּכְפִּין הַרְבֵּה⁴⁶.

(39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא-בבבא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". (40) נתבלבלה. (41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. (42) חגיגה ג, ב. וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". (43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. (44) ראש השנה כח, א. (45) הרי זה כשר כשהוא בריא. (46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

י. הַפְּתָאִים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין מְפִרִין דְּבָרִים שְׁסוּתְרִין זֶה אֶת זֶה⁴⁷, וְלֹא יִבְיֶנוּ עֲנִיֵּי הַדְּבָר בְּדֶרֶךְ שְׁמִיכִין שָׂרָה

העבר שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". (18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. (19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י"א) "מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

ה. מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין²⁰ - פְּסוּל²¹.

(20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. (21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבית ישראל, כמבואר שם, ה"ו. ובבבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

ו. פֶּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַר²² וְהֵרִי הוּא מַחֲסֵר גִּט שֶׁחֲרוּר²³ - פְּסוּל²⁴; עַד שֶׁיִּגִּיעַ גִּט לִידוֹ²⁵, וְיַעֲשֶׂה מְקַלָּל בְּנֵי בְרִית, וְאַחֵר כֶּן יַעֲיֵד²⁶.

(22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם ע"א. (23) שטר שחרור להתירו בבית ישראל, שם. (24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. (25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ב. (26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פ"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קריית מלך).

ז. הַקְּטָנִים פְּסוּלִין לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֲדֵים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא קְטָנִים²⁷. אֲפֹלוּ הֵיךְ הַקָּטָן נָכוֹן וְחָכָם - הֵרִי הוּא פְּסוּל, עַד שֶׁיִּבְיֵא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת²⁸ אַחֵר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִמְנֵי מִסְּמִינֵי סְרוּס²⁹ - הֵרִי זֶה סְרוּס³⁰, וְיַעֲיֵד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יַעֲיֵד עַד רֵב שְׁנוֹתָיו³¹, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³².

(27) בבא-בבבא קנה, ב. (28) למטה, במקומות הידועים לשיעור (הל' אישות פ"ב, ה"י). (29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, ה"ג). (30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדין גדול לכל דבריו (שם, ה"א). (31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 עם הארץ, וכן המבדלים והנחפזים בדעתם⁴⁸
 2 והמשתגעים ביותר⁴⁹ - הרי אלו בכלל השוטים⁵⁰.
 3 ודבר זה לפי מה שיראה הדין, שאי אפשר לבנון
 4 הדעת⁵¹ בכתב.

- (62) גיטין כג, א. (63) מכירים הם את בעלי הדין.
 (64) בבא-בבא קמא, א. (65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו:
 "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה
 מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה".
 (66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א.

פרק עשירי

- (1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו
 רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגולנים הפסולים לעדות.

- א. הרשעים פסולים לעדות מן התורה. שְׁנֵאָמַר: אֵל
 תִּשָּׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִיטֵעַ עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
 לְמַדוּ: אֵל תִּשָּׁת רָשָׁע עֵד³. וְאִפְּלוּ עַד כָּשָׁר שְׂוִידֵעַ
 בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאִין הַדִּינִים מְפִירִין רָשָׁעוֹ -
 אֲסוּר לוֹ לְהַעֲיֵד עִמוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עֲדוּת אָמֶת;
 מִפְּנֵי שֶׁמֶצֶטְרֵף עִמוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַכָּשָׁר הַשִּׁית יָדוֹ עִם
 הַרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֲדוּתוֹ⁴. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר עַד
 כָּשָׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֲדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהַעֲד הַשְּׁנִי
 עִמוֹ עַד שֶׁקֶר, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְהַעֲיֵד. שְׁנֵאָמַר: אֵל תִּשָּׁת
 יָדְךָ עִם רָשָׁע⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולים לעדות מן התורה.."

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח"
 האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר
 ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא
 פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון
 שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין
 עליה מלקות" (הל' עדות פ"ה ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד
 על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע יחשד
 על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר
 נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיוודע בחברו שהוא רשע... אסור לו
 להעיד עמו או ע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל'
 עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו
 להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין)
 שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של
 העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת פסול, וא"כ
 משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי
 שפסלתו התורה.

(על פי "זין מלכות" ספר שופטים סימן טו)

- 5 יא. החרש - פְּשׁוּטָה, שֶׁאֵין דַּעַתוֹ נְכוֹנָה וְאִינוּ בִּן
 6 מְצוּת⁵². וְאֶחָד חֲרָשׁ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ
 7 וְאִינוּ מְדַבֵּר⁵³, אֵף עַל פִּי שֶׁרְאִיתוֹ רְאִיָּה מַעֲלָה
 8 וְדַעַתוֹ נְכוֹנָה - צָרִיךְ לְהַעֲיֵד בְּבֵית דִּין בְּפִיּוֹ⁵⁴, אוֹ
 9 שִׁיְהִיָּה רְאוּי לְהַעֲיֵד בְּפִיּוֹ⁵⁵, וְיִהְיֶה רְאוּי לְשִׁמְעַ
 10 הַדִּינִים וְהָאִיּוֹם שֶׁמֵּאִמִּין עָלָיו⁵⁶. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתַּק⁵⁷,
 11 אֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְעֵנָן גִּטִּין⁵⁸
 12 וְנִמְצְאָת עֲדוּתוֹ מְכוּנָת, וְהַעֲיֵד בְּפִיּוֹ בְּכַתֵּב יָדוֹ -
 13 אִינוּ עֲדוּת כָּלֵל⁵⁹. חוּץ מִעֲדוּת אִשָּׁה⁶⁰, לְפִי
 14 שֶׁבְּעֲגוּנָה הִקְלוּ⁶¹.

(52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו
 (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו
 כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו
 בן דעת. (53) עדותו פסולה. (54) גיטין עא, א שנאמר
 (דברים יז, ו) "על-פי שנים עדים" - מפייהם ולא מפי כתבם.
 (55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב -
 עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת
 ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושונו
 לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי
 רבינו כך: צריך להעיד בבית-דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע
 הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת
 רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום
 פנים. (56) כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות
 פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא
 יגיד ונשא את עונו - להוציא את האילם". (57) נעשה
 אילם מחמת חולי, בניגוד ל'שומע ואינו מדבר' - שהוא
 מלידה. (58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם
 אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת
 עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"טז. (59) גיטין עא,
 א. (60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם).
 (61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התיירו בעדות
 עגונה, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"טז. פ"ג, הכ"ט.

- 15 יב. הסומים, אף על פי שֶׁמְפִירִין הִקְלוּ⁶² וְיָדַעוּ

רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נזו". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". (15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. (16) שארזו בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם-משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". (17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פ"א, ה"ו. (18) לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". (19) בכת"י תימן: שאיסורם.

(2) סנהדרין כז, א. (3) שכונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. (4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). (5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית-הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על-פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

1 ב. אי זהו רשע? כל שעבר עברה שחיבין עליה
2 מלקות⁶ - זהו רשע, ופסול⁷. שהרי התורה קראה
3 למחייב מלקות רשע, שנאמר: והיה אם בן הפות
4 הרשע. ואין צריך לומר מחייב מיתת בית דין, שהוא
5 פסול. שנאמר: אשר הוא רשע למות.

(6) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. (7) וכן אמרו (סנהדרין כז, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

6 ג. עבר עברה שחיבין עליה מלקות מן התורה -
7 הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החיוב שפה
8 מדבריהם - הרי זה פסול מדבריהם. כיצד? אכל
9 בשר בהמה בחלב, או שאכל גבלות⁸ ושקצים⁹
10 וכיוצא בהן, בין לתאבון¹⁰ בין להכעיס¹¹, או שחלל
11 את יום טוב הראשון, או שלבש שעטנז שהוא
12 שוע¹² או טווי¹³ או נזף¹⁴ - הרי זה פסול לעדות מן
13 התורה. אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל
14 יום טוב שני של גלויות¹⁵, או שלבש בגד צמר
15 שאבד בו חוט של פשתן¹⁶ וכיוצא בו - הרי הוא
16 פסול מדבריהם¹⁷. וכבר מנינו¹⁸ כל עברה שחיבין
17 עליה מלקות. וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים
18 שאסורין¹⁹ מן התורה ודברים שאסורין מדבריהם.

(8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, ה"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". (9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. (10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". (11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אב"י. (12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. (13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. (14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונזף". שעטנז - נטריקון: שוע טווי ונזף. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשעי ועזיל (=טווי) וניזף". וכן אמר

ד. ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות, אף על
פי שהן בגי תשלומין ואין בגי מלקות²⁰. הואיל
ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס - פסולין²¹.
שנאמר: כי יקום עד חמס באיש. כגון הגנבים
והחמסנים²², אף על פי שהחזיר - פסול לעדות
מצת שגנב או גזל²³. וכן עד זומם²⁴, אף על פי
שהזום בעדות ממון²⁵ ושלם - הרי זה פסול מן
התורה לכל עדות²⁶. ומאימתי הוא נפסל? מצת
שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הזום על אותה
עדות אלא אחר כמה ימים²⁷. וכן המלוה ברבית,
אחד המלוה ואחד הלוה - שניהם פסולין לעדות²⁸.
אם רבית קצוצה²⁹ עשו - הרי הן פסולין מן התורה,
ואם אבק רבית³⁰ עשו - הרי הן פסולין מדבריהם.
וכן כל העובר על גזל של דבריהם - הרי הוא פסול
מדבריהם. כיצד? החמסנים, והם הלוקחים קרקע
או מטלטלין שלא ברצון הבעלים, אף על פי
שנותנין הדמים - הרי אלו פסולין מדבריהם³¹. וכן
הרועים, אחד רועי בהמה דקה³² ואחד רועי בהמה
גסה³³ של עצמן - הרי הן פסולין; שחזקתן פושטין
ידיהן בגזל, ומניחים בהמתן לרעות בשדות
ופרדסים של אחרים. ולפיכך, סתם רועה³⁴ -
פסול³⁵. ומגדלי בהמה דקה בארץ ישראל³⁶ -
פסולין³⁷; אבל בחוצה לארץ - כשרין³⁸. ומתיר לגדל
בהמה גסה בכל מקום³⁹. וכן המוכסין⁴⁰ - סתמן
פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להם
בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמן⁴¹. אבל גבאי
מנת המלך⁴² - סתמן⁴³ כשרים. ואם נודע שלקחו
אפלו פעם אחת יתר מן הראוי להם לגבות - הרי
אלו פסולין⁴⁴. וכן מפריחי יונים בשוב - פסולין;
מפני שחזקתן שגוזלים יונים של אחרים בהנם⁴⁵.
וכן סוחר שביעית. והם בגי אדם שיושבין בטלים,
ובינן שבאה שביעית⁴⁶ פושטים ידיהן ומתחילין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. (29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבריו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. (30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבריו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). (31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, ה"א: "התאווה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". (32) כגון עזים וצאן. (33) בקר וכיוצא בו. (34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. (35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא-מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. (36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. (37) סנהדרין שם, שאי-אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. (38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא-קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. (39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא-קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. (40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף-משנה). (41) והרי הם כגזולנים (סנהדרין שם). (42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. (43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. (44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השווה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף-משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזולן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזולן, שאינם יודעים למי להחזיר, וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. (45) שמלמדים אותן להביא יונים משוככות אחרים לבית בעלים עלי-כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזולן מדבריהם". ודוקא ביישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השוכך מן הישוב

1 לִשְׂאֵל וּלְתֵן בְּפִרוֹתָא⁴⁷; שְׁחֻזָּתָא אֱלֹו שְׁהֵן אוֹסְפִין פִּירוֹת
2 שְׂבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סְחוּרָה⁴⁸. וְכֵן מְשַׁחֵק בְּקוֹבְנָא⁴⁹.
3 וְהוּא שְׂלֵא תְהִיָּה לוֹ אֲמָנוּת⁵⁰ אֲלָא הוּא. הוּאֵל וְאִינוּ
4 עוֹסֵק בִּישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרִי זֶה בְּחֻזָּתָא שְׂאוּכָל
5 מִן הַקּוֹבְנָא, שְׁהוּא אֲבָק גְּזוּל⁵¹. וְלֹא בְּקוֹבְנָא בְּלָבָד,
6 אֲלָא אֲפִלוּ מְשַׁחֵקִים בְּקִלְפֵי אֲגוּזִים וְקִלְפֵי רְמוֹנִים⁵².
7 וְכֵן לֹא יוֹנִים בְּלָבָד אֲמָרוּ⁵³, אֲלָא אֲפִלוּ הַמְשַׁחֵקִים⁵⁴
8 בְּבִהְמָה חֲתִיָּה וְעוֹף, וְאוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרִי, אוֹ
9 כָּל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרִי - יִטֵּל בְּעֵלְיוֹ אֶת שְׁנִיָּהּ. וְכֵן
10 כָּל פִּיּוּצָא בְּשֻׁחוֹק זֶה. וְהוּא שְׂלֵא תְהִיָּה לוֹ אֲמָנוּת
11 אֲלָא שְׁחוֹק זֶה - הֲרִי הוּא פְּסוּל. וְכָל אֱלֹו פְּסוּלִין
12 מְדַבְּרִיהֶם⁵⁵.

(20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פ"ה, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. (21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. (22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל-כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביא להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף-משנה לגרוס כאן: והגזולנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזולנים. (23) עד שישבו וינדע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פ"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרת... ויחזרו בהם חזרה גמורה". (24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פ"ה, ה"א. (25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פ"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישבו בתשובה (כסף-משנה). (26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. (27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). (28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא-תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלוה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחריך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעדי חמס (כסף-משנה). ולדעת המגיד-משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלא זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים

49) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתו אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. 60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר נגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף-משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ח

פרק אחד עשר

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכחן גדול.

- א. מי שאינו לא במקרא ולא במשנה² ולא בדרך⁶ ארץ³ - הרי זה בחזקת רשע, ופסול לעדות מדבריהם⁴. שכל מי שציר עד כף - חזקה שהוא עובר על רב העברות שיבואו לידי⁵.

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בורשת פנים.

- ב. לפיכך, אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו עדות⁷. אלא אם כן החזק שהוא עוסק במצות ובגמילות חסדים, ונוהג בדרך הישרים⁸, ויש בו דרך ארץ - מקבלין עדותו, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה⁹.

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחודוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

- ג. נמצאת אומר: כל תלמיד חכם - בחזקת פשר, עד שיפסול¹⁰. כל עם הארץ¹¹ - בחזקת שהוא פסול¹², עד שיחזק שהוא הולך בדרך הישרים¹³.

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגיא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל

ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא-קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים) ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא-אם-כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. 46) שנת השמיטה. 47) שהם הפקר לכל. 48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירים על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד נוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם-הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה השנית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף-משנה). 49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשמין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". 50) התעסקות. 51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י"א, כתב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גזול... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". 52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). 53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". 54) ובכ"י תימן, וכן בדפוס רומי ווינצ'אה: הממירין (=מתעריבים). 55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיוודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממנו.

- ה. אריס⁵⁶ שלקח דבר מועט מן הפרות שבפרו⁵⁷
- בימי ניסן וימי תשרי⁵⁸ קדם שתגמר מלאכתו, אף על פי שלקח שלא מדעת בעל השדה - אינו גנב⁵⁹
- וכשר לעדות⁶⁰; שאין בעל השדה מקפיד עליו⁶¹.
- וכן כל פיוצא בזה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. 57) הקדימו להתבשל. 58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף.

וכן האוכלין צדקה של גויים בפרהסיא.

בגמרא (סנהדרין כו, ב) "אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולים לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצנעא לא כו". ואם אי אפשר לי' מותר אף בפרהסיא. ופירשו כל המפרשים ש"אוכלי דבר אחר, היינו לוקחי צדקה מעכו"ם". ובטעם האיסור כתב רש"י שהוא "חילול ה' מחמת ממון, והוי לי' עד חמס מחמת ממון". אבל הרמב"ם כאן כתב הטעם, שהאוכלין צדקה של גויים בפרהסיא הם בכלל הבזויין שפסולים לעדות.

ויש לומר סיבת החילוק בין רש"י לרמב"ם בספר הי"ד, כי מקור הדין שהבזויין פסולים לעדות הוא בסוף פ"א דקידושין, בנוגע למי שאינו מן הישוב, ויש אומרים שפסול לעדות כיון שאינו מקפיד על עצמו ואין לו בוש פנים ואינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

רש"י בסנהדרין פירש אליבא דכו"ע, ולא רק כה"ש אומרים' שדווקא האוכל בשוק פסול לעדות, וממילא הלוקח צדקה מן העכו"ם לא נחשב לפסול לכולי עלמא, ולכן הוצרך לפרש שלקחת צדקה מעכו"ם אסור מצד חילול ה'.

אבל הרמב"ם בספר הי"ד פירש אליבא דהלכתא של ה"ש אומרים' שאוכל בשוק "פסול לעדות", ולכן כתב ש"מכלל אלו האוכלים צדקה של עכו"ם בפרהסיא כו' מבזין את עצמן ואינן חוששין".

(ע"פ רשימות ח', ק"ט ס"א)

(15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת ה"ח לחושן משפט סימן לד' כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. (16) "שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). (17) "הגרע (=מקוץ דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). (18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. (19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

- 15 ו. מה בין פסול לעדות מן התורה²⁰ לפסול
- 16 מדבריהם? שפסול מן התורה שיהיה - עדותו
- 17 בטלה, אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות

בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם-כן הם תלמידי חכמים.

1 ד. וכל מי שיקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו
2 חזקה זו, או קדם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג
3 במצות ובדרך ארץ - הרי זה הדייט, ועתיד לתן את
4 הדין¹⁴; שהרי מאבד ממון של ישראל על פי
5 רשעים.

(14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

6 ה. וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם. והם
7 האנשים שהולכין ואוכלין בשוק בפני כל העם¹⁵,
8 וכגון אלו שהולכין ערמים בשוק¹⁶ בעת שהן
9 עוסקין במלאכה מנולת, וכיצא באלו¹⁷ שאין
10 מקפידין על הבשת. שכל אלו חשובין ככלב, ואין
11 מקפידין על עדות שקר¹⁸. ומכלל אלו: האוכלין
12 צדקה של עובדי פוכבים בפרהסיא. אף על פי
13 שאפשר להן שיזונו בצנעה, מכזים עצמן ואינן
14 חוששין. כל אלו פסולין מדבריהם¹⁹.

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על-פי מה שכתב בפ"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית-דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי עלידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"הישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

ולא לו". (31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא יראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. (32) באטליו, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור חמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שיפול בו מום. (33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. (34) בדפוסים קדומים: בעל המזמן. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עה, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכו"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ט. מלכי ישראל³⁵ - לא מעידין³⁶ ולא מעידין¹⁹ עליהן; מפני שהן אֱלֹמִים³⁷, בעלי זרוע, ואין נקנעין תחת על הדגנים³⁸. אַבֵּל פֶּהַן גְּדוֹל - מעידין עליהן³⁹, ומעיד הוא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּט⁴⁰.

(35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים ב, כג, כב. (36) בדפוס רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. (37) אימתנים. (38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. (39) סנהדרין יח, א. (40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. המוסרין⁴¹ והאפיקורסין⁴² והמומרים⁴³ - לא העריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות; שלא מנו אלא רשעי ישראל⁴⁴, אַבֵּל אֱלוֹ הַמוֹרְדִּין הַפּוֹפְרִין - פחותין הן מן העובדי כוכבים. שהעובדי

1 וּבְכַתִּי מִדְרָשׁוֹת²¹; וְהַפְסוֹל מִדְּבָרֵיהֶם - צְרִיף
2 הַכְרִיזָה²². לְפִיכָף, כָּל עֲדוֹת שֶׁהָעֵיד קָדָם שֶׁהָכִרְיָו
3 עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא לֵאבֹד זְכוֹת הָעָם,
4 שֶׁהָרִי לֹא יִדְעוּ שֶׁהוּא פְּסוּל²³, וְאֵין פְּסוּלוֹ אֵלָּא
5 מִדְּבָרֵיהֶם²⁴.

(20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג"ד. (21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). (22) להודיע פסולו ברבים. (23) ומסרו לו עדות על ממונם. (24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקוביאי, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

ז. עַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאַסּוּרִין²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּסוּל
7 לְשֹׂאֵר עֲדֵיאוֹת. שֶׁהָרִי רָשָׁע בְּעִבְרָה²⁶ שֶׁשָּׁחַט -
8 שְׁחִיטָתוֹ פְּשָׁרָה²⁷, וְנֶאֱמַן לוֹמַר: כִּהְלַכְהָ שְׁחִטָּתִי.
9 אַבֵּל הַחֲשׁוֹד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמַן עַל שְׁלוֹ²⁸, אַבֵּל
10 נֶאֱמַן הוּא עַל אֲחֵרִים²⁹.

(25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל עַל הַפְּרִשְׁתִּי תְּרוּמָה וְעַל הַשְּׁחִיטָה וְעַל נִיקּוּר הַגִּיד וְהַחֲלָב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. (26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. (27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות תיבאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד ט"ו. (28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. (29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכָף, הַחֲשׁוֹד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בּוֹ
12 וְלִהְיֵיד בּוֹ לְאַחֲרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדִי
13 שִׁיחֲנוּ אַחֲרֵים³⁰. מֵיִצֵּד? נֶאֱמַן עִם הָאָרֶץ לוֹמַר:
14 פְּרוֹת פְּלוֹנִי מִתְּקַנִּים הֵם³¹, וְנֶאֱמַן הַחֲשׁוֹד לְמַכּוֹ
15 בְּשׁוֹר בְּכוֹר³² לוֹמַר: בְּשׁוֹר זֶה שֶׁמוֹכֵר פְּלוֹנִי חֲלִין
16 הוּא. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מִשְׁאָר הָאֲסוּרִין. לְפִי
17 שְׂאִימַת הָאֲסוּרִים עַל הָרָשָׁעִים³³, וְאֵין אִימַת
18 הַמְּמוֹן³⁴ עֲלֵיהֶם.

(30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 פּוֹכְבִּים - לֹא מַעֲלִין⁴⁵ וְלֹא מוֹרִידִין⁴⁶, וַיֵּשׁ
2 לַחֲסִידֵיהֶן⁴⁷ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁸; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא
3 מַעֲלִין⁴⁹, וְאֵין לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰.

(41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב.
(42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנו להכעיס הרי זה אפיקורס".
(43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החזור לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידיבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסח ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה ש"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים".
(44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמנות ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. (45) מן הבור להצילים. (46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. (47) המקיימים שבע מצוות בני נח. (48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. (49) "מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". (50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פֶּרֶק שְׁנִים עָשָׂר

(1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

- 4 א. כָּל הַנִּפְסָל בְּעִבְרָה, אִם הָעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֲדִים
5 שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אִף עַל פִּי שְׁלֹשׁ הַתְּרוֹ בּוֹ²,
6 שֶׁהָרִי אֵינוֹ לוֹקָה⁴ - הָרִי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת⁵. בְּמָה
7 דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שְׁשָׁשֶׁט⁶
8 בִּישְׁרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְשָׁקֶר⁷ או
9 לְשׁוּא⁸, או גָּזַל או גָּנֵב⁹, או אָכַל נֶבֱלָה וּכְיוֹצֵא בּוֹ;
10 אָבֵל אִם רָאוּהוּ עֲדִים עוֹבֵר עַל דְּבָר שֶׁקָּרֹב הָעוֹשָׂה
11 לְהִיּוֹת שׁוֹגֵג¹⁰ - צָרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחֵר כֶּף יִפְסֹל.
12 כִּיֵּצֵד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר¹¹ או מַתִּיר בְּשֶׁבֶת - צָרִיכִין
13 לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶה חֲלוּל שְׁבֵת, מִפְּנֵי שֶׁרֵב הָעָם אֵינֶן
14 יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת או
15 בְּיוֹם טוֹב - צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהֵיוֹם שְׁבֵת, שְׁמָא
16 שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשָׁחָק בְּקוֹבֵא תְּמִיד, או מִי
- 2 ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בְּעִבְרָה¹⁶ עַל פִּי עֶצְמוֹ. כִּיֵּצֵד?²³
24 הָרִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב או גָּזַל או הִלְוָה
25 בְּרִבִּית, אִף עַל פִּי שְׁמִשְׁלָם עַל פִּי עֶצְמוֹ¹⁷ - אֵינוֹ
26 נִפְסָל¹⁸. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָבַד נֶבֱלָה או פָּעַל אֶסְתֵּרָה¹⁹
27 - אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁהִיּוֹ שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים; שֶׁאֵין אָדָם
28 מְשִׁים אֶת עֶצְמוֹ רָשָׁע²⁰. לְפִיכָּה, רָאוּבֵן שֶׁהָעִיד עָלָיו
29 שֶׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהָעִיד לוֹי וְאָמַר: לִי הִלְוָה²¹
30 בְּרִבִּית - הָרִי רָאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שֶׁמְעוֹן וְלוֹי. אִף
31 עַל פִּי שֶׁהָרִי הוֹדָה לוֹי שֶׁלוֹה בְּרִבִּית²² - אֵינוֹ מְשִׁים
32 עֶצְמוֹ רָשָׁע, וְנִגְמָן עַל רָאוּבֵן וְאֵינוֹ נִגְמָן עַל
33 עֶצְמוֹ²³. וְכֵן מִי שֶׁהָעִיד שֶׁפְּלוֹנִי רָבְעוֹ²⁴, בֵּין בְּאֶנְסוֹ²⁵
34 שֶׁל נִרְבַּע בֵּין בְּרָצוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מַצְטָרְפִין

פסולי עדות, שהן פסולין משום ממון שהמסו או
שגזלו, אף על פי ששלמו - צריכין תשובה³⁹, והרי
הן פסולין עד שיתדע שחזרו בהן מדרך הרע⁴⁰.

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים
המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד
(כסף-משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ז, ה"ז:
"שנאמר (דברים כה, ג) ונקהל אחיך לעניך" - כיון שלקה,
הרי הוא אחיך, "ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען
ונטען פ"ב ה"י, כתב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד
על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו
בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל
עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף
התשובה עם המלקות (כסף-משנה). וראה בלחם-משנה שם.
וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי
שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו".
ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין
ירד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע
לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים
(רדב"י). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזול
וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא
משעה שיעידו עליהם בבית-דין שחזרו בתשובה, וכל
השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד
שהעידו עליהם בבית-דין) פסולים (כסף-משנה שם), וכן
נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

ה. מאימתי חזרת מלוים ברבית? משיקצו
שטרותיהן⁴¹ מעצמן, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא
ילוו ברבית אפילו לעוברי פוכבים⁴².

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את
הקרן בעל-פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג).
42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו,
כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים
להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם
ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

ו. מאימתי חזרת המשחקין בקוביא? משישפרו את
פסיפסיהם⁴³, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא יעשו
אפילו בקוביא⁴⁴.

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה
לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים
בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". 44) שם.

ז. מאימתי חזרת מפריחי יונים? משישפרו את
הפלים שצדין בהן⁴⁵, ויחזרו בהן חזרה גמורה
שאפילו במדבר⁴⁶ לא יעשו⁴⁷.

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד.
46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים,
שאינן להן שום בעלים. 47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א
בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים
בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרחיקו".

להרגו²⁶. פלוני בא על אשתו - הוא ואחר מצטרפין
להרגו, אבל לא להרגה²⁷. וכן כל פיוצא בזה²⁸.
פלוני רבע את שורו - הוא ואחר מצטרפין להרגו²⁹;
שאין אדם קרוב אצל ממונו³⁰.

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל-דין
כמאה עדים היא, כמבואר בבבא-מציעא ג, ב. 18) לעדות.
19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה.
20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב
לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). 21) אותו ראובן.
22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע
פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגין (=חולקים)
דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי
עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פ"ג, ה"י.
24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו,
שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך
להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא
כלפי חבריו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני
רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וכתוספות' שם).
27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים
דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י,
א). 28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. 29) את הרובע
ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין
אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן,
שאינו בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם
ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין
שם, וכפירוש רש"י).

ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה
מאלו העברות³¹, ובאו שנים והעידו שעשה תשובה
וחזר בו, או שלקה³² - הרי זה פשר³³. אבל אם באו
שנים והכחישום, ואמרו: לא עשה עברה זו ולא
נפסל - הרי זה ספק פסול³⁴. לפיכך לא יעיד, ואין
מוציאין ממון בעדותו³⁵, ולא ידון³⁶, עד שיתדע
שעשה תשובה.

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמך בהלכה
הבאה יתבאר, שם"שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו".
33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה
לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה
ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין
אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון
שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין
להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן
אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון
בחזקת בעליו. ולדעת הרב"ז לא יעיד בין להוציא ממון
בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון,
כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה
ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר
מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פסולים בדיינים".

ד. כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה³⁷ בין
שלקה בבית דין - חוזר לכשרותו³⁸. אבל שאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואין ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וכן עד זומם⁶³ שהלך למקום שאין מפירין אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי זה עשה תשובה, וחזר לכשרותו⁶⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פ"ח, ה"א. (64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף-משנה).

פרק שלשה עשר

(1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לענין עדות.

א. הקרובים פסולים לעדות מן התורה. שנאמר: לא יומתו אבות על בנים. מפי השמועה² למדו, שפסול לאו זה: שלא יומתו אבות על פי בנים³, ולא בנים על פי אבות⁴. והוא הדין לשאר קרובים⁵. אין פסולין מדין תורה אלא קרובים ממשפחת אב בלבד⁶, והם: האב עם הבן ועם בן הבן, והאחין מן האב זה עם זה, ובניהן זה עם זה, ואין צריך לומר הדודים⁷ עם בן אחיו. אבל שאר הקרובים מן האם או מדרגת האישות⁸ - כלן פסולין מדבריהם⁹.

(2) מתורה שבעל-פה, שקיבלו ממשנה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. (3) על-פי עדות בנים. (4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). (5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בבאורנו שם. (6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששינו (בבא-בבא ק"ח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. (7) בכת"י תימן: הדוד. (8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. (9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, 'אבות' 'אבות' שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קריית ספר" מסביר, שכונת הגמרא לרבות קרובי האם,

ח. מאימתי חזרת סוחר שביעית? משהגיע שביעית ויבדקו⁴⁹. ולא חזרת דברים בלבד⁵⁰, אלא פותב⁵¹: אני פלוני בן פלוני פנסתי מאתים וזו מפרות שביעית, והרי הם נתונים במתנה לעניים.

(48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". (49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. (50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים" - לומר: לא נוסף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". (51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מאימתי חזרת המועל בשבועה? משיבוא לבית דין שאין מפירין אותו, ויאמר להם: חשוד אני⁵³. או יתחייב שבועה בבית דין שאין מפירין אותו בממון חשוב⁵⁴, וישלם ולא ירצה להשבע⁵⁵. וכן טפח⁵⁶ שהיה בודק⁵⁷ לעצמו ומוכר, ויצאת טרפה מתחת ידו⁵⁸, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה⁵⁹ שהן פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה ממעשיו שנחם על רעתו. וילבש שחרים⁶⁰, ויכסה שחרים, וילך למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בממון חשוב⁶¹. או יציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב⁶².

(52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. (53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישיבועהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). (54) בסכום גדול. (55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. (56) שוחט. (57) בודק סכיניו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. (58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. (59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף-משנה). (60) שלבשת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים" - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך, וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראייה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). (62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב הנ"מקוי יוסף: יצאה טריפה מתחת ידו

הָאֵב עִם בֶּן בְּנוֹ - פְּסוּל²⁰; וְעַם בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא
רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כְּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן²¹.
וְכֵן הִדְרָךְ בְּנִקְבוֹת. בְּצֵד? שְׁתֵּי אָחִיו אוֹ אֶחָ
וְאֶחָתוֹ, בֵּין מִן הָאֵב בֵּין מִן הָאֵם - הֲרִי הֵם רֵאשׁוֹן
בְּרֵאשׁוֹן. בְּנִיָּהֶם, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִיבוֹת - שְׁנֵי בְּשֵׁנֵי.
בְּנֵי בְּנִיָּהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנִיָּהֶן - שְׁלִישִׁי בְּשֵׁלִישִׁי.
כְּדִרָךְ שְׁאֵתָה מוֹנֶה בְּזָכָרִים רֵאשׁוֹן שְׁנֵי וְשְׁלִישִׁי, כֶּף
אֵתָה מוֹנֶה בְּנִקְבוֹת²².

~ נקודות משיחות קודש ~

"ועם בן בן בנו כשר."

לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אביו,
וכל שמצינו בהלכה (ש"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד
אבי אביו,

ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו
יצחק (ויגש מו, א.) "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו
כו" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות),
ולכן - עם בן בן בנו כשר.

והגם שלא מצינו ראייה לכיבוד אב ואם יותר משלושה
דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על
הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר
ברות, ומ"מ אין זה אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה,
בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' עמוד 644)

20) שזה ראשון בשני. 21) ר"ף שם, דיבור-המתחיל:
קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שְׁאֵתָה פְּסוּל לָהּ²³, כֶּף אֵתָה פְּסוּל
לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שְׁאֵתָה פְּסוּל
לָהּ²⁴, כֶּף אֵתָה פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ²⁵.

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך.
25) שם כח, ב' "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח,
יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך
היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה
לקמן הי"ג.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זֹו עִם זֹו שְׁנֵי בְּשֵׁנֵי²⁶ -
בְּעִלְיָהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה²⁷. אָבֵל אִם הָיוּ רֵאשׁוֹן
בְּרֵאשׁוֹן, כְּגוֹן שְׁלֵקָח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתּוֹ²⁸ - אֵין
מְעִידִין זֶה לָזֶה²⁹.

26) כגון בנות שתי אחיות. 27) שאין אומרים שתי פעמים
"בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה
כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת
ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב' (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל
הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל
חורגתו (= בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל
כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא
נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם:

שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני
דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת
קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא
מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם
בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת
קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים
בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרוֹבִים. אָפֵלוּ שְׁנֵי אָחִים
תְּאֻמִּים¹⁰ שְׁנִתְגִּיר - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שֶׁהִגֵּר שְׁנִתְגִּיר
- כְּקֵטָן שְׁנוֹלָד הוּא חָשׁוּב¹¹.

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתיים", ובוודאי
מאב אחד הם (יבמות צח, א.). 11) והרי הם זרים זה לזה,
ואין לגזור שמא יבואו להחזיר עדות אחים ישראל, כי עדות
לבית דין מסורה, ובית דין יודע, שגרים אין להם דין אחזה
(שם כב, א.), והשווה הל' איסורי ביאה פ"ד, הי"א-יב. ואם
היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון
שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה
לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל'
איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים,
ואין יעידו זה לזה (ש"ך לחור"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. הָאֲחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב¹² -
הֲרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. וּבְנִיָּהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁנֵי
בְּשֵׁנֵי. וּבְנֵי בְּנִיָּהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בְּשֵׁלִישִׁי¹³.

12) סנהדרין כח, ב' "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן
האם". 13) שם עמ' א.

ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן¹⁴ - כְּשֶׁר¹⁵, וְאֵין צְרִיךְ
לִזְמַר שְׁלִישִׁי בְּשֵׁנֵי¹⁶. אָבֵל שְׁנֵי בְּשֵׁנֵי¹⁷, וְאֵין צְרִיךְ
לִזְמַר שְׁנֵי בְּרֵאשׁוֹן¹⁸ - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים¹⁹.

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי
אביו. 15) בבא-בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו-
תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם,
וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו
שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן
אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע
שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול,
ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא-בתרא נגד הירושלמי
(רדב"ז). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן
שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון -
מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני
אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו.
19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים"
- שני אבות בעדות בניהם, ועל-כרחך בשני אחים ובניהם
- הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם:
"אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני
אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם,
ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן
לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. הָאֵב עִם בְּנוֹ - בְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ:

19 לְבַעַל בְּתֻלָּה, וְלֹא לְאִבְיָה⁴⁶ וְלֹא לְאִמָּה⁴⁷, וְלֹא לְבַעַל
20 אִמָּה⁴⁸ וְלֹא לְאִשֶּׁת אֲבִיהָ⁴⁹.

(43) שהרי זה ראשון בשני. (44) שאשה כבעלה. (45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן-בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחור"מ סי' לג ס"ק טו). (46) שכן שנינו שם: וחמיו. (47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל-שכן. (48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. (49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

21 יד. אֲשֶׁתוֹ אֶרֶוסָה, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִגְמְרָה הָאִישׁוֹת⁵⁰
22 - הָרִי הִיא כְּנִשׁוּאָה⁵¹ לְעֵנֵן עֲדוּת. [בְּמָה דְּבָרִים
23 אֲמֹרִים?] בְּאֶרֶסוֹתָ עֲצָמָה, שְׁאִינוּ מַעֲיֵד לָהּ; אֲכָל
24 אִם הָעֵיד לְקִרְוֵי אֶרֶוסָתוֹ, כְּגֹן בַּעַל אַחֻתָּה אוֹ בְּנָה
25 וּבִתָּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ⁵² עַד
26 שְׁשִׁעֲזָנָה⁵³.

(50) שעדיין לא נכנסה לחופה. (51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקברה דעתו אליה. (52) העדות. ובדפוס ויניצאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. (53) שעדיין לא נתקברה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיסור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחור"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

27 טו. זֶה שֶׁפִּסְלָה תוֹרַה עֲדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי
28 שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרִי אֵינוּ מַעֲיֵד לוֹ
29 לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ⁵⁴, אֲלָא גִזְרַת הַכְּתוּב הוּא⁵⁵.
30 לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - פֶּשֶׁר לְעֲדוּת, אֵף עַל פִּי
31 שֶׁהוּא פֶּסוּל לְדִינּוֹת⁵⁶; שְׁלֹא גִזְרַת תוֹרַה אֲלֵא עַל
32 הַקְּרוֹבִים⁵⁷.

(54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. (55) בבא-בבא קטן, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחתונו, ועל-כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כתוב: "והוא-הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו

"שני בראשון - תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחור"מ סי' לג ס"ק יד). (28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. (29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

1 ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אַחֻתוֹת - פֶּסוּלִין זֶה לְזֶה, וְהֲרִי הֵן
2 רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן³⁰.

(30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

3 ט. וְכֵן לֹא יַעֲיֵד לְבֵן אַחֻת אֲשֶׁתוֹ³¹, וְלֹא לְבַעַל בַּת
4 אַחֻת אֲשֶׁתוֹ³². אֲכָל מַעֲיֵד הוּא לְבֵן בַּעַל אַחֻת
5 אֲשֶׁתוֹ שִׁישׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת³³.

(31) שהרי זה ראשון בשני. (32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. (33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר, כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

6 י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אֶתָּה מַעֲיֵד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל
7 קְרוֹבָתְךָ³⁴ - הָרִי אֶתָּה מַעֲיֵד לְשֶׁאֶר קְרוֹבִי, כְּגֹן
8 בְּנִי³⁵ וְאֶחָיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אֶתָּה מַעֲיֵד לָהּ מִפְּנֵי
9 שֶׁהִיא אִשֶּׁת קְרוֹבָךְ³⁶ - הָרִי אֶתָּה מַעֲיֵד לְשֶׁאֶר
10 קְרוֹבֵיהָ³⁷.

(34) כגון בעל אחותך. (35) שיש לו מאשה אחרת. (36) כגון אשת אחיך. (37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף-משנה).

11 יא. אָבִי כֹלָה וְאָבִי חֵתָן³⁸ - מַעֲיֵדִים זֶה לְזֶה³⁹.

(38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחתנים. (39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

12 יב. אֲחִי הָאֵחַ מִן הָאֵם⁴⁰ - מַעֲיֵדִין זֶה לְזֶה, שֶׁהֲרִי
13 אֵין בִּינֵיהֶן קְרִיבָה כָּלָל. מַעֲיֵד? רַחֵל שֶׁנִּשְׁאָת לְיוֹסֵף
14 וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהִנֵּה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת
15 וְהוּא מְנַשֶּׂה⁴¹, וְיָמַת יוֹסֵף, וְנִשְׁאָת לְשִׁמְעוֹן וְיִלְדָה
16 מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הָרִי מְנַשֶּׂה וְיְהוּדָה מַעֲיֵדִין זֶה לְזֶה⁴².

(40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. (41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. (42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"ו, וכמבואר לעיל אות לו.

17 יג. הָאִישׁ עִם אֲשֶׁתוֹ - רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אֵינוּ
18 מַעֲיֵד לֹא לְבָנָהּ⁴³ וְלֹא לְאִשֶּׁת בְּנָהּ⁴⁴, וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא

9) מסמן גבולותיה, יש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. 10) חכם, מיושב בדעתו. 11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. 12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). 13) שעת ראיית העדות. 14) שעת הגדת העדות. 15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). 16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. 17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

ג. וַיֵּשׁ דְּבָרִים¹⁸ שְׁסוּמְכִין בְּהֵן עַל עֲדוֹת שְׁמַעִיד
כְּשֶׁהוּא גָדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרִיהֶם. וְאֵלּוּ
הֵן הַדְּבָרִים שְׁאֵדָם נֶאֱמָן לְהַעֲדִי בְּגִדְלוֹ עַל מֶה
שֶׁרָאָה בְּקִטְנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לֹמֵר: זֶה כָּתֹב יָדוֹ שֶׁל
אָבִי¹⁹, או שֶׁל רַבִּי, או שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שְׁקִיּוֹם
שְׁטוּרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם²⁰. זְכוּר אָנִי בְּפִלּוּנִית שְׁנִשְׁאָתָה,
וְנַעֲשֶׂה לָּהּ מִנְהַג הַבְּתוּלוֹת²¹; הוֹאִיל וְרַב נָשִׁים
בְּתוּלוֹת נִשְׂאוֹת²², וְכַתְּבָה מִדְּבָרֵיהֶם²³. שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה
בֵּית הַפֶּסֶס²⁴; מִפְּנֵי שְׁטִמְאָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם²⁵. וְעַד כָּאן
הֵינּוּ בְּאֵין בְּשִׁבְתָּה²⁶; שְׁעֲמָצוֹם הַתַּחֲנוּם עַד אֲלֵפִים
אֲמָה בְּלִבָּד מִדְּבָרֵיהֶם²⁷. שֶׁהִיא אִישׁ פְּלוּנִי יוֹצֵא
מִבֵּית הַסֶּפֶר²⁸ לְטַבֵּל²⁹ וְלֶאֱכַל בְּתוֹרְמוֹתוֹ לְעֶרֶב³⁰;
וְשֶׁהִיא חוֹלֵק עֲמָנוּ תְּרוּמָה³¹; וְשֶׁהֵינּוּ מוֹלִיכִים חֲלָה
וּמִתְּנוֹת³² לְפִלּוּנִי כֹהֵן עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ³³; וְאָמַר לִי
אָבָא: מִשְׁפָּחָה זֹאת כְּשֶׁרָא, מִשְׁפָּחָה זֹאת פְּסוּלָה³⁴;
וְאֶכְלֶנּוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוּנִי, שֶׁהָאֲכִילוּנִי³⁵ אָחִיר כְּדִי
לְהוֹדִיעַ שְׁאֲחִיהֶם פְּלוּנִי נִשָּׂא אִשָּׁה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת
לִּי³⁶. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֹּהֵן לֶאֱכַל
בְּתוֹרְמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁷ או לְחַחֲתוֹ מִמֶּנָּה³⁸.

18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. 19) החתום על השטר כעד. 20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שישטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. 21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא לבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זה, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. 22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). 23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. 24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכך שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש

מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". 56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. 57) וב"ספר החינוך" מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקמתם יחד אי אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוקר החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ח

פרק ארבעה עשר

1) דין קרוב ונתרחק - לענין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

1 א. כָּל מִי שְׁאִין אִתּוֹ מַעֲדִיד לֹו מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל
2 קְרוֹבָתוֹ², אִם מִתָּה אִשְׁתּוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָהּ לֹו
3 בָּנִים - הֲרִי זֶה נִתְרַחֵק וְכָשֵׁר.

2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. 3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כו, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

4 ב. מִי שֶׁהִיא יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ עֲדוֹת עַד שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה
5 חֲתָנּוֹ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנּוֹ; או שְׂעִידֵה הַעֲדוֹת וְהוּא פֶּקֶח⁴,
6 וְאַחֵר כֶּף נִתְחַרְשׁ⁵; פְּתוּחַ⁶ וְנִסְתָּמָא⁷, אָף עַל פִּי
7 שֶׁיְכוֹל לִכְוֹן מִדַּת הַקֶּרֶקַע שֶׁהוּא מַעֲדִיד בָּהּ⁸ וּמִסִּים
8 מִצְרִיָּה⁹; שְׁפוּי¹⁰ וְנִשְׁתַּטָּה¹¹ - הֲרִי זֶה פְּסוּל¹². אֲבָל
9 אִם הִיא יוֹדֵעַ לֹו עֲדוֹת עַד שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנּוֹ, וְנַעֲשֶׂה
10 חֲתָנּוֹ, וּמִתָּה בָּתּוֹ; פֶּקֶח וְנִתְחַרְשׁ, וְחִזּוֹר וְנִתְפַּקֵּחַ;
11 שְׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחִזּוֹר וְנִשְׁתַּפֵּחַ; פְּתוּחַ וְנִסְתָּמָא, וְחִזּוֹר
12 וְנִתְפַּתַּח - כָּשֵׁר. זֶה הַכֹּל: כָּל שֶׁתַּחֲלִיתוֹ¹³ וְסוּפּוֹ¹⁴
13 בְּכִשְׁרוֹת, אָף עַל פִּי שְׁנִפְסַל בֵּינֵתִים - כָּשֵׁר; תַּחֲלִיתוֹ
14 בְּפִסְלוֹת, אָף עַל פִּי שְׁסוּפּוֹ בְּכִשְׁרוֹת - פְּסוּל¹⁵.
15 לְפִיכָף¹⁶, מִי שֶׁהִיא יוֹדֵעַ בְּעֲדוֹת וְהוּא קֵטָן, וְכֹא
16 וְהַעֲדִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גָדוֹל - אִינָה כָּלוּם¹⁷.

4) שאזניו פקוחות לשמוע. 5) נאטמו אזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". 6) שענינו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. 7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". 8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. כָּל אֵלוֹ שֶׁמַּעֲיֵד בֵּהֶן הַגְּדוֹל בִּמְהָ שְׂיַדַּע פְּשָׁהִיהָ
קָטָן, אִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ עֶבֶד פְּשָׁרָא דְּבָרִים
אֵלוֹ, וְהָעֵיד אַחֵר שֶׁנִּתְגַּדֵּר וְנִשְׁתַּחֲרַר - אֵינוֹ נֶאֱמָן.³⁹

(39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה
גְּזֵלָן, וְנַעֲשֶׂה גְּזֵלָן - הוּא אֵינוֹ מַעֲיֵד עַל פֶּתַח יְדוֹ⁴⁰;
אֲבָל אִם הִחֲזֹק פֶּתַח יְדוֹ שֶׁבִּשְׁטָר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם
שֶׁנַּעֲשֶׂה גְּזֵלָן⁴¹ - הָרִי זֶה שֹׁטֵר פְּשָׁרָא⁴². וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה
חֲתָנָא⁴³ - הוּא אֵינוֹ מַעֲיֵד עַל פֶּתַח יְדוֹ⁴⁴, אֲבָל אַחֲרֵים
מַעֲיֵדִין. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִחֲזֹק בְּבֵית דִּין אֶלָּא אַחֵר
שֶׁנַּעֲשֶׂה חֲתָנָא - הָרִי זֶה פְּשָׁרָא. שְׂאִינוֹ דּוֹמֶה הַפְּסוּל
בְּעֵבְרָה⁴⁵ לַפְּסוּל בְּקִרְיָה, שֶׁהַפְּסוּל בְּעֵבְרָה חָשׂוּד
לְזִיף⁴⁶.

(40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. (41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. (42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. (43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. (44) שהקרב פסול להעיד. (45) כגון, גזלן וכיוצא בו. (46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. שֹׁטֵר שֵׁשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֲדִים בְּלִבְדוֹ⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים
זֶה לָזֶה⁴⁸ אוֹ אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בְּעֵבְרָה, אֵף עַל פִּי
שֶׁמָּסַר לוֹ⁴⁹ הַשֹּׁטֵר בְּפָנָי עֲדִים פְּשָׁרִים⁵⁰ - הָרִי הוּא
בְּחֶרֶס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזִיף מְתוּכָו⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזה אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזה חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיחגר, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללווקא או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים

בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. (25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודאית". (26) שכאן הוא התחום לעירנו. (27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. (28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. (29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. (30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". (31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב). (32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. (33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). (34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). (35) ובכתב יד תימן: שהאכילוננו. (36) כמו ששינוי בבביתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוכרים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחוסו בית-אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התניקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". (37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). (38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ז' אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עדותם של הארס והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

- א. כל עדות שתבוא הנאה לאדם ממנה - אינו מעיד בה; שעה הוא פמער על עצמו²³. לפיכך, בני העיר שפא מערער לערער עליהם במרחץ²⁴ או ברחוב של עיר²⁵ - אין אחד מבעלי העיר מעיד בדבר זה²⁶ ולא דן, עד שישלך עצמו²⁷ בקנין גמור, ואחר כך יעיד או ידין²⁸.

(2) וחשוד הוא לשקר (בבא בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לו ס"ק א). וב"קריית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי"ז אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו. (3) המשותף לכולם, ולומר שאינו שלהם. (4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל שללה תקבוצ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". (5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. (6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. (7) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל.

- ב. בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן, הואיל ולשמיעה הוא עשוי²⁹ שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו³⁰ - אין דנין בדניי אותה העיר³¹, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר³². וכן כל פיוצא בזה.

(8) בבא בתרא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם "סילוק" מועיל אלא לגבי דינים בלבד, סובר רבינו שהוא הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פי"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של "המסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד ממוק, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה נ, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לו סעיף יח כדעת רבינו. (9) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. (10) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. (11) את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת.

- ג. האומר: תנו מנה לעניי עירי - אין דנין בדניי אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. במה דברים אמורים? פשהיו העניים סמוכים עליהם³³, ופוסקין עליהן צדקה³⁴. אפילו אמרו שנים מאנשי אותה העיר: אנו נתן דבר הקצוב עלינו³⁵ ונעיד - אין שומעין להם; שהנאה הוא להם שיתעשרו עניים אלו³⁶, הואיל והן סמוכין על בני העיר³⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(12) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם,

על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוהו (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

- ז. הפותח כל נכסיו לשני בני אדם בעדות אחת⁵², והעדים קרובים לאחד ממקבלי המתנה ורחוקים מן השני - הרי השטר פסול, מפני שהוא עדות אחת⁵³. אבל אם כתב בשטר אחד: שנתתי לראובן הצר פלוני, ושנתתי לשמעון שדה פלונית⁵⁴, ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה - זה שהם רחוקים ממנו מתנתו קימת; שאלו שתי עדיות⁵⁵, אף על פי שהן בשטר אחד. למה זה דומה? לאומר: היו עלי עדים שנתתי לראובן כך וכך, ושנתתי⁵⁶ לשמעון כך וכך, ושליתי מלוי כך וכך; שאף על פי שכתב בשטר אחד⁵⁷, והמקנה איש אחד - הרי אלו שלש עדיות שאינן תלויות זו בזו⁵⁸.

(52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. (53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכרבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). (54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. (55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. (56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. (57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". (58) וכן אמרו (בבא בתרא קכט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם" חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמך ונכסי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמו כשאר השטרות... שחולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון כשני גופים, הואיל וכשישתחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נותן נכסי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

פרק חמשה עשר

(1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות.

אינו נוגע בעדותו (ח"מ סי' לו סעיף א). (27) שטוען למחזיק: גלותיה ממני. (28) היורד לעבר שדה חבירו על-מנת שיתן לו בשכרו חלק מסוים בפירות, כפי מנהג המדינה. (29) שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. (30) וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יירידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בבא מו, ב וברשב"ם). (31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. (32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. (33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדיון ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי התוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע ח"מ סי' לו, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיחנם למי שיזכה בדיון - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

- 16 ו. שִׁמְעוֹן שָׁלוֹחַ, וְהָיָה רְאוּבֵן עֶרְבָּה, וְכָא יְהוּדָה
- 17 לְעֶרְבָּרָה עַל שִׁמְעוֹן הַלֹּחֶה וְהוֹצִיא קֶרֶקַע מִתַּחַת יָדוֹ³⁵,
- 18 אִם יֵשׁ לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּנָגְדָה הַחֹב³⁶ - הָרִי
- 19 רְאוּבֵן הָעֶרְבָּה יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהַעֲדֵי עַל אוֹתָהּ קֶרֶקַע שֶׁהִיא
- 20 שֶׁל שִׁמְעוֹן. שָׂאִין לוֹ הַנָּאָה בָּזָה; שָׂאֵם לְקַחָהּ יְהוּדָה
- 21 - הָרִי שָׂדֶה אַחֶרֶת שִׁפְפָּרָה מִמֶּנָּה בַּעַל חֹבּוֹ³⁸. וְכֵן
- 22 לֹקֵחַ רֹאשׁוֹן מַעֲדִיד לְלֹקֵחַ שְׁנֵי שָׁלָקָה אַחֲרָיו שָׂאָה
- 23 הַשָּׂדֶה שְׁלוֹ³⁹. וְהוּא שֵׁישׁ לְמוֹכֵר שָׂדֶה בֶּן חֹרֶיךָ⁴⁰
- 24 כְּנָגְדָה דְּמֵי שָׂדֶה שֶׁל לֹקֵחַ רֹאשׁוֹן. שָׂאִין לְלֹקֵחַ
- 25 רֹאשׁוֹן הַנָּאָה בַּעֲמִידַת זֶה הַשָּׂדֶה בֶּיַד לֹקֵחַ שְׁנֵי;
- 26 שְׂאֵפְלוֹ נְטָרָף - לֹקֵחַ הָרֹאשׁוֹן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא
- 27 חֹזֵר⁴², וְהָרִי יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שִׁנְגָּבָה מִמֶּנָּה⁴³.

(34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. (35) באיזו טענה שהיא. (36) שהיא שוה סכום החוב. (37) מותר לו. (38) אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בבא, שם). והוא-הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. (39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון - בניסן, והשני - באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. (40) בחו"מ סי' לו סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל-חוב מוקדם. (41) כגון שבא בעל-חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. (42) שמכרה לו באחריות. (43) ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרוף שדהו, ירחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה

שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא-בבא, שם). ובחו"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח). (13) על אנשי העיר. (14) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם ינתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. (15) לתת בכל שנה ושנה. (16) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות.

- 1 ד. קֶרֶקַע שְׂבִיין¹⁷ שְׁנֵי שְׂתָפִין שָׂבָא מְעֶרְבָרָה לְהוֹצִיאָהּ
- 2 מִתַּחַת יַד הַשְּׂתָפָה¹⁸ - אֵינוֹ מַעֲדִיד לְשִׁתְּפוֹ עָלֶיהָ¹⁹;
- 3 אֲלֵא אִם סִלַּק עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה²⁰, וְקָנִי מִיָּדוֹ שְׂנִתְנָה
- 4 לְשִׁתְּפָה, וְשָׂאֵם²¹ בָּא בַּעַל חֹב שְׁלוֹ²² וְטָרְפָה מִיָּד
- 5 הַשְּׂתָפָה²³ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמִיָּה²⁴, וְאַחֵר כָּף מַעֲדִיד לוֹ
- 6 עָלֶיהָ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה²⁵.

(17) בבא-בבא, שם. וכתב הרדב"ז: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד. (18) בחו"מ סימן לו סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. (19) לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. (20) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא-בבא, מג, א וברשב"ם). (21) שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. (22) כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. (23) המלוה, שלווה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. (24) יקחנה מידי, שהרי חצייה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. (25) שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא-בבא, שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחהו ממנו (שם).

- 7 ה. הַעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה²⁶: אִם יֵשׁ בָּהּ פְּרוֹת - אֵין
- 8 הָאָרִיס²⁷ מַעֲדִיד לוֹ עָלֶיהָ, שֶׁהָרִי רוֹצֶה הָאָרִיס
- 9 לְהַעֲמִידָה בְּיַד בַּעֲלֶיהָ, כְּדִי שִׁיטֹּל חֶלְקוֹ בַּפְּרוֹת²⁸;
- 10 וְאִם אֵין בָּהּ פְּרוֹת²⁹ - מַעֲדִיד³⁰. אֲבָל הַשּׁוֹכֵר³¹, אִם
- 11 לָקַח הַשְּׂכִירֹת³² בִּידוֹ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁתִּקְחִים שָׂדֶה
- 12 זֶה בִּידוֹ יִטֹּל - הָרִי זֶה מַעֲדִיד; וְאִם כְּבָר נָתַן הַשְּׂכִירֹת
- 13 לְבַעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ מַעֲדִיד. כִּיּוֹן שָׂאֵם תִּצָּא הַשָּׂדֶה
- 14 לְמַעֲרָבָר - חֵיב לָתֵן לוֹ שָׂכָר כָּל הַשָּׁנִים שִׁישָׁב בָּהּ,
- 15 אֵינוֹ מַעֲדִיד³³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(26) אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז

היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה, ה"ג. (14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. (15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזלן, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא-בבא מ"ד, א וברשב"ם). (16) שמת ראובן הגזלן והניחה לבניו. (17) שאינה של יהודה המערער. (18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות¹⁹,
ובא יהודה לערער על שמעון²⁰ ולהוציאה מתחת ידו - אין ראובן מעיד לו עליה²¹. אף על פי שאין עליה אחריות - הרי הוא רוצה שתעמד ביד שמעון,
כדי שיבוא בעל חוב של ראובן²² ויטרפנה בחובו,
ולא יהיה לזה רשע ולא ישלם²³.

(19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פ"ט, ה"ד. (20) לומר שהיא שלו. (21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. (22) שהלוח לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. (23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירוש, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בבא מ"ד, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון²⁴ - ראובן מעיד לו עליה²⁵ שהיא של שמעון; שאפילו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן המטלטלין²⁶, ואפילו היו אפותיקי²⁷. במה דברים אמורים? פשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הם של ראובן המוכר בודאי, והוא יודע שבאמת הן שלו; אבל אם לא הודה שמעון - אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון -

אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פ"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטורף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא-בבא שם).

פרק ששה עשר

(1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הידין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

א. ראובן שגזל שדה או טלית משמעון, ובא יהודה לערער² על ראובן ואמר: שדה זו או טלית זו שלי היא - אין שמעון יכול להעיד לראובן שאין זו השדה של יהודה ולא זו הטלית של יהודה⁴; שהרי שמעון רוצה להעמיד שדה זו או טלית זו ביד ראובן, שהוא גזלה ממנו⁵, כדי שחזירו לו⁶ מיד הגזלן; שהרי אפשר שתהיה הראיה של שמעון, שמוציא ביד מיד ראובן, אפשר שאינו יכול להוציא ביד מיד יהודה⁷. וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה או הוריש ללוו, ובא יהודה לערער על לווי⁸ - אין שמעון מעיד שאינה של יהודה; שמא נחת רוח יש לו להוציאה מיד לווי⁹.

(2) טען כנגדו. (3) הנגזל. (4) כגון שיודע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. (5) בכתי' תימן: שהוא טוען שהוא גזלם ממנו. (6) בית-הדין. (7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגזלה ממנו. ובש"ע ח"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. (8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. (9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוו, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא-בבא מ"ג, ב. ומד, א). וכעין זה שינוי במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אלם, ולא אוכל לדון עמו.

ב. מכר¹⁰ הטלית הגזולה ללוו, ובא יהודה לערער¹¹, אם מת ראובן - שמעון מעיד עליה שאינה של יהודה; שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם, שכבר קנאה הלוקח ביאוש¹² וישנוי רשות¹³, וכבר מת ראובן הגזלן ואין לו ממי יטל דמיה¹⁴. אבל אם עדין ראובן קיים - אין שמעון מעיד אף על הטלית; שהנאה היא לו שלא תעמד ביד יהודה, כדי שיביא ראיה שראובן גזלה וישלם דמיה¹⁵. וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן¹⁶ - אין שמעון מעיד עליה¹⁷, מפני שסופה שאם תעמד ביד היורש לחזר לו¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(10) ראובן הגזלן. (11) לומר שהיא שלו. (12) שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזלן. (13) שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזלן לרשות הקונה, והלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלות היא ממך ולא רחוקה היא" (35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם הראב"ד). (36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי-אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. ולפיכך³⁷ אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה³⁸, בין בסנהדרי קטנה³⁹ בין בסנהדרי גדולה⁴⁰. אבל אלו שמוסיפין עד שבעה לעבר השנה⁴¹, כמו שבארנו בהלכות קדוש החדש⁴², יראה לי, שאם היה⁴³ בהן קרובים - אין בכך פלוגה⁴⁴.

(37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. (38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורנו שם. (39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה חכמים. (40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה). (41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. (42) פ"ד, ה"ט. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. (43) בנוסח ה'לחם-משנה: היו. (44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את השלושה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת הלחם-משנה, כל השלשה שעושים מעשה על פיהם צריכים להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים, כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. כל הכשר לדון - כשר להעיד⁴⁵. ויש פשר להעיד, ואינו כשר לדון. האזהב והשונא⁴⁶, והגר⁴⁷ והמשחרר⁴⁸, וכן הזקן⁴⁹ והסריס, והמזר, וסומא באחת מעיניו - פשרין להעיד, ואינן פשרים לדון דיני נפשות, כמו שבארנו⁵⁰.

(45) נדה מט, ב. (46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג ה"ט, ופסולים לדון, שהאזהב אינו יכול לראות חובה לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א. וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"ו. (47) שפסול לדון עד שתאה אמו מישראל, ראה שם פ"ב ה"ט, ופי"א ה"א. (48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו, ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט,

יחזור שמעון ויתבע דמים, ויאמר לו: מכרת לי דבר שאינו שלך²⁸, שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה²⁹. במה דברים אמורים שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה ונעמיד המטלטלין ביד שמעון? כשבאו עדים והעידו, שהם יודעים שראובן זה לא היתה לו קרקע מעולם; אבל אם לא באו עדים לך - אף על הפרה והטלית אינו מעיד. ולמה אינו מעיד עליהן? שמא הקנה אותם לבצל חובו אגב קרקע, וכתב דאקני³⁰, והקנה לו מטלטלין אגב קרקע³¹, שנמצא בעל חובו טורף אף הפרה והטלית; לפיכך לא יעיד עליהן, שהרי רוצה להעמיד ביד שמעון, כדי שיבוא בעל חובו ויטרפם³². וכן כל פיוצא בדברים אלו. ודברים אלו אינן תלוין אלא בדעת הדין ועצם בינתו, שיבין עקר המשפטים³³, וידע דבר הגורם לדבר אחר, ונעמיק לראות. אם ימצא שיש לזה העד צד הנאה בעדות זו, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה³⁴ - הרי זה לא יעיד בה³⁵. וכדרך שלא יעיד בדרך זה, שמא נוגע בעדותו הוא, כך לא ידון באותו דבר. וכן שאר מיני פסולין: כשם שפוסלין בעדים, כך פוסלין בדיינים³⁶.

(24) בטענה שקנאה מגזלן. (25) לפסול עידי יהודה. (26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הלקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). (27) שייחדם לבעל-חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' ח"מ סימן לו, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". (28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה. (29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פ"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לח"מ שם). (30) שאקנה. (31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פ"ח, ה"ב). ובשו"ע ח"מ סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. (32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בתרא שם). (33) יסודם ובסיסם. (34) יצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון א' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדון דיני ממונות. אבל דיני נפשות אין דנים אותם, אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין, שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעיתי, ומום אין בך", והשווה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

ה"ד. (49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון. (50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א הי"א, כותב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - א' אלול תשע"ח

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ח

הלכות שבועות

פרק שמיני

(1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחר מהם.

א. הגוֹבֵה שוֹרֵף שֶׁל חֵבְרוֹ וטָבַח² או מְכַר³, תִּבְעוּ בַעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: גִּנְבִּיתָ שׁוֹרִי וטָבַחְתָּ אוּ מְכַרְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: גִּנְבִּיתָ⁴ אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי, וְנִשְׁפָּע⁵ - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן⁶; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁטָּבַח אוּ מָכַר - לֹא הָיָה מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָס, כִּמּוֹ שִׁיתָבָאָר בְּהִלְכוֹת גִּנְבָה⁸, וְנִמְצָא זֶה כִּמּוֹ שְׁלֹא כָּפַר מִמּוֹן, וּלְפִיקָךְ פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן. וְחֵיב בְּשֻׁבֹעַת בְּטוּי⁹, שֶׁהָרִי נִשְׁפָּע עַל שֶׁקָר שְׁלֹא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

(2) ושחטו. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). (4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה. (6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא". וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר

ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ: הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עֶבְדִּי¹⁰, וְכָפַר וְנִשְׁפָּע; וְהָעֶבֶד¹¹ שֶׁתִּבְעַע רַבּוֹ וְאָמַר: הִפְלֵת שְׁנֵי וְסָמִית עֵינַי¹², וְכָפַר וְנִשְׁפָּע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן¹³; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה - לֹא הָיָה מִשְׁלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָס¹⁴. אֲבָל חֵיב בְּשֻׁבֹעַת בְּטוּי¹⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא). (11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כריז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע לשקר.

ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֵבְרוֹ בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ קָנָס, שְׁאִינוֹ מִשְׁלָם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ¹⁶ כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁷, וְיֵשׁ בּוֹ מִמּוֹן¹⁸, שֶׁהוּא מִשְׁלָם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, וְכָפַר בְּכָל דְּבָר¹⁹ וְנִשְׁפָּע - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם שְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן. פִּיּוּצָד? תִּבְעוּ וְאָמַר לוֹ: אֲנִסְתָּ²⁰ אוּ פְתִיתָ²¹ בְּתִי, וְהוּא אָמַר: לֹא אֲנִסְתִּי וְלֹא פְתִיתִי, וְנִשְׁפָּע - חֵיב בְּשֻׁבֹעַת הַפְּקָדוֹן; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מִשְׁלָם קָנָס²² עַל פִּי עֲצָמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מִשְׁלָם בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם עַל פִּי עֲצָמוֹ²³. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ: גִּנְבִּיתָ שׁוֹרִי²⁴, וְהוּא אוֹמֵר לֹא גִנְבִּיתִי, וְנִשְׁפָּע - חֵיב בְּשֻׁבֹעַת הַפְּקָדוֹן; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מִשְׁלָם כִּפְּל בְּהוֹדָאתוֹ²⁵, מִשְׁלָם הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָאתוֹ²⁶.

(16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתח משלם שלשה דברים: קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשֻׁבְּעַת הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָרִי לֹא פָטַר עֲצָמוֹ מִן
הַתְּשֻׁלוּמִין בְּכַפִּירָתוֹ, וּמִכָּל מְקוֹם³⁷ חַיִּב הוּא לְשִׁלּוֹם,
בֵּין מֵת אוֹ נִגְנֵב אוֹ אֶבֶד אוֹ נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
שׂוֹאֵל³⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ³⁹. אָכֵל חַיִּב הוּא
מִשּׁוֹם שְׂבֻעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁפָּע עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל
פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל חייב גם על האונסין. (39) ה'י' שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". (40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם).

ז. זֶה הַכֵּל: כָּל שְׂאִינוֹ פּוֹטֵר עֲצָמוֹ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין
אֲלֹא בְּכַפִּירָה זֹו וְנִשְׁפָּע, בֵּין מִפִּי עֲצָמוֹ⁴¹ בֵּין
שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ וְכַפֵּר⁴² - הָרִי זֶה חַיִּב בְּשְׂבֻעַת
הַפֶּקֶדוֹן⁴³, אֲף עַל פִּי שֶׁלֹא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא
שְׂבֻעָה מִפִּיו⁴⁴.

(41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בבאורנו שם.

ח. הַגִּזְבֵּי שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וְתַבְעוֹ⁴⁵ וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גִנְבָהּ,
וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִנְבִיתִי. מַה טִּיבוֹ⁴⁶ אֲצִלָּךְ? אֲתָה
הַפֶּקֶדְתָּ אֲצִלִּי, וְנִשְׁפָּע⁴⁷ - חַיִּב בְּשְׂבֻעַת הַפֶּקֶדוֹן;
שֶׁאִלוֹ הוֹדָה שֶׁגִּנְבּוֹ - הִיָּה חַיִּב לְשִׁלּוֹם דְּמֵי הַשׁוֹר
מִכָּל מְקוֹם⁴⁸, וְעָכְשׁוֹ שֶׁאָמַר פֶּקֶדוֹן הוּא - הָרִי פָטַר
עֲצָמוֹ בְּכַפִּירָה זֹו מִן הַגִּזְבָּה וּמִן הָאֲבִידָה, שֶׁאִם נִגְנֵב
הַשׁוֹר אוֹ אֶבֶד אַחֵר הוֹדָאָה זֹו - הִיָּה פָטוּר
מִלְּשִׁלּוֹם⁴⁹.

(45) בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְׁכָּרוֹ⁵⁰ וְנִשְׁפָּע - חַיִּב בְּשְׂבֻעַת
הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָרִי פָטַר עֲצָמוֹ מִן הַשְּׂבִיבָה וּמִן
הַמִּיתָה⁵¹. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הִשְׁאֵלְתוֹ לִי, וְנִשְׁפָּע
- חַיִּב בְּשְׂבֻעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵²; שֶׁהָרִי פָטַר עֲצָמוֹ מִן
הַמִּיתָה בְּשַׁעַת הַמְּלָאכָה⁵³, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת
הַשְּׂאֵלָה⁵⁴.

כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה פחתה וישלם - לשון רבינו ה'י' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס - ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם, בין "גדולה שבכחונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטר (משנה בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). (24) והגונב שור משלם את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומורה בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת הפקדון (משנה שם).

ד. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: עֲשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה²⁷, וְהוּא אוֹמֵר
לֹא עֲשִׂיתִי; הַמִּית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי²⁸, וְהוּא אוֹמֵר:
לֹא הַמִּית, וְנִשְׁפָּע - חַיִּב בְּשְׂבֻעַת הַפֶּקֶדוֹן²⁹; שֶׁאִלוֹ
הוֹדָה הִיָּה חַיִּב לְשִׁלּוֹם.

(27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת קנס (כתובות מא:), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב, ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות לו:

ה. גִּתְּן שׁוֹרִי לְשׁוֹמֵר חֲנָם, וּמֵת הַשׁוֹר³⁰, תַּבְעוֹ
וְאָמַר לוֹ: הִיָּכֵן שׁוֹרִי שֶׁהַפֶּקֶדְתִּי אֲצִלָּךְ? אָמַר לוֹ:
לֹא הַפֶּקֶדְתָּ אֲצִלִּי כָּלִים, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הַפֶּקֶדְתָּ
וְנִגְנֵב אוֹ אֶבֶד³¹, וְנִשְׁפָּע - הָרִי זֶה פָטוּר מִשְׂבֻעַת
הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁאִלוֹ הוֹדָה וְאָמַר הִדְּבַר בְּשִׁהֲיָה³² - לֹא
הִיָּה חַיִּב לְשִׁלּוֹם מִמּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֲנָם³³.
אָכֵל חַיִּב הוּא מִשּׁוֹם שְׂבֻעַת בְּטוּי³⁴, שֶׁהָרִי נִשְׁפָּע
עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁵.

(30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר חנם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור. (33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. (35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה).

ו. הַשְּׂאִיל שׁוֹר לְחֲבֵרוֹ, וְתַבְעוֹ וְאָמַר לוֹ: הִיָּכֵן שׁוֹרִי
שֶׁשְׂאֵלְתָּ מִמֶּנִּי? וְהָרִי הַשׁוֹר מֵת³⁶, וְאָמַר לוֹ הַשְּׂאֵל:
נִגְנֵב אוֹ אֶבֶד, וְנִשְׁפָּע עַל זֶה - הָרִי זֶה פָטוּר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון א' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא ירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לו. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחר מן השותפים, וכאמור.

- 21 יג. וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר⁶², וכפר בה⁶³
- 22 ונשבע - פטור משבועת הפקדון; שהרי בשטר
- 23 נשתעבד הקרקע⁶⁴, ונמצא זה ככופר בקרקע⁶⁵. וכבר
- 24 בארנו⁶⁶, שהכופר בקרקע - פטור משבועת
- 25 הפקדון⁶⁷, וחיב בשבועת פטוי, שהרי נשבע על
- 26 שקר⁶⁸.

(62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לו: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחיב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחיב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדן שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

- 27 יד. היתה עליו מלוה בעדים בלבד⁶⁹, וכפר ונשבע
- 28 - חיב בשבועת הפקדון, שהרי פטור עצמו בכפירתו
- 29 מלשלם עתה⁷⁰. ואף על פי ששקטיבואו העדים
- 30 יתחייב לשלם, ונמצא שלא הועילה לו כפירתו -
- 31 הרי הועילה בעתה, ושקא לא יבואו העדים⁷¹ או
- 32 יבואו ולא תתקיים עדותן⁷² או יפסלו⁷³, ולפיכך
- 33 חיב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימותו (שבועות לו:). או ילכו למדינת הים. (72) שיוכשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. (73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיוזמו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

(50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבירה ופטור על האונסין. (51) כמו ששינוי (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבירה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבירה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירנו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:). מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזבובים) שאלחיה".

- 1 י. לפיכך⁵⁵, אם אומר: לא גנבתי, אכל אתה הפקדתי
- 2 אצלי או שכתנתי לשמרו או השאלתהו לי, והרי
- 3 שורך לפניך קחהו, ונשבע על זה - הרי זה פטור
- 4 משבועת הפקדון; שהרי הודה בקרן, ולא פטור
- 5 עצמו בכפירה זו מכלום⁵⁶.

(55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

- 6 יא. וכן אם אומר לו: אתה מכרתו לי ועדין לא נתתי
- 7 דמיו, אם תרצה קח דמיו או הרי שלך לפניך; או
- 8 שאמר לו: אתה נתתו לי בשכר מלאכה שאעשה
- 9 לך, אם תרצה שאעשה לך או קחנו ולך; תועה
- 10 בדרך מצאתיו ולא ידעתי שהוא שלך, עכשו
- 11 שידעתי קחנו ולך; או שאמר: אחר פרתי רץ, והרי
- 12 הוא לפניך; ונשבע על כל טענה מאלו - פטור
- 13 משבועת הפקדון⁵⁷, שהרי לא פטור עצמו מכלום.
- 14 וחיב בשבועת פטוי, שהרי נשבע על שקר.

(57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

- 15 יב. מי שהיה חיב ממון לשני שתפין, ותבעו אחד
- 16 מהן, וכפר בו ונשבע - חיב בשבועת הפקדון⁵⁸,
- 17 שהרי פטר ממון⁵⁹. תבעוהו שניהם, והודה בכל⁶⁰
- 18 לאחד מהם ואמר: לא לויתי אלא מזה לבדו,
- 19 ונשבע - פטור משבועת הפקדון⁶¹, שהרי לא פטור
- 20 עצמו מכלום, אכל חיב בשבועת פטוי.

(58) שבועות לו. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו

יום שני ב' אלול ה'תשע"ח

פרק תשיעי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה טובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

1 א. התובע עדין להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע
2 בעדותו לבדה² לתן לתובע זה ממון³ המטלטל⁴,
3 וכפרו בעדותו ונשבעו⁵, בין שנשבעו בבית דין בין
4 שנשבעו חוץ לבית דין⁶ - הרי אלו חייבין משום
5 שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממון בכפירתם.
6 וכן אם השביעם התובע⁸ וכפרו בו⁹, אף על פי שלא
7 נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו¹⁰, בין
8 שפפרו¹¹ - הרי אלו חייבין¹². והוא¹³ שישביעם בבית
9 דין¹⁴.

(2) פרט למשביע עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו. (3) פרט לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. (4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין, כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משביע אני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. (9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (11) בבית-דין. (12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קריית ספר'). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית-דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"ז). וראה לקמן פ"י ה"ז, ובביאורנו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

10 ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו
11 בעדותן בבית דין. בין שנשבעו¹⁵ או השביעין בבית
12 דין, בין שנשבעו או השביעין חוץ לבית דין¹⁶,
13 והכפירה¹⁷ בבית דין בלבד¹⁸. שנאמר: אם לא יגיד

14 ונשא עונו - מקום שיעיד¹⁹ ויועיל הוא שאם לא
15 יגיד שם יתחייב²⁰.

(15) מפי עצמם. (16) וענו אמן אחר שבועתו. (17) בכת"י התימנים: הכפירה. (18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. (19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית-דין. (20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, הט"ז.
ג. תבען בעדות שאינה מחייבת ממון²¹ או בעדות קרקעות²² או עבדים או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאין חייבין אלא על כפירת עדות ממון שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואברה שפרטן הפתוב בפרשה²³, שהן מטלטלין שגופן ממון²⁴, וכשיעידו לזה - יתן²⁵ זה.

(21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג:): "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "ואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) ואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". (22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. (23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. (24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורנו. (25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לז:). כדעת רבי יוחנן, שהמשביע עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

ד. וכן המשביע עדי קנס²⁶ וכפרו - פטורין משבועת העדות. מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטר מלשלם ואף על פי שפאו העדים אחר פן והעידו²⁷, נמצאו העדים לא חייבו זה בעדותו לבדה, אלא עדותו עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותן²⁸, והואיל ואם הודה - לא תועיל עדותן²⁹, אם כפרו בה ונשבעו - פטורין³⁰.

(26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לו, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. (27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה). מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. (28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. (29) בעוד שבדיני ממון, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ב' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העדות; שְׁנֵאמַר: וְשִׁמְעָה קוֹל אֶלָּה וְהוּא עֵד⁴⁵ - 24
שֶׁקָדְמָה עֲדוֹת לְשִׁבּוּעָה, לֹא שֶׁקָדְמָה שְׁבִיבָה לְעֲדוֹת. 25

(39) שבועות לא, ב. (40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לר-לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים (יקריה ספר). וראה להלן אות לט. (41) ובכת"י התימנים: אותי. (42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לר-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשליה . . . אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הוונה לנתבע ולטובתו. (43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-והומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). (44) לידיעת העדות. (45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

ח. פיצד? מְשִׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּשִׁתְּדַעוּ לִי עֲדוֹת 26
שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲיִדוּנִי, וְאָמְרוּ אִמֵּן, וְיָדְעוּ לֹא עֲדוֹת אַחֵר 27
פֶּן, וְתִבְעֶם לְהַעֲדִי וְכִפְרוּ בּוֹ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין 28
מִשְׁבִּיבַת הָעֲדוֹת⁴⁶. 29

(46) שם.

ט. אֵין הָעֲדִים חִיבִים בְּשִׁבּוּעַת הָעֲדוֹת עַד שְׁיִיחַד⁴⁷ 30
אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ וְשִׁבְיָעָם אוֹ יִשְׁבְּעוּ⁴⁸. פִּיצַד? עֵמַד 31
בְּבֵית הַכִּנְסָת וְאָמַר: מְשִׁבֵּעַ אֲנִי כָּל מִי שְׂיַדַע לִי 32
עֲדוֹת שְׂיִבּוֹא וְיַעֲדִי לִי, וְעֵנִי כָּלָם אִמֵּן, וְעַדִּיו 33
בְּכָלָלָם, וְאַחֵר כֶּף תִּבְעַ עַדִּיו וְכִפְרוּ בּוֹ - הָרִי אֵלּוּ 34
פְּטוּרִין מִשְׁבִּיבַת הָעֲדוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִחַד עַדִּיו 35
בְּשִׁבּוּעָה בְּפָנֵי עֲצָמָן⁴⁹. אָבֵל אִם אָמַר: מְשִׁבֵּעַ אֲנִי 36
כָּל הָעוֹמְדִים כָּאֵן שְׁאֵם יָדְעוּ לִי עֲדוֹת שְׂיִבּוֹאוּ 37
וְיַעֲדוּ לִי, וְהָיוּ עַדִּיו בְּכָלָלָם, וְכִפְרוּ - הָרִי אֵלּוּ 38
חִיבִין בְּשִׁבּוּעַת הָעֲדוֹת, שֶׁהָרִי יִחַדָּם בְּכָלֵל אַחֲרֵים⁵⁰. 39

(47) יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש משביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

י. וְכֵן אִם אָמַר לְעֲדִים: בּוֹאוּ וְהַעֲדוּ לִי שִׁישׁ לִי 40

(30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. מְשִׁבֵּעֲכֶם אֲנִי שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שִׁישׁ לִי בִיד 1
פְּלוּנִי תְּשְׁלוּמִי כִפְלִי³¹ וְתִשְׁלוּמִי אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה³², 2
וְכִפְרוּ - חִיבִין בְּשִׁבּוּעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַקָּרֶן שֶׁהוּא 3
מִמּוֹן³³, לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קָנָס. וְכֵן אִם 4
הַשְּׂבִיעִם שְׂיַעֲדוּ לוֹ שְׁאֵנָס פְּלוּנִי אוֹ פֶּתַה בִּתּוֹ³⁴, 5
וְכִפְרוּ - חִיבִין בְּשִׁבּוּעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַבִּשְׁת 6
וְהַפְּגָם³⁵, שְׁאֵם הוֹדָה בָּהֶם הַנִּתְבַּע מְשִׁלָּם, לֹא מִפְּנֵי 7
הַקָּנָס³⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְה³⁷. 8

(31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). (32) שגנב ממני שור, וטבחיו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לו). (33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. (34) והרי הוא חייב לתת לו בושט ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. (35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. (36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישאל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושט ופגם, כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. (37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח, ה"ב.

ו. אֵין הָעֲדִים חִיבִין בְּשִׁבּוּעַת הָעֲדוֹת עַד שְׁיִכְפְּרוּ 9
וְיִשְׁבְּעוּ אַחֵר תְּבִיעַת פֶּעַל דִּין עֲצָמוֹ אוֹ שְׁלוּחָו³⁸; 10
אָבֵל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֹדֶם שְׂיִתְבַּעֵם - פְּטוּרִין 11
מִשְׁבִּיבַת הָעֲדוֹת. 12

(38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה ורקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. פִּיצַד? רְאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה 13
אַתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׁבִיבָה שְׂאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֲדוֹת 14
- הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבִּיבַת הָעֲדוֹת³⁹; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא 15
תִּבְעֶן הַתּוֹבֵעַ, אֵלָּא הֵם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בַּתְּבִיעַת 16
עֲצָמָן⁴⁰. וְכֵן אִם הַשְּׂבִיעִם הַנִּתְבַּע: שְׁאֵם תִּדְעוּ לָזֶה 17
שֶׁתּוֹבֵעַ אוֹתִי⁴¹ עֲדוֹת שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לוֹ, וְכִפְרוּ - 18
הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבִּיבַת הָעֲדוֹת, עַד שְׁיִשְׁבְּיָעֵם 19
הַתּוֹבֵעַ⁴². וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הַשְּׂבִיעִם שְׂיִבּוֹאוּ 20
וְיַעֲדוּ שִׁישׁ לְפָלוּנִי בִיד פְּלוּנִי מִמּוֹן, וְכִפְרוּ - שֶׁהֵן 21
פְּטוּרִין; שְׂאִין זֶה הַתּוֹבֵעַ פֶּעַל דִּין עֲצָמוֹ⁴³. וְכֵן אִם 22
קָדְמָה שְׁבִיבָה לְעֲדוֹת⁴⁴ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבִּיבַת 23

20 **בְּכַנּוּי. וְשִׁתְּקִידִם יְדִיעַת הָעֲדוּת לְשָׁבוּעָה⁶⁸. וְשִׁיחִיד**
 21 **עֲדִיו בַּעַת הַשְּׁבוּעָה אוּ בַּעַת הַתְּבִיעָה⁶⁹. וְשִׁתְּהִיָּה**
 22 **הַשְּׁבוּעָה בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵן מִפִּירִין אוֹתָהּ.**

(נקודות משיחות קודש)

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על-פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים אותה".

על-פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל, ובעניינינו מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעלת על-ידיז"ה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגויים רואים שאף שישאלם הם "המעט מכל העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על-פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוחן יכולים ישראל לקיים תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר-כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמוותרים כו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק.. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על-פי יין מלכות ספר הפלאה סימן ד')

63 פרט להשיבעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז.
 64 פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג.
 65 פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג.
 66 ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבתו, לעיל ה"ד.
 67 פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו.
 68 לעיל ה"ז. 69 אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

23 **יד. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ פְּטוּר - פְּטוּר מִשְׁבוּעַת**
 24 **הָעֲדוּת, אֲבָל חַיֵּב בְּשָׁבוּעַת בִּטּוּי⁷⁰. וְהוּא שֶׁנֶּשְׁבַּע אוּ**
 25 **שֶׁעָנָה אֲמִין⁷¹ אִם הִשְׁפִּיעוּ אַחֵר, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל**
 26 **שְׁקָר⁷². אֲבָל הַמְּחַיֵּב בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת, אֵף עַל פִּי**

1 **מִנְה בִּיד פְּלוּנִי, וְאַחֵר כִּף עֶמֶד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת**
 2 **וְהַשְּׁבִיעַ כָּל מִי שִׁיּוּדַע לוֹ עֲדוּת יָבֹא וְיַעֲיֵד, וְלֹא**
 3 **בָּאוּ וְלֹא הָעִידוּ - הָרִי אֵלֹו חֵיבִין, שֶׁהָרִי תִּבְעֵן**
 4 **תַּחֲלִילָה⁵¹. וְהוּא שִׁיּוּדֵי אֲזוּ⁵² בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיִהְיֶה שֵׁם**
 5 **בֵּית דִּין⁵³. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ בְּפָנֵי בֵּית דִּין: אִם עָנָו**
 6 **אֲמִין - חֵיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת⁵⁴ שֶׁיִּשְׁכַּפְּרוּ בְּעֲדוּתָן**
 7 **בְּבֵית דִּין⁵⁵; וְאִם לֹא עָנָו אֲמִין - אֵינֶן חֵיבִין⁵⁶.**

(51) ויחד אותם, וזה עדיף מהמשיבע את כל העומדים בבית-הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז).
 (52) בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית-דין ויכפרו לפני בית-דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי-אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית-דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית-דין (משנה שם ל.). (55) שהכפירה בבית-דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. (56) אפילו שכספרו בבית-דין, הואיל ולא הושבעו בבית-דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית-דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית-דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית-דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, ה"ז.

8 **יֹא. אֶחָד הַמְּשַׁבֵּעַ עֲדִיו בְּשָׁבוּעָה⁵⁷, אוּ שֶׁאֲמַר לָהֶן:**
 9 **מִצְוָה אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּשָׁבוּעָה, אוּסְרְכֶם אֲנִי בְּשָׁבוּעָה -**
 10 **הָרִי אֵלֹו חֵיבִין⁵⁸. וְהוּא שֶׁיִּשְׁבִּיעֶם בְּשֵׁם⁵⁹ אוּ בְּכַנּוּי**
 11 **מִן הַכְּנֻיִים⁶⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁶¹.**

(57) שאומר: משיבע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנון" או "רחום" או במי ששמו "אריך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם... הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן... עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי".

12 **יֹב. וְאִין הָעֲדִים חֵיבִין עַד שִׁיִּשְׁבִּיעֶם בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵם**
 13 **מִפִּירִין אוֹתָהּ⁶².**

(62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה", (ולא נאמר: והשביעהו באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

14 **יֹג. הִנֵּה לְמַדְתָּ, שֶׁאִין הָעֲדִים חֵיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת**
 15 **אֲלֹא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלֹו הֵן: שִׁיִּתְּבַעֵם**
 16 **הַתּוֹבֵעַ⁶³. וְשִׁתְּהִיָּה עֲדוּת מְמוּזָה⁶⁴. וְשִׁיִּתְּהִיָּה מְמוּזָה**
 17 **הַמְּטַלְטֵל⁶⁵. וְשִׁיִּתְּחַיֵּב הַנִּתְבָּע לְשֵׁלֶם בְּעֲדוּתָן לְבַד⁶⁶**
 18 **אִם הָעִידוּ. וְשִׁיִּכְפְּרוּ אַחֵר שֶׁתִּבְעֵן הַתּוֹבֵעַ⁶⁷.**
 19 **וְשִׁיִּכְפְּרוּ בְּבֵית דִּין. וְשִׁתְּהִיָּה שֵׁם שְׁבוּעָה בְּשֵׁם אוּ**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ב' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **שְׁהוּא נִשְׁפָּע עַל שְׁקָר וְאֵף עַל פִּי שְׁהוּא מְזִיד - אִינוּ**
 2 **חֵיבִים מְשֻׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי⁷⁴, אֲלֵא מְשֻׁם שְׁבוּעַת**
 3 **הַעֲדוּת בְּלִבָּד⁷⁵. שֶׁהִרִי הַקְּתוּב הוֹצִיא שְׁבוּעַת הַעֲדוּת**
 4 **מִכָּלל שְׁבוּעַת בְּטוּי לְחֵיבִים⁷⁶ הַמְּזִיד בָּהּ כְּשֶׁוֹגֵג**
 5 **בְּקֶרְבָּן⁷⁷ אֲבָל לֹא בְּמִלְקוֹת⁷⁸; שְׁנֵאמַר: לְאַחַת⁷⁹**
 6 **מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמֵּינֵי שְׁבוּעוֹת אֲתָה מְחִיב**
 7 **הַנִּשְׁפָּע, וְאִי אֲתָה מְחִיבוֹ בְּשֵׁנֵי מִינֵין עַד שֶׁיִּהְיֶה חֵיב**
 8 **בְּדִין שְׁבוּעַת הַעֲדוּת וּבְדִין שְׁבוּעַת בְּטוּי⁸⁰.**

- 19 **יִז. וְכֵן אִם תִּבְּעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהַעֲדִי לָהֶם, וְאָמְרוּ:**
 22 **שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֲדוּת - אֵינָן חֵיבִין**
 23 **אֲלֵא אַחַת⁸⁸. לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חֵיבִין עַל כָּל**
 24 **אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשְׁבוּעוֹת הַפְּקָדוֹן⁸⁹.**

(88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. (89) לעיל פ"ז, הי"ד. וכל-שכן כשאמרו לא לך, לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בביאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

- 25 **יח. הַנִּשְׁפָּע לְחִבְרוֹ שְׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, וְנִמְצָא**
 26 **שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת - הֲרִי זֶה פְּטוּר, וְאֵין כָּאֵין לֹא**
 27 **שְׁבוּעַת הַעֲדוּת וְלֹא שְׁבוּעַת בְּטוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְׁבוּעַת**
 28 **בְּטוּי אֵינָה אֲלֵא בְּדִבְרֵי שֵׁשׁ בּוֹ לֹא וְהֵן⁹⁰, וְאִם**
 29 **יֹאמַר: שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת⁹¹ - אֵין זֶה**
 30 **שְׁבוּעַת בְּטוּי אֲלֵא שְׁבוּעַת הַעֲדוּת⁹²; הוֹאִיל וְלֹא זֶה**
 31 **שֵׁשׁ בָּהֶם⁹³ אֵינָה שְׁבוּעַת בְּטוּי, כִּף הֵן שִׁבְעָה, שְׁהוּא**
 32 **הַנִּשְׁפָּע שִׁיּוּדֵעַ לוֹ עֲדוּת⁹⁴, אִינוּ שְׁבוּעַת בְּטוּי⁹⁵.**

(90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובביאורנו שם אות ב. (91) ונמצא שהוא יודע. (92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו מומן (שבועות כה: וברש"י). (93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94) ונמצא שאינו יודע. (95) ונמצא פטור מכלום.

- 33 **יט. דָּבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁפָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהָעִיד לוֹ**
 34 **וְהוּא לֹא הָעִיד, אוֹ שֶׁלֹּא הָעִיד לוֹ וְהוּא הָעִיד - הֲרִי**
 35 **זֶה חֵיב מְשֻׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי⁹⁶, וְאֵין כָּאֵין שְׁבוּעַת**
 36 **עֲדוּת כָּלָל⁹⁷.**

(96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא,

(70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא-הדין לפטורים משבועת העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב-ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף הי"ז. (73) מלקות. (74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. (75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועת העדות. (77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". (78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה". (80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות" ('תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

- 9 **טו. מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תִּבְּאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ**
 10 **לִי בֶּיַד פְּלוּנִי פְּקָדוֹן וְתִשְׁוֹמֶת יָד⁸¹ גִּזַּל וְאַבְדָּה, שְׁבוּעָה**
 11 **שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת⁸² - אֵינָן חֵיבִין אֲלֵא אַחַת⁸³.**
 12 **שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת שֵׁשׁ לָךְ בֶּיַד פְּלוּנִי**
 13 **פְּקָדוֹן וְתִשְׁוֹמֶת יָד גִּזַּל וְאַבְדָּה - חֵיבִין עַל כָּל אַחַת**
 14 **וְאַחַת⁸⁴.**

(81) הלואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. (84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, הי"ב.

- 15 **טז. מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תִּבְּאוּ וְתַעֲדוּ לִי**
 16 **שֵׁשׁ לִי בֶּיַד פְּלוּנִי חֲטִים וְשְׁעוּרִים וְכִסְמִין⁸⁵,**
 17 **שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת - אֵינָם חֵיבִין**
 18 **אֲלֵא אַחַת⁸⁶. שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִים לָךְ עֲדוּת**

לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם.
(11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. (97) שאינה אלא בלהבא: משיעני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ח

פרק עשירי

(1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

1 א. הָיוּ עֵדִיו או אֶחָד מֵהֶן פִּסּוּל² או קְרוֹב³, וְאִפְלוּ
2 מִפִּסּוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁴, או שֶׁהָיָה הַמִּלֵּךְ אֶחָד
3 מֵעֵדָיו, שְׁאִינוּ רְאוּיִם לְהֵעִיד⁵, או שֶׁהָיוּ עַד מִפִּי עֵד⁶,
4 וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שְׁאִלּוּ
5 (הוֹדוּ) הָעֵדִיו - לֹא הָיוּ מְחַבְּבִין בְּעֵדוּתָן מִמּוֹן⁷.

(2) לעדות. כגון גזלן שהוא פסול להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

6 ב. מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׁאֲמַר
7 אִישׁ פְּלוֹנִי שִׁיתָן לִי מֵאֲתִים זֶזוּ וְלֹא נָתַן, וְכִפְרוּ -
8 הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שְׁאֵם הָעֵדִיו
9 בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִמּוֹן בְּאֻמְרָתוֹ⁸. וְכֵן
10 כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(8) שהיה יכול לומר חוזרני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

11 ג. תִּבְעֶן לְהַעֲדִי לֹא שֶׁהוּא כֹהֵן או לִזֵּי או שְׁאִינוּ בֶן
12 גְּרוּשָׁה⁹ או בֶן חִלּוּצָה¹⁰, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין
13 מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת, שְׁאִין כָּאֵן עֵדוּת מִמּוֹן¹¹.

(9) וכשר לכהונה, כי הנוולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. (10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה

ד. תִּבְעֶן שִׁיעֲדוּ לוֹ שֶׁחָבֵל בּוֹ בְּנִי¹², וְשֶׁהִדְלִיק
פְּלוֹנִי גִדִּישׁוֹ בְּשִׁפְתָּ¹³, וְשֶׁאֲנֵס פְּלוֹנִי או פֶּתַח בֵּיתוֹ
הַמֶּאֱרָסָה¹⁴, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת
הָעֵדוּת; שְׁאֵם הָעֵדִיו עֵדוּת זו - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת
בֵּית דִּין, וְאִינוּ חַיִּב תְּשְׁלוּמִין¹⁵, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ
בְּהִלְכּוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה¹⁶.

(12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. (13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. (14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. (15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". (16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל בחבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששינוי שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשיעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

ה. הָיָה עַד אֶחָד וְכִפְרוּ וְהִשְׁבִּיעוּ - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת
הָעֵדוּת, שְׁאִין עֵדוּת עַד אֶחָד מְחַבְּבִין מִמּוֹן¹⁷.

(17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

ו. תִּבְעַת אֶת שְׁנֵי עֵדִיו שִׁיעֲדוּ לוֹ שֶׁזִּנְתָה אִשְׁתּוֹ,
וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֵלּוּ חַיִּבִּין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת;
שְׁאִלּוּ הָעֵדִיו - הָיוּ מִפִּסּוּלֵיהֶן לֹא כְּתֻבָּתָה¹⁸ וּפְטוּר זֶה
שֶׁתִּבְעֶן, וְהָרִי כִפְרוּ בְּעֵדוּת מִמּוֹן.

(18) שהאשה זונתה תחת בעלה אין לה כתובה.

ז. תִּבְעַת עַדִּי קִנּוּי¹⁹ או עַדִּי סְתִירָה²⁰ וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ
- פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שְׁאִלּוּ הָעֵדִיו - אֵין חַיִּיב
מִמּוֹן כָּאֵן, אֲלֹא לְהִשְׁקוּתָהּ בְּלִבָּד. וְאֵף עַל פִּי
שְׁעֵדוּת זו גִּוְרָמָת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתֻבָּתָה אִם לֹא
תִשְׁתָּה²¹ - דְּבָר שֶׁגִּוְרָם לְמִמּוֹן אִינוּ כְּמִמּוֹן, שֶׁהָרִי
אֶפְשֶׁר שֶׁתִּשְׁתָּה²² וְלֹא תִשְׁבֹּר²³ כְּתֻבָּתָה.

(19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני. קינוי - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה. (22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

יג. השביע עדיין בבית דין וכפרו שניהם פאחת, 23
כגון שהתחיל השני לכפר בתוך כדי דבורו של 24
חברו - שניהם חייבין בשבועת העדות, וכל אחד 25
ואחד מביא חטאתו³⁴ על שבועתו. כפר הראשון, 26
ושקה העד השני יותר מפדי דבור ואחר כך כפר - 27
הראשון חייב בשבועת העדות, והשני פטור 28
משבועת העדות; שאילו הודה זה השני - לא היתה 29
עדותו מחייבת ממון³⁵.

(34 קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35 ואף על פי שער אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמה לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הודה אחד וכפר אחד - הכופר חייב, בין שפפר 31
בתחלה בין שפפר בסוף³⁶. כפרו שניהם כאחד, 32
וקדם האחד והודה בתוך כדי דבור - הרי זה 33
פטור³⁷, והעומד בכפירתו חייב בשבועת העדות³⁸.

(36 שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37 ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38 ואפילו יודה לאחר כפירתו לא יפטור אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. השביע שתי פתי³⁹ עדים ושתייהן ראיות 35
להעיד⁴⁰, וכפרה פת ראשונה ואחר כך כפרה פת 36
שניה - הראשונה פטורה משבועת העדות; מפני 37
שהן סמוכין על עדות שניה, ואפשר להוציא 38
הממון בעדות הפת האחרת, ונמצא זה הנתבע 39
אינו חייב לשלם בעדות אלו שפפרו לבדה. היתה 40
הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע 41
בנשותיהן⁴¹, והרי הן גוססות⁴² - אף הראשונה 42
חייבת; שהרי השניה בעת כפירת הראשונה לא 43
היתה ראויה להעיד, ואף על פי שבמהרה יהיו 44
ראויין פשימותו אלו הגוססות⁴³. ואם כפרה 45
השניה אחרי שמתו נשותיהן - חייבין בשבועת 46
העדות⁴⁴.

(39 זוגות. (40 שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41 שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42 חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגורנו מפני צרות החזה. (43 ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות

ח. הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים, וזנתה בעד 1
אחד אחר הקנאי והסתירה, והשביע עד זה שיכבא 2
ויעיד, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאף על פי 3
שהוא עד אחד, אלו העיד עדות זו - היתה יוצאה 4
בלא כתבה, כמו שבארנו בהלכות סוטה. 5

ט. וכן כל עד אחד שמחייב ממון בעדותו, אם כפר 6
ונשבע או שהשביעו בבית דין וכפר - חייב משום 7
שבועת העדות. 8

י. פיצד? שהיה התובע והנתבע חשודין על 9
השבועה²⁴, שאין משביעין אותם, והשביע לעד 10
אחד שיכבא ויעיד לו שיש לו ביד זה מנה²⁵, וכפר 11
- הרי זה חייב משום שבועת העדות; שאילו העיד 12
- היתה הנתבע הזה משלם ממון בעדותו, כמו 13
שיתבאר בהלכות טוען²⁶. וכן כל פיוצא בזה²⁷.

(24 להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. (25 מאה זוז. (26 פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". (27 מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד, ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיכבא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

יא. האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת 15
בעלה, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאילו העיד - 16
היתה נשאת ונוטלת כתבתה²⁸.

(28 מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. כמה דברים אמורים²⁹? כשהיה לה לגבות 18
כתבתה מן המטלטלין³⁰; אבל אם אין לה לגבות 19
כתבתה אלא מן הקרקע³¹ - הרי זה פטור משבועת 20
העדות³². וכן אם היו שנים³³. שהמשביע עדי קרקע 21
- פטורין, כמו שבארנו. 22

(29 שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. (30 כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי בעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31 המשועבדת לכתובתה. (32 שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. (33 אפילו כשהיו שני עדים.

15 בֵּין חוץ לְבֵית דִּין בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וְאֶפְלֹ עָנּוּ אָמֵן
16 אוּ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עֶצְמָן פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם - אֵינָן חִיבִין
17 מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת הָעֲדוּת אֲלֵא אַחַת; מִפְּנֵי שְׁאֵחֵר
18 שֶׁכִּפְּרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חֲזָרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֲדוּתָן
19 מוֹעֵלָת כְּלוּם.⁵⁵

(54 בבית דין. (55 מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשאר כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

יט. נמצאת למד, שכל השבועות שנשבעו אחר ששכפרו בבית דין - הן על כפירת עדות שאינה מחייבת ממוץ⁵⁶, שהן פטורין עליה משבועת העדות וחיבין בשבועת בטוי⁵⁷, כמו שפארגנו.⁵⁸

(56 שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. (57 שהרי נשבעו לשקר.

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ח

פרק אחד עשר

(1 מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האידימים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כִּשְׁם שֶׁשְׁבֻעַת שְׁוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כֵּן מִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁשְׁבַּע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבֻעַת בְּבֵית דִּין³ בְּשֵׁם⁴; שְׁנֵאמַר: וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע - זוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵. שֶׁהַשְׁבֻּעָה בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ - מִדְּרָגֵי הָעֲבוּדָה הִיא, וְהַדּוּר וְקִדְּוֹשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ⁶.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"זח. (3) ראה להלן ה"הו. (4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"חט. (5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. (6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי זוהי תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. וְאִסּוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכֵל הַמְשָׁתָף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֻׁבְעָה - נִצָּקָר מִן הָעוֹלָם⁷. שְׁאֵין שֵׁם⁸ מִי שֶׁרָאוי לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בְּשֵׁמוֹ אֲלֵא הָאֶחָד בְּרוּךְ הוּא⁹.

יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראייה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֲדִים לְהַעֲדִי לוֹ וְכִפְּרוּ⁴⁵, וְהַשְּׁבִיעַן⁴⁶ וְעָנּוּ אָמֵן⁴⁷, וְהַשְּׁבִיעַן אֶרְבַּע וְחֲמִשׁ פְּעָמִים וְהֵן עוֹנִין אַחֵר כָּל שְׁבֻעָה וְשְׁבֻעָה חוץ לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהַעֲדוּ - הָרִי אֵילוּ פְטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוּת, כְּמוֹ שֶׁפֶּאֶרְגְנוּ⁴⁸. וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכַפִּירָתָן - חִיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.

(45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. (47) שוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. (48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". (49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּשֻׁעָנוּ אָמֵן; אֲבָל אִם לֹא עָנּוּ אָמֵן אֲלֵא כִּפְּרוּ עַל כָּל שְׁבֻעָה וְשְׁבֻעָה⁵¹, הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבֻעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנּוּ אָמֵן⁵² - הָרִי אֵילוּ פְטוּרִים, עַד שִׁשְׁשִׁיעִים בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁפֶּאֶרְגְנוּ⁵³.

(50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. (51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בך" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליוורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשכא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

יח. הַשְּׁבִיעַן בְּבֵית דִּין וְכִפְּרוּ⁵⁴, וְחָזַר וְהַשְּׁבִיעַן אֶרְבַּע וְחֲמִשׁ פְּעָמִים וְהֵן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ד' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו".
8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיק מערבית לעברית (ר') שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה נבוכים). והשוה ה' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם מצינו במלכים ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים ב ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

16) שתבעו. (17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: וה' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסוד, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסוד (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

19 ו. כל שבועה שמשפיעין אותה הדינין חוץ משלשה מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם היא הנקראת שבועת הדינין²⁵. וגם שבועות אלו מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שקרי²⁶ ופוגם שטרו²⁷ וכיוצא בהן. ויש מהן שבועות בטענת ספק²⁸, כגון שבועת השתפין²⁹ והאריסין³⁰ וכיוצא בהן. ובדיני ממונות³¹ תבאר חיוב כל אחת ואחת מאלו השבועות ודיניהם.

23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). (28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. (29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, ה' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

ז. ויש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי הגמרא³², והיא הנקראת שבועת הסת³³. ואף על פי

1 ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה¹⁰, כדי לזרז את עצמו¹¹, ואף על פי שהוא משבע עליה מהר סיני¹²; שנאמר: נשבעתי ואקיימה לשמר משפטי צדקך¹³.

10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה. (12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א והי"ח. (13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

5 ד. שבועה זו שמשפיעין הדינים למי שנתחייב שבועה, היא הנקראת שבועת הדינין¹⁴. בין שהיה חיב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חיב בה מדברי סופרים¹⁵.

14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסוד, אעפ"י שהדינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

9 ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי שטענו¹⁶ חברו מטלטלין¹⁷, והודה במקצתן וכפר במקצתן¹⁸. ומי שקפץ בכל המטלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו¹⁹. הרי אלו שתי שבועות על ידי טענת ודאי²⁰ וכפירה. וכן שומר שטוען שאבד דבר שהפקירו אצלו או נגנב או מת וכיוצא בה - הרי

- 1 שְׁבִיט דִּין מְשִׁיעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינָה נִקְרָאת
2 שְׁבִיטת הַדִּנְיָן³⁴.

19 מָמוֹן וְלֹא יוֹדָה לוֹ, וְהוּא עוֹנָה אָמֵן. זֶה הִיא שְׁבִיטת
20 הַדִּנְיָן⁴⁴.

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

- 21 יֵא. הַדִּנְיָן שֶׁהַשְּׁבִיעוֹ בְּלֹא נְקִיטת חֶפֶץ⁴⁵ בִּידוֹ - הָרִי
22 אֵלּוֹ טוֹעִים, וְחֹזֵר וְנִשְׁבַּע וְסִפֵּר תוֹרָה בִּידוֹ⁴⁶. וְאִם
23 אֶחָז תְּפִלִּין בִּידוֹ וְהַשְּׁבִיעוּהוּ - אֵינּוּ חֹזֵר וְנִשְׁבַּע;
24 שֶׁהָרִי אֶחָז תוֹרָה בִּידוֹ, וְכִמוֹ סִפֵּר הָיָה⁴⁷. הַשְּׁבִיעוּהוּ⁴⁸
25 מִיֵּשֶׁב - אֵינּוּ חֹזֵר וְנִשְׁבַּע.

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדין שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית-יוסף לחו"מ סימן פז).

- 26 יב. תְּלִמִיד חֶכֶם⁴⁹ - לְכַתְּחִלָּה מְשִׁיעִין אוֹתוֹ
27 מִיֵּשֶׁב⁵⁰ וְתְּפִלִּין בִּידוֹ, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְטַל סִפֵּר תוֹרָה,
28 אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֶפֶץ הוּא⁵¹. וְנִשְׁבַּע בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,
29 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵².

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

- 30 יג. אֵין בֵּין שְׁבִיטת הַסֵּת לְשְׁבִיטת הַדִּנְיָן אֶלָּא
31 נְקִיטת חֶפֶץ, שֶׁאֵין הַנִּשְׁבַּע שְׁבִיטת הַסֵּת אוֹחֵז סִפֵּר
32 תוֹרָה⁵³; אֶלָּא מְשִׁיעִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אוֹ בְּכַנּוּי,
33 בְּשִׁבּוּעָה אוֹ בְּאֶלֶּה, מִפְּנֵי אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ
34 שְׁבִיטת הַדִּנְיָן. וְכִבֵּר נִהְגוּ הַפֶּל לְהִיּוֹת סִפֵּר תוֹרָה
35 בִּיד חֲזוֹן⁵⁴ הַנִּסָּס אוֹ שֶׁאֵר הָעֵם בַּעַת שֶׁמְשִׁיעִין
36 שְׁבִיטת הַסֵּת, כְּדִי לְאִים עָלֵיו⁵⁵.

(53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פח. (54) שמש. (55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר-תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסט. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א כו, יט) "אם ה' הסיתך ביי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפסיק דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסט - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבדות, שהכבירו עליו להשבע (הערוך ערך היסט). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך ה"ג וה"ט.

- 3 ח. וְשְׁבִיטת הַדִּנְיָן, בֵּין שֶׁהִיָּתָה שֶׁל תוֹרָה אוֹ שֶׁל
4 דְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וְדָאִי בֵּין עַל טַעֲנַת
5 סֵפֶק, כִּפֹּה הִיא: הַנִּשְׁבַּע אוֹחֵז סִפֵּר תוֹרָה בְּזִרְעוֹ⁵⁶,
6 וְהוּא עוֹמֵד³⁶ וְנִשְׁבַּע בְּשֵׁם³⁷ אוֹ בְּכַנּוּי³⁸, בְּשִׁבּוּעָה אוֹ
7 בְּאֶלֶּה³⁹, מִפְּנֵי אוֹ מִפִּי הַדִּנְיָן. וְהוּרֵר רְבוּתִי⁴⁰, שֶׁאֵין
8 מְשִׁיעִין שְׁבִיטת הַדִּנְיָן אֶלָּא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ⁴¹.

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

- 9 ט. בִּיצֵד מִפְּנֵי? כְּגוֹן שִׁיאֵמַר: הִרִינִי נִשְׁבַּע בְּה'
10 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ מִפִּי שֶׁשְּׁמוֹ חֲנוּן, אוֹ מִפִּי שֶׁשְּׁמוֹ
11 רַחוּם, שֶׁאֵינִי חֵיב לָזֶה כָּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִי
12 הוּא⁴² אֲרוּר לֵה', אוֹ אֲרוּר לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חֲנוּן, אִם יֵשׁ
13 לָזֶה אֶצְלִי כָלוּם.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

- 14 י. וְכִיצֵד מִפִּי הַדִּנְיָן? כְּגוֹן שֶׁאֵמַר לוֹ: מְשִׁיעִין
15 אָנוּ אוֹתָךְ בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ מִפִּי שֶׁשְּׁמוֹ חֲנוּן,
16 שֶׁאֵין לָזֶה בִּידָךְ כָּלוּם, וְהוּא עוֹנָה אָמֵן⁴³. אוֹ
17 שֶׁאֵמַר לוֹ: הָרִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אֲרוּר לֵה' אֱלֹהֵי
18 יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חֲנוּן, אִם יֵשׁ לְפְּלוֹנִי אֶצְלוֹ

ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסט), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסט אין מחמירים בה כל כך, אלא מבאיסם ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.

ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסט), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסט אין מחמירים בה כל כך, אלא מבאיסם ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרים לו: הוי יודע, שכל העולם פלו נדעזע⁷⁶ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עברות שבתורה נאמר בהן 'ונקה'⁷⁸, וכן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עברות שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וכן - ממנו וממשפחתו, שמחפין⁸² על זה⁸³. ולא עוד, אלא גורם להפרע משונאיהם של ישראל⁸⁴; שכל ישראל ערביין⁸⁵ זה בזה⁸⁶. שנאמר: אלה⁸⁷ וכחש ורצח וגומר; וכתוב אחריו: על בן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה⁸⁸. כל עברות שבתורה - תולין⁸⁹ לו שנים ושלשה דורות⁹⁰, אם יש לו זכות; וכן - נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹¹ נאם יי צבאות ובקאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה - מיד⁹²; ובקאה אל בית הגנב - זה הגונב דעת הבריות, ואין לו ממוץ על חברו וטוענו בחנם ומשביעיו⁹³; אל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו⁹⁴; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים שאין אש ומים מכלין אותן⁹⁵, שבועת שקר מכלה אותן⁹⁶.

יד. הדיינים שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מפיר - הרי זו כמפירתה⁹⁶. וכן הורו הגאונים⁹⁷. אבל רבותינו הורו⁹⁸, שאין משביעים אלא בלשון הקדש⁹⁹. ואין ראוי לסמך על הוראה זו¹⁰⁰. ואף על פי שנהגו בכל בתי דינין להשביע¹⁰¹ בלשון הקדש¹⁰², צריך להודיע את הנשבע¹⁰³ עד שיהא מפיר לשון השבועה¹⁰⁴. שבועת הדיינים היא שבועת הפקדון בעצמה¹⁰⁵. ואף שבועת הסת¹⁰⁶ נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש¹⁰⁷.

(56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא כלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ם שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישביעוהו בלשון אחרת (כסף משנה). (63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסט בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פוך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדיינים שהיא על ידי טענת ודאיה¹⁰⁸ וכפירה¹⁰⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין שהיתה מדבריהם¹¹⁰ - מאימין¹¹¹ עליו, כמו שיתבאר¹¹². וכל מי שיתחייב פה בטענת ספק, בין מן התורה¹¹³ בין מדבריהם¹¹⁴ - אינו צריך איוס¹¹⁵.

(103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית-דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיבעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט וז' ובביאורנו שם.

- 11 יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועות
12 טענת ספק, כמו שבארנו¹⁰⁶, ולא בשבועות הסת¹⁰⁷ -
13 צריכין הדינן לפצור¹⁰⁸ בפעלי דינן, אולי יחזרו
14 בהן¹⁰⁹ עד שלא תהיה שם שבועה פלל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"ט. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזול ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

- 15 כ. דבר פרוי וגלוי, שפל הנשבע שבועת הדינן או
16 שבועת הסת בשקר - שיהא¹¹¹ חיב משום שבועת

ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגגב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגגב. וגם אל "בית הגגב" משמעו - אל הגגב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"ט), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משיבעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

- 1 יז. וענן האיום הזה פלו - פלשון שהן מפירין
2 אומרים להם, פדי שבינו בדברים ויחזרו החוטא
3 למוטב. אמר: איני נשבע - פוטרין אותו⁹⁷, ונותן
4 מה שטענו חברו. וכן אם אמר הטוען: איני
5 משביעו, ופטור⁹⁸ - הולכין להן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

- 6 יח. אומר¹⁰⁰: הריני נשבע, וחברו תובע¹⁰¹ -
7 העומדים שם אומרים זה לזה: סורו נא מעל אהלי
8 האנשים הרשעים¹⁰² וגומר. ואומרים לו: לא על
9 דעתך¹⁰³ אנו משיבין אותך, אלא על דעתנו¹⁰⁴ ועל
10 דעת בית דין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ה' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עון חילול השם בשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פ"א ה"ז, ובביאורנו שם. וב"ד איתן' מביא ראייה לדברי רבינו, ממדרש נחומא פרשת מטות אות א, האומר: "המועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה⁸. אף על פי שאין בו לא פרת ולא מיתת בית דין, יש בו חילול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות⁹.

פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". (9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו".

ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן, אף על פי שאין פונתו אלא למי שבארץ - אין זו שבועה¹⁰. וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב¹¹ מכתבי הקדש¹², אף על פי שאין פונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה - אין זו שבועה¹³. ואף על פי שאין אלו שבועות - מאימין¹⁴ עליהן¹⁵, ומלמדן את העם שלא ינהגו קלות ראש בקדש, ומראין בעיניהם שזו שבועה¹⁶, ופותחין להם פתח¹⁷ ומתירין להם¹⁸.

שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכוין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). (11) בספר. (12) מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. (13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). (14) מייראים ומטילים אימה. (15) על הנשבעים. (16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. (17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה", כגון הנשבע בנביא, שלא ינהג ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). (18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ). "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

הפקדון¹¹², שפכר נתפארו משפטיה¹¹³. ואינו לוקה ואף על פי¹¹⁴ שהוא מזיד¹¹⁵. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת חמש, שהוא רביע הקרן, עד שיהיה הוא¹¹⁶ וחמשו חמשה¹¹⁷. ומביא קרבן אשם, אם יש שם בית¹¹⁸ (דין), כמו שבארנו¹¹⁹.

(111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. (112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). (113) לעיל שם, וגם בפרק ז. (114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. (115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. (116) הקרן. (117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלכר (מבחורין) כבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. (118) בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונקודו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). (119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ח

פרק שנים עשר

(1) חומר עון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממחרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או לשקר², וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון מביא קרבן³ - אין מתפטר להן עון השבועה בלא שנאמר: לא ינקה ה' - אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפטר⁴. מננו על השם הגדול שחלל, שנאמר: וחללת את שם אלהיך אני ה'⁵. לפיכך⁶ צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העבירות⁷.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. (3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. (4) בכת"י תימן: שיפטר. ינקם. (5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". (6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. (7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה',

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין
נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף').
והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב ה"ב.
- ו. עבד ששנשבע - אין רבו צריך לכפותו³⁰, והרי הוא
אחר שנשבע בקדם שנשבע³¹. לפי שאין גופו קנוי
ל³² כדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות:
לאסר אסר על נפשו - מי שנפשו ברשותו, יצא עבד
שהוא ברשות אחרים³³. ונמצא זה כמו שנשבע על
נכסי אחר³⁴.

(30) לכופו אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה
עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר,
יכול רבו לכופו לשנות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו
חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, ה"ז.
(32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך
לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי
ה'תוספות יו"ט נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש
המשנה לרבינו שם. (34) לאסרם עליו, שאין אדם יכול
לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד
סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו
יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג)
"כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר
שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים
(לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו.
אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את
רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד).
אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו
בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו
ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם
אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו,
וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא
לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה
או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר
רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות
פ"ב ה"ח, ובביאורנו שם.

- ז. קטנים³⁵ שנשבעו והן יודעין טעם השבועה³⁶,
אף על פי שאינן חייבין³⁷ - כופין אותן לעמוד
בדבריהן, כדי לחנכן³⁸ ולאיים עליהם³⁹ כדי שלא
ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר
שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אלא
אם כן נזק, כגון שנשבע שיעזוב או שלא יאכל בשר
זמן מרובה - מפה אותו אביו או רבו וגו' וכו',
ומראין לו שהתיר⁴⁰ שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל
להקל ראש בשבועות⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתי-
עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י.
(36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין
אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו.
(39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכת"י

- ד. במה דברים אמורים¹⁹? בשאר כתבי הקדש;
אבל הנשבע בתורה²⁰: אם נשבע במה שכתוב בה²¹
דעתו על ההזכרות²²; ואם נשבע בה סתם - דעתו
על הגויל²³, ואין כאן שבועה²⁴. נטלה בידו ונשבע
בה - הרי זה כמי שנשבע במה שכתוב בה, ואסור²⁵.

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו,
ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר
פלוגי. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה.
(22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב,
ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא
נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין
לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם
קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה
עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר
בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין
נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת
בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על
האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד
שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל
הדין הזה שני שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף
הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים
שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא
בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם:
"הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע
ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות
האמורות בתורה נאמרו בסני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה
יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם
קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה,
דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין
האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא
באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו
שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי
הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות
(רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקיתת חפץ מורה לשון
חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף שם). וכתב
ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם
נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו
אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי
התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים,
וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר הט"ז
שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה
אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנטלה בידו האמור
כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

- ה. והנשבע בתורה סתם²⁶: אם תלמיד חכם הוא²⁷
- אינו צריך שאלה לחכם²⁸; ואם עם הארץ הוא -
צריך שאלה לחכם, כדי שלא ינהג קלות ראש
בשבועות²⁹.

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה.
(27) שיוודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ה' אלול - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.
 ח. צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד פעובדי פוככים ומזלות. וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות.⁴²

גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ן חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שפארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לגדות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדי⁴⁷. וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדי, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ן חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שפארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לגדות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדי⁴⁷. וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדי, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"ט. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגר"ב). (46) אומר לו: "פלוגי זה בשמא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדרוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". (48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). (49) שלא יתרחק ממנו כדין. (50) בפרוסים קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מנדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנוה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידוי, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלף.

י. במה דברים אמורים? בשהיה הנשבע הזה או המכריז לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור - אינו חייב לגדותו. ואני אומר: שאסור לגדותו, שלא ענש הפתוב שוגג⁵⁴; אלא מזהירו⁵⁵ ומתרה בו שלא יחזור.

יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין⁵⁷ לבטלה - אסור, ואף על פי שלא נשבע. שהרי הפתוב מצוה ואומר: ליראה את השם הנקבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה⁵⁸. לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה - ימחר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. פיעד? אמר ה' - אומר: ברוך הוא לעולם ועד, או גדול הוא ומהלל מאד, וכיוצא בזה⁵⁹, כדי שלא יהא לבטלה.

57 שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבועה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א"ל, אלקים, אל"ה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב. (59) "ירושלמי" ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

יב. אף על פי שמתר להשאל על השבועה⁶⁰, כמו שפארנו⁶¹, ואין בזה דפי⁶², ומי שלבו נוקפו⁶³ בדבר זה - אינו אלא שמין מנינות⁶⁴, אף על פי כן ראוי להזהר בדבר זה, ואין נזקקין⁶⁵ להתיר אלא מפני דבר מצוה⁶⁶ או מפני צרך גדול⁶⁷. וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל⁶⁸, ואם עבר ונשבע - שיעצער ויעמד בשבועתו⁶⁹; שפאר: נשבע להרע⁷⁰ ולא ימר, וכתוב אחריו: עשה אלה לא ימוט לעולם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק ופגם. (63) מכח, שחושש ומהסס. (64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. (65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוגי, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"ו). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינו זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. וְהַחֲלֵק הַשְּׁנִי הוּא שְׂיָחִיב עֲצָמוֹ בְּקֶרֶן שְׂאִינוֹ חֵיב בוֹ, כְּגוֹן שְׂיֹאמַר: הָרִי עָלַי לְהִבִּיא עוֹלָה, אוֹ הָרִי עָלַי לְהִבִּיא שְׁלָמִים⁹ אוֹ מִנְחָה, הָרִי בְּהִמָּה זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הָרִי] עָלַי - הוּא הַנֶּקְרָא נֶדֶר, וְהָאוֹמֵר הָרִי זוֹ - הוּא הַנֶּקְרָא נִדְבָה. וְהַנֶּדְבָה וְהַנֶּדֶר מִמֵּין אֶחָד הוּא, אֲלָא שֶׁהַנֶּדְרִים חֵיבִין בְּאַחֲרִיתָן¹⁰, וְנִדְבוֹת אֵין חֵיבִין בְּאַחֲרִיתָן¹¹. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְנִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ וְנִדְבַתְּ¹² וְגוֹמֵר. וְחֲלֵק זֶה הוּא שְׂאִינוֹ קוֹרָא אוֹתוֹ נֶדֶרִי הַקֹּדֶשׁ¹³.

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנבד אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. וְדִינֵי הַחֲלֵק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוּ - הֵם שְׂאִינוֹ מִבְּאֵרִים בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נֶדְרֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִשְׁפָּטֵיהֶם - כָּלֵם יִתְבָּאֲרוּ בְּמִקּוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּנוֹת.

ד. מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שְׂיָקִים אָדָם שְׂבוּעָתוֹ אוֹ נֶדֶר, בֵּין שֶׁהִיָּה מִנְדְּרֵי אִסּוּר בֵּין שֶׁהִיָּה מִנְדְּרֵי הַקֹּדֶשׁ. שְׂנֶאֱמַר: מוֹצֵא שְׁפָתַי תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדְרַתִּי¹⁴; וְנֶאֱמַר: כָּכָל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה¹⁵.

14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצוות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. הָאוֹסֵר עַל עֲצָמוֹ מִין מִמִּינֵי מֵאָכֵל, כְּגוֹן שְׂאִמַּר: תֹּאנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תֹאנִים שֶׁל מִדִּינָה פְּלוּגִית אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תֹאנִים אֵלּוּ¹⁶ אֲסוּרִין עָלַי, וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאֲבָל מִהֵן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, שְׂנֶאֱמַר: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ¹⁷. שְׂאִין לְנֶדְרִים שְׂעוּר¹⁸, שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדְּבָר¹⁹ - הָרִי זֶה כְּמִפְרֹשׁ כָּל שֶׁהוּא²⁰. אָמַר: אֲכִילָה מִפְּרוֹת מִדִּינָה פְּלוּגִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ אֲכִילָה מִפְּרוֹת אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקָה עַד שְׂיֵאכֵל כְּזִית²¹.

16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו

שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). 70) לעצמו. 71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב). "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ח

הִלְכוֹת נְדָרִים

יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטִין: (א) שְׂיִשְׁמֹר מוֹצֵא שְׁפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁנֶדֶר. (ב) שְׁלֹא יִחַל דְּבָרוֹ. (ג) שְׂיִפְרֹ הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׂבוּעָה. וְזֶהוּ דִּין הַפֶּרֶת נְדָרִים הַמִּפְרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֻתָּב.

וּבְאִזְרוֹ מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדר או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הַנֶּדֶר נִחְלָק לְשְׁתֵּי מַחְלֻקוֹת: הַחֲלֵק הָרִאשׁוֹן הוּא שְׂיִאָסֵר עַל עֲצָמוֹ דְּבָרִים הַמִּתְרִים לוֹ², כְּגוֹן שְׂיֹאמַר: פְּרוֹת מִדִּינָה פְּלוּגִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלָשִׁים יוֹם אוֹ לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוּגִי מִפְּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פְּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי³. כָּכָל לְשׁוֹן שְׂיִאָסֵר⁴ - הָרִי זֶה נֶאָסֵר בְּהוֹ, וְאַף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם שְׂבוּעָה כָּלֵל וְלֹא הַזְכַּרְתָּ שֵׁם⁵ וְלֹא כְּנוּי⁶. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לְאִסּוּר אִסּוּר עַל נִפְשׁוֹ - שְׂיִאָסֵר עַל עֲצָמוֹ דְּבָרִים הַמִּתְרִים⁷. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִי הֵן עָלַי אִסּוּר - הָרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֲלֵק זֶה הוּא שְׂאִינוֹ קוֹרָא אוֹתוֹ נֶדֶרִי אִסּוּר⁸.

2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3) אפילו לעולם. אבל אם אמר יאסורו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5) שם שמים. 6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסור אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה

- לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.
- 1 ו. אָסַר עַל עֲצָמוֹ אֲכִילָה מִן הַתָּאֲנִים וְאֲכִילָה מִן הָעֵנָבִים, בֵּין בְּנֵדָר אֶחָד²² בֵּין בְּשְׁנֵי נְדָרִים²³ - הָרִי אֵלּוֹ מַצְטָרְפִין לְכֻזִּית²⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.
- 22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאמר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתייהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדיון הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".
- 4 ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוֹ עָלִי קֶרֶבֶן²⁵, אוּ שְׁאֹמֵר: הָרִי הֵם קֶרֶבֶן, אוּ שְׁאֹמֵר לְחִבְרוֹ: כָּל מָה שְּׁאֵכֵל עִמָּךְ עָלִי קֶרֶבֶן, אוּ קֶרֶבֶן, אוּ הָרִי הֵן עָלִי קֶרֶבֶן²⁶ - הָרִי אֵלּוֹ אֶסְוִירִין עָלָיו; מִפְּנֵי שְׁאֵפֶשֶׁר שִׁידֵר אָדָם קֶרֶבֶן וַיַּעֲשֶׂה בְּהִמָּה שֶׁהִיתָה חַל קֶרֶבֶן וְתֹאסֵר²⁷.
- 25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.
- 9 ח. אָכַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוֹ עָלִי אוּ מִין פְּלוֹנִי עָלִי אוּ מָה שְּׁאֵכֵל עִם פְּלוֹנִי עָלִי כִּבְשֵׁר חֲזִיר אוּ כַּעֲבֹדֶת פּוֹכְבִים וּמִזְלֹת אוּ כְּנֻבְלוֹת וּטְרָפוֹת וְכִיּוּצָא בְּאֵלּוֹ - הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִין, וְאִין כָּאֵן נֵדֵר; שְׂאִי אֶפְשֶׁר שִׁיעֲשֶׂה דָּבָר שְׂאִינוּ בָּשָׂר חֲזִיר כִּבְשֵׁר חֲזִיר²⁸.
- 28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.
- 14 ט. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַמְּשִׁים דְּבָרִים הַמְּתָרִים בְּדָבָרִים הָאֶסְוִירִים²⁹: אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאֶסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
- 30) שמתפיס זה בזה. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.
- י. הַחֲטָאת³² וְהָאֶשֶׁם³³, אָף עַל פִּי שְׂאִינֵן בָּאִין בְּנֵדָר וּנְדֻבָּה³⁴ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ, אֶפְשֶׁר לְנוֹדֵר לְהִבִּיא אוֹתָם מִחֲמַת נְדָרוֹ. שֶׁהַנֹּדֵר בְּנִזְיֹר³⁵ - מִבִּיא חֲטָאת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מִבִּיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוֹ עָלִי כַּחֲטָאת אוּ פְּאֶשֶׁם, אוּ שְׁאֹמֵר: הָרִי הֵן חֲטָאת אוּ הָרִי הֵן אֶשֶׁם - הָרִי אֵלּוֹ אֶסְוִירִין³⁸. וְאִין צְרִיךְ לוֹמֵר בְּאוֹמֵר: הָרִי הֵן עוֹלָה אוּ שְׁלָמִים אוּ מִנְחָה אוּ תֹדָה - שֶׁהֵן אֶסְוִירִין³⁹, שֶׁכָּל אֵלּוֹ בָּאִין בְּנֵדָר וּנְדֻבָּה⁴⁰.
- 32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבח אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". (39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.
- 27 יא. אָכַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוֹ עָלִי כַּחֲטָאת אֶהְרֵן⁴¹ אוּ כַּתְרוֹמָתוֹ⁴² - הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִין⁴³; שְׂאִין שֵׁם דִּרְךְ לְהִבִּיא אֵלּוֹ בְּנֵדָר וּנְדֻבָּה⁴⁴.
- 41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.
- 30 יב. הָאוֹמֵר: הָרִי הַפְּרוֹת הָאֵלּוֹ עָלִי כְּנוֹתֵר⁴⁵, כַּפְּגוּל⁴⁶, כִּבְשֵׁר טְמֵא⁴⁷ שֶׁל קִדְשִׁים - הָרִי אֵלּוֹ אֶסְוִירִין; שֶׁהִרִי עֲשָׂאֵן כִּבְשֵׁר קֶרֶבֶן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.
- 45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.
- 33 יג. הָאוֹמֵר: הָרִי הֵן עָלִי כְּמַעֲשֶׂר בְּהִמָּה⁴⁹ - הָרִי אֵלּוֹ אֶסְוִירִין⁵⁰, הוּאִיל וּקְדָשָׁתוֹ בִּידֵי אָדָם. הָרִי הֵן עָלִי כַּכּוֹרִין⁵¹ - הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִין; שְׂאִין קְדָשָׁתוֹ בִּידֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אדם⁵², ואינו יכול להתפסו בנדר⁵³, שנאמר: לא
2 יקדיש איש אתו⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

3 יד. אומר: הרי הן עלי כחרמי שמים⁵⁵ - הרי אלו
4 אסורין; שחרמי שמים לבדק הבית⁵⁶. הרי הן עלי
5 כתרומת הלשכה⁵⁷, כתמדיים⁵⁸, כדירים⁵⁹, כעצים⁶⁰,
6 כאשים⁶¹, כמזבח⁶² או כאחד מממשמי⁶³ המזבח,
7 כגון שנאמר: הרי הן עלי פיעים⁶⁴, כמזרקות⁶⁵,
8 כמזלגות⁶⁶ וכיוצא בהן, וכן האומר: הרי הן עלי
9 כהיכל⁶⁷, כירושלים⁶⁸ - הרי אלו אסורין, ואף על
10 פי שלא הזכיר שם קרבן; שכל דברים אלו ענינם
11 כאומר: הרי הן עלי קרבן⁶⁹.

(55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

12 טו. היה לפניו בשר קדש, אפלו היה בשר שלמים
13 אחר זריקת דמים שהוא מתר לזרים⁷⁰, ואמר: הרי
14 הן עלי כבשר זה - הרי אלו אסורין; שלא התפס
15 אלא בעקרו⁷¹ שהיה אסור⁷². אבל אם היה בשר
16 בכור: אם לפני זריקת דמים⁷³ - הרי זה אסור; ואם
17 לאחר זריקת דמים - הרי זה מתר.

(70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני

זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

18 טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים⁷⁴ ומפסדין את
19 הלשון ומכניין על דבר בדבר אחר - הולכין שם
20 אחר הפני. כיצד? כל כנוני⁷⁵ קרבן - קרבן.
21 האומר: הרי הן עלי קונם⁷⁶, קנח, קנז - הרי אלו
22 כנוניין לקרבן⁷⁷. חרק, חרף, חרף - הרי אלו כנוניין
23 לחרם⁷⁸. וכן כל כיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל
24 העם באותו מקום⁷⁹ ובאותו זמן.

(74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. (75) שמות לוואי. (76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. (77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. (78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. (79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

25 יז. וכשם שאוסר עצמו ככנוניין, כך אם הקדיש⁸⁰
26 ככנוניין - הרי זה הקדש⁸¹. וכנוניי הכנוניין - מתרין,
27 בין בנדרים אסר בין בנדרים הקדש.

(80) קרבן לה, או שאר נכסיו לבדק הבית. (81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

28 יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חליין⁸²,
29 או לא יהא פשר, או לא יהא דכין⁸³, או לא יהא
30 טהור - הרי זה כמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך
31 יהא קרבן, שהוא אסור⁸⁴. וכן אם אמר לו: כל מה
32 שאכל עמך טמא⁸⁵ או נותר או פגול - הרי זה
33 אסור.

(82) אלא קרבן. (83) טהור ומותר באכילה. (84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. (85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

34 יט. האומר לחברו: לא חליין לא אכל לך - הרי זה
35 כמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חליין אלא
36 קרבן⁸⁶. וכן אם אמר: הקרבן שאכל לך, קרבן⁸⁷

97 מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. (98) כגון עצים ואישים מזבח ירושלים.

כג. האומר לחברו: מדר אני ממך⁹⁹ - משמע דבר זה שלא ידבר עמו¹⁰⁰. מפרש אני ממך - משמעו שלא ישא ויתן עמו¹⁰¹. מרחק אני ממך - משמעו שלא ישב בארבע אמותיו¹⁰². וכן אם אמר לו: מנדה אני לך¹⁰³, או משמתנא¹⁰⁴ ממך. אבל אם אמר לו: נדר אני ממך שלא אכל לך, או מפרש אני ממך שלא אכל לך, או מרחק אני ממך שלא אכל לך - הרי זה אסור לאכל¹⁰⁵. ואם אכל פזית מכל נכסיו¹⁰⁶ - לוקה משום לא יחל דבריו¹⁰⁷.

99 ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתכוון ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכללי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חברו. (107) ומובן, שבגדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אמר לו: מנדה אני לך שלא אכל לך - אינו אוכל¹⁰⁸, ואם אכל - אינו לוקה¹⁰⁹. אמר לו: נדינא¹¹⁰ ממך - הרי זה אסור להנות.

108 משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאינו אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמע מתנווד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאות, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

1 שאכל לך, פקדון שאכל לך - הרי זה אסור⁸⁸. אבל האומר: הקרבן לא אכל לך⁸⁹, או פקדון לא אכל לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך⁹⁰, או לא קרבן לא אכל⁹¹ לך - כל אלו מותרים. שאין משמע דברים אלו אלא שששבע בקרבן שלא יאכל לך⁹², והנשבע בקרבן - אינו כלום⁹³. או ששגדר שלא יאכל לו קרבן.

86 ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. (87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבריו כקרבן, שהוא דבר הנידר. (88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. (89) משמעו שאסור עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. (90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. (91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

8 כ. חלין שאכל לך, החלין שאכל לך, פחלין שאכל לך; חלין שלא אכל לך, החלין שלא אכל לך, פחלין שלא אכל לך⁹⁴ - הרי זה מותר.

94 ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

11 כא. אבל האומר: לא טמא שאכל לך, לא נותר שאכל לך, לא פגול שאכל לך - אסור; שמשמעו 12 של דבר: דבר שאכל הוא שיהיה פגול או טמא, 13 לפיכך לא אכל לך⁹⁵.

95 שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלי.

15 כב. בהיכל שאכל לך, היכל שאכל לך, לא היכל שאכל לך - אסור⁹⁶. היכל שלא אכל לך, בהיכל שלא אכל לך, לא היכל שלא אכל לך - מותר; וזה 17 קמי שששבע בהיכל שלא יאכל לך⁹⁷. וכן כל פיוצא 19 בזה⁹⁸.

96 שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו בקרבנות ההיכל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 כז. הנודר בתורה, כגון שאמר: פרות אלו עלי כזו
15 - לא אמר כלום¹²⁶, ואינו צריך שאלה להכנס¹²⁷,
16 אלא אם כן היה עם הארץ¹²⁸, כדי שלא ינהגו קלות
17 ראש בנדרים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להתירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

18 כח. נדר במה שכתוב בה - הרי זה אסור; שהרי
19 כתוב בה אסר ונדר¹²⁹. נטלה בידו ונדר בה - הרי
20 זה כמי שנדר במה שכתוב בה¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שכתובה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

21 כט. האומר לחברו: נשפים ונשנה פרק - עלי
22 להשפים¹³¹ ולקרות; שנה כמו נדר¹³² הוא, ואף על
23 פי שלא הוציאו בלשון נדר¹³³.

(131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזיקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דבריו". (133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

24 ל. האומר לאשתו: הרי את עלי כאמי¹³⁴ או
25 באחותי, או פערלה¹³⁵ או ככלאי הפרים¹³⁶ - הרי זה
26 באומר על הפרות: הרי אלו כבשר חזיר; כשם
27 שהוא מתר לאכלן, כמו שבארנו¹³⁷, כן מתר
28 באשתו. אבל אם אמר לה: הריני מדר ממך
29 הנני¹³⁸, או הנאת תשמישך אסורה עלי¹³⁹ - הרי זו
30 אסורה עלי¹⁴⁰, כמו שיתבאר¹⁴¹.

(134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין ממני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

1 כה. האומר לחברו: הרי עלי בנדרים¹¹¹ אם
2 אכל לך, שמנדריהם נזיר וקרפן ושבועה¹¹², ואכל
3 - חיב ככלן¹¹³. וכן האומר: הרי עלי בנדרות
4 פשרים¹¹⁴, שמנדרותם נזיר¹¹⁵ וקרפן¹¹⁶ - הרי זה
5 חיב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חברו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נזורים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

6 כו. אמר: הרי עלי בנדרים¹¹¹ או בנדרות פשרים
7 שאכל לך¹¹⁸ או אם אכל לך - הרי זה אסור¹¹⁹, אף
8 על פי שלא פרש¹²⁰. אמר: בנדרים פשרים - לא
9 נתחייב בכלום; שאין הכשרים נודרים בדרך אסור
10 וכעס¹²¹. אמר: בנדרים רשעים¹²², והיה נזיר עובר
11 לפניו - חיב בנזירות¹²². בנדרים רשעים עלי - חיב
12 קרפן¹²³. בנדרים רשעים שלא אכל ממנו¹²⁴ - חיב
13 בשבועה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרפן נדרי רשעים או נדרות הכשרים. (119) לאכול אצל חברו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרים רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיכר הזה. (125) משום שבועת ביטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ח

פרק שני

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

1 א. אחד הנדר מפי עצמו² או שהדירו חברו³ ואמר
2 אמן, או דבר שענינו כענין אמן⁴, שהוא קבלת
3 דברים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. (4) ובוזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששינוי (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששינוי בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל ה' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חברו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

4 ב. ואין הנדר נאסר בדבר שאסר על עצמו עד
5 שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו
6 בשבועות⁶. אבל המתכוין לנדר בנזיר⁷ ונדר בקרבן⁸,
7 בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה⁹ ונדר, או שנתכוין לנדר
8 ונשבע, או שנתכוין לומר תאנים ואמר ענבים - הרי
9 זה מתר בשניהם ואין כאן נדר¹⁰.

(6) פ"ב, ה"יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתי" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קריית ספר). וכן שינוי בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

10 ג. הנדר על דעת אחרים¹¹ - הרי זה כנשבע על
11 דעת אחרים¹². וכן הנדר וחרז בו בתוך כדי דבור¹³,
12 או שמתחו בו¹⁴ בתוך כדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה
13 מתר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים פדין
14 בשבועות¹⁷.

(11) שאומר הנני נדר זה על דעתכם. (12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל ה' שבועות פ"ב, הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, ה"ז, וראה בביאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו:

חזור בך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי. (16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:): "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל ה' שבועות פ"ב, ה"ח ובביאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

15 ד. מי שהתנה קדם שידר ואמר: כל נדר שאדר
16 מכאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן
17 בטלים וכיוצא בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה
18 זוכר התנאי בשעה שנדר - הרי נדרו קיים, שהרי
19 בטל התנאי בנדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא
20 אחר שנדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקיימו²¹
21 - הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה
22 החזרה בפיו, כבר הקדים החזרה²² לנדר והוציאה
23 בפיו מקדם²³. ויש שמורה להחמיר ואומר: והוא
24 שיתכר התנאי אחר שנדר בתוך כדי דבור²⁴.

(18) מהיום. (19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נדר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דבורו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קריית ספר). (24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נדר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמסיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

25 ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשר, ואחר
26 כך נדר, ונזכר בשעה שנדר שיש לו תנאי, ונשכח
27 על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם
28 אומר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו
29 נדר²⁹, שהרי בטל; ואם לא אומר: על דעת ראשונה
30 אני עושה - כבר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר
31 בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.

(25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. (26) אם על אכילת פת או שתית יין. (27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנתי, אלך אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף הוא בהנאה. (41) שלא התפס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח-ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נכתובות.

ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם פחרם של בידק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פחרמי הפהנים⁴⁵ - מתר, מפני שהן ממון שלהם ואין בהן אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

ט. הרי הן עלי כמעשר: אם כמעשר בהמה - אסור, מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שבארנו⁴⁹; ואם כמעשר דגן⁵⁰ - מתר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, ה"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

י. הרי הן עלי בתרומה: אם לתרומת הלשכה⁵³ נתפנן - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפנן - מתר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, ה"ד ובביאורנו שם. (54) שהתפס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, ה"א ובביאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

יא. במה דברים אמורים⁵⁸? במקום שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרבן שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בידק הבית בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה אסור⁶¹. וכן אם היה דרבן שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי פהנים⁶² - הרי זה מתר⁶³. וכן כל פיוצא בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נכתובתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לברק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי

ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין כל אלו הדברים נהיגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי שמורה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועות³³ פדרן שאמרו בנדרים³⁴.

(31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל ה"ב, פ"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". (33) לביטול שבועתו. (34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג): "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופרושן - יש בו להקל ולהחמיר. פיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי כבשר מליח³⁶ וכיין נסף - אומרין לו: ומה היה בלבד? אם פירש ואמר: כבשר מליח של קרבן³⁷ וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת עבודת פוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי זה מתר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בה"ב פ"ז, ה"ב. (40) שאסור

79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח"ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם למע-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג.: שאלה לחכם - נתפרש לעיל ה"ל שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל ה"ל שבועות פ"א. ה"ז. ולקמן פ"ג, ה"ב.

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: נכסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין במטלטלין בין בקרקעות. וביצע דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפילו זה שהפקיר - דינו בו כדין כל אדם⁸⁶: אם קדם וזכה בו - קנהו⁸⁷.

83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג.). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציא מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בה"ל מתנות עניים פ"ה, ה"ז.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים - אינו הפקר, עד שיפקיר לכל פשמטה⁸⁸. והמפקיר עבדיו הגדולים - קנו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - כל הקודם והחזיק בהן זכה, כשאר המטלטלין⁹¹.

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בה"ל עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח.: 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק בהן זכה. דין תורה, אפילו הפקיר בפני אחר⁹³ - הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, כמו שיתבאר

כהנים נתכוונתי (כסף משנה). 62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. 63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור-המתחיל הא מכירים. 64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. 65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא יהי בלבי אלא חרמו של ים, שהיא הממקרת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: לא יהי בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו: הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא יהי בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתי⁷¹ לי להיות נודר בו דרך שחוק; נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: לא יהי בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתי; וכן כל פיוצא באלו הדברים, שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר לא נתפונתי אלא לכה ולכה: אם היה הנודר תלמיד חכם⁷² - הרי זה מתר, ואין צריך שאלה לחכם⁷³; ואם היה עם הארץ⁷⁴ - מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותחים לו פתח⁷⁵ במקום אחר⁷⁶ ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ - גוערין בהן⁷⁷, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים⁷⁸, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול.

66) שאמר: ככר זה חרם עלי. 67) לאחר זמן. 68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרוהו בחורמו ויאספיהו במכמרתו". 69) דורות שמקריבים לפני מלכים. 70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. 71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. 72) שהוא נאמן שלכן נתכוין. 73) להתיר לו נדרו. 74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זה כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים לו ויכשל בהם (רש"י שם כ.). 75) חרטה. 76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל ה"ל שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי באמי, או האומר: פרות אלו עלי כבשר חזיר, שאין פאן נדר כמו שבארנו⁷⁹; אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאיתן הפרות אסורין⁸¹, ופותחין לו פתח במקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל הי"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזור, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת אחת¹⁰⁴, לחודש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד: עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שיזנפו בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹.

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר (107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מציינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

יט. דבר המפקר שפא אחד ושמו, והיה מביט בו שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², פדרן שקונין הלקוחות¹¹³.

(110) בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כלשכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

1 במקומו⁹⁵; אבל מדברי סופרים, אינו הפקר עד 2 שיפקיר בפני שלישה, פרי שיהיה אחד זוכה אם 3 רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה 4 - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אומר: וזה כמו זה, 5 או שאומר: וגם זה - הרי התפיס השני⁹⁸, ויהיה 6 הפקר ודאי⁹⁹.

(92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכתב"י התימנים: והחזיק בה. (93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95) בהל' תרומה פ"ב, הי"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". (96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוגי הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

7 יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל 8 שלשה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים 9 - אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם כן קדם וזכה 10 בה¹⁰² - הרי הוא פזוקה מן ההפקר, בין הוא בין 11 אחר¹⁰³.

(100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – א'-ז' אלול תשע"ח

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

1 המצוה השט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקלל
2 את-הדין, והוא אמרו: "אלהים (דין) לא תקלל" (שמות
3 כב, כז). והעובר על לאו זה — לוקה.

4 המצוה הרפ"א — האזהרה שהזהר הדין מלשמוע
5 דברי אחר מבעלי הדין שלא בפניו בעל דינו, והוא אמרו:
6 "לא תשא שמע שוא" (שם כג, א) לפי שעל הרב יהיו
7 דברי בעל דין שלא בפניו בעל דין — שוא, ולפיכך
8 הזהר הדין מלשמוע אותם הדברים כדי שלא יגנס
9 בדעתו משג בלתי נכון ובלתי אמתי ולשון המקלל
10 (פרשת משפטים שם): "לא תשא שמע שוא — אזהרה
11 לדין שלא ישמע מבעל דין עד שיהא בעל דינו עמו;
12 אזהרה לבעל דין שלא ישמע דבריו לדין עד שיהא
13 חבירו עמו". ובאזהרה על ענין זה בעצמו אמר: "מדבר
14 שקר תרחק" (שם, ז), כמו שנתבאר בפרק ד' משבועות
15 (לא.). ובקלל לאו זה אמרו עוד: אזהרה למספר לשון
16 הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד עדות שקר, כמו שנתבאר
17 במכות (כג.).

18 המצוה השט"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל
19 את-הנשיא, והוא אמרו: "ונשיא בעמך לא תאר" (שם
20 כב, כז) ושם זה, כלומר: נשיא, מניחו (מתאר ומתכוין)
21 הכתוב על המלך אשר לו הממשלה, והוא אמרו יתעלה:
22 "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד, כב) והתכמים אומרים אותו
23 בסתם. (נותנים תואר זה) על ראשי ישיבה של שבעים
24 וקנים בלבד. ובקל-התלמוד והמשנה אומרים (חגיגה פרק
25 ב משנה ב — טז): "נשיאים ואבות בית דין, ונשיא ואב
26 בית דין". ועוד אמרו (סנהדרין יט): "נשיא (הסנהדרין
27 וכדומה בלשון חז"ל) שמחל על כבודו — כבודו מחול;
28 מלך שמחל על כבודו — אין כבודו מחול". ודע שלאו
29 זה כולל גם את-הנשיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עם
30 המלך, לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל-מי שיש
31 בידו שלטון והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה
32 שלטונית או מעלה תורנית והיא הנשיבה. וכך נראה
33 מדיני מצוה זו. והעובר על לאו זה — לוקה.

יום שני ב' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה שיז.

מצות עשה קעח.

34 המצוה השי"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל איזה
35 אדם מישראל, והוא אמרו: "לא-תקלל חרש" (ויקרא יט,

יד). וישמע ממני מה הוא ענין אמרו: "חרש". כשהנפש
37 מתעוררת (מתוך תאוות נקם) להנקם מן-המזיק לפי צורת
38 הנזק הנקבע בדימיון (במחשבת הניזוק ובדימויו הלא
39 מדויק), לא תהדל להתעורר עד אשר תעניש את-המזיק
40 לפי אפן הנזק הנקבע בדימיון; ורק כשתענישנו תנוח
41 אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן-הדימיון. יש
42 שתענישנהו בקללה ובזיון בלבד ותנוח בדעתה
43 (בהעריכה) את-ערך הנזק שיגיע למזיק באותם הדברים
44 ואת-בשתו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשך
45 אותה התעוררות עד שישמד כל-רכושו, ואז תנוח
46 בדעתה את-ערך הצער שהגיע לו באבדון רכושו. ויש
47 שיהא הדבר חמור יותר ולא תנוח עד שתנקם ממנו
48 בגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור
49 יותר, ולא תנוח אותה ההתעוררות, עד שישקח את-נפשו
50 המזיק וישמידהו מן המציאות — וזוהי התכלית. ויש
51 שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת עניש
52 המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנוח בצעקה וכעס עליו
53 ויקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה
54 מפרסם ממצעשי בעלי החמה והכעס שנפשים שונקת
55 (נרגעת) בשעור כזה בחטאים הקלים מאד, אף-על-פי
56 שלא ידע החוטא על כעסם ולא שמע קללתם. והיה
57 עולה בדעתנו שפונת התורה, שאסרה קללת אדם
58 מישראל, היא: אם הוא שומע את-זה, מחמת הבושה
59 והצער המגיעים לו: אבל קללת החרש בין שאינו שומע
60 ואינו מצטער בכך, הרי אין חטא בדבר — לפיכך
61 השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה
62 מקפידה על מצב המתחרף בלבד (שאו יש לאסור רק
63 כאשר מתבייש — כששומע), אלא הקפידה גם על מצב
64 המתחרף, שהזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגלנה
65 לכעוס. וכך מצאנו שבעלי הקבלה (חז"ל) הביאו ראיה
66 לאסור קללת כל-אדם מישראל ממה-שנאמר "לא תקלל
67 חרש". ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אין לי אלא חרש,
68 מניין לרבות את כל-האדם? תלמוד לומר: "בעמך לא
69 תאר", אם בן למה נאמר: 'חרש'? מה חרש מיוחד
70 (שכמעט כל מעלתו בזה) שהוא בחיים; יצא המת שאינו
71 בחיים". ובמקלל (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לא
72 תקלל חרש" דבר הכתוב באמללין שבאדם. ומה-
73 שאמרנו לוקה — בתנאי שיקלל בשם (השם). וכן אם
74 קלל עצמו — לוקה. הנה נתבאר לך שהמקלל את-חבירו
75 בשם — עובר בלאו אחד, והוא אמרו: "לא תקלל
76 חרש"; והמקלל איזה דין — עובר בשני לאוין ולוקה
77 שתיים; והמקלל נשיא — לוקה שלש. ולשון המקלל
78 (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אני אקרא 'נשיא בעמך'"

(דברים יז, ו), כלומר: לא יומת בהוראת העד. ובגמרא
סנהדרין אמרו: "ועד אחד לא יענה בנפש — בין לזכות
בין לחובה". ובארו שטעם הדבר: "משום דמחזי
(שנראה) כנוגע בעדותו". ובדיני נפשות בלבד הוא
שאסור לו ללמד לא זכות ולא חובה.

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רפח.

המצוה הרפ"ח — האזהרה שהזהירו מלענוש או
להוציא ממון בעדות עד אחד, אפלו היה בתכלית
הפירות, והוא אמרו ותעלה: "לא יקום עד אחד באיש
לכל-עון ולכל-חטאת" (דברים יט, טו) אמרו (ספרי שם):
"לכל-עון אינו קם, אכל קם הוא לשבועה" (שם יש עד
אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו במקומות מפורשים ביבמות וכתובות
וסוטה וגטין וקדושין ומקומות שונים בסדר נזיקין.

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רפו.

המצוה הרפ"ו — האזהרה שהזהיר הדין מלקבל
עדות בעל עברה ולעשות על פי עדותו והוא אמרו
ותעלה: "אל-תשט נדך עם-רשע להיות עד חמס" (שמות
כג, א) בא הפרוש (מכילתא פרשת שופטים): "אל-תשט
רשע עד, אל-תשט חומס עד" — להוציא את-החמקנים
(המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) ואת-הנזלנים שהן
פסולין לעדות, שנאמר: כי יקום עד-חמס באיש" (ובערת
הרע מקרבך — דברים יט, טז), וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפרק ג' מסנהדרין (כו).

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רפז.

המצוה הרפ"ז — האזהרה שהזהיר הדין מלקבל עדות
הקרובים, זה לזה או זה נגד זה (לטובת קרובם או לרעתו),
והוא אמרו ותעלה: "לא יומתו אבות על-בנים ובנים לא
יומתו על-אבות" (דברים כד, טו). בא הפרוש המקבל בספרי
(פרשת כי תצא שם): "שלא יומתו אבות על עדות בנים ולא
בנים על עדות אבות". והוא הדין לדיני ממונות, אלא
שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה. שלא נאמר: כיון שיש
כאן אבוד נפש אין הקרוב חשוד על כך ונעשה על פי
דבריו, כיון שעדותו היא לאבוד נפש קרובו ואין כאן מקום
לחשוד. לפיכך הביא למשל את-הקרובים שאהבתם חזקה
וגדולה ביותר, והיא אהבת האב לבן והבן לאב, ואמרו:
אפלו עדות האב על הבן ואפלו היא לחיבו מיתה לא נקבל
— וזו היא גזירת הפתוב שאין לה טעם כלל. ודע זאת.
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו).

אחד נשיא ואחד דיין במשמע, ומה תלמוד לומר:
"אלהים לא תקלל"? לחיב על זה בפני עצמו ועל זה
בפני עצמו. מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד וחיב עליו
משום ארבעה דברים. בן-נשיא שקלל את-אביו — חיב
עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין,
ומשום נשיא, ומשום 'בעמך' מכל-מקום" (סנהדרין אדם).
הנה נתבאר מה-שהזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפרק ד' משבועות (לה).

המצוה הקע"ח — הצווי שצטוונו להעיד עדות
לפני הדינים על כל מה-שאנו יודעים, בין שיש בכך
משום מיתת מי שמעידים עליו, או הצלתו; הפסד ממונו
או הרוחתו — חיבים אנו להעיר על כל-זה ולהודיע
לדינים מה-שראינו או שמענו (מפי אחד הצדדים). וכבר
הביאו רבותינו עליהם השלום ראיתם על חיוב הגדת
העדות ממה-שאמר ותעלה: "והוא עד או ראה או ידע"
(שם ה, א) והעבר על מצוה זו — והוא הכובש עדותו
— חטאו גדול, והוא אמרו ותעלה: "אם-לוא יגיד ונשא
עונו" (שם). וזהו דבר כללי. אף אם העדות שכתבה היא
עדות ממון ונשבע עליה העד תוך כבישתה — חיב
קרובן עולה ויורד, כמו שבאר הפתוב (שם, ה"י) ולפי
התנאים הנזכרים בשבועות (פרק ד משנה א — ל). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (פרק ד משנה ה — לו):
ובשבועות (שם).

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ח

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי שצטוונו לחקור עדות
העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש ונפסוק הדין.
ולדקדק בכך בכל-האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור
ראשון ובמהירות, ונרע לזכאים, והוא אמרו ותעלה:
"וידרשתי וחקרתי ושאלתי היטב והנה אמת נכון הדבר"
(דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך
הן הדרישות ואיך הן החקירות, ואיך חיבים לדקדק בכך
ואיך תתקיים העדות או תדחה לפי החקירות האלה,
במסכת סנהדרין (מ).

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רצא.

המצוה הרצ"א — האזהרה שהזהיר העד שלא לדבר
בדינו של זה שהוא מעיד עליו אפלו הוא חכם או יודע,
הרי זה לא יראה עד וגם) דיין ויורה — אלא יעיד
במה-שראה וישתוק, והדינים — יעשו על פי עדותו
כפי מה שיראה להם, והזהיר שלא לדבר שום דבר נוסף
על העדות. וזהו בדיני נפשות בלבד, והוא אמרו ותעלה:
"ועד אחד לא יענה בנפש למות" (במדבר לה, ל) וקפל
את-האזהרה בענין זה ואמר: "לא יומת על-פי עד אחד"

ירמיה פרק ב א-ט

א ויהי דברי־יהוה אלי לאמר: ב הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעורֶיךָ אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ג קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה פליאכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם־יהוה: ד שמעו דברי־יהוה בית יעקב וכל־משפחות בית ישראל: ה כה אמר יהוה מה־מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי החבל ויהפלו: ו ולא אמרו איה יהוה המעלה אותנו מארץ מצרים המוליך אותנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא־עבר כה איש ולא־ישב אדם שם: ז ואביא אתכם אל־ארץ הפרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את־ארצי ונחלתי שמתם לתועבה: ח הכהנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו כי והנביאים נבאו בפעל ואחרי לא־יועלו חלכו: ט לכן עוד אריב אתכם נאם־יהוה ואת־פני בניכם אריב:

רש"י

אמרו איה ה'. כי נלך אחרי אלהים אחרים: ערבה. פלנור"א בלעז: ושוחה. נטויה אינפושיא"ה בלעז: ציה. דישגאט"ה בלעז: וצלמות. לשון חושך: (ז) אל ארץ הכרמל. לארעא דישראל דהות מנצבא ככרמלא, פירש נטועה כיער: (ח) תופשי התורה. סנהדרין: והרועים. המלכים: נבאו בבעל. בשם הבעל: (ט) עוד אריב. טרם אביא עליכם רעה אתווכח עמכם עוד ע"י נביאי אע"פי שרבותי עמכם כבר ימים רבים:

(ב) זכרתי לך. אם הייתם שבים אלי תאוותי לרחם עליכם כי זכרתי חסד נעורֶיךָ ואהבת כלילת חופתך שהכללתיך לחופה ולי הכנסה הוא, כלולותיך נוצי"ש בלעז, ומה הוא חסד נעורֶיךָ לכתך אחר שלוחי משה ואהרן מארץ נושבת יצאתם למדבר ואין צדה לדרך כי האמנתם בי: (ג) קדש ישראל. כתרומה: ראשית תבואתה. כראשית קציר לפני העומר שאסור באכילה והאוכלו מתחייב כן כל אוכליו יאשמו כן ת"י: (ו) ולא

מצודת ציון

(ב) כלולותיך. מל' כלה ותקרא כן שהוא ענין עילוי היופי כמו כלילת יופי (איכה ב) והכלה בימי חופתה היא כלולה בכל מיני יופי וקישוט: (ג) ראשית. ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (לקמן מט): יאשמו. מל' אשם: (ו) ערבה. הוא כמו מדבר: ושוחה. מקום גומות ובורות כמו בשחת עשו (תהלים ט): ציה. ענין שממון: וצלמות. צלו של מות ר"ל חשכת הקבר: (ז) הכרמל. ענין מקום שדות וכרמים וכן ונוער בשן וכרמל (ישעיה לג): (ח) ותפשי. ענין אחיזה כמו כי יתפוש איש באחיו (ישעיה ג): בבעל. שם הגילולים: יועילו. מלשון תועלת:

נפרע בסוף מן האומות על שהרעו להם: נאום ה'. זהו מאמר ה': (ה) מה מצאו וכו'. מה דבר עולה מצאו בי אשר בעבורם רחקו מעלי: ההבל. זהו עכומ"ז שהוא הבל ואין בו ממש: ויהבלו. ובעבור זה נעשו גם המה הבל מבלי ממש כי נשפל ממשלתם עדי ארץ: (ו) ולא אמרו. לא חזרו מדרכם לומר איה ה' ר"ל נשוב לעבוד את ה' אשר העלה אותנו מארץ מצרים: המוליך וכו'. ר"ל ולא תעינו בדרך ולא חסרנו דבר: בארץ וכו'. כפל הדבר במ"ש פעמים רבות להפלגת הענין וכדרך המליצה: לא עבר. בדרך העברה: ולא ישב. בקביעות מקום: (ז) ואביא. הלא הבאתי אתכם משם אל ארץ הכרמל ר"ל מקום שדות וכרמים: ותטמאו. במה שעבדתם בה לעכור"ם: ונחלתי. ארץ ישראל שהיא נחלתי שמתם להיות מתועב לפני: (ח) הכהנים. אשר עליהם להורות דרכי ה' כמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב): לא אמרו איה ה'. לא הזהירו לעם לומר איה ה' למה תעזבו אותו: ותופשי התורה. הם הסנהדרין אשר עליהם משפטי התורה: לא ידעוני. לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותי: והרועים. המה מלכי ישראל מדרו בי: והנביאים. נביאי השקר מתנבאים בשם הבעל: ואחרי לא יועילו חלכו. הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש: (ט) לכן עוד אריב אתכם. מלבד מה שהוכחתי את אבותיכם על רשעם הנה עוד אריב אתכם וידעתי שגם את בני בניכם אריב כי האשמה הזאת תלך מהאבות לבנים דור אחר דור וכולם ראויים לתוכחה ומריבה:

מצודת דוד

(ב) באזני ירושלם. באזני יושבי ירושלם: זכרתי לך. זוכר אני לך את החסד אשר עשיתי עמך בימי נעורֶיךָ בעת בחרתי אותך לי לעם כי מצאת חן בעיני: אהבת כלולתיך. האהבה שהיה לי עליך בעת היית ככלה בזמן חופתה וזהו במעמד הר סיני לקבל התורה: לכתך. ר"ל זכור לפני ההאמנה שהאמנת בי שהלכת אחרי במדבר בארץ שאין בה זרע וזרע ואין מה לאכול: (ג) קודש ישראל. ולזה הוא קדש לה': ראשית. הוא המיטב שבכל תבואתו האומות: כל אוכליו. כל הגוזלים ומכלים את ישראל יהיו אשמים והרעה תבוא אליהם ר"ל אף שישראל יהיו נמסרים ביד האומות בעבור חטאם עכ"ז אהיה

שיר השירים פרק ד יא-טז

יא נפת תטפנה שפתותיך בלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמתוך פריה לבנון: יב גן נעול אחתי בלה גל נעול מעין חתום: יג שלחך פרדם רמונים עם פרי מגדים פפרים עם נדרים: יד נרד וכרם קנה וקנמן עם פלעצי לבונה מר ואהלות עם פלראשי בשמים: טו מעין גנים באר מים חיים ונזלים מן לבנון: טז עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני וזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

רש"י

בשמים הם: (טו) מעין גנים. כל זה מוסב על שלחך, ומקלסן כמעין המשקה אותן והדוגמא על שם טבילות טוהר שבנות ישראל טובלות: ונזלים מן לבנון. ממקום נקיות באין עכירת טיט: (טז) עורי צפון ובואי תימן. אחר שערב עלי ריחך ונוי משכנותיך אני מצוה את הרוחות צפון ותימן להפיח בגנך לצאת ריחך הטוב למרחוק, והדוגמא על שם שהגליות מתקבצות ומכל הגוים מביאים אותם מנחה לירושלים, ובימי הבנין יהיו ישראל נקבצים שם למועדים ולרגלים וישראל משיבין יבא דודי לגנו אם אתה שם הכל שם:

מצודת ציון

(יא) נפת. ענין הזלה והתכה. כמו ונפת צופים (שם יט יא), ותחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו שרוצה לומר כהזלת חלות הדבש: תטפנה. תרד טיפין: שלמותיך. בגדיך: (יב) נעול. סגור. וכן נעל הדלת (ש"ב יג יח): גל. מעין. כמו גולות מים (יהושע טו יט): חתום. ענין סגירה. כמו כי חתום הוא (ישעיה כט יא): (יג) שלחך. כן יקראו הסעיפים המתפשטים ויוצאים. כמו שלחותיה נטשו (שם טז ח): פרדם. כן יקרא גן מעצי מאכל, וכן גנות ופרדסים (קהלת ב ה): מגדים. כן יקרא דבר משובח ומעולה. כמו ומגדנות נתן לאחיה (בראשית כד ג): כפרים נרדים. מיני בושם: (יד) נרד וכרם וגו'. כולם שמות מיני בושם הם: ראשי. ענין מיטב ומבוחר. כמו וראשית שמנים (עמוס ו ו): (טו) חיים. נובעים. כמו על מים חיים (ויקרא יד ה): ונזלים. מלשון הזלה ונטיפה: (טז) עורי. מלשון התעוררות: הפיחי. מלשון הפחה ונשיבה:

מצודת דוד

(יא) נפת תטפנה. אמרי שפתיך מתוקים וערבים כאילו מטיפים הזלת צופים. וכאילו תחת לשונך דבש וחלב וזלו מפך. והוא כפל ענין במלות שונות. והנמשל הוא על עסק למוד חכמת התורה: וריח שלמותיך. הריח הנודף משלמותיך מן המוגמר הוא כריח יער הלבנון, הנמצא בו הרבה עשבים וסממנים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא על המצות התלויות בבגדים, כמצות ציצית ואיסור שעטנז: (יב) גן נעול. עתה חוזר לשבחה בדבר הצניעות, וכה יאמר הרי את כגן הנעול שאין מי יוכל לבוא בו כי אם בעל הגן, כי כ"כ לא תעזוב את מי לגשת אליך: גל נעול. את נעול כמעין הנעול, כי לא הערה מי בכ לקלקל ולשבור התוללים והרי את נעול: מעין חתום. כפל הדבר במלות שונות והנמשל הוא על ההרחקה מן עובדי כוכבים ומזלות: (יג) שלחך. הנה לפי מעשיך ההגונים ושמירת הצניעות מובטחני כך שיהיו שלחך פרדם רמונים, רוצה לומר פרי בטנך המתפשטים ונשלחים ממך יהיו מלאי חכמות, כרמון המלאה לה גרגרים: עם פרי מגדים. גם

יהיו בני מדות טובות, כפרי משובח ומעולה בהרבה מיני שבח בטעם וביופי וכדומה: כפרים עם נרדים. פרסום שמותם נתפשט למרחוק כריח כפרים עם נרדים, שההרכבה ההיא מעלה ריח ערב ונודף למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (יד) נרד וכרם. רוצה לומר פרסום שבחם יהיה מוסיף והולך להתפשט ממרחק רב כריח נרד וכו'. עם כל מין עצי לבונה מור ואהלות, עם כל מיטב מיני בשמים, שהרכבה גדולה כזאת אין למעלה ממנה בדבר העלאת ריח טובה וערב עד למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (טו) מעין גנים. רוצה לומר בדין הוא שיהיו השליחות פרדם רמונים וכו', כי המעין המשקה את הגנים הוא באר של מים חיים מוקף מחיצות, ולא מגולה לשיבא בו אבק ועפרורית. וגם המים ההם נזלים ונובעים מהר הלבנון, ולכן המה מתוקים ביותר. ולזה מהראוי שיצליחו השליחות להיות פרדם רמונים וכו', רוצה לומר בדין הוא שיהיו בנין מלאים חכמות ומדות טובות, לפי שאת הוא מקור מחצבם, והגונה את להוליד תולדות כאלה. והנמשל הוא לומר לפי שמקום מחצבת כנסת ישראל היא מאבות ואמהות כשרים וצדיקים, ראויים התולדות להתדמות אל האבות: (טז) עורי צפון. כאשר נשמע לאוזן החשוקה מרבית הקילוס מה שהחשוק מקלסה, אמרה אתה רוח הצפוני התעוררי לנשב, ואתה רוח תימן בואי הנה והפיחי אל גני, למען יזלו ויטיפו בשמיו את השרף והמיץ, ולמרבית הריח אשר יהיה נודף למרחוק יבוא דודי חיש קל מהר אל הגן שהכנתי לו לטייל בו, ושם יאכל הפירות החשובים אשר זמנתי לו, למען יתמיד לשבת עמדי. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל עם כל אלה כי אמצא חן בעיניו יחיש נא ימהר ישרה בי שכנינו בבית המכון לשבתו, ויקבל שם קרבנותי ברצון:

ו היתה מתכסה בלבנים – מכסה בשחורים; היו עליה פלי זהב וקטליות, נזמים וטבעות – מעבירים ממנה, כדי לנולה. ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה. וכל הרוצה לראות בא לראות, חוץ מעבדיה ושפחותיה, מפני שלבה גם בהן. וכל הנשים מתרות לראותה, שנאמר (יחזקאל כג, מח): "ונספרו פליהנשים ולא תעשינה בזמתכנה".

ז במדה שאדם מודד, בה מודדין לו. היא קשטה את עצמה לעברה – המקום נולה. היא גלתה את עצמה לעברה – המקום גלה עליה. בירך התחילה בעברה תחלה, ואחר כך הבטן – לפיכך תלקה הירך תחלה, ואחר כך הבטן. ושאר כל הגוף לא פלט.

ח שמשון הלך אחר עיניו – לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר (שופטים טז, כא): "ויאחזוהו פלשתים וינקרו

פירוש ברטנורא

ו היתה מכוסה בלבנים מכסה בשחורים. ואם היו שחורים יפן לה, מכסה בבגדים מכוערים: קטליות. ענקים שמשמים סביב הצואר. ומפני שהאשה חונקת עצמה בהם כדי שתראה בעלת בשר נקראים קטליות: נזמים וטבעות מעבירים ממנה. מפרש בגמרא דלא תימא שיניו לה הנזמים והטבעות אחר שקרעו בגדיה וגלו את ליבה שזה יותר נגאי לה, כמו שנגאי יותר לאדם ערום שילך במגעלים כרגליו מליך יחף, קמ"ל דלא: חבל מצרי. מפרש בירושלמי לפי שעשתה מעשה מצרים. ואם אין חבל מצרי מביא שאר תבלים: וקושרו למעלה מדדיה, שלא יפלו בגדיה ותשאר ערומה: וכל הרוצה לראות בא לראות. ודוקא באנשים רשות ואינו חובה. אבל בנשים, חובה על כל הנשים המצויות שם לבא ולראות, כדכתיב ונסרו כל הנשים: וכל הנשים מותרות לראותה. חייבין לראותה. הכי מפרש לה בגמרא:

ז המקום ניוולה. שנגלה כהן את ראשה וסותר את שיערה וקורע את בגדיה. היא גילתה את עצמה. ישבה בפרשת דרכים וגילתה עצמה לנואף: המקום גילה עליה. שכהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל: בירך התחילה בעבירה תחלה. בדרך תשמש הירך נהנה תחלה בקירוב בשר: ושאר כל הגוף לא פלט. שאר אברי גופה אינם פלטים מן החולי, ואע"פ שלא הוזכרו בטקרא אלא במן וירך:

ח לונביותא. חניתות: לב אביו. אמר לו אבשלום לאביו, כתוב לי שילכו עמי שנים איש שאבחר מכל ישראל, כתב לו. והיה מראה חותמו של אביו

משניות מבוארות – קהתי

לעברה – בלכתה להיסתר עם איש אחר, המקום נולה – הקדוש ברוך הוא ציוה לנוולה, לפרוע ראשה, להלבישה בגדים מכוערים, להסיר קישוטיה מעליה, וכיוצא בזה, כמו ששינו במשניות הקודמות. היא גלתה את עצמה לעברה – שלא נהגה צניעות בעצמה, והלכה לבין האנשים והראתה את עצמה לשם זנות, המקום גלה עליה – שציוה להעמידה בפתח שער ניקנור ולגלות קלונה כרבים, כמו ששינו במשנה הקודמת: וכל הרוצה לראות בא לראות. פירך התחילה בעברה תחלה, ואחר כך הבטן – כשזינתה עם האיש שנסתרה עמו, לפיכך תלקה הירך תחלה, ואחר כך הבטן – שהכוהן מקללה ואומר לה (במדבר ה, כא): "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך, בחת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה". בגמרא מבואר, שכן אמנם הסדר בקללה, תחילה הירך ואחר כך הבטן, אבל בבדיקת המים הסדר הוא הפוך, שכן המים בודקים אותה דרך כניסתם לגוף, תחילה הבטן ואחר כך הירך, שנאמר (שם שם, כז): "וצבתה בטנה ונפלה ירכה", ושאר כל הגוף לא פלט – שכל שאר אברי גופה אינם נמלטים מבדיקת המים, שאף הם לוקים, אף שלא הוזכרו בפירוש בתורה; שכן דרשו ממה שנאמר (שם שם, כז): "ובאו בה המים המאירים למרים", שהמים מתחללים בכל אבריה (ספרי). ויש גורסים: ושאר כל הגוף לא פלט. כלומר לא פרט הכתוב, אבל כשם שנהנתה בכל גופה, כך היא לוקה בכלה (המאירי); והרי מכאן, שבמידה שהאדם מודד, בה מודדין לו.

י ו ש נ י

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה להביא דוגמאות ממקומות אחרים על הכלל המוסרי ששינו במשנה הקודמת: "במידה שאדם מודד, בה מודדין לו".

שמשון הלך אחר עיניו – שנאמר (שופטים יד, ג): "ויאמר שמשון אל אביו, אותה קח לי, כי היא ישרה בעיניי", לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר: "ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו" – מידה כנגד מידה. ואכשלוס נתגאה בשערו – שנאמר (שמואל ב, יד-כח): "וכאכשלוס לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד, מכך רגלו ועד קדקדו לא היה בו מום. ובגלחו את ראשו, והיה מקץ ימים לימים אשר יגלה, כי כבד עליו וגלחו, ושקל את שער ראשו

י ו ס ר א ש ו

באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בסדר השקאת הסוטה על ידי הכהן במקדש.

היתה מתכסה בלבנים – אם הסוטה היתה לבושה בגדים לבנים, מכסה בשחורים – כלומר מלבישים אותה בגדים שחורים, כדי לכערה. בגמרא מובאת ברייתא: "אם היו שחורים נאים לה, מכסים אותה בגדים מכוערים"; ה"י עליה פלי זהב – תכשיטים של זהב, וקטליות – או ענקים (שרשרות) שעל הצואר, נזמים – שעל האף והאזניים, וטבעות – שעל האצבעות, מעבירים ממנה – מסירים אותם מעליה, כדי לנולה – לכער אותה. ואחר כך מביא חבל מצרי – חבל העשוי נצרים (ענפים) של דקל; ויש מפרשים, חבל העשוי מסיב הגדל סביב הדקל; ולפי הירושלמי חבל ממצרים, משום שעשתה מעשה מצרים, שכן נאמר בתחילת פרשת עריות (ויקרא יח, ג): "כמעשה ארץ מצרים... לא תעשו"; ואמנם אם אין חבל מצרי, מביא חבל אחר, וקושרו למעלה מדדיה – כדי שלא יישטרו בגדיה מעליה, שהרי נקרו (כפי ששינו במשנה הקודמת). וכל הרוצה לראות – את הסוטה בניוולה, בא לראות – יכול לבוא ולראותה, חוץ מעבדיה ושפחותיה – שאסור להם לראותה, מפני שלבה גם בהן – שרגילה היא בהן, וכשתראה אותה תתחזק רעתה ולא תודה. וכל הנשים מתרות לראותה – בגמרא מבואר, שהנשים חייבות לראותה, ומכאן יש מפרשים: מותרות מלשון "התראה", כלומר שהנשים מוזהרות לראות את הסוטה בניוולה, בשעה שבאים להשקותה את המים המאירים, שנאמר: "ונספרו פליהנשים ולא תעשינה בזמתכנה" – שיתנו הנשים את לבן לדבר, ויקחו מוסר שלא יביאו עצמן לידי חשד של זימה.

באור משנה ז

לאחר שסיימנו את המשנה הקודמת בהלכה, ש"כל הנשים מותרות (חייבות) לראותה", כדי שיקחו מוסר, מפסיקה משנתנו את סדר השקאת הסוטה ובדיקתה, ומביאה דברי מוסר, שיש ללמוד מענין הסוטה.

במדה שאדם מודד, בה מודדין לו – כלומר כפי שאדם נוהג, כך נוהגים בו מן השמים, והיינו שמשלמים לו בעד מעשיו מידה כנגד מידה, שכן אנו מוצאים בסוטה: היא קשטה את עצמה

את עיניו". אבשלום נתנאה בשער – לפיכך נתלה בשער; ולפי שבא על עשר פילגשי אביו – לפיכך נתנו בו עשר לזנביות, שנאמר (שמואל ב יח, טו): "ויסבו עשרה אנשים נשאי כלי יואב"; ולפי שגנב שלשה לכבות, לב אביו ולב בית דין ולב ישראל, שנאמר (שם טו, ו): "ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל" – לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים, שנאמר (שם יח, יד): "ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום".

מ וכן לענין הטובה: מרים המתניתה למשה שעה אחת, שנאמר (שמות ב, ד): "ותתצב אחת מרחוק" – לפיכך נתעקבו לה ישראל שבעה ימים במדבר, שנאמר (במדבר יב, טו): "והעם לא נסע עד האספ מרים". יוסף וזה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו, שנאמר (בראשית ג, ז; ט): "ויצל יוסף לקבור את אביו... ויעל עמו גסירכב גספרשים" – מי לנו גדול מיוסף, שלא נתעסק בו אלא משה, משה וזה בעצמות יוסף, ואין בישראל גדול ממנו, שנאמר (שמות יג, יט): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – מי גדול ממושה, שלא נתעסק בו אלא המקום, שנאמר (דברים לה, ו): "ויקבר אותו בגי". לא על משה בלבד אמרו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר (ישעיה נח, ח): "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך".

פרק שני

א היתה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית, ונותנה על ידיה כדי לגעה. כל המנחות תחלתן וסופן בכלי

פירוש ברטנורא

לשנים, והולכים אחריו, לשנים אחרים והולכים אחריו, עד שכנים מאתים איש, כולן ראשי סנהדראות. הרי שגנב לב אביו ולב כ"ד. ולב כל ישראל, דכתיב ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל:

ט וכן לענין הטובה. נותנים לו לאדם שכר מעין הטובה שעשה. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם דמדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: ב א היה מביא. הבעל: את מנחתה. כדכתיב (במדבר ה) והביא את קרבנה: בכפיפה מצרית. סל עשוי מצורי הדקל מן (הרך) [ורדים] הגדלים סביבות

משניות מבוארות – קהתי

כלומר שבעד מעשים טובים משלמים לאדם במידה מרובה יותר מכפי שעשה, והרי כמה דוגמאות: מרים המתניתה למשה שעה אחת – כשהיה בן שלושה ירחים, ומחמת גזירת פרעה שמו אותו בתיבת גומא על שפת היאור, שנאמר: "ותתצב אחת מרחוק לדעה מה יעשה לו". לפיכך נתעקבו לה ישראל שבעה ימים במדבר – כשהיא לקחה בצרעת ונסגרה מחוץ למחנה שבעת ימים, שנאמר: "והעם לא נסע עד האספ מרים" – ותחילת הכתוב: "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים". יוסף וזה לקבור את אביו – יעקב, ואין באחיו גדול ממנו – חשוב ממנו, שהיה משנה למלך, והוא התעסק בקבורת אביו, שנאמר: "ויצל יוסף לקבור את אביו... ויעל עמו גסירכב גספרשים" – ובמידה זו שמדד לאביו, מדדו גם לו, שהרי מי לנו גדול מיוסף – מי וזה להיקבר בכבוד גדול מיוסף, שלא נתעסק בו אלא משה – שבקבורת עצמותיו לא נתעסק אלא משה רבנו. משה וזה להתעסק בעצמות יוסף, ואין בישראל גדול ממנו – משה רבנו, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", לפיכך מי גדול ממושה – מי וזה לכבוד גדול ממושה רבנו, שלא נתעסק בו אלא המקום, שנאמר: "ויקבר אותו בגי" – הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו התעסק בקבורתו של משה רבנו. לא על משה בלבד אמרו – במקרא, שהמקום נתעסק בו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר: "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך" – ומכאן שהקב"ה מאסף את הצדיקים. "ומכל מקום עדיף משה רבנו, שעמו לא נתעסק אלא הקב"ה, מה שאין כן בשאר הצדיקים, שכבוד ה' יאספהו, ועם כל זאת מתעסקים בו בני אדם כדרך כל הארץ" (תוספות יום טוב).

יוסף שלישי

באור משנה א

משנתנו חזרת לענין השקאת הסוטה, והיא באה ללמד דיני קרבן המנחה של הסוטה, שנאמר (במדבר ה, טו): "והביא האיש את אשתו אל הכהן, והביא את קרבנה עליה, עשרית האפה קמח שנונים, לא יצוק עליה שמן ולא יניח עליו לבונה. כי מנחת קנאות הוא. מנחת זכרון ומנחת עון".

היה מביא – הבעל, את מנחתה – של אשתו הסוטה, כמפורש

מאתיים שקלים באבן המלך". מכאן למדים, שאבשלום היה נזיר עולם, והיה מגלח אחת לשנים עשר חודש, ולאחר גילוחו היה שוקל את שערו מתוך שהיה מתגאה בו, לפיכך נתלה בשער – שנאמר (שם יח, טו): "ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד, ואבשלום רוכב על הפרד, ויבוא הפרד תחת שוכב האלה הגדולה, ויחזק ראשו באלה, ויותן בין השמים ובין הארץ, והפרד אשר תחתיו עבר". ולפי שבא על עשר פילגשי אביו – על פי עצת אחיתופל, שנאמר (שם טז, כב): "ויבוא אבשלום אל פילגשי אביו לעיני כל ישראל", לפיכך נתנו בו עשר לזנביות – ויש גורסים: לזנביות, והוא לשון יוני, ופירושו: חנינות, שנאמר: "ויסבו עשרה אנשים" (במקרא: עשרה נערים) נשאי כלי יואב – וסוף הכתוב: "וינו את אבשלום וימיתוהו". ולפי שגנב שלשה לכבות, לב אביו – שנאמר (שם טו, ו): "ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל", אלה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון... וישלח אבשלום מרגלים בכל שבטי ישראל לאמר, כשמעכם את קול השופר, ואמרתם מלך אבשלום בחברון", ולב בית דין – שנאמר (שם טו, יא): "ואת אבשלום הלכו מאתים איש מירושלים קרואים והולכים לתומם, ולא ידעו כל דבר", ומובא בירושלמי: קרואים מרוד, שעל ידי מצוות דוד הלכו עמו; אמר לו (אבשלום לאביו): כתוב לי, שילכו עמי שניים שאבחר, וכתב לו, והיה מראה חותמו של דוד לשניים, והלכו אחריו, וכן לשניים אחרים, עד שכינס מאתים, וכוון ראשי סנהדראות (ורשי), והרי שגנב בזה גם לב אביו וגם לב בית דין, ולב ישראל, שנאמר: "ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל" – ונאמר לפני כן: "והיה בקרב איש להשתחוות לו, ושלח את ידו והחזיק לו ונשק לו" (שם טו, ח), לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים – שתקעם יואב בלבו בהיותו תלוי, שנאמר: "ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום" – ומכאן, שמשלמים לאדם מן השמים בעד מעשיו הרעים מידה כנגד מידה.

באור משנה ט

וכן – מודדים לאדם מידה כנגד מידה, לענין הטובה – בעד מעשיו הטובים; ברם, לעולם מידה טובה מרובה ממידת פורענות (גמרא).

שָׁרֵת, וְזוֹ, תְּחִלָּתָהּ בְּכַפִּיפָה מִצְרִית וְסוּפָה בְּכָלִי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחֹת טְעוֹנוֹת שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ, וְזוֹ אֵינָה טְעוֹנָה לֹא שְׁמֵן וְלֹא לִבְנוֹהָ. כָּל הַמִּנְחֹת בָּאוֹת מִן הַחֲפִיץ, וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר, אֵף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין, הִיא הִיתָה בָּאָה גֵרֶשׁ; וְזוֹ בָּאָה קָמָה. רַבֵּן גְּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כִּשֶּׁם שֶׁמַּעֲשִׂיָּה מַעֲשִׂיָּה בְּהֶמָּה, כֵּךְ קָרְבָּנָה מֵאֵכֶל בְּהֶמָּה.

בִּהְיָ מִבֵּיא פִּילִי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לֶג מִיָּם מִן הַפִּיּוֹר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית; כִּשֶּׁם שֶׁמֶמְעֵט בִּכְתָב, כֵּךְ מִמְעֵט בְּמִים. נִכְנָס לְהִיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ, וּמִקּוֹם הָיָה שָׁם אִמָּה עַל אִמָּה, וּמִבְּלֹא שֶׁל שִׂישׁ וְטַבַּעַת הִיתָה קְבוּעָה בָּהּ; וּכְשֶׁהוּא מִגְבִּיהָ, נֹטֵל עֹפֶר מִתַּחְתֶּיהָ וְנוֹתֵן, כְּדִי שִׁירָאָה עַל הַמִּים; שְׁנָאֵמֹר (בַּמְדָּבָר ה', י'): "וּמִן־הָעֹפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקֶרֶקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמִּים".

פירוש ברטנורא

הדקל: כְּדִי לִיגַעַה, שְׁתוּרָה וְלֹא יִמָּחַ הַשֶּׁם עַל הַמִּים. וְלֹאֵנָּה דֹאמֶר שֶׁבְּתַחֲלָה הָיָה מִשְׁקָה אוֹתָהּ וְאִח"כ מִבֵּיא מִנְחָתָהּ, אִע"פ שֶׁנִּמְחַק הַשֶּׁם, מִיגַעָה כְּדִי שְׁתוּרָה וְלֹא תִמּוֹת מִתָּחַ מְנוּלָה, שֶׁאִע"פ שֶׁנִּמְחַקָה הַמְּגִילָה אִם אִמָּרָה טַמְאָה אֵי אֵינָה שׁוֹתָה: תַּחֲלָתָן וּפּוֹפֶן בְּכָלִי שָׁרֵת. לֹא בְּכָלִי שָׁרֵת מִשֶּׁם קָאמֶר, שֶׁאֵין אִדָּם מִבֵּיא מִנְחָתוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בְּכָלִי שָׁרֵת, אֲלֵא בְּקִלְתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁהֵם רְאוּיִם לְכָלִי שָׁרֵת: וְזוֹ בְּכַפִּיפָה מִצְרִית. שֶׁאֵין רְאוּיִ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה כְּלִי שָׁרֵת, וְדָמִי לְהַקְרִיבָהּ נָא לַפֶּתַח (מִלֹּאכִי א'): כָּל הַמִּנְחֹת טְעוֹנוֹת שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ. בְּגִמְרָא פְּרִיךְ, וְהָאֵיכָא מִנְחַת חוּטָא דְכַתִּיב בָּהּ (וַיִּקְרָא ה') לֹא יִשִּׁים עֲלֶיהָ שְׁמֵן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לִבְנוֹהָ. וְכֵן הָרַתִּינוּ כָּל הַמִּנְחֹת בָּאוֹת חֲמִיּוֹם, קִשָּׁה, דְּהָא מִנְחַת הָעוֹמֶר בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִים. וּמִתּוֹרֵן בְּגִמְרָא לֹא תִתֵּן מִלִּילָתָא בְּאַנְפִּי נַפְשָׁה אֲלֵא כְרוּךְ וְתָנִי וְהָכִי קָאמֶר, כָּל הַמִּנְחֹת טְעוֹנוֹת שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ וְאוֹתָן שֶׁאֵינֶם טְעוֹנוֹת שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ בָּאוֹת מִן הַחֲפִיץ וְבָאוֹת סוּלָת. מִנְחַת חוּטָא אִע"פ שֶׁאֵינָה טְעוֹנָה שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ בָּאָה חֲפִיץ וְבָאָה סוּלָת. מִנְחַת הָעוֹמֶר אִע"פ שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין טְעוֹנָה שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ: וְבָאָה גֵרֶשׁ. וְזוֹ אֵינָה טְעוֹנָה שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ וְבָאָה מִן הַשְּׁעוּרִים וְבָאָה קָמָה: גֵּרֶשׁ. מְבֹרָר וּמוֹנֵפָה בְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶחַ כַּעֲיֵן סוּלָת בְּחֲמִיּוֹם: קָמָה. הַכֵּל מְעוֹרָב כְּמוֹ שֶׁנִּמְחַק:

בִּהְיָ מִבֵּיא. הַכֵּהן: פִּילִי. כּוֹס בִּלְשׁוֹן יוֹנִי: מִן הַפִּיּוֹר. דְּכַתִּיב (בַּמְדָּבָר ה') מִים קְדוּשִׁים, וְאֵין קְדוּשִׁים אֲלֵא שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי: כִּשֶּׁם שֶׁמֶמְעֵט. ר' יְהוּדָה בִּכְתָב הַמְּגִילָה, לִקְנוֹן בְּמִתְנִיחֵין, כֵּךְ מִמְעֵט בָּאֵן בְּמִים. וְאֵין הִלְכָה כְּרִבִּי יְהוּדָה: מִקּוֹם הָיָה שָׁם. נִכְר מִתּוֹךְ שֶׁאֵר רִצְפָה הִתְיַחֵל: וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ. לֹאֲוֹחָהּ בְּטַבַּעָתָהּ וְלִהְיוֹתָהּ מִשְׁאֵר הִרְצָפָה שֶׁהִיא כּוֹלָה בְּאַבְנֵי שִׂישׁ: כְּדִי שִׁירָאָה. צָרִיךְ שִׁיתֵּן בָּהּ שִׁיעוֹר שִׁיחָא נִרְאָה וְנִכְר עַל פְּנֵי הַמִּים: וְנָתַן אֶל הַמִּים. מְדִלָּא כְּתִיב וְנָתַן בְּמִים, אֲלֵא אֶל הַמִּים, מִשְׁמַע שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִבְלָע בְּתוֹכָן:

משניות מבוארות – קהתי

גֵּרֶשׁ – מִנְחַת הָעוֹמֶר אֵינָה בָּאָה קָמָה אֲלֵא "גֵּרֶשׁ כְּרִמָּל", מְבֹרָר וּמוֹנֵפָה בְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶחַ, עַד שֶׁעֲשׂוּי כַּעֲיֵן סוּלָת בְּחִיטִּים, וְזוֹ – מִנְחַת סוּטָה, בָּאָה קָמָה – מְעוֹרָב עִם הַפְּסוּלָת, כְּמוֹ שֶׁנִּמְחַק. רַבֵּן גְּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כִּשֶּׁם שֶׁמַּעֲשִׂיָּה מַעֲשִׂיָּה בְּהֶמָּה – שֶׁאֵינָה מִתְיַחֲדָת לְכֵן זֶוּג אַחֵר (וְהַמִּירָד), כֵּךְ קָרְבָּנָה מֵאֵכֶל בְּהֶמָּה – שֶׁמִּנְחָתָהּ בָּאָה קָמָה שְׁעוּרִים.

באור משנה ב

מִשְׁתַּנּוּ מִמְשִׁיכָה בְּדִינֵי הַשְּׁקָתָה הַסּוּטָה, וְהִיא בָּאָה לְלַמֵּד בַּעֲנֵין הַתְּקַנָּה הַמִּים הַמִּאֲרִיִּים.

הָיָה מִבֵּיא – הַכֵּהן, פִּילִי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה – פִּילִי לִשׁוֹן יוֹנִי, וּמוֹבֵנו: כּוֹס אוֹ סֶפֶל, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לֶג מִיָּם מִן הַפִּיּוֹר – שֶׁנִּאֲמַר בְּפֶרֶשׁת סוּטָה (בַּמְדָּבָר ה', יז): "וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִיָּם קְדוּשִׁים בְּכָלִי חֹרֶשׁ", וְאֵין "קְדוּשִׁים" אֲלֵא שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי, הֵינֵנו מִים שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכִיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית – אֵינָה נּוֹתֵן לְתוֹכָהּ אֲלֵא רְבִיעִית הֶלֶג מִים (כְּשִׁמְיִית הַלִּיטֶר). כִּשֶּׁם שֶׁמֶמְעֵט – רַבִּי יְהוּדָה, בִּכְתָב – שֶׁעַל הַמְּגִילָה, כִּלְהֵלֵךְ בְּמִשְׁנָה הַבָּאָה, כֵּךְ מִמְעֵט בְּמִים – שֶׁאֵין לִיטוֹל חֲצִי לֶג אֲלֵא רְבִיעִית הֶלֶג; וְאֵין הִלְכָה כְּרִבִּי יְהוּדָה. נִכְנָס – הַכֵּהן – לְהִיכָל, וּפָנָה לִימִינוֹ – שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים: "כָּל פִּינוֹת שֶׁאֵתָה פּוֹנֶה לֹא יִהְיֶה אֲלֵא דֶּרֶךְ יְמִין" (גִּמְרָא), וּמִקּוֹם הָיָה שָׁם – בְּהִיכָל, אִמָּה עַל אִמָּה – אִמָּה מְרֻבֶּעֶת, שֶׁהִיתָה נִיכְרָת מִתּוֹךְ שֶׁאֵר רִצְפָת הִיכָל, וְטַבַּעַת שֶׁל שִׂישׁ – הִיתָה בְּמִקּוֹם זֶה, שֶׁלֹּא הִיתָה מְחוּבֶּרֶת לִשְׁאֵר אֲבָנֵי הִרְצָפָה, וְטַבַּעַת הִיתָה קְבוּעָה בָּהּ – כְּדִי לֵאחֹז בְּטַבַּעַת וְלִהְיוֹת בָּהּ אֶת הַטְּבֵלָא; וּכְשֶׁהוּא מִגְבִּיהָ – כְּלוֹמַר כְּשֶׁהִיא מִתְחַתֶּיָּה נִכְנָס לְהִיכָל וּמִגְבִּיהָ אֶת הַטְּבֵלָא, וְהָיָה נֹטֵל עֹפֶר מִתַּחְתֶּיהָ – כִּי מִהֲדַרְמָה שֶׁמִּתַּחַת לְטְבֵלָא, וְנָתַן – אֶל הַמִּים שֶׁבְּפִילִי, כְּדִי שִׁירָאָה עַל הַמִּים – כְּלוֹמַר שֶׁשִּׁיעוֹר הָעֹפֶר שֶׁנּוֹתֵן בָּהֶם הוּא כְּדִי שִׁיחָא נִרְאָה וְנִכְר עַל פְּנֵי הַמִּים, שְׁנָאֵמֹר: "וּמִן־הָעֹפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקֶרֶקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמִּים" – וְכֵינֵן שֶׁלֹּא נִאֲמַר "וְנָתַן בְּמִים" אֲלֵא "וְנָתַן אֶל הַמִּים", מִשְׁמַע שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָעֹפֶר נִבְלָע בְּתוֹכָם, אֲלֵא יִהְיֶה נִכְר עַל פְּנֵי הַמִּים.

בְּפֶסֶק שֶׁהִבְאֵנו לַעֲלִי, בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית – סֵל הָעֲשׂוּי נִצְרִים (עֲנָנִים) שֶׁל דָּקל; וְיֵשׁ מִפְּרִשִׁים: סֵל הָעֲשׂוּי מִצְרִי הַדָּקל, הֵינֵנו מִהִסִּב הַגְּדֵל סִבִּיב הַדָּקל (עֵינִין לַעֲלִי א. ו. – בַּעֲנִין חֲבֵל מִצְרַיִם), וְנוֹתְנָה – אֶת כְּפִיפָה עִם הַמִּנְחָה, עַל יְדֵיהָ – שֶׁל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּאֲמַר (בַּמְדָּבָר ה', יח): "וְנָתַן עַל כַּפִּיָּה אֶת מִנְחַת הַחֹרֶן", כְּדִי לִיגַעַה – שֶׁכֵּן נִתְּנָה הִיתָה הַמִּנְחָה עַל יְדֵיהָ עַד לְאַחֵר הַשְּׁקָתָהּ, אוֹלִי מִחֲמַת יִגַּעָה זֶו תוֹרָה סוֹף סוֹף שֶׁנִּמְטָמָה, וְלֹא תִשְׁתַּח. וְשׁוֹנָה הִיא מִנְחַת הַסּוּטָה מִמִּנְחֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁכֵּן כָּל הַמִּנְחֹת תַּחֲלָתָן וְסוּפָן בְּכָלִי שָׁרֵת – בְּגִמְרָא מְבֹרָר: תַּחֲלִילָתָן – שֶׁאִדָּם מִבֵּיא מִנְחָתוֹ לַעֲזֹרָה בְּכָלִים הָרְאוּיִים לְכָלִי שָׁרֵת, הֵינֵנו בְּכָלִי כֶּסֶף וְזָהָב, וְסוּפָן – שֶׁהִכּוּהָן לִקְחָה אֶת הַמִּנְחָה וְנוֹתְנָה בְּכָלִי שָׁרֵת, וְזוֹ – מִנְחַת הַסּוּטָה, תְּחִלָּתָהּ בְּכַפִּיפָה מִצְרִית וְסוּפָה בְּכָלִי שָׁרֵת – אִמָּנֶם סוּפָה בְּכָלִי שָׁרֵת, אֲבָל תַּחֲלִילָתָהּ מִבֵּיאָה הַבֶּעַל בְּכַפִּיפָה מִצְרִית, כְּמוֹ שֶׁנִּינּוּ לַעֲלִי. כָּל הַמִּנְחֹת טְעוֹנוֹת שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ – שֶׁנִּאֲמַר (וַיִּקְרָא ב, א'): "וְנִפְשׁ כִּי תִקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה', סוּלָת יִהְיֶה קְרִבְנוֹ, וְיִצֵּק עֲלֶיהָ שְׁמֵן. וְנָתַן עֲלֶיהָ לִבְנוֹהָ", וְזוֹ – מִנְחַת סוּטָה, אֵינָה טְעוֹנָה לֹא שְׁמֵן וְלֹא לִבְנוֹהָ – כְּמִפְּרֹשׁ בְּתוֹרָה (בַּמְדָּבָר ה', טז): "לֹא יִצוֹק עֲלֵיו שְׁמֵן וְלֹא יִתֵּן עֲלֵיו לִבְנוֹהָ". כָּל הַמִּנְחֹת בָּאוֹת מִן הַחֲפִיץ – שֶׁנִּאֲמַר (וַיִּקְרָא ב, א'): "סוּלָת יִהְיֶה קְרִבְנוֹ", וְזוֹ – מִנְחַת סוּטָה, בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין – עֲנִישִׁית הָאִיפָה קָמָה שְׁעוּרִים. וְשׁוֹנָה הִיא בּוֹה אֵף מִמִּנְחַת חוּטָא, שֶׁאִמָּנֶם גַּם מִנְחַת חוּטָא אֵינָה טְעוֹנָה לֹא שְׁמֵן וְלֹא לִבְנוֹהָ, שֶׁנִּאֲמַר (וַיִּקְרָא ה, יא): "לֹא יִשִּׁים עֲלֶיהָ שְׁמֵן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לִבְנוֹהָ כִּי חֲטָאת הִיא", אֲבָל בָּאָה הִיא מִן הַחֲפִיטִים, שֶׁנִּאֲמַר (שם): "וְהִבֵּיא אֶת קְרִבְנוֹ אֲשֶׁר חֲטָא עֲשִׁירִית הָאִיפָה שׁוֹלֵת לְחֲטָאָתָהּ", וְאֵילוֹ מִנְחַת סוּטָה אֵינָה טְעוֹנָה שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ, וְבָאָה מִן הַשְּׁעוּרִים. מִנְחַת הָעֹמֶר – שֶׁמִּקְרִיבִים בְּשִׁשֶּׁה עֶשְׂרֵי בִּנְיָסִין לְהַתִּיר הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה, אֵף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין – שֶׁנִּאֲמַר (וַיִּקְרָא ב, יד): "וְאֵם תִּקְרִיב מִנְחַת כְּבוֹרִים לַה', אֲבִיב קְלִי בֹאשׁ גֵּרֶשׁ כְּרַמֶּל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת כְּבוֹרִיךְ", וּפִרְשׁוּ חֲכָמִים מִפִּי הַקְּבֵלָה: "בְּמִנְחַת הָעוֹמֶר הַכְּתוּב מְדָבֵר: וְמִהֵיכָן הִיא בָּאָה? מִן הַשְּׁעוּרִים" (גִּמְרָא מִנְחֹת סו, ב, פד, א), מִכֵּל מִקּוֹם טְעוֹנָה הִיא שְׁמֵן וְלִבְנוֹהָ, שֶׁנִּאֲמַר (שם, שם, טז): "וְנָתַתָּ עֲלֶיהָ שְׁמֵן, וְשִׁמְתָּ עֲלֶיהָ לִבְנוֹהָ"; וְעוֹד: הִיא הִיתָה בָּאָה

ג פא לו לכתוב את המגלה; מאיזה מקום הוא פותח? מ"אם-לא שכתב איש" וגו', "ואת פי שטית תחת אישך" (במדבר ה, יט-כ); ואינו פותח: "והשביע הכהן את-האשה" (שם שם, כא); וכותב: "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה" (שם), "ובאו המים המאריים האלה במעיך לצבות בטן ולנפל ירך" (שם שם, כב); ואינו פותח: "ואמרה האשה אמן אמן" (שם). רבי יוסי אומר: לא היה מפסיק. רבי יהודה אומר: כל עצמו אינו פותח אלא: "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה" וגו', "ובאו המים המאריים האלה במעיך" וגו'; ואינו פותח: "ואמרה האשה אמן אמן". ד אינו פותח לא על הלוח ולא על הניר ולא על הדפתרא, אלא על המגלה, שנאמר (במדבר ה, כג): "בספר". ואינו פותח לא בקומום ולא בפנקנתום ולא בכל דבר שרושם, אלא בדיו, שנאמר (שם): "ומחה" – פתב שיכול להמחק.

ה על מה היא אומרת: "אמן אמן"? "אמן" על האלה, "אמן" על השבועה; "אמן" מאיש זה, "אמן" מאיש

פירוש ברטנורא

ג מאם לא שכתב איש אותך וגו'. הנקי. שהן קללות הבאות מחמת ברכות, דמשמע הא אם שכתב לא תנקי: ואינו כותב וחשביע הכהן את האשה וגו'. שאין זה אלא מצוה על הכהן להשביעה; ולא היה כותב ואמרה האשה אמן אמן. שאינו אלא קבלה שהאשה מקבלת עליה האלות. וליף לה מרדכיב האלות האלה. האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. האלה, למעוטי צוואות וקבלות: ר' יוסי אומר אינו מפסיק. משהתחיל אם לא שכתב איש אותך עד אמן אמן. וכותב צוואות דחשביע הכהן את האשה וקבלות דואמרה האשה אמן אמן, דדרש את, לרבות צוואות וקבלות: רבי יהודה אומר כל עצמו אינו כותב. כלומר היה דהויר בעצמו שלא לכתוב אלא אלות בלבד, ולא קללות הבאות מחמת ברכות, ולא צוואות, ולא קבלות. דדרש האלות ולא קללות הבאות מחמת ברכות. האלה, למעוטי צוואות וקבלות:

ד לוח. של עץ. נייר. של עשבים שכוחשים אותם ועושים כמין עור: דפתרא. עור שאינו מעובד כל צרכו, דמליח וקמיה ולא עפין: בספר. בקלף: קומום. שרף האילן ומתיכו במים: קנקנתום. אירמנ"ט. ובלע"ז ודריאו"לו: ולא בכל דבר שרושם. ונבלע בקלף ואינו יכול למחות דקומום וקנקנתום עבדי רושם:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנתנו ממשכה בדיני מגילת סוטה, והיא באה ללמד, על מה ובמה כותב הכהן את המגילה.

אינו פותח – אין הכהן כותב מגילת סוטה, לא על הלוח – של עץ, ולא על הניר – העשוי מעשבים כמין עור (וש"י), או עשוי מבלאות של בגדים (חמאדי), ולא על הדפתרא – עור שאינו מעובד כל צרכו, אלא על המגלה – כלומר על קלף מעובד כראוי, שהוא כשר לכתיבת ספר תורה, שנאמר: "בספר" – וכתב את האלות האלה הכהן בספר" (ספ"ר) ואין "ספר" אלא קלף שגוללים אותו. ואינו פותח – את המגילה, לא בקומום – שרף אילן (מין גומי). ולא בפנקנתום – צבע הנעשה ממים שיש בהם חומרי נחושת (ויטריאול), ולא בכל דבר שרושם – שעושה רושם המתקיים, היינו שנבלע בקלף ואינו נמחק, אלא כותב בדיו – הנעשה מפחם הגפנים ומעשן השמים (רמב"ם), שניתן להימחק, שנאמר: "ומחה" – "ומחה לאי המרים", ומכאן שצריך להיות פתב שיכול להמחק – במים; ולכן אין הכהן כותב מגילת סוטה בחמרים שאינם יכולים להימחק.

יוס ח מ"י

באור משנה ה

בשתי המשניות הקודמות עסקנו בדיני כתיבת המגילה של סוטה. אבל לפי הסדר האמור בפרשת סוטה, הכהן משביע את הסוטה קודם שכותב את המגילה, כמו שהזכרנו כבר בבאור משנה ג' – משנתנו דנה בקבלת השבועה על ידי הסוטה, כמו שכתוב (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן", ומכאן "אמר שמואל: כל העונה אמן אחר שבועה, הרי זה כמוציא שבועה מפיו" (גמרא שבועות כט, ב); וכן "אמר רבי יוסי ברבי חנינא: "אמן" – בו שבועה, בו קבלת דברים, בו האמנת דברים" (גמרא שבועות לו, א). משנתנו באה ללמד, שבאמרה "אמן אמן", הרי הסוטה מקבלת עליה שבועה, לא רק לגבי אותו איש שקינא לה בעלה עליו ונסתרה עמו, אלא – על ידי גלגול שבועה – גם לגבי כל איש אחר, אם אי-פעם יזינה תחת בעלה ונאסרה עליו. ומכאן לגלגול שבועה מן התורה, היינו שאגב שבועה שאדם נחייב בה, מגלגלים עליו שבועה גם לגבי דברים, שאין לו עליהם חיוב שבועה.

על מה היא אומרת: "אמן אמן" – על מה נשבעת הסוטה, ומה היא מקבלת עליה, כשהיא אומרת "אמן אמן"? "אמן" על האלה – על מה שאמר לה הכהן: "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה

יוס רבי ע"י

באור משנה ג

נאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, כג): "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים". מפסוק זה אנו למדים, שהכוונה כתב את הדברים, שהשביע בהם (ופני כן) את הסוטה, על מגילה של קלף, כמבואר במשנה הבאה. ונחלקו תנאים במשנתנו, מה הן "האלות האלה" שהכוונה כותב במגילת סוטה?

פא לו – הכהן, לכתוב את המגלה – מגילת סוטה, כדי למחותה אל המים; מאיזה מקום הוא פותח – איזה פסוקים מתוך פרשת סוטה כותב הכהן במגילה? מ"אם-לא שכתב איש" וגו' – מתחיל מהדברים שאמר לסוטה: "אם לא שכתב איש אותך, ואם לא שטית סומאה תחת אישך, הנקי ממי המרים המאריים האלה", וממשיך: "ואת פי שטית תחת אישך וכי נסמאת, ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך". ואינו פותח: "והשביע הכהן את-האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה" – כלומר שמדלג על הכתוב הזה, שאינו אלא "צוואה" (ציווי) לכהן, שישביע את הסוטה; והוא ממשיך וכותב: "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמד. בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה, ובאו המים המאריים האלה במעיך לצבות בטן ולנפל ירך" – וכאן הוא מסיים. ואינו פותח – את סוף הפסוק: "ואמרה האשה אמן אמן" – שאין זה אלא "קבלה", שהסוטה מקבלת עליה את השבועה ואת האלה. רבי יוסי אומר: לא היה מפסיק – אלא כותב מ"אם לא שכתב איש" עד "אמן אמן", הכל כמו שכתוב בתורה, ואף את ה"צוואה" (והשביע הכהן את האשה) ואת ה"קבלה" ("ואמרה האשה אמן אמן"). רבי יהודה אומר: כל עצמו אינו פותח – כלומר בכלל אינו כותב במגילת סוטה – אלא: "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמד. בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה, ובאו המים המאריים האלה במעיך לצבות בטן ולנפל ירך". ואינו כותב: "ואמרה האשה אמן אמן" – שנאמר: וכתב את האלות האלה, וסובר רבי יהודה, שכונת התורה לשבועת האלה בלבד. אבל תנא קמא סובר, ש"האלות" כוללות כל הדברים, שהכוונה השביע בהם את הסוטה. ורבי יוסי דורש: "את האלות" – לרבות צוואות וקבלות (גמרא). והלכה כתנא קמא (רמב"ם הל' סוטה ג, ח).

אחר, "אמן" שלא שטיתי ארוסה ונשואה, וְשׁוֹמֵרֶת יָבֵם וְכֹנֶסֶה; "אמן" שלא נטמאתי, ואם נטמאתי יבאו בי. רבי מאיר אומר: "אמן" שלא נטמאתי, "אמן" שלא אטמא.

ו הכל שוין שאינו מתנה עמה לא על קדם שתתארס, ולא על מאחר שתתגרש. נסתרה לאחר ונטמאת ואחר כך החזירה – לא היה מתנה עמה. זה הפלל: כל שתבעל ולא היתה אסורה לו – לא היה מתנה עמה.

פ ר ק ש ל י ש י

א היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת, ונותנה על ידה, וכהן מניח ידו מתחתיה ומניפה.

פירוש ברטנורא

ה אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ע"י גלגול שבועה הוא מוגלג עליה ונותן של ארוסין ואף ע"פ שלא היה בו בקנין וסתירה. ומכאן לגלגול שבועה מן התורה: שומרת יבם וכנסה. ואם היתה יבמתו וכנסה, וקנא לה ונסתרה, מוגלג עליה מומאה שנמאה כשהיא שומרת יבם. ומתניתין רבי עקיבא היא דאמר שומרת יבם ערוה. ואינה הלכה. אלא שומרת יבם שונתה מותרת ליבם. לפיכך אינו מתנה עליה אם זנתה שומרת יבם: אמן שלא נטמאתי וכו'. פירושי קמפרש לאמן על האלה, אמן על השבועה דתנינן לעיל. והכי קאמר, אמן שלא נטמאתי הוא אמן על השבועה שהשביעה הכהן משיבוע אני עלך שלא נטמאת: ואם נטמאתי יבואו בי. היינו קבלת אלה, שאמר לה הכהן ואם נטמאת יבאו בך כל הקלות הללו: אמן שלא אטמא. שאם תטמא לאחר זמן מים מערערים אותה. ואין הלכה כר"מ:

ו ולא משנתגרשה. שאם זנתה לאחר שנירשה וזו החזירה וקנא לה ונסתרה, אין המים בודקים על זנות שלאחר גירושין, דגרשה שונתה מותרת לחזור לבעלה, ובקדושין תלה רחמנא האיסור לא בביאה, דכתיב (דברים כד) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר. לפיכך, נתקדשה לאיש אחר, אע"פ שלא נבעלה, אסורה לחזור לבעלה. ואם נבעלה בלא קדושין, מותרת לחזור לבעלה:

ג א היה נוטל. בעלה את המנחה, שאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך. והנשה נמי תחילת קמיצה היא שאין זר קרב למזבח. אבל קדוש כלי

משניות מבוארות – קהתי

ולא משנתגרשה (ברטנורא); ומוסיפה המשנה לפרש פיסקה זו, שאם משנתגרשה נסתרה לאחר ונטמאת – כלומר שנסתרה ונטמאה לאחר שנתגרשה, ואחר כך החזירה – בעלה, וקנא לה ונסתרה, ומשיבועים אותה שבועת סוטה, לא היה מתנה עמה – לגלגל עליה שבועה, שלא זינתה כשהיתה מגורשת ממנו, קודם שהחזירה, לפי שעל ידי בעילת זנות זו לא נאסרה עליו. ומה שאמרה תורה (דברים כד, ב-ד): "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר... לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה", היינו דווקא כשנתקדשה הגרושה לאיש אחר, שאז אסורה היא, לאחר שנתגרשה מבעלה השני, לחזור לבעלה הראשון; אבל אם לא נתקדשה, אלא שנבעלה בעילת זנות, הרי היא מותרת לחזור לבעלה. זה הפלל: כל שתבעל ולא היתה אסורה לו – שאף אם זינתה אינה אסורה על בעלה, כגון לפני האירוסין או לאחר הגירושין, כמו ששינוי לעיל, לא היה מתנה עמה – על בעילה כזאת לגלגל עליה שבועה; בגמרא מדייקים: אבל כל שתיבעל והיתה אסורה לו, הריהו מוגלגל עליו שבועה; ומכאן, יבם שכנס את יבמתו ונעשתה סוטה, הריהו מוגלגל עליה שבועה שלא זינתה תחת אחיו (היינו בעלה המת), שהרי אם זינתה תחת אחיו, הרי היא אסורה לו, כמו ששינוי (לעיל א, ב): "ואם זנת תחת אחיו, הרי היא אסורה לו, ונעשתה סוטה, חולצת ולא מתייבמת". וכן מי שהחזיר גרושתו, ונעשתה סוטה, מוגלגל עליה שבועה שלא זינתה תחתיו בנישואים הראשונים, שהרי אם זינתה אז, נאסרה עליו לעולם.

י ו ש י

באור משנה א

משנתנו דנה בסדר הקרבת המנחה של הסוטה, לאחר שנעשו כל הדברים שנזכרו בפרק הקודם; ובאה המשנה ללמד, שמתחת סוטה טעונה תנופה קודם הגשתה למזבח, כמו שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, כא): "ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות, והניף את המנחה לפני ה'". והקריב אותה אל המזבח. ומהי תנופה? הכהן נוטל את המנחה בידו ומרימה בצד המזרחי של המזבח, היינו שהוא "מוליך ומביא, מעלה ומוריד". דין תנופה זו, במנחת הסוטה, כדין כל תנופה, שהיא טעונה יד בעלים ויד כהן, שכן למדו חכמים גזירה שווה משלמים, שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל): "ידיו תביאנה את אשיו ה'". את החלב על החזה יביאנו, את החזה להניף אותו תנופה לפני ה', ונאמר בסוטה (במדבר ה, כה): "ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף את המנחה לפני ה'" – מה בשלמים כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף (עיין גמרא מנחות סא, ב), כך במנחת סוטה כהן מניח ידו תחת יד האשה ומניף.

בתוך עמך, בתת ה' את ירכך נופלת" וגו' (ספוקים כא-בב), "אמן" על השבועה – על מה שאמר לה הכהן: "אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך, הנקי ממי המרים" וגו' (ספוק יט), "אמן" מאיש זה – אם נטמאה מאיש זה שבעלה קינא לה עליו, "אמן" מאיש אחר – אם נטמאה מאיש אחר, והיינו שמגלגלים עליה שבועה אף לגבי איש אחר; וכן היא נשבעת על ידי גלגול שבועה: "אמן" שלא שטיתי ארוסה – כשהייתי ארוסתך, קודם הנישואין, ונשואה – אמן שלא שטיתי לאחר הנישואין, וְשׁוֹמֵרֶת יָבֵם וְכֹנֶסֶה – כלומר, שאם היתה זו יבמתו וכנסה, היינו שייבמה, ואחר כך קינא לה ונסתרה, הרי היא אומרת: אמן שלא שטיתי כשהייתי שומרת יבם, היינו קודם הייבום, כשהייתה מונחת לו שייבמה, אמן שלא שטיתי לאחר הייבום. משנתנו היא כרבי עקיבא הסובר, ששומרת יבם שזינתה, אסורה היא ליבם, וחולצת ולא מתייבמת; אבל אין הלכה כן, ואם זו יבמתו שכינסה, אינו מוגלגל עליה שבועה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם, שאף אם זינתה אז, הרי היא מותרת לו (עיין רמב"ם הל' סוטה ז, יז): "אמן" שלא נטמאתי, ואם נטמאתי יבאו בי – האלות; יש מפרשים, שפיסקה זו היא פירוש למה ששינוי לעיל: אמן על האלה, אמן על השבועה. היינו: "אמן שלא נטמאתי" הוא אמן על השבועה, ואם נטמאתי יבואו בי" וזה קבלת האלות (רש"י; ברטנורא); ויש מפרשים, שלאחר שהשביעה על הכל, היתה אומרת "אמן" על הכל, ומסיימת בדבריה, שאם נטמאה יהיו אותם המים בודקים אותה על הדרך שהשביעה (המאירי). רבי מאיר אומר: "אמן" שלא נטמאתי, "אמן" שלא אטמא – רבי מאיר מוסיף, שמגלגלים עליה שבועה גם בלהבא, כלומר שאם תימצא עכשיו טהורה ותחזור לבעלה, הרי היא נשבעת שלא תיטמא לעולם; ואם תיטמא, המים הללו יהיו בודקים אותה (עיין ברייתא בגמרא סוטה יח, ב; ועיין רמב"ם הל' סוטה ז, יז).

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שמגלגלים על הסוטה שבועה שלא נטמאה לפני הנישואין, כשהיתה ארוסה, ולא לאחר הנישואין, באה משנתנו ללמד, שאין לגלגל עליה שבועה לגבי בעילות שלא אסור אותה על בעלה.

הכל שוין – חכמים ורבי מאיר שווים בדעותיהם, שאינו מתנה עמה – שאין הבעל מתנה עם אשתו הסוטה, לגלגל עליה שבועה, לא על קדם שתתארס – שלא זינתה קודם שנתארסה לו, ולא על מאחר שתתגרש – כלומר ולא על אחר שנתגרשה; ויש גורסים:

ב הניף והגיש, קמץ והקטיר, והשאר נאכל לפניהם. היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה. רבי שמעון אומר: מקריב את מנחתה ואחר כך היה משקה, שנאמר (במדבר ה, כו): "ואחר ישקה את־האשה את־המים". אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה – פשרה.

ג עד שלא נמחקה המגילה אמרה: איני שותה – מגליתה נגנזה, ומנחתה מתפזרת על הדשן; ואין מגליתה פשרה להשקות בה סוטה אחרת. נמחקה המגילה ואמרה: טמאה אני – המים נשפכים ומנחתה מתפזרת על

פירוש ברטנורא

ויצקה ובלילה, במנחות הטעונות שמן, כשר בור: ונותנה על ידה. להניף: וכהן מניח ידו תחתיה. שנאמר בשלמים (ויקרא ז) ידיו תביאנה, ונאמר במנחת סוטה (במדבר ה) ולקח הכהן מיד האשה, מה בשלמים כהן מניח ידו תחת יד העלים ומניף, כך במנחת סוטה כהן מניח ידו תחת יד האשה ומניף:

ב והגיש, לקרן מערבית דרומית: והשאר נאכל לכהנים. שכל הנקמצות שיריהן נאכלים: היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה. תלוא קראי כתיב. והשקה קמא, ואחר ישקה, והשקה קמא, לנופה, שמשקה אחר שנמחקה המגילה קודם הקטרת המנחה. ואחר ישקה, אע"ג דמשמע דוקא, על כרחיך מקרא האמור ראשון נדרש לנופה, ומקראות יתירות האמורות אחריו ניתנו לדרש, הלכך ואחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרת המנחה אקודם הקטרה קא, ואמחיקה הכתובה למעלה קא, וקאמר דאם לא נמחקה יפה ועדיין רישומן של אותיות ניכר לא ישקנה. והשקה בתרא, לאשמועינן שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחיה: רבי שמעון אומר מקריב את מנחתה ואחר כך משקה. על כרחיך ואחר ישקה דוקא הוא ודוקא כתיבה לאחר הקטרה. והשקה קמא, שאם ברעביה השקה ואחר כך הקריב מנחתה, כשרה. והשקה בתרא, שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחיה. ואין הלכה כר"ש:

ג מגליתה נגנזה. בצד ההיכל: ומנחתה מתפזרת על הדשן. ונשרפת על בית הדשן שהיה בעזרה ששורפים שם פסולי קדשי קדשים, דהואיל וקדשה בכלי שרת טעונה שריפה בעזרה: ואין מגליתה כשרה להשקות [בה] סוטה אחרת. דבעינן כתיבה לשמה, דכתיב (שם) ועשה לה כהן, כל עשייתה

משניות מבוארות – קהתי

היה נוטל את מנחתה – את "מנחת הקנאות" של הסוטה, מתוך כפיפה מצרית – שהיתה בידי הסוטה, כמו ששינו (לעיל ב, א): "היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית. ונותנה על ידיה כדי לייגעה"; ומי היה נוטל? יש מפרשים: הכהן היה נוטל את המנחה מתוך הכפיפה, ונותנה לתוך כלי שרת – וב"קידוש כלי" היתה המנחה מתקדשת לגבוה ("תוספות"; "המאירי"; "תפארת ישראל"); ויש מפרשים: הבעל היה נוטל את מנחתה ונותנה לכלי שרת, שאין מצוות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך, ואף הגשה למזבח תחילת קמיצה, שאין זר קרב למזבח, אבל "קידוש כלי" כשר אף בור, והוא הדין יציקה ובלילה במנחות הטעונות שמן, שכשרות בור (רש"י; ברטנורא). ברם, בירושלמי למדו ממה שנאמר: "ולקח הכהן מיד האשה", שמצוה בכהן שיטול המנחה מיד הסוטה, ומאחר שהכוהן היה נוטלה, אף הוא היה נותנה לתוך כלי שרת ("תוספות"); ונותנה על קדה – ולאחר שנתקדשה המנחה בכלי שרת, נותנה שוב על ידה של הסוטה, וכהן מניח ידו מתחתיה – תחת יד האשה, ומניפה – והכהן מניף את המנחה, כמו שבארנו לעיל, ואף הסוטה מניפה עמו, שהרי ידה נתונה בין ידו של הכהן ובין המנחה.

בירושלמי מבואר, שמשנתנו נקטה "וכהן מניח ידו" ולא סתם "ומניח ידו" כלשון כל המשנה, כדי להשיענו, שתופנה בכהן. ושואלים בירושלמי: וכי אין הדבר מכוער שיתן הכהן ידו תחת ידה? ומשיבים: מביא מפה ומניחה בין ידו לידה. ושואלים שוב: וכי אינו חוצץ? ומשיבים: לעולם בלא מפה, אלא שמביאים כהן זקן; ואפילו תאמר כהן בחור, אין יצר הרע מצוי לשעה (תוספות; ועיין "תורה תמימה").

בירושלמי מבואר, שמשנתנו נקטה "וכהן מניח ידו" ולא סתם "ומניח ידו" כלשון כל המשנה, כדי להשיענו, שתופנה בכהן. ושואלים בירושלמי: וכי אין הדבר מכוער שיתן הכהן ידו תחת ידה? ומשיבים: מביא מפה ומניחה בין ידו לידה. ושואלים שוב: וכי אינו חוצץ? ומשיבים: לעולם בלא מפה, אלא שמביאים כהן זקן; ואפילו תאמר כהן בחור, אין יצר הרע מצוי לשעה (תוספות; ועיין "תורה תמימה").

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בסדר הקרבת המנחה; ונחלקה בה תנאים, אם הקרבת המנחה קודמת להשקאת הסוטה או ההשקאה קודמת.

הניף והגיש – הכהן הניף את מנחת הסוטה, כמו ששינו במשנה הקודמת, ואחר כך לקח את המנחה מיד הסוטה והגיש אותה לקרן מערבית דרומית של המזבח, קמץ – מן המנחה, לאחר ההגשה; וקמיצה היינו שנותן הכהן ידו לתוך המנחה וחופה שלוש אצבעותיו על פס ידו וקומצו, ונמצא בידו "קומץ" מהמנחה, והקטיר – את הקומץ על המזבח, והשאר – מה שנשתייר מן המנחה לאחר הקמיצה, נאכל לפניהם – שכל המנחות הנקמצות שיריהן לכהנים, ודינם כקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים, לפנים מן הקלעים. כל העבודות האמורות היו נעשות לאחר השקאת הסוטה, שכן סוברים חכמים:

שבת קודש

באור משנה ג

משנתנו דנה בסוטה, שסמוך להשקאתה, לאחר שנתקדשה מנחתה בכלי שרת, אמרה: "איני שותה" או: "טמאה אני".

עד שלא נמחקה המגילה – אם קודם שנמחקה המגילה במים, אמרה – הסוטה: איני שותה; אף על פי שאינה אומרת "טמאה אני", כל שלא נמחקה המגילה, אין כופים אותה לשותות. ומה עושים במגילתה ובקרבן מנחתה? מגליתה נגנזה – בגניזה שהייתה בצד ההיכל שבמקדש, שכל כתבי הקודש שאינם ראויים לקרות בהם נגנזים, שלא יתבזו (רש"י); ויש מפרשים (על פי הירושלמי), שהיא נגנזה בציר הדלת של ההיכל, "בשביל לשחקה", היינו כדי שיימחה הכתוב בה; ומנחתה מתפזרת – היינו נשרפת, על הדשן – הואיל והמנחה כבר נתקדשה בכלי שרת, הרי היא טעונה שריפה בבית הדשן שבעזרה, ששורפים שם פסולי קדשי קדשים. ואין מגליתה פשרה

הַדִּשָּׁן. נִמְחָקָה הַמְּגִלָּה וְאַמְרָה: אֵינִי שׁוֹתָה – מְעַרְעְרִים אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל פְּרָחָה. ד' אֵינָה מִסְפֶּקֶת לְשִׁתּוֹת, עַד שֶׁפָּנִיָּה מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין, וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹצִיאֹהָ, הוֹצִיאֹהָ! שְׁלֹא תִמָּא אֶת הָעֶזְרָה. אִם יֵשׁ לָהּ זָכוֹת – הֵיחָה תוֹלָה לָּהּ. יֵשׁ זָכוֹת תוֹלָה שְׁנָה אַחַת, יֵשׁ זָכוֹת תוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, יֵשׁ זָכוֹת תוֹלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמְרֵן בֶּן עֲזַאי: חֵיב אָדָם לִלְמַד אֶת בֵּיתוֹ תוֹרָה, שְׂאֵם תִּשְׁתָּה – תִּדְעַ שֶׁהַזָּכוֹת תוֹלָה לָּהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְּלַמֵּד אֶת בֵּיתוֹ תוֹרָה, בָּאֵלוּ מִלְמֵדָה תִּפְלוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻעַ

פירוש ברטנורא

לשמה: המים נשפכים. דכיון דאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא. ומים המרים לא נתנו אלא לברר בהם את הספק: מערערים אותה. ודלמא טהורה היא, ומחמת בעיותהא קאמרה:

ד' אינה מספקת לשותות וכו'. בנמרא מוכיח דמתניתין ר' עקיבא היא דסבר כר"ש דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה אותה, דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא, דכתיב (במדבר ה) מנחת וכו'ן מוכרת עין: מתמלאת גידים. מתוך שבשרה נפוח נראית כמלאה גידים: שלא תטמא את העזרה. לא מטומאת מת קאמר, אלא שלא תפוס נדה ותטמא שער נקור ועורת נשים שתצא דרך שם, שנדה חבה אסורין לכנסם בבהר הבית. אבל המת עצמו מותר להכניסו לחר הבית ולשער נקור שלא נתקדשו בקדושת העזרה: יש לה זכות וכו'. בנמרא מפרש דזכות תורה הוא תולדה לא שהולכה בניה לבית הספר והמתנה לבעלה שיצא חוץ לעיר לעסוק בתורה: כאילו מלמדה תפלות. חבור משכב אנשים. שמתוך התורה היא מבינה ערמימות ועושה דבריה בהצנע, כדכתיב (משלי ח') אני חכמה שכנתי ערמה: רוצה אשה בקב. ליוון מוונות מועטים, ויהא תשמש מצוי לה: מתשעה קבין פרישות. פרוש מן

משניות מבוארות – קהתי

בודקים המים את הסוטה שנטמאה; אבל אם היא טהורה, אדרבא, פניה מזהירות, ואם היתה חולנית, הריהי מתחזקת (נמרא: דמבייט הלי' סוטה ג, כב). אם יש לה זכות – בגמרא מבואר, כגון שטרחה להביא את בניה לבית הספר, לקרוא מקרא ולשנות משנה, או שהמתנה לבעלה, כשיצא לעיר אחרת ללמוד תורה, זכות זו היתה תולדה לה – לסוטה שנטמאה, כלומר היתה דוחה לה את עונשה, שיהא תלוי ועומד, ולא ייפרעו ממנה אלא לאחר זמן. להלן (במשנה ה) חולק רבי שמעון על משנתנו, והוא סובר: אין זכות תולה במים המרים. ומכאן מבואר בגמרא, שמשנתנו רבי עקיבא היא, הסובר כרבי שמעון (לעיל משנה ב): מקריב את מנחתה ואחור כך היה משקה, ואילו בענין "זכות תולה" אינו מודה לרבי שמעון. אבל לדעת חכמים, הסוברים (שם): היה משקה ואחור כך מקריב מנחתה, הרי אין הסוטה נבדקת אלא לאחר הקרבת המנחה, שכן לדברי הכל אין בדיקת המים בשרא מנחה, כמו שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, טז): "מנחת זכרון מזכרת עונך". יש זכות תולה שנה אחת – דוחה פורענותה לשנה אחת, יש זכות תולה שתי שנים, יש זכות תולה שלש שנים – הכל לפי השתדלותה וטירתה בתלמוד תורה של בניה ובעלה, כמו שבארנו לעיל, שאינה דומה עושה הרבה לעושה מעט, כמו ששינוי (אבות ג, טז): "הכל לפי רוב המעשה". מכאן אומר בן עזאי: חייב אדם ללמד את בתו תורה – כלומר ראו לו ללמדה תורה (המאירי), שאם תשתה – ולא יבדקה המים, אף על פי שנטמאה, תדע שהזכות תולה לה – ולא תוציא לעו על המים, שאין בהם ממש, שכן תלמד בפרשת סוטה, שדרשו בה חכמים ממה שנאמר (במדבר ה, כח): "ונקתה ונזרעה זרע" – ונקתה על ידי זכות כדי "ונזרעה זרע", כלומר שזכות תולה לה תשעה חדשים, ולדעת אחרים, למעלה מזה (רש"י). רבי אליעזר אומר: כל המלמד את בתו תורה, באלו מלמדה תפלות – דברים תפלים, פריצות; שמתוך התורה היא מבינה ערמימות ועושה דבריה בהצנע (רש"י, ברטנורא); ויש מפרשים: "שמתוך הבנתה ביתר מגדרה היא קונה ערמימות מעט, ואין שכלה מספיק להבנה הראויה, והיא סבורה שהשיגה, ומראה את חכמתה לכול" (המאירי). והרמב"ם כותב: "אשה שלמדה תורה, יש לה שכר, אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטוו... ואף על פי שיש לה שכר, ציוו חכמים, שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להלמד, אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן; אמרו חכמים: כל המלמד את בתו תורה, כאילו לימדה תפלות. במה דברים אמורים? בתורה שבעל פה, אבל תורה שבכתב, לא ילמד אותה לכתחילה; ואם לימדה, אינו כמלמדה תפלות" (נחל תלמוד תורה א, יג). רבי יהושע אומר: רוצה אשה בקב ותפלות – כלומר רוצה אשה יותר במזונות מועטים, ושיהא בעלה מצוי אצלה,

להשקות פה סוטה אחת – שמגילת סוטה צריכים לכתוב לשמה של אותה סוטה, שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, ז): "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", ודרשו חכמים: לה – לשמה. ומטעם זה שינוי לעיל: מגילתה נגזרת. נמחקה המגילה ואמרה: טמאה אני – אם לאחר שנמחקה המגילה במים המרים הורדת הסוטה שנטמאה, והרי שהיא נאסרת על בעלה על פי הודאת פיה, ואינה שותה את המים, שכן "בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק" (רש"י), המים נשפכים – שאף על פי שנמחקה המגילה לתוכס, אין בהם קדושה (המאירי). ומנחתה מתפזרת על הדשן – כמו שבארנו לעיל. נמחקה המגילה ואמרה: איני שותה – אבל אם לאחר שנמחקה המגילה במים לא הורדתה שנטמאה, אלא שלא רצתה לשתות את המים, אין אומרים, שחוששת היא מבדיקת המים, מפני שהיא טמאה, ולכן לא תשתה, אלא אומרים: שמה טהורה היא, ורק מחמת בעתה נרתעה ואמרה "איני שותה", והואיל ושתקה עד כה, וגרמה לשם הקדוש שיימחה על המים, מערערים אותה – יש מפרשים: מהממים אותה (מלשון "ערער" – בלבד), שפותחים פיה בכוח; ויש מפרשים: מגרגרים את המים לתוך פיה, ומשקין אותה בעל פרחיה – וכבר הבאנו במשנה הקודמת, שדין זה למדו ממה שנאמר בפרשת סוטה: "והשקה", "והשקה", שתי פעמים: א. "והשקה את האשה את מי המרים" (במדבר ה, כד); ב. "והשקה את המים" (שם שם, כז), ודרשו חכמים, שפסוק שני בא ללמדנו, שאם נמחקה המגילה, ואמרה: "איני שותה", משקים אותה בעל כורחה; "ומכל מקום משתדלים עמה תחילה לשתותם ברוצן, ולהודיעה, שאם הדבר ברור לה שהיא טהורה, לא תתיירא מן המים, שאין המים דומים אלא לסם יבש המונח על בשר חי, שאם יש שם מכה, מחלחל ויורד; ואם אין שם מכה, אינו עושה כלום" (המאירי, עפ"י הגמרא סוטה ז, ב; ועיין "חוטפות יום טוב").

באור משנה ד

משנה זו באה לבאר, כיצד בודקים המים את הסוטה שנטמאה.

אינה מספקת לשותות – אין הסוטה מספיקה לגמור את שתיית המים, עד שפנייה מוריקות – ומיד צבע פניה משתנה ונעשה ירוק (כלומר צהוב), ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין – מתוך שבשרה מתנפח, נראית כולה כמלאה גידים, והם אומרים – העומדים שם, כשרואים פניה מוריקות והיא מתמלאת גידין, הם אומרים: הוציאה, הוציאה – הוציאו את הסוטה! שלא תטמא את העזרה – בגמרא מבואר, שחוששים שמה תפוס נידה, והנידה מטמאה עזרת נשים, הלכך מוציאים אותה מן העזרה ומכל הר הבית, שאין זבים וחבות, נידות ויולדות נכנסים לשם" (כלים א, ח). כך

אומר: רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. הוא היה אומר: חסיד שומה, ורשע ערום, ואשה פרושה, ומכות פרושין – הרי אלו מכילי עולם.

פירוש ברטנורא

התשמיש, הלכך אין טוב שתלמוד תורה: **חסיד שומה**. מפרש בגמרא כגון דמבעה אשה בנהר ואמר לאו אורח ארעא לאסתכלי באתתא ולאצולה: **רשע ערום**. כגון המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו. ומשנפתחו בלב הדיין שערי זכות לדבריו זה, קשה לסלק, והרי רשעתו וערמתו של זה שעבר על לא תשיא שמע שו (שמות כ'): **ואשה פרושה**. כגון אשה כשפנית שהיתה עוצרת רחם הנשים היולדות בכשפיה ובשעה שהיתה היולדת מקשה בלדתה היתה אומרת אלך ואתפלל אולי תקובל תפילתי וסותרת כשפיה ויולדת: **ומכות פרושים**. שמכה עצמו להראות שהוא עניו וצנוע, כגון שמהלך עקב בצד גודל ואינו מרים רגלו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים, והוא שנקרא בגמרא פרוש נקפי. או מי שעושה עצמו כעוצם עיניו שלא להסתכל בנשים, ומתוך כך מכה ראשו בכותל ויוצא ממנו דם, והוא הנקרא פרוש קוזאי, כלומר שמקו דם מראשו מחמת פרישותו: **הרי אלו מכילי העולם**. שרוצים להראות לבריות שהם חסידים ואין תוכם כברים:

משניות מבוארות – קהתי

פרושה – שעושה עצמה פרושה ומתחסדת לרמות העולם בכשפיה (המאירי עפ"י הגמרא), ויש מפרשים: שמתנהגת בפרישות יתירה (תפארת ישראל), **ומכות פרושין** – כלומר הצבועים שבפרושים, שמענים עצמם בסיגופים ובמכות, וכל חסידותם ופרישותם אינה אלא למראית העין, **הרי אלו מכילי עולם** – כל אלו מכלים והורסים את העולם, שאין תוכם כברים, ומרמזים הם את הבריות ומכשילים אותם. ויש גורסים: הרי אלו מבלי עולם.

מתשעה קבין ופרישות – מאשר מזונות מרובים, ובעלה נוהג עמה בפרישות; והרי שהתפלות חביבה על האשה ואינה ראויה לתלמוד תורה. **הוא** – רבי יהושע – **היה אומר: חסיד שומה** – שמתחסד יותר מדי, כגון שאינו רוצה להציל אשה הטובעת בנהר, כדי שלא יסתכל בה, **ורשע ערום** – שעושה רשעותו בערמה, כגון שמתעם טענותיו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו; או כגון המקל לעצמו ומחמיר לאחרים (גמרא: ועיין שם עוד דוגמאות). **ואשה**

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אלו, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ איש רב פעלים כו' וכו'

מוה"ר יהושע שי'

שלום וברכה!

נבהלתי לקרות מכתבו בו כותב ע"ד האסון אשר קרה לו בהלקח אשת נעוריו ע"ה ויה"ר מהשי"ת אשר מכאן ולהבא הנה לא ידע מכל צער ועגמ"נ חי'.

ואולי שמע כבר סיפור זקני חסידי חב"ד אשר כשנסתלקה הרבנית אשת הצמח צדק הי' בנפילת הרוח והזכיר כ"פ מאמר הזהר בדבוריו, מלכא בלא מטרוניתא לאו הוא מלכא (זח"ג ה, א). נכנס אליו בנו אדמו"ר מהרי"ל ואמר לו, אבא, בפירוש שמענו ממך, ראה חיים עם אשה אשר אהבת, תורה היא (קדושין ל, ע"ב) ויענה כ"ק אביו הצ"צ, בני החייתני. ומרגלא בפומי' דחסידי דקשה בזה, שהרי זה מרז"ל מפורסם אשר ידוע הי' להצ"צ ומה חידש לו בזה בנו אדמו"ר מוהרי"ל, והביאור בזה הוא אשר צריך להמשיך הענין מעולם הרעיון והמחשבה לעולם הדיבור והמעשה אשר שם נמצא הגוף ושם ניכרת מעלת הגוף ובמילא גם החסרון בהעדר חיותו וגם מילוי החסרון צ"ל בעולם זה עצמו, היינו בדבור מצ"ע מעשה זוטא הוא ובפרט כשמביא לידי מעשה, ועי"פ מרז"ל אין חבוש מתיר את עצמו, הנה המחשבה זו צ"ל ע"י אחר ובלבד אחר הקרוב אליו שאז הוא דבור חזק הממשיך ההמשכה עד למטה במעשה ובמדה רבה ממלא את החסרון, וזהו שאמר הבן להאב אשר הוא (האב) עצמו בהיותו פוסק, הנה פסק גם בענין זה כהלשון בגמרא שזהו תורה, והתורה הרי היא שולטת על הטבע והמציאות גם למפרע (ירוש' כתובות פ"א ה"ב) ובמילא שוב אין כאן חסרון.

ויה"ר אשר כת"ר שי' ימצא עכ"פ מילוי במקצת של החסרון ע"י תוספת אומץ בת"ת ובתורת דא"ח ביחוד וירבה פעלים לתורה להגדילה ולהאדירה תורה חדורה ביראת שמים.

הפתקא שצירף למכתבו קראתי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

צ"ע.

בברכת כוח"ט לשנה טובה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

אלמלא תרגומא דהאי קרא וכו' — שלא מצינו בכל המקרא הספד להדדרימון בבקעת מגידו. ויונתן תרגמו לשני הספידות: הדדרימון ברמות גלעד (מלכים א' כב), ויאשיהו בבקעת מגידו, כדמפרש בספר מלכים (ב' כג). **דאיניהו נביאי** — שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום, והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה. **מאי מעמא איבעיתי** — דכתיב בקרא "אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא". **מולייהו**—שר של כל אדם למעלה. **לינשוף** = ידלג.

מִמְרָא נֹסֶפֶת בְּשֵׁם אֲמֹרָאִים אֵלֹו: כְּתוּב בְּדִנְיָאֵל (י ז) שְׂרָא מִרְאֹת הַנְּבוּאָה / וְדֹאֲרֵיתִי אֲנִי דְנִיָּאל לְבַדִּי אֶת הַמֶּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמֶּרְאָה אֲכָל חֲדָרָה גְּדוֹלָה נִפְלָא עֲלֵיהֶם וַיִּבְרָחוּ בְּהִתְבָּא'. מְבֹרַת הַגְּמֵרָא: מֵאן נִינְהוּ
- מִי הָאֲנָשִׁים שְׁהָיוּ עִמּוֹ. אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתִימָא רַבִּי חֲזִיָּא פֶּר אַבָּא, זֶה חֲזִי וַיִּבְרָה וּמִלֵּאכִי. נִמְצָא שִׁישׁ דְּבֵר דְּאִינְהוּ
[-חֲגִי זְכִירָה וּמִלֵּאכִי] עֲדִיפִי מִינֵיהּ - מְדִנְיָאֵל, וְיֵשׁ דְּבֵר דְּאִינְהוּ [-דְּנִיָּאֵל] עֲדִיפִי מִינֵיהּ. מְבֹאֲרַת הַגְּמֵרָא: אִינְהוּ עֲדִיפִי מִינֵיהּ,
דְּאִינְהוּ נְבִיאִי - שֶׁהִתְנַבְּאוּ בְּשִׁלְיחוֹת הַמָּקוֹם, וְאִינְהוּ לֹא נְבִיא - לֹא נִשְׁלַח לְמַסּוֹר נְבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאִינְהוּ עֲדִיפִי מִינֵיהּ,
דְּאִינְהוּ חֹזֵא - הוּא רָאָה אֶת מִרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְאִינְהוּ לֹא חֹזֵא.

שואלת הגמרא: **וְכִי מֵאַחֵר דְּחָגִי זְכִיּוּהָ וּמִלֹּאכִי לֹא חָזוּ, מָאִי טַעְמָא אִיבְעִיתוּ** - מדוע פחדו. עונה הגמרא: **אֵף עַל גֵּב דְּאִינְהוּ לֹא חָזוּ**, מכל מקום מִזְלִיחוּ חָזוּ - השר שלהם ברקיע ראה את המראה, ולכך פחדו.

אָמַר רַבִּינָא, שְׁמַע מִינֵהּ, הָאִי מָאֵן דְּמִיבְעִית - אדם שמפחד, **אֵף עַל גֵּב דְּאִינְהוּ לֹא חָזִי** - אף שאינו רואה דבר שהוא מפחד ממנו, מִזְלִיחַ חָזִי - השר שלו רואה זאת, ולכן הוא מפחד. מוסיף רבינא: **מָאִי תַקְנִיתִיה** שלא יזקק, **לִיקְרִי קְרִיאַת שְׁמַע**. **וְאִי קָאִים** [-עומד] **בְּמָקוֹם הַמְנוּפָּת** שאסור לקרוא שם, **לִינְשׁוּף מִדּוּכְבְּתִיה** - ידלג ממקומו **אַרְבַּע פְּרָמִידִי** [-אמות]. **וְאִי לֹא** יכול לדלג, **לִימָא הָכִי** - לחש זה, **עֵיזָא דְבִי טַבְּחִי שְׁמִינָא מִינָא** - העיזים בבית המטבחים שמנים ממני, לך אליהם והניחני.

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר משה שי הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו יום ג' שופטים אף כי בקיצור נמרץ ומצו"פ הקבלה כבקשתו.

ובאשר נכנסים אנו בחדש אלול חדש הרחמים הנה מוסג"פ שיחת ש"ק מברכים אלול אשר אף שנאמרה לא בשנה זו אבל זמנה הוא בכל שנה ושנה כל השנה ובפרט בימי אלול ר"ת ומל ה"א את לבבך ואת לבב זרעך - תשובה, אני לדודי ודודי לי - תפלה, והאלקים **אנה** לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה - תורה, ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינונים - צדקה. וכמבואר בהקדמתי לקונטרס ח"י אלול תש"י ובטח יזכה בתוכנה את הרבים באופן המתאים.

בברכת כוח"ט לשנה טובה לו ולזוגתו תחי' ופשיטא אשר בריאות הנכונה בכלל זה.

פרק ראשון - כל המנחות

משנה

כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות, והקומץ מוקטר על גבי המזבח, וכן שייריהן נאכלים על ידי הכהנים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ועליהם להביא אחרת תחתיה. חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות – מנחת סוטה, שאם נקמצו שלא לשמן הרי הן פסולות לגמרי, ואין קומצן מוקטר על גבי המזבח, וכן אין שייריהן נאכלים לכהנים. ובגמרא להלן (ו.) יבואר מקור דין זה. המשנה מפרשת את האופנים שבהם נפסלות מנחות אלו במחשבת שלא לשמה: מנחת חוטא ומנחת קנאות שנקמצו שלא לשמן, או שנתן את קומצן כבלי שלא לשמן, והלף – או שהולידן את קומצן למזבח שלא לשמן, והקמיר – או שהקטירן שלא לשמן של מנחות אלו אלא לשם מנחה אחרת, או שחישב באחת מעבודות אלו הריני עובד לשמן ושלא לשמן, או שחישב בשעת העבודה הריני עובד שלא לשמן ולשמן, הרי הן פסולות. ביצד היא מחשבת לשמן ושלא לשמן, שבתחילה חישב על מנחת חוטא לשם מנחת חוטא ולבסוף לשם מנחת נדבה. וכיצד היא מחשבת שלא לשמן ולשמן, שבתחילה חישב על מנחת חוטא לשם מנחת נדבה, ולבסוף חישב עליה לשם מנחת חוטא.

גמרא

הגמרא מבארת את לשון המשנה 'כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות אלא שלא עלו לשם חובה'. שואלת הגמרא: למה לי למיתנא – למה לה למשנה להאריך בלשונה ולשנות 'אלא שלא עלו לשם חובה, ליתני – היה לה לשנות 'ולא עלו לבעלים לשם חובה', בלא 'אלא'. משיבה הגמרא: הא קא משמע לן – המשנה באה להשמיענו באריכות לשונה, שרק לבעלים הוא דלא עלו לשם חובה מנחות אלו שנקמצו שלא לשמן, הא לשאר דברים מלבד דין זה המנחה

אגרות קודש

ב"ה, ו' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ מוה"ר אברהם משה שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אשר זה כעשרים וחמש שנה שהנהו בעל קורא בעל תוקע ושי"ץ לשחרית בר"ה ויוהכ"פ, וכיון אשר בשנה זו זהו בתוך י"ב חדש לפטירת אמו ע"ה, שואל דעתי אם יעבור לפני התיבה.

והנה מבואר הדין בכ"מ בזה, שבהחזק בזה כמה שנים יש לו לעבור לפני התיבה גם בר"ה ויוהכ"פ ויעיין בני"כ השו"ע בערוך השלחן ס"ק מו-מו ושי"י. מטה אפרים ונ"י סימן תקפ"א, ובפרט שכותב במכתבו שכבר הורה בזה כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נב"ג"מ זי"ע להלכה למעשה בימי אבילותו על אביו ע"ה.

בטח ידוע לו מהוראות כ"ק מו"ח אדמו"ר, להעובר לפני התיבה בר"ה ויוהכ"פ לעבור על פירוש המלות לכה"פ כפשוטו הן של התפלה והן של הפיוטים בימים שלפניהם.

בברכת כוח"ט ואשר יהי שליח טוב לשולחיו להתברך בשנה טובה ומתוקה בתכאחביי.

גופה בשרה היא כשאר המנחות לכל דבר, ועל כן אסור לשנוי – להמשיך ולשנות במנחה זו שנקמצה שלא לשמה, ולעשות את שאר עבודותיה שלא לשמה, כדרכא – כדברי רבא לענין מחשבת שלא לשמה בזבחים. דאמר רבא, עולה ששחטה שלא לשמה, אפילו שאינה עולה לבעלים לשם חובה אסור לזרוק את דמה שלא לשמה. הגמרא מפרשת את טעמו של רבא: איבעית אימא – אם תרצה תוכל לומר שטעם איסור זה הוא מסבבא, ואיבעית אימא קרא – ואם תרצה תוכל לומר שמקור האיסור הוא מדרשת הכתוב. איבעית אימא, סבבא היא שאסור להמשיך ולשנות במחשבה הראויה של המנחה, שכן משום דמשני בה, כל הני לישני בה וניזיל – וכי משום ששינה בה פעם אחת במחשבת הקמיצה יש לו להמשיך ולשנות בה במחשבת שאר העבודות. ואיבעית אימא, מקור האיסור הוא ממה שנאמר בקרא (דברים נג כד), 'מוצא שפתיך תשמור ועשית, כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה', והלכה בדינו שבקרבנות שאדם מחייב את עצמו מרצונו ישנם שני סוגים. שאם אמר בלשון 'הרי עלי קרבן' הרי זה נדר, ואם לאחר שהקדיש בהמה לנדרו אבדה או מתה הרי הוא חייב באחריותה, ועליו להביא אחרת תחתיה. אבל אם אמר על בהמה מסוימת 'הרי זו לקרבן' מיד היא מתקדשת בקדושת מזבח, ואם מתה או אבדה אינו חייב באחריותה, שכן לא התחייב אלא בהבאת בהמה זו בלבד. ולפי זה הכתוב האמור לכאורה תמוה, הלא מאחר שהתחיל בנדר שהוא ב'הרי עלי' כלשון הכתוב 'כאשר נדרת', מדוע הוא מסיים בלשון 'נדבה' שהיא ב'הרי זו'. וכי קרבן זה שנדר האדם בלשון נדר הוא נדבה, הלא נדר הוא, ואין קרי ליה – קורא לו הכתוב נדר וגם קרי ליה נדבה. אלא בהכרח שכוונת הכתוב היא, שאם במה שנדרת עשית והקרבנו לשמו, יהא נדר ויעלה לשם חובתך 'כאשר נדרת', ואם לאו – אם לא תקריבנו לשם מה שנדרת אותו אלא לשם זבח אחר, יהא קרבן זה נדבה, וכאילו התנדבת אותו לשם נדבה אחרת ולא לשם הנדר הראשון, ואיך יוצא בו ידי חובת נדרך.

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה רש"י תוספות

משנה כל המנחות שנקמצו שלא לשמן – כגון שהתנדב מנחת מרחשת והביאה, וקמצה הכהן ואמר: "הריני קומץ לשם מחבת" כשירות – וקומצן נקטר, ושיריהן נאכלין. **אלא** שלא עליו לבעלים לשם חובה – דלא יצא ידי נדרו, וצריך להביא אחרת לשם מרחשת. חוץ מנחת חומא – כגון ההיא דמטמא מקדש דכתיב ב"ויקרא":

"ואם לא תשיג ידו לשתי תורים" וגו'. ומנחת קנאות – מנחת סוטה, שאם קמצן שלא לשמן כגון לשם נדבה, או נתן בכלי את הקומץ שלא לשמן, או הוליק או הקטיר שלא לשמן, או חישב באחת מעבודות הללה: "הריני עובר לשמו ושלא לשמו". או שלא לשמו ולשמו – באלו שתי מנחות פסולין ואין שיריהן נאכלין, וטעמא מפרק בגמרא. והא דתנא "או שלא לשמו ולשמו" – דלא תימא לשמו ושלא לשמו הוא דפסולה, דתפיס לשון אחרון, אבל שלא לשמו ולשמו – לא, קא משמע לן דאף בתחלת דבריו אדם נתפס אית לן. **גמרא** מדרקני – "אלא" משמע דכל דינה כמנחה ששירה אלא זה בלבד. ואסור לשנוי – בה שינוי אחר, כגון אם עבר וקמצה שלא לשמה – אסור לתת קומץ בכלי שלא לשמה. נדבה – בתמייה, והא נדר הוא דכתיב "כחצית נדרת" (דברים ג) "ואם כחם שנדרת עשית – לשמה – היא נדר, כלומר יצאת ידי נדרך. ואם לאו – היא נדבה, ויביא אחרת לנדרו.

ונדבה

המנחות שנקמצו שלא לשמן – כשירות, אלא שלא עליו לבעלים לשם חובה, חוץ ממנחת חומא ומנחת קנאות. מנחת חומא ומנחת קנאות שנקמצו שלא לשמן, נתן בפלי והקדיר והקטיר שלא לשמן, או לשמן ושלא לשמן, או שלא לשמן ולשמן – פסולות. פיצד לשמן ושלא לשמן – לשם מנחת חומא ולשם מנחת נדבה, שלא לשמן ולשמן – לשם מנחת נדבה ולשם מנחת חומא. **גמרא למה לי למיתנא "אלא"? ליתני: ולא עליו לבעלים לשם חובה! – הא קא משמע לן: לבעלים הוא דלא עליו לשום חובה, הא מנחה גופה כשירה ואסור לשנוי. פדרבא, דאמר רבא: עולה ששחטה שלא לשמה – אסור לזרוק דמה שלא לשמה; איבעית אימא סבא, ואיבעית אימא קרא. איבעית אימא סבא: משום דמשני בה, כל הני לישיני בה וניזיל? ואיבעית אימא קרא: "מוצא שפתיך תשמור ועשית פאשר נדרת לה' אלהיך נדבה", נדבה? נדר הוא! קרי ליה נדר וקרי ליה נדבה? אלא, אם כמה שנדרת עשית – יהא נדר, ואם לאו – יהא נדבה;**

ונדבה

כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות אלא שלא עליו לבעלים בו' – עבודה קמייתא נקט, והוא הדין נתינה בכלי והולכה והקטרה כדקתני סיפא. ארבע עבודות יש קומץ כנגד ארבע עבודות שיש בהם, כדאמרין לקמן בפרק שני (טו, א) ובפרק קמא דובחים (ד, א). ובאותן ארבע עבודות פסלה מחשבה שלא לשמן, ומחשבת פגול דחויז לזמנו חוץ למקומו, אבל בתנופה ונדשה אין מחשבה פסלה אף על גב דבעי כדונה. ובפרק קמא דובחים (ד, ב) יליפין מקראי ומחשבה פוסלת בשלמים בארבע עבודות, ושאר זבחים יליפין משלמים בהיקשא ד"זאת התורה" ומקרא ד"מוצא שפתיך" ומצריך להו. ונראה דלמנחות נמי יליפין למצוה משלמים מההיא היקשא גופה כמו בובחים, דמדרשא דרבי שמעון דררש בגמרא בסמוך: "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" – מנחת חומא הרי היא כחטאת מנחת נדבה הרי היא כאשם, לא מציעין למילק, דלא עיקר דרשא היא, כדאמרין בפרק קמא דובחים (א, א) דעיקר קרא לכדריה יהודה בריה דרבי חייא: בא לעבודה ביד – עבודה בימין כחטאת כו'. ולעכב במנחת חומא מפרש התם – מדכתיב בה "היא" כמו בחטאת. וכן מפרש נמי בפירקין (מנחות ד, א) דגמר מנחת חומא ומנחת קנאות דפוסלות שלא לשמן, דכתיב בהו "היא", ואם תאמר: ועופות דבעי לשמן, כדאמרין בגמרא וכדתנן בובחים בפרק "חטאת העוף" (סו, א) ב, מנלק דאי מהיקשא ד"זאת התורה" – אי אפשר לומר כן, לפירוש הקונטרס דפרק קמא דחולין (כב, א) גבי עולת העוף דכתיב "זאת השני יעשה עולה כמשפט" דררש התם: כמשפט חטאת בחמה, דאיתו בא אלא מן החולין וביום ובידו הימנית. שהקשה שם הקונטרס דמהיקשא ד"זאת התורה" נפקא. דררש מינה בסוף "התורה" (מנחות פג, א): מה חטאת אינו בא אלא מן החולין – אף על דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין. ופירש בקונטרס (דמותר כך) דעוף לא

כתב בהווא קרא. ולא אמרין אלא בקרבן בחמה ואין לתרץ דילפינן עופות מובחים לענין לשמן, דאיכא למיפרך: מה לזבחים שכן טעונין בלי, דבי האי גונא פריך בפרק "אידוה מקומן" (ובחים מת, ב) גבי צפון. ומיהו, לפירוש הקונטרס דחולין קשה: דעל כרחיק עופות כתיבי בקרא ד"זאת התורה", דמסיק התם דביום דחטאת העוף מ"ביום צוות" נפקא דכתיב בתר היקשא ד"זאת התורה", וכן במגילה בפרק "הקרא למפרע" (כ, ב) גבי כל היום כשר למליקה, דררש בגמרא מ"ביום צוות". ובפרק קמא דובחים (ו, א) גמרא חוץ מן הפסח, דרש פסח לענין לשמן למצוה מדאיתקוש לשלמים, מדכתיב "ביום צוותו להקריב את קרבניהם" – זה כבור מעשר ופסח. אם כן, כיון דעופות נמי מ"ביום צוות" נפקי שנוע מינה דעופות נמי ארזין בהיקשא ד"זאת התורה", והוא הדין לענין שלא לשמן למצוה, מדאיתקוש לשלמים, ולעכב בחטאת העוף דררשין בתורת כהנים מדכתיב "היא". והא דאיצטריך לן "כמשפט" בפרק קמא דחולין (כב, א) יש לפרש אליבא דרבי אליעזר דפרק "התורה" (מנחות פג, ב) דלית ליה היקשא ד"זאת התורה". וצריך עיון, דההיא דרשא דמיתני בפרק קמא דחולין (כב, א) דמשלו ולא משל ציבור ולא משל מעשר דרש לה בפרק "התורה" (מנחות פג, א) אליבא דרבי עקיבא דלא כרבי אליעזר ועוד, דיכתיב עופות מחטאות בחמה: הא חטאת בחמה דקמאר על כרחיק לאו מפרש של אחרן, דמה עניינו לשם, אלא מחטאת בחמה דלעיל מינה קאי שמביא בעשירות. שזו באה חליפין לה כדפירש שם בקונטרס. וחטאת בחמה מפרש של אחרן ילפא מדאיקרי חטאת, והיינו למד מן ההלמה! ועוד קשה: למה לי למדרש התם בפרש של אחרן: משלו ולא משל מעשר? תיפוק ליה כדאמרין בסיפרי בפרשת "ראה אנכי" בענין דממעט עולות, משום דכתיב גבי מעשר "ואכלת", ופרש של אחרן לשריפה קא? ומיהו בזה יש לומר: הא דכתיב "אשר לו" עיקר אתא למידיש: משלו ולא משל ציבור. ונראה לפרש דמיתורא דרשין כל חטאות, דכתיב בפרש של אחרן "את פר החטאת אשר לו", דהוה מצי למכתב: את הפר אשר לו, וכתיב "החטאת", למימרא דכל חטאות, בין חטאת בחמה בין חטאת העוף – משלו, דהיינו מן החולין ולא משל מעשר. והשתא נתיא דלא הוי היקש. ומיהו, אבתי קשה: למה לי "כמשפט" לענין חולין גבי עולת העוף? תיפוק ליה מדרשא דסיפרי, דהא אינה נאכלת ויש לומר: דסלקא דעתך דאתא "הקריבו" לחלק לענין חולין, כדררש התם דחלק הכותב בין חטאת העוף לעולת העוף מדכתיב "הקריבו", מתוך כך נתיא ליה ולא הוה יליפין לה מהיקשא ד"זאת התורה" – משום דכתיב "הקריבו". ואם תאמר: אם כן, מאי פריך התם: ביום מ"ביום צוות" נפקא דלמא היית מחלק מ"הקריבו" ויש לומר: ד"ביום צוות" כתיב על "זאת התורה לעולה", דמשמע על חולין. ולו שמן של מצורע דבעי לשמן, כדתניא לקמן ב"הקומץ רבה" (כו, ב) (גמרא) (ובין שבע האות שפבר (דקתני בברייתא) ושפברין ושבעמזרע שלא לשמן פסולות, פירוש להרצות בדמסיק, יש לפרש דנפיק מהיקשא ד"זאת התורה", ד"ביום צוות את בני ישראל להקריב את קרבניהם" (ויקרא ו) איירי נמי בלוג שמן של מצורע דאיכא קרבן כדררשין בפרק "ואלו מנחות" (מנחות עג, א): "לכל קרבנם" – לרבות לוג שמן של מצורע. אבל אין לתרץ דהוי בכלל אשם מצורע, דאם כן יפסל שלא לשמו לרבי אליעזר כאשם, ולקמן ב"הקומץ רבה" (נב, א) מסקין דלא מייסיל משום דהוי למד בהיקש, ודבר הלמוד בהיקש אין חורו מלמוד בהיקש. ומהא דררש במגילה (כ, ב) מליקה מ"ביום צוות", ושחיטה מ"ביום צוות", ולא דרש שחיטה מ"ביום צוות" כמליקה – משום דשחיטה לא עבודה היא. **שלא** לשמן – לכאורה משמע דאיירי בשינוי קדש, כדמפרש בסיפא: לשם מנחת חומא לשם מנחת נדבה, והוא הדין שני בעלים כדמוכח בגמרא בפרק קמא דובחים (ד, א). ושמן פשיטא ליה להתלמוד בכל דוכתי דשני בעלים כשנוי קדש, כתיורצו של רבה דמשני בגמרא: כאן בשנוי קדש, כאן בשנוי בעלים. אי נמי, ממתניתין דפרק "בית שמאי" (ובחים מה, א): לשם ששה דברים חובב נזב, לשם זבח לשם זבוח. **לשמן** ושלא לשמן – בפרק קמא דובחים (ב, א) מסקין דסתמן כלשמן קאמר. **קרי** ליה נדר וקרי ליה נדבה – משמע מהכא דכל היכא דכתיב "נדר" – נדר דוקא, ונדבה – נדבה דווקא. וכן בפרק קמא דראש השנה (א, א) לענין בל תאחר. ואפילו לרבי מאיר דפרק קמא דחולין (ב, א) דררש: "טוב אשר לא תדור" – טוב מזה ומהו שאינו נדר בל עיקר, אלמא קרי לנדבה נדר – שאני האב דררש מדרשין קרא בירבויה. אי נמי, בחולין דררש, דכיון דהייש קרא לתקלה – לא שזנ נדר ולא שזנ נדבה, דבנתייהו איכא למיחש. אי נמי, משום דנדר נפקא לן מיבי תחולל, שמע מינה ד"טוב אשר לא תדור" לנדבה תארא. ואם לאו ידא נדבה – אף על גב דבפרק קמא דראש השנה (ו, א) דרש ליה לענין בל תאחר דלא שייך לאחר שחיטה, האב דררש מפתשיה דקרא, דמשמע דקרי ליה לנדר נדבה.

שחיטה

שחיטה אחת לכולן – לקמן פריך דחלוקים בשחיטתן, דיש צפון ויש בדרום. והא דלא קתני "והולכה אחת לכולן" – משום דאירי הכא אליבא דרבי שמעון דלא חישי בהולכה בפרק קמא דובחים (יד, ב). משום דהויא עבודה שאפשר לבטלה, ורבי שמעון דפליג אהילוך בובה לא איצטריך לפלוגי בהילוך דמנחות (מנחות יב, א). אבל תימה קצת: אמאי

לא פליג בקבלה דמנחות? דאיפשר נמי לבטלה לרבי שמעון, בדלקמן פרק "הקומץ רבה" (בא, א); מאי טעמא דרבי שמעון? בא לעבודה ביד – עובדה בימין כחטאת, אם כן לא בעו קבלה? **וזריקה** אחת לכולן – ואף על גב דיש במתנה אחת ויש במתן ארבע, פירש בקונטרס, דתנן: אם ניתנו כולן במתנה אחת – כיפר. ומיהו קשה: דהנתינתו במתן ארבע שנתן לשם יתינתו במתנה אחת לירצו, דמעשיהו מוכיחין כישותן הששיבו ויש לומר: דבשעה שנתן הראשונה שלא לשמו עדיין אין מעשיהו מוכיחין עד שיתן האחרון, ובשניה אין מחשבה פוסלת, כדתנן בפרק "בית שני" (ובחים לו, ב) דבמתנה אחת כיפר. אבל קשה מחטאת לשם עולה, דחטאת למעלה בקרנות ואצבע, ועולה למטה ביסוד ובוריחין מן הכלל ועד קשה מקבלה, דאשכחן קבלתו לא בשמאל, וחטאת בימין, ואף לרבי שמעון בפרק שני דובחים (כד, א) ולקמן בפירקין (י, א) ונראה דהאי היה יכול להקשות כן לקמן.

מנחת חוטא הרי היא כחטאת – אין זה דבר הלמוד בדוקש חזרו ומלמד בהדיקש. דאף על גב דחטאת לאיפני למצוה משלמים בפרק קמא דובחים (ח, א), מכל מקום הא כתיב ביה "היא" לגופיה לעכב. אבל קשה הא דיליף מנחת נדבה מאשם דאינו מרצה, ואשם גופיה משלמים לפינן בפרק קמא דובחים (שם) ויש לומר: דרך דרשא דהבא אסמכתא בעלמא, כדמפרש בובחים דעיקר קרא לכרברי "יודרה בריה דרבי חייא איתני, ולפינן מנחה מילתא דהדיקשא "זאת התורה", **מכרי** מחשבה דפסל רחמנא הקישא הוא – דאף על גב דהקישא "דכחטאת וכאשם" לאו עיקר, מכל מקום איתני בהדיקשא "זאת התורה", וכיון דהקישא הוא – מה לי שניו קודש מה לי שניו בעלים, ואם תאמר: מה מקשי אביי לרבי תוקשי בר יוחנן גופה מרמבאש שיש חילוק, כדמפרש טעמא – משום דמעשיהו מוכיחין? ויש לומר: דיכול ליישב הברייתא כהני אמוראי דלקמן. אי נמי, קסבר אביי דכיון דשניו קודש לא פסול משום דמעשיהו מוכיחין – והוא הדין שניו בעלים. דלפינן משלמים כי האי גונא, דמה שלמים לא חלקת לפסול – אף מנחה לא תחזוק להבשיר. וכי האי גונא דרש תנא דבי חזקיה בפרק "אלו נערות" (כתובות לה, א) גבי מכה אדם ומכה בהמה, וחק סברא דלא חלק אשבחן בפרק קמא דובחים (ו, א) גבי שלמים. **עולת** העוף שמוקלה למעלה – קא סלקא דעתין אף על גב דכשיירה כחטאת, מכל מקום אין דרך לעשות למעלה שלא יפול ההם לארץ קודם שיבא למטה למצוה.

מניצה

ונדבה מי שרי לשניו בה? לימא, מתניתין דלא פרבי שמעון? דתניא, רבי שמעון אומר: כל המנחות שנקמצו שלא לשמן – פשירות ועלו לבגלים לשם חובה. שאין המנחות דומות לדבחים, שהקומץ מחבת לשום מרחשת – מעשיה מוכיחין עליה לשום מחבת, חריבה לשום פלולה – מעשיה מוכיחין עליה לשום חריבה; אבל בובחים אינו כן, שחיטה אחת לכולן, וזריקה אחת לכולן, וקבלה אחת לכולן. הניחא לרב אשי, דאמר: פאן בקומץ מחבת לשום מרחשת, פאן בקומץ מנחת מחבת לשום מרחשת, מתניתין – מנחה לשום מנחה היא. אלא לרבה ורבא מאי איכא למימר? וכי תימא, דקאמז משני רבה: פאן בשניו קדש, פאן בשניו בעלים; הא מתניתין שניו קודש הוא, דקתני: כיצד לשמן ושלא לשמן – לשום מנחת חוטא ולשום מנחת נדבה? ואי נמי דקאמז משני רבא: פאן בקומץ מנחה לשום מנחה, פאן בקומץ מנחה לשום ובח; הא מתניתין מנחה לשום מנחה היא, דקתני: שלא לשמן ולשמן – לשם מנחת נדבה לשם מנחת חוטא! אלא לרבה ורבא מחזורתא, מתניתין דלא פרבי שמעון. ורמי דרבי שמעון אדרבי שמעון. דתניא, רבי שמעון אומר: "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" – יש מהן כחטאת ויש מהן כאשם; מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמצה שלא לשמה – פסולה כחטאת, מנחת נדבה הרי היא כאשם, לפיכך קמצה שלא לשמה – פשירה; וכאשם, מה אשם כשר ואינו מרצה – אף מנחת נדבה פשירה ואינה מרצה! אמר רבה, לא קשיא: פאן בשניו קודש, פאן בשניו בעלים. אמר ליה אביי: מפרך מחשבה דפסל רחמנא הקישא היא, מה לי שניו קודש מה לי שניו בעלים? אמר ליה: "מעשיה מוכיחין" דקאמר רבי שמעון – כפרא היא, דרבי שמעון דרש מעמא דקרא; מחשבה דלא מינבא – פסל רחמנא, מחשבה דמינבא – לא פסל רחמנא. (סימן: עולה עולה מולק ומציה חטאת העוף קדשי קדשים קדשים קלים). – אלא מעתה, עולת העוף שמוקלה למעלה משום חטאת העוף תרצה; מעשיה מוכיחין עליה דעולת העוף היא, דאי חטאת העוף היא – למטה הוי עבדי לה! – אמר חטאת העוף למעלה מי ליתא? האמר מר: מליקה בכל מקום במזבח פשירה! – עולת העוף שמיצה דמה למעלה לשם חטאת העוף תרצה; מעשיה מוכיחין עליה דעולת העוף היא, דאי חטאת העוף היא – למטה הוי עבדי לה הווא!

אמרי:

ונדבה מי שרי לשניו בה – והכתיב: "אם זבח שלמים קרבנו" (ויקרא ג) – שתהא וביחה לשם שלמים! רבי שמעון אומר כל המנחות כו' – ואפילו מנחת חוטא. שאין המנחות דומות לדבחים – דבובחים מודינא דלא עלו. מעשיה מוכיחים – שהוא מכוב, דמרחשת עמוקה ומעשיה רוחשים רכין, מחבת צפה ומעשיה קשין, בפרק "כל המנחות באות מצוה" (מנחות סג, א). אבל בובחים אינו כן – אין להם מעשה מוכיח, הילכך מהני בזה שינוי דלא עלו לשם חובה. מנחת חריבה – חריבה חטאת (ויקרא ה) ומנחת קנאות, דכתיב בהו (במדבר ה): "לא ישים עליה שמן". כלולה – שאר מנחות. והשתא פליגא מתניתין עליה דרבי שמעון בתרתי: חזא – דמתניתין קתני בכל המנחות דלא עלו, וחזא – דקא פסיל תנא דידן מנחת חוטא לגמרי. הניחא לרב אשי – דמחריץ לקמן, כי רמינן דרבי שמעון דאמר בדוכא, אחריית (במתניתין) אדרבי שמעון דהבא, ומתריץ ליה רב אשי, דהא דאמר רבי שמעון עלו – באומא: "היינו קומץ מחבת לשם מרחשת", דכיון דלא אדכר שמה דמנחה, אלא שמה דשמן – דברי רוח בעלמא נהנו. והא דקאמר רבי שמעון דלא עלו – כגון דאדכר שמה דמנחה. איכא לאוקומה מתניתין כרבי שמעון, דמתניתין אדכר שמה דמנחה, כדמפרש: שלא לשמו ולשמו – לשם מנחת נדבה לשם מנחת חוטא. אלא לרבה ולרבא – דמשני לה טעמי אחריני כדמפרש לקמן, ומאי איכא למימר? וכי תימא, דמתניתין קאמז כרבי שמעון, כדמשני רבה לקמן לטעמיה דרבי שמעון: כאן בשניו קדש וכאן בשניו בעלים; הא דאמר רבי שמעון עלו – בשניו קדש, כגון מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת, דמעשיה מוכיחין שהוא מכוב. והא דאמר לא עלו – בשניו בעלים, כגון שהביאה ראובן וקמצה כחן לשם שמעון, דליכא מעשה מוכיח אי דראובן היא אי דשמעון. והא מתניתין בשניו קדש – מיירי, וקתני דלא עלו. דקתני: כיצד לשמן ושלא לשמן – כגון שקמץ מנחת חוטא לשם מנחת חוטא ולשם נדבה! ואי נמי כדמשני רבא – לטעמא דרבי שמעון, דהא דאמר עלו – בקומץ מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת, משום דכתיב: "זאת תורת המנחה" (ויקרא ו) – תורה אחת לכל המנחות. והא דקתני לא עלו – בקומץ מנחה לשם זבח. ולקמן פריך: בקומץ לשם זבח להבשר נמי, דהא מעשיה מוכיחין עליה קאמזו ומשני לה לקמן (ג, א). והא דנקט לאקשויי במתניתין משל לשמן, והא דחין דרמי לאקשויי לשמן ושלא לשמן כדאקשויי לרבה, אלא כי סידרא דמתניתין נקט ואזיל, קדש קדשים היא וגו' – כמנחה כתיב, וקרי לה חטאת ואשם. הא כיצד? מנחת חוטא הרי היא כחטאת, דקיימא לן (ובחים ב, א): כל הבובחים שנובחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבגלים לשם חובה, חוץ מן פסח ופסחא שפסולין לגמרי. ובפרק קמא דובחים מפרש טעמא דפסח, ולקמן מפרש טעמא דחטאת.

ואינו מרצה – לא עלו לשם חובה, דבובחים רבי שמעון מודה דקתני לעיל. אף מנחה כו' – וקשיא דרבי שמעון אדרבי שמעון, בין במנחת חוטא ובין במנחת נדבה! פאן בשניו קדש – כדפרשית לעיל. מכרי מחשבה דפסל רחמנא במנחה הקישא הוא – דאיתקש רחמנא מנחה לדבחים, כדכתיב (ויקרא ו) "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם", מה ובחים פסלה בה מחשבה כדכתיב (שם ב) "המקריב אורו לא יחשב", אף מנחה נמי מה לי שניו קדש ומה לי שניו בעלים? מחשבה דלא מינבא – אם מכוב ואם לאו, פסיל רחמנא, דחשיב לה מחשבה. אבל מחשבה דמינבא – לכל שהוא מכוב, לא הוי מחשבה. וחק מחשבה דקדשים הוצאת דבור בפה הוא, כדאמרין בבבא מציעא (מד, א): "על כל דבר פשע" – לחייב על דמחשבה במעשה, דאי לא מחשבה בפה – מחשבה למאי נחייב לה? עולת העוף – דעשיה למעלה מחוט חסיקרא. כדנתיא בתורת כהנים: "ומולק וחוקשי ימנצה", מה הקשרה בראשו של מזבח – אף מליקה בראשו של מזבח, ומיציג נמי בהאי קרא כתיב. וחטאת העוף למטה. והכי מפרש בשחיטת קדשים בפרק "קדשי קדשים" (ובחים סה, א). אי הכי – כיון דמחשבה הגלויה לכל לא פסלה, עולת העוף כו'. תרצה – תעלה לשם חובה. אלמא תנן בשחיטת קדשים בפרק "קדשי קדשים" (ובחים סד, ב) דלא עלתה? מליקה – לחטאת העוף בכל מקום במזבח כשריה, בפרק "קדשי קדשים" (ובחים סג, א). והיא לה מחשבה דלא מינבא, משום הכי תנן דלא עלתה. עולת העוף – הכשיירה במיציג, דכתיב (ויקרא א): "ומנחה דמו על קיר המזבח". חטאת העוף הזוהא תחילה ואחר כך מיציג, דכתיב: "הזהר מדם החטאת וגו' והנשאר בדם ימצה" וגו' (ויקרא ה). למטה הוי עבדי לה – כדכתיב (ויקרא ה): "על קיר, ומפרש בתורת כהנים: זה קיר התחתון. והוא – ארוז בגוף העוף ומעלה ומוריד בכה, והדם ניתן מעצמו. מיציג – סוחט בין אצבעותיו ונצוק הדם הולך למרזוק".

אמרי

למנחה.
הגמרא חוזרת לדון בסתירה שבדברי רבי שמעון: ורמי דרבי שמעון
אדרבי שמעון – יש להקשות מדברי רבי שמעון שבברייתא לעיל
על דבריו בברייתא אחרת. דתניא, רבי שמעון אומר, נאמר במנחה
(ויקרא יא) קדש קדשים היא בחטאת ופאשם, ומהיקש זה של מנחה
לחטאת ואשם למדנו, שיש מהן שדינן בחטאת ויש מהן שדינן
בפאשם. שמנחת חוטא הרי היא בחטאת בהמה, ולפיכך אם קמצה
שלא לשמה הרי היא פסולה בחטאת שנשחטה שלא לשמה. ואילו
מנחת נדבה הרי היא פאשם, ולפיכך אם קמצה שלא לשמה הרי
היא כשירה. ודינה בפאשם אף לענין ריצוי, מה אשם שקרב שלא
לשמו קשר ואינו מרצה לבעלים, אף מנחת נדבה שלא לשמה
כשירה ואינו מרצה לבעלים. הרי מפורש בדברי רבי שמעון
שמחשבת שלא לשמה פוסלת במנחת חוטא וכן גורמת במנחת
נדבה שלא תעלה לשם חובה, ולא כדבריו בברייתא הקודמת.
הגמרא מביאה את תירוצו של רבה ביישוב סתירה זו: אמר רבה,
לא קשיא, משום שפאן – בברייתא הראשונה שהכשיר בה רבי
שמעון מנחה שלא לשמה מדובר בשינוי קדש, ובגון שקמצה
לשם מנחה אחרת, ואילו פאן – בברייתא השניה מדובר בשינוי
בעלים, שקמץ את המנחה שלא לשם הבעלים אלא לשם אדם
אחר, שמודה בה רבי שמעון שהיא פסולה.
הגמרא מביאה את קושית אביי על דברי רבה: אמר ליה אביי
לרבה, מכדי מהשכח דפסל רחמנא דתניא היא – הלא מקור פסול
מנחה שלא לשמה הוא מהיקש 'בחטאת וכאשם', ואם כן מה לי
שינוי קדש מה לי שינוי בעלים. הלא בחטאת ואשם פוסלים
שניהם, ומדוע במנחות יש לחלק ביניהם.
הגמרא מביאה את תירוצו של רבה: אמר ליה רבה, הלא ביאר רבי
שמעון בברייתא הראשונה את טעמו, שהקומץ מחבת לשם
מרחשת מעשה מוכיחין לשום מחבת, ו'משעיה מוכיחין' דקאמר
רבי שמעון סברא היא, שמחשבה שניכר בה שהיא מחשבת שקר
אין בה כלום, דהרי רבי שמעון דריש משעיה דקרא ודרכו לקבוע
את גרי הדינים האמורים בו על פי טעם זה. על כן אף באן דורש
רבי שמעון את טעם הכתוב, שדווקא מהשכח דלא מינכרא – [ניכר]
עליה שהיא שקר פסל רחמנא, אבל מהשכח דמינכרא שהיא שקר,
בגון מחבת לשם מרחשת, לא פסל רחמנא.
(סימן עולה עולה מלך ומיצה חטאת העוף קדשים קדשים
קלים).
הגמרא מקשה על דברי רבה מאופנים שונים של מחשבת שינוי
קודש בזבחים, שאפילו שניכר עליה שהיא שקר מכל מקום היא
פוסלת. מקשה הגמרא: אלא מעתה עולת העוף שמלקה בחציו
העליון של המזבח למעלה מחוט הסיקרא משום – [לשם] חטאת
העוף, תרצה ותעלה לבעלים לשם חובה, ואין לה להיפסל משום
שינוי קודש לפי שמעשה מוכיחין עליה דעולת העוף היא, דא
חטאת העוף היא, למטה הנה עבדי לה – הלא היה לו למולקה
בחציו התחתון של המזבח למטה מחוט הסיקרא, ומדוע שינוי
במשנה בזבחים (סו) שאינה עולה לשם חובה.
מתרצת הגמרא: אטו חטאת העוף למעלה מי ליתא – וכי אי אפשר
למלוך את חטאת העוף למעלה מחוט הסיקרא. האמר ר' – הלא
שינוי בברייתא (ובזה"ס) מליקה של חטאת העוף קבל מקום בפנייה
כשירה. נמצא שאין ניכר במליקת עולת העוף לשם חטאת העוף
שמחשבת שקר היא.
שוב מקשה הגמרא: לדברי רבי שמעון עולת העוף שמיצה את דמה
למעלה מחוט הסיקרא לשם חטאת העוף תרצה, שכן מכר שנמצה
דמה למעלה מעשה מוכיחין עליה דעולת העוף היא. דהרי אי
חטאת העוף היא, למטה הנה עבדי לה – למטה מחוט הסיקרא היה
נותן את דמה ולא למעלה. [ו]כן אילו היתה חטאת העוף תואה
ל[הנה עבדי לה קודם] – בתחילה היה נותן את דמה בהזאה על קיר
המזבח, ורק אחר כך היה ממצה את הנותר מהדם על יסוד
המזבח, ולא כעולת העוף שדמה ניתן רק במיצוי ולא בהזאה.
ומאחר שהיא מחשבת שקר אין בה כדי לפסול את הריצוי.

הרי לנו שקרא הכתוב לקרבן שנשחט שלא לשמו נדבה, ונדבה מי
שירי לשנוי בה – וכי מותר לשנות בה, הלא ממה שנאמר (ויקרא ג
א) ואם זבח שלמים קרבנו' למדנו שאף זבחת שלמי נדבה צריכה
לדעושות לשמם. אם כן אפילו שנשחט הזבח שלא לשמו ואין
הבעלים יוצא בו ידי חובתו, מכל מקום אסור לזרוק את דמו שלא
לשמו כדין נדבה.
הגמרא דנה האם משנתנו שנויה גם בשיטת רבי שמעון המובאת
בברייתא שלפנינו. שואלת הגמרא: לימא מתניתין דלא כרבי
שמעון. דתניא, רבי שמעון אומר, כל המנחות שנקמצו שלא לשמן
כשירות ואף עלו לבעלים לשם חובה, משום שאין המנחות דומות
לזבחים, ועל כן רק בזבחים נוהג פסול שלא לשמה ולא במנחות.
שכן הקומץ מנחת פחית לשום – [לשם] מנחת מרחשת, הלא
משעיה – צורת עשייתה במחבת מוכיחין עליה שהיא קדושה לשום
מחבת ולא לשם מרחשת, וכשהוא מחשב עליה לשם מרחשת
גלוי וידוע לכל שהוא מכובד, וכן הקומץ מנחת תריבה – [ויבישה]
כגון מנחת חוטא ומנחת סוטה הבאות ללא שמן ולבונה לשום
מנחה סתם שהיא בלולה בשמן, הלא משעיה מוכיחין עליה שהיא
קדושה לשום מנחת תריבה ולא לשם בלולה. אבל בזבחים אינו כן,
וכשהושב לשם זבח אחר אין ניכר לכל שהוא מכובד, משום
שהשעיה אחת היא לכל הקרבנות כולן, וכמו כן תריבה אחת לכולן,
ואף קבלה אחת לכולן. וסובר רבי שמעון שמחשבת שינוי שניכרת
וידועה מכל שהיא מחשבת שקר אינה פוסלת.
להלן מובאת חטייה בין דברי רבי שמעון האמורים לבין דבריו
בברייתא אחרת שגם במנחה פוסלת מחשבת שלא לשמה.
מפרשת הגמרא: הניחא לרב אשי דאמר ביישוב הסתירה האמורה,
פאן – בברייתא הראשונה מדובר בקומץ מחבת ואמר 'הריני קומץ
אותה לשום מרחשת' ולא הזכיר בדבריו את שם המנחה אלא רק
את שם הכלי, שלדעת רבי שמעון היא כשירה, אבל פאן בברייתא
השניה מדובר בקומץ מנחת מחבת ואמר 'הריני קומץ אותה לשום
מנחת מרחשת' שמודה רבי שמעון שהיא פסולה, שלפי זה יש
לומר דמתניתין מנחה לשום מנחה היא – באומר 'הריני קומץ
מנחת מחבת זו לשם מנחת מרחשת' שאף רבי שמעון מודה בה
שאינה עולה לשם חובה, ונמצא שהמשנה שנויה אף בשיטתו.
אלא לרבה ורבה המתמצים באופן אחר את הסתירה שבדברי רבי
שמעון, מאי איכא למימר – איך ניתן לומר שמשנתנו שנויה אף
בשיטתו.
מכריחה הגמרא כדבריה אלו: ובי תימא כדקא משני רבה – ואם
תרצה ליישב את משנתנו בשיטת רבי שמעון כמו שיישב רבה את
הסתירה בדבריו, שפאן – בברייתא הראשונה שהכשיר רבי
שמעון מנחות שלא לשמן מדובר בשינוי קדש, שמכיון שמעשה
המנחה מוכיחים שהוא מכובד אין בדבריו כלום, ואילו פאן –
בברייתא השניה שפסל מנחות שלא לשמן מדובר בשינוי בעלים –
שהקריב את המנחה שלא לשם הבעלים, שמכיון שאין מעשה
המנחה מוכיחים שמחשבת שקר היא הרי זו מחשבת פסול, וכמו
כן נעמד את משנתנו בשינוי בעלים שמודה בו רבי שמעון שהוא
פסול גם במנחות, הלא אי אפשר לתרץ כן, דהא 'שלא לשמן'
השנוי במתניתין שינוי קדש הוא ולא שינוי בעלים. דהרי קתני
בסיפא, 'כיצד לשמן ושלם לשמן', שחישב לשום מנחת חוטא ולשום
מנחת נדבה!
עוד מפרשת הגמרא: ואי נמי כדקא משני רבא – וגם אם נתרץ את
הסתירה בדברי רבי שמעון כתירוצו של רבא, פאן – בברייתא
הראשונה מדובר בקומץ מנחה אחת לשום מנחה אחרת, ואילו פאן
בברייתא השניה מדובר בקומץ מנחה לשום זבח בהמה, גם לא
נוכל להעמיד את המשנה בשיטת רבי שמעון. דהא מנחה שלא
לשמה ששינוי במתניתין שהיא פסולה, מנחה שנקמצה לשום
מנחה היא ולא לשם זבח, דהרי קתני בסיפא 'כיצד הוא שלא לשמן
ולשמן', שהקריב מנחת חוטא לשם מנחת נדבה ולשם מנחת חוטא,
והלא במנחה לשם מנחה אחרת רבי שמעון מכשיר.
מסיקה הגמרא: אלא לפי תירוציהם של רבה ורבה, מהותיתא
[מבורר] דמתניתין היא דלא כרבי שמעון המכשיר בשינוי ממנחה

נמי – אכן מנחת מחבת לשם מרחשת אין מעשיה מוכיחים שהיא
מחבת, שכן יתכן שהקדישה לשם מרחשת. אך לשיטת רבי שמעון
בברייתא (ש) לא כן הוא, כיון דאמר רבי שמעון באומר 'הרי עלי
מחבת' והביא מרחשת שאף יד נדרו יצא. אלא מוכח מדבריו
קביעותא דמנא ו-קביעת הכלל בשעת הנדר ולא בלום הוא, אלא
יוצאים ידי נדר של מנחת מחבת אף במנחת מרחשת, ואם כן לא
שנא אמר זו ולא שנא אמר עלי, וגם כשהקדיש את הסולת לשם
מנחת מחבת אין חל עליה שם 'מחבת' בדיוור בלבד, ועל כן
אפשר לשנותה ולהביאה מרחשת.
עוד מקשה הגמרא: לדברי רבי שמעון הסובר שכל שמעשי הקרבן
מוכיחים עליו אין בו משום שינוי קודש, אלא מעתה עולה ששחט
לשם חטאת תריצה, דהרי היא עולה באה מן ה' היא חטאת
באה מן הקבה, ומכך שבאה זכר מוכח שהיא עולה, ומדוע אינה
מרצה בשינוי קודש. מתרצת הגמרא: כיון דאיכא שיעור חטאת של
נשיא דין הוא, כל הרואה שם הכהן השוחט את העולה לשם
חטאת לא ידע שהוא מכוב בדבריו, שכן יסבור שהוא שוחטה
לשם חטאת נשיא.
שוב מקשה הגמרא: אם אמר השוחט עולה, 'הריני שוחטה לשם
חטאת יחיד', מאי איכא למימר, הלא באופן זה ניכר לכל שהוא
מכוב, שכן חטאת יחיד אינה באה זכר, ומדוע אין העולה מרצה.
ותו – ועוד יש להקשות חטאת יחיד ששחטה לשם עולה תריצה,
דהרי חטאת באה נקבה ונעלה באה זכר, וכששוחט נקבה לעולה
המראה שלה מוכיח עליה שהיא חטאת ולא עולה. מתרצת
הגמרא: נקבות החטאת מיכנסא ו-מכוסה באלוהי שבונה, ואין
הרואה מבחין אם היא זכר או נקבה, ועל כן אין ניכר על מחשבת
השוחטה לשם עולה שהוא מכוב.
שוב מקשה הגמרא: התינה – תירוץ זה מיישב מדוע חטאת
שנשחטה לשם עולה פסולה רק חיבא דאייתי ו-שהביא לחטאתו
בכשה שיש לה אליה, אבל אם אייתי שיערה ושחטה לשם עולה
מאי איכא למימר, הלא אין שיערה אליה, וניכר עליה שהיא
נקבה שאינה ראויה לעולה. מתרצת הגמרא: אלא ההבדל בין
זכרים לנקבות לאו אדעתיהו דאינשי – אין אנשים שמים אליו את
לכם, ועל כן אין ניכר שהוא מכוב בדבריו כשאומר על חטאת
ששוחטה לשם עולה.
עוד מקשה הגמרא: פסח ששחטו לשם אשם לירצו ו-ירצה, דהרי
האי פסח בא רק שה כן שנה, ואילו האי אשם בא רק מאיל כן
שתיים, וניכר עליו שהוא פסח ולא אשם, ומדוע הוא נפסל משום
שינוי קודש. מתרצת הגמרא: כיון דאיכא אשם נזיר ואשם מצורע
שנזיר מכבש בן שנה, לא פסיקא ליה – לא ברור לו לרואה את
השוחט פסח לשם אשם שהוא מכוב, שכן יסבור שהוא שוחט
לשם אשמות אלו שהם בני שנה.
שוב מקשה הגמרא: אם אמר על הפסח שהוא שוחטו לשם אשם
גזילות ולשם אשם מעילות הבאים מאיל בן שנתים מאי איכא
למימר, הלא באופן זה בודאי ניכר על דבריו שהם שקר.
ותו – ועוד קשה אשם גזילות ואשם מעילות ששחטו לשם פסח
לירצו ו-ירצו, דהרי פסח הוא כן שנה, והני אשמות באים רק מאיל
שהוא כבש בן שתי שנים, ומאחר שמראיתם מוכיחה עליהם מדוע
אינם עולים לשם חובה. מתרצת הגמרא: אלא ההבדל בין כבש בן
שנה לבין איל בן שתי שנים לאו אדעתיהו דאינשי – אינו ידוע לבני
אדם, משום דאיכא בן שנה דמיתו ו-שנראהו כבן שתיים ואיכא בן
שתיים דמיתו כבן שנה.
עוד מקשה הגמרא: שיעור עזים של חטאת ששחטו לשם אשם
שאינו בא אלא מכבשים או מאילים לירצו, דהרי האי כבש יש לו
צמר, ואילו האי שעיר יש לו שיער ולא צמר, ומאחר שהבדל זה
ידוע לכל אדם, נמצא שניכר על מחשבת שינוי זו שהיא שקר, ואם
כן מדוע הוא נפסל משום שינוי קודש. מתרצת הגמרא: אמר
הרואים שדבראי איכא ו-איל שחור הוא שגזו צמרו ונראה כמו
שעיר, ואין מראהו מוכיח על מחשבת השוחטו לשם אשם שהיא
מחשבת שקר.

מתרצת הגמרא: אין מעשי עולת העוף מוכיחים עליה שהיא עולה
ולא חטאת, משום דאמר הרואים על מיצוי דמה, דילמא מיצוי
דקתר ו-שלאחרו הוה, ואף ממה שהוא ממצה את הדם
למעלה ולא למטה אין הוכחה שהיא עולה, דאמר קר – שהרי
שנינו בזבחים (גז), מיצה את דמה של חטאת העוף בכל מקום
במזבח כשיהיה.
עוד מקשה הגמרא: לדברי רבה בשיטת רבי שמעון שכל שמעשי
מוכיחים איזה קרבן הוא אינו נפסל בשינוי קודש, חטאת העוף
שהיה דמה למטה מחוט הסיקרא כדינה לשם עולת העוף תריצה.
דהרי מעשיה מוכיחין עליה דחטאת עוף היא, משום דאי עולת העוף
היא, למעלה הוה עבדי לה, ומיצוי הוה עבדי ליה – למעלה מחוט
הסיקרא היה לו לעשותה, וכן היה עליו לתת את דמה במיצוי ולא
בהזאה. מתרצת הגמרא: הכי נמי – אכן לדעת רבי שמעון היא
כשיהיה ומרצה, אלא מה שאמר 'לפי שאין הפניות דומות לזבחים',
שמשום שמודה בזבחים ששינוי קודש פוסל בהם, הרי קאמר
לזבחים' ולא אמר 'לעופות', ולעולם יש קרבנות עוף שאכן דומים
למנחות ואינם נפסלים בשינוי קודש.
עוד מקשה הגמרא: קדשי קדשים ששחטו בצפון העזרה כדינם
לשם קדשים קלים לדעת רבי שמעון לירצו ו-ירצו, שהרי מעשיהן
מוכיחין עליהן דקדשי קדשים נינהו, משום דאי קדשים קלים הם,
בדרום העזרה הוה עבדי להו – היה שוחט אותם. מתרצת הגמרא:
אימור – הלא יש לומר דווקא קדשי קדשים ששחטו קלים
כשרה אף בדרום, אולם דווקא בדרום לא בצפון מי ו-וכן אמר
הכתוב כן, דהרי תנן בזבחים (נה) 'קדשים קלים שחטו בכל מקום
בעזרה'.
עוד מקשה הגמרא: קדשים קלים ששחטו בדרום העזרה לשם קדשי
קדשים לירצו, שהרי מעשיהן מוכיחין עליהן דקדשים קלים נינהו,
משום דאי קדשי קדשים הם בצפון הוה עבדי להו, שכן שחטת
קדשי קדשים היא דווקא בצפון. מתרצת הגמרא: כששוחטם
בדרום לשם קדשי קדשים, אמרי הרואים שקדשי קדשים נינהו,
ומיעבר הוא דעבר ושחט להו בדרום – אלא שעבר על דין צפון
שנאמר בהם ושחטם שלא במקומם בדרום.
מקשה הגמרא: אי הכי הקומץ מחבת לשם מרחשת נמי יש לומר
שאין מעשיה מוכיחים עליה, אלא היא – האדם שרואה דקא קמין
לה למרחשת אמר, האי במנחת מרחשת נדר, והא דמיתו לה – ומה
שמביאה במחבת באמת מנחת מרחשת היא כפי שנדר, ומעבר
הוא דעבר ואתיה במחבת – אלא שעבר והביאה מחבת במקום
להביאה מרחשת, ויסבור שהכונה הקומצה לשם מרחשת אינו
מכוב, אלא קומץ אותה לשם מה שהיא באמת, ומדוע אין רבי
שמעון פוסלה משום שינוי קודש. מתרצת הגמרא: הך במחבת
לשם מרחשת כי נמי ו-גם אם במנחת מרחשת נדר, מכל מקום כי
מיתו לה ו-כשמביאה במחבת, מחבת הוה – יש לה דין מחבת
ולא מרחשת. דתתן להלן (קב), האומר 'הרי עלי להביא מנחת
במחבת' והביא אותה במרחשת, וכן הנדר 'הרי עלי במרחשת
והביא במחבת' מה שהביא הרי, והיא קרימה לשם אותו מין מנחת
שהביא ולא לשם מין המנחה שנדר, ואולם יד נדרו לא יצא. נמצא
שאף אם נדר הבעלים במרחשת, מכל מקום מאחר שבאה מחבת
מעשיה מוכיחים עליה שהיא מחבת, והכהן שקומצה לשם
מרחשת מכוב בדבריו.
שוב מקשה הגמרא: ודילמא – יסבור הרואה שאמר הבעלים על
סולת מסוימת 'הרי סולת זו קדושה להביא אותה מנחת במחבת'
והביא אותה במרחשת, שמכל מקום היא קדושה בקדושת מחבת,
דתתן במנחה להלן (ש) האומר 'הרי זו להביא במחבת' והביא
אותה במרחשת, או שנדר 'הרי זו במרחשת' והביא אותה במחבת,
הרי זו פסולה. שכן מאחר שהקדישה לשם מחבת חל בגופה שם
מחבת, ואף אם הביאה במרחשת לא משתנה שמה. נמצא שלדעת
הרואה הסובר שהקדישה הבעלים למחבת, הכהן הקומץ מרחשת
זו לשם מחבת אינו מכוב אלא עובר על דין הבאתה, ואם כן יש
לה להיפסל משום שינוי קודש. מתרצת הגמרא: לשיטת רבנן הכי

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ג עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

אמרי – אינשי: דאי חטאת היא, ודך מיצוי דבתר הזאה הוא. והאי דקעביד ליה למעלה – הא קאמר וכו'. הכי נמי – דודאי מודה רבי שמעון בה דכשירה. ולא לעופות – דודאי לעופות דומין, דעופות עלו לשם חובה, כגון חטאת העוף שהיה דמה למטה לשם עולת העוף. אימר דאמר רחמנא אף בדרום – דלא קבע לזו צפון כדקבע לחטאת ואשם ועולה,

דכתיב בעולה: "על ידי המזבח צפונה" (ויקרא א), וכתיב בחטאת: "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת" (שם ו), וכן באשם. והא דקא קמין לה במרחשת, לשם מרחשת. מחבת היא – ומידע ידיע דמכוב. הכי גרסין: ודילמא זו אמר – כלומר, אבתי לא מינכרא, דסבירי: קושטא קאמר דלשום מרחשת נדר, ומיעבר עבר ואתייה במחבת. ודקא אמרת: כיון דאתייה במחבת מחבת היא – איכא למימר: לא דהא, ודילמא "מנחת זו אביא במרחשת" אמר, דתו לא מצי לשנויה למחבת. לרבנן – דאמרי: הרי זה פסולה, הכי נמי דאיכא למימר ולמיפךר הכי. ואנן כרבי שמעון קמייך, ורבי שמעון אומר תתם: האומר "הרי עלי במחבת" וחיביא במרחשת – אף ידי נדרו יצא, אלמא קביעותא דמנא לאו כלום היא. לא שנת אפר עלי ולא שנת אפר הרי זה – ודילכך, כי אתייה במחבת – מחבת היא, וכי קמץ לה לשום מרחשת – מחשבה דמינכרא היא. אבל גבי זבחים איכא למימר: מיעבר עבר ושחטינהו בדרום. ואי קשיא: גבי חטאת העוף לישני ליה הכי, דסבירי עולת העוף הוא ומיעבר עברו הא ליכא למיפךר, דתרי אסורי לא מוחקין ליה, חדא – דעביד ליה הזאה, ועוד – דקא עביד ליה למטה. עולה זכר, וחטאת נקבה. אפר חריני שוחט ליה יחיד מאי איכא למימר – הא דאי ידעין דחטאת יחיד נקבה היא, כשבה או שעיריה ותו דחטאת יחיד – נקבה היא, והביא נקבה לעורה ושחטה לשם עולה, מאי איכא למימר? מיכסא – נקבות דרחל באליה בזובה, ולא ידיעה, שעירה – דאין לה זנב, מאי איכא למימר? אשם גזילות – דכתיב ב"ויקרא": "וחשיבת את הגזילה אשר גזל וגו' ואת אשמו יביא" וגו' (ויקרא ה), ואשם מעילות – בני שתי שנים נינהו, דכתיב בזה "איל" (שם), אשם שנה והא ומצורע – כתיב בזה "כבש", וכל כבש בן שנה הוא במכשת פרה (פרק א משנה ג), ותו אשם גזילות ומעילות – דאיתנהו בדיניהו בני שתי שנים, ושחטן לשם פסח לירצו! אשם אינו בא אלא מן הכבשים. דהאי צמר – אשם כבשים יש לו צמר, ושעיר אין לו צמר אלא שיער בעלמא, ודבר גזול לכל הוא. אפרי דאיכא אובכא הוא – סבירי: איל שחור הוא, ולחכי נקט אובכא, ודסתם שעירים שחורים הן. עגל ופר – חטאת, כגון פר כהן משיח ששחטו לשם פסח ואשם, שאין באין אלא מן הצאן לירצו.

מנחה

אמרי: דילמא מיצוי דבתר הזאה הוא, דאמר מר: מיצה דמה בכל מקום במזבח כשירה – אף על גב דכתיב בה יסוד, דכתיב (ויקרא ה): "מצה אל יסוד המזבח", האמרין בפרק "חטאת העוף" (זבחים סה, ב) דמיצוי לא מעבכ אפילו לא מיצה כלל. ופולגותא היא בפרק שני דמעילה (ח, ב). חטאת העוף שהיה דמה – לפי שהחליף להקשות ממיצוי וחזאה, מקשה כמו כן עתה, אבל כמו כן עתה) היה יכול להקשות ממליקת חטאת שמלקה למטה לשם עולה, דמליקת עולת העוף למעלה, כדאמרין בזבחים בפרק "קדשי קדשים" (סו, א): מה הקטרה בראשו של מזבח – אף מליקה. דאי קדשים קלים בדרום היה עביד לזו – סלקא דעתין: משום דלא ליתו למיטעי ולומר שהם קדשי קדשים.

ומיעבר הוא דעבר ושחטינהו בדרום – הא דלא משני הכי לעיל גבי קושיא דחטאת העוף שהיה דמה למטה לשם עולת העוף, פירש בקונטרס: משום דאיכא תרתי, ולא טעי שיעשה הזאה ולמטה. ולפירושו קשה, דאם כן תקשי לו מחטאת הבמה לשם עולה, דאיכא תרתי שינוי דכפרישנא לעיל! ונראה דחטאת חזר בו משינוי דלעיל דלזבחים ולא לעופות, דאמלכוהו דאיכא לשנוי דאמרין מיעבר עבר – אלמא ביערתא דמנא לאו כללם הוא – ובפרק בתרא (מנחות קד, ב) תנן: "פירשתי ואינו יודע מה פירשתי" – ביאא חמשתן, ומוקי לה בגמרא כרבי שמעון, וחיבי איתא כוותיה דרבי שמעון: הא לרבי שמעון אפילו פירש מחבת וחיביא מרחשת יצאו ושמא התם בבא לצאת ידי שמים. ואי נמי, כגון דאיכא חדא, דמיייתו וקאמר: אם זו נדרתי – תהא לנדר, ואם לאו – תהא נדרה.

לא שנת אפר עלי ולא שנת אפר זו – הקשה דרבי יצחק בן הרב רבנו מאיר: תינח מחבת לשם מרחשת, אלא חריבה לשם בלולה – אמרי: הא בלולה הוא, ומיעבר הוא דעבר ועביד לה חריבה. וכן בלולה לשם חריבה ויש לומר: דבהא לא טעי אינשי, שיעשה חריבה בלולה ובלולה חריבה. ועוד יש לומר: דניחא בלאו הכי, בין למנא דאמר מנחה קדושה בלא שמן, בין למנא דאמר אין מנחה קדושה בלא שמן לקמן, צריך עיון. כיון דאיכא שעיר נשיא – ואם עולה זו איל – אמרי: שעיר נשיא הוא, כדאמרין בסמוך:

אמרי דירכא אובכא הוא.

אמר לשם אשם גזילות לשם אשם מעילות מאי איכא למימר – ואם תאמר: אבתי אמרי דאי עבר עבר ומייית ליה בן שנה. דהאמר בתמורה בפרק "אלו קדשים" (יט, ב): אשם בן שנה וחיבאו בן שותים, בן שותים וחיבאו בן שנה – כשירה, אלא שלא עלו לשם חובה ויש לומר: דרבי שמעון לטעמיה, דאמר התם: כל עצמה אינה קדושה. דהאי צמר והאי שיער – צמר לבן, דכתיב (ישעיה א): "אם יאיומו בתולע כצמר ידיו", שיער שחור, כדמשמע בריש "ברמציא יד" (שבת עז, ב), מאי טעמא עיזי מסגי ברישא וחדר דאמרי? כברייתו של ערלם, ברישא חשוכא וחדר נהורא. והיינו דקאמר הכא: אמרי דירכא אובכא הוא. ובקונטרס לא פירש כן.

כאן

לירצו, דהאי בן שנה והאי בן שתיים! – כיון דאיכא אשם נזיר ואשם מצורע, לא פסיקא ליה. – אמר "לשום אשם גזילות ולשום אשם מעילות", מאי איכא למימר? ותו, אשם גזילות ואשם מעילות ששחטן לשום פסח לירצו, דפסח בן שנה והני בן שתי שנים! – אלא, בין בן שנה לבין בן שתי שנים לאו אדעתיהו דאינשי, דאיכא בן שנה דמיתו בן שתיים, ואיכא בן שתיים דמיתו בן שנה. – שעיר ששחטו לשום אשם לירצו, דהאי צמר והאי שיער! – אמרי: דירכא אובכא הוא. – עגל ופר ששחטן לשום פסח ואשם לירצו, דעגל ופר בפסח ואשם ליכא! – אין הכי נמי, ומאי

באן בקומץ מנחה לשם זבח – בחנם נקט רבא ענין זה, דלא איירי ביה בשום דוכתא. דתירין זה עצמו שמחלק משום דכתיב "זאת תורת המנחה" היה יכול לתרץ כמו שתירץ רבה: כאן בשינוי קודש כאן בשינוי בעלים, בשינוי קודש כשר משום דתורה אחת לכל המנחות. ושמו לפיכך שיה' לשונו של רבה, דהוה משמע אם היה אמר: כאן בשינוי קודש – דשינוי קודש כשר אפילו במנחה לשם

זבח. ועוד יש לומר: דריק לישנא דבריתא, דמשמע ליה "קמצה שלא לשמה פסולה" בשינוי קודש. ולקמן דקאמר: כולוהו כרבה לא אמרי, ולא מפרש טעמא זה – ניהא לו למימר טעם השוה לכל האמוראים.

אף על גב דמחשבה דלא מינברא היא ותיפסל – הרבה יש לתמוה: למה שינה לשונו מלישנא דלעיל ברש שמעטא. דמה שקורא לעיל "מינברא" קורא אהרן "לא מינברא", וחד פירושוה לתרווייהו, ד"מינברא" – היינו שניבר שמחשבתו שקה, ו"לא מינברא" דהבא – היינו דאין ניבר שיהא כמו שהוא מחשב, אלא אדרבה ניבר שאינו כמו שהוא מחשב ושמוא שינה הלשון לפי שהוא כמו תניית טעם דתיפסל, לפיכך ניהא ליה למינקט איהו ולעיל נקט לשון "לא מינברא". ובסוף שמעטא דקאמר: כולוהו כרבה לא אמרי, אדרבה מחשבה דמינברא פסל דחמנא. משום דקאי איהו נקט לשון "מינברא" על פסול.

לרבי שזעזן הכי נמי – משמע דרבנן לא דרשי "זאת תורת החטאת". אף על גב דבפרק "דס חטאת" (בבבא מצ, א) גבי דס חטאת שנינו: ול רבנן טעון כיבוס, דרשינן: תורה אחת לכל החטאות, וליכא מאן דפליג, במידי דכתיבא בחטאת גופיה דרשי ליה כולי' עלמא, כגון הני דפרק "דס חטאת", אבל שינוי קודש לא כתיב בחטאת. ועוד, דכיבוס בגדים כתיב בהדיא פרשתא ד"זאת התורה". ואם תאמר: דבפרק קמא דבבבא (ט, ב) אמר רב משמיה דמבוי: חטאת ששחטה לשם חטאת נחשון כבירה, דתורה אחת לכל החטאות. ופיך רב משרשיא לרבא מברייתא דרבי שמעון, טעמא דמעשה מוכיחין עליה, הא אין מעשה מוכיחין עליה – לא, לימא

"זאת תורת המנחה" ומאי קושיא? הא רבא הוא דמפרש הבא טעמא דרבי שמעון מ"זאת תורת"ו ואומר רבינו תם: הדין שרבי "זבה", ורבה לטעמיה דמשני לעיל: כאן בשינוי קודש כאן בשינוי בעלים. ועוד יש לומר: דאפילו גרס ה"ם "רבא" ורעה לישנא דבבא רב ככולוהו אמוראי דהבא. ולפירוש רבינו תם קשיא, דנראה דרב

משרשיא תלמידו של רבא היה, ולא של רבה? ועוד יש לומר: שרואה רבא ליישב שם דבבא רב משמיה דמבוי אפילו כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון, דלית ליה "זאת תורת". ורב משרשיא, כשהקשה לו מרבי שמעון – היה יכול להקשותו ממנו, ותיקן, אלא ניהא ליה לאקשוי מברייתא. דאפילו רבי שמעון דמכשר – לאו מ"זאת תורת" מכשר. וכן משמע שם פירוש הקונטרס. לשם חטאת דלשם חטאת עבדוהו כבירה – דהוה

מילתא איתא בפרק קמא דבבבא (ט, ב) בשמעתא דמבוי. ובלאו קרא ד"זאת תורת" מכשר חטאת לשם חטאת, כדקאמר ה"ם רבא (לעיל) אאייך מילתא ד"ושחט אותה לחטאת" אמר רחמנא, דהיי חטאת לשם חטאת נשחטה, אבל עולה דאי פסולה. והוא הדין לשם חטאת נזיר ומצורע, דבעולות דמו כיון דאין באין על חטא. ואף על גב דרבי שמעון הוא דאמר דחטאת נזיר באה לפי שציער עצמו מן הדין – אין זה על חטא. כיון דאצער יין לא מיתיי חטאת, אלא

דרך נזירות. ועוד דמשום חטא וזוטר כי האי לא מיקרי חטאת. **באן** בקומץ מחבת לשם מרחשת גרסין – ואית דגרסי: כאן בקומץ מנחת מחבת לשם מרחשת. ושניהם יש ליישב. חטאת

כל שכן דפסלה. מנחה לשם זבח – במיעוטא לרבי אשעיא. ומכאן שייך לוקח ד, א קושיא דאבי –

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

מנחה לשם מנחה – מחבת לשם מרחשת. עלו, והא תנא מעשה מוכיחין עליה קאמר – הילכך מנחה לשם זבח נמי ליתכשר! הכי קאמר – אף על פי שאין המנחות דומות לזבחים, דאף על גב דהקומץ מחבת לשם מרחשת – מחשבה דלא מינברא שיהיה כן היא, אלא ודאי ניכר שאינו כן, דהא מעשה מוכיחים איכא למימר דתיפסל, ודאי סבירא לן מחשבה הגלויה לכל שהוא מכוס כל שכן שהיא פסולה – אפילו הכי עלו, דכתיב "זאת תורת המנחה". הא "לא מינברא" לא דמי לההוא דלעיל. רבא ורב אשי סבירא להו דמחשבה הגלויה לכל שהוא מכוס כל שכן שפסולה, ודבי מרחצי לקמן: אדרבה, מחשבה דמינברא שהיא שקר פסל דחמנא, שמוא יאמרו מותר לשנות בקרבנות. ומאי אבל בובחים אינו כן – משמע: ה"ם דין הוא דלא עלה לשם, משום דשחטה אחת לכולן? הא כל שכן דדין הוא דעלו, במחשבה דלא מינברא שהוא שקר היא! דהא שחיטה אחת לכולן – ואיכא למימר דתעלה לשם חובה, דהא ליכא למיגור שמוא יאמרו מותר לשנות בובחים – אפילו הכי לא עלו, ד"זאת תורת המנחה וזבח" לא כתיב, דלדיווי משמע: תורה אחת לכל המנחות ותורה אחת לכל הזבחים. ותראה – לשם חובה אלאה תנן בובחים (ב, א) חוץ מן הפסח ומן החטאת? לרבנן – דלית ליה "זאת תורת". והא אמר רבא חטאת חלב כו' כבירה – ולא עקר מינה שם חטאת ולא עלתה לבעלים. עולות בהדיהו ניהו – ואיכא למימר חטאת אחת לשם עולת נזיר שחט, ונמצאת חטאת שלא לשמה כבירה להקריב. לישנא אחרנא: עולות ניהו – ואין באין על חטא אלא להכשיר, ולא חשיבי כזו כחטאת. ויש דמפרשי: עולות ניהו – שטענים נסכים בעולה, מה שאין כן בשאר חטאות. ולא עיקר הוא, תנינן חטאת מצורע כדאמרין בפרק "שתי מדות" (מנחות ז, ב) דשענה נסכים, אבל חטאת נזיר לא טענה נסכים! פתני להו כולוהו לפסולא – אפילו חטאת חלב ששחט לשם חטאת דס פסולה מלהקריב. לא קשיא – דרבי שמעון אדרבי שמעון, דכי גרסינן: מחבת לשם מרחשת. והא תנא כו' – ואפילו מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת נמי תהא עולה לשם חובה, דהא מעשה מוכיחין הכי קאמר – דכלומר, דהא מעשה מוכיחין גריעותא היא, דמחשבה דמינברא שהיא שקר פסל דחמנא, שמוא יאמרו מותר לשנות. ודבי קאמרין: אף על פי שהמנחה אינה דומה לזבחים, בדמנחה אף על גב דמעשה מוכיחין, ואיכא למימר דמיפסלא במחשבה דלא מינברא כמזב כמזב הוא, היא, אלא ודאי ניכר שאינו כך – אפילו הכי כבירה היכא דלא איכשר שם מנחה. ומאי אבל כו' כדפרשין לעיל לטעמא דרבא. חריבה לשם בלולה – דקתני דעלו. אמאי אמר רבי שמעון – כלומר, מאי טעמא עלוז? הא ודאי מחשבה, דהא ליכא הבא מנאו לשם בלולה בעלמא – כיון דלא איכשר בהדיא מנחת חריבה לשם מנחת בלולה – דבדי רוח בעלמא ניהו, כמאן דאמר "הריני קומץ לשם דבר אחר (בלול)". אי הכי בובחים – דמודה רבי שמעון דלא עלו, אמאי מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

חובה, דהכי קאמר: חובה זו אני שוחט לשם לעשות שלום בין קוץ לביני אדרבה מחשבה דמינברא שהוא מכוס פסל דחמנא. שלא יאמרו: מותר לשנות ולעבור על עבדת קרבנא. וזאת תורת לא משמע ליה – דקשיא ליה "זאת תורת החטאת", דלא אשכחן דאכשר רבי שמעון חטאת חלב לשם חטאת נזיר. דרב אחא – חריבה לשם בלולה. ואף על גב דשני ליה לא מיסתר האי שניא, דבלולה סתם נמי היינו מנחה. לרבה לאו גיסא – דמחשבה שאינה גלויה פסלה לה, ולא הגלויה. ולרבה לאו גיסא – דמחשבה הגלויה מודה: כי שחט עולה לשם שלמים תעלה לשם

מנחות דף ג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפא

וְכַאֲמַר 'שֶׁאִין הַמִּנְחוֹת דְּמוּת לְבָרִית' שֶׁאִמְרַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, כּוּונָתוֹ
לְדַבֵּר בְּבָרִית שֶׁנִּפְסְלִים מִשּׁוּם שִׁינוּי קוֹדֶשׁ, אֲבָל מִקְצַת מִזְבָּחִים
אֵין דִּינֵם כִּמְנַחוֹת וְאִינֵם נִפְסְלִים.
הַגְמָרָא מְבַאֵר תִּירוּץ נֹסֵף עַל הַסְתִּירָה בְּדַבְרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן
שֶׁהוּבָא לְעֵיל (ב:) דְּכָא אָמַר, לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – בְּבִרְיָא שֶׁהַכְשִׁיר
רַבִּי שְׁמַעוֹן מִנְחוֹת שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן מְדוּבָר בְּקוֹמִין מִנְחָה אַחַת לְשׁוֹם
[לְשׁוֹם] מִנְחָה אַחֲרָה, וְאִילוּ כָּאֵן – בְּבִרְיָא הַשְּׁנִיָּה שֶׁפֶסֶל רַבִּי
קִרְבָּנוֹת בְּעֵלֵי חַיִּים. מִנְחָה לְשׁוֹם מִנְחָה אַחֲרָה כְּשִׁירָה מִשּׁוּם
שְׁנֵאמַר (וִיקָרָא ו' י') 'וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה', וּמִכָּאֵן שֶׁתֹּרָה אַחַת לְכָל
הַמִּנְחָה, וְלִפְיָךְ שִׁינוּי מִחֻשְׁבָּה מִמִּנְחָה לְמִנְחָה אֵינוֹ נִחְשָׁב לְשִׁינוּי
קוֹדֶשׁ. אֲבָל קִמְיַצַת מִנְחָה לְשׁוֹם זָכָה נִחְשָׁב לְשִׁינוּי קוֹדֶשׁ, שֶׁהִי
'וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה וְזָכָה' לֹא כְּתִיב, וְאִין תּוֹרָה אַחַת לְמִנְחוֹת
וְזָכָה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָא תָנָא בְּבִרְיָא, שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי מְכִיחִין עָלֶיהָ
קָאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁמֶנִּי מִחֻשְׁבָּה לְשׁוֹם מִחֻשְׁבָּה כְּשִׁירָה, וְאֵם כֵּן יֵשׁ לוֹ
לְהַכְשִׁיר גַּם מִנְחָה לְשׁוֹם זָכָה.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הֵכִי קָאָמַר, אָף עַל זָכָה דְּמִחֻשְׁבָּה דְּלֹא מִינְכָּרָא הִיא
– אִפִּילוּ שֶׁאִין נִיכָר עַל מִחֻשְׁבָּה שִׁינוּי בְּמִנְחוֹת שֶׁהִיא אֲמִיתִית אֲלֵא
אֲדַרְבָּה נִיכָר עֲלֶיהָ שֶׁהִיא שֶׁקֶר, וְאֵם כֵּן שֶׁכֵּל שֶׁכֵּן יֵשׁ לִמּוֹר
שֶׁתִּיפְסֵל מִשּׁוּם מִחֻשְׁבָּה שֶׁקֶר זֶה כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ שְׁמוֹתָ לְשִׁנוֹת
בְּקִרְבָּנוֹת, מִכָּל מִקּוֹם הִיא כְּשִׁירָה, מִשּׁוּם שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי עַל
הַכִּלִּי אֵינָה פּוֹסֶלֶת מִשּׁוּם שִׁינוּי קוֹדֶשׁ. וְכֵאֲמַר 'אֲבָל בְּבָרִית אֵינוֹ כֵּן'
שֶׁאִמְרַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, שֶׁאֵף עַל זָכָה שֶׁהִיא מִקּוֹם לְהַכְשִׁיר וְזָכָה
שֶׁנִּשְׁחָטוּ שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן מִשּׁוּם דְּשִׁחִיטָה אַחַת לְזָכָה בְּוִלָּן וְדִּיקָה
אַחַת לְבָלוּל וְקִבְלָה אַחַת לְבָלוּל, וּמֵאֲחֵר שֶׁאִין נִיכָר עַל מִחֻשְׁבָּה
הַשִּׁינוּי בְּהֵם שֶׁהִיא שֶׁקֶר אִין לְחֻשׁוֹ שְׁמָא יֵאמְרוּ שְׁמוֹתָ לְשִׁנוֹת
בְּקִרְבָּנוֹת, מִכָּל מִקּוֹם שִׁינוּי קוֹדֶשׁ פּוֹסֶל בְּהֵם, מִשּׁוּם שֶׁבְּבָרִית
דְּפִסְלָה בֵּיהּ מִחֻשְׁבָּה קָא מְחַשְׁבִּי, כְּלוּמַר בְּעֵצֶם שֶׁם הַקֶּרֶן הִיא
מִחֻשְׁבָּה לְשִׁנוֹת וְלֹא רַק בְּצוּרָתָה.
אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי אָהָא בְּרִיָּה דְּרָבָא דְּרָב אֲשֵׁי, לְשִׁיטָךְ שֶׁלֹּא הַכְשִׁיר רַבִּי
שְׁמַעוֹן אֲלֵא בְּמִחֻשְׁבָּה שִׁינוּי עַל הַכִּלִּי וְלֹא עַל הַמִּנְחָה. בְּקוֹמִין
מִנְחָה חֲרָבָה מִשּׁוּם בְּלוּלָה אֲמַאי אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהִיא כְּשִׁירָה,
הִיא בְּאֻפּוֹן זֶה וְדֵאִי מִחֻשְׁבָּתָהּ אֵינָה עַל צוּרַת הַכִּלִּי אֲלֵא עַל עֵצֶם
שֶׁם הַמִּנְחָה.
אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי, מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִזְכִּיר 'מִנְחָה' אֲלֵא אִמְרַר 'לְשׁוֹם
בְּלוּלָה' בְּלִבָּד, דְּבִרְיֵי מִתְפָּרְשִׁים לְשׁוֹם בְּלוּלָה בְּעֵלְמָא, כְּלוּמַר לְשׁוֹם
צוּרָה אַחֲרָה שֶׁל רַב בְּלוּל וְלֹא לְשׁוֹם מִין מִנְחָה אַחֲרָה, וּמִחֻשְׁבָּה
הֵב עֲלֵמָא הִיא וְאֵינָה פּוֹסֶלֶת.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִי הֵכִי כְּשֻׁחֹט עוֹלָה לְשׁוֹם שְׁלָמִים מְבַלִּי לְהִזְכִּיר
תִּיבַת 'קֶרֶן' נִמְי יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדַבְרֵי שְׁוֹחֹט לְשׁוֹם שְׁלָמִים בְּעֵלְמָא,
כְּלוּמַר לְשׁוֹם שֶׁתַּעֲשֶׂה עוֹלָה זֶה שְׁלוֹם בִּינִי לְבִין קוֹנִי, וְלֹא לְשׁוֹם קֶרֶן
שְׁלָמִים.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הֵכִי הִשְׁתָּא – וְכֵי יֵשׁ לְדַמּוּת שְׁלָמִים לְבָלוּלָה,
הִיא אֲתָם בְּשְׁלָמִים הִזְכָּה גּוֹפָא אִיקְרִי [נִקְרָא] 'שְׁלָמִים', דְּהִרִּי כְּתִיב
(וִיקָרָא ד' א') 'וְהִקְרִיב אֹתָם דֵּם הַשְּׁלָמִים' וְכֵן נִאֲמַר (שם יד') 'וְהִזְדַּק אֹתָם
דֵּם הַשְּׁלָמִים', וְעַל כֵּן כְּשֻׁחֹט עוֹלָה לְשׁוֹם 'שְׁלָמִים' מִשְׁמַעוֹת
דְּבִרְיֵי הִיא לְשׁוֹם קֶרֶן שְׁלָמִים בְּדוּקָא. אֲבָל הֵכָא, מִנְחָה גּוֹפָא מִי
אִיקְרִי [וְכֵי נִקְרָא] בְּלוּלָה, הִיא 'וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן' כְּתִיב
וְלֹא 'בְּלוּלָה' בְּלִבָּד, הִרִּי לֵנוּ כִּי 'בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן' אִיקְרִי, אֲבָל 'בְּלוּלָה'
כְּתָבָא לֹא אִיקְרִי. עַל כֵּן אֵם קִמְיַצַת לְשׁוֹם 'בְּלוּלָה' בִּלָּא לְהִזְכִּיר תִּיבַת
'מִנְחָה' אִין בְּמִשְׁמַעוֹת דְּבִרְיֵי לְשׁוֹם מִנְחָה בְּלוּלָה בְּדוּקָא.
מִפְרֹשֶׁת הַגְמָרָא בְּמָה נִחְלָקוּ שְׁלֹשׁ אֲמוּרָאִים אֵלוֹ הַמְבָאִרִים אֵת
דְּבִרְיֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן: בְּלוּלָה אֲמוּרָאִים וְרַבָּא וְרַב אֲשֵׁי, בְּרָבָה לֹא אָמַר
שִׁינוּי קוֹדֶשׁ אֵינוֹ פּוֹסֶל בְּמִנְחָה לְפִי שְׁמַעוֹת מִכֻּחִים עָלֶיהָ,
מִשּׁוּם דְּאִדְרָבָה, בְּמִחֻשְׁבָּה דְּמִנְכָּרָא יוֹתֵר מִסְתַּבֵּר לִמּוֹר דְּפִסֵּל
דְּמִנְכָּא, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ שְׁמוֹתָ לְשִׁנוֹת בְּקִדְשִׁים. וְרַבָּא וְרַב אֲשֵׁי,
בְּרָבָא לֹא אָמַר שֶׁתַּעֲמֹד שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא מִשּׁוּם דְּרִשְׁתָּ 'זֹאת
תּוֹרַת הַמִּנְחָה', מִשּׁוּם שֶׁ'זֹּאת תּוֹרַת' לֹא מְשַׁמֵּעַ לְהוֹ לְדִרְשׁוֹ שֶׁתּוֹרָה
אַחַת לְכָל הַמִּנְחוֹת.
וְרַבָּא וְרַב אֲשֵׁי, בְּרַב אֲשֵׁי לֹא אָמַר שֶׁקֶר בְּאֻפּוֹן שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֶׁם מִנְחָה
הַכְשִׁיר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִשּׁוּם שֶׁהוֹקֵשָׁה לָהֶם עַל פִּירוּשׁ זֶה בְּקִשְׁיָא
דְּרַב אָהָא בְּרִיָּה דְּרָבָא, שֶׁאֵם כֵּן מְדוּעַ הַכְשִׁיר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּחִרְיָבָה
לְשׁוֹם בְּלוּלָה.
מְבַאֵר הַגְמָרָא אֲמוּרָא שֶׁהִסְתַּפֵּק בְּפִירוּשׁ דְּבִרְיֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן: מִיִּלְתָּא
דְּפִשְׁטָא לִיה לְרַבָּה לְהָא יִנְסָא, וְלְרַבָּה לְהָא יִנְסָא, מִיִּנְסָא לִיה לְרַב
הוֹשְׁעָא – מָה שֶׁהִיא פְּשוּט לְרַבָּה כִּצָּד זֶה שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי
שֶׁהִיא שֶׁקֶר אֵינָה פּוֹסֶלֶת, וְלְרַבָּה הִיא פְּשוּט לְהִיפָּךְ שִׁינוֹתָ מִסְתַּבֵּר
לְפִסּוּל בְּחָר מֵאֲשֶׁר מִחֻשְׁבָּה שֶׁאֵינָה נִיכָרֶת, לְרַב הוֹשְׁעָא הִיא סִפֵּק
בְּדַרְבִּי זֶה. דְּבָעִי רַב הוֹשְׁעָא, וְאָמַר לֵה [וְיֵשׁ אֲמוּרָאִים] בְּעָא מִינֵיהּ
רַב הוֹשְׁעָא כֵּן מְרַבֵּי אֲשֵׁי, הוֹקוּמִין מִנְחָה לְשׁוֹם זָכָה בְּהַמָּה,

וְכַאֲמַר 'שֶׁאִין הַמִּנְחוֹת דְּמוּת לְבָרִית' שֶׁאִמְרַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, כּוּונָתוֹ
לְדַבֵּר בְּבָרִית שֶׁנִּפְסְלִים מִשּׁוּם שִׁינוּי קוֹדֶשׁ, אֲבָל מִקְצַת מִזְבָּחִים
אֵין דִּינֵם כִּמְנַחוֹת וְאִינֵם נִפְסְלִים.
הַגְמָרָא מְבַאֵר תִּירוּץ נֹסֵף עַל הַסְתִּירָה בְּדַבְרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן
שֶׁהוּבָא לְעֵיל (ב:) דְּכָא אָמַר, לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – בְּבִרְיָא שֶׁהַכְשִׁיר
רַבִּי שְׁמַעוֹן מִנְחוֹת שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן מְדוּבָר בְּקוֹמִין מִנְחָה אַחַת לְשׁוֹם
[לְשׁוֹם] מִנְחָה אַחֲרָה, וְאִילוּ כָּאֵן – בְּבִרְיָא הַשְּׁנִיָּה שֶׁפֶסֶל רַבִּי
קִרְבָּנוֹת בְּעֵלֵי חַיִּים. מִנְחָה לְשׁוֹם מִנְחָה אַחֲרָה כְּשִׁירָה מִשּׁוּם
שְׁנֵאמַר (וִיקָרָא ו' י') 'וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה', וּמִכָּאֵן שֶׁתֹּרָה אַחַת לְכָל
הַמִּנְחָה, וְלִפְיָךְ שִׁינוּי מִחֻשְׁבָּה מִמִּנְחָה לְמִנְחָה אֵינוֹ נִחְשָׁב לְשִׁינוּי
קוֹדֶשׁ. אֲבָל קִמְיַצַת מִנְחָה לְשׁוֹם זָכָה נִחְשָׁב לְשִׁינוּי קוֹדֶשׁ, שֶׁהִי
'וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה וְזָכָה' לֹא כְּתִיב, וְאִין תּוֹרָה אַחַת לְמִנְחוֹת
וְזָכָה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָא תָנָא בְּבִרְיָא, שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי מְכִיחִין עָלֶיהָ
קָאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁמֶנִּי מִחֻשְׁבָּה לְשׁוֹם מִחֻשְׁבָּה כְּשִׁירָה, וְאֵם כֵּן יֵשׁ לוֹ
לְהַכְשִׁיר גַּם מִנְחָה לְשׁוֹם זָכָה.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הֵכִי קָאָמַר, אָף עַל זָכָה דְּמִחֻשְׁבָּה דְּלֹא מִינְכָּרָא הִיא
– אִפִּילוּ שֶׁאִין נִיכָר עַל מִחֻשְׁבָּה שִׁינוּי בְּמִנְחוֹת שֶׁהִיא אֲמִיתִית אֲלֵא
אֲדַרְבָּה נִיכָר עֲלֶיהָ שֶׁהִיא שֶׁקֶר, וְאֵם כֵּן שֶׁכֵּל שֶׁכֵּן יֵשׁ לִמּוֹר
שֶׁתִּיפְסֵל מִשּׁוּם מִחֻשְׁבָּה שֶׁקֶר זֶה כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ שְׁמוֹתָ לְשִׁנוֹת
בְּקִרְבָּנוֹת, מִכָּל מִקּוֹם הִיא כְּשִׁירָה, מִשּׁוּם שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי עַל
הַכִּלִּי אֵינָה פּוֹסֶלֶת מִשּׁוּם שִׁינוּי קוֹדֶשׁ. וְכֵאֲמַר 'אֲבָל בְּבָרִית אֵינוֹ כֵּן'
שֶׁאִמְרַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, שֶׁאֵף עַל זָכָה שֶׁהִיא מִקּוֹם לְהַכְשִׁיר וְזָכָה
שֶׁנִּשְׁחָטוּ שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן מִשּׁוּם דְּשִׁחִיטָה אַחַת לְזָכָה בְּוִלָּן וְדִּיקָה
אַחַת לְבָלוּל וְקִבְלָה אַחַת לְבָלוּל, וּמֵאֲחֵר שֶׁאִין נִיכָר עַל מִחֻשְׁבָּה
הַשִּׁינוּי בְּהֵם שֶׁהִיא שֶׁקֶר אִין לְחֻשׁוֹ שְׁמָא יֵאמְרוּ שְׁמוֹתָ לְשִׁנוֹת
בְּקִרְבָּנוֹת, מִכָּל מִקּוֹם שִׁינוּי קוֹדֶשׁ פּוֹסֶל בְּהֵם, מִשּׁוּם שֶׁבְּבָרִית
דְּפִסְלָה בֵּיהּ מִחֻשְׁבָּה קָא מְחַשְׁבִּי, כְּלוּמַר בְּעֵצֶם שֶׁם הַקֶּרֶן הִיא
מִחֻשְׁבָּה לְשִׁנוֹת וְלֹא רַק בְּצוּרָתָה.
אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי אָהָא בְּרִיָּה דְּרָבָא דְּרָב אֲשֵׁי, לְשִׁיטָךְ שֶׁלֹּא הַכְשִׁיר רַבִּי
שְׁמַעוֹן אֲלֵא בְּמִחֻשְׁבָּה שִׁינוּי עַל הַכִּלִּי וְלֹא עַל הַמִּנְחָה. בְּקוֹמִין
מִנְחָה חֲרָבָה מִשּׁוּם בְּלוּלָה אֲמַאי אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהִיא כְּשִׁירָה,
הִיא בְּאֻפּוֹן זֶה וְדֵאִי מִחֻשְׁבָּתָהּ אֵינָה עַל צוּרַת הַכִּלִּי אֲלֵא עַל עֵצֶם
שֶׁם הַמִּנְחָה.
אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי, מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִזְכִּיר 'מִנְחָה' אֲלֵא אִמְרַר 'לְשׁוֹם
בְּלוּלָה' בְּלִבָּד, דְּבִרְיֵי מִתְפָּרְשִׁים לְשׁוֹם בְּלוּלָה בְּעֵלְמָא, כְּלוּמַר לְשׁוֹם
צוּרָה אַחֲרָה שֶׁל רַב בְּלוּל וְלֹא לְשׁוֹם מִין מִנְחָה אַחֲרָה, וּמִחֻשְׁבָּה
הֵב עֲלֵמָא הִיא וְאֵינָה פּוֹסֶלֶת.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִי הֵכִי כְּשֻׁחֹט עוֹלָה לְשׁוֹם שְׁלָמִים מְבַלִּי לְהִזְכִּיר
תִּיבַת 'קֶרֶן' נִמְי יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדַבְרֵי שְׁוֹחֹט לְשׁוֹם שְׁלָמִים בְּעֵלְמָא,
כְּלוּמַר לְשׁוֹם שֶׁתַּעֲשֶׂה עוֹלָה זֶה שְׁלוֹם בִּינִי לְבִין קוֹנִי, וְלֹא לְשׁוֹם קֶרֶן
שְׁלָמִים.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הֵכִי הִשְׁתָּא – וְכֵי יֵשׁ לְדַמּוּת שְׁלָמִים לְבָלוּלָה,
הִיא אֲתָם בְּשְׁלָמִים הִזְכָּה גּוֹפָא אִיקְרִי [נִקְרָא] 'שְׁלָמִים', דְּהִרִּי כְּתִיב
(וִיקָרָא ד' א') 'וְהִקְרִיב אֹתָם דֵּם הַשְּׁלָמִים' וְכֵן נִאֲמַר (שם יד') 'וְהִזְדַּק אֹתָם
דֵּם הַשְּׁלָמִים', וְעַל כֵּן כְּשֻׁחֹט עוֹלָה לְשׁוֹם 'שְׁלָמִים' מִשְׁמַעוֹת
דְּבִרְיֵי הִיא לְשׁוֹם קֶרֶן שְׁלָמִים בְּדוּקָא. אֲבָל הֵכָא, מִנְחָה גּוֹפָא מִי
אִיקְרִי [וְכֵי נִקְרָא] בְּלוּלָה, הִיא 'וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן' כְּתִיב
וְלֹא 'בְּלוּלָה' בְּלִבָּד, הִרִּי לֵנוּ כִּי 'בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן' אִיקְרִי, אֲבָל 'בְּלוּלָה'
כְּתָבָא לֹא אִיקְרִי. עַל כֵּן אֵם קִמְיַצַת לְשׁוֹם 'בְּלוּלָה' בִּלָּא לְהִזְכִּיר תִּיבַת
'מִנְחָה' אִין בְּמִשְׁמַעוֹת דְּבִרְיֵי לְשׁוֹם מִנְחָה בְּלוּלָה בְּדוּקָא.
מִפְרֹשֶׁת הַגְמָרָא בְּמָה נִחְלָקוּ שְׁלֹשׁ אֲמוּרָאִים אֵלוֹ הַמְבָאִרִים אֵת
דְּבִרְיֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן: בְּלוּלָה אֲמוּרָאִים וְרַבָּא וְרַב אֲשֵׁי, בְּרָבָה לֹא אָמַר
שִׁינוּי קוֹדֶשׁ אֵינוֹ פּוֹסֶל בְּמִנְחָה לְפִי שְׁמַעוֹת מִכֻּחִים עָלֶיהָ,
מִשּׁוּם דְּאִדְרָבָה, בְּמִחֻשְׁבָּה דְּמִנְכָּרָא יוֹתֵר מִסְתַּבֵּר לִמּוֹר דְּפִסֵּל
דְּמִנְכָּא, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ שְׁמוֹתָ לְשִׁנוֹת בְּקִדְשִׁים. וְרַבָּא וְרַב אֲשֵׁי,
בְּרָבָא לֹא אָמַר שֶׁתַּעֲמֹד שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא מִשּׁוּם דְּרִשְׁתָּ 'זֹאת
תּוֹרַת הַמִּנְחָה', מִשּׁוּם שֶׁ'זֹּאת תּוֹרַת' לֹא מְשַׁמֵּעַ לְהוֹ לְדִרְשׁוֹ שֶׁתּוֹרָה
אַחַת לְכָל הַמִּנְחוֹת.
וְרַבָּא וְרַב אֲשֵׁי, בְּרַב אֲשֵׁי לֹא אָמַר שֶׁקֶר בְּאֻפּוֹן שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֶׁם מִנְחָה
הַכְשִׁיר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִשּׁוּם שֶׁהוֹקֵשָׁה לָהֶם עַל פִּירוּשׁ זֶה בְּקִשְׁיָא
דְּרַב אָהָא בְּרִיָּה דְּרָבָא, שֶׁאֵם כֵּן מְדוּעַ הַכְשִׁיר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּחִרְיָבָה
לְשׁוֹם בְּלוּלָה.
מְבַאֵר הַגְמָרָא אֲמוּרָא שֶׁהִסְתַּפֵּק בְּפִירוּשׁ דְּבִרְיֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן: מִיִּלְתָּא
דְּפִשְׁטָא לִיה לְרַבָּה לְהָא יִנְסָא, וְלְרַבָּה לְהָא יִנְסָא, מִיִּנְסָא לִיה לְרַב
הוֹשְׁעָא – מָה שֶׁהִיא פְּשוּט לְרַבָּה כִּצָּד זֶה שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי שֶׁמֶנִּי
שֶׁהִיא שֶׁקֶר אֵינָה פּוֹסֶלֶת, וְלְרַבָּה הִיא פְּשוּט לְהִיפָּךְ שִׁינוֹתָ מִסְתַּבֵּר
לְפִסּוּל בְּחָר מֵאֲשֶׁר מִחֻשְׁבָּה שֶׁאֵינָה נִיכָרֶת, לְרַב הוֹשְׁעָא הִיא סִפֵּק
בְּדַרְבִּי זֶה. דְּבָעִי רַב הוֹשְׁעָא, וְאָמַר לֵה [וְיֵשׁ אֲמוּרָאִים] בְּעָא מִינֵיהּ
רַב הוֹשְׁעָא כֵּן מְרַבֵּי אֲשֵׁי, הוֹקוּמִין מִנְחָה לְשׁוֹם זָכָה בְּהַמָּה,

1 **מַה לִּי אִמֶּר רַבִּי שְׁמַעוֹן** – מַה הוּא סוֹבֵר בְּאוֹפֶן זֶה. הָאֵם מְעַמָּא דְרַבִּי
2 **שְׁמַעוֹן** הוּא מְשׁוּם שֶׁמִּשְׁכָּחָה דְּמִינְכֶּרְא שְׁהִיא שְׂקָר לֹא פְסִלְתָּ, וְהָא
3 **מִשְׁכָּחָה דְּמִינְכֶּרְא הוּא**, וְאֵם כֵּן אָף מִנְחָה לְשֵׁם זֶכֶה מִחֻשְׁבַּת שְׂקָר
4 הַיִּכְרַת הִיא וְאִינָה פּוֹסְלָתָא. אִי דִּילְמָא מְעַמָּא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא
5 מְשׁוּם דְּכֵתִיב 'זֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה וְזֶכֶת' לֹא
6 כְּתִיב, וְאִין לְהֵם תּוֹרָה אַחַת, וְעַל כֵּן מִנְחָה לְשֵׁם זֶכֶה פְּסוּלָה.
7 **אִמֶּר לִיה רַבִּי אַסִּי**, בְּלוֹם [וְכִי] הִנֵּעְנוּ לְסוֹף דְּעֵתוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן,
8 אִכּוֹן אֲנוּ מְסוּפָקִים בְּטַעְמוֹ, וְאִין בִּידֵינוּ לְהַכְרִיעַ מַה יִּסְבּוֹר בִּמְנַחָה
9 לְשֵׁם זֶכֶה.

10 מִפְּרִשְׁתָּהּ הַגְּמָרָא מְדוּעַ לֹא הִיָּה בִיד רַבִּי אַסִּי לְהַכְרִיעַ מַהוּ טַעְמוֹ
11 שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן: כִּרְבָּה לֹא מִשְׁנֵי לִיה – רַבִּי אַסִּי לֹא הִשִּׁיב לִרְבִּי
12 הוֹשִׁיעִיא שְׁטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא מְשׁוּם שֶׁמִּחֻשְׁבַּת שִׁינּוּי קוֹדֶשׁ
13 שִׁנִּיכָר בַּהּ שְׁהִיא שְׂקָר אִינָה פּוֹסְלָתָא, אֲבָל מִחֻשְׁבַּת שִׁינּוּי בַּעֲלִים
14 שְׁאִינָה מִחֻשְׁבַּה הַיִּכְרַת אִינָה פּוֹסְלָתָא, מְשׁוּם שֶׁהוֹקֵשָׁה לוֹ עַל
15 תִּירוּחַן זֶה קוֹשְׁיָא דְאַבְי לַעֲלִי (א), שִׁכְשֵׁם שְׁהוֹקֵשָׁה מִנְחָה לְשֹׁאֵר
16 קֶרְבָּנוֹת לַעֲנִין פְּסוּל שִׁינּוּי בַּעֲלִים כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ לְהַקִּישָׁה אֲלֵיהֶם גַּם
17 לַעֲנִין שִׁינּוּי קוֹדֶשׁ. וְכֹמוֹ כֵּן כִּרְבָּא לֹא מִשְׁנֵי לִיה רַבִּי אַסִּי, שְׁטַעְמוֹ
18 שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'זֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה' וְתּוֹרָה
19 אַחַת לְכָל הַמִּנְחוֹת. מְשׁוּם שֶׁהוֹקֵשָׁה לוֹ עַל כֵּךְ כְּקוֹשְׁיָא לַעֲלִי (א),
20 שֶׁאֵם כֵּן יֵשׁ לְדִירוּשׁ גַּם מִ'זֹּאת תֹּרַת הַמִּנְחָה' שְׁתּוֹרָה אַחַת לְכָל
21 הַחֲטָאוֹת, וְתוֹכֶשֶׁר חֲטָאת חָלַב לְשֵׁם חֲטָאת נִזִּיר. וְכֵן כְּתִירוּצוֹ שֶׁל
22 רַב אֲשִׁי לֹא מִשְׁנֵי לִיה רַבִּי אַסִּי לִרְבִּי הוֹשִׁיעִיא, שְׁדוּקָא בִּמְחַבְּתָה לְשֵׁם
23 מִרְחֻשַׁת הַכִּשְׁמִי רַבִּי שְׁמַעוֹן, מְשׁוּם שֶׁלֹּא חִיֵּשֶׁב לְשִׁנּוּת אֵת שֵׁם
24 הַמִּנְחָה אֲלֹא רַק אֵת הַכֹּלִי, שְׁלֹפִי זֶה מִנְחָה לְשֵׁם זֶכֶה פְּסוּלָה, מְשׁוּם
25 שֶׁהוֹקֵשָׁה לוֹ עַל תִּירוּחַן זֶה כְּקוֹשְׁיָא דְרַב אֲחָא בְּרִיה דְרַבָּא, שֶׁאֵם כֵּן
26 הָרִיבָה לְשֵׁם בְּלוּלָה תַּפְסֵל.

27 שִׁנּוּי בִּמְשַׁנָּה: כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שְׁלֹא לְשִׁמֵּן כִּשְׁרִירוֹת אֲלֹא
28 שְׁלֹא עַל לְשֵׁם חוֹבָה, חִיין מִמְּנַחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קִנְאֹת וּמִנְחַת
29 סוֹטָה. וְשׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁנִּקְמְצָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה
30 פְּסוּלָה, שְׁהָרִי 'הַמִּנְחָה' כִּרְיִיָּה דְרַבְּמַנָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה יא) 'לֹא יִשִּׁים
31 עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנֶה, כִּי הַמִּנְחָה הִיא' וְגו', וְכֹשֶׁם שֶׁחֲטָאת
32 בְּחֻמָּה שְׁלֹא לְשִׁמָּה פְּסוּלָה הוּא הָדִין לְמִנְחַת חוֹטֵא. אֲלֹא מִנְחַת
33 קִנְאוֹת מִקְּלֵן שֶׁאֵם נִקְמְצָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה הִיא פְּסוּלָה.

34 מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: מִקּוֹר הַפְּסוּל הוּא מִגְזִירָה שׁוּדָה. דְּתַנִּי תַנָּא קַמֵּיה
35 דְרַב נַחֲמִן, מִנְחַת קִנְאוֹת מוֹתֵרָה נִדְבָּה. שֶׁאֵם הַקִּדִּישׁ אֲדָם מַעֲתָה
36 לְצוֹרֵךְ מִנְחַת סוֹטָה וְנוֹתָרוּ מִזֶּה מַעֲתָה יִתִּירוֹת לֵאחָר שְׁלֻקָּה בְּזֶה
37 שְׁעוֹרִים לְמִנְחָה זֶה, יִפְּלוּ מַעֲתָה אֲלוֹ נִדְבַת צִיבּוֹר, וְיִבְיֹאוּ מִזֶּה
38 עוֹלוֹת לְמוֹזֶבֶת. וְאִמֶּר לִיה רַבִּי נַחֲמִן, שְׁפִיד קֶאֱמֵרָתָא – יִפָּה אִמְרַתָּא,
39 שֶׁכֵּן 'מוֹתֵרָת עוֹן' כְּתִיב בָּהּ (במדבר ה טו) בִּמְנַחַת קֶאֱמֵרָתָא וְכֹמוֹ כֵּן
40 בְּחֻשְׁבַּת כְּתִיב (ויקרא יח) 'וְאֹתָהּ נָתַן לְכֶסֶם לְשֹׂאת אֵת עוֹן הָעֵדָה, וְיֵשׁ
41 לְדִירוּשׁ מִגְזִירָה שׁוּדָה שֶׁל 'עוֹן' 'עוֹן', מַה הַמִּנְחָה מוֹתֵרָה קֶרֶב לַעֲוֹלָת
42 נִדְבָּה, אָף מִנְחַת קִנְאוֹת מוֹתֵרָה קֶרֶב לַעֲוֹלָת נִדְבָּה. וּמִגְזִירָה שׁוּדָה זֶה
43 דּוֹרֶשֶׁת עוֹד הַגְּמָרָא, וְכֹמוֹ כֵּן הִיא בְּחֻשְׁבַּת לַעֲנִין דִּין נוֹסָף, מַה
44 הַמִּנְחָה פְּסוּלָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה, אָף מִנְחַת קִנְאוֹת פְּסוּלָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה.

45 מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: אֲלֹא מַעֲתָה שֶׁנִּדְרֶשֶׁת גְּזִירָה שׁוּדָה זֶה גַם לַעֲנִין פְּסוּל
46 שְׁלֹא לְשִׁמָּה, גַּם אֲשֶׁם יֵהָא פְּסוּל כִּשְׁנִשְׁחַט שְׁלֹא לְשִׁמָּה, דְּנִימָר –
47 שְׁהָרִי גַם עַלֵי יֵשׁ לְלַמּוֹד בְּגִזִּירָה שׁוּדָה זֶה שֶׁל 'עוֹן' מִחֻשְׁבַּתָּא,
48 וְכֹשֶׁם שֶׁחֲטָאתָ שְׁלֹא לְשִׁמָּה פְּסוּלָה אָף הוּא יִפְסֵל. שֶׁכֵּן נֶאֱמַר
49 בְּאֲשֶׁם תִּלּוּי (ויקרא יז יח) 'וְלֹא יֵדַע וְאֲשֶׁם וְנִשְׂא עוֹנוֹ' וְגו'.

50 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: דִּנִּין בְּגִזִּירָה שׁוּדָה 'עוֹן' שֶׁנֶּאֱמַר בִּמְנַחַת קִנְאוֹת
51 מִ'עוֹן' שֶׁנֶּאֱמַר בְּחֻשְׁבַּתָּא, וְאִין דִּנִּין 'עוֹנוֹ' שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֲשֶׁם מִ'עוֹן'
52 שֶׁנֶּאֱמַר בְּחֻשְׁבַּתָּא.

53 דּוּחָה הַגְּמָרָא תִירוּחַן זֶה: מַאי נִפְקָא מִינָּה בֵּין 'עוֹנוֹ' לַעֲוֹן, וְהָא תַנָּא
54 דְרַבִּי שְׁמַעְיָא, שֶׁדִּרְשִׁים בְּגִזִּירָה שׁוּדָה מִ'שִּׁשֶׁב הַתֵּן' (ויקרא יד לט)
55 שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הַשְּׁבוּעַ הִרְאָשׁוֹן לְהַסְגֵּר בֵּית הַמִּזְבֵּיחַ עַל 'זֶכֶת הַבְּחֵן'
56 (שם מד) שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הַשְּׁבוּעַ הַשְּׁנִי לְהַסְגֵּר, שִׁכְשֵׁם שֶׁאֵם פֶּשֶׁה
57 הִנֵּגַע בְּסוֹף הַשְּׁבוּעַ הִרְאָשׁוֹן חוֹלְצִים אֶת הָאֲבָנִים הַמִּנְגּוּעוֹת מִקִּיד
58 הַבֵּית וּמִקְצִיעִים [מִחֻלְצִים] וְטָחִים בְּטִיט אֶת סִבִּיבּוֹתֵיהֶם, כְּמוֹ כֵּן
59 אֵם פֶּשֶׁה הִנֵּגַע בְּסוֹף הַשְּׁבוּעַ הַשְּׁנִי חוֹלְצִים וּמִקְצִיעִים וְטָחִים. וְאָף

60 שֶׁכֵּאֵן נֶאֱמַר 'וְשִׁב' וְכֵאֵן נֶאֱמַר 'וּבֹא' הָרִי זֶה גְזִירָה שׁוּדָה גְּמוּרָה, שֶׁכֵּן
61 זֶה הִיא 'שִׁיבָה' זֶה הִיא 'בִּיאָה', וּמִשְׁמַעוֹת שְׁתִּיחָן שׁוּדָה. וְאֵם כֵּן יֵשׁ
62 לְדִירוּשׁ אָף גְזִירָה שׁוּדָה שֶׁל 'עוֹן' 'עוֹנוֹ' אֲפִילוֹ שִׁישׁ שִׁינּוּי בְּכַתִּיבָתָן
63 שֶׁל תִּיבוֹת אֵלּוּ, שְׁהָרִי מִשְׁמַעוֹת שְׁתִּיחָן שׁוּדָה.

64 וְעוֹד מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא, הֲלֹא אֲפִילוֹ אֵם אִין דִּנִּים 'עוֹנוֹ' מִ'עוֹן', מְכַל
65 מְקוֹם לְנִימָר [וְנִדְרִישׁ] פְּסוּל שְׁלֹא לְשִׁמָּה בְּאֲשֶׁם בְּגִזִּירָה שׁוּדָה 'עוֹנוֹ'
66 'עוֹנוֹ' מִ'עוֹן' שֶׁנֶּאֱמַר בְּחֻשְׁבַּת דְּשִׁמְעִית הַקּוֹל, דְּהָרִי כְּתִיב בַּהּ (ויקרא ה
67 א) 'אֵם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עוֹנוֹ', וְכֵן בְּאֲשֶׁם נֶאֱמַר 'עוֹנוֹ' כְּמוֹכָא לַעֲלִי.
68 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא, אֲלֹא כִי נִימָר – מַה שֶׁדִּרְשָׁה הַבְּרִייתָא וְנִזְרָה שְׁנִיָּה
69 זֶה שֶׁל 'עוֹן' עוֹן' מִחֻשְׁבַּת לְמִנְחַת קִנְאוֹת, רַק לַעֲנִין שֶׁהַמִּזְבֵּיחַ קֶרֶב
70 לְנִדְבָּה הוּא דְנִימָר, וְלֹא לַעֲנִין פְּסוּל שְׁלֹא לְשִׁמָּה. וְכִי תִימָא הֲלֹא
71 הַלֵּכָה בִּידֵינוּ שֶׁאִין וְנִזְרָה שְׁנִיָּה לְמִנְחָה, וְאֵם כֵּן אִיךְ אֲפִשֵׁר לְדִירוּשָׁה
72 רַק לַעֲנִין הַמּוֹתֵר וְלֹא לַעֲנִין שְׁלֹא לְשִׁמָּה. תְּשׁוּבַת הַדָּבָר הִיא, גְּלִי
73 דְּחֻשְׁבַּת לְנִי הַמִּנְחָה שֶׁנֶּאֱמַר בַּהּ (ויקרא ד א) 'וְשִׁשְׁתִּי אוֹתָהּ הַמִּנְחָה',
74 וּמִכְתוּב זֶה שֶׁהוּא הַמְקוֹר לְפְסוּל שְׁלֹא לְשִׁמָּה בְּחֻשְׁבַּת מִשְׁמַע
75 מִיעוּט לְשֹׁאֵר הַקֶּרְבָּנוֹת, שְׁדוּקָא אוֹתָהּ (אֵת הַחֲטָאת) אֵם שְׁחַט
76 לְשִׁמָּה הִיא בְּשִׁרָה וְאֵם שְׁחַט שְׁלֹא לְשִׁמָּה הִיא פְּסוּלָה, אֲבָל כָּל
77 קֶרְשִׁים בֵּין שְׁנִשְׁחָטוּ לְשִׁמֵּן וּבֵין שְׁנִשְׁחָטוּ שְׁלֹא לְשִׁמֵּן הָרִי הֵם
78 בְּשִׁרִים.

79 שׁוּב שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מֵאֲחָר שְׁלֹא נֶאֱמַרָה הַגְּזִירָה שׁוּדָה לַעֲנִין פְּסוּל
80 שְׁלֹא לְשִׁמָּה, אֲלֹא מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קִנְאוֹת דְּפִסּוּלִין שְׁלֹא לְשִׁמֵּן,
81 מִקְּלֵן שְׁזֶה פְּסוּלוֹת.

82 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: הַמִּנְחָה מְעַמָּא מַאי שְׁהִיא פְּסוּלָה, הֲלֹא הוּא מְשׁוּם
83 דְּכֵתִיב בָּהּ בְּחֻשְׁבַּת נִשְׂיָא (ויקרא ד כד) 'חֲטָאת הִיא', וּמִשְׁמַע מִ'הִיא'
84 שֶׁרַק כִּשְׁהִיא בְּהוִייתָהּ וְנִשְׁחָטָה לְשִׁמָּה הִיא כִּשְׁרִירָה, וְאֵם כֵּן הַכָּא
85 נִימָר בִּמְנַחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קִנְאוֹת הֵא כְּתִיב בָּהּ 'הִיא', וְיֵשׁ לְדִירוּשׁ
86 בְּזֶה שְׁבִהוּיָתָן יִהְיוּ וְיִשְׁחָטוּ רַק לְשִׁמֵּן.

87 מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: הֲלֹא אֲשֶׁם נִימָר הֵא כְּתִיב בִּיה (ויקרא ז ה) 'אֲשֶׁם הוּא',
88 וְאֵם כֵּן אָף בּוֹ יֵשׁ לְדִירוּשׁ שְׁבִהוּיָתָן יִהְיוּ וְלֹא יִשְׁחָט אֲלֹא לְשִׁמֵּן.

89 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: הֲהוּא 'הוּא' שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֲשֶׁם, לֵאחָר הַקְּפָרָת אִימוּרִין
90 הוּא דְכֵתִיב, וְלֹא נֶאֱמַר לְגַבִּי שְׁחִיטָה וְשֹׁאֵר עֲבוּדוֹת הָדָם, וְעַל כֵּן
91 לֹא יִתְכַּן שְׁבֹא הַכְּתוּב לְפּוֹסְלוֹ מִחֻמַּת הַקְּטֹרֶת שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ שְׁהָרִי
92 אִין הַקְּטֹרֶת מַעֲכָבָת. כְּתִיבָנָא, נֶאֱמַר בְּפֶסֶח 'הוּא' בְּשִׁחֻטָּה לַעֲכָב,
93 אֲבָל אֲשֶׁם לֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'הוּא' אֲלֹא לֵאחָר הַקְּפָרָת אִימוּרִין, וּבְהַקְּטֹרֶת
94 לֹא יִתְכַּן פְּסוּל שְׁלֹא לְשִׁמָּה, שְׁהָרִי אֲפִילוֹ הוּא (וְהָאֲשֶׁם) עֲצָמוֹ שְׁלֹא
95 הוֹקְפִירוֹ אִימוּרִיו כָּל כְּשֶׁר.

96 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְאֲלֹא 'הוּא' שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֲשֶׁם לְמַה לִּי.

97 מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: הֲהוּא 'הוּא' זֶה נִדְרֵשׁ לְכִרְבֵּי הוֹנָא אִמֶּר רַב. [וְדִאֲמֵר רַב
98 הוֹנָא אִמֶּר רַב], אֲשֶׁם שְׁמִתּוֹ בַּעֲלִיו אוֹ שֶׁהִתְכַּפֵּר בְּאֲשֶׁם אַחֵר,
99 שְׁנִיתֵק לַרְעִיָּה – שֶׁנִּמְסַר לְרוּעָה כְּדִי שִׁירְעֵנוּ עַד שִׁיפּוֹל בּוֹ מוֹם,
100 וְשִׁחְטוּ סָתָם בְּלֹא מִחֻשְׁבָּה לְשֵׁם אִיזָה זֶכֶה שְׁהוּא, הָרִי הוּא בְּשֶׁר
101 לְשׁוֹם עוֹלָה. שֶׁכֵּן מֵאֲחָר שְׁסוּפּוֹ שִׁיפּוֹל בּוֹ מוֹם וְיִבְיֹאוּ מִדְּמִיו עוֹלָת
102 נִדְבַת צִיבּוֹר, הָרִי הוּא עוֹמֵד בְּסַתְמוֹ לַעֲוֹלָה. וְדוּקָא אֵם נִיתֵק
103 בְּפִירוּשׁ לַרְעִיָּה וְכֹבֵר נִמְסַר לְרוּעָה, אִין – הָרִי הוּא כִשֵּׁר בְּסַתְמָא,
104 אֲבָל אֵם לֹא נִיתֵק לַרְעִיָּה לֹא כִשֵּׁר הוּא בְּשִׁחֻטָּה סָתָם, מְשׁוּם
105 שְׁעִדִּין יֵשׁ עַלֵי שֵׁם אֲשֶׁם וְאִינוּ עוֹמֵד בְּסַתְמוֹ לַעֲוֹלָה. וּמִקּוֹר דִּין
106 זֶה הוּא מִמָּה דִאֲמֵר קֶרָא בְּאֲשֶׁם 'הוּא', שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ בְּהוִייתָהּ שֶׁל
107 אֲשֶׁם יֵהָא עוֹמֵד, וְכָל זֶמֶן שְׁלֹא נִיתֵק מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי מִסִּירָתוֹ לְרוּעָה
108 אִינוּ עוֹמֵד בְּסַתְמוֹ לַעֲוֹלָה.

109 אִמֶּר רַב, מִנְחַת הָעוֹמֵר שְׁקִימָצָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה, הָרִי הִיא פְּסוּלָה
110 לְגַמְרִי, הוֹאִיל וְכָתָה לְהִתִּיר אֶת הָחֹדֶשׁ וְלֹא הִתִּירָהּ אוֹתָהּ, שְׁהָרִי
111 כִּשְׁנִקְמָצָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה אִינָה עוֹלָה לְשֵׁם חוֹבָה כְּשֹׁאֵר הַמִּנְחוֹת.
112 אֲלֹא שֶׁשֹּׁאֵר מִנְחוֹת הַבָּאוֹת לְכַפֵּר אוֹ לְרַצּוֹת כִּשְׁרִירוֹת אֲפִילוֹ שְׁלֹא
113 עַל לְשֵׁם חוֹבָה, אֲבָל מִנְחָה זֶה שְׁבֹאָה לְהִתִּיר וְלֹא הִגִּיעָה לִידֵי
114 תְּכִלִּיתָה נִפְסֶלֶת לְגַמְרִי.

115 וְכֵן אֲתָה אוֹמֵר בְּאֲשֶׁם נִזִּיר שֶׁנִּשְׁטַמָּא בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרִיתוֹ וּמִבֵּיא אֲשִׁמוּ
116 לֵאחָר שְׁנִטְהַר מִטּוּמְאָתוֹ כְּדִי שִׁיּוּכַל לְהַתְּחִיל לְמִנּוֹת מִחֻדָּשׁ אֵת
117 יְמֵי נִזְרִיתוֹ,

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קפג תוספות

מה לי שני קודש ב' – ושניא דשני ליה לא מסתבר להו, דכל דמחשבה דמינכרא
פסל דחמנא, שלא יאמרו מותר לשנות. **הפאת קרייה רחמנא** – "לא ישים עליה לבונה
כי חטאת היא" (ויקרא ה). מה חטאת פסולה שלא לשמה – אף היא פסולה שלא
לשמה. מותרת נרבה – הפריש מעות למנחת סוטה, והוה המעות יותר מן השעורים –
יפלו לנדרבה, והיינו לשלש עשרה שופרות שהיו

מה לי אָמַר רבי שְׁמַעוֹן? טַעְמָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִשּׁוּם
מַחֲשָׁבָה דְּמִינִיכְרָא לֹא פְסָלָהּ, וְהָא מַחֲשָׁבָה דְּמִינִיכְרָא הוּא,
אוּ דִילְמָא טַעְמָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִשּׁוּם דְּכַתִּיב: "וְזֹאת תֹּחֶת
הַמִּנְחָה", וְזָכַר לֹא כַתִּיב? אָמַר לִיה: כְּלוּם הִנֵּעְנוּ לְסוֹף
דַּעְתָּ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן? כְּרָבָה לֹא מִשְׁנֵי לִיה – מִשּׁוּם קוּשִׁיָּא
דְּאַבְיִי, כְּרָבָא לֹא מִשְׁנֵי לִיה – מִשּׁוּם קוּשִׁיָּא "וְזֹאת תֹּחֶת
הַמִּנְחָה"; כְּרַב אִשִּׁי לֹא מִשְׁנֵי לִיה – מִשּׁוּם קוּשִׁיָּא דְרַב
אַחָא בְרִיה דְרַבָּא. "חוּץ מִמִּנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קִנְאוּת".
בְּשִׁלְמָא מִנְחַת חוּטָא – הַפָּאָת קְרִייה רַחְמָנָא: "לֹא יִשִּׂים
עָלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי הַפָּאָת הִיא" וְגו', אֱלָא
מִנְחַת קִנְאוּת מִנְלָן? – דְּתַנִּי תַנָּא קִמְיָה דְרַב נַחֲמָן: מִנְחַת
קִנְאוּת מוֹתֵרָה נִרְבָּה. אָמַר לִיה: שְׁפִיר קְאָמְרִתָּ, "מִן־כֶּפֶרֶת
עוֹן" כְּתִיב בָּהּ, וּבַחֲפָאָת כְּתִיב: "וְזֹאתָ נָתַן לָכֶם לְשֹׂאת
אֶת עוֹן הָעֵדָה", מַה הַפָּאָת מוֹתֵרָה נִרְבָּה – אָף מִנְחַת
קִנְאוּת מוֹתֵרָה נִרְבָּה; וּבַחֲפָאָת, מַה הַפָּאָת פְּסוּלָה שְׁלֹא
לְשִׁמָּה – אָף מִנְחַת קִנְאוּת פְּסוּלָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה. – אֱלָא
מַעֲתָה, אֲשֶׁם יְהִי פְסוּל שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ, דְּגִמְרָא "עוֹן" "עוֹן"
מִחֲפָאָת! – דִּנְיוֹן "עוֹן" מִ"עוֹן" וְאִין דִּנְיוֹן "עוֹנוֹ" מִ"עוֹן".
– מַאי נִפְקָא מִינָהּ? וְהָא תַנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: "וְשֵׁב
הַכֹּהֵן" "וְכָא הַכֹּהֵן" – זוֹ הִיא שִׁיבָה, זוֹ הִיא בִּיבָה! וְעוֹד,
לִיְבִימָר "עוֹנוֹ" "עוֹנוֹ" מִ"עוֹן" דְּשִׁמְעִית הָקוּל, דְּכַתִּיב: "אִם
לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עוֹנוֹ!" אֱלָא כִּי גִמְרִי גִזְרָה שׁוֹה – לְמוֹתֵר
נִרְבָּה הוּא דְּגִמְרִי. וְכִי תִימָא: אִין גִּזְרָה שׁוֹה לְמַחֲצָה –
גִּלְיָ רַחְמָנָא גְבִי הַפָּאָת: ה' וְיִשְׁחַט אוֹתָהּ לַחֲפָאָת – אוֹתָהּ
לְשִׁמָּה כְּשִׁירָה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה פְּסוּלָה, אֲבָל כָּל קֶדְשִׁים –
בִּין לְשִׁמּוֹן בִּין שְׁלֹא לְשִׁמּוֹן כְּשִׁרִים. – אֱלָא מִנְחַת חוּטָא
וּמִנְחַת קִנְאוּת דְּפְסוּלִין שְׁלֹא לְשִׁמּוֹן מִנְלָן? – הַפָּאָת טַעְמָא
מַאי – מִשּׁוּם דְּכַתִּיב בָּהּ "הִיא", הִכִּי נָמִי – הָא כְּתִיב
בָּהּ "הִיא". – אֲשֶׁם נָמִי, הָא כְּתִיב בִּיה "הוּא"! – הֵהוּא
"הוּא" לְאַחֵר הַקְּטֵרֶת אִימּוּרִין הוּא דְּכַתִּיב, כְּדִתְנִיָּא: אֲבָל
אֲשֶׁם לֹא נִאָּמַר בּוֹ "הוּא" אֱלָא לְאַחֵר הַקְּטֵרֶת אִימּוּרִין,
הוּא עֲצֵמוֹ שְׁלֹא הוּקְטְרוּ אִימּוּרֵי – כְּשִׁר. – וְאַלָּא "הוּא"
לְמַה לִּי? – לְכַדְרֵב הוּנָא אָמַר רַב: אֲשֶׁם שְׁנִיתָם לְרַעֲיָה
וְיִשְׁחָטוּ סָתָם – כְּשִׁר לְשׁוֹם עוֹלָה; נִיתָק – אִין, לֹא נִיתָק
– לֹא, אָמַר קְרָא: "הוּא" – בְּתוּרִיתוֹ יְהִי. אָמַר רַב:
מִנְחַת הָעוֹמֵר שְׁקִמְצָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה – פְּסוּלָה, הוּאִיל
וּבָאָת לְחֵתִיר וְלֹא הִתִּירָהּ, וְכֵן אִתָּהּ אוֹמַר פְּאֲשֶׁם גִּזְרִי
וְאֲשֶׁם

דכתיבי: "והביא כבש בן שנתו לאשם והדימים הראשונים יפלו" וגו' (במדבר ו).
אשם

ושמא אי לא כתב אלא בפסח – לא היה דרשנין הכי. אי נמי, האי "והוא" דחטאת אתא לגלגלי אתה "והוא" דמנחת חטאת ומנחת קנאות דמעבכ דרדישי הבא. **לאחר** הקטרת אימורים –
הוא דכתיב "קודש קדשים הוא" דריש בתורת כהנים: הוא קרב ואין תמורתו קריבה, ולמעט תודה ואיל נזיר דאיתו נשחט בצפון. ופרק קמא דובחים (ה, א) פירש בקונטרס דלא יליפני מניה,
משום דלא משמע להו לשמו אלא כשכתיב "הוא" עם שם הקריבה, כגון "חטאת הוא" "אשם הוא", ואף על גב דכתב "אשם הוא אשם אשם וזהו", דריש בתורת כהנים למעוטי אשם נזיר
ואשם מצורע מנכס שקלים. והא דרדיש בספרי בפרשת "זאת תהיה" גבי אשם מצורע: "אשם הוא" – פרט לששחטה שלא לשמה, נראה דאסמכתא בעלמא ואלא **אשם** הוא
למה לי לכרברב כותא? – משמע "הוא" דכתב לאחר הקטרת אימורים קא דריש: "והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה" אשם הוא" (ויקרא ז). ואלא כספריים גרסינן בפרק "אילו קדשים" (תלמודא)
ז, ב) במליתיה דרבי עקיבא: "אשם הוא אשם אשם וזהו" – הוא (הוא) קרב ואין תמורתו קריבה, דלכסוף מוקי ליה לכרברב הונא. ועוד דבתורת כהנים דריש ליה למעוטי אשם נזיר ומצורע
מנכס שקלים. **אשם** שניתק לרעייה ושחטו סתם כשר לעולה – הא תימא: אמאי כשר לעולה? הא אמרין בתמורה בפרק "אלו קדשים" (יה, א) דגמירי דכל שבחטאת מתה באשם רועה!
וכי תימא: הני מילי לכתחילה, אבל בדיעבד כשר. אבתי הא דתיגא בפסחים בסוף "אלו דברים" (עג, א) ובפרק קמא דשבועות (יב, א): אשם שמתו בעליו או שנחבפרו

1 חטאת קרייה רחמנא – לפי טעם זה לא היה צריך ללמוד בפרק קמא דובחים (ה, ב)
2 דשמיעת הקול במה הצד. ובמסקנא דשמעתיך לא קאי, אלא יליף לה מדכתיבי
3 "הוא". **מאי** נפקא מינה הא תנא דבי רבי ישמעאל – "בכיסוי הדם" (חולין פה, א). ופרק
4 "המפלות" (נדרה כב, ב) בשני: מדדמי ליה ליפני, לפי שהגזרות שוות מבחישות זו את זו. אבל
5 כאן ובחוריות בסוף פרק "הזורה כהן" (ח, ב)
6 דאפשר לדרוש – דרשנין להו לתריהו. והדיא
7 דבפרק "החבילת" (מענוח מז, ב) קשיא, גבי
8 כבשים מעבכין את הלהם, וגמר בן נסס "ידיר"
9 מיידיהו ולא גמר "הדיר" מ"הינייה", והתם מצנין
10 למילף תריהו דלחם וכבשים מעבכין זה את זה.
11 וכן בפרק שני דיבמות (ז, ב) לא מבחיש אהדרי,
12 דמצי למילף דמן האב ולא מן האם או מן האם
13 ולא מן האב מקרי אחוזה. **ליגמר** עונו מעונו
14 דשמיעת הקול – אף על גב דשמיעת הקול גופא
15 יליפני במה הצד בפרק קמא דובחים (ח, ב) ובעיא
16 היא בפרק "איחוד מקומן" (נזכיר נא, א) אי דבר
17 הלמד בבנין אב חזרו ומלמד בגזרה שוה ולא
18 איפשטא, מכל מקום פריך שפיר, דלגמר "עונר"
19 מ"עונר" דשמיעת הקול, ואנפש מובא דבר
20 הלמד בבנין אב אין חזרו ומלמד בגזרה שוה
21 תימא: דבחוריות פרק "הזורה כהן" (ח, ב) יליף דלא
22 מיייתי אשם תלוי אלא על ספק חטאת קבועה
23 בגזרה שוה. דנאמר "אשם" באשם תלוי ונאמר
24 "ואשמו" בצבור, ואורבבה, גילף "עונר" מ"עונר"
25 דשמיעת הקול דעולה ויורד, דהא דבעי למימר
26 דמותרת נרבה הוא דגמירי לא קאי, ובפרק קמא
27 דשבועות (י, א) אשבכנא דיליף שיער דרדש
28 חדש מ"עון" עונר? **הפאת** טעמא מאי דכתיב
29 בה היא – בכמה דוכתי משמע דילפינן עיובא
30 בחטאת דכתיב בה "היא", כאן ובפרק קמא
31 דובחים (ז, ב) בשני מקומות, רבי אליעזר אומר:
32 אף האשם, אמר לו רבי יהושע: חטאת נאמר בה
33 "היא" כשחישתו כי עי: דהתם חטאת טעמא מאי
34 דכתיב בה "היא", ותימא, דהתם בחדיא פירקא
35 (שם ז, ב) אומר: חוץ מן הפסח והחטאת יליף
36 מקריא אחריני! ותינץ הרב רבינו דיים: דחד
37 לחטאת ששחטה לשם עולה, וחד לחטאת
38 ששחטה לשם חטאת נזיר ומצורע. וקשיא
39 לפירושו: אש, כן מאי פריך לעיל דלשם חטאת
40 נזיר ומצורע תהא שיער תועבה משום דכתיב
41 "זאת תורת החטאת" תורה אחת לכל חטאות? ויש
42 דחוקים, דהבא דריש "הוא" לעכב – היינו "הוא"
43 דכתיב בשעיר נשיא, משום דקאמר בפרק קמא
44 דובחים (ה, א) אינן כשיצא למח הן באין, ואמרין:
45 מצינו בבאין לאחר מיתה שהם כשרין ואינם
46 מרצין, דאשה שהביאה חטאתה ומתה, יביאו
47 יורשיה עולתה, ואשם נמי קרב ומתור. והשתא,
48 אי לאו דכתיב "הוא" בשעיר נשיא הוה אמנא:
49 חטאת נקבה, דהיא גופה לא קריבה מותרת אלא
50 לדמים, כגון מפרש שתי חטאות לאחריית – הוא
51 דפסל רחמנא שלא לשמה, אבל שעיר נשיא דהוי
52 זכר והוא גופה קרב עולה למותר – ליתכשר
53 שלא לשמו, כתב רחמנא "הוא", וכי תימא: לילול
54 שאר חטאות מנייה בקל וחומר – שמא לא יליפני יחיד מנשיא. ועוד יש לומר: ד"הוא"
55 דחטאת אתא לגלגלי א"הוא" דאשם דלא מעבכ כ"הוא" דפסח בפרק קמא דובחים (שם),
56 ד"הוא" דחטאת אתא לגלגלי אתה "הוא" דמנחת חטאת ומנחת קנאות דמעבכ דרדישי הבא. **לאחר** הקטרת אימורים –
57 הוא דכתיב "קודש קדשים הוא" דריש בתורת כהנים: הוא קרב ואין תמורתו קריבה, ולמעט תודה ואיל נזיר דאיתו נשחט בצפון. ופרק קמא דובחים (ה, א) פירש בקונטרס דלא יליפני מניה,
58 משום דלא משמע להו לשמו אלא כשכתיב "הוא" עם שם הקריבה, כגון "חטאת הוא" "אשם הוא", ואף על גב דכתב "אשם הוא אשם אשם וזהו", דריש בתורת כהנים למעוטי אשם נזיר
59 ואשם מצורע מנכס שקלים. והא דרדיש בספרי בפרשת "זאת תהיה" גבי אשם מצורע: "אשם הוא" – פרט לששחטה שלא לשמה, נראה דאסמכתא בעלמא ואלא **אשם** הוא
60 למה לי לכרברב כותא? – משמע "הוא" דכתב לאחר הקטרת אימורים קא דריש: "והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה" אשם הוא" (ויקרא ז). ואלא כספריים גרסינן בפרק "אילו קדשים" (תלמודא)
61 ז, ב) במליתיה דרבי עקיבא: "אשם הוא אשם אשם וזהו" – הוא (הוא) קרב ואין תמורתו קריבה, דלכסוף מוקי ליה לכרברב הונא. ועוד דבתורת כהנים דריש ליה למעוטי אשם נזיר ומצורע
62 מנכס שקלים. **אשם** שניתק לרעייה ושחטו סתם כשר לעולה – הא תימא: אמאי כשר לעולה? הא אמרין בתמורה בפרק "אלו קדשים" (יה, א) דגמירי דכל שבחטאת מתה באשם רועה!
63 וכי תימא: הני מילי לכתחילה, אבל בדיעבד כשר. אבתי הא דתיגא בפסחים בסוף "אלו דברים" (עג, א) ובפרק קמא דשבועות (יב, א): אשם שמתו בעליו או שנחבפרו
64 בעליו

בעלי – ידעה עד שיתאב ויבאר בדמיו עולה, בדמיו אין אבל הוא גופיה לא, גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה, הוה ליה למימר: משום דגמירי דבאשם ורועה ומתוך פירוש הקונטרס משמע דלא גמירי אלא ניתק לרעיה בעלמא, ומשמסור לרועה כשר לעולה משם ואילך אפילו הוא בעצמו, דשוב אין שם אשם עליו, ותימה גדול הוא לומר כך, ועוד,

דהוה ליה למימר: גזירה לאחר ניתוק אטו קודם ניתוק, ועוד, דמשמע בהדיא התם בפסחים (עג, א) דניתוק לרעיה דרבנן, מדידיק אמילתיה דרב הונא דהבא דאמר שטו סתם כשר לעולה – אלמא קסבר לא בעי עקירה, אי הכי כי לא ניתק נמי? ומשני: גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה? ורבינו שמואל לא גריס התם "כי לא ניתק נמי", אלא הכי גריס: אי הכי לכתחילה נמי, פירוש: יכול לשחוט סתם כיון דלא בעי עקירה, ואמאי נקט "ושחוט" סתם, דמשמע דיעבד? דבשלמא לא הוה אמר "ושחוט לשם עולה" דבעי עקירה – הוה ניהא דנקט דיעבד אפילו לאחר ניתוק, גזירה שמוא ישבח לעוקרו ומשני דכי לא בעי עקירה נמי אטור לכתחילה נמו לפני כפרה, דחוקה היא משגיה הספרים, ועוד, דהוה ליה לשנויי: גזירה אטו לפני ניתוק? ורבינו תם לא גריס כאן ובכפר קמא דבוחים (ה, א) ובגזיר (ב, א) ניתק אין כל? ניתק לא, ובתמורה אינו ברוב ספרים בפרק "ואלו קדשים" (יח, א), ובכפר שני דבוחים (כח, א) אינו בשום ספר, דקרא "דיווא" בהוייתו ידא – לא לפסול בלא ניתוק קאתי, דרעיה דרבנן היא, והכי גמירי הלכתא דכל שבחטאת מתה באשם קרב עולה, ומשום דחוק רבנן רעיה גזירה אטו קרב כפרה, נקט תתלמוד באשם רועה, וקרא אתא למימר דכשר לעולה בלא עקירה, דבהוייתו – מה שבסופו להיות לאחר עקירה – יהיה בלא עקירה, דהיינו עולה כדגמירי, ואין לחוש אי קאי קרא אחילכתא, דכי האי גונא אשכחנא בפרק "הלוקח עובר פרתו" (בבבא טז, א) דאיצטריך קרא דאיצטריך דחילכתא, והשתא ניהא דא דפריך בפסחים (עג, א); אי הכי כי לא ניתק נמי, ועוד יש לפרש דגרסינן הכא שפיר "ניתק אין לא ניתק לא" דאמר קרא "הוא" – בהוייתו ידא קודם כפרה, והכיבא דאבד והפריש אחר ונמצא הראשון והרי שניהם עומדים, דפליגי בפרק "שני שעירי" (יומא טד, א) דרב אמר מצוה הראשון ורבי יוחנן אמר

מצוה בשני, לא אמר שיהא חביר קרב מדי עולה, דבהוייתא אשם ידא קודם כפרה, דחילק ניתק אין לא ניתק לא, משום דגורין אטו לפני כפרה, ובפסחים (עג, א) דפריך: כי לא ניתק נמי – היינו לאחר כפרה, אלא שלא ניתק, דבשלמא אי בעי עקירה הוה ניהא דבעי ניתוק, כדי שיהא נזכר לעוקרו לשם עולה, ואם תאמר: ומותר הפסח דקרב שלמים (לימא) דבעי עקירה – וליבעי ניתוק כדי שיהא נזכר לעוקרו ועוד, אמאי לא גורין ביה אטו לפני כפרה כמו באשם? ויש לומר: דשאני פסח שאין זמנו רק ערב הפסח מחצות, ולא שייך למיגור ביה כלל בשאר ימות השנה, ואם תאמר: בשלמא אשם שמתו בעליו איכא למיגור אטו קודם מיתה, ונתכפר בעליו אטו קודם כפרה, דהוא גופיה לא ליקרב עולה, אלא תמורת אשם וחד תמורת אשם, דתנן בפרק "ואלו קדשים" (תמורה ב, ב), ירעו, ובעי למימר בגמרא: קודם כפרה, דגורין שמוא הוא עצמו יקרב, ואיתותב התם – מאי גזירה איכא? והלא אף קודם כפרה דיש ליקרב עולה, ואם כן הוא עצמו יקרב עולה? ויש לומר: דגורין אטו אשם גופו לפני כפרה, וקצת קשה לפירוש רבינו תם מנזיר (כח, ב) דרבי ישמעאל דריש: ולד חטאת ומזירת אשם, אי מקריב ליה קאי עליה בעשה מדנתיב "רק", רבי עקיבא אומר: אינו צריך, דרי הוא אומר "אשם הוא" – הוא קריבא ואין תמורתו קריבא, ופריך: למה לי קרא? והא חילכתא גמורין ליה: כל שבחטאת מתה באשם ורועה? ומשני: אין הכי נמי, וכי אתא קרא לכדבר הונא כו', משמע ד"הוא" אתא למעוטי מחקרבה ולא לכבשוריה להקרבא, **מכשירין** לית בהו דאטו לאחר מיתה – פירש בקונטרס: חטאת יולדת מכשיר היא, כדאמרין בפרק "דם שחיטה": מפני שמכשרתה לאכול בקדשים, ואגב ריהטיה לא דק שם, ומשנה היא בפרק "המביא אשם תלוי" (בכירות כה, ב), **הכי** גרסינן בתורת כהנים האשה כו' עולתה ומתה לא יביאו יורשים חטאתה – משמע: אבל היא אם יהיה ידע – היתה מביאה חטאתה אחר עולתה, ועולתה לה עולתה לשם חובה, וכן משמע ובתורת כהנים בפרשת "אשה כי תוריע" שאם הביאה עולתה תחילה – הביא חטאתה ממין עולתה, וכן במסכת קנים (פרק שני משנה ה), ותימה: דבפרק "תמיד נשחט" (פסחים נט, א) אמרין: וזה בה אב שכל החטאות קודמות לעולה אפילו חטאת עוף קודם לעולת בהמה, ואפילו דיעבד קאמר, מרמזני: שאני עולה מצורע דרחמנא אמר "והעלה" – שהעלה כרבי, והיינו דיעבד, ולכתחילה חטאת קודמת כדכתיב בפרק בהריא, שמוע מינה דבעלמא אפילו יעבד לא ואיתין דרב רבי חיים: דהוה הדין בעלמא, אמר קרא במצורע – משום דכתיב ביה דהיה "זאת תהיה" – בהוייתו ידא, דמשמע עיקובא כדאמרין כדאבעלת סבין, אף על גב דמסקין לשון שי מחוסר סוף לכו לכו ביה, אף לפסול בעלמא מטעם זה, דלא הוי אלא בסדר מצורע כמו שאפרש לקמן, **לא** יביאו יורשין חטאתה – הגירסא משתבשת בתורת כהנים בפרשת "ויקרא" (בפרשה) "אם לא תגיע" (וגר'): "אחד לחטאת ואחד לעולה" – שנמנין חטאת יביא עולה, שאם הביא חטאתו ומת – יביאו יורשין עולתה, ומנין שאם הביא עולתו ומת שיביאו יורשין חטאתו? תלמוד לומר "אחד לחטאת ואחד לעולה", וכך יש להיות הגירסא: יכול שאם הביא עולתו ומת שיביאו יורשין חטאתו? תלמוד לומר "אחד לחטאת", פירוש: חטאת קודמת לעולה, ואסמכתא בעלמא היא, ומהלכתא הוא דנפקא לן דחטאת שמתו בעליה למיתה אולא, **לא** נהנין ולא מועלין – בגזיר בפרק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר" (אנכי, ב, ב) תנן כי האי גונא, **ואין** טעונין להם – אף על גב דבסמך גבי אשם מצורע שלא לשמו קתני דטעון נסכים – יש לחלק בין נסכים, דשייכי בכל הקרבנות, ללחם, ועוד, כדפריש בקונטרס: משום דבעינן "על כפי הנזיר" וליכא, ומיהו קשה: למה טעונין גבי אשם מצורע? ויתר משלם במצורע ושלם לשמו בפרק "התבלת" (מנחות מה, ב) ויש לומר: דשלא במצורע הוי משונה יותר מדאי, ועוד, שלא במצורע נראה דהיינו כן שנה והביא בן שתיים, או מחוסר זמן, דהוי משונה יותר מדאי, וקצת תימה: כיון דאין טעון לחם – יפסול, כדאמר בפרק "שתי מדות" (שם פט, ב) גבי אשם מצורע ששחוט שלא לשמו טעון נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו, והבא נמי ידא טעון לחם, שאם אי אתה אומר כן – פסלתו ויש לחלק כמו שפירשתי, דנסכים אלימי מלחם, ובפרק "שתי מדות" אאריך בעזרת האל,

אשם מצורע – בא הוא להכשיר לבא במחנה, ולקמן פריך: שאר אשמות נמי, באו לכפר ולא כפרו! בגלל זבח – עם חובת, דמנחת העומר באה עם חכש, דכתיב: "ועשיתם ביום הניפכם את העומר" וגו' (ויקרא כג), דקבוע לו זמן – בניסן, [מצניז שחילק] – ובמכשירים החמירו, לא יביאו יורשין חטאתה – דוד אחת מחמש חטאות המתות, חטאת שמתו בעליה, וחטאת יולדת מכשיר הוא, כדאמרין בכריתות בפרק "דם שחיטה" (כו, א), מפני שמכשרתה לאכול בקדשים, ומדרשטאה להכשיר – עולתה לכפר, כדכתיב (ויקרא יב) ביולדת: "אחד לחטאת ואחד לעולה", אלמא מכפרין קרבי מכשירין לא קרבי, הכי נמי מכפרין בשלא לשמן כשרין להקריב ולא עלו, ומכשירין פסולין לגמרי, לא נהנין – מדרבנן, מפני דמי עולה שבהן, ואלא מועלין – מפני שראויין לבא לשלמים, הוואיל ולא הפריש אלו לחטאת ואלו לשלמים, ושלמים אין בהן מעילה, דלאו קדשי ה' ניהו אלא ממון בעלים, אלא באימורים לאחר זריקת דמים בפרק קמא דמסכת מעילה (ז, ב), פתומין – דלא פירש אלו לחטאת ואלו לעולה, יפלו לגרבה – לשופרות, דהלכה היא בגזיר למשה מסיני, וכן מפרש בגזיר בפרק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו" (כו, ב), ויליד לים המלח – כדין חטאת שמתו בעליה דלמיתה אולא, לא נהנין – מדרבנן, לא מועלין – דאמר בשמעתא בקייתא דמעילה (ג, א), חטאת המתות ומעט ההולכות לים המלח אין מועלין בהן, דלאיבד קיימי ולאו קדשי גבה ניהו, דפי שלמים בו' – אבל דמי אשם ליכא, דאינו בגזיר טהור אלא בגזיר טמא, ומכשיר

ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן – פסולין, הוואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו. תנן: כל המנחות שנקמצו שלא לשמן – כשירות, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, חוץ ממנחת חומא ומנחת קנאות; ואם איתא, ליתני נמי: חוץ ממנחת העומר! – כי קתני – באה יחיד, באה צבור לא קתני; כי תני – באה בגלל עצמה, באה בגלל זבח לא קתני; כי קתני – הנה שנין קבוע להן זמן, הא דקבוע לה זמן לא קתני. אמר מר: וכן אתה אומר באשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן – פסולין, הוואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו. תנן: כל הזבחים ששחטן שלא לשמן – כשירין, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, חוץ מפסח וחטאת; ואם איתא, ליתני נמי: חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע, דכאו להכשיר ולא הכשירו! – כיון דאיכא אשם גזירות ואשם מעילות דלכפרה אתו, לא פסיקא ליה, מאי שניא אשם נזיר ואשם מצורע דכאו להכשיר ולא הכשירו, הני נמי באו לכפרה ולא כפרו! אמר רבי ירמיה: מצניז שחלק הפתוב בין מכפרים ובין מכשירין, מכפרין – אית בהו דאטו לאחר מיתה, מכשירין – לית בהו דאטו לאחר מיתה. דתנן: האשה שהביאה חטאתה ומתה – יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה – לא יביאו יורשין חטאתה. מתקוף לה רבי יהודה פריה דרבי שמעון בן פוי: מכשירין נמי מי לית בהו דאטו לאחר מיתה? והתנן: הפריש מעות לנזירותו – לא נהנין ולא מועלין, מפני שראויין לבא כולן שלמים. מת והיו לו מעות סתומין – יפלו לגרבה. מפורשין, דמי חטאת – ויליד לים המלח, לא נהנין ולא מועלין; דמי עולה – יביא בהן עולה ומועלין בהן; דמי שלמים – יביא בהן שלמים, וגאכלין ליום אחד ואין טעונין להם. והא עולה ושלמים דנזיר דמכשירים ניהו, וקא אתו לאחר מיתה! אמר רב פפא, הכי קא אמר רבי ירמיה: לא מצניז הכשר קבוע דבא לאחר מיתה; ודנזיר הכשר שאינו קבוע הוא, דאמר

מנחת בשני, לא אמר שיהא חביר קרב מדי עולה, דבהוייתא אשם ידא קודם כפרה, דחילק ניתק אין לא ניתק לא, משום דגורין אטו לפני כפרה, ובפסחים (עג, א) דפריך: כי לא ניתק נמי – היינו לאחר כפרה, אלא שלא ניתק, דבשלמא אי בעי עקירה הוה ניהא דבעי ניתוק, כדי שיהא נזכר לעוקרו לשם עולה, ואם תאמר: ומותר הפסח דקרב שלמים (לימא) דבעי עקירה – וליבעי ניתוק כדי שיהא נזכר לעוקרו ועוד, אמאי לא גורין ביה אטו לפני כפרה כמו באשם? ויש לומר: דשאני פסח שאין זמנו רק ערב הפסח מחצות, ולא שייך למיגור ביה כלל בשאר ימות השנה, ואם תאמר: בשלמא אשם שמתו בעליו איכא למיגור אטו קודם מיתה, ונתכפר בעליו אטו קודם כפרה, דהוא גופיה לא ליקרב עולה, אלא תמורת אשם וחד תמורת אשם, דתנן בפרק "ואלו קדשים" (תמורה ב, ב), ירעו, ובעי למימר בגמרא: קודם כפרה, דגורין שמוא הוא עצמו יקרב, ואיתותב התם – מאי גזירה איכא? והלא אף קודם כפרה דיש ליקרב עולה, ואם כן הוא עצמו יקרב עולה? ויש לומר: דגורין אטו אשם גופו לפני כפרה, וקצת קשה לפירוש רבינו תם מנזיר (כח, ב) דרבי ישמעאל דריש: ולד חטאת ומזירת אשם, אי מקריב ליה קאי עליה בעשה מדנתיב "רק", רבי עקיבא אומר: אינו צריך, דרי הוא אומר "אשם הוא" – הוא קריבא ואין תמורתו קריבא, ופריך: למה לי קרא? והא חילכתא גמורין ליה: כל שבחטאת מתה באשם ורועה? ומשני: אין הכי נמי, וכי אתא קרא לכדבר הונא כו', משמע ד"הוא" אתא למעוטי מחקרבה ולא לכבשוריה להקרבא, **מכשירין** לית בהו דאטו לאחר מיתה – פירש בקונטרס: חטאת יולדת מכשיר היא, כדאמרין בפרק "דם שחיטה": מפני שמכשרתה לאכול בקדשים, ואגב ריהטיה לא דק שם, ומשנה היא בפרק "המביא אשם תלוי" (בכירות כה, ב), **הכי** גרסינן בתורת כהנים האשה כו' עולתה ומתה לא יביאו יורשים חטאתה – משמע: אבל היא אם יהיה ידע – היתה מביאה חטאתה אחר עולתה, ועולתה לה עולתה לשם חובה, וכן משמע ובתורת כהנים בפרשת "אשה כי תוריע" שאם הביאה עולתה תחילה – הביא חטאתה ממין עולתה, וכן במסכת קנים (פרק שני משנה ה), ותימה: דבפרק "תמיד נשחט" (פסחים נט, א) אמרין: וזה בה אב שכל החטאות קודמות לעולה אפילו חטאת עוף קודם לעולת בהמה, ואפילו דיעבד קאמר, מרמזני: שאני עולה מצורע דרחמנא אמר "והעלה" – שהעלה כרבי, והיינו דיעבד, ולכתחילה חטאת קודמת כדכתיב בפרק בהריא, שמוע מינה דבעלמא אפילו יעבד לא ואיתין דרב רבי חיים: דהוה הדין בעלמא, אמר קרא במצורע – משום דכתיב ביה דהיה "זאת תהיה" – בהוייתו ידא, דמשמע עיקובא כדאמרין כדאבעלת סבין, אף על גב דמסקין לשון שי מחוסר סוף לכו לכו ביה, אף לפסול בעלמא מטעם זה, דלא הוי אלא בסדר מצורע כמו שאפרש לקמן, **לא** יביאו יורשין חטאתה – הגירסא משתבשת בתורת כהנים בפרשת "ויקרא" (בפרשה) "אם לא תגיע" (וגר'): "אחד לחטאת ואחד לעולה" – שנמנין חטאת יביא עולה, שאם הביא חטאתו ומת – יביאו יורשין עולתה, ומנין שאם הביא עולתו ומת שיביאו יורשין חטאתו? תלמוד לומר "אחד לחטאת ואחד לעולה", וכך יש להיות הגירסא: יכול שאם הביא עולתו ומת שיביאו יורשין חטאתו? תלמוד לומר "אחד לחטאת", פירוש: חטאת קודמת לעולה, ואסמכתא בעלמא היא, ומהלכתא הוא דנפקא לן דחטאת שמתו בעליה למיתה אולא, **לא** נהנין ולא מועלין – בגזיר בפרק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר" (אנכי, ב, ב) תנן כי האי גונא, **ואין** טעונין להם – אף על גב דבסמך גבי אשם מצורע שלא לשמו קתני דטעון נסכים – יש לחלק בין נסכים, דשייכי בכל הקרבנות, ללחם, ועוד, כדפריש בקונטרס: משום דבעינן "על כפי הנזיר" וליכא, ומיהו קשה: למה טעונין גבי אשם מצורע? ויתר משלם במצורע ושלם לשמו בפרק "התבלת" (מנחות מה, ב) ויש לומר: דשלא במצורע הוי משונה יותר מדאי, ועוד, שלא במצורע נראה דהיינו כן שנה והביא בן שתיים, או מחוסר זמן, דהוי משונה יותר מדאי, וקצת תימה: כיון דאין טעון לחם – יפסול, כדאמר בפרק "שתי מדות" (שם פט, ב) גבי אשם מצורע ששחוט שלא לשמו טעון נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו, והבא נמי ידא טעון לחם, שאם אי אתה אומר כן – פסלתו ויש לחלק כמו שפירשתי, דנסכים אלימי מלחם, ובפרק "שתי מדות" אאריך בעזרת האל,

בממורה (פ"ד מ"א). הרי לנו שחטאת יולדת שבאה להכשיר אותה
לאכול בקדשים אינה קריבה אלא באופן שהיא מכשירה, אבל
לאחר מיתתה שאינה מכשירה אינה קריבה, ואילו עולתה שבאה
לכפר קריבה לאחר מיתתה, ואפילו שאינה מכפרת לאחר מיתה.
ואם כן הוא הדין לענין שלא לשמה, שקרבנות המכשירים
שנשחטו שלא לשמם פסולים משום שלא הכשירו, אבל קרבנות
המכפרים כשרים אפילו שנשחטו שלא לשמם ולא כיפרו.
הגמרא סותרת את התירוץ: מתקוף לה רבי יהודה בריה דרבי
שמעון בן פזי על רבי ירמיה, מכשירין נמי מי לית בהו דאיתו לאתר
מיתה – וכי אין גם בקרבנות המכשירים שהם באים לאחר מיתה,
והתנן במעילה (א"א), נזיר המפריש מעות לצורך קרבנות נזירותו, לא
נהנין – אסור ליהנות מהם מדרבנן, ואולם לא מועילין – אין בהם
דין מעילה מן התורה, מפני שהראונו לאבא המעות בולין לשלמים.
שהרי הנזיר חייב להביא במלאת ימי נזירותו שלשה קרבנות,
חטאת עולה ושלמים, ובשהפריש מעות בסתם לנזירותו ואין כל
מעה ומעה בפני עצמה מיוחדת לקרבן מסוים, בידו לקחת מכל
אחת מהן שלמים, ולהביא את החטאת והעולה מהמעות
האחרות. לפיכך אין במעות אלו מעילה, שכן יש לומר על כל
מעה בפני עצמה שהיא מוקדשת לשלמים שהם קדשים קלים,
ואין דין מעילה בקדשים קלים.
עוד אומרת המשנה: נזיר ששט ויהיו לו מעות סתומין – שהפריש
בחיייו מעות לקרבנותיו אלא שסתם ולא פירש אלו מהן יהיו
לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים, ופלו מעות אלו כולן לנדרבה,
אבל אם מעות אלו היו כפופין, שבשעת ההפרשה פירש על כל
מעה לשם איזה קרבן הוא מקדישה, את דמי החטאת וזליף היורש
ליים הפלח כדי לאבדם, שכן הלכה היא בחטאת שמתו בעליה
שדינה למיתה, והוא הדין לדמי חטאת שדינם כחטאת עצמה
וצריך לאבדם. לפיכך לא נהנין ממעות אלו מדרבנן, ואולם לא
מועילין בהן, שכן מאחר שהם עומדים ללכת לאיבוד אינם נחשבים
לקדשי ה'. ודמי העולה שבמעות אלו שהניח הנזיר קודם מיתתו,
יביא בהן היורש עולה. ומועילין בהן במעות עולה אלו, כדין מעות
שהוקדשו לשם קדשי קדשים שיש בהם מעילה, ודמי שלמים
שבמעות אלו שהניח הנזיר, יביא בהן היורש שלמים. ונאכלין
שלמים אלו ליום אחד בלבד כדין שלמי נזיר, ולא כשאר שלמים
שנאכלים לשני ימים, שכן אפילו שהם קרבים עתה בתורת שלמי
נדרה, מכל מקום מאחר שקדושתם באה מכח קדושת שלמי נזיר,
דינם כדין שלמי נזיר לענין זמן אכילתם. ואולם אין הם מועילין להם
כדין שלמי נזיר, משום שהלחם צריך להיות מונף לפני ה' כשהוא
מונח על כפי הנזיר, ואין דין זה יכול להתקיים לאחר מיתתו.
מסיק רבי יהודה את קושיותיו: והא [והרי] עולה ושלמים דנזיר
דמכשירים נינהו שכן הם באים להתיירו בשתיית יין, ומכל מקום קא
אתו [והם באים] לאחר מיתה, ואפילו שאינם מכשירים כלום
באותה שעה. ולא כדברי רבי ירמיה שאמר שלא מצינו בקרבנות
המכשירים שיבואו לאחר מיתת הבעלים.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, הני קא אמר רבי ירמיה, לא מצינו
בקרובן שיש בו הכשר קבוע ואין שום דבר אחר יכול להכשיר
במקומו, דכא לאחר מיתה. ומה שעולה ושלמים דנזיר קרבים
לאחר מיתתו, הוא משום שהכשר קרבנות אלו הכשר שאינו קבוע
הוא, אלא לפעמים גם בלעדיו מותר הנזיר בשתיית יין.

וכן אשם מצורע שמביא במלאת ימי טהרתו כדי להכשירו
באכילת קדשים, ששחטן שלא לשמן פסולין לגמרי, הואיל וכא
אשמות אלו להכשיר ולא הכשירו, שכן כשנשחטו שלא לשמם
דינם ככל הזבחים שאינם עולים לשם חובה. אלא שאשר זבחים
שבאים לכפר או לרצות כשרים אפילו כשאינם מרצים, אבל
אשמות אלו שבאו להכשיר ולא הגיעו לידי תכליתם זו הרי הם
פסולים לגמרי.
הגמרא מקשה על דברי רב ממשנתו: תנן, כל המנחות שנקמצו
שלא לשמן כשירות, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, חוץ
ממנחת חוטא ומנחת קנאות שנקמצו שלא לשמן שהן פסולות. ואם
איתא כדברי רב שגם מנחת העומר שנקמצה שלא לשמה פסולה,
ליתני נמי – היה לה למשנה לשנות גם 'חוץ ממנחת העומר'.
מתרצת הגמרא: בי קתני במשנה, רק מנחת שפאה על ידי אדם
יחיד, אבל מנחת שפאה על ידי הצבור לא קתני, ומנחת העומר
היא מנחת ציבור.
עוד מתרצת הגמרא: בי קתני – המשנה שונה רק מנחת שפאה בגלל
[בפני עצמה, אבל מנחת הקאה בגלל ו-עם] וכן לא קתני ו-אינה
שונה, ומנחת העומר באה יחד עם כבש העולה הקרב ביום זה.
עוד מתרצת הגמרא: בי קתני במשנה רק הקד מנחות שאין קבוע
להן זמן, כגון מנחת חוטא ומנחת קנאות שבאות כל יום, אבל הא
[מנחת העומר] דקבוע לה זמן בט"ז בניסן לא קתני.
הגמרא אומרת את המשך דברי רב, ומקשה עליהם: אמר רב, וכן
איתא אמר באשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן פסולין,
הואיל וכא להכשיר ולא הכשירו, וקשה, הלא תנן בזבחים (ב), כל
הזבחים ששחטן שלא לשמן כשירו, אלא שלא עלו לבעלים לשום
חובה, חוץ מפסח וחטאת שנשחטו שלא לשמם שהם פסולים
לגמרי. ואם איתא כדברי רב שגם אשם נזיר טמא ואשם מצורע
שנשחטו שלא לשמם פסולים, ליתני נמי 'חוץ מאשם נזיר ואשם
מצורע', שגם הם פסולים משום דכא להכשיר ולא הכשירו.
מתרצת הגמרא: בין דאיתא אשם גזילות ואשם מעילות דלכפרה
אתו [והם באים] ולא להכשיר, לא פסיקא ליה – אם היתה המשנה
שונה 'חוץ מן האשם', לא היה ברור מדבריה לאיזה אשם כוונתה,
האם רק לאשם שבא להכשיר או גם לאשם שבא לכפר.
מקשה הגמרא: מאי שנא אשם נזיר ואשם מצורע דכא להכשיר ולא
הכשירו שהם פסולים, מאשם גזילות ואשם מעילות שהם כשרים,
הלא הני אשמות גזילות ומעילות שנשחטו שלא לשמם נמי כא
לכפרה ולא כפרו, וגם להם יש להיפסל משום שלא באו לידי
תכליתם.
מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, מצינו שחלק הקתוב בין קרבנות
המכשירים שהם כשרים אף מבלי שיכפרו ובין קרבנות המכשירין
שאינם כשרים אלא אם כן הכשירו. שכן בקרבנות המכשירין אית
בהו דאיתו – יש מהם שבאים אף לאחר מיתה של בעליהם, מה
שאינן בקרבנות המכשירין לית בהו דאיתו – שאין בהם שום קרבן
שבא לאחר מיתה של הבעלים.
מביא רבי ירמיה ראייה לדבריו: דתנן בקינים (פ"ב מ"ה) בדין יולדת
המחויבת עולה וחטאת במלאת ימי טהרתה, האשה שהביאה
הפאתה ואחר כך מיתה קודם שהביאה את עולתה, יביאו היורשין
את עולתה. אבל אם הביאה את עולתה ומיתה קודם שהביאה את
חטאתה, לא יביאו היורשין את הפאתה. שכן הלכה למשה מסיני
היא, שחטאת שמתו בעליה הולכת למיתה, כמבואר במשנה

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח ידוע לו ממנהג הטוב אשר במשך הימים לפני החופה וקודם לה ללמוד ולסיים את

הפרקים ט"ז ו"ז משער הקדושה בספר ראשית חכמה.

דאמר מר – שהרי שנינו במשנה בנזיר (מה), גילח על אחת משלשתן
יצא. שהנזיר מביא במלאת ימי נזירותו שלשה קרבנות, חטאת
עולה ושלמים כסדר זה, ולאחר הקרבנות הוא מגלח את שער
ראשו ונותנו באש שמחת לדוד שבו מתבשלים השלמים, וניחר
בשתיית יין, ולמצוה עליו לגלח רק לאחר הקרבנות השלמים, אך
בדיעבד אם גילח לאחר שהקריב את העולה או את החטאת
בלבד יצא ידי חובת תגלחתו, וניחר בשתיית יין ובטומאת מתים.
הרי לנו כי העולה והשלמים אינם מעכבים בהכשר הנזיר
לתגלחת וליון, אלא גם החטאת בלבד מתירתו בכך. נמצא
שהעולה והשלמים אינם מכשיר קבוע והכרחי, ועל כן הם באים
גם לאחר מיתה.

הגמרא מביאה ברייתא שסותרת את דברי רב שהובאו לעיל:
מיתיבי, אשם מצורע שנשחט שלא לשמו, או שלא ניתן מדמו על
גפי בהונות המצורע, הרי אשם זה עולה לגבי מנחה, והוא מעין
נפת נקבים כדון כל אשם מצורע, אך אינו מעכבים בהכשר הנזיר
קדשים, וצריך אשם אחר להכשירו לכך. הרי מפורש בברייתא
שלא כדברי רב שאשם מצורע שלא לשמו פסול לגמרי.
מסיקה הגמרא: תיובתא דרב – אכן פירכא היא מדברי ברייתא זו
על רב.

הגמרא מביאה את שיטת ריש לקיש החולק על רב בדין מנחת
העומר שנקמצה שלא לשמה: ורבי שמעון בן לקיש אמר, מנחת
העומר שנקמצה שלא לשמה כשירה ואינה עולה לשם חובה כדון
כל המנחות שנקמצו שלא לשמן. וישירה אין נאכלין לכוהנים עד
(שתביא) [שתיבא] מנחת העומר אחרת ותתירנה למנחה זו באכילה.
שכן העומר בא מהתבואה החדשה של שנה זו, והחדש אסור
באכילה עד להקרבן העומר. ומאחר שהעומר הראשון שקרב
שלא לשמו אינו עולה לשם חובה, אין הוא מתיר את החדש, ואף
את עצמו אינו מתיר באכילה, ועל כן אינו נאכל עד שיוקרב עומר
אחר כהלכותו ויתירו. (ששירה אין נאכלין עד שתיבא מנחת
העומר אחרת).

מקשה הגמרא: מקרב תיבי קרבה – האין היא קריבה, הלא היא
אסורה באכילה בשעת הקרבתה, והרי נאמר (יחזקאל מה טו) ושה
אחת מן הצאן מן המאיתים ממשיקה ישראל למנחה ולעולה
ולשלמים, ודרשו חכמים ממנה שנאמר 'ממשיקה ישראל'
שמקריבים על גבי המזבח רק דבר שהוא מן המותר לישראל
באכילה.

מתרצת הגמרא: אמר רב אדא בר אבהו, קסבר ריש לקיש אין
מחוסר זמן לבו ביום וכל דבר שיהיה ראוי למזבח באותו יום,
נחשב כראוי כבר מתחילת היום. על כן אפילו שבשעת ההקרבה
עדיין לא היתה מנחת עומר זו שנקמצה שלא לשמה מותרת
לישראל מכל מקום היא כשירה, שכן מאחר שתותר לישראל
בהמשך היום על ידי מנחה אחרת, כבר מעתה היא נחשבת
כמשקה ישראל.

הגמרא מקשה על שיטת ריש לקיש: מתיבי רב אדא בריה דרב
יצחק, שנינו בברייתא, יש בעופות דינים שאין נוהגים במנחות, ויש
במנחות דינים שאין נוהגים בעופות. יש בעופות מה שאין במנחות,
שהעופות באין בנדבת שנים, ששנים מביאים עולה עוף בשותפות
(אבל מנחות נפש בתיבא), וכן כל מחוסרי פסח (וב ובה וילדת
ומצורע) מביאים קרבן עוף. וכן הותרו עופות מכלל איסורין פקודש,
שכן עוף שנמלק אסור להדיט משום איסור נבילה, ואילו עופות
קדשים דינם במליקה. מה שאין בן במנחות שאין נוהגים בהם כל
דינים אלו, שכן מנחה אינה באה בשותפות, וכן אין כל קרבנות
מחוסרי כפרה באים ממנחה, וכן לא הותר בו שום איסור שנאסר
להדיט.

ולעומת זאת יש במנחות דינים יתירים על עופות, שהמנחות מעונות
נתינת קומץ בקלי שרת. וכן יש מהן שטעונות תנפה לפני המזבח.
וכן טעונות תנפה לקרן מערבית דרומית של המזבח, כנגד חודה
של הקרן. וכן ישנן בציבור כפיתיר, שכן העומר בא בציבור. מה

שאין בן בעופות, שכל עבודותיהם נעשות ביד ולא בכלי, ואינם
טעונים תנופה והגשה, ואינם באים בציבור אלא ביחיד.
מסיק רב אדא את קושיותיו: ואם איתא שמנחת העומר שלא
לשמה אסורה באכילה משום איסור חדש, הלא במנחות נמי
משפחת לה הותרו מכלל איסורין פקודש, ומאי ניהו, מנחת העומר
שלא לשמה שאסורה להדיט ומותרת בהקרבה לגבוה.
מתרצת הגמרא: ביון דאין מחוסר זמן לבו ביום, ועתידיה מנחה זו
להיות מותרת באכילה באותו יום על ידי הקרבת עומר אחר, לאו
איסורא הוא – כבר מעתה אינה נחשבת לאיסור, ועל כן אינה
נחשבת להותרה מכלל איסורה.

עוד מקשה הגמרא על ריש לקיש: מתיבי רב שישת ממה ששנינו
בברייתא, שיש להקדים את מתן הדם על בהונות המצורע למתן
השמן, ואם הקדים הכהן את מתן השמן למתן הדם אינו יוצא ידי
מתן השמן, אלא ימלאנו את הלוג שמן ויחזור ויתן על הבהונות
שמן לאחר מתן הדם. וכן אם הקדים הכהן את מתן הפהונות
מהשמן למתן שבע הזאות השמן כנגד קודש הקדשים, אינו יוצא
ידי הזאות, אלא ימלאנו את הלוג שמן ויחזור ויתן ממנו מתן
הפונות לאחר מתן שבע הזאות. ואם אמרת שאין מחוסר זמן לבו
ביום, אמאי ויחזור ויתן שוב שמן על הבהונות, מאי דעבר עבר –
הלא מה שעשה עשוי, ויש לו לצאת ידי חובתו במה שנתן על
הבהונות קודם למתן הדם ושבע הזאות אפילו שניתנה קודם
זמנה, שכן מאחר ששיגע זמנה בו ביום לאחר מתן הדם והזאות,
הרי היא כמי שהגיע זמנה כבר מתחילת היום.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, שאני הלכות מצורע מכל דיני
קדשים, משום דתיבא בהו לשון 'תויה', דהרי אמר חתוב (ויקרא
יד א) 'זאת תהיה תורת המצורע', ו'תהיה' משמע שפתייתתה תהא,
ודווקא כשהיא נעשית כסדר שנכתבה היא כשירה.

ממשיכה הגמרא להקשות על ריש לקיש: מתיבי רב פפא, הלא
שנינו בברייתא, שהקרבן אשם מצורע קודם להקרבן חטאתו,
ואם הקדים הכהן את שחיתת חטאתו של המצורע לשחיתת אשמו,
לא יתיר אחר מקרב – (מערב) בךמה של החטאת עד לאחר שחיתת
האשם וחזיקתו כדי שלא יקרוש הדם ואז יזרקנו על המזבח, אלא
נפסלת חטאת זו, ותעורב צורתה – ויניחו אותה עד למחר שישתנה
מראה בשרה ותפסל בלינה, ואחר כך תצא לבית השירה. ואם אין
מחוסר זמן לבו ביום מדוע נפסלת חטאת זו משום שנשחטה קדם
זמנה, הלא יבוא זמנה בו ביום לאחר האשם.

הגמרא מפסיקה באמצע דברי רב פפא ומפרשת את קושיותיו.
מקשה הגמרא: אמאי קא מתיבי – הקשה רב פפא, והא רב פפא
עצמו הוא דאמר שאני הלכות מצורע משום דתיבא בהו תויה,
וסדר הקרבן קרבנותיו מעכב בו, ואם כן מטעם זה יש לפסול את
חטאתו שקדמה לאשמו.

מתרצת הגמרא: אלא רב פפא הכי קא קשיא ליה, אימא הני מילי
עבדיה – שנאמר 'והייה' לעכב בסדר קרבנות המצורע רק
בעבודות הקרבן, כגון במתן הדם והשמן, אבל שחיפה לאו עבדיה
היא שהרי אינה צריכה כהונה כשהיה אף בזר, ועל כן אינה בכלל
דרשת 'תהיה' בהוייתתה תהא. אלא משום מחוסר זמן יש לפסולה
קודם הקרבן האשם, שהרי עדיין לא הגיע זמנה, ואולם אי אין
מחוסר זמן לבו ביום, והא אחר מקרב בניתיים בךמה, וקודם לקריב
האשם ויזרק דמו, והדר ליכרב חטאת.

הגמרא חוזרת לעיקר דברי רב פפא ומביאה את תירוץ: אלא אמר
רב פפא, לעולם יש מחוסר זמן גם לבו ביום, ומה שלדעת ריש
לקיש מנחת העומר שנקמצה שלא לשמה אינה נפסלת משום
שאינה 'ממשיקה ישראל', תינו מעמא דריש לקיש, דקסבר שעצם
מה שהאיר המזבח ביום ט"ו בניסן מתיר את החדש, ואפילו לפני
הקרבן העומר. על כן אף שאין מנחה זו עולה לשם חובת העומר,
מכל מקום היא מותרת באכילה. דרבי יוחנן וריש לקיש דאמרי
תרויהו שפילו בזמן שפית המקדש קנים אין צורך בהקרבן
העומר בפועל כדי להתיר את החדש,

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז

גילת על אחד משלשתן יצא – ואפילו לרבנן דלא שרו לשתות בין עד שיביא חטאתו
בפרק "שלשה" מינין (נזיר מז, א). **תיובתא** – הוה מצי למימר: רב תנא הוא ופליג,
בדקאמר בכמה דוכתי.

שהמנחות טענות כלי – ואם תאמר: אדרבה, זו היא קולא לגבי עופות, דבעי מליקה

בעצמו של כהן ויש לומר: דבקרדושה איירי,

שצריך לקדשו בכלי שרת, מה שאין כן בעופות.

ואם איתא במנחות נמי משבחת לה – פירוש:

ואם איתא שתהא כשרה. **ואי** אין מחוסר

זמן לבו ביום אמאי יחזור ויתן – לבסוף מסקינן

דש מחוסר זמן לבו ביום. ותימא: דביזמא בפרק

"הוציאו לו" (ס, ב) מצינן "חוקה" שלא ישנה את

הסדר, והביא דלא כתיבא "חוקה" לא חיישינן אם

משנהו יש לומר: דדוקא בהדי מצורע חשיב

מחוסר זמן, במה שעדיין לא הגיע זמן טהרתו, אבל

סדר עבודת יום הכפורים דלכפרה – לא חשיב

מחוסר זמן. **שחיטה** לאו עבודה היא – פירש

הקונטרס: מדאבשרה רחמנא בור. ואי אפשר

לומר כן, דאחכשר זור גופיה מייתי לה לקמן

בפירקין (ו, ה) ובסוף פרק קמא דבחים (יד, ב).

ומיהו יש ליישב פירושו, דכיון דבשום מקום לא

בעי כהן בשחיטה – לאו עבודה היא. ולא דמי

לשמאל, דיש מקום שצריך ימין, ולהכי פריך עלה

ובבבחים מפרה. ודבר רבי יצחק מאורלי"ש

מפרש: לאו עבודה היא – לפי ששווה בחולין

ובקדשים, אם כן לא מטעם עבודה צוה המקום

שחיטה. ונראה לפרש שלא עובד הדורס

מדאבשרינן בפרק שני דבחים (כ, א) עמר בידים

והושיט ידו בצפון ושחט בקדשי קדשים, ובמקבל

פסול, דדרשינן: אותו בצפון ולא שוחט בצפון,

אבל מקבל בצפון, ויבטלמס מכשינן עמד בחוץ

והושיט ידו לפנים ושחט, ואם קיבל קבלתו פסולה,

דררשינן בפרק "כל הפסולים" (ובחים לב, ב) "כן

הבקר לפני ה'" ולא שוחט לפני ה', אבל אם קיבל

– קבלתו פסולה משום דכתיב "לעמוד לפני ה'

לשרתו" אלמא כל שירות לפני ה'. שמע מינה

מדאבשרה רחמנא עמד בחוץ והושיט ידו לפנים

ושחט – ממכל דשחיטה לאו שירות היא. ועוד,

מדאמר בהדיא שמעתא בפרק שני (שם ב, א)

דתלה ושחט שחיטתו כשירה, שחיטה על ירך

אמר רחמנא ולא שוחט על ירך, אלמא שחיטה

לאו עבודה היא. דאי עבודה היא – לא היה

מכשיר לה רחמנא בכהאי גוונא, דהא נתלה וקיבל

אמר דקבלתו פסולה משום דאין שירות בכך.

ומיהו, מדפריך לקמן (ו, ב) ובפרק קמא דבחים

(יד, ב) ובפרק "חטאת העוף" (שם סח, ב) מפרה,

דאמר רב: שחיטת פרה בור פסולה, אלמא שחיטה

כפירוש הקונטרס. ומיהו, גם לפי מה שפירש קצת

ליישוב, אבל קשיא, דאם כן לשמעון התימני דבעי

בפרק "כל הפסולים" (שם לב, ב) שיהו ידיו של

משוחט פרה בור, ומשני דקדשי בדר הבית היא, ומשמע דאי קדשי מנחם היא הוה ידייק מינה דעבודה היא, ובפרק "טרף בקלפי" (יומא מב, א) איכא למאן דאמר דשחיטת פרה בור פסולה,

ופרי קדשי מנחם הוא – אין זה דיוק, רמכל מקום כיון דאשכחן שחיטת פרה בור פסולה אף על גב דקדשי בדר הבית היא, אם כן מה שפסלה הכתוב גבי פרה לאו משום דקדשי עבודה, דהא

בפרה אין שחיטה עבודה דפסלה, בדמפרש: מדיי דהוה אמראות ננעים דבעי כהונה. תדע, דהא בבבחים (יד, ב) אמרי רבא ורב יוסף: הולכה בור מחלוקת רבי שמעון דרובנן, דאין מחוסר זמן לבו ביום?

שמעון שחיטה לאו עבודה היא, ושאינה פרה דקדשי בדר הבית היא. ולקמן ב"הקומץ רבה" (יט, א) משמע דלרבי שמעון שחיטת פרה בור פסולה, דקאמרנן: מדגלי רחמנא גבי פרו של אהרן

"ושחט (אהרן) את פרה החטאת אשר לו" – ממכל דבעלמא לא בעינן בעלים. ומיהו קשיא מהא דאמרנן בפרק "טרף בקלפי" (יומא מב, א): מאי שנא פרה דכתיב בה אלעזר חוקה, פרו נמי

הכתיב וכו'? ומשני: שאני פרה דקדשי בדר הבית היא. וכיון דמפרה ידעינן פרה, אם כן מאי קא משני? וקל לתרץ, דכתיב קאמר: שאני היתם בפרה שהיא קדשי בדר הבית ולא שייך בה עבודה,

אם כן יש להעמיד אלעזר חוקה אשחיטה כמו אשאר דברים שבה. אבל פרו שהוא קדשי מנחם – אין סברא להעמיד אהרן חוקה אלא אעבודה שבו, ולא אשחיטה. דלאו עבודה היא.

שחיטה לאו עבודה היא, תימא: הא איכא קבלה דעבודה היא, ודילמא משום קבלה הוא דקאמר שלא יתא אחר ממורס בדמה, משום דכתיב בה הוייהו ויש לומר: דהוייה לא קאמר

אלא אעבודה דכתיב באותה פרה. **אלא** אמר רב פפא היינו טעמא דרבי שמעון בן לקיש – שחט הא דסבר רב פפא יש מחוסר זמן לבו ביום, ותימא: דבפרק קמא דבחים

(יב, א) גבי אה פסול כן בתירה פסח ששחטו בארבעה עשר בין לשמו בין שלא לשמו, מסיק רב פפא דאי אפשריה שחיטת או בלילה – לאו דהוי מעיקר הוא. דאין מחוסר זמן לבו ביום!

ויש לומר: דאין לדמות הפרשה לזך דהכא, דאטו בהדיא דשמעתין מי לא מודה רב פפא במצורע שיכול להפריש החטאת קודם שיקריב האשם? דדוקא קתני: הקדים חטאתו לאשמו –

ששחטו קודם האשם, כדקתני: לא יתא אחר ממורס בדמה. והדיא דיומא פרק "שני שעירים" (סב, ב) גבי שעירי יום הכפורים ששחטן בחוץ שהגדיל עליהן, דמסיק עלה דאין מחוסר זמן לבו

ביום וליכא מאן דפליג – אין לדמות כמו כן כאן, דלגבי שחטת חוץ חשיב ראי לפתח אהל מעד בין דחיו בו ביום.

ומכשירו להתחיל נזירות טהרה. ליום אחד – כחומר שלמי נזיר כדאמרנן ב"איחור
מקומן" (ובחים נד, א). ואין טעונים לחם – דבעינן נתן על כפי הנזיר וליכא. קבוע – דאין
שם שום דבר אחר מכשיר הבעלים אלא הוא. ועד כאן שייך לעמוד הקודם. על אחת
משלשתן – אפילו על חטאת, דכתיב "ואחר ישחט הנזיר יין", ואמרנן בבזיר: אחר מעשה
יחיד. וילף ה'תם שפיר בפרק "שלשה מינין"

(מז, א) ושני נסכים – כדון אשם מצורע בפרק

"לחית מרות" (מנחות צ, ב). להכשירו – למצורע

בהקלה. תיובתא דרב – דאמר לעיל דפסול,

הואיל ובא להכשיר ולא הכשיר. ושירה אין

נאכלין – משום איסור חדש. מפשיקא ישראל –

פסוק הוא ביחזקאל בקרבנות. מן הסותר –

למשקה ישראל יביאו נסכים, ולא מן האסור.

אין מחוסר זמן לבו ביום – הואיל והיום תהא

מוותרת לישראל אחר שתקרב מנחת העומר

אחריה, ולא מחוסרת זמן היא לגבה. עופות

באין נדרבת שנים – בפרק "המנחות והנסכים"

(מנחות קד, ב) רבי אומר: "לכל נדריהם ונדבותם

אשר יקריבו" – הכל באין בשותפות. חוץ מן

המנחה מפני שזאמור בה "נפש". ומחוסרי כפרה

– כולן מקבין עופות להכשירן בקדשים. וב

חובה ויולדת ומצורע. והותרו לקדש מכלל

איסורן – להדיט, דמליקה אסורה בחולין

וכשרה בקדשים. מנחות טענות כלי – בפרק

"שתי הלחם" (מנחות צו, א). עופות אין טענין

כלי, שהרי מליקתן בציפורן. והנשה – בפרק "כל

המנחות באות מצד" (שם ס, א). הנשה –

מגישה כקין מערבית דרמית של מנחם כנגד

חודה של קרן, בפרק "הקומץ רבה" (מנחות יט,

ב). מנחת העומר – ישנה בציבור. עופות אין

באין בציבור, בתורת כהנים גבי נדרת העוף.

"קרבנו" (הקריב) – היחיד מביא עוף ולא

הציבור. ואם איתא – דעדיין חדש אסור, מנחת

העומר נמי אישחב דקרבא לגבה, מה שאסור

להדיט! לאו איסורא הוא – דכמאן דקרבא

מנחת העומר האחרת דמי. מתן שמן –

דמצורע. מתן דם צריך להקדים, כמו שאמור

בעינן על מקום דם האשם יתן השמן. ויאלאני –

ללוג. למתן שבע – "והוה מן השמן באצבעו

שבע פעמים" וגו'. לא יתא אחר מפרס בדם –

שלא קדש שחיטה בדם האשם. תעובר צורה

– הניחנה עד למחר ותיפסל בלילה, ותעובר

מראה ליחלוחית בשר הימנה, משום ביוץ

קדשים. וכל זמן שלא נפסלו בלילה אין שרפין,

אלא אם כן פסולו בגופו. אלמא, מדרקתני תצא

לבית השחיטה – פירש מחוסר זמן לבו ביום.

דכתיבא הוייה – בעבודה, אבל שחיטה לאו

עבודה היא דהא כשרה בור. אלא טעמא דריש

לקיש – דאמר קומצה נקטר, דקסבר

האיר

השוחט לפנים מן הנשחט, הוא שחיטה עבודה. **שחיטה** לאו עבודה היא – לא מצי לשנויי דרבי שמעון בן לקיש סבר דעבודה היא, דבזה לא מצינו שום מחלוקת. דאף על גב דפריך לקמן

משחיטת פרה בור, ומשני דקדשי בדר הבית היא, ומשמע דאי קדשי מנחם היא הוה ידייק מינה דעבודה היא, ובפרק "טרף בקלפי" (יומא מב, א) איכא למאן דאמר דשחיטת פרה בור פסולה,

ופרי קדשי מנחם הוא – אין זה דיוק, רמכל מקום כיון דאשכחן שחיטת פרה בור פסולה אף על גב דקדשי בדר הבית היא, אם כן מה שפסלה הכתוב גבי פרה לאו משום דקדשי עבודה, דהא

בפרה אין שחיטה עבודה דפסלה, בדמפרש: מדיי דהוה אמראות ננעים דבעי כהונה. תדע, דהא בבבחים (יד, ב) אמרי רבא ורב יוסף: הולכה בור מחלוקת רבי שמעון דרובנן, דאין מחוסר זמן לבו ביום?

שמעון שחיטה לאו עבודה היא, ושאינה פרה דקדשי בדר הבית היא. ולקמן ב"הקומץ רבה" (יט, א) משמע דלרבי שמעון שחיטת פרה בור פסולה, דקאמרנן: מדגלי רחמנא גבי פרו של אהרן

"ושחט (אהרן) את פרה החטאת אשר לו" – ממכל דבעלמא לא בעינן בעלים. ומיהו קשיא מהא דאמרנן בפרק "טרף בקלפי" (יומא מב, א): מאי שנא פרה דכתיב בה אלעזר חוקה, פרו נמי

הכתיב וכו'? ומשני: שאני פרה דקדשי בדר הבית היא. וכיון דמפרה ידעינן פרה, אם כן מאי קא משני? וקל לתרץ, דכתיב קאמר: שאני היתם בפרה שהיא קדשי בדר הבית ולא שייך בה עבודה,

אם כן יש להעמיד אלעזר חוקה אשחיטה כמו אשאר דברים שבה. אבל פרו שהוא קדשי מנחם – אין סברא להעמיד אהרן חוקה אלא אעבודה שבו, ולא אשחיטה. דלאו עבודה היא.

שחיטה לאו עבודה היא, תימא: הא איכא קבלה דעבודה היא, ודילמא משום קבלה הוא דקאמר שלא יתא אחר ממורס בדמה, משום דכתיב בה הוייהו ויש לומר: דהוייה לא קאמר

אלא אעבודה דכתיב באותה פרה. **אלא** אמר רב פפא היינו טעמא דרבי שמעון בן לקיש – שחט הא דסבר רב פפא יש מחוסר זמן לבו ביום, ותימא: דבפרק קמא דבחים

(יב, א) גבי אה פסול כן בתירה פסח ששחטו בארבעה עשר בין לשמו בין שלא לשמו, מסיק רב פפא דאי אפשריה שחיטת או בלילה – לאו דהוי מעיקר הוא. דאין מחוסר זמן לבו ביום!

ויש לומר: דאין לדמות הפרשה לזך דהכא, דאטו בהדיא דשמעתין מי לא מודה רב פפא במצורע שיכול להפריש החטאת קודם שיקריב האשם? דדוקא קתני: הקדים חטאתו לאשמו –

ששחטו קודם האשם, כדקתני: לא יתא אחר ממורס בדמה. והדיא דיומא פרק "שני שעירים" (סב, ב) גבי שעירי יום הכפורים ששחטן בחוץ שהגדיל עליהן, דמסיק עלה דאין מחוסר זמן לבו

ביום וליכא מאן דפליג – אין לדמות כמו כן כאן, דלגבי שחטת חוץ חשיב ראי לפתח אהל מעד בין דחיו בו ביום.

האיר המורה מתיר – ואם תאמר: נדי דמתיר הלא, עשה מיהא איכא, כדמוכח לקמן
בפרק "רבי ישמעאל" (סו, א) ד"ע הביאכם את קרבן אלהיכם" למצוא: ומידו
קשיא בהדיא שמעתא גופא, דפריך מתקנת רבן יוחנן בן זכאי, ואי סלקא דעתך מצוה –
משום מצוה ליקו לילוגור: מאי קשיא. אמאי לא נגזור משום עשה? אפילו באיסור הכנה
דרבנן אשכחן בפרק קמא דביצה (ה, ב) דגורין

שנא יבנה בית המקדש לפיכך נראה דאניא אלא
מצוה מן המובחר בעלמא, ואפילו עשה לכא. **במי**
שראי לעבודה – דאף על פי שחכנו
נפסל, או כשקיבלו פסולין חורקו את דמו,
או שנפגם המזבח – סלקא דעתך דמהניא
מחשבה לקובעו בפגול, כדאשכחן גבי ירצא בסוף
פירקין י"ב, א. **ובדבר** הראוי לעבודה – פירש
בקונטרס: כגון מנחת חוטא, לאפוקי מנחת העומר
של שעורים, דאיתא ראייה אלא לעבודה זו בלבד.
וקשיא: דאם כן מנחת קנאות לא תיפסל שלא
לשמה! ונראה לפרש: דחשיב מנחת העומר דבר
שאין ראוי לעבודה, משום דאפילו לגבוה אסור
להקריב חוץ קודם העומר. ולפירוש הקונטרס יש
קצת לדחוק, דבמנחת העומר דלא שייך ביה שינוי
בעלים, דאף דביצה היא, ולא פסול בה (נמי)
שינוי קדש כיון דלא היא ראוי לעבודה. ובקונטרס
תירץ דשאני מנחת חוטא דחטאת קרייה רחמנא.
וכי תימא: הרי עומר שערורי ראוי לעבודה גבי
סוטה! חדא – דההם קמא והבא גרש, ועוד – אין
זה ראוי לעבודה, דלברר עון אתיא.

שבן קדושתה אסרתה – פירוש: שקדושתה
גורמת לה להיות הלוכה, ואינה מותרת
בשחיטה כשאר חולין. **כרבי** עקיבא דאמר
ספידים אסורין – פירש בקונטרס: לאחר הביעור.
וקשיא לרבינו תם, דבהא רבנן מדרו בדלא לזיה
בששדה כלה לבהמותן בבבית! ועוד, דרבי עקיבא
דריש לה בפרק "מקום שנהגו" (פסחים נא, ב)
מקרא דיקון לא נורע ולא נאסוף, ואילו לאחר
ביעור נפקא לן מ"לבהמותך לחיה" ועוד, דבשעת
העומר לא היה ביעור, שאדרבה, או התבואה
במילואה ואינה כלה לחיה בששדה עד שנה
שמינית בימות החורף במרחשון ובפרק "מקום
שנהגו" (שם) פירשתי.

שבן בזה לחתיר לא שבתוכה – פירש
בקונטרס: שלא יעבור בה האוכל שירי
העומר משום לאו דחדש, אלא משום שביעית.
וחזו תימא: אם לא יתיר עומר איסור שביעית
איכר באן "ממשקה ישראל" ועוד, מאי קפריך?
טריפה נמי תיקרב לחתיר לאו שבתוכה שיאכלו
הקרבן של טריפה? הלא אינו מתיר איסור
שביעית, ולמה יתיר איסור טריפה?
מה

רב אחא בר אבא לרב אשי, לרבי עקיבא נמי לפרוך: מה למנחת העומר שכן מתרת חדש בחוצה
לארץ! ואפילו למאן דאמר: חדש בחוץ לארץ לאו דאורייתא – שכן פאה לחתיר לאו שבתוכה!
אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: אי הכי, מריפה נמי תקריב ותתיר לאו שבתוכה! אלא פריך
הכי: מה למנחת העומר שכן מצוותה בקדש ריש לקיש אמר, משום דאיכא למימר: מפסם הקמרת
יוכית, שאסור להדיח ולמותר לגבוה. – מפסם גברא הוא! – אלא, פסום הקמרת יוכית, שאסור
להדיח ומותר לגבוה. – מה לפסום הקמרת שכן מצוותו בקדש? מר בריה דרבינא אמר, משום דאיכא
למימר: שבת תוכית, שאסורה להדיח ומותרת לגבוה. – מה לשבת שכן הותרה מכללה אצל הדיוט
במילה! – אטו מילה צורך הדיוט הוא? מילה מצוה היא! – אלא, מה לשבת שכן מצוותה בקדש? רב
אדא בר אבא אמר, משום דאיכא למימר: בלאים תוכית, שאסורין להדיח ומותרין לגבוה. – מה
לכלאים שכן הותרו מכללן אצל הדיוט בציצית! – אטו ציצית צורך הדיוט הוא? מצוה היא! – אלא:

שהאוכל לא יעבור משום "טריפה לא תאכל". שכן מצוה בכך – שאי אפשר להביא מן הישן, שאין חדש מותר בענין אחר, תאמר בטריפה שאפשר להביא כשיהיה גברא הוא –
ומאי מותר לגבוה איכא? שבת מותרת לגבוה – להקריב תמידין ומוספין. שכן מצוה בכך – שאי אפשר להקריב תמידין ומוספין אלא בו ביום, אבל טריפה אפשר בכשירה.

האיר מורה דששה עשר בניסן מתיר החדש, דכתיב (ויקרא כג, א) "עד עצם" ומתרגמין: עד
בבקר, "ובכר" היינו מראית היום, דכתיב (שמות כח, א) "תרשיש שדהם ישפה" מתרגמין:
כרום ימא, שמראיתו דומה לים. והאי דאין שרייה נאכלין – דמצוה לחמתין עד הבאת
העומר. בדפריקין לריש לקיש בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו, א): והא כתיב "עד

הביאכם!" ומשני: למצוה. אין מביאין מנחת
לביכורים ומנחת חטאת – היינו מנחת נסכים.
קידוש לשתי הלחם לא ביא – דאמרינן: מותרת
כהנים: "קרבן ראשית" – שיהא ראשית לכל
המנחות. ומנין אף לביכורים? תלמוד לומר:
"בכורי קציר חטים". ואם הביא כשר – טעמא
מפרש בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו, א). בפי
שראי לעבודה – למעוטי אחד מן הפסולים.
ובדבר הראוי לעבודה – כגון מנחת חטין. אבל
מנחת העומר של שעורים – שגורים אינה ראיה אלא
לעבודה זו בלבד, לחתיר, ולא משום קרבן
אתיא. ואי משום מנחת סוטה – לאו ראייה היא,
דמנחת סוטה קמא, ושל עומר גרש, ועוד, דלאו
עבודה היא, דלברר עון קאתיא. והאי דפסלה
מחשבה במנחת קנאות – משום דרחמנא קרייה
חטא, פגימת המזבח מהדריה קרא נפקא:
"והבנת עליו את עלותיך" (שמות כ) – במוק
שהוא שלם כתיב, "עליו" כולו במשמע, במסכת
זבחים בפרק "קדשי קדשים" (נט, א). ואם פיגל
בקומץ בשעת פגימת המזבח – לאו פיגול הוא,
ואם יתקן המזבח באותו היום יקטירנו. מן הבקר
לפסח – ד"אם עולה קרבנו מן הבקר". בקרא
דלעיל דרשין: "מן הבתמה" – להוציא הרובע
והתרבע, "מן הבקר" – להוציא העבד, ר"מ
הצאן – להוציא את המוקצה. כשהוא אומר
"מן הבקר" למטה בו, והלא דין הוא – וטריפה
לא תקרב, ולמה לי קרא? מכלל היתר – שכל
שאר הבמות מותרות להדיח. שכן קדושתה
אסרתה – בדרב שרוא קמא לגבוה, דהיינו
מליקה – בה נאסרת להדיח. אבל טריפה אינה
קדושה משום טריפות, ואכתי קרא למח לי? מה
אם השבתה – הא אינך מוציא מן הדיוט שדם
מותרות מה למנחת העומר – שכן מרובה
מצותה דמתרת חדש, תאמר בטריפה. ספידין
אסורין – קדושת שביעית נהוגת בהו, וחייבין
בביעור משנה שעברה, דהא דלא דל"ם
שבשדה, הילכך אין העומר מתירין והא נתבער
כולו. ספידין אסורים – מן הביעור ואילך, דילף
מ"ידן לא נורע ולא נאסוף את תבואתה", וכי
מאחר שאין זורעים מהיכא אוספים? לימוד על
הספידים שהן אסורים. וביעור משתד רביעה
שנייה, דרואי לא כלה לחיה בשבתה, כדנאני:
עד מתי נהנין ושוורפין בתבן וקש של שביעית –
משתד רביעה שניה, במסכת תענית (ו, ב).
הילכך לרבי עקיבא איצטריבא קרא להוציא
טריפה ואפילו למאן דאמר – במסכת קדושין
בסוף פרק קמא (לו, א), חדש בחוץ לארץ לאו
דאורייתא – ולא חשיב ליה היתר, אפילו הכי ש
בה דבואה, דמותרת לאו שבתוכה – דלאו דל"ם
וקלי וברמל לא תאכלו" שבתוך מנחה עצמה
מתרת אפילו לרבי עקיבא, שאם נאכלו שירים
– לא יעבור האוכל משום חדש אלא משום
שביעית, תאמר בטריפה שאינה מתרת כלום?
ולמה לי קרא? אמר רב אחא ב' – דילמא להכי
איצטריך קרא, סלקא דעתך דאמאי: טריפה נמי
תקרב במנחת העומר להחיר לא שבתוכה,

שהאוכל לא יעבור משום "טריפה לא תאכל". שכן מצוה בכך – שאי אפשר להביא מן הישן, שאין חדש מותר בענין אחר, תאמר בטריפה שאפשר להביא כשיהיה גברא הוא –
ומאי מותר לגבוה איכא? שבת מותרת לגבוה – להקריב תמידין ומוספין. שכן מצוה בכך – שאי אפשר להקריב תמידין ומוספין אלא בו ביום, אבל טריפה אפשר בכשירה.

מנחות דף ה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קפט

חדש, ואף על פי כן היא מותרת לנבות.
 דוחה הגמרא: מה למנחת העומר שכן מצותה מרובה והיא מותרת
 איסור חדש בכל התבואות, ומשום כן היא מותרת לגבוה, מה
 שאין בשאר קרבנות שיש לפסול בהם טריפה משום שהיא אסורה
 להדיוט. משיבה הגמרא: יש להוכיח ממנחת העומר בשביעית
 שאינה מתרת שאר תבואות מאיסור חדש, שהרי אסור לזרוע
 בשנה זו, ומכל מקום היא מותרת לגבוה.
 שוב דוחה הגמרא: ממנחת עומר שביעית נמי אין ראייה, שכן היא
 מותרת ספיחין של תבואה בשביעית מאיסור חדש, שהרי ספיחים
 מותרים מן התורה. משיבה הגמרא: הברייתא סוברת דרבי עקיבא
 דאמר, ספיחין אסורים בשביעית מן התורה, ונמצא שהעומר
 בשביעית אינו מתיר כלום ומכל מקום הוא מותר לגבוה.
 אמר ליה רב אחא בר אבא לרב אשי, הלא לרבי עקיבא נמי יש
 לפרוק, מה למנחת העומר בשביעית שכן מותרת חדש בחוצה לארץ
 של חל בו איסור שביעית.
 עוד הקשה: ואפילו למאן דאמר חדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא,
 גם יש לפרוק, מה למנחת העומר בשביעית שכן באה להתיר לאו
 של חדש ששינו בתוכה, שכן על ידי הקטרת קומצה ניתרים
 שייריה מאיסור חדש.
 תמזה הגמרא על קושיא זו: אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבנא, אי
 הכי מריפה נמי תקריב –[תקרב] למזבח אפילו שהיא אסורה
 להדיוט, ולהתיר את הלאו של טריפה ששינו בתוכה, ולא יעברו על
 אכילתה.
 מסיק רב אחא מדיפתי את דבריו: אלא אם באת לפרוק את
 ההוכחה מעומר פריך הכי, מה למנחת העומר שכן מצותה בך
 להביאה מן החדש, ואינה באה אלא מתבואה חדשה, מה שאין כן
 בטריפה שאפשר להביא קרבן גם מבשריה.
 הגמרא מביאה פירוט נוספות על הקל וחומר האמור: ריש לקיש
 אמר, אין להוכיח בקל וחומר שדבר שאסור להדיוט אסור גם
 לגבוה, משום דאיכא למימר מפשם הקמרת יוכיח, שאסור להדיוט
 ומותר לגבוה.
 תמזה הגמרא: הלא הפשטם נכרא –[אדם] הוא, ומה שייך בו
 היתר לגבוה.
 מפרשת הגמרא בדברי ריש לקיש: אלא פשום הקמרת יוכיח
 שאסור לצורך הדיוט, ואף על פי כן מותר לפשטמה לנבות.
 דוחה הגמרא: מה לפשום הקמרת שכן כל מצותו היא בך –
 במעשה זה שאסור להדיוט, ואין להוכיח ממנו על טריפה.
 מר בריה דרבנא אמר בבאור דברי הברייתא, שאין להוכיח בקל
 וחומר שדבר שאסור להדיוט אסור גם לגבוה, משום דאיכא למימר
 עבודות תמידים ומוספים בשבת יוכיחו, שמלאכה בשבת אסורה
 להדיוט, ואף על פי כן היא מותרת לצורך עבודות נבות.
 דוחה הגמרא: מה לשבת שכן הותרה מכללה גם אצל הדיוט במילה,
 שהותרה בשבת, אבל טריפה לא הותרה בשום מקום.
 מקשה הגמרא: אטו מילה צורך הדיוט הוא, הלא מילה מצוה היא,
 ואם כן יש להוכיח משבת שאפילו דבר שאסור להדיוט יתכן
 שיהיה מותר לגבוה. משיבה הגמרא: אלא כך יש לדחות את
 הראיה משבת, מה לשבת שכן מצותה בך, שהרי תמיד ומוספי
 השבת קרבים רק בשבת עצמה.
 רב אחא בר אבא אמר בבאור דברי הברייתא, שאין להוכיח בקל
 וחומר שדבר שאסור להדיוט אסור גם לגבוה משום דאיכא למימר
 בלאים יוכיחו, שהם אסורין להדיוט בלבישה, ואף על פי כן מותרין
 לעבודת נבות באבנטו של כהן.
 דוחה הגמרא: מה לבלאים שכן הותרו מכללן אצל הדיוט בחוטי
 צמר של ציצית בבגד פתשים, ועל כן הותרו גם לצורך גבוה, אבל
 טריפה שבשום מקום לא הותרה להדיוט יש לאוסרה אף לגבוה.
 מקשה הגמרא על דחיה זו: אטו ציצית צורך הדיוט הוא, הלא
 מצוה היא, ואם כן שוב יש להוכיח מכלאים על טריפה שאפילו
 שלא הותרו להדיוט כלל מכל מקום הם מותרים לגבוה. משיבה
 הגמרא: אלא כך יש לדחות את הראיה מכלאים,

אלא מה שהאיר המורה מתיר אותו.
 מפרשת הגמרא: והא דריש לקיש לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא
 איתמר – מכלל דבריו בבאור המשנה שמענו זאת. דתנן להלן
 (דסו), אין מביאין מזהתבואה החדשה (מנחת בכורים) [מנחות,
 ובכורים], ומנחת נסכים הבאה עם קרבנות בהמה, קודם לעומר
 (דענין משקת ישראל), ואם הביא פסול, וכן קודם לשתי הלחם
 הקרבים בחג השבועות לא יביא מנחות וביכורים (משום דאיכא
 בכורים), ואולם אם הביא בדיעבד בשר, ואמר רבי יצחק אמר ריש
 לקיש, לא שנו שקודם העומר פסולים אלא בארבעה עשר ובחמשה
 עשר בניסן, אבל בששה עשר אם הביא בשר. (וקשה לי ליהוי
 כמחוסר זמן) אלא קכר ריש לקיש שעצם מה שהאיר המורה
 מתיר את החדש אפילו לפני הקרבת העומר.
 הגמרא מביאה שיטה שלישית בדיון עומר שלא לשמו: ורבא אמר,
 מנחת העומר שקמצה שלא לשמה בשירה, וגם שריה נאכלין ואינה
 צריכה מנחת העומר אחרת להתירה. שכן אין מחשבה מועלת
 לפסול אלא כמי שראוי לעבודה, וכדבר הראוי לעבודה, ובמקום
 הראוי לעבודה. אין מחשבה פוסלת אלא כמי שראוי לעבודה,
 לאפוקי –[להוציא] כהן בעל מום שפגול, שכן מאחר שהוא פסול
 לעבודה אין מחשבתו פוסלת. ואינה פוסלת אלא בדבר הראוי
 לעבודה, לאפוקי מנחת העומר שאינה נפסלת במחשבה משום דלא
 חייא – שאינה ראויה לקרבן אלא רק להתיר את החדש, דהרי כל
 עיקרה של מנחה זו חדש הוא, שכן כל המנחות באות מחיטים וזו
 באה מעשרים. ואין מחשבה פוסלת אלא במקום הראוי לעבודה.
 לאפוקי מחשבת פסול בשעה שנפגם המזבח ואינו ראוי לעבודה.
 ואם פיגל הכהן בקמיצה בשעה שהמזבח פגום אין המנחה נפסלת
 בכך.
 הגמרא דנה במקור פסול טריפה למזבח: תנו רבנן, נאמר (ויקרא א
 ב), מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. בשבועה אומר (שם א
 ג) אם עלה קרבנו מן הבקר, למשה, שאין תלמוד לומר מן הבקר
 שהיה כבר נכתב למעלה, אלא נכתב להוציא את התרפה ולפוסלה
 למזבח. וקשה, למח לנו מיעוט זה, והלא דין –[קל וחומר] הוא
 שטריפה לא תהיה ראויה למזבח. ומה בהמה בעל מום שאפילו
 שהיא מותרת להדיוט באכילה מכל מקום היא אסורה לנבות,
 מריפה שאסורה להדיוט באכילה וכי אינו דין שתהיה אסורה לנבות.
 אלא שיש לפרוק על קל וחומר זה, חלב ודם יוכיחו שהם אסורין
 להדיוט באכילה ואף על פי כן הם מותרין לנבות, שכן דם הקרבנות
 נזרק על המזבח וחלבם מוקטר עליו. אך יש לדחות פירכא זו, מה
 לחלב ודם שכן הם באין מכלל היתר, ורק הם אסורים אבל שאר
 הבומה מותרת, אך האמר במריפה שכולה אסורה באכילה,
 ומשום כן לא תהא מותרת אף לנבות. אלא שיש לומר, מליקה
 בעוף קדשים תוכיח, שהרי כולה איסור נבילה ואסורה להדיוט
 באכילה, ואף על פי כן היא מותרת לנבות. אם כן שוב אין ראייה
 שנבילה שאסורה להדיוט אסורה גם לגבוה. אך יש לדחות גם
 פירכא זו, מה למליקה שכן קדושתה אוסרתה, שהרי מעשה
 המליקה במקדש את העוף בקדושת קרבן הוא זה שאוסר אותו
 להדיוט באיסור נבילה, (בפשת קדושתה למזבח היא נאסרה להדיוט
 דחיינו מליקתה אבל קודם לכן לא נאסרה להדיוט), ועל כן איסורה
 להדיוט אינו סיבה לפוסלה אף למזבח. מה שאין כן במריפה שאין
 קדושתה אוסרתה, ואין קשר בין קדושתה לבין איסורה, ועל כן יש
 לאיסור זה לאוסרה אף למזבח.
 מסיימת הברייתא: ואם השבתה שיש לדחות קל וחומר זה, מכל
 מקום בשבועה אומר מן הבקר למשה, מוכח שאין תלמוד לומר מן
 הבקר אלא להוציא את המריפה.
 שואלת הגמרא: מה הוא אם השבתה? – מה היא התשובה על הקל
 וחומר.
 (סימן קטין מר אדא לשישי"ה)
 משיבה הגמרא: אמר רב, אין לפסול טריפה בקל וחומר, משום
 דאיכא למימר מנחת העומר יוכיח שאיסור טריפה להדיוט אינו
 סיבה לאוסרה גם לגבוה, שהרי מנחה זו אסורה להדיוט משום

מסיקה הגמרא: וְאֵלָּא פִּרְיָהּ הָיָה עַל הַלִּימוּד מִבֶּעַל מוֹם וְיוֹצֵא דוֹפֵן, מִה לְהַצִּד הַשְּׁנִי שֶׁבֶּן שָׁבָן מוֹנֵן נִיבָר, שֶׁהִי מוֹם גָּלוּי לִכְלָל, וְכֵן יוֹצֵא דוֹפֵן יֵשׁ לוֹ קוֹל וְהַכֵּל יוֹדְעִים שֶׁכֵּן נִוּלַד, אֲךָ וְכִי תֵּאֲמַר בְּמִירְיָה שֶׁאִסּוּרָה לְמוֹזָבָה, הֲלֹא יִתְכַּן שֶׁהִיא מוֹתֵרֶת שָׁבָן יֵשׁ טְרִיפָה שֶׁאֵין מוֹקֵה נִיבָר לִכְלָל, כְּגוֹן טְרִיפָה בִּבְנֵי מַעֲיִים. מִשּׁוֹם הָיָה אֵיצְמִירְיָה קָרָא לְפִסְלוֹ טְרִיפָה לְמוֹזָבָה.

הַגְמָרָא מִקְשָׁה מִמָּה שֶׁמֻּצְנוּ מִקְרוֹת אַחֲרִים לְפִסְלוֹ טְרִיפָה: וְכִי פִסְלוֹ מִירְיָה מִהֶבְרָא וּמִמֶּן הִבְרָא נִפְקָא, הֲלֹא מִהֶבְרָא נִפְקָא, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֻזְקָאֵל (מִדָּה טו) 'מִשְׁשָׁה וְשָׂאֵל', שֶׁאֵין מִקְרִיבִים לְמוֹזָבָה אֲלֵא מִן הַדֶּבֶר הַמּוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל בִּאֲכִילָה, וּמִכָּאן יֵשׁ לְפִסְלוֹ גַּם טְרִיפָה שֶׁאִסּוּרָה בִּאֲכִילָה.

עוֹד מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִדּוּעַ צָרִיךְ לְלַמּוֹד פִּסְלוֹ טְרִיפָה מִמֶּן הִבְרָא, הֲלֹא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׁר בַּהֲמָה (וַיִּקְרָא כו לֵב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹד תַּחַת הַשָּׁמַיִם' נִפְקָא, פֶּרֶט לְטְרִיפָה שֶׁאֵינָה נִחְשֶׁבֶת כְּעוֹבֶדֶת תַּחַת הַשָּׁמַיִם מִשּׁוֹם שֶׁאֵין לָהּ חַיּוֹת וְאֵינָה עוֹבֶרֶת בְּבִרְיאוֹת, שֶׁהִיא פִּסְלוּהָ לְמוֹזָבָה.

מִתַּרְצֵת הַגְמָרָא, צָרִיכִי כָּל כְּתוּבִים אֵלּוּ, מִשּׁוֹם דָּא 'מִשְׁשָׁה וְשָׂאֵל' בִּלְבַד הוּא אֲמִינָא לְמַעוֹטֵי מִכְתוּב זֶה רַק הֵיכָא דְלֹא הֵיכָא לֵה לְטְרִיפָה שְׁעַת הַבּוֹשֶׁר, וְכִגוֹן שֶׁכֵּבֶר בְּמַעֲיָ אִמָּה נְטִרְפָה וּמַעֲלוֹם לֹא הִיחָה כְּשִׁירָה, דִּימָא דְעֵרְלָה וְכֵלָּא דְהֶבֶר שֶׁבְּתַחֲלִיל הַכְּתוּב הָאִמּוֹר שֶׁמִּתְחִילָתָם אִסּוּרִים. אֲבָל אִם הֵיכָא לֵה שְׁעַת הַבּוֹשֶׁר וְכִגוֹן שֶׁנִּשְׁטַרְפָה לֵאחֲרֵי לִידְתָּהּ, אֲמָא שֶׁתִּתְכַּשֶּׁר לְמוֹזָבָה. עַל כֵּן כְּתִב רַחֲמֵנָה 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹד', לְלַמְּדוֹ שֶׁגַּם כְּשֶׁהִיחָה לֵה שְׁעַת הַבּוֹשֶׁר פִּסְלוּהָ לְמוֹזָבָה. וְאִי כְּתִב רַחֲמֵנָה רַק 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹד', הוּא אֲמִינָא לְמַעוֹטֵי רַק הֵיכָא דְקוֹדֵם נְטִרְפָה וְרַק לְכִסּוּף הַקְדִּישָׁה לְמוֹזָבָה, דִּימָא דְמַעֲשֵׁר בַּהֲמָה שָׁבוּ נֶאֱמַר הַכְּתוּב, שֶׁכֵּן הִתְמַעֲטָה שֶׁם מִמַּעֲשֵׁר בַּהֲמָה שֶׁכֵּבֶר נְטִרְפָה. אֲבָל אִם הַקְדִּישָׁה בְּרִיאָה וְרַק לְכִסּוּף נְטִרְפָה, דְּכַעֲנִינָא דְאֶקְדִּישָׁה הִנֵּה הוּא – שְׁבוּמָן שֶׁהַקְדִּישָׁה עֵדִין הִיחָה רְאוּיָה לְמוֹזָבָה, אֲמָא שֶׁתִּתְכַּשֶּׁר לְמוֹזָבָה. עַל כֵּן כְּתִב רַחֲמֵנָה 'מִן הַבֶּקֶר', לְלַמְּדוֹ שֶׁגַּם בִּאֲוֵן הוּא נִפְסָלוֹ לְהַקְרִיבָה. נִמְצָא שֶׁצָּרִיכִי כָּל הַכְּתוּבִים הָאֵלּוּ.

משנה

אֶחָד מִנְחָת חוּמָא וְאֶחָד כֹּל הַמִּנְחוֹת, שֶׁקֻּמְצָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים לְעַבְדוּתָהּ, כְּגוֹן זֶר, אֵוֹנִן, טָבֹל יוֹם, מִחוּסֵר בְּגָדִים, מִחוּסֵר בִּישׁוּרִים, כְּדוּ שֶׁלֹּא רָחִין דִּיּוֹ וְדִלְלוֹ, עֵרְלָה, טָמֵא, יוֹשֵׁב, עוֹמֵד עַל גַּבִּי בָּלִים אוֹ עַל גַּבִּי בַּהֲמָה אוֹ עַל גַּבִּי רִגְלֵי חֲבִירוֹ, פְּסוּל – הַמִּנְחוֹת פְּסוּלוֹת. וְכֵן אִם קֻמְצָן בְּיַד שְׂמָלָה פְּסוּל.

כֵּן בְּתִירָא אִמָּר, אֵין הַמִּנְחָה נִפְסָלוֹת בִּכְךָ, אֲלֵא יַחֲזִיר אֶת הַקּוּמֵץ לְכִלֵּי וְיַחֲזִיר וְקֻמְצָן בְּיָמִין.

אִם קֻמְצָן וְעָלָה כִּדּוּ עִם הַקּוּמֵץ צָרִיךְ (אֲבָן, אוֹ נִרְגֵּר מֵלֵא אוֹ קוֹדֶשׁ שֶׁל לְבוּנָה הַנִּתְּנָה עַל הַמִּנְחָה, פְּסוּל – קְמִיצָתוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאִמָּרֵי חֲכָמִים, הַקּוּמֵץ הֵיכָא וְהַחֲסֵר פְּסוּל. שִׁיעוֹר הַקּוּמֵץ הוּא מֵלֵא קוּמוּצָה שֶׁל הַכֹּהֵן, וְאִם קֻמְצָן פְּחוֹת מִשִּׁיעוֹר אוֹ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ הַקְמִיצָה פְּסוּלָה, וְכִשְׁהִתְעַרַּב בְּקוּמֵץ דָּבָר אַחֵר מִלְבַּד הַקֻּמֵץ הִרִי נִחְסֵר מִשִּׁיעוֹר הַקּוּמֵץ כִּגְדֵר דָּבָר זֶה.

וְאֵיחָהּ הַקּוּמֵץ הֵיכָא שְׁפִסְלוֹ, שֶׁקֻּמְצוֹ מִבְּרִיךְ – מֵלֵא וּגְדוּשׁ. וְהַקּוּמֵץ הַחֲסֵר, שֶׁקֻּמְצוֹ בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוֹתָיו בִּלְבַד, וְלֹא כּוֹפֵף אֶת הָאֲצִבְעוֹת עַל כֶּף הַיָּד, אֲלֵא קֻמְצָן עַל יְדֵי שְׁקִיפָל אֶת אֲצִבְעוֹתָיו.

גמרא

שְׁוֹאֵל הַגְמָרָא: לָמָּה לִי לְמִיתָנָא אֶחָד מִנְחָת חוּמָא וְאֶחָד כֹּל הַמִּנְחוֹת, לִיתֵּי 'כֹּל הַמִּנְחוֹת שֶׁקֻּמְצָן זֶר וְאֵוֹנִן וְכוּ' פְּסוּל' וְתוֹ לֵא. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: לְשִׁטַּת רַבִּי שֶׁמֻּעָז אֵיצְמִירְיָה לֹמַר שֶׁגַּם בְּמִנְחָת חוּטָא נִוְהָגִים פְּסוּלִים אֲלוֹ. דִּתְנִינָא, אִמָּר רַבִּי שֶׁמֻּעָז, בְּרִיךְ הוּא שֶׁתֵּאֱמַר מִנְחָת חוּטָא מְעוּנָה שֶׁמֻּן וְלְבוּנָה כְּשֶׁאֵר מִנְחוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָמַר חוּטָא נִשְׁכָּר לְחִסּוּךְ אֶת דְּמִיתוּתָהּ. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָה מְעוּנָה שְׁמֵן וְלְבוּנָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָמַר קְרִבְנָה שֶׁל הוֹתֵר מִהוֹדֵר.

וְכִמּוֹ כֵּן בְּרִיךְ הוּא שֶׁתֵּאֱמַר חֲסִמָּה חֲלָב מְעוּנָה נִסְכִּים כְּשֶׁאֵר קְרִבְנוֹת,

מִה לְכִלְיָאִים בְּבִגְדֵי כְּהוֹנָה שֶׁכָּל מִצְוָתוֹ בְּכָךְ, שֶׁהִי כְּשִׁרִים רַק כְּשֶׁעֲשׂוּיִים מִצְמֹר וּפְשָׁטִים יַחֲדוּ, וְאֵין לְהוֹכִיחַ מִמָּה לְשֹׂאֵר אִסּוּרֵי הַדִּיּוֹט שִׁדְיָה מוֹתֵרִים לְגַבּוּהָ.

רַב שִׁישָׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי אָמַר בְּבִיאוֹר דְּבִרֵּי הִבְרִייתָא הַמַּצְרִיכָה דְּרִשָׁה לְפִסְלוֹ טְרִיפָה לְמוֹזָבָה, מִשּׁוֹם דָּאִיבָא לְמִירָא שֶׁאִמָּנָם מִדְּבַר אֶחָד בִּלְבַד אִי אֲפֻשֶׁר לְהוֹכִיחַ שִׁיתְכֵּן לְהַתִּיר טְרִיפָה לְמוֹזָבָה, אֲךָ לִיְהִי דִּינָא וְתִיתִי – יַחֲזוּר דִּין זֶה וְיִלְמַד בְּדֶרֶךְ 'מִה הֵצֵד' הַמְשׁוּתָף מִשְׁנֵי דְבָרִים. שֶׁכֵּן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִמְלִיקָה שֶׁכָּל וְדָם שֶׁאִפִּילוֹ שֶׁהִיא אִסּוּרָה לְהַדִּיּוֹט הִיא מוֹתֵרֶת לְגַבּוּהָ. וְאִם תִּפְרוֹךְ 'מִה לְמִלִּיקָה שֶׁכָּן קְדוּשָׁתָהּ אִוְסְרָתָהּ' יֵשׁ לְהַשִּׁיב חֲלָב וְדָם יוֹכִיחֻ, שֶׁאִפִּילוֹ שֶׁלֹּא הִתְמַעֲשָׂה שֶׁמִּקְדָּשׁ אוֹתָם לְגַבּוּהָ אוֹסֵר אוֹתָם לְהַדִּיּוֹט, מִכָּל מְקוֹם הֵם מוֹתֵרִים לְגַבּוּהָ. וְאִם תִּפְרוֹךְ מִה לְחֲלָב וְדָם שֶׁכָּן בָּאִים מִכָּלֵל בַּהֲמָה שֶׁל הֵיכָא, יֵשׁ לְהַשִּׁיב מִלִּיקָה תּוֹכִיחַ שֶׁאִפִּילוֹ שֶׁהֵעוֹף שֶׁנִּמְלַק אִסּוּר כּוֹלוֹ לְהַדִּיּוֹט, מִכָּל מְקוֹם הוּא מוֹתֵר לְגַבּוּהָ. וְחֹזֵר הֵינִי – וְשׁוֹב חוֹזֵר הַפִּינִי מִמְלִיקָה וְשׁוֹב יֵשׁ לְהַשִּׁיב חֲלָב וְדָם יוֹכִיחֻ, וְחֹזֵר חֲלִילָה. לֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה וְלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה – אֵין תְּכוֹנָתוֹ שֶׁל זֶה כְּתוּבָתוֹ שֶׁל זֶה, וּמִכָּל מְקוֹם הֵצֵד הַשְּׁנִי שֶׁבֶּן שָׁבָן שֶׁהֵם אִסּוּרֵי הַלִּיּוֹט וּמוֹתֵרִין לְגַבּוּהָ. וְאִם כֵּן אֵף אֲנִי אֲבִיא טְרִפָה, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא אִסּוּרָה לְהַדִּיּוֹט תֵּאֱמַר מוֹתֵרֶת לְגַבּוּהָ.

פּוֹרְכַת הַגְמָרָא: מִה לְהַצִּד הַשְּׁנִי שֶׁבֶּן שָׁבָן וּבְמִלִּיקָה וְחֲלָב וְדָם שֶׁכָּן כָּל מִצְוָתָהּ שֶׁל עֲבוֹדָתָם הִיא בְּכָךְ, וְאֲפֻשֶׁר לְקִימָהּ רַק בְּדָבָר שֶׁהוּא אִסּוּר בְּהַדִּיּוֹט, מִה שֶׁאֵין כֵּן טְרִיפָה.

אֵלֵא אָמַר רַב אִידִי, אֵין לְפִסְלוֹ טְרִיפָה בְּקַל וְחוּמָר, מִשּׁוֹם דָּאִיבָא לְמִירָא מַעֲרָא דִּינָא פֶּרָא – שֶׁקַל וְחוּמָר זֶה מוֹפְרָךְ מַעֲיָקָרָה, שֶׁכֵּן מִהֵיכָא קָא מִיתִית לָהּ – מִנֵּין בֵּאת לְדוֹרְשָׁהּ, מִכָּעַל מוֹם, מִה לְכַעַל מוֹם שֶׁכָּן עֲשָׂה כּוֹ הַכְּתוּב אֶת דִּין הַכְּהֹנִים הַמְּקִרְבִּין בְּרִיךְ הַקְרִבּוֹת הַקְרִיבִין, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁקֻּרְבֵּן בַּעַל מוֹם פְּסוּל כֵּךְ כְּדוּ בַּעַל מוֹם פְּסוּל לְעַבְדוּתָהּ. אֲבָל טְרִיפָה שֶׁאֵינָה פְּסוּלָה בְּכָהֵן יִתְכַּן שֶׁאֵף אֵינָה פְּסוּלָה אֶת הַבְּהֵמָה.

אִמָּר לִי רַב אֲמָא כְּמָא לְרַב אִשִּׁי, יוֹצֵא דוֹפֵן יוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא עֲשָׂה בּוֹ מִקְרִיבִין בְּקִרְבָּיו, שֶׁכֵּן רַק בְּקִרְבֵּן נֶאֱמַר פְּסוּל זֶה וְלֹא בְּכָהֵן הַמְּקִרְבִּים, וְהוּא מוֹתֵר לְהַדִּיּוֹט לְאֲכִילָה וְאִסּוּר בַּהֲקִרְבָה לְגַבּוּהָ, וְאִם כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ בְּקַל וְחוּמָר עַל טְרִיפָה הַאִסּוּרָה לְהַדִּיּוֹט שֶׁכֵּן שֶׁהִיא אִסּוּרָה לְגַבּוּהָ. וְאִם תִּפְרוֹךְ מִה לִיּוֹצֵא דוֹפֵן שֶׁכָּן אֵינִי קְדוּשָׁה בְּכִבּוּדָהּ, מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּטְרִיפָה שֶׁקְדוּשָׁה בְּכִבּוּדָהּ, יֵשׁ לְהַשִּׁיב בְּעַל מוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁאִפִּילוֹ שֶׁנּוֹהֵג בּוֹ דִּין בְּכּוֹרָה וְנִיתֵן לְכַהֲנִים מִכָּל מְקוֹם אִסּוּר לְמוֹזָבָה. וְאִם תִּפְרוֹךְ, מִה לְכַעַל מוֹם שֶׁכָּן עֲשָׂה בּוֹ מִקְרִיבִין בְּקִרְבָּיו, יֵשׁ לְהַשִּׁיב יוֹצֵא דוֹפֵן יוֹכִיחַ. וְחֹזֵר הִינִי, לֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה וְלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה, וּמִכָּל מְקוֹם הֵצֵד הַשְּׁנִי שֶׁבֶּן שָׁבָן שֶׁהֵם מוֹתֵרִים לְהַדִּיּוֹט וְאִסּוּרִים לְגַבּוּהָ. וְאִם כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמָּה שֶׁכָּל שֶׁכָּן טְרִיפָה שֶׁאִסּוּרָה לְהַדִּיּוֹט תֵּאֱמַר אִסּוּרָה גַּם לְגַבּוּהָ.

הִשְׁבִּיר רַב אִשִּׁי: הֲלֹא יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מִה לְהַצִּד הַשְּׁנִי שֶׁבֶּן שָׁבָן וּבְכָל מוֹם יוֹצֵא דוֹפֵן שֶׁכָּן לֹא הוֹתֵרֵי מִכָּלֵל בְּשׁוֹם מְקוֹם, וְכִי תֵּאֲמַר גַּם בְּמִירְיָה שֶׁהוֹתֵרָה מִכָּלֵלָה בְּעוֹף קִדְשִׁים שֶׁדִּינוּ בְּמִלִּיקָה שֶׁגַּם הִיא אִסּוּרָה לְמוֹזָבָה.

אִמָּר לִי רַב אֲמָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אִשִּׁי, טְרִיפָה שֶׁהוֹתֵרָה מִכָּלֵלָה מֵאִי הִיא, וְהִיכֵן מֻצְנָה בָּהּ שְׁנִיתָר אִסּוּרָה. אִילִּימָא שְׁהוֹתֵרָה בְּמִלִּיקָה דְּעוֹלָת הָעוֹף לְגַבּוּהָ, הֲלֹא בְּעַל מוֹם נִמִּי בְּעוֹפּוֹת אֲשֶׁתִּירֵי אֲשֶׁתִּירֵי (וְהוֹתֵר) מִכָּלֵל אִסּוּרוֹ לְגַבּוּהָ בְּעוֹפּוֹת. שֶׁכֵּן יֵשׁ דִּין תַּמּוֹת וְזִבְחֵי רַק בְּבִהֶמָּה, שֶׁאֵינָה כְּשִׁירָה לְמוֹזָבָה אֲלֵא כְּשֶׁאֵין בָּהּ מוֹם, וְיֵשׁ קְרִבְנוֹת בַּהֲמָה שֶׁאֵינָם בָּאִים אֲלֵא מוֹזְכָּרִים, וְאִוֹלָם אֵין דִּין תַּמּוֹת וְזִבְחֵי בְּעוֹפּוֹת, וְגַם עוֹף בַּעַל מוֹם וְנִקְבָה כְּשִׁרִים לְהַקְרִיבָה. אֲלֵא וְדֹא כּוֹנֵתֵךְ מִלִּיקָה דְּחִמָּת הָעוֹף, שְׁהוֹתֵרָה מִכָּלֵל אִסּוּר טְרִיפָה וְנִאֲכָלֵת לְכַהֲנִים, וְעַל כֵּן אִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹדָה מִבֶּעַל מוֹם יוֹצֵא דוֹפֵן, שֶׁכֵּן לֹא מֻצְנָה בָּהֶם שְׁהוֹתֵרֵי מִכָּלֵלֵם לְעֵינֵי אֲכִילָת כְּהֹנִים, שֶׁהִי מַעֲלוֹם לֹא נֶאֱסָר בִּאֲכִילָה. אֲךָ גַּם זֶה אֵינָה פִּירְכָּא, שֶׁהִי הַכְּהֹנִים מְשִׁילָתָן לְגַבּוּהָ קָא וְכֵן בִּאֲכִילָתָם שֶׁהִיא בַּהֲקִרְבָה לְגַבּוּהָ, וְכִשְׁאֲכִילִים בַּעַל מוֹם בְּחִטָּאת הָעוֹף נִיתֵר בִּאֲכִילָתָם אִסּוּר מוֹם לְגַבּוּהָ. וְאִם כֵּן שׁוֹב אֵין לְפָרוֹךְ מִה לְטְרִיפָה שֶׁהוֹתֵרָה מִכָּלֵלָה בְּמִלִּיקָה, שֶׁהִי גַּם אִסּוּר מוֹם הוֹתֵר מִכָּלֵל בִּאֲכִילָת כְּהֹנִים בְּחִטָּאת הָעוֹף.

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא רש"י

כלאים לגבוה – אבנטו של כון. מצותו בכך – גזירת הכתוב שלא יתאבס אלאל של כלאים, דכתיב (שמות לט): "תכלת וארגמן וגו", ואמרין בימנות (ד, ב.) מדרש כינתא תכלת עמרא. רב שישא בריה דרב אידי אמר – להכי איצטרך קרא, משום דאיכא למימור: ניהדר דינא ונייתיה בנה העז טריפה מותרת לגבוה. מקריבין בקריבין – דמוס פסול בבון כמו בובא. אבל טריפה לא פסיל בבכנים, דחנן

בבכורות בפרק "מומין אלד" (מה, ב.) ואלו כשרין באדם ופסולי בבהמה, אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן. להכי איצטרך קרא. אמר ליה רב אחא (סבא) לרב אשי – ואכתי למה לי קרא? הא איכא למימור. יוצא דופן יוכיח – שכן יוצא דופן כשר לעבודה, וקרין יוצא דופן פסול, דאמרין בתורת בכנים: "כי יולד" – פרט ליוצא דופן. מה יוצא דופן שאינו קדוש בבכורה – ד"פטר רחם" כתיב (שמות יג), תאמר בטריפה שקדשה בבכורה אם נולד עם טריפתו הלכך איצטרך קרא. בעל מוס יוכיח – שקדש בבכורה ואסור לגבוה, אף אני אביא טריפה, ולמה לי קרא? העז השוה בו – ולמה לי קרא? מליקה – טריפה היא לבתחילה, דחורף שדרה ומפרקת, דאמרין בפרק קמא דטריפות (חולין ב, ב.) והותרה למה מכלל אסורה להדיט אשתורי, אף אני אביא טריפה (ולמה לי קרא). מליקה דחטאת העוף לבהנים – ובבעל מוס יוצא דופן לא אשכחן היתר לבכנים מכלל אסור, דאין בהן שום אסור לגבי בכנים. משולחן גבוה הוא דכיו – וגבי גבוה אשכחן בבעל מוס בעופות היתר מכלל אסור, וליכא מה להעד בו, ולמה לי קרא? בעל מוס מומין ניכר – שאין מומן פסול אלא בגלוי, דאמרין בבכורות בפרק "על אלו מומין" (לו, א). ויוצא דופן מומן ניכר, דאית ליה קלא והכל יודעים. טריפה יש שאין מומן ניכר – כגון בבני מעיים. שלא היתה לה שעת הכושר – דנטרפה בהווא קרא. דכתיב ביה: "מן הדגאן מן המאמין" ממשקה ישראל, ואמרין בפרק "אלו עוברין" במסכת פסחים (מה, א.) "מן המאמין" – מן המותר שתי מאות שנשתיירו בבור, מכאן לערלה שבטלה במאמין. כל אשר יעבור תחת השבט – פרט לטריפה שאינה עוברת, משום דאין לה חיות לא חשיב לה עוברת. והאי קרא כתיב במעשר וגמרין שאר קרבנות מנייה בנדר שוה, נאמר כאן "תחת אמו" ונאמר להלן "תחת השבט" בו בפרק תשיעי בבכורות (נו, א.) משנה זו ואין – וכל הני מפרש בובכים (טו, ב.) מקראי דעבודתן פסולה, ואוחרתן בסנהדרין בסוף "אלו הן הנשרפין" (פג, א.) ערל – כהן ערל, שמתו אחרי חטאת מילה, יושב – "לעמוד לשרת" כתיב. על גבי כלים או על גבי כהמה או רגל חבירו – בובכים (כד, א.) מפרש: דבעינן שלא יתאבס חוצץ בין רגליו לבין הרצפה, שמאל – מפרש בגמרא מנלן דפסול: בן בתירה – אבולדו פליג, אור ואותו וכל הך. ערל בידו צרור – נמצא קומץ חסר קומץ הצרור, וכן מלח או לבונה. מבוזין – גרש. לישנא אחרינא: שנראה קמח חוצץ בין ראשי אצבעותיו לפס ידו. בראשי אצבעותיו – מעט, שלא פשטו על פס כל היד. גמרא שלא יתאבס קרבנו מהדר – שלא תהא המנחה נאה. תפאת חלב – (היינו חלב) היינו סתם חטאת. חטאת אינה טעונה נסכים בפרק שתי מדות (מנחות ז, ב.)

א
ליתני: כל המנחות שקמץין דין ואונן? –
ולבונה, שלא יתאבס חטאת גשף, ומפני

מה לכלאים שכן מצותו בכך – ואף על גב דאפשר לקיים בטלית של צמר, מכל מקום בסדין של פשתן שחייב בציצית לא אפשר לקיים בכך. ואם תאמר, ולמא: גיד הנשה במחזיר יוכיח, דאין מצותו בכך ושירי לגבוה, כדאמר בריש "גיד הנשה" (חולין ב, ב.) וכי תימא מה לגיד הנשה שכן מחזיר – הך יוכיחו ויש לומר: כיון דאין לו היתר אלא על ידי חיבור, לא שייך למיעבד מנייה "יוכיח".

בעל מוס נמי הותר בעופות – ונראה לי דהשתא נמי למילף ממוחוס אבר ויוצא דופן, ולבסוף נמצא שכן מומן ניכר, אחי שלפי שכן מומן ניכר – ואין לומר דמחוסר זמן ואותו ואת בנו ומוקצה ונעבד ורובע ואתנן ומחיר יוכיחו, וכל הני יש להם קול, יותר מטרפה בבני מעיים שאין יודע כלל, הכי חייב דחשיב יוצא דופן מומן ניכר משום דיש לו קול, ומחיה דשריא להדיט אסורה לגבוה אין ללמוד טריפה, דמה לחיה שכן אין במיניה לגבוה, ושכן מומה ניכר. דומיא דערלה וכלאי הכרם – ואם תאמר: וזה אמרין פרק "כל שעה" (פסחים כה, א.) וביב'ל הבשר" (חולין קטז, א.) זאת אומרת כלאי הכרם עיקרן נאסר, והואיל והיתה להם שעת הכושר קודם השרשהו ויש לומר: דהכי בהאי קרא איירי בענבים שעושין כהם יין לנסכים, כדדרשין (פסחים מה, א.) "מן המאמין" – ממוחוס שתי מאות שנשתיירו בבור, הנהו לא היתה להם שעת הכושר, דדוקא דחצין שנועז הוא שהיתה לו שעת הכושר קודם השרשה, ומן החצין אין עושין נסכים. ואם תאמר: אותם ענבים עצמן היתה להם שעת הכושר קודם שהוסיפו מאמין! ויש לומר: דמה שנתוסף באיסור אחר שנעשה כלאים שגול אחרי כן – לא היה לו מעולם (אחרי כן) שעת הכושר. והאי דמיתסר אף מה שגול קודם לכן – לפי שאי אפשר להבדיל זה מזה להפריש תעורבותם.

כתב רחמנא כל אשר יעבור – אף על גב דמוחב דהכיב שהיתה לו שעת הכושר לא ילפינן מ"משקה ישראל", אפילו הכי מייית ליה בכל דוכתא בפרק "כל האסורין" (תמורה כט, א.) גבי נעבד, משום דעל ידי חלתא קריא מסקנן דאין לחלק.

שקמץין זו אונן בו – והוא הדין שתי יין ופטריו ראש במיניה ומחיל עבודה, כדאמרין בפרק "אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פג, ב.) ותנא ושיירי. בן בתירה אמר חזור וקמץין בימין – למאי דמוחב בגמרא דהוא הדין אבולדו פסולי דלעיל, יש לתמוה דלא עריב פסול שמאל בהדי פסולי דלעיל ויש לומר: משום דסלקא דעתך דשמאל כיון דאית ליה הכושר איהו הכיפורים – קבוע עבודה, ולא תועיל בה חזרה. חסר שקמצו בראשי אצבעותיו – אגב דמפרש יתר – חזר ומפרש חסר כיוצא בו, אף על גב דצורור וגריר וקורט משום חסר הוא. שלא

דומיא דאבולדו פסולי, ויש לומר: דאין להם שעת הכושר קודם השרשהו ויש לומר: דהכי בהאי קרא איירי בענבים שעושין כהם יין לנסכים, כדדרשין (פסחים מה, א.) "מן המאמין" – ממוחוס שתי מאות שנשתיירו בבור, הנהו לא היתה להם שעת הכושר, דדוקא דחצין שנועז הוא שהיתה לו שעת הכושר קודם השרשה, ומן החצין אין עושין נסכים. ואם תאמר: אותם ענבים עצמן היתה להם שעת הכושר קודם שהוסיפו מאמין! ויש לומר: דמה שנתוסף באיסור אחר שנעשה כלאים שגול אחרי כן – לא היה לו מעולם (אחרי כן) שעת הכושר. והאי דמיתסר אף מה שגול קודם לכן – לפי שאי אפשר להבדיל זה מזה להפריש תעורבותם.

שלא

שלא היא חוטא נשכר – תימה: במה נשכר? והלא בין אין עמו נסכים בן אין עמו נסכים דוי בסלע, ותנן לקמן בפרק בתרא (ק, ב): "הרי עלי שור" – יביא הוא ונסכיו במנה, "בכש" – יביא הוא ונסכיו בסלע. ובחטאת של טומאת מקדש נמי בסלע, אף על פי שאין עמה נסכים! ולאו פירכא הוא. **הואיל** ואוקמינן רישא דלא כרבי שמעון – תימה: לרב

אשי דריש פירקא, דאחאי כרבי שמעון, מאי איכא למימר? "יביא מתוך ביתו וימלאנו" – סולת עשרון, דקסבר: קדושת כלי קבעה לשם מנחה, דשבו אין מוסיפין עליה ומיפסלא בחסרון, כדאמרין בהאי פירקא (ט, ב): "מן המנחה" – פרט לשחורה, כך פירש בקונטרס. וקשה: דהא רבי שמעון בן לקיש איתותב לקמן, דאמר: מנחה שחורה קודם קמיצה – לא יביא מתוך ביתו וימלאנו! ועוד קשה: למה לי קרא לקמן בן בתירא "וקמץ משם" ויחזור ויקמץ, מנא תיתי לן דקדושת כלי קבעה? ונראה לפרש: דכולהו [סבירא ליה] כרבי יוחנן דקדושת כלי לא קבעה, אלא בקמיצת פסולים פליגי אי קבעה אי לא קבעה, ומצי למימר דהכי רוצה לומר פירוש הקונטרס. **שאני** פרה דקדשי בדר הבית היא – משמע דליכא מאן דפליג. ובפרק קמא דחולין (יא, א) ובפרק קמא דשבועות (יא, ב) פירשתי. וכי תימא מבמה לא ילפינן – פירש בקונטרס: קודם שנבדל אחרן. משמע שרצה לומר דלאחר אחרן לא הותר זר בממה. ואי אפשר לומר כן, כדמוכח בפרק בתרא דובחין (קח, א) דררשי: "איש" (איש) להכשיר את הור, והיינו בפרק שנבדל אחרן. ועוד מצינו (שמואל א יג) שאול ושמואל שהקריבו בבמה. **שהרי** יוצא כשר בבמה – ואם תאמר: והרי יוצא דם כשר בבמה, ותנן בפרק "המזבח מקדש" (ובחין פה, א): ושיצא דמח תהיך לקלעים, לרבי יהודה אם עלתה תרד! ויש לומר: דאברין ודאי ירדו, אבל הדם אינו מתקנא במחולל המזבח. **אלא** טעמא דאשמועינן – בשום מקום לא פריך בענין זה דקשיא ליה הכא, אמאי איצטרך ליה לרב לאשמועינן הא דהניא בברייתא. ושמוא שגורה היתה בפי כל.

ממקום שרגלי חור עמודות – לקמן בפירקין מפרש: אצטרך, סלקא דעתך אמינא. והואיל וכתבי "והגישא וקמץ", מה הגשח בפרן מערבית דרומית אף קמיצה כו. ובקונטרס לא פירש כן. **ובכיון** דקרא סתמא כתיב מה לי שמואל כו – ואם תאמר: בפרק "המזבח מקדש" (ובחין פה, א): דתנן: שקיבלו פסולין חורקו את דמן שאם עלה לא ירד, ומוקמינן לה בפסולין דחור לעבודת צבור, ומרבי לה (הכא) מ"זאת התורה" ואמאי לא פריך בכיון דקרא סתמא מה לי חור ומה לי לא חור? ויש לומר: משום דדרשינן "זאת היא העולה" – הרי אלו מיעוטינן.

ויקמץ ב'מין' תלמוד לומר: "ויקמץ משם" – ממקום שקמץ כפר; וכוון דקרא סתמא כתיב בה, מה לי שמואל ומה לי שאר הפסולין? אלא הא קמשמע לן רב: קמץ – ואפילו קידש, ולאפוקי מהני תנאי, דתנאי, רבי יוסי בן יוסי בן יאסיין ורבי יהודה הנחתום אמרו: במה דברים אמורים – שקמץ ולא קידש, אבל קידש – פסל. ואיכא דאמרי: קמץ – אין, קידש – לא; כמאן? כהני תנאי, ולאפוקי מתנא קמא. מתקיף לה רב נחמן: מאי קא סברי הני תנאי? אי קמיצת פסולין עבודה היא – אף על גב דלא עבדי ליה מתן פליו אי קמיצת פסולין לאו עבודה היא, כי עבד לה מתן פליו מאי הוה? הדר אמר רב נחמן: לעולם עבודה היא, ולא נמרה עבודתה עד דעבדי לה מתן פליו – אי הכי, אפילו לא קידש,

אי הכי – במסכת זבחים (טו, ב) קתני: כל הזבחים שקיבל דמן זר ואונן וכל הני דמתניתין – ליתני נמי כי מתניתין: אחד חטאת חלב ואחד כל הזבחים כו! בולחו משמע – ולא פליג רבי שמעון. אצטרך – אף על גב דבבבא הכי נמי הויא מנחת חוטא בבבא, ולא פליג רבי שמעון – אפילו הכי אצטרך למיתנייה, דמהו דתימא: מדרישא דקתני דשלא לשמה לא עלו לשם חובה, אוקמינא בריש פירקין (מנחות ב, ב) לרבא ולרבא מתניתין דלא כרבי שמעון, סיפא נמי דרבא מנחת חטאת שקמץ זר כו! ולא כרבי שמעון, דמדפליג ברישא פליג נמי בסיפא, ואמר במנחת חוטא דכי היכי דאין קרבנו מהוה, כי קמץ לה פסולין כשרה. קא משמע לן – משנה תיורה "אחד מנחת חוטא" דלא אצטרך למתניה אלא לרבי שמעון, דרבי שמעון נמי מודה בסיפא. לא יביא מתוך ביתו וימלאנו – סולת לעשרון. דקסבר: קדושת כלי קבעה לשם מנחה, דשבו אין מוסיפין עליה, ומיפסלא בחסרון, כדאמרין בהאי פירקין (מנחות ט, ב): "מן המנחה" – פרט לשחורה. **יביא** מתוך ביתו – דקסבר: קמיצה קבעה, והא לא קמץ בהו. וכהאי גוונא פליגי אמוראי לקמן בשמעתין (שם ט, א). ופאי שניא שמואל – כלומר, ואמאי! הוה אמאי דבשאר פסולין לא מכשיר לאהדורי אלא בשמואל? ביום הכפורים – נטל את המנחה בימיו ואת הדף בשמואל. בשחיטה – כדאמרין לקמן בפרק שלשי מנחות (יט, א): "הקריבו בני אחרן את הדם" – מקבלה ואלא חיה מצוה בחונה, למי על השחיטה בכשרה כו. ואמר רב עול – היינו טעמא דפסולה, דכתיב בה אלעזר וכתבי בה "חוקה", ו"חוקה" עיובא. **שאני** פרה – דטעמא דשחיטה פסולה בור – לאו דעבודה היא, דהא קדשי בדר הבית דלא שייכא בהו עבודה. אלא גזירת הכתוב היא דור פסול בה. ולאו כל דכן הוה – בקדשי בדר הבית חשובה עבודה, בקדשי מזבח לא כל שכן? ואפילו הכי זר כשר בשחיטת קדשים, אלמא אשכחן הכשר בעבודה. וגבי קמיצה נמי אית ליה תקנתא בחורה לבן בתירא. ולמה לי דרבי? אמר רב שישא – לעולם לאו עבודה, והאי דבעיא כהן גבי פרה אדומה, גזירת הכתוב היא, מידי דהוה (ואמרינן) נגעים. ונילף מבמה – כלומר, דרב למה לי? מאי שניא שמואל דמכשיר בן בתירא בחורה – דאית ליה הכשר ביום הכפורים, זר נמי אנא ידענא דמכשר נמי בן בתירא, דהא אית ליה הכשר בבמה קודם שנתקדש אחרן, שהעבודה בכורותו וכי תימא מבמה לא ילפינן – דערינן לא נבדל אחרן, ותנאי מניין ליצא מאימורי חטאת ועולה וקלעים, שאף על פי שהוא פסול, כדאמרין ב"ביצה צולק" (פסחים פב, א) מידן לא הובא את דמה, אם עלה – לא ירד? שהרי יוצא כשר בבמה – שלא היו שם קלעים. תנא אהא תורת העולה סמך – כדאמר במסכת זבחים בפרק "יוצא דופן" (מ, ב): תורה אחת לכל העולין שאם עלו לא ירדו. והאי דנקט במה – קצת סמכא בעלמא היא, אבל עיקר טעמא מהתם לית, וקמץ משם – מלא מוקצו. רשיה דקרא כתיב (ויקרא ב): "הביאה אל בני אחרן הכהנים, וקמץ משם" משמע: ממקום שרגלי חור עומדים שם קמץ, והיינו ממקום דרישת רגלי ישראל אחת עשרה אמה, ובמזרח הם. וקא

משמע לן דלא בעינן קמיצה בצפון כשאר קדשים, אלא כל העורה כשרה לקמץ. סתמא כתיב – "וקמץ משם" – ממקום שקמץ כבר והחזירו קומצה משום פסלות, (אחר) ואחר פסול שמואל ואחר פסול זרת במשמעו אלא קא משמע לן רב דבקימין ואפילו קידש – קמץ במתן כלי, מכשיר בן בתירא. דאי לאו דקדוש מיירי רב, לא הוה משמע לן מידי. במה דברים אמורים – דבן בתירא מכשיר בחורה. מתנא קמא – דפליג בברייתא אדרבי יוסי בן יאסיין ורבי יהודה הנחתום. אי קמיצת פסולין עבודה היא – לפסול אפילו לא נתן קמץ בבלי – לא תתקן בחורה. ואי לאו עבודה היא – דלא חשיב, הואיל ובפסולין נעשית, כי עבד מתן כלי נמי לא חשיב ואפשר בחורה

מנחות דף ו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קצג

כדי שלא יהא חוטא נשכר להקל עליו יותר מבשאר מנחות ולחטוך
 לו את דמי הנסכים, ומפני מה אינה מעונה נסכים, כדי שלא יהא
 קרננו מהודר.
 מסיקה הגמרא את תשובתה: אילו היתה המשנה שונה בסתם 'כל
 המנחות' פלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי שמעון בקרבנות
 חוטא שרצון התורה הוא שלא יהא קרננו של החוטא מהודר, על
 כן כי קמצי לה פסולין נמי תתבשר, ורק שאר מנחות נפסלות על
 ידי קמיצת פסולים. קא משמע לן – על כן הוצרכה המשנה
 להשמיענו, שבין מנחת חוטא ובין שאר המנחות שנקמצו על ידי
 פסולים נפסלות.
 מקשה הגמרא: אי הכי הָתָם נמי ליתני אם כן גם במשנה בובחים
 (טו) המפריטת את הפסולים לקבלת דם זבחים, היה לה להוסיף
 'אחד חטאת חלב ואחד כל הזבחים שקבלו דמן ור ואונן וכו'
 פסולים, וליטא שרבי שמעון אצטריך להשמיענו שגם קרבן חוטא
 נפסל על ידי קבלת פסולים ואפילו שרצון התורה שלא יהיה
 מהודר, ומדוע שנתה בסתם 'כל הזבחים' ותו לא. אלקא – אלא
 מוכח משם, דבין דתנא ליה 'כל הזבחים' ולא קתני 'חוי' מחטאת
 חלב, בולחיה זבחים בלא יוצא מן הכלל משמע, ואין צורך לפרש
 שהוא הדין לחטאת, ואם כן הָתָם נמי בין דתנא 'כל המנחות' ולא
 קתני 'חוי' ממנחת חוטא, בולחיה מנחות במשמע, ולמה הוצרכה
 המשנה לפרש שהוא הדין למנחת חוטא.
 מתרצת הגמרא: אצטריך המשנה להוסיף 'אחד מנחת חוטא',
 אפילו ש'כל המנחות' כולל גם מנחת חוטא. שכן פלקא דעתך
 אמינא, הואיל ואוקימנא לרישא – מאחר שהעמדנו את המשנה
 הקודמת הסוברת שפסול שלא לשמה נאמר גם במנחות דלא
 בשית רבי שמעון הסובר שפסול זה נאמר רק בובחים כמבואר
 לעיל (ב), אם כן מסתבר שהסיפא (ומשנתינו) נמי סוברת דלא
 בשית רבי שמעון הסובר שרצון התורה הוא שלא יהיה קרבן
 החוטא מהודר, ולשיתו והיה מנחת חוטא כשירה גם על ידי
 פסולים. קא משמע לן שגם לשית רבי שמעון מנחת חוטא
 שנקמצה על ידי פסולים פסולה.
 הגמרא דנה האם מועילה החזרת הקומץ לכלי לאחר קמיצה
 פסולה: אמר רב, ור שמעון את המנחה, יחזיר את הקומץ לכלי
 המנחה, ואחר כך יחזור כהן כשר ויקמץ, ובכך תחזור המנחה
 להכשרה.
 מקשה הגמרא: והא אנון פסול תנן – והרי שינוי במשנתנו שפסול
 שקמץ את מנחה פסלה אותה, ומשמע למשון זו שהמנחה פסולה
 לגמרי, ושוב אין לה תקנה.
 מתרצת הגמרא: מאי פסול, פסל את המנחה עד שיחזיר אליה את
 הקומץ, אך לאחר מכן היא חוזרת להכשרה.
 דוחה הגמרא תירוצו זה: אי הכי היינו בן בתירא – אם אכן גם
 לדברי חכמים מועילה החזרת הקומץ לכלי, נמצא ששיתם היא
 כשית בן בתירא הסובר שאם קמץ בשמאל יחזיר את הקומץ
 ויחזור ויקמץ בימין, והרי מדברי המשנה משמע שכן בתירא בא
 לחלוק על חכמים.
 מתרצת הגמרא: אי דאיתיה ו-אם ישנו לקומץ בעיניה ועדיין הוא
 קיים לא פליגי רבנן עליה דבן בתירא, ולדברי הכל אפשר להחזירו
 ולקמץ שוב, כי פליגי באופן דחפס קומץ זה וכבר איננו קיים.
 דרבנן סברי שאם נחסר מקמה המנחה לאחר שהתקדשה בבלי
 שרה, לא יביא קמח אחר מתוך ביתו וימלאנו לכלי להשלים את
 המנחה לשיעורה הראוי. שכן דורשת הברייתא להלן (טז) ממה
 שנאמר (ויקרא ב א) 'הנותרת מן המנחה', פרט למנחה חסרה שהיא
 פסולה. וסוברים חכמים שקידוש הכלי קובע את המנחה, ומאותה
 שעה שוב אי אפשר לשנותה ולצרף אליה סולת אחרת. לפיכך
 מנחה שנקמצה בפסול והקומץ כבר איננו בעין פסולה, שכן נחסר
 משיעורה כשיעור קומץ זה ואי אפשר להשלימו בקמח אחר. וכן
 בתירא סבר, אף לאחר שנחסר שיעור המנחה על ידי הקמיצה
 הפסולה, אפשר לתקנה על ידי שיביא קמח אחר מתוך ביתו
 וימלאנו לכלי כדי להשלים את המנחה לשיעורה הראוי. שכן

לשיתו הקמיצה קובעת את המנחה ולא קידוש הכלי, ועד
 הקמיצה עדיין אפשר להוסיף עליה. ומאחר שקמיצה פסולה
 נחשבת כמי שאינה, הרי זה כמו קורם הקמיצה, ועדיין אפשר
 להשלימה על ידי קמח אחר.
 דוחה הגמרא תירוצו זה: אי הכי מדוע אומרת המשנה בן בתירא
 אומר יחזיר ויחזור ויקמץ בימין, הרי כשאין הקומץ בעין שוב אי
 אפשר להחזירו לכלי, אלא אנון בתירא אומר יחזיר ויביא קמח אחר
 מתוך ביתו וימלאנו ויחזור ויקמץ בימין? מיעו ליה לתנא של
 המשנה לומר בביאור שיטת בן בתירא.
 הגמרא חוזרת בה מתירוצה הקודם, ומפרשת את דברי רב באופן
 אחר: כי קא אמר רב 'זר שקמץ יחזיר', לפי שיטת בן בתירא אמר
 כן, אך לשית חכמים אכן לא תועיל החזרת הקומץ לכלי.
 מקשה הגמרא: הלא פשיטא שלדעת בן בתירא מועילה החזרת
 הקומץ שנקמץ על ידי זה, כשם שהיא מועילה לקומץ בשמאל,
 ומדוע הוצרך רב להשמיענו דבר זה.
 מתרצת הגמרא: מהו דתיקא, עד כאן לא קא משכר בן בתירא את
 המנחה על ידי החזרת הקומץ אלא כשנקמצה בשמאל, משום
 שמצאנו הכשר בעבודת שמאל ביום הכיפורים, שכן הכהן הגדול
 שנכנס לקדוש הקדשים נוטל את מחתת הגחלים בימינו ואת כף
 הקטורת בשמאלו, אבל בקומץ שנקמץ בשאר פסולין לא תועיל
 החזרתו לכלי, משום שאין להם הכשר בשום מקום. קא משמע לן
 רב, שלדעת בן בתירא מועילה החזרת הקומץ בכל הפסולים, ולא
 רק בקמיצה בשמאל.
 שואלת הגמרא: מאי שנא מנחה שנקמצה בשמאל שלדעת בן
 בתירא אפשר להחזיר את הקומץ ולחזור ולקומצו משום דאשכחן
 ו-שמצאנו לה הכשרא בעבודת יום הכיפורים, הלא עבודת ור נמי
 אשכחן לה הכשרא בשחיטה, שכן שחיטה כשירה בזר. ואם כן
 מדוע הוצרך רב להשמיענו שגם בקמיצה זר אמר בן בתירא את
 דבריו.
 מתרצת הגמרא: שחיטה לאו עבודה היא, ועל כן היא כשירה בזר,
 אבל בעבודה לא מצאנו שום הכשר בזר, ועל כן יתכן שקמיצת זר
 פוסלת לגמרי את המנחה ואף החזרת הקומץ לא תועיל
 להכשירה.
 מקשה הגמרא על תירוצו זה: וכי שחיטה היא לא עבודה, והאמר
 רבי יודא אמר רב, שחיטת פרה אדומה כזר פסולה, ואמר רב עליה,
 שהיא פסולה משום ש'אלעזר' 'חוקה' בתיב בה. שכן נאמר (במדבר
 ט א) ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה
 וקטפת אותו לפניך, וכן נאמר בה (שם ט כא) 'הזייתה להם לחקת
 עולם, וכל מקום שנאמר בו 'חוקה' כל הפרטים שנאמרו בו
 מעבדים, ועל כן אין כשירה שחיטתה אלא על ידי כהן כאלעזר.
 ומאחר שמצינו שכהונה מעכבת בשחיטת פרה אדומה, מוכח
 ששחיטה היא עבודה.
 מתרצת הגמרא: שאני שחיטת פרה אדומה, שטעם פסול שחיטתה
 בזר אינו משום שהיא עבודה, דהרי קדשי כזר כזר תביא היא ואינה
 קדושה בקדושת מובת, ובין כך אין שייכת בה עבודת הקרבנות.
 אלא בהכרח גזירת הכתוב היא, שאפילו שאינה עבודה היא
 טעונה כהונה, ואם כן אין להוכיח ממנה לכל שחיטת קדשים
 שהיא עבודה.
 תמזה הגמרא על תירוצו זה: ואלא כל דבן ו-כל שכן הוא, הלא
 אם קדשי כזר תביא כמו פרה אדומה כזר ו-צריכים כהונה משום
 שנתנה התורה לשחיטתם דין עבודה אפילו שאין שייך בהם ענין
 עבודה, וכי יתכן לומר שקדשי מונח לא קעו כהונה ולא תיחשב
 שחיטתם כעבודה. ואם כן אין לומר ששחיטה כשירה בזר משום
 שאינה עבודה, אלא בהכרח הוא משום שהכשירה התורה עבודה
 זו גם בזר, ולפי זה שוב חוזרת הקושיא האמורה למקומה, הלא
 כמו שמצינו בשמאל שהכשירה תורה פסול זה בעבודת יום
 הכיפורים, כמו כן הכשירה תורה פסול זה בעבודת שחיטה.
 מתרצת הגמרא: אמר רב שישא בריה דרב אידי, לעולם שחיטה
 אינה עבודה, וגזירת הכתוב שנאמר ששחיטת פרה בזר שהיא

59 גבי קרקע, ונאמר שאין כלי שרת מקדש אלא כשהוא ביד הכהן
 60 ולא כשהוא מונח על גבי קרקע. אלא מכך שלא תירצו כן ששע
 61 מינה שקומצין מכלי שעל גבי קרקע.
 62 אמר ליה רבי זירא לרבי ירמיה: קא נענית בקציעא דאיבעיא לן – נוגע
 63 אתה בספק שהסתפקו בו חברינו האמוראים. דרבי אבימי תני
 64 – שנה) את מסכת מנחות פי – בבית מדרשו של רב חסדא,
 65 הגמרא מפסיקה באמצע דברי רב זירא ושאלת: וכי אבימי פי רב
 66 חסדא תני – ולמד? והאמר רב חסדא, קילפי מאבי מינא
 67 עילה דהא שמימא – הכאות טובות בלעתי – [ספגתי] מאבימי,
 68 שהיה מבזה אותי על קושייתי. ששינוי במשנה בערכי (כא), שום
 69 היתומים שלשים יום, שכשיורדים בית דין לנכסי יתומים כדי
 70 להגבות מהם את חוב אביהם, עליהם להכריז על הנכסים במשך
 71 שלשים יום שכל הרוצה לקנותם יבוא ויקנה אותם. ואמר אבימי,
 72 שלחלכה שום היתומים שלשים יום. והקשיתי לו, הלא שנינו
 73 שלשים יום. ותירץ לו, אם בא להקריז רצופין די לו בקלישים יום,
 74 אבל אם מכריזים רק בימי שני וחמישי של היםים שבית
 75 דין יושבים בהם, יש להכריז במשך שלשים יום כשבתוכם יש
 76 שמונה עשר ימי שני וחמישי של הכרזה. הרי לנו כי רב חסדא היה
 77 תלמידו של אבימי, ואין יתכן שלמד אבימי אצלו מסכת מנחות.
 78 מתרצת הגמרא: אבימי מסבכתא מנחות איתעקרא איתעקרא ליה
 79 – [נעקרה] ונשכחה ממנו, ואתא קמיה דרב חסדא לאדברוי נקמה
 80 – כדי שיזכירו את שמועתו.
 81 מקשה הגמרא: ולישאלה ליה וליתיה לנגיה – הלא היה לו לשלוח
 82 לרב חסדא שיבוא אצלו ויזכירו, ולמה בא אבימי לפניו. מתרצת
 83 הגמרא: סבר אבימי, הכי מסתעףא מילתא טפי – שבכך שיתייגע
 84 לבוא לפני רב חסדא יסתיע יותר הדבר בידו להזכיר בשמועתו,
 85 שכן אמר רב יצחק (מגילה ה) "יגעיני ומצאתי תאמינ".
 86 הגמרא חוזרת לדברי רב זירא בדן קמיצה בכלי שעל גבי קרקע:
 87 פגע ביה רב נחמן באבימי בשעת חזרתו מרב חסדא, ואמר ליה,
 88 ביצי קומצין, כלומר מדיכן קומצין את המנחה. אראנו אבימי על
 89 כלי המונח על גבי קרקע ואמר ליה, מפלי זה קומצים אילו היה כלי
 90 שרת. אמר ליה רב נחמן, וכי קומצין מכלי שעל גבי קרקע. אמר ליה
 91 אבימי, מה שאמרתי שקומצים מכלי זה הוא רק באופן דמנחה ליה
 92 בהן בידו.
 93 עוד שאלו רב נחמן: ביצי קומצין את (המנחות) [תקומצין] לאחר
 94 קמיצתו. אמר ליה אבימי, נותנה לכלי זה המונח לפנינו אילו היה
 95 כלי שרת, שכן כלי שרת מקדשים את מה שבתוכם בקדושת הגוף.
 96 שאלו רב נחמן, וכי קומצין מכלי שעל גבי קרקע. אמר ליה אבימי,
 97 מה שאמרתי שמקדשים בכלי זה הוא רק באופן דמנחה ליה בהן
 98 בידו.
 99 אמר ליה רב נחמן, אם פן הוצרכתה שלשה בהנים לקמיצה, כהן
 100 אחד להגביה את כלי המנחה בשעת הקמיצה, וכהן שני להגביה
 101 את הכלי שלתוכו ניתן הקומץ, וכהן שלישי לקמיצה עצמה. שכן
 102 אין אותו כהן יכול לקמוץ ביד אחת ולהגביה את הכלי בידו
 103 השניה, שהרי אין עבודה בשמאל כשידה.
 104 אמר ליה אבימי, אכן היא צריכה שלשה כהנים, ואפילו תהא
 105 צריכה שלשה עשר כהנים בתמי, אין שום קושי בדבר.
 106 איתביה רב נחמן, הלא שנינו במשנה להלן (יב), זה הכלל, כל
 107 הקומץ את המנחה, וכן הותר את הקומץ בכלי, וכן הותר את
 108 הקומץ למזבח, וכן הפקידו אותו שם, אם עשה אחת מכל עבודות
 109 מנחה אלו על מנת לאכול את הדבר שדברו לאכול ממנה (וכלומר
 110 את שירי המנחה) חוץ למקומו פסול, ועל מנת לאכול חוץ לזמנו
 111 הרי זה פיגול וכו'. ואילו בכהן המנחה את הכלי שמתוכו נקמץ
 112 המנחה לא קנהי שהוא פוסלה במחשבות אלו. ואם כדברי אבימי
 113 שמלבד הכהן הקומץ צריך כהן נוסף במעשה הקמיצה כדי
 114 שיגביה את הכלי, הלא גם בו היה צריך להיאמר פסול מחשבות
 115 אלו. תירץ לו אבימי: תנא סדר עבודות שבהן חלה מחשבת פסול
 116 נקיט, וכסדרן בזה אחר זה, קמיצה נתניה הולכה והקטרה, ולא בא

1 וכי מהדר ליה לקומץ לזבחה תקדוש ולפסול – והרי כשהוא
 2 מחזיר את הקומץ למקומו בכלי שרת הראשון של המנחה, הרי
 3 הוא מקדש בקדושת קומץ וגומר את עבודתו, ובאותה שעה יש
 4 לו להפסול משום שנעבד בפסול.
 5 מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, זאת אומרת – מכאן ראינו שקלי
 6 שרת אין מקדשין את מה שבתוכם בקדושת הגוף אלא אם כן ניתנו
 7 בתוכם מידע – על דעתו שיקדשם הכלי, ולא כשניתנו שלא על
 8 דעת לקדשם. וכשמחזיר הפסול את הקומץ לכלי הראשון אין
 9 רצונו שיתקדש הקומץ בנתינה זו, אלא בדעתו לבטל את הקמיצה
 10 הקודמת ולקמוץ שוב. על כן לדעת רבי יוסי בן יאסיין ורבי יהודה
 11 הנחתום, הכשיר בן בתירא להחזיר את הקומץ לכלי הראשון
 12 קודם נתינתו בכלי שרת אחר על מנת לקדשו, שכן בהחזרתו לכלי
 13 הראשון אינו מתקדש ועדיין לא נגמרה עבודתו.
 14 מקשה הגמרא: וכי דווקא משום שהפסול מחזיר את הקומץ לכלי
 15 הראשון שלא על דעת לקדשו אינו קדוש, הא אם היה נותנו שם
 16 מידע כדי לקדשו היו כלי השרת מקדשין אותו. והא לא כן הוא,
 17 שהרי קצא מינה ריש לקיש מרבי יוחנן, כלי שרת מהו שיקדשו
 18 קדשים פסולין, כגון קמצים שנקמצו על ידי זה, לענין שיהיו
 19 מותרים לכתחילה ליקרב על גבי המזבח. ואמר ליה רבי יוחנן, אין
 20 כלי שרת מקדשין קמצים שנקמצו בפסול להכשירים להקטרה.
 21 ואם כן מדוע לדעת התנאים האמורים בשיטת בן בתירא אם ניתן
 22 הקומץ הפסול לכלי אחר על דעת לקדשו שוב אי אפשר להחזירו,
 23 והרי לא התקדש כלל, והרי הוא קומץ שעדיין לא ניתן בכלי.
 24 מתרצת הגמרא: אמר ליה אכן כלי שרת אין מקדשין קמצים
 25 פסולים להכשירים ליקרב על גבי המזבח, אבל הם מקדשין אותם
 26 ליפסול שלא תועיל החזרתם לכלי המנחה, שכן אפילו שאינם
 27 ראויים להקטרה, מכל מקום אם ניתנו בכלי על דעת לקדשם כבר
 28 נגמרה עבודת קמיצתם בקידוש זה, והרי היא פוסלת את המנחה
 29 ככל עבודה פסולה.
 30 הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיא האמורה, מדוע אין
 31 הקומץ מתקדש בחזרתו לכלי הראשון: רב עקיבא אמר, אפילו אם
 32 תאמר שכלי שרת מקדשים גם שלא מדעת, יש להעמיד את דברי
 33 בן בתירא המכשיר את הקומץ על ידי חזרתו לכלי הראשון באופן
 34 שאינו יכול להתקדש בו, כגון שהחזירו לביסא – כלי המנחה
 35 גדושה בסולת ועולה על גדותיה, ונמצא שהקומץ אינו בתוך חלל
 36 הכלי אלא מעליו, וכלי שרת אינו מקדש אלא בתוכו.
 37 מקשה הגמרא: ויפיקין חיבי קמין מלכתחילה מהביסא הגדושה,
 38 הרי הקמיצה צריכה להיות מוסטלת שבתוך הכלי ולא ממה
 39 שמחוצה לו. מתרצת הגמרא: אלא כגון שהחזירו לביסא טפופה
 40 שמלאה לגמרי אך אינה עולה על גדותיה, ונמצא שבתחילה
 41 הייתה הקמיצה בתוך הכלי, אך כשמחזיר את הקומץ הוא מחזירו
 42 מעל לחלל הכלי.
 43 שוב מקשה הגמרא: וכיין דקמין ליה מהביסא הטפופה, הלא צבר
 44 ליה נקמא, ואם כן פי מהדר לגויה דמנא קא מהדר ליה – כשהוא
 45 מחזיר את הקומץ לביסא הרי הוא נותנו בגומא זו שהיא בתוך
 46 חלל הכלי, ושוב יש לו להתקדש מכח הכלי ולפסול את המנחה
 47 משום שנעבדה בפסול. מתרצת הגמרא: מפי מהדר ליה מנא ליה
 48 אדפנא דמנא, ומניד ליה, ונפל מילא – כשמחזיר את הקומץ אינו
 49 מחזירו לתוך הגומא אלא מניחו על דופן הכלי, ואחר כך הוא
 50 מנענע את הכלי כדי שיפול הקומץ מאליו לתוך חלל הכלי. ואין
 51 הקומץ מתקדש בנפילתו לתוכו, משום דממילא נפל לשם, ונעשה
 52 כפי שהחזירו הקוף ולא הפסול. ואף אם כלי שרת מקדשים גם
 53 שלא מדעת, מכל מקום צריך שינתן הדבר בתוכם מכח האדם
 54 ולא ממילא.
 55 חזרת הגמרא לדון בקושיא שהובאה לעיל, איך הכשיר בן בתירא
 56 להחזיר את הקומץ הפסול לכלי הראשון, הלא גם בחזרתו לכלי
 57 זה הוא מתקדש: אמר ליה רבי ירמיה לרבי ירמיה, הלא יש לתרץ על
 58 קושיא זו ולוקמה את דברי בן בתירא כגון שהחזירו לכלי המונח על

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ז עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה

1 וקא פריץ: בי מחדר ליה לקומץ לחובתיה ליקדשו וליפסול – דוא עבד מתן כלי, דמא לי
2 כלי שרת זה ומה לי כלי שרת אתרו? אלא מרעת – דוא לא ידב ליה להחם אדעתא
3 דליקדשו. שיקדשו פסולין – כגון אם קמץ וזנות לכלי, מהו שיקדשו כלי להקטיר?
4 וליפסל – דקבעה הווא כל בקדשה בי היבניה אדעתיה לקדשו, ולא מצי לאחוריהו
5 לתור השטירים, דא פסול זה גמר לכולה

וכי מהדר ליה לקומץ לדוכמיה תקדוש ולפסול! אמר רבי יוחנן, זאת אומרת: כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. - הא מדעת מקדשין? והא בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן: כלי שרת מהו שיקדשו פסולין לבתחילה ליקרב? ואמר ליה: אין מקדשין! - אמר ליה: אין מקדשין ליקרב, אבל מקדשין ליפסל. רב אמר: אמר: כגון שהחזירו לביסא גדושה. וקמץ חיכי קמץ? - אלא, כגון שהחזירו לביסא טפופה. - וכיון דקמץ ליה עבר ליה גומא, כי מהדר לגוויה דמנא קא מהדר ליה! - מפי מהדר ליה מנח ליה אדפנא דמנא, ומנדר ליה ונפל ממילא, דנעשה כמי שהחזירו הקוף. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: ולוקמה כגון שהחזירו לכלי המונח על גבי קרקע! אלא שמע מינה: קומצין מבלי שעל גבי קרקע? אמר ליה: קא נעתי בבבא דאיבעיא לן, דרבי אבימי חגי מנחות בי רב חסדא. - ואבימי בי רב חסדא חגי? והאמר רב חסדא, קולפי מאבי בלעי מאבימי עלה דהא שמעתא: בא להכריז רצופין - שלשים יום, שני וחמישי ושני - שלשים יומין! - אבימי מסבכתא איתעקרא איתעקר ליה, ואתא קמיה דרב חסדא לאדפורי גמריה. - ולישלח ליה וליתי לגביה! - סבר: הכי מסתייעא מילתא טפי. פנע ביה רב נחמן, אמר ליה: ביצד קומצין? אמר ליה: מפלי ות. אמר ליה: וכי קומצין מפלי שעל גבי קרקע? אמר ליה: דמנפה ליה כהן. - ביצד מקדשין את המנחות? אמר ליה: גותנה לכלי ות. - וכי מקדשין בכלי שעל גבי קרקע? אמר ליה: דמנפה ליה כהן. אמר ליה: אם כן, הוצרכתה שלשה כהנים! אמר ליה: ותהא צריכה שלשה עשר, בתמיד. איתביה, זה הכלל: כל הקומץ ונותן בכלי, המוליד והמקטיר לאכול דבר שדרכו לאכול וכו', ואילו מגביה לא קתני! - תנא סדר עבודות נקט, ולא סדר כהנים. בעו מיניה מדרב ששת: מהו לקמץ מפלי שעל גבי קרקע? אמר ליה, פוק חזי מה עבדין לגאוי: ארבעה כהנים ונכסין, שנים בידים שני סדרים ושנים בידים שני בזיון, וארבעה מקדמין לפניהם, שנים ליפול שני סדרים ושנים ליפול שני בזיון;

53. בפרק שני (בה, א. זו הכלל – ממתניתין היא. סדר עבודת נקם – אותו שבהן אחד עושה זו
54. אחר זו, אבל למניינא דבהנים לא נחתי. מה עבדין לנאו – בודכל. נבנשין – ביום השבת.
55. שני סדרי – של לחם הפנים, שתיים המערכות שש המערכות.
ואילו

אלא שזיה סבור דמבעיא ליה ברעעבר ולא מיירי כלל לעצן פרוין ולפרוש רבינו חם, דרמביעא ליה אם מקדשין הפסולין לעצן דאם נע השתא דאיכא כלי – גרע שזמפסיק בין הפסול למזבח, ומסיק דלכתחילה ליקרב מביעיא ליה אם קידשו הקומץ פסול בכלי אם מעליה מקדש ויעלה, ופרוין, דהא זמנינא: שקיבלו פסולים חורק, דמשמע ורק – דיעבר, אבל לכתחילה לא וידוק, והא דאקמור: מאי לא אלא המזנה קא מסיים, ופירושא דמתניתין כך הוא. תרע דהא רבי שמעון בן קיש דחזי בפסולין גמי מוקי לה, מכלל שלא דקדק דמגבה ליה כהן, של תלמודא: מאי חידוש השיבו "מכלי וזה" ושמוא אשמעינן ג' ע"פ שלא נמשח, שערברו מן מחבת. א"נ, גמי, של עץ דהוה דעושי כל שרת של עץ.

שבן לעמוד הבא] מצינו בסילוק בזיכין — הא מילתא דלא כרבי חנינא דאמר לקמן (ח, א): לא זו קדושה בלא זו, דאיהו לא יליף מילתא ממילתא.

מנחות דף ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצו

הכלי אלא יטבלנה בדם שבתוך הכלי. **ב'פד', שיהא בדם שיעור**
מבילה מעיקרו ולא שיתקבל שיעור זה מצירוף שני כלים. **מ'ן הדם,**
מ'ן הדם שבענין, ויבואר דין זה בסמוך.
מפרשת הגמרא את הצורך שבשתי הדרשות הראשונות:
ואיצטרף למקטב גם 'מביל', ואיצטרף למקטב גם 'פד', דא קתב
ר'מנא ר'ק 'מביל', הנה אמנא דאף על גב דלא קיבל כשיעור כל
המבילות בבלי אחד (דהיינו הוזה שבע פעמים) מעיקרו הדם כשר
להזאה. על כן קתב **ר'מנא 'פד',** ללמדנו שכבר משעת הקבלה
צריך שיתקבל כשיעור זה בכלי אחד. **ואי קתב ר'מנא ר'ק 'פד',**
הנה אמנא שאפילו אם מספיק אותה בדופני הכלי הזאתו כשירה,
על כן קתב ר'מנא 'מביל' להצריך טבילה.
שואלת הגמרא על המשך דברי הברייתא: **מ'ן הדם שבענין,**
למענין מאי. ומשיבה: **אמר רבא, למענין שירים שנשארו באצבע**
מהזאה שהם פסולים להזאה שאחריה, ועל כן צריך לקנות את
אצבעו לאחר כל הזאה.
אומרת הגמרא: **מסייע ליה ברייתא זו לרבי אלעזר דאמר, שירים**
שכאצבע פסולין להזאה.
הגמרא מקשה על דברי רבא ורבי אלעזר: **אמר ליה ר'בין בר רב**
אדא לרבא, אמרי תלמידך שאמר רב עמרם, תניא בדין כיבוס בגד
מדם חטאת שעליו, היה הכהן מזה מדם החטאות הפנימיות על
הפרוכת, ונתתה הוזה מידו על הבגד, אם עד שלא הוזה ניתו עליו
הדם, שכן הוא מעין כיבוס. אך אם משתהו ניתו אין הוא מעין
כיבוס, שכן דם זה כבר אינו ראוי להזאה ואינו נחשב לדם חטאת.
מאי לאו פירוש 'עד שלא הוזה' ומשחזה' הוא, שאם ניתו הדם
מאצבעו עד שלא נמר את כל הוזה [שבע ההזאות] טעון כיבוס,
ואפילו אם ניתו מהשיריים שבאצבעו, ורק אם ניתו משנמר את כל
הוזה אינו טעון כיבוס. ואם כן שמע מינה דשירים שכאצבע בשירים
להזאה, שאם לא כן לא היה מצריך כיבוס, שהרי מבואר במשנה
בזבחים (צג.) שרק דם הראוי להזאה מצריך כיבוס.
תירץ לו רבא: לא כן הוא, אלא אם ניתו מהדם שבאצבעו עד שלא
יצתה מידו הוזה ועדיין לא נעשה דם זה לשיריים מעין כיבוס.
ואולם משיצתה הוזה אחת מידו ואחר כך נתתה על הבגד מזה
שנשארו ממנה על אצבעו, אין הוא מעין כיבוס, שכן השיריים אינם
ראויים להזאה.
איתיביה אביי לרבא, הלא שנינו במסכת פרה (פ"ג מ"ט) שלאחר
שנמר הכהן מלהזות שבע הזאות מדם פרה אדומה, היה מקנח את
הדם שעל ידו בגופה של פרה, כדי שישירף כל הנשאר מדמה יחד
עמה, ומשעו שרק לאחר שנמר את כל ההזאות, אין – מקנח את
ידו מהדם, אבל כל זמן שלא נמר את כולן לא היה מקנחה, ואם
כן מוכח ששירי הדם שעל אצבעו לא נפסלו להזאה.
אמר ליה רבא, אף בין הזאה להזאה מקנת, אלא שלאחר שנמר
את ההזאות היה מקנח את כל ידו כדי שישירף כל דמה, אבל כל
שלא נמר היה מקנח בין הזאה הזאה את אצבעו בלבד ולא את כל
ידו.
שואלת הגמרא: בשלמא כשנמר להזות מקנח את ידו בגופה של
פרה, שהרי הפרה נשרפת לפניו בתחתית החר, כדכתיב (במדבר ט'
ו') **וְשִׁירְף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו,** וביירידתו מהחר הוא מקנח בה את ידו.
אלא כל זמן שלא נמר מקנח אצבעו משירי הדם בין הזאה להזאה,
במאי מקנח אותה. הרי בשעת ההזאה היה עומד על הר המשהו
ממול לפתח ההיכל והפרה נמצאת בתחתיתו, ולא מסתבר
שהטריחוהו לרדת ולקנות את אצבעו בפרה לאחר כל הזאה. (דא)
אמר בגופה של פרה איכע ליה למיתני מקנח ידו ואצבעו בגופה
של פרה מדיא קתני הכי שמע מינה דלא קני קינוח. מתרצה
הגמרא: **אמר אביי, בשפת מורק** [הכלי היה מקנח את אצבעו,
ועל שם קינוח הדם קרוי המורק גם 'כפור', כדכתיב (עזרא א'
טז.) **מורקי הדם 'כפורי' וה' וגו',** שכן משמעות כיפור' היא קינוח וניקוי.
חזרת הגמרא לר'בן ברבי רבי זריקא בשם רבי אלעזר שדם אינו
מתקדש לחצאין. ומי אמר רבי אלעזר הכי, שאין הדם מתקדש
אלא בכלי אחד. והא איתמר בבביתא בהו גרול, רבי יוחנן אמר אינה
קדושה לחצאין, ואם קדש כל חצי ממנה בכלי אחד אינה
מתקדשת בקדושת הגוף. ורבי אלעזר אמר, מתוך שהיא קרבה
לחצאין, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, אף קדושה לחצאין.

ואילו מנבית את השולחן בשעת סילוק הבויכין לא קתני בין
הכהנים הנדרשים לעבודת לחם הפנים. והרי כשם שהקמיצה
מתירה את שירי המנחה באכילה, כמו כן סילוק הבויכין מתיר את
הלחם. ומכך שהוא כשר גם משלח המונח על גבי קרקע, הוא
הדין לקמיצה שהיא כשירה אף מכלי המונח על גבי קרקע.
דוחה הגמרא: וכי לאו אמרת קתם במשנה שהובאה לעיל לגבי דין
פיגול שהתנא את סדר העבודות נקט ולא את מנין הכהנים, ואם
כן קא נמי במשנה זו לומר שהתנא רק את סדר העבודות נקט,
שהם הנחת הלחם והבויכים החדשים וסילוק הישנים, ולא את
הכהן המגביה את השלחן.
דוחה הגמרא דחיה זו: מי דמי משנה זו למשנה שהובאה לעיל,
הלא קתם לא נחית למנינא דכהנים אלא רק לסדר העבודות, ועל
כן אינו מוזכר הגבחה שאינה עבודה חשובה. אבל קא הרי נחית
למנינא דכהנים, שכן שנה ארבעה כהנים נכנסין וכו', ואם איתא
שאחר יגביה את השלחן היה לו לתנא להניי גם את המנינים, אלא
מכך שלא הזכירה אותו המשנה שמע מינה שקומצין מכלי שעל גבי
קרקע.
מסיקה הגמרא: אכן שמע מינה ממשנה זו שקומצין מכלי שעל גבי
קרקע.
הגמרא מביאה את שיטת רבא בנידון האמור: **אמר רבא, פשיטא**
לי שקומצין מכלי שעל גבי קרקע, שכן מצנינו בסילוק בויכין
מהשלחן כשהוא מונח על גבי הקרקע, והקמיצה היא כסילוק
בויכין. וכן פשיטא שמקדשין מנחה קודם שיקמצה היא כסילוק
גבי קרקע, שכן מצנינו בסידור בויכין ולחם על השלחן כשהוא מונח
על גבי קרקע. שכן הלחם הוא כשיריים ובויכין הלבונה הם כקומץ,
ובשעת סידורם הם כמנחה קודם שנקמצה. אך בעי רבא בקידוש
קומץ מאי דינו. מנחה יליפין לה והוא מתקדש כמותה גם בכלי
המונח על גבי קרקע, או מרם יליפין לה שאינו כשר לזריקה אלא
כשמתקבל בכלי שביד הכהן ולא בכלי שעל גבי קרקע.
הדר [אחר כך] פשיטה רבא. והכריע שמרם יליפין לה שקידוש
קומץ הוא דרוקא בכלי המוגבה על ידי הכהן.
מקשה הגמרא: ומי אמר רבא הכי, והא איתמר, קומץ שחלקו בשני
כלים, רב נחמן אמר, אינו קדוש, ורבא אמר, קדוש. ואם איתא
שלדעת רבא למדים קידוש קומץ מקבלת הדם לילף קומץ מרם
גם לענין שלא יתקדש אלא כשיש בו שיעור שלם בכלי אחד. שכן
כל שיעור הדם צריך להתקבל בכלי אחד, כפי שיבואר בסמוך.
מתרצה הגמרא: הדר [חזרו] ביה רבא מהתם, והודה לדברי רב
נחמן רבו שאין קומץ קומץ מתקדש לחצאין.
שואלת הגמרא: ודם מקנח דלא קדוש לחצאין, אם בכל כלי בפני
עצמו התקבל פחות מכשיעור הדם. משיבה הגמרא: מקור דין זה
הוא מדתני רב תלפא בן שאול, מי חטאת שמקדשים אותם על
ידי נתינתם בכלי עם אפר פרה אדומה, שיעורם הוא כדי הזאה,
כשיעור הראוי לטבול בהם ראשי גבעולים של אזוב ולהזות מהם.
ואם קדוש אותם בשני כלים, פחות מקדי שיעור טבילה והוזה
בכלי זה ופחות מקדי שיעור טבילה והוזה בכלי זה, לא קדוש.
ואיכעא ליהו בדם שהתקבל בשני כלים ואחר כך עירבם מאי דינו.
האם הלכתא למשה מסיני היא במי חטאת בכלי אחד, ומהלכתא
לא יליפין על דבר אחר בשום אחת מייג מידות שהתורה נדרשת
בהן. או דלמא, קתם במי חטאת לא מהלכה למדנו דין זה, אלא
מאי מצמא צריך כלי אחד, משום דכתיב (במדבר ט"ז-יח) **וְנָתַתְּ עָלָיו**
מִיֵּם חַיִּים אֶל כָּלִי. וְלָקַח אֹזֹב 'מִבְּלִי' וּמִכָּפֹרִי, וּמִכָּפֹרִי 'בְּמִים'
וְלֹא 'בְּמִים,' משמע שתהיה הטבילה באותם מים הנוכחים למעלה,
וכבר בשעת נתינת האפר עליהם צריך שיהיה בהם שיעור טבילה.
ואם כן קא נמי בפר כהן משיח, כדכתיב (ויקרא ד') **וְיִטְבַּל הַכֹּהֵן אֶת**
אֶצְבָּעוֹ בְּדָם, וממה שנאמר 'בדם' ולא 'בדם' משמע שיטבול
באותו דם שהתקבל מתחילה, ומאחר שבשעת הטבילה צריך
שיעור שבע הזאות, כבר מתחילת קבלתו צריך שיהיה בו כשיעור
זה. ואיתמר, אמר רבי זריקא אמר רבי אלעזר, אף בדם לא קדוש
אלא אם כן התקבל כל שיעור הדם בכלי אחד.
אמר רבא, תניא נמי הכי בברייתא (בפגי בהו מניח) שאין הדם
מתקדש לחצאין, שכן דורשת הברייתא מהכתוב האמור שלש
דרשות. **'מביל' ולא מספיק,** שלא יקנה את אצבעו בדם שבדופני

לומר 'מחציתה בברך' ללמדנו שמהנה משלם הוא מביא, שכן
משמעות 'מחציתה' בה"א היא חצי ממנחה שלימה של עשרון,
שקודם עליו להביא את כולה ואחר כך לחצותה. מתרצת הגמרא:
דין זה נאמר למצוה בלבד, ואם קידש חצי עשרון בלבד בדיעבד
הוא כשר.
דוחה הגמרא תירוץ זה: אמר ליה רב גביהא מבי בתיל לרב אשי,
והא 'חוקה' בתיב בה במנחת חביתין, שנאמר (שם 1 טו) 'חק עולם',
ובל מקום שנאמר בו 'חוקה' כל הדינים האמורים בו מעכבים, ואם
כן אף דין זה יעכב.
אמר ליה רב אשי, לא נצרכא דרשה זו אלא רק להביאה שלם
מביאו ולהקדישה בבית אחת, אך אין צורך לקדשה בכלי אחד.
מקשה הגמרא: ופי אמר רבי יוחנן קבי שחביתין אינם קדושים
לחצאין, והא איתמר, אם הפריש חצי עשרון ונתנו בכלי שרת כדי
לקדשו ודעתו להוסיף עליו ולהשלים את שיעורו לעשרון, רב אמר
אינו קדוש עד שישלים את שיעורו. ורבי יוחנן אמר, חצי עשרון זה
קדוש אפילו לפני שהשלים את שיעורו. ואם איתא שמנחת חביתין
אינה קדושה לחצאין, לילף מכתביתין על כל המנחות שאינן
מתקדשות לחצאין, ואיך אמר רבי יוחנן שחצי עשרון מתקדש
בפני עצמו. וכי תימא רבי יוחנן מילתא מבייתא לא לילף ועל כן
אינו לומד מחביתין לשאר מנחות, והאמר רבי יוחנן, שלמים
ששחטן בהיכל בשריו, ואין צריך לשוחטם דווקא בעזרה, משום
דכתיב בפרשת שלמים (ב שם 2) 'ושחטו פתח אהל מועד', ומכך
שתלה הכתוב את השחיטה פתח אהל מועד (שהוא בהיכל),
משמע שאהל מועד הוא העיקר, ואם שחיתם כשירה בעזרה
בהכרח שהיא כשירה גם בהיכל, שכן לא מסתבר שהיה טפל חמור
מעיקר. אם כן כשם שלמד רבי יוחנן היכל מעזרה אף יש לו ללמוד
מנחה מחביתין, ואיך אמר שמנחה קדושה לחצאין. מתרצת
הגמרא: אם בדיעתו להוסיף על חצי העשרון שאני, וכבר מעתה
הוא מתקדש בכלי. ומה שאמר רבי יוחנן שחביתין אין מתקדשים
לחצאין הלא רק כשאין בדיעתו לצרף את שני החצאים. ודנא,
נאמר במנחת הנשיאים (במדבר 19) 'שניהם מלאים סלת' ואין מלאים
אלא שלמים (בזמר שאינו קדוש עד שיהא עשרון שלם), שאין
המנחה מתקדשת בכלי אלא כשיש בה את שיעורה השלם. ואמר
רבי יוסי, איתמי אין הכלי מקדש חצי שיעור, בזמן שאין דעתו
להוסיף עליו ולהשלים את שיעורו באותו הכלי, אבל בזמן שדעתו
להוסיף עליו ולהשלימו, ראשון ראשון קדוש – כל מקצת ומקצת
שניתן בכלי מתקדש מיד בשעת ניתנו.
הגמרא מבררת את שיתר רב, שואלת הגמרא: ורב הסובר שחצי
עשרון אינו מתקדש אפילו כשבדעתו להוסיף עליו, בכתביתין כמאן
סבירא ליה, הלא לכאורה הוא מוכרח לסבור כרבי יוחנן שאינם
מתקדשים לחצאין, שהרי אי כרבי אלעזר שהם מתקדשים
לחצאין, לילף מכתביתין על שאר מנחות שגם חצי עשרון מתקדש
בהן, וכי תימא רב מילתא מבייתא לא לילף, ואינו למד מחביתין
לשאר מנחות, והאמר רב, מנחה קדושה בלא שמן (ובלא לבונה),
שכן מצינו בלחם הפנים, בלא לבונה, שכן מצינו במנחת נסכים,
בלא שמן ובלא לבונה, שכן מצינו במנחת חומא. הרי לנו שלמד רב
מנחה למנחה, ואם כן אף יש ללמוד ממנחת חביתין לשאר מנחות
לענין קידוש לחצאין.
מסיקה הגמרא: אלא על בריה דרב יוחנן סבירא ליה, ששום
מנחה אינה קדושה לחצאין, ואף לא מנחת חביתין.
הגמרא שבה לדבריה רב אודות קידוש סולת שמן ולבונה, כל אחד
בפני עצמו: נופא, אמר רב, סתם מנחה, שהיא עשרון סולת, יש בה
שמן ונתן עליה לבונה, וכך היא מתקדשת בכלי, ואם פ"כ יש
ללמוד שמנחה יכולה להיות קדושה בכלי אף בלא שנתן בה שמן,
(ואין דינה בעשרון חסר שאינו מתקדש), שכן מצינו בלחם הפנים
הנחשב כמנחה ואין בו שמן, והוא מתקדש. אלא שעם לחם הפנים
ישנה גם לבונה, ועל כן אין ללמוד הימנו אלא שמנחה שיש בה
לבונה מתקדשת בלא שמן.

מסיימת הגמרא את קושיותיה: ואם איתא שדם אינו מתקדש
לחצאין, לילף [הלא יש ללמוד] מדם על מנחת חביתין שאף היא
לא תתקדש לחצאין. וכי תימא שרבי אלעזר מילתא מבייתא לא
נפר – אינו לומד דבר מדבר, והא אמר רבי אלעזר, מנחה ששחטה
בהיכל בשרה, ואפילו שעיקר מקומה הוא בעזרה, שכן מצינו
בסילוק בויכין מהשולחן שבהיכל, שהם כקומץ של לחם הפנים
וסילוקם שם רבי אלעזר דבר לדבר, אף יש לו לדמות חביתין לדם.
מתרצת הגמרא: מנחה מנחה מנחה לילף רבי אלעזר, ועל כן הוא מדמה
קמיצה לסילוק בויכין, אבל מנחה מדם לא לילף, ואף שדם אינו
מתקדש לחצאין חביתין מתקדשים לחצאין.
שוב מקשה הגמרא: ומנחה מנחה מי לילף רבי אלעזר, והתנא,
אם עד שלא פסקה למערכת לחם הפנים וסילק את הבויכין נפרם
[ונשבר] להמה, הלהם פסול, ואין מקטיר עליו את הבויכין. שכן
מנחה שנחסרה קודם קמיצה נפסלה, ואף הלחם שנפרס קודם
סילוק הבויכין הוא כמנחה שנחסרה קודם קמיצה, שכן הסילוק
נחשב כקמיצה. ואם משפסקה [לאחר שפירקה] וסילק את
הבויכין נפרם להמה, הלהם פסול לאכילה, ואולם מקטיר עליו את
הבויכין, כדן שיירי מנחה שנחסרו בין קמיצה להקטרה, כפי
שיבואר להלן. ואמר רבי אלעזר, מה ששינוי 'משפירקה' מקטיר
עליו את הבויכין, לא דווקא לאחר שפסקה ממש וסילק את
הבויכין, אלא כיון שהגיע זמנה לפסק לאחר חצות יום השבת אף
על פי שדעדין לא פסקה כמי שפסקה לפסק, הרי זו כמו שכבר
נפסקה, ואם נפרס הלחם לאחר מכן מקטירים את הבויכין.
מסיימת הגמרא את קושיותיה: ואמאי מקטירים את הבויכין לאחר
שנפרס הלחם, הלא מאור שמודמה רבי אלעזר את לחם הפנים
והבויכין למנחה וקומץ, תיחוי המערכת שנפרס לחמה קודם
שנפרקה במנחה ששפסקה קודם קמיצה שנפסלה לגמרי ואין
קומצים אותה אפילו שכבר הגיע זמנה להקמץ. אלא בהכרח
סובר רבי אלעזר שאין למדים מנחה ממנחה, ואיך למד הכשר
קמיצה בהיכל מסילוק בויכין. מתרצת הגמרא: הא לא קשיא, אף
שלמים מנחה ממנחה, מכל מקום יש לחלק בין מנחת לחם הפנים
לבין סתם מנחה. שכן בסתם מנחה לא פריד בריה [מבורר] קומץ
ידיה עד שהיא נקמצת בפועל, שהרי אין ידוע עד הקמיצה איזה
חלק ממנה עתיד להקמץ ואינה נחשבת כמו שכבר נקמצה, ועל
כן אם נחסרה שוב אינה ראויה לקמיצה. ואולם הא מנחת לחם
הפנים פריד בריה קומץ ידיה – בויכ להבונה שהם קומצה שלם
מבוררים קודם סילוקם, ועל כן שהגיע זמנה לפסק כמאן
שפסקה דמא – הרי היא כמו שכבר נפסקה ונקמצה, ואף אם
נחסרה לאחר מכן שוב אין קומצה נפסל מהקטרה.
שוב מקשה הגמרא: אלא מעתה, אפילו שמערכת לחם הפנים
שהגיע זמנה לפרק היא כמו שכבר נקמצה, מכל מקום אם נפרס
לחמה תיחוי בשרים ששקרו בין קמיצה להקטרה דאין מקטירין
קומץ עליהן, ומדוע מקטירים עליה את הבויכין. מתרצת הגמרא:
וכי לא פלוגתא ניהו – וכי לא נחלקו רבי יוחנן ורש לקיש להלן
(ט) בדבר זה, ואם כן יש לומר שרבי אלעזר סבר לה כמאן דאמר
שרים ששקרו בין קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליהן.
הגמרא חוזרת לדון במחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר: נופא חבית
בהן גדול, רבי יוחנן אמר אינה קדושה לחצאין, ורבי אלעזר אמר,
מתוך שפסקה לחצאין קדושה לחצאין. אמר רב אחא, מאי מעמא
דריב יוחנן, משום דאמר קרא (ויקרא 11) 'מנחה תמיד מחציתה
בברך'. ובמנחה מחציתה' משמע, שהיא מנחה שלימה של
עשרון בכלי אחד, ורק אחר כך חוצינה לשנים.
מקשה הגמרא על שיטת רבי אלעזר: מיתיבי, שינוי במשנה להלן
(ג) חביתין בהן גדול לא היו באות חצאין, אלא מביא עשרון שלם
ואחר כך חוצינה. ותנא, אילו נאמר בחביתין 'מנחה מחצית', הייתי
אומר שמביא חצי עשרון מביאו בשתיים ומקריב אותו, ואחר כך
מביא חצי עשרון אחר מביאו בעקבית ומקריב אותו. על כן תלמוד

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

ואם איתא – דם לא קידש לחצאין, לילף מנחה מדום שקמצה בחיבל כשרה – ואף על גב דדינה בעורה כשאר קרבנות. שכן מצינו בסילוק בויכין – דהיא בחיבל, אלמא דאיכא קמיצה בחיבל, דסילוק היינו קמיצה. עד שלא פירקה – למערכת לחם הפנים בשבת. הלחם פסול – דהויא לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ואמרין לקמן (ט, א): "מן המנחה" – פרט לשחסרה. ובלחם הפנים גופיה אמר

לקמן (יב, ב): "קודש קדשים היא", שאם נפרסה אחת מחלותיה – כולן פסולות. משפירקה נפרס לחמה הלחם פסול – אף על גב דלאחר סילוק (מצה) נפרס – פסולה, דהוי שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, ואמרין לקמן (ט, ב) דאף על גב דמקטירין קומץ עליהו – שירים אסורים באכילה. ומקטיר עליו בויכין – ודלא גמרין ממנחה. הניע וזנח לפירק – שעברו שש שעות, כדאמר בפרק "תמיד נשחט" (פסחים נה, א): מוספין בשש, בויכין בשבע. קודם קמיצה – דהא עדיין לא פירקה, ומיפסל, דהא אמר לקמן: "מן המנחה" – פרט לכשחסרה מבשערה. אלמא לא ילף מנחה ממנחה! לעולם מנחה ממנחה ילף – דמי לחם הפנים לשאר מנחות, דמנחה לא בריר קומץ ידיה, שחבל ביה, הלכך קודם קמיצה ליכא למימר כמאן דקמצה דמאי, דהא מחוסר מעשה. אבל לחם הפנים בריר קומץ ידיהו – דקאי בביכין באפי נפשיה. הלכך, משהגיע זמנה לפרוק – כמאן דקמצה דמאי. ולא פלוגתא היא – לקמן בשמעתין. מנחה מחציתה – "מנחה תמיד מחציתה בבקר" וגומר – דהביא מנחה שלימה של עשרון, דאין מנחה פחותה מעשרון, ואחר כך חוציהו. מחציתה – משמע מחציתה של שלימה זו שלפניו. ומשני: כי מצינן קרא להביא שלם – למצה בעלמא. ולעולם אם קדשה לחצאין – מקודש, ואינה יוצאה שוב לחולין. והא חזקה בתיב בה – "חל עולם לה" וגו' (ויקרא ו), דמשמע: מתוך שלם אלא להביא עשרון שלם מביט – אבל לענן קידוש בכלי שרת, אם רצה מקדש לחצאין. ודעתו להוסיף – להשלים עשרון, כדאמרין לקמן בפרק "זמנות ודנסכים" (קג, א) דאין מנחה פחותה מעשרון, דהאומר "הרי עלי חצי עשרון" – מביא עשרון שלם. ואם איתא – דגבי חביתין אינו קדוש. ושם – בשלמים כתיב. פתח אהל מועד – בעורה. וכיון שעורה כשרה – כל שכן דחיבל (שלם) כשר, דלא תהא עורה שזיזא טפל, חמורה מן העיקר. אלמא לילף חיבל מעורה מלאים – שניהם מלאים סלת. אין מלאים – שהיו מלאים ממש המזרקים סלת. אלא מלאים – דהא מעשרות שקדשו בתוכו שלמים אינו. ורב – דאמר במפרש חצי עשרון שאינו קדוש. מחביתין – ולקדשו. מילתא במילתא לא ילף – דהלכך שאר מנחות לא אמר דליהו מחביתין, דחביתין דין הוא דלקדשו לחצאין, אבל שאר מנחה לא. מנחה קדושה בלא שמן – אם נתן עשרון סולת בכלי שרת אף על פי שאין שם שמן. ולא יצא לחולין, ורביך להביא שמן ולהקריבה. שכן מצינו בלחם הפנים – שהיא מנחה ואין בה שמן, אבל לבונה יש בה כגון בויכין. מנחת נסכים – דהביא עם כל חובה, כדכתיב בתמיד (במדבר כח): "עשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן" וגו', ואין בה לבונה.

על בירח רבי יוחנן מביא ליה – בחביתין דלא קדשה, הלכך גמר שאר מנחות מחביתין. האי בלא האי – שמן בלא סלת ובלא לבונה, ולבונה בלא שמן וסלת – שכן מצינו בבויכין שמקדשין את הלבונה בלא שמן וסלת. ואי קשיא: הא אתי לחם הפנים בהדיהו! לאו פירכא היא, שהרי אינו מתקדש עם הלבונה בבויכין, ומיזו אשכחן רכלי שרת מקדשין לבונה שבתוכן בלא שמן וסולת.

מנחה שנקמצה בחיבל כשרה שכן מצינו בסילוק בויכין – ואם תאמר, אמאי לא קאמר: כדי שלא יהא טפל חמור מן העיקר, כדאמר בסמוך גבי שלמים ששחטן בחיבל, וגבי כהנים נכנסין בחיבל ואוכלים קדש קדשים ושירי מנחות? יש לומר: דהתם כתיב (ויקרא ג) "פתח אהל מועד" (שם ו), בחצר אהל מועד שייך למימר שלא יהא טפל חמור מן העיקר, לפי שתלה הכתוב באהל מועד.

מקטיר – עליו את הבויכין – פירש בקונטרס: דלא גמרין ממנחה. ולא היה לו לפרש כן, דלקמן (ט, ב) פריך מינה למאן דאמר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטיר קומץ עליהו, ומשני: רבי אלעזר היא. גם שמועה זו אי אפשר ליישב.

מאי טעמא דרבי יוחנן – ואם תאמר: לימא משום דיליף מדום ושמא קבלה היה בידי טעם זה. אי נמי כדפרישית לעיל, דלאפוקי דרבי יוחנן מפרש רבי אלעזר טעמא ד"מתוך". (ראשון ראשון קדוש – ולית ליה דרבי יוסי.) ולרבי חנינא עשרון למה נמשח למנחת חוטא – תימא: אבתי חצי עשרון למה נמשח לרבי חנינא? דלקמן בפרק "שתי מדות" (פו, א) מוכח דנמשח למנחת חביתין, ומנחת חוטא לרבי חנינא שמן ולבונה! ויש לומר: משום דמתחילה היו מקדשין המנחה של חביתין בביתא עם השמן, והיה גנאי בדבר להוציא לכלי חול אחר שנתקדשה, ולכן נמשח חצי עשרון. וטעם זה אנו צריכין נמי לרבי יוחנן דאמר לעיל דאינה קדושה לחצאין, דאחר שנתקדשה שלימה היה גנאי להוציאה מכלי שרת לכלי חול. וצריך לומר השתא לרבי חנינא שלא היו מערבין בביתא המנחה עם השמן, אלא בתוך הביסא עצמה היה זה לצד אחד וזה לצד אחר. שאם היה הכל מעורב לא היו יכולין אחרי כן לחלק בחצי עשרון, מפני לוג ומחצה שמן שהיא עורף על החצי עשרון. ולכלי עלמא נמי קדוש לומר כן, דבמנחתין ד"שתי מדות" (שם) מוכח שהיו מחלקין הסולת בחצי עשרון, והשמן במדה שהיא מחזקת לוג ומחצה. ואם תאמר: לרבי מאיר, דאמר לקמן בפרק "שתי מדות" (שם) דשני עשרונות היו במקדש, אחד גרוד ואחד מרוק, ובמחוק

מבי פתיל לרב אשי: והא חזקה פתיב בה! אומר ליה: לא נצרכא אלא להביאה שלם מביט. ומי אומר רבי יוחנן הכי? והא איתמר: הפריש חצי עשרון ודעתו להוסיף – רב אומר: אינו קדוש, ורבי יוחנן אומר: קדוש; ואם איתא, לילף מחביתין! וכי תימא, רבי יוחנן מילתא מילתא לא ילף, והאמר רבי יוחנן: שלמים ששחטן בחיבל – כשירין, דכתיב: "ושחטו פתח אהל מועד", שלא יהא טפל חמור מעיקר! – דעתו להוסיף שאני, דתנאי: "מלאים" – אין מלאים אלא שלמים, כלומר, שאינו קדוש עד שיהא עשרון שלם; ואמר רבי יוסי: אימתי? בזמן שאין דעתו להוסיף, אבל בזמן שדעתו להוסיף – ראשון ראשון קדוש. ורב בחביתין כמאן סבירא ליה? אי פרבי אלעזר, לילף מחביתין! וכי תימא, רב מילתא מילתא לא ילף, והאמר רב: מנחה קדושה בלא שמן (ובלא לבונה) – שכן מצינו בלחם הפנים; בלא לבונה – שכן מצינו במנחת נסכים; בלא שמן ובלא לבונה – שכן מצינו במנחת חוטא! על פירחיה רב פרבי יוחנן סבירא ליה. גופא, אמר רב: מנחה קדושה בלא שמן, ואין דינה כעשרון חסר – שכן מצינו בלחם הפנים, בלא לבונה – שכן מצינו במנחת נסכים, בלא שמן ובלא לבונה – שכן מצינו במנחת חוטא. ושמן ולבונה קדשי האי בלא האי ושמן – שכן מצינו בלוג שמן של מצורע, לבונה – שכן מצינו בלבונה הפאה בפזיכין. ורבי חנינא אומר: לא

לא

מנחות. פרק ראשון – כל המנחות דף ח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

ובמחוק היו מודדין לחביתי כהן גדול, ועשרון המזבח (לא) [ולמה] נמשח לרבי חנינא: דאין מנחה קדושה בלא שמן ויש לומר: פן יבא לטעות בשום פעם ולמדוד במזבח למנחת חוטא. אבל אין לתרץ דרבי מאיר סבר כרבי יוחנן דאמר בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו, ב) גמירין דחייב על לשתה, דמדת יבש לא נתקדשו. בפרק "שתי מדות" (שם ז, א) משמע

דסבר רבי מאיר דנתקדשו, גבי אר דתנן התם: כל מדות שבמקדש היו גדרות, ומוקי לה כרבי מאיר. ואפילו עשרון גדרש אפשר דמקדש, דהא דאמר לעיל שהחזירין לבסא גדרשה, ומביעא לן גמי בפרק "שתי מדות" (שם פ, ב) גבי שולחן אי מקדש בגדרש או לא, משמע דשאר כלים לא מקדשי – הווא גדרש לא צריך, אבל גדרש זה שהוא מדרתו של כלי מקדש. וזה אין להקשות, לרבי אלעזר דאמר לעיל: מנחת חביתין קדושה לחצאין, עשרון מחוק לרבי מאיר למה נמשח? דבלאו טעמא דפרישית שלא יבא לטעות – מצה לקדש שלימה. ולא מקרא ד"מחציתו", דהווא אויסקמא לעיל להביא מביתו שלם ולעבב משום דחוקה כתיבא ביה, ואם תאמר: לרבי שמעון דאמר לקמן בפרק "שתי מדות" (פז, ב) דמדת ליתירא היתה שם של לוג ומחצה שבה היה מודד לחביתי כהן גדול, לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בערב, למה נמשח? כיון דאין שמן קדוש בפני עצמו לרבי חנינא ויש לומר: ודחילה מניחין שלשה לוגין שמן עם הסלת בביסא, וכדפרישית לעיל, שוהה גנאי להוציא מבלי שרת לכלי חול. **כלי** הלח מקדשין את הלח ומדות היבש בו – מה שדקדק התנא, דקר ללש כל "כלי" ולשל יבש "מדות" – משום דבשל יבש היו מוקדקש לעשות כענין זה שיהא גדרש תילתא, כדרך כל שאר מדות. מכל מקום גם על של לח שם מדה עליו, כדקאמר שמואל: לא שנה אלא מדות אבל מורות מקדשין, ובשל לח איירי. ובפרק "שתי מדות" (מנחות פז, ב) תנן: שבע מדות היו במקדש, וקא חשיב דלת. ובפרק "המזבח מקדש" (ובחים פז, א) פירש הקונטרס דכמה כלים היו מיוחדים ללח שאינם מדות. כגון מורות וקערת לרם לין ולשמך, אבל ליבש לא היו מיוחדין אלא שתי מדות של יבש שהיו במקדש, עשרון וחצי עשרון. דכלים שחנתיב בן מנחה – כלי לח היו, שמורות וקערת ראויין לכך.

אבל מורות מקדשין וכו' שנאמר שניהם מלאים סולת – פירש בקונטרס: (דריק) דאלמא מורות מקדשין וקערת קדשו בלא שמן, והוה תימה, דהכתיב "בלולה בשמן", ומנא ליה דמנחה קדושה בלא שמן? ופירש שמואל: דריק מוסבר (ירושלמי) דמורות מקדשין שאינו ראוי לה, כמו מנחה, הואיל וראויה להתקדש בכלי אחר דהיינו ביסא – אף מנחת סלת מתקדשת בלא שמן ולבונה אף על פי שאינה ראויה לכלי זה, הואיל ומתקדשת בכלי אחר, כגון מנחת חוטא. ומלשון המשנה דקדק רבי שמואל, דקתני פרק "המזבח מקדש" (ובחים פז, א) כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להם כל כלים מקדשים. ומדלא קתני "כלי שרת מקדשין את

הראוי להם" שמע מינה דמקדשין אף על פי שאינו ראוי להם, כגון מורות של דם שמקדשין את המנחה. ועל חנם הוצרך רבי שמואל לדיוק זה. והא דלא יליפין מינה מדות – משום דלא נראו מעולם אלא זו למדידת לח וזו למדידת יבש. ועוד יש לפרש, דריק התלמוד דמאמר שמואל: אבל מורות מקדשין, ולא קאמר "מקדשין מנחות ונסכים" דכתיב בהווא קרא – שמע מינה דאפילו מנחת חוטא קאמר. דליפין מלתא ממילתא, ומקדשין מורות וקערה מה שאין ראוי להם, והאיל וראוי לכל אחד – כל שכן זה הכלי שמקדש מה שראוי להיות בתוכו. עוד יש לפרש, דריק מילתא ממילתא כרב דמנחה קדושה בלא שמן, כמו שפירשנו במנחת חוטא. ואף על גב דמוכח לקמן ב"הקומץ רבה" (יט, ב) דלא יליף שמואל דורות משעה אלא משום דתנא ביה קרא תריסר זימני, מכל מקום כיון דליף דורות משעה בכל ענין שלמרו – הוא הדין מילתא ממילתא.

לֹא זֶה קְדוּשָׁה בְּלֹא זֶה, וְלֹא זֶה קְדוּשָׁה בְּלֹא זֶה. וְלִרְבִּי חֲנִינָא, עֶשְׂרֹן לָמָּה נִמְשַׁח? וְהֲלֹא אֵינוֹ עֹשֶׂה אֱלֹא לְמִדְוֶת קֶמַח בְּלֶכֶד, וְהִקְמַח אֵינוֹ קְדוֹשׁ בְּלֹא שֶׁמֶן! – לְמִנְחַת חוּטָא. וְלֹג לָמָּה נִמְשַׁח? – לְלֹג שֶׁל מִצֹּרֶת. וְאַף שְׂמוּאֵל סָבַר לָהּ לֵהָא דָּרַב, דִּתְנִין: כְּלֵי הַלֵּחַ מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֵּחַ, וּמִדּוֹת הַיֵּבֶשׁ מְקַדְּשִׁין אֶת הַיֵּבֶשׁ, וְאֵין כְּלֵי הַלֵּחַ מְקַדְּשִׁין אֶת הַיֵּבֶשׁ, וְלֹא מִדּוֹת הַיֵּבֶשׁ מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֵּחַ, וְאָמַר שְׂמוּאֵל: לֹא שָׁנֹה אֱלֹא מִדּוֹת, אֲבָל מִזֹּרְקוֹת שֶׁל דָּם מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיֵּבֶשׁ, שְׂנֵאמַר: "שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלֹלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה". אָמַר לִיהִי רַב אֲחָא מְדַפְּתִי לְרַבִּינָא: מִנְחָה לָּחָה הִיא! אָמַר לִיהִי: לֹא נִצְרָכָא אֱלֹא לִיבֵשׁ שֶׁבָּהּ, דְּהֵיִינוּ לְבֹנָה. וְאֵי סִלְקָא דַּעְתָּךְ קֶסֶבֶר שְׂמוּאֵל אֵין מִנְחָה קְדוּשָׁה עַד שֶׁיְּהִי בּוֹלָל, יֵבֶשׁ שֶׁבָּהּ הִיכִי מִשְׁכַּחַת לָהּ? וְהֲלֹא בּוֹלָל לְחִים הֵן, מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶן? אֱלֹא שְׂמַע מִיָּה: קֶסֶבֶר שְׂמוּאֵל הִיא בְּלֹא הֵיא, וְאִיפְעִית אֵימָא: מִנְחָה לִנְבִי דָם כִּיבֵשׁ דְּמֵיא. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: מִנְחָה שֶׁקְּמוּצָה בְּהִיכָל – כִּשְׂרָה, שֶׁפֶן מִצִּינוּ בְּסִילּוֹךְ בּוֹיָכִין. מִתִּיב רַבִּי יְרֵמְיָה: "וְקִמְצֵן מִשֶּׁם" – מִמָּקוֹם שֶׁרָגְלִי הָיָה עוֹמְדוֹת; בֵּן בְּתִירָא אוֹמַר: מִנֵּן שָׂאֵם קִמְצֵן בְּשֶׂמוּאֵל שֶׁיַּחְזִיר וְיִקְמֹצֵן בְּיָמָיו? תִּלְמוּד לֹאמַר: "וְקִמְצֵן מִשֶּׁם" – מִמָּקוֹם שֶׁקִּמְצֵן בְּכָרָא אֵיכָא דְאֶמְרִי: הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ, אֵיכָא דְאֶמְרִי, אָמַר לִיהִי רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יְרֵמְיָה בַּר תַּחְלִיפָא: אֶסְבְּרָא לָךְ, לֹא נִצְרָכָא אֱלֹא לְהַכְשִׁיר אֶת כָּל עֹרֶה בּוֹלָה, שְׁלֹא תֵאמַר: הוּאֵיל וְעוֹלָה קֹדֶשׁ קְדָשִׁים וּמִנְחָה קְדָשִׁים קְדָשִׁים, מָה עוֹלָה מְעוֹנָה צָפוֹן – אֵף מִנְחָה מְעוֹנָה צָפוֹן. – מָה לְעוֹלָה שֶׁפֶן כִּלְיָל! – מִחֻפְּאָתָא. – מָה לְחֻפְּאָתָא שֶׁפֶן מְכַפֶּרֶת עַל חַיִּיב כְּרִיתוֹת! – מֵאֲשֶׁם. – מָה לְאֲשֶׁם שֶׁפֶן מִינֵי דְמִיָּם! מְפוֹלָה נְמוֹ, שֶׁפֶן מִינֵי דְמִיָּם! אֱלֹא אֵיצְטְרִיד, סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֵמִינָא, הוּאֵיל וּבְתִיב: "וְהִקְרִיבָה אֵל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁה אֵל הַמִּזְבֵּחַ וְקִמְצֵן, מָה הִנֵּשָׁה בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מְעַרְבִית – אֵף קְמִיצָה נְמוֹ בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מְעַרְבִית, קָא מִשְׁמַע לָן. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֵמִים שֶׁשֶּׁחֲטָן בְּהִיכָל – כִּשְׂרִין, שְׂנֵאמַר: "וַיִּשְׁחָטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד", וְלֹא יֵהָא מִכָּל חֲמוֹר מִן הַעֶיָקָר. מִיִּתִּיב, רַבִּי יְהוֹדָה בֵּן בְּתִירָא אוֹמַר: מִנֵּן שָׂאֵם הִקִּיפוּ גִזִּים אֶת הָעֹרֶה, שֶׁהַכֹּהֵנִים נִכְנְסִין לְהִיכָל וְאוֹכְלִין בְּקֹדֶשׁ קְדָשִׁים וְשִׁירֵי מִנְחוֹת? תִּלְמוּד לֹאמַר: "בְּקֹדֶשׁ"

מערבית בפרק שלישי (מנחות יט, ב). קא משמע לן – דאם רצה מחזירי אחר הגשה לכל מקום שירצה בעזרה וקומץ. הקיפו גזים – למלחמה, ואין בהנים יכולים לאכול בעזרה מפני רמחים וקשתות. נכנסין להיכל – ולא אמרינן דילפסלו קדשים בוך יציאה ויצאו מעזרה להיכל.

בקרש

בקרש – דריק מילתא ממילתא כרב דמנחה קדושה בלא שמן, כמו שפירשנו במנחת חוטא. ואף על גב דמוכח לקמן ב"הקומץ רבה" (יט, ב) דלא יליף שמואל דורות משעה אלא משום דתנא ביה קרא תריסר זימני, מכל מקום כיון דליף דורות משעה בכל ענין שלמרו – הוא הדין מילתא ממילתא.

בלבד.
הגמרא שבה לדברי רבי אליעזר שהובאו לעיל (ע"א) גופא, אמר
רבי אלעזר, מנחה שקמיצה פהיכל פשרה, אף שדין קמיצתה הוא
בעזרה כשאר קרבנות, שכן מצונו בפסוק בויכי
הלבונה מהשולחן שבהיכל על מנת להקטירם במזבח החיצון,
שעבודתו זו נחשבת כקמיצה במנחה, והיתה נעשית בהיכל, ויש
ללמוד מכך שאף הקמיצה כשירה שם.
הגמרא דנה בדבריו: מתיב רבי ירמיה, שנינו בברייתא, נאמר
בפסוק (ויקרא ב ה) אודות הבאת המנחה, והביאה אל בני אהרן
הכהנים וקמן משם מלא קמצו, ויש לדרוש מתיבת 'משם',
שקומץ הכהן מקום שרליהו עומדות, שהרי תיבת 'משם' חוזרת
על 'והביאה' האמור בתחילת הפסוק, דהיינו ישראל המביא את
המנחה, וקומץ ממקום שמביא הזור את המנחה, מעזרת ישראל,
ומשמע שבה הכתוב למעט שאין הקמיצה כשירה אלא בעזרה
ולא באולם ובהיכל. בן בתיא אומר, תיבה זו נדרשת לדון אחר,
מזן שאם קמן הכהן ביד שמואל, שיהיו את מה שקמן לתוך הכלי
ויחזור ויקמן ביד ימין, ואין אומרים שכבר נפסלה המנחה במה
שקמצה בשמואל, תלמוד לומר וקמן משם, שקומץ מקום שקמן
כבר, והיינו שאם קמן באופן פסול, יכול לחזור ולקמן. וקשה
שמדברי תנא קמא יש ללמוד שאין קומצים אלא בעזרה ולא
בהיכל, ושלא כפי שאמר רבי אלעזר.
אומרת הגמרא: איבא דאמר רבי ירמיה הוא מתיב לה – יש
שאמר שרבי ירמיה הוא שקמצה מן הברייתא, וכאמור, והוא גם
שתייר את התיירוף דלהלן, איבא דאמר – ויש שאמרו זאת בשם
רבי יעקב, שאמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא
לה, לא נצרכא – לא הוצרך הלימוד וקמן משם לומר שאין
לקמן באולם ובהיכל, אלא לגופו, להכשיר את כל העזרה כולה
לקמיצה, שלא תאמר שהאיל ועולה קדשי קדשים ומנחה קדשי
קדשים, יש ללמוד זו מזו בבנין אב ולומר, מה עולה מעונה צפון
בשחיטתה, שאינה כשירה אלא בחלק העזרה שמצפון למזבח, אף
מנחה תהא מעונה צפון בקמיצתה, ואין להכשיר קמיצה בשאר
העזרה, ולכך בא לימוד זה, לומר שגם המקום שרגלי הזור עומדות
בו (דהיינו עזרת ישראל) כשר לקמיצה, וכל שכן שאר העזרה
וההיכל. שואלת הגמרא: כיצד נלמד זו מזו, מה לעולה שכן קריבה
כליל, שכל בשרה קרב על המזבח, ולפיכך היא חמורה וטעונה
צפון, ואין ללמוד הימנה להצריך צפון במנחה שאינה כליל
ושייריה נאכלים לכהנים. ונמצא שאין לתרץ שצריך את הפסוק
ללמד שקמיצה כשירה בכל העזרה. משיבה הגמרא: עדיין אפשר
היה ללמוד צפון במנחה מהמנחה, ששתיקן קדשי קדשים. דוחה
הגמרא: אפשר לפרוך מה להמנחה שהיא חמורה שכן מפרת על
חייבי פרייתות, תאמר במנחה שאינה מכפרת עליהם. משיבה
הגמרא: עדיין אפשר היה ללמוד צפון במנחה מאשם הבא על
חטאים שאינם כרת שהוא קדשי קדשים וטעון צפון בשחיטתו.
דוחה הגמרא: מה לאשם שכן הוא מן הקרבנות שהם מיני דמים,
תאמר במנחה שהיא באה מן הצומח ועל כן היא קלה ממנו.
אומרת הגמרא: מפלוה נמי – גם אם תחפוץ ללמוד מכל הקרבנות
האמורים יחד, שאף שעולה כליל הלא חטאת אינה כליל, וכן אף
שחטאת מכפרת על חייבי כריתות הלא אשם אינו מכפר על חייבי
כריתות, הצד השהו בהם שהם קדשי קדשים וטעונים צפון, אף
אני אביא את המנחה שהיא קדשי קדשים שתטען צפון. אלא שגם
זאת יש לדחות, שיש לפרוך מה לכל הקרבנות האמורים שכן הם
מיני דמים ולכן הם חמורים וטעונים צפון. מתרצת הגמרא: אלא
הלימוד וקמן משם ממקום שרגלי הזור עומדות – איצטריך
להכשיר את כל העזרה לקמיצה מטעם אחר, משום ששלקא דעתך
אמינא שהאיל ובתיב (שם ב ח) והבאת את המנחה אשר יעשה
מאילה לה והקריבה אל הכהן והגישו אל הכהן וכן כתוב (שם ב ה)
והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמן משם מלא קמצו וגו', בא
הכתוב להקיש הגשה וקמיצה זו לזו ולומר מה הגשה נעשית בקרבן
דרימית מערבית של המזבח, אף קמיצה נמי – וגם כן תהא נעשית

לא זו קדושה בלא זו ולא זו קדושה בלא זו, שהמנחות הטעונות
שמן ולבונה אינן מתקדשות בלא שמן או בלא לבונה, וכן אין
השמן והלבונה שבמנחות אלו קדושים כל אחד מהם בפני עצמו,
שאינם מתקדשים אלא רק בעת שהוא נותן את כולם יחד בכלי
אחד.
שואלת הגמרא: ולרבי חנינא, כלי שרת בשיעור עשרון שהיה
במקדש עבור מדידת עשרון סולת למנחה, כמבואר להלן (פ"ה),
למה נמשך בשמן המשחה לקדש את העשרון הנמדד בו, ומהלא
אינו עשוי עשרון זה לקדש כלום אלא למדידת קמח הסולת בלבד,
שהרי אי אפשר להכניס בתוכו עם עשרון הסולת גם שמן ולבונה,
ולדעת רבי חנינא הקמח אינו קדוש בלא שכן ולבונה, ונמצא
שלא היתה תועלת במשיחה זו. משיבה הגמרא: נמשח לקדוש
מנחת חומץ שאין בה שמן ולבונה אלא עשרון סולת בלבד, ועל
כן היא מתקדשת בעת נתינתה בכלי זה.
שואלת הגמרא: וכלי השרת בשיעור לוג שהיה במקדש עבור
מדידת לוג שמן למנחה, כמבואר להלן (פ"ה), למה נמשך, לרבי
חנינא, בשמן המשחה בכדי לקדש את הלוג הנתון בתוכו, והלא
לדעתו אין הלוג קדוש ללא המנחה והלבונה שעמו. משיבה
הגמרא: נמשח לקדוש לוג שמן של מצורע שהוא בא בפני עצמו
בלא סולת ובלא לבונה, ועל כן הוא מתקדש בעת נתינתו בכלי זה.
שמואל סובר כדעת רב שסולת מתקדשת בלא שמן: ואף שמואל
כבר לה להא דאמר רב, דתנן בובחים (פ"ה), כלי הלח – כלים
למדידת היין והשמן, כגון היין והוצה יין וכו', וכן מורקות שבהם
קיבלו את דמי קרבנות הבהמה לוורקם על המזבח, ושאר כלים
לקבלת הלח, מקדשין את הלח שהונח בהם, כגון יין ושמן, ומדות
היבש – הכלים בהם מדדו את הסולת, והם כלי במדת עשרון וכלי
במדת חצי עשרון, מקדשין את היבש – וסולת) הנמדד בהם. ואין
כלי הלח מקדשין את היבש שהונח בהם ולא מדות היבש מקדשין
את הלח שהונח בהם, שאינם מתקדשים בכלים שאינם שלהם.
ואמר שמואל, לא שנו במשנה שאין כלי הלח מקדשים את היבש,
אלא במדות הלח – הכלים ששימשו למדידת הלח, לפי שאין
מקדשות אלא דרך מדידה, ואין נמדד בהן אלא הלח, אבל מורקות
(של דם), אף שהם כלי לח בכל זאת הם מקדשות את היבש, לפי
שאינם כלי מזה והם מקדשים גם שלא דרך מדידה, שנתאמר
אודות קרבנות הנשיאים (במדבר יג) וקרבנו קצרת כסף אחת וגו'
מזק אחד כסף וגו' שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה, הרי
שהסולת שהיא דבר יבש, הונחה ונתקדשה במזק המיועד
לקבלת דם. ונמנה שמואל שמואל מקדשות את היבש,
מוכח שדעתו היא שמנחה קדושה בלא שמן ובלא לבונה, וכדברי
רב.
הגמרא מבררת את דברי שמואל: אמר ליה רב אחא מדפתי
לרבינא, וכי מה היא מנחת הנשיאים, והלא מנחה לחה היא, שהרי
היא בלולה בשמן, וכאמור בפסוק 'שניהם מלאים סולת בלולה
בשמן', ואין ללמוד הימנו שמזק מקדש סולת יבשה בלא שמן.
אמר ליה רבינא, לא נצרכא – לא הוצרכו דברי שמואל אלא ליבש
שכן, כלומר לחלקים היבשים שבמנחה שלא נתערבו יפה בשמן,
שאף על פי שהסולת בלולה בשמן אי אפשר שלא יהיו בה חלקים
קטנים שנותרו יבשים ואף על פי כן הם מתקדשים במזק, וכיון
שיבש זה מתקדש במזק אף שאינו מיועד אלא לדבר לה, מסתבר
לומר שמתקדשת בו גם סולת יבשה ללא שמן.
(דהיינו לבונה ואי סלקא דעתך קסבר שמואל אין מנחה קדושה עד
שהיה בוין יבש שבה היכי משפחת לה והלא בוין לחים הן מפני
השמן אלא שמע מינה קסבר שמואל האי בלא האי). תירוצו נוסף:
ואיכתיא אימא, מנחה אפילו שהיא בלולה בשמן, לגבי דם, כיבש
דמיא – ונחשבת, שכן הדם צלול ואילו הסולת הבלולה בשמן
עבה כעיסה, וכיון שהיא מתקדשת במזק אף שאינו מיועד לדבר
יבש כמותה אלא לדבר לח כדם, מסתבר לשמואל לומר שהיא
מתקדשת בו גם כשהיא יבשה לגמרי ללא שמן כלל, ומה שאמרה
המשנה שכלי הלח אינם מקדשים יבש, כוונתה למידות הלח

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי ע' ב

פסולה אינה משום שנתנה לה התורה דין עבודה, אלא גזירת הכתוב בעלמא היא שלא תהיה כשירה אלא בכהונה, מיד דתהו (כמו שישנה) הלכה אפואות נגעים, דבדאי לא עובדה ניהו, ואף על פי כן גזירת הכתוב היא דכע' כהונה. שוב מקשה הגמרא: ונלף לשיטת בן בתירא הכשר זר מןמטה, שהרי כשם שלשיטתו קמיצת שמאל אינה פוסלת את המנחה משום שיש לשמאל הכשר ביום הכיפורים, כמו כן אין לה להפסל בקמיצת זר משום שיש לו לזר הכשר בבמה, ותועיל החזרת הקומץ לכלי ויחזור כשר ויקמצנה. ואם כן מדוע הוצרך רב להשמיענו שלשיטת בן בתירא מועילה החזרת הקומץ בקמיצת זר. ובי תימא מןמטה לא ילפינן, משום שבזמן הכשר עבודת זרים בבמות עדיין לא נבדלו אהרן וזרעו משאר ישראל לעבודה, ועל כן היתר זר באותה שעה אינו נחשב לדבר שהוכשר מכלל איסורו, והרי אי אפשר לומר כן, דהתנאי, מנין לדבר שנפסל בפסול יוצא, כגון אימורי חטאת ואברי עולה שיצאו מחוץ למחיצות העזרה, שאם עלה על גבי המזבח שוב לא ירד ממנו, שהרי יוצא כשר בןמטה, וכל דבר שיש לו הכשר בבמה, אפילו שהוא פסול במקדש מכל מקום אם עלה לא ירד. והרי טעם מה שאין פסול יוצא בבמה הוא משום שאין לה קלעים (מחיצות) ואין שייכת בה מציאות של יציאה מחוץ למחיצותיה, ואף על פי כן אנו למדים ממנה גם למקדש שיוצא שעלה לא ירד. ואם כן יש ללמוד בבמה גם לענין זרות, שאין קמיצת זר פוסלת את המנחה, ואפילו שסיבת הכשר זר בבמה היא משום שבאותה שעה עדיין לא נאמר דין כהונה בעבודה. מתרצת הגמרא: לעולם אין למדים בבמה, והתנאי של הבריייתא הסובר שיוצא שעלה לא ירד, אצאת תורת העולה' סמך ליה, שמשם הוא דורש שתורה אחת לכל העולים על המזבח בין לכשרים ובין לפסולים, שאם עלו לא ירדו. ואין עיקר טעמו משום שיוצא כשר בבמה, ולא אמר זאת אלא לסמך בעלמא. עוד מקשה הגמרא: אלא עדיין קשה על דברי רב, וכי מעמא שידענו שבן בתירא מכשיר להחזיר בקמיצת זר הוא רק משום דאשמעינן רב כן, הא לאו הכי הוה אמיתא שבשאר פסולין פסל בן בתירא ולא הכשיר אלא בקמיצת שמאל, והתנאי, רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אמרים, מכשיר היה בן בתירא בכל הפסולין פולין שקמצו את המנחה והחזירו את הקומץ לכלי, ואם כן למה הוצרך רב להשמיענו זאת. עוד מקשה הגמרא: וכן תנאי, נאמר במנחה (ויקרא ב' א) והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם, ומכאן שגם מןמקום שרגלי הדר המביא את המנחה עומדות ששם יכול הכהן לקמץ את המנחה, ואין הקמיצה צריכה להיות דווקא בצפון המזבח כשחיתת שאר קדשי קדשים, אלא כל העזרה כשירה לקמיצה. בן בתירא אומר שיש לדרוש מכתוב זה דרשה אחרת, מנין שאם קמץ בשמאל

שיחזיר את הקומץ לכלי ויחזור ויקמץ בןמין, תלמוד לומר וקמץ משם' (ויקרא ב' א), מןמקום שקמץ כבד קמיצה פסולה ישוב ויקמץ בכשרות. וכן דקרא סתמא כתיב בה - ומאחר שכתוב זה שהוא מקור שיטתו של בן בתירא נכתב בסתם, מה לי קמיצה בשמאל ומה לי קמיצה בשאר הפסולין, ואם כן למה הוצרך רב להשמיענו שהכשיר בן בתירא בכל הפסולים. מכח קושיא זו הגמרא חוזרת בה מתירוצה הקודם, ומפרשת את דברי רב באופן אחר: אלא הא קמשמע לן רב, שבן בתירא מכשיר בור שקמץ ואפילו לאחר שקידש את הקומץ על ידי נתינתו לכלי שרת, שאפשר להחזיר את הקומץ לכלי הראשון של המנחה ויחזור כהן כשר ויקמצנה. ולאפוקי מהני תנאי - ולהוציא מדי שיטת אותם תנאים הפוסלים באופן האמור. דתנאי, רבי יוסי בן יוסי בן יאכין ורבי יהודה הנחתום אמרי, במה דברים אמורים שהכשיר בן בתירא, דווקא בשקמץ הפסול ועדיין לא קידש את הקומץ על ידי נתינתו לכלי אחר, אבל אם כבר קידש אותו בכלי פסל את המנחה, ושוב אי אפשר להחזירו לכלי הראשון ולשוב ולקמץ. ואימא דאמרי - ויש מפרשים את דברי רב להיפך, שרק אם קמץ הזר ועדיין לא קידש את הקומץ בכלי, אין - הכשיר בן בתירא, אבל אם כבר קידש אותו לא הכשיר להחזירו ולקמץ שוב. במאן, מהני תנאי, ולאפוקי מהני תנאי קמא - וכמו מי סובר רב, כאותם תנאים שהובאו לעיל, ובא להוציא משיטת תנא קמא בבריייתא האמורה החולק על תנאים אלו וסובר שהכשיר בן בתירא גם לאחר שקמץ זר וקידש. מתקיף לה רב נחמן, מאי קא כברי הני תנאי המכשירים דווקא בפסול שקמץ ולא קידש. הלא ממה נפשך, אי קמיצת פסולין עובדה היא ובכוחה לפסול את המנחה משום שנעשתה בה עבודה פסולה, אם כן אף על גב דלא עבדי ליה מתן כלי - אפילו שלא עשה הפסול בקומץ עבודת מתן כלי יש לה למנחה להפסל משום העבודה הפסולה של הקמיצה, ואי קמיצת פסולין לאו עובדה היא והרי היא כמי שאינה ואין בכוחה לפסול את המנחה, כי עבד לה מתן כלי מאי הוה הלא גם אם עשה הפסול עבודת מתן כלי מה בכך, הרי עבודתו אינה נחשבת כלום ואינה פוסלת, ומדוע לא יוכלו להחזיר את הקומץ לכלי ולשוב ולקמץ בכשרים. הדר (אחר כך) אמר רב נחמן לתרץ את שיטת תנאים אלו, לעולם קמיצת פסולים עובדה היא, ואולם לא נמרה (נגמרה) עובדתה של הקמיצה עד דעבדי לה מתן כלי, על כן אין עבודת הפסול פוסלת קודם שקידש את הקומץ בכלי, ועדיין אפשר להחזירו ולקמץ שוב בכשרים. מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו אם עדיין לא קידש הפסול את הקומץ בכלי אחר,

אגרות קודש

בי"ה, אי אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת שני מכתבי בהם כותב ע"ד מהלך רוחו אופן לימודו בכל ובספרי חסידות בפרט ואיזה מרעיונותיו מה שעלה בדעתו במאמרי רז"ל.

והנה כנראה ממכתבי רוצה לחפש לו דוקא דרכים חדשים וחדושים שלו, היינו לא רק חידוש בפירוש ענין אלא חידוש ג"כ למצוא הדרך, ולו גם נניח שלא יטעה בחיפושיו וימצא את הנקודה האמיתית ואת הדרך הנכונה בכלל ובשבילו בפרט, הרי בלי שום ספק אשר יאבד על זה כמה וכמה

זמן ויגיעה עפ"י מרז"ל אין אדם עומד על ד"ת אלא אם כן נכשל בהם תחלה, הרי הכשלון שלו יהי בעצם הדרך ולא רק בענין פרטי ובהלכה פרטית, ומובן מעצמו אשר כיון שכל ישראל מאמינים בני מאמינים יודעים בפשיטות שלא נברא בעולם דבר אחד לבטלה ובפרט בנוגע להאיש הישראלי הרי כל מינו ספורים כמדת העבודה בתומ"צ אשר עליו למלאות, כל יום ושעה שמבלה הוא על ענין שכבר סללו הראשונים שהם כמלאכים, הנה אף את"ל שהוא דבר מצוה ויקבל ע"ז שכר, הרי מאידך גיסא **אין** עושה הוא **עבודתו** ובמילא מבטל הזמן על ענינים שאינם שלו ובד"מ **יחסר** בהענינים שצריך הוא לעשותם. ומשל למה"ד לאיש שירצה ללמוד המשנה ויאמר שאין רוצה לעיין במפרשי המשנה אלא ייגע את עצמו כ"כ עד שיוכל לבוא לפלפול המובא בגמרא ורש"י ותוספות וכו'. ואם לדעתי ישמע הרי כלך מדרך זו, ילמוד בספרי החסידות שבהם הורו לנו רבותינו **ברור** הדרך נלך בה הן בלימוד תורת הנגלה והן בתורת החסידות והן באופן קיום המצות בשמחה ובהידור, ואז כמה מהענינים אשר הם אצלו בספק יראה שכבר בררו אותם הראשונים מאז ומקדם וכמה מענינים שאומר שכבר מצא הפתרון הנה יראה שלא זהו הביאור ולא זוהי הדרך ילך בה.

אחת הבחינות לדעת אם הולכים בדרך הנכונה אם לא, זהו לבחון הבכך **והפועל יוצא** בהנוגע להידור בקיום המצות בהקביעות בלימוד התורה ובהחמימות באהבת ישראל, ויבא בחשבון את הנהגתו בכל הנ"ל אליבא דנפשי ויתבונן אם ההתעסקות השיעורים שכותב אודותם במכתבו הביאו לתוספת בכל הנ"ל או אדרבה לחלישות והאריכות בזה אך למותר.

המורם מכל הנ"ל, יסיח דעתו - איזה שעות ביום - מכשרונותיו וממהותו וילמוד את הלכות הצריכים לדעתם בחיי היום יומים וילמוד **תורת החסידות** תניא דרך מצותיך וכיו"ב, ולסייעתא דשמיא הנה יתן בכל יום מימות החול קודם התפלה איזה פרוטה לצדקה ואחר התפלה בכל יום בחול בש"ק ויו"ט יאמר השיעור תהלים כפי שנחלק לימי החדש, והשי"ת יזכהו ויצליחו לעמוד על דרך המלך ולא לחפש נתיבות ומסלות וטוב יהי לו בגשמיות וברוחניות.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ות"ת ביר"ש.

ב"ה, א' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש"ק ראה, ורואה הנני בו סתירה מרישא לסיפא כי מתחיל כתיבתו אודות הכתות והשיעורים אשר לומד עמהם ומסיים אשר ברוחניות הנה מהותו פוחת והרי ידוע עפ"י מרז"ל גודל ענין ערך המלמד את בן חבירו תורה ובפרט המלמד את בן עם הארץ תורה וא"כ הרי אי אפשר שע"ז יוקטן ערכו ובטח גם זה הוא עצת היצר להחלישו בעבודתו הנ"ל ואולי גם כדי להביאו לידי רגש יאוש שכיון שהמצב אינו כדבעי הרי מה לו ואיך אפשר לעשות ולא כדאית היגיעה להיטיב המצב יותר (אשר גם זה היפך מרז"ל יגעתי ולא מצאתי אל תאמין), וכבר אמרתי לו כ"פ אשר בזמן הזה ההכרח הוא אשר כאו"א יתעסק באיזה ענין של צרכי צבור ואלו השייכים לזה הרי עניני חינוך הכשר קודם לכל ויחד עם זה ובשבילו בפרט מוכרח שיהי לו לימוד קבוע בספרי חסידות חב"ד וישתדל ג"כ לעבוד את השי"ת דוקא מתוך שמחה.

ומ"ש שהתחיל ללמוד קצת תניא ונתקשה לו מאד כי אינו רגיל בזה הרי כיון שכותב הטעם בידו הוא לבטלו ולהתרגל בלימוד זה והרי ידוע כלל רז"ל לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, וכנראה במכתבו גופא הנה עדיין לא **התחיל** בלימוד ביגיעה, ואם היצה"ר אין נוח לו לימוד תורה איזה חלק שיהי הרי עאכ"כ בנוגע ללימוד המביא - כלשון הרמב"ם בהלכות יסודי התורה - לאהבתו וליראתו ית' ומה התועלת בהשקלא וטריא בזה? יתחיל ללמוד ובמשך הזמן יראה בזה הצלחה...

בברכה.

[א' אלול תשי"ג]

... מצינו במצות מילה מה שאינו בכל המצות, ובהקדם: הא דקטנים אינם בני מצוה, לכאורה, יל"פ בשני אופנים: א) דאין התומ"צ שייכים אליהם, כי לגדולים דוקא ניתנו. ב) לכל ישראל ניתנה התומ"צ, אלא דקטנים אינם בני חיוב ועונש, דלא בני דעה נינהו.

נפ"מ בין שני האופנים: לפי הא' אין הקטן (דוקא, כי לגדולים הוזהרו בכ"מ על הקטנים) עובר עבירה בעשותו אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, כי אי"ז שייך אליו כלל, והיתר הוא, ובמילא אין כאן ענין תשובה וכפרה (וצע"ק ביבמות מח, סע"ב עיי"ש ביעב"ץ ואהבת איתן), משא"כ לפי השני.

וא"כ - הדין דגדול טוב שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה וכפרה על מה שעבר בקטנותו (שו"ע או"ח סו"ס שמ"ג) - גם במקום דאין לימוד מיוחד ע"ז כמו ברמב"ם הל' אס"ב פ"ג הי"ז הל' נדרים פ"א הי"ד ונ"כ שם - ועיין ראשונים בקדושין יט, א, - מוכיח כאופן הב'.

נוסף במצות ת"ת, שלא לבד ששייכות לקטנים, וכשאר כל המצות, אלא שהתורה חייבה (את האב והחכם ובקום ועשה) שילמדו הקטנים תורה, ולא עוד אלא שחיוב ת"ת בכללותו קשור בזה, וכמארז"ל (קדושין כט, ב) כל שאחרים מצווים ללמדו מצוה ללמד את עצמו, (ויל"פ שאי"ז סימן, אלא טעם או סיבה, ועפ"ז - ת"ת בכלל לא רק קשור, אלא גם תלוי בולמדתם אותם את בניכם).

נוסף ומיוחד במצות מילה, שלא לבד דשייכות לקטנים והתורה חייבה שיקיימו, בקטנים את המצוה - וכמו במצות ת"ת,

אלא שעוד זאת, שבה בשעה אשר במצות ת"ת - החיוב דקטנים הוא רק כשיגדלו, קצת עכ"פ, והמצוה אפשר שתתקיים גם בלא קטנים, כי ולמדתם אותם את בניכם גם בנים גדולים בכלל זה, שהרי ולמדתם היינו כל התורה, ובן ט"ו לגמרא.

משא"כ במצות מילה, שענינה בקטן, ובקטן בתכלית, בסמיכות לביאתו לעולם, וכקושיית רו"ל (נדה, לא ב) מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה (ולא קודם לזה).

והטעם לחילוקים הנ"ל, י"ל: כיון שברגע שנעשה גדול - נתחייב בכל המצות, מוכרח, אשר קודם לזה יתעסק בתלמוד שהוא המביא לידי מעשה, והכנה לענין דגדלות שייכת רק במי שגדל במקצת, וכיון שהכרח זה הוא רק מצד ענין המעשה - אפשר מצות ת"ת לשלימות בגדולים לחוד ג"כ.

משא"כ ענין מצות מילה הוא - ברית עם הקב"ה, חלישות החומר והתאוה (מו"נ ח"ג ספמ"ט, הועתק בבחי' ס"פ לך) תחילת כניסת נפש הקדושה (שו"ע אדה"ז מהד"ב סו"ס י"ד. ועיי"ג ד"ה אני לדודי, ה'תש"ט), כדי שיוכל לעמוד נגד נה"ב דמלך כסיל הבאה תיכף כשננער לצאת ממעי אמו - לכן אין נוגע בזה ענין הגדלות, ואדרבה אהני' לי' שטות דקדושה נגד רוח שטות שע"י עובר עבירה, וע"ד מש"כ הרמב"ם בהל' דעות פ"ב, ה"ב (עיי"ג קונט' ומעין מ' כו-ז). ומוכרח להיות בסמיכות לשעה שננער לצאת ממעי אמו, כמובן (עיין במו"נ שם: וכאילו הוא עדיין בבטן עד סוף שבעת ימים ואז ימנה מרואי אויר העולם, עכ"ל. ועיי"ג זח"ג מג, ב. דב"ר רפ"ו).

וזהו ג"כ העבודה דחודש אלול - ר"ת ומל ה"א א ת ל בבך ו את ל בב (בעה"ט דברים ל, ו), עבודה שלמע' מטו"ד, ועי"ז בקשו פני (דנפש דקדושה) את פניך ה' אבקש, ברית עם הקב"ה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 לו... וְכָל זֶה בְּטִלְיָה שֶׁהִיא חֲתִיכָה אַחַת מִרְבַּעַת כְּמוֹ טִלְיָתוֹת שֶׁל מִצּוֹה שֶׁלָּנוּ שְׁאִין בָּהֶם נִקְבִּים לְהוֹצִיא
- 2 הַיָּדִים מִתּוֹכָם, אֲבָל מְלַבּוּשִׁים שֶׁלָּנוּ שֶׁהוּא לְבוּשׁ בָּהֶם וּמוֹצִיא אֶת הַיָּדִים מִתּוֹכָם מִתַּר לְתַפֵּס בְּיָדִים
- 3 מִקְצַת הַמְּלַבּוּשׁ אֶפְלוּ בְּשׁוּלָיו קְלָדִי קְלָדִי לְהַגְבִּיהַ שְׁלֵא יַעֲבֹוהוּ מִלְּלַכַּת אוֹ שְׁלֵא יִתְלַכְּלֵךְ אוֹ שְׁלֵא יִקְרַע, אֲבָל
- 4 לֹא יִגְבִּיהַ הַרְבֵּה כָּל אֶרֶץ שׁוּלִיָּה בְּעֵינֵי שְׁלֵא יִהְיֶה רֹב גּוֹפּוֹ מְכֻסָּה קְלָדִי קְלָדִי וְלֹא יִהְיֶה דֶּרֶךְ מְלַבּוּשׁ כָּלָל, וְאִם
- 5 אִם אֲמַצְעִית שׁוּלָיו מְכֻסָּה רֹב גּוֹפּוֹ לֹא יִגְבִּיהַ קְצוֹת שׁוּלָיו עַל כְּתָפָיו בֵּינוֹ שְׁלִישׁ אוֹמְרִים ³⁰⁵ שִׁישׁ בֹּזֵה חֵיב
- 6 חֲטָא, וְלִדְבָרֵי הַכֹּל עַל-כָּל-פָּנִים נִרְאֶה כְּמִשׁוּי וְאִסּוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים ³⁰⁶ וְאִם שְׁלַבּוּשׁ בּוֹ וּמוֹצִיא יָדָיו
- 7 מִתּוֹכוֹ ^[12].
- 8 וּמְלַבּוּשִׁים שֶׁלָּנוּ שְׁנַתְעַמֵּף בָּהֶן וְלֹא הוֹצִיא יָדָיו מִתּוֹכָם, אִסּוּר לְתַפֵּס קְצָתָם בְּיָדָיו לְהַגְבִּיהֶם שְׁלֵא יִתְלַכְּלֵךְ,
- 9 אֶפְלוּ אִינוֹ תוֹפֵס בְּשׁוּלֵיהֶם קְלָדִי קְלָדִי:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סוף סעיף לו

ביאורי הלכה

- קלא] אפילו בשוליו - מותר לתפוס קצוות האבנט
(גארטל) בידיו - כשהוא חגור בעיקר האבנט
כראוי ³⁰¹.
- קלב] אפילו בשוליו - וכל שכן שמותר לתפוס
באמצעית הבגד, ושוליו משתלשלים למטה בדרך
לבישה.
- קלג] רוב גופו מכוסה - אבל כשרוב גופו מכוסה - זו
דרך לבישה ש"רובו ככולו" ³⁰².
- קלד] רוב גופו מכוסה - בגדים שבדרך לבישתם אינם
מכסים את רוב גופו (כגון חולצה), מותר להגביהם
באופן שיכסו את רוב חלק הגוף שדרכם לכסות ³⁰³.
- קלה] רוב גופו מכוסה - אין להגביה את שולי מעילו
עד מעל לכובעו כדי להגן עליו מהגשמים, ואם כוונתו
גם להנצל מצער הגשמים מותר - במקום שדרך קצת
אנשים בכך ³⁰⁴.
- קלו] ידיו מתוכו - לעיל סעיף לה (אות קכו) נתבאר
ג' פרטי האיסור בהגבהת הטלית, וכאן נתבאר
שבמלבושים שלנו הותר הפרט השלישי (בלבד)
המבואר שם - כל שמכסה ראשו ורובו.
קלז] תופס בשוליהם - במקום שדרכם בכך, מותר
לצאת לרשות הרבים כשמעיל נתון על כתפיו (בלי
ללבוש את השרוולים) ³⁰⁷,
אך אם הם רפויים על הגוף, ויכולים ליפול ברוח קלה
- אין לצאת בהם כך ³⁰⁸.
קלח] תופס בשוליהם - משום שכשלא מוציא ידיו
מתוכם דומה הוא למלבושים שלהם שאסור לתפוס
אפילו קצתם בידיהם.
קלט] תופס בשוליהם - מותר לקפל שרוולי חולצתו
וקצות מכנסיו, אפילו אין כוונתו להתנאות בזה ³⁰⁹.

צינונים והוספות

- וראה שו"ת באר משה ח"ג סי' סג שמי שידו מגובסת ואינו
יכול ללבוש השרוול, שרי לו לצאת כך לכתחילה בכל
מקום.
- (308) כבר כ' כעין זה הפמ"ג בא"א סקמ"ב וז"ל: אותן
שול מנטיל שתולין על כתפיהם י"ל דליכא למיחש דלמא
משתליף במקום שמקפידין שלא לילך בלא זה ברשות
הרבים, עכ"ל, ומבואר דבמקום שאין מקפידין על זה, יש
לחוש דלמא נפיל ואתי לאתויי, וכמו בכובע ע"ג כובע
הנזכר בסעיף מג (בדה"ש סי' קטו ס"ק יג).
- (309) במלבושים שלנו מותר כל זמן שרובו מכוסה בהם,
ומשמע שאפילו אין דרכו בכך, ראה שו"ת רבבות אפרים
ח"א סי' רכו.
- (301) לכאורה דין אבנט כדין בגדים שלנו, שכל זמן שלא
מגביה או מסיר עיקרו - נחשב כדרך מלבוש.
- (302) קונטרס-אחרון ס"ק ח.
- (303) כן משמע ע"פ קונטרס-אחרון הנ"ל.
- (304) ראה לעיל על סעיף יז בעניין יציאה בבגד שלא כדרך
מלבוש - כדי להנצל מצער.
- (305) לעיל סעיף לה.
- בס' ביאורי השלחן כתב כאן שגם לרש"י אין בזה חיוב מן
התורה, והוציא ההלכה מידי פשוטה, ולכאורה גם אם נאמר
ש"רש"י אין חיוב מן התורה במקפל להתנאות, הרי לא
מדובר כאן במגביה להתנאות.
- (306) כדלעיל שם.
- (307) ובמקום שאין דרכם בכך, צריך שיכסה ראשו ורובו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תלמוד-תורה – לפי לוח "רב יומי"

46 כמו שאמרו חכמים לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן
47 חורין ליבטל ממנה וכן היו עושים בימיהם שהיו לומדים
48 בעל פה היו לומדים בתחלת לימודם רק ב' או ג' פרקים
49 משניות או ברייתות בשבוע והיו חוזרים עליהם מאה
50 פעמים ויותר ואמרו חכמים אינו דומה השונה פרקו מאה
51 פעמים לשונה מאה פעמים ואחת שזה נקרא עובר אלהים
52 וזה נקרא לא עבדו כראוי.

53 ועכשיו שתורה שבע"פ כתובה לפנינו אין צריך לחזור מאה
54 פעמים ואחת בשעת לימודו ממש רק שיהיה מאוד לחזור
55 על הראשונות תמיד לפרקים קרובים בענין שתהיינה כל
56 ההלכות שלמד עד עתה חקוקות היטב בזכרוננו כל הימים
57 שבינתיים וברורות לו בלי גמגום כבשעת לימודו ממש:

58 ד וכל השוכח דבר אחד ממשנתו מחמת שלא חזר על
59 לימודו כראוי מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו
60 וגם עובר בלאו של תורה שנאמר רק השמר לך ושמור
61 נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו
62 מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך וגו' וכל מקום שנאמר
63 השמר פן הוא לא תעשה. וקבלו חכמים שאין הכתוב מדבר
64 בעשרת הדברות לבדן אלא הוא הדין לכל התורה כולה.

65 ולכן למדו חכמים ג"כ מפסוק זה שכשם שחייב האדם
66 ללמד את בנו כך ממש חייב ללמד את בן בנו כל התורה
67 שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ומה שנכתב זה גבי
68 עשרת הדברות כמ"ש יום אשר עמדת לפני ה' וגו' הוא
69 ללמדך שכל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב
70 כאלו קבלה מהר סיני.

71 וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים מה
72 ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו קודם
73 שיעיין כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף
74 שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח ועוד שמצות
75 התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף ולא ימיר דתו
76 לעולמים.

77 וגם אמרו הלומד ושוכח דומה לאשה שיוולדת וקוברת וכל
78 המשכת דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר
79 ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני:

*

81 ה ואל יאמר השוכח דבר אחד אילו לא למדתי דבר זה
82 לא נתחייבתי בנפשי ולמה אתחייב כשלמדתי ושכחתי
83 כי באמת אילו לא למד דבר זה לא מעלה עליו הכתוב בלבד
84 כאלו מתחייב בנפשו אלא היה מתחייב בנפשו ממש שכל
85 מי שאפשר לו להרבות ולהוסיף בלימודו בענין שלא ישכח
86 בזה מה שלמד כבר מפני שכבר חזר על לימודו כראוי ואינו
87 מוסיף אף על פי שאינו מתבטל מתלמוד תורה אלא חוזר
88 תמיד על הראשונות שלא מפני חשש שכחה אלא מפני
89 שנוח וקל לו יותר לחזור על הראשונות מלטרות בלימוד
90 חדש הרי זה מתחייב בנפשו ממש כמו שאמרו חכמים ודלא

1 במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם אבל
2 כשיגדיל בחכמה וירבה בה במאד ולא יהיה צריך לא
3 ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ מפני
4 שכבר חזר על לימודו פעמים רבות מאד עד שנחקק היטב
5 בזכרוננו כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה אזי יקרא בעתים
6 מזמנים תורה שבכתב ודברי תורה שבע"פ כדי שלא ישכח
7 דבר מדיני התורה ויפנה כל ימיו לעיון התלמוד לסבור
8 סברות בהלכות ולפלפל בהן בקושיות ופירוקים לירד
9 לעומק הסברות וטעמי ההלכות להבין דבר מתוך דבר
10 ולדמות דבר לדבר ולחדש חידושי הלכות רבות לפי רוחב
11 שיש בלבו וישוב דעתו כמו שאמרו ליגמר אינש והדר
12 ליסבר.

13 וכן בדרשות ההגדות להתבונן מתוכם מוסר השכל לידע את
14 ה' כמו שאמרו חכמים רצונך שתכיר מי שאמר והיה העולם
15 למוד דברי אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומתדבק
16 בדרכיו כי רוב סודות התורה שהיא חכמת הקבלה וידיעת
17 ה' גנוזים באגדות.

18 ויש אומרים שגם בתחלת לימודו של אדם לא ישלש זמן
19 לימודו לשלשה חלקים שיום ממש שהרי המשנה חמורה מן
20 המקרא וצריכה זמן מרובה יותר ואצ"ל התלמוד שצריך זמן
21 מרובה יותר מהמשנה אלא מה שהצריכו לשלש זמן לימודו
22 הוא ליתן לכל אחד שיעור וזמן כפי הראוי לו בכל יום ויום
23 כדי שיגמור כולו בשוה ואחר כך כל ימיו לסבור ולעיין.
24 וטוב לחוש לדבריהם:

25 ג ולדברי הכל בתחלת לימודו של אדם בין במקרא בין
26 במשנה בין בתלמוד בכל יום לא די לו בלימוד פעם
27 ושתיים ושלש אלא צריך לחזור על כל אחד פעמים רבות
28 מאד הכל לפי כח זכרוננו של אדם כדי שיזכור היטב.

29 והמשנה והתלמוד שהן ההלכות פסוקות בטעמיהן צריך
30 לחזור עליהן בכפלי כפליים יותר מהמקרא כי תורה שבכתב
31 אי אתה רשאי לומר בע"פ משא"כ תורה שבע"פ המשנה
32 והתלמוד שהן ההלכות בטעמיהן חייב הוא מן התורה
33 לחזור עליהן כל כך עד שתהא משנתו סדורה ושגורה בפיו
34 כל כך בענין שאם ישאלנו אדם איזה דבר הלכה ממה
35 שלמד יוכל להשיב לו מיד אסור או מותר בלי גמגום
36 שנאמר ושנתם לבניך שיהיו דברי תורה שנונים ומחודדים
37 בפיו שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא
38 אמור לו מיד כמ"ש אמור לחכמה אחותי את שתהא בקי
39 בהלכה וברורה לך כמו שברור לך שאחותך אסורה לך ולכן
40 גם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים אינו
41 יוצא י"ח בזה מצות ושנתם מאחר שמגמגם לשואלו ואינו
42 משיב לו מיד עד שיעיין ואין הלכה זו ברורה לו כאחותו
43 שאינו צריך לעיין.

*

44 ואף שעל ידי זה לא יוכל ללמוד הלכות הרבה לא יחוש

תורה מלבו הרי זה עובר ומתחייב בנפשו כמו שדרשו
 חכמים על פסוק לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך
 ימים כו' שהרי לא נאמר ופן תסיר מלבבך אלא ופן יסורו
 מאליהם דהיינו שלא ישכחו מלבו כמ"ש פן תשכח ואף
 שחזור על לימודו לאחר שגומר כל ההלכות או אפילו
 מקצתן כמה וכמה פרקים הואיל ואין חזרה זו מועלת לו
 כמו שדרשו חכמים על פסוק הון מהבל ימעט וקובץ על יד
 ירבה אם עושה תורתו חבילות חבילות מתמעטים ונשכחים
 רק יקבוץ על יד מעט מעט א"כ העובר על דבריהם ברצונו
 ודעתו שיועד ורואה בעצמו שאינו זוכר היטב כראוי ואינו
 רוצה לחזור ולקבוץ על יד הרי זה כמסיר דברי תורה מלבו
 וזכרונו ועובר על פן תשכח ופן יסורו מלבבך):

*

ח וגם מי שיועד בעצמו שהוא שכחן גדול בטבעו
 ותולדתו שאף אם יחזור על לימודו פעמים אין מספר
 לא יזכור כי אם זמן מה ואח"כ ישכח מעט מעט לא יוכל
 לפטור נפשו מלאו זה דפן תשכח ומצות ושננתם שנתבאר
 למעלה כי מצות התורה שוות לכל נפש מ ישראל ולא ניתנה
 תורת כל אחד ואחד בידו שיהיה זה חייב במצוה זו וזה
 פטור ממנה לגמרי מחמת טבעו ותולדתו אלא כל אחד חייב
 לזכור דברי תורה בלבו כפי יכולתו והשגת כח זכרונו אם
 מעט ואם הרבה דברי תורה.

ועל זה אמרו לא עליך המלאכה לגמור כגון מי שהוא שכחן
 גדול ואם יהיה שונה הלכות רק פרק אחד ביום ויחזור עליו
 מאה פעמים ויותר ואפילו כל היום כולו לא יוכל לזכור
 היטב כי אם חודש אחד על דרך משל ואח"כ אם לא יחזור
 עליו יתחיל לשכוח מעט מעט הרי זה חייב לעשות כן
 ללמוד בכל יום רק פרק אחד ולחזור עליו כל היום כולו
 וכן יעשה שלשים יום ואח"כ בסוף החדש יחזור על
 השלשים פרקים אלו כמה פעמים עד שיוכל לזכרם היטב
 עוד ג' או ד' שבועות על דרך משל ואח"כ ילמוד בתוך כך
 עוד פרק אחד בכל יום ויחזור עליו כל היום כולו ויעשה
 כן עד כלות הג' או ד' שבועות אלו ואזי יחזור עוד פעם או
 שתיים על שלשים פרקים הראשונים וגם על פרקים
 האחרונים שלמד בג' או ד' שבועות אלו עד שיוכל לזכור
 הכל עוד כמה שבועות ובתוך כך ילמוד עוד פרק אחד בכל
 יום. וכן יעשה להיות מוסיף והולך פרק אחד בכל יום בכל
 ימים שבינתיים בין חזרה לחזרה עד שילמוד כל כך הרבה
 משנה ותלמוד בענין כשיצטרך לחזור על הראשונות בסוף
 כל חדש כפי טבעו שאינו יכול לזכור היטב יותר מחדש
 אחד על דרך משל אזי ישהה בחזרה זו כל החדש כולו עד
 שיחזור על כל לימוד שלמד עד עתה וכן יעשה לעולם מידי
 חדש בחדשו לחזור תמיד על הראשונות.

ואף שנמצא שלא יוכל ללמוד ולידע כל ימיו רק כדי מה
 שיוכל לחזור בחדש אחד לא יחוש כי לא עליך המלאכה
 לגמור וכך היו מצויים בימיהם תלמידים שלא היו בקיאים
 ויודעים בעל פה רק מסכת אחת ויש מהן שתי מסכתות:

*

מוסיף יסיף דהיינו שיאסף בלא זמנו שנאמר בתורה כי הוא
 חייכם וגו' ואומר למען ירבו ימיכם וגו' ודברי תורה
 נדרשים מכלל הן לאו.

ולא אמרו לא עליך המלאכה לגמור אלא לענין שלא ימנע
 האדם מלעסוק בתלמוד תורה מחמת שהוא אינו יכול לגמור
 ולידע את כולה מקוצר דעתו וכח זכרונו לזכור הרבה כל
 כך כמו שיתבאר או מאפס הפנאי שלו מטירדת פרנסתו וגם
 כל אדם לא יוכל להגיע לתכלית התורה שמצד עצמה אין
 לה קץ ותכלית כמו שנתבאר למעלה וגם לענין שיחזור
 הרבה על לימודו כראוי ולא ימעט בזה מחמת שצריך
 ללמוד עוד כדי לגמור התורה כי לא עליך המלאכה לגמור
 אבל אי אתה בן חורין ליבטל ממנה שלא להרבות ולהוסיף
 בלימודך אחר שכבר חזרת כראוי על לימודך שלמדת כבר
 ולא ישכח ממך.

ואם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה כי שכר
 תלמוד תורה שקול כנגד שכר כל המצות ומן השכר הרב
 אתה למד העונש הרב למי שאינו מרבה ומוסיף עד שיגמור
 כל התורה שבע"פ כולה אם אפשר לו כמו שקיבלו חכמים
 בפירוש הכתוב כל המצוה כמו שנתבאר למעלה:

י כמה דברים אמורים שהשוכח מתחייב בנפשו ועובר
 בלאו כששכח מחמת עצלות שנתעצל לחזור על לימודו
 כראוי אבל מחמת אונסו כגון שטרוד הרבה בפרנסתו
 והעתים שקובע לו אין מספיקים לו לחזור על כל לימודו
 שלמד קודם שהיה טרוד אינו מתחייב בנפשו וגם אינו עובר
 בלאו שנאמר רק השמר לך וגו' רק למעט מחמת אונסו:

*

יז וכן מי שתקפה וגברה עליו משנתו מפני שהיא חמורה
 עליו ולכן נשכחה ממנו ולא הועיל לו מה שחזר עליה
 כראוי אינו מתחייב ואינו עובר אף על פי שאינו אנוס שהיה
 יכול לעסוק תמיד במשניות והלכות אלו החמורות עליו ולא
 להסיח דעתו מהן להלכות אחרות ועל זה נאמר ופן יסורו
 מלבבך ללמדך שאינו מתחייב ואינו עובר עד שישב ויסירם
 מלבו ולכן נשכחו ממנו ולא כשנשכחו ממנו דברי תורה
 מפני שקצר מצע שכלו להשיגם בקל ולתפסם יפה בשכלו
 ומוחו וכח זכרונו שלא ישכחו ממנו לאחר שיחזור עליה
 פעמים רבות כל כך כמו שחזור על הלכות אחרות שאינן
 חמורות עליו ולא הצריכתו התורה לעסוק תמיד בהלכות
 אלו החמורות עליו כדי שלא ישכחן אלא אדרבה צריך הוא
 ללמוד ולידע כל התורה שבע"פ כולה ולחזור עליה עד
 שיוזכר היטב מה שאפשר לו לזכור ע"י חזרה זו שהן
 הלכות הקלות עליו ולא יחוש לשכחת החמורות מאחר
 שאינו נמנע ומניח מלחזור עוד עליהן]] ולעסוק בהן תמיד
 אלא מחמת עסקו בלימוד וחזרה לזכור ההלכות הקלות
 ונמצא שאינו מסיר דברי תורה מלבו וזכרונו.

(כי מה לי הלכות אלו ומה לי אלו משא"כ במי שאינו חוזר
 כראוי לו גם על ההלכות הקלות עליו ועל ידי זה בא לידי
 שכחה אע"פ שעוסק תמיד בתלמוד תורה ואינו מסיר דברי

המשפיע (כי השכחה באה מצד הקליפה ואינה מגעת לינק
אלא עד הכסא כמ"ש שאין הכסא שלם כו').

*

יא אבל אם יוכל לקבוע לו שעה גדולה ללימוד אחר
ויספיק לו שאר היום לחזור על לימודו המביא לידי
מעשה אזי חייב להוסיף מעט מעט ללימוד בשעה זו הלכות
אחרות שהן פירוש התרי"ג מצות אף מצות שאינן נוהגות
כמו קדשים וכיוצא בהן ולחזור עליהן כראוי שיזכור אותן
היטב לעולם כמו שנתבאר למעלה שנאמר כל המצוה וגו'
ולא עליך המלאכה לגמור.

ולכן אף שאין שעה זו מספקת ללימוד הלכות אלו מהתלמוד
ולחזור עליהן כל כך עכ"פ ילמוד אותן] מתוך המשניות
עם פירושיהן ויחזור עליהן כראוי עד שיהיה זוכן בעל פה.

ויש לו לעסוק תחלה בסדר קדשים כמו שאמרו חכמים כל
העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה ועל כן נכון הדבר
אם אפשר לו ללימוד הלכות כל הקרבנות בשלימות וכל
העבודות שבמקדש והלכות המקדש וכל כלי כמבואר באר
היטב בחיבור הרמב"ם ז"ל בספר עבודה וספר קרבנות
ואח"כ במשך הזמן אם יוכל להוסיף עוד בשעה זו ללימוד
ולחזור כראוי יעסוק בסדר טהרות וזרעים והם קודמים
לסדר מועד נשים נזיקין מאחר שכבר עסק הרבה בלימוד
המביא לידי מעשה שהן הלכות השנויות בג' סדרים אלו
(לבד ברכות וחולין ונדה):

יב וכל אדם צריך ליהזר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו
כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד אלא אם כן
בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר וכל מה שלומד בהרהור
לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא
בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש
ספר התורה הזה מפ"ך והגית בו וגו' וכמו בכל המצות
התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא
אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו.

אך אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש
המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם
ולפיכך כל עם הארץ מברך התורה בשחר לפני
הפסוקים וכן כשעולה לספר תורה:

יג במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה
שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל.

ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים
שלא יוכל להבין ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל
התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו:

הלכות ת"ת פרק שני

ט אך אדם כזה מאחר שאינו יכול ללימוד דברי תורה
הרבה מאד צריך שיהיה כל לימודו בלימוד המביא לידי
מעשה שהן הלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן לקיים
המצות כהלכתן וליזהר מליכשל באיסורים חס ושלום והם
דברים שאי אפשר לישאל תמיד לחכם המורה שבעיר או
שלא יהיה יודע לישאל ולהסתפק כלל אם לא ילמוד תחלה
דהיינו רוב אורח חיים כמעט כולו ומיעוט יורה דעה ומעט
באבן העזר וחושן משפט כל הלכה ברורה בטעמה
מהתלמוד ומפרשיו כמו הרא"ש או הב"י לפחות ולחזור
עליהן לעולם.

וגם מי שדעתו יפה שיוכל ללימוד ולזכור כל התורה שבע"פ
יש לו ללימוד ולחזור תחלה הלכות הללו הצריכות למעשה
כי יש להן דין קדימה על שאר כל ההלכות שאין צריך
למעשה כל כך.

ולימוד האגדות מביא גם כן לידי מעשה להתבונן מתוכן
מוסר השכל כמו שנתבאר למעלה. ומי שלא הגיע למדה זו
ילמוד בספרי מוסר שנבנו דבריהם על המדרשים וההגדות
ומאמרי הזוהר.

וכל זה מלבד הקריאה בתנ"ך לעתים מזומנים כמו שנתבאר
למעלה שיש לה דין קדימה על הכל:

י ואם אחר שהוא בקי היטב בכל לימודו המביא לידי
מעשה וחוזר עליו לעולם יוכל לקבוע לו בכל יום שעה
קטנה ללימוד אחר ויספיק לו שאר היום והלילה לחזור
כראוי על לימודו המביא לידי מעשה שלא ישכח ממנו
לעולם ויהיה ברור לו כאחותו כמו שנתבאר למעלה אזי
נכון הדבר ע"ד הקבלה לקבוע לימודו בשעה קטנה זו
שבכל יום ללימוד פעם אחת כסדר כל התלמוד בבלי
וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספות וכל
המדרשים מתנאים ואמוראים שכל דבריהם היא תורה
שבעל פה שניתנה למשה מסיני כמו רבות ותנחומא
ופסיקתות וכיוצא בהן ומדרשי רשב"י על כולן כדי שיוכל
לגמור כל התורה שבעל פה כולה פעם אחת] בחייו לקיים
מצות שמור תשמרון את כל המצוה וגו' כמו שנתבאר
למעלה.

ואף שישכח הכל הרי לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו
ששכח מחמת אנסו שאי אפשר לו לחזור כל כך שלא ישכח
לימוד זה שלומד רק שעה קטנה בכל יום כי שאר היום
והלילה צריך לו לחזור על לימוד המביא לידי מעשה
והשוכח מחמת אונס אינו עובר כמו שנתבאר למעלה וגם
עתה הנה זאת התורה היא העולה למעלה עד כסא הכבוד
ועד בכלל אך לא למעלה מהכסא כמ"ש כי אין שכחה לפני
כסא כבוד שהוא למעלה מהכסא עולם הזכרון והזכר

'לקוטי תורה' פרשת שופטים – הפרשה החסידית

אני לדודי [ב]

אף הנה ידוע⁶, ד'ש' מ'מלא כל עלמין' ו'סובב כל עלמין':

ופירוש 'ממלא כל עלמין' הוא: בחינת הארת האלהות הנמשך בנבראים להחיותם מ'עשרה מאמרות': "יהי אור כו" (בראשית א, א), "בדבר ה' כו" (תהלים ל, ו), שהוא מתלבש בפנימיותם ותוך תוכם ממש, שנמשך בקרבם להיות חיות להם, והוא מתחלק לחלקים, להיות מחיה כל חד לפום שיעורא דיליה.

ועל דרך משל בגשמיות – בדומם, צומח, חי, מדבר: שהדומם, הגם שנתהוה גם כן מ'עשרה מאמרות', ונמשך בו גם כן חיות אלקות מאותו המאמר כמו שנמשך חיות אלהות בצומח וחי, מכל מקום חיותו מצומצם ועיר ועיר, והצומח יש בו חיות יותר, והחי יותר גם מן הצומח, והמדבר יותר כו'.

ולפי ערך זה, גם בעולמות הרוחניים יש התחלקות מדרגות רבות, ולכולם נמשך חיות משובה ונבדל מחיות הנמשך לזולתו. והיינו ממדת מלכותו יתברך, שהוא הנקרא 'ממלא כל עלמין', שמתלבש בתוך תוך העולמות ממש.

אבל בחינת 'סובב כל עלמין' הוא: בחינת השפעה והארת אלקות שאינו נמשך ונתלבש בתוך העולמות בבחינת גילוי, להיות מושג בהשגתם, אלא הוא בבחינת מקיים עליהם מלמעלה. ועל כן נקרא 'סובב כל עלמין', שסובב לכולם בשוה, שאין בו התחלקות, מאחר שאינו מתלבש בבחינת גילוי בהשגה, שיתכן לומר שלזה הוא מאיר ומתגלה כך ולזה כך כו'. ועל כן הוא "שוה ומשוה כו"⁹, ובו הוא שנאמר: "את השמים ואת הארץ אני מלא", דהיינו בחינת 'סובב כל עלמין', ד"לית אתר פנוי מיניה"¹⁰. ומה שכתוב "מלא כל הארץ כבודו" הוא בחינת 'ממלא כל עלמין' שנקרא "כבוד".

"אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים" (שיר השירים ו, א): הנה שושנה יש בה תליסר עלין, כנגד י"ג מכילין דרחמי"² שבפסוק (מכה ז, יח) "מי אל כמוך", ושבפסוק (תשא לד, ו) "אל רחום כו", שמשם הוא מקור התשובה, להיות "נושא עון כו" (תשא שם, מכה שם). והם המתגלים בראש-חדש אלול, שאז הוא בחינת עת רצון³.

כי מראש-חדש אלול עד אחר יום-הכפורים הם מ' יום שעלה משה רבינו, עלי-השלוש, למרום לקבל לוחות האחרונות. ומה ימים הראשונים ברצון כו"⁴. וזהו שכתוב "הרועה בשושנים" אצל "אני לדודי ודודי לי" – שהוא ראשי-תיבות אלול⁵.

וצריך להבין: מהו ענין י"ג מדות הרחמים" בחדש אלול? בשלמא בעשרת ימי תשובה, יתכן (משום) שהם ימי סליחה ומחילה, ולכך אומרים בעשרת ימי תשובה "ויעבר ה' כו" (תשא לד, ו).

והענין הוא:

דהנה התשובה אינה על עוונות דוקא, שהרי צריך להיות "כל ימיו בתשובה"⁶. אלא בחינת תשובה הוא, ששב מדרך הראשון. וכמו שאומרים: "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך כו".

וביאור הענין:

הנה בדברי חז"ל (סוף פרק קמא דקדושין) יש ב' דעות, אחד אומר: "תלמוד גדול", ואחד אומר: "מעשה גדול". ו'נמנו וגמרו: תלמוד גדול, שמביא לידי מעשה".

ולהבין ענין מחלוקתם, ובמאי קא מיפלגי? יש להקדים להבין תחלה מה שכתוב (ימיה ב, כד): "את השמים ואת הארץ אני מלא", והלא כתיב (ישעיה ו, א): "מלא כל הארץ כבודו" ולא נזכר "שמים".

וגם, ששם נאמר "אני מלא" וכאן כתיב "כבודו".

1. (נאמר ברבים בשבת פרשת תצא, ט' אלול תקס"ז).

2. (זר חלק א' א, א. י"ג מדות הרחמים).

3. (ראה טור אורח חיים סימן תקפא ופרישה שם).

4. (ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו' (עקב י) – "מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון", רש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח).

5. (ראשי תיבות אלול: אבוד דקהם סדר תפלת ראש השנה. ראשית חכמה שער התשובה פרק ד. פרי עץ חיים שער ראש השנה פרק א. ב"ח לטור שם. של"ה מסכת ראש השנה (נר מצודה)).

6. (שבת קנא, א).

7. (נוסח תפילת העמידה).

8. (זר חלק רבא, א: איהו סובב כל עלמין . . איהו ממלא כל עלמין).

9. (קטן וגדול. פיוט "וכל מאמינים" בתפילת מוסף דראש השנה יום הכפורים).

10. (תקוני זר תקון נו. עמוד צא, ב).

35 כל עלמין' על ידי המצות מעשיות – שהם מדברים
36 גשמיים: ציצית מצמר, צדקה בממון גשמי – אם לא על
37 ידי התורה, שהיא הממוצע המהביר. וכמו על דרך
38 משל באדם, שהדבור הוא הממוצע המהביר ומוציא
39 העלם המהשכה לידי גילוי כו' :

40 **ב. והנה בתיב** (ואתחנן ז, יא): **"היום לעשותם", "היום"**
41 **דוקא**, שבעולם-הזה הוא הנקרא **"עולם המעשה"**¹⁷,
42 ויכולים לעשות תשובה. מה שאין בן בעולם-הבא, הנה
43 כמו שהוא – כך ישאר, שאין לו כח להפוך עצמו ממנו
44 שהוא, אם לא שסירו ממנו הלבושים הצואים על ידי
45 כפי-הקלע כו', אבל הוא עצמו אינו יכול.
46 והטעם הוא:

47 משום **שבעולם-הבא** אמרו (ברכות יז, א): **"יושבין**
48 **ונהניין"**. שהוא לפי שמשגיגים אלקות בבחינת השגה
49 וגילוי ממש, ואם בן הוא מבחינת 'ממלא כל עלמין'
50 שמתלבש בבחינת גילוי. ובבחינת 'ממלא כל עלמין'
51 הוא בבחינת התחלקות כו'. ועל כן, אם הוא בבחינת
52 זו, אי אפשר לו להפך לבחינת אחרת, אחרי שהם
53 מחולקים ונבדלים זה מזה, וכל אחד ואחד על מקומו
54 בא.

55 אבל **בעולם-הזה יש** בחינת הארת 'סובב כל עלמין'.
56 ואף על פי שהוא בבחינת העלם, שאינם משיגים בו,
57 מפל מקום פועל הוא כאן. ולפי שהוא בחינת 'סובב כל
58 עלמין', ש"שנה ומשנה", ו"אם צדקת מה תתן לו כו'" (איוב
59 לה, ט) – ועל כן יכולים לעשות תשובה. שאף שהוא כעת
60 רשע גמור, והוא למטה מטה, יכול להתהפך להיות
61 צדיק גדול, מצד הארת הסובב כו'¹⁸.

62 וזהו שאמרו חז"ל (אבות ד, יז): **"יפה שעה אחת**
63 **בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה מפל חיי העולם-**
64 **הבא"**, כי **"חיי העולם-הבא"** הוא רק מבחינת 'ממלא כל
65 עלמין', שהוא על ידי גבורות וצמצומים – **"ביו"ד נברא**
66 **העולם-הבא כו"**¹⁹. אבל בתורה ומעשים טובים בעולם-
67 הזה – הוא מבחינת 'סובב כל עלמין'.

68 וזהו עיקר פיונת ירידת הנפש להתלבש בגוף

1 והנה אמרו רז"ל (אבות ו, א): **"אין כבוד אלא תורה"**¹¹,
2 והיינו משום **"דאורייתא מחכמה נפקת"**¹², שמחכמה
3 נמשכים **"ל"ב נתיבות"**¹³. וכמשל הנתיב והשביל, שעשוי
4 לעבור בו ממקום למקום – כך מבחינת חכמה-עילאה
5 נמשכת ההשפעה בבחינת התחלקות, להיות **'ממלא כל**
6 **עלמין'**, עד שיומשך בגשמיית ממש, בפרטות דיני
7 התורה כשר ופסול כו', שהם בענינים גשמיים, תרומות
8 ומעשרות כו', וכנודע.

9 אבל על ידי המצות, נמשך גילוי אור מבחינת **'סובב**
10 **כל עלמין'**, שהוא בחינת המקיף.
11 והענין:

12 כי הנה ידוע שהתורה נעשה מזון לנפש האלקית.
13 וכמו שכתוב (תהלים מ, ט): **"ותורתך בתוך מעי"**, שהוא כמו
14 על דרך משל המזון, שנכנס בתוך תוף האדם, ונעשה
15 חיות בפנימיותו – וכך על ידי התורה נמשך גילוי הארת
16 החכמה, להיות מושג בהשגה ממש, **"ואשים דברי**
17 **בפיק"** (ישעיה נא, טז). והיינו מבחינת 'ממלא כל עלמין' –
18 שמתלבש בעלמין בבחינת פנימיות ממש.

19 אבל המצות נעשים לבושים לנפש-האלקית¹⁴, שהוא
20 כמו על דרך משל הלבוש, הוא על גוף האדם מלמעלה,
21 ואינו נכנס בפנימיותו – וכך ההמשכה הנמשכת על ידי
22 המצות הוא בבחינת מקיף, מפני שהוא מבחינת 'סובב
23 כל עלמין', שהוא למעלה מהשגה.

24 ועל כן הלבושים יותר יקרים בטבעם מהמזון, להיות
25 שבשרשם הם יותר נעלים¹⁵.

26 וזהו שכתוב במצות (תבוא ב, מז): **"תחת אשר לא עבדת**
27 **כו' מרב כל"**, פירושו: **"רב כל"** הוא בחינת גן-עדן¹⁶,
28 השגת אלקות; שהמצות הם יותר גבוהים, שהם מבחינת
29 מקיפים, שלמעלה מגן עדן שהוא השגה בבחינת
30 פנימיות. ומצד זה אמר האומר: מעשה גדול מן
31 התלמוד.

32 אף אף על פי כן נמנו וגמרו: תלמוד גדול – שמביא
33 לידי מעשה.

34 והענין: כי אי אפשר להיות התעוררות המשכת 'סובב

16. [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואתה תצוה" (תורה אור תצוה פא, ב).]

17. (עבודה זרה ד, ב (ובפירוש רש"י): היום לעשותם (בעולם הזה), ולא למחר לעשותם (דאינו יכול לעשותם לעולם הבא)).

18. וכמו שנתבאר במקום אחר באריכות, על פסוק **"צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי כו"** (לקמן פנחס עה, א). ענין שם.

19. (מנחות כט, ב).

11. (וענין מה שנתבאר על פסוק **"כי על כל כבוד חופה"** (לקמן שיר השירים מז, ב)).

12. (זהר חלק ב קכא, א).

13. (ספר יצירה בתחילתו).

14. (זהר חלק ב וקחל רי, א).

15. [וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל **"מזמור שיר חנוכת הבית"** (לקמן ברכה צח, ד), בענין ג' בחינות 'מזון, לבוש, בית'].

ה' אל רחום כו" (תשא לו, ו) – הם רק הרחמנות על חיי
הגוף בלבד, אבל "י"ג מכילין דרחמי" המאירים בחדש
אלול, הם הרחמים על חיי הנפש לעזרה בתשובה.
וזהו שכתוב "הרועה בשושנים", פירוש: "רועה"
שמפרנס את ישראל להיות יכולים לעשות תשובה, הוא
רועה ומפרנס אותם "בשושנים".

כי הנה בכל השנה אנו אומרים בקריאת-שמע:
"ונתתי עשב בשדך לבהמתך" (עקב יא, טו), פירוש:
"בהמתך" היינו נפש-הבהמית ונפש-השכלית. שבבדי
שיהיו גם הם מסכימים שיהיה "ואהבת את ה' כו" (ראתחן
ו, ד), תקנו לומר תחלה קודם התפלה ברפתי-יוצר, "שתים
לפניה"²⁴, "והאופנים וחיות כו", ופסוקי-זמרה – שהוא
בחינת האריכות בהתבוננות גדולת ה' יתברך, עד שגם
נפש-הבהמית והשכלית יסכימו שלו יאתה כו.²⁵

אבל בשביל התעוררות האהבה בנפש האלקית
עצמה, אין צריך להתבוננות כל כך. שהרי "גר ה' נשמת
אדם" (משלי ב, כו), שכן מוטבע בכל נפשות ישראל בטבע
תולדותם ממקורם, להיות חפצים ותשוקתם ליפלא באור
ה' ולדבקה בו.

וזהו שאומרים "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", פירוש:
"עשב" הם המלאכים, שלוחי ההשפעה, שבהם ועל ידם
נמשך ההשפעה מלמעלה להיות לו כח ועוז להפך
נפש-הבהמית.

וכמו שכתוב בזהר פרשת בראשית (דף יח, עמוד ב) על
פסוק (תהלים קד, יד) "מצמיח חציר לבהמה"²⁶ – אלה טורין כו,
"ועשב לעבודת האדם" כו.²⁷

וכל זה הוא בכל השנה דוקא. אבל בחדש אלול
כתיב: "הרועה בשושנים", שהן בחינת "י"ג מכילין
דרחמי" המאירים ומתגלים בחדש אלול, להיות עושים
תשובה שימולא כל החסרונות.

והמשכה זו, ד"ששנים", היא צריכה גם בשביל הנפש
האלקית עצמה. כי הגם שכן מוטבע בכל נפש כו כנ"ל, אך
הענין, כי יש העלאת מין שנמשך מצד עצם הנפש בטבעה

החומרי, משום שבעולם-הזה יש הארת 'סובב כל
עלמין', אשר לזאת תוכל לברר ולהפך מרע לטוב כו.
ולפי ערך זה נותנים לאדם שני חיו במספר וקצבה, לזה
ע' שנה ולזה פ'²⁸ כו – היינו כפי מספר מה שצריך לברר
ולהפך מרע לטוב כו. שכל יום מברר ומהפך חלק אחד,
עד שבשני חיו נשלם מה שהיה צריך לברר – שבשביל
זה ירדה הנפש לעולם-הזה:

ג. אך אם פגם על ידי איזו חטא, שהוריד והמשיך חיות
לסטרא-אחרא, שלא בירר והיפך כנ"ל כל מה שהיה
צריך, על זה הוא ענין התשובה – "והחזירנו בתשובה
שלמה לפניך".

והנה הגם שאמרו רז"ל (יומא פו, א): "לא זו משם עד
שמוחלין לו", הנה הרי מכל מקום אף שמוחלין לו,
החסרון במקומו עומד, מה שלא השלים ההמשכה
שהיה ממשיך כו.

אך זהו ענין התשובה שאנו מבקשים: "והחזירנו
בתשובה שלמה לפניך", פירוש: "לפנימיותך", שהוא
למעלה גם מבחינת 'סובב כל עלמין', שאינו נקרא סובב
ומקיף אלא לגבי 'עלמין', אבל עצמותו ומהותו יתברך
הוא למעלה גם מזה. ועל ידי התשובה, שימשיך אור
חדש על ידי גילוי עצמותו יתברך, ימלא כל הפגמים
והחסרונות כו.

אך איך יכול האדם לעורר כל כך למעלה בעצמותו
יתברך, להמשיך אור חדש ממנו?

אך על זה הוא מבקש: "והחזירנו בתשובה כו",
"השיבנו אליך"²¹, כלומר אתה תערה עלינו רוח
ממרום²², ותשפיע עלינו רחמים-רבים ממקור הרחמים,
מבחינת "י"ג מכילין", מי אל כמוך נושא עון כו, שיהיו
אנחנו יכולים לעשות תשובה.

וזהו ענין הארת "י"ג מכילין דרחמי" בחדש אלול,
שהוא הכנה שיהיו יכולים לעשות תשובה, להיות "אני
לדודי כו".

ואף שבכל השנה אומרים²³ "י"ג מדות הרחמים – ה'

20. (תהלים צ, י) "ימי שנותניו בהם שבעים שנה, ואם בגבורת שמונים שנה".

21. (איכה ה, כא).

22. (על פי ישעיה לב, טו: "תערה עלינו רוח ממרום").

23. (אחר שמונה עשרה בשחרית ובמנחה).

24. (ברכות יא, א).

25. (על פי ירמיה י, ז: "לך יאתה . . ובכל מלכותם מאין כמוך").

26. "מצמיח חציר לבהמה וגו" דא בהמה דרביעא על אלה טורין ומגדלין
לה בכל יומא והוא חציר. ו"חציר" דא, אנו מלאכים . . וקיימין למיכלא דהאי
בהמה. "ועשב לעבודת האדם": "עשב" דא, אלין אופנין וחיות וכוברים . .

וקיימין לאתתקנא בשעתא דבני נשא אתיין לפולחנא דמאריהון בקרבניהון
ובצלוחא, דדא איהו עבודת האדם.

תרגום: "מצמיח חציר לבהמה וגו" זו בהמה שרובצת על אלה הרים, ומגדלים
לה בכל יום אותו חציר, ו"חציר" זה, הם מלאכים . . ועומדים למאכל של
הבהמה הזו. "ועשב לעבודת האדם": "עשב" זה, אלו האופנים וחיות וכוברים .
ומוכנים להתקן בשעה שבני אדם באים לעבודת רבונם בקרבניהם ובתפלה,
שזוהי עבודת האדם.

27. [ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תצא" (לקמן תצא לה, ד),
מענין "שתים לפניך" דקריאת-שמע].

כפור, שהוא בחינת המִשְׁכָּה "שְׁמֵחָה שֶׁל מִצְוָה" על
כללות השְׁנָה. כי מאחר שְׁבָכֵל הַשְׁנָה עוֹשִׂים חֶסֶד
וּפְנִים בְּהֶאֱרֵת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' על יְדֵי שְׁאִין מְקִיָּמִים
הַמִּצְוֹת בְּהִלָּכָתָן, וְכֹאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בְּרֹאשֵׁי הַשְׁנָה יוֹם־
הַכְּפוּרִים מְלוֹי הַחֶסֶד – אֲזִי נַעֲשֶׂה בְּחִינַת "שְׁמֵחָה שֶׁל
מִצְוָה" כו'.

וְעוֹד יוֹכֵן עֲנִין "שׁוֹשְׁנִים – שְׁשׁוֹנִים", על דֶּרֶךְ מֵה שְׁנֵתִּבְאָר
בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "וְאֶכְלֶת וְשִׁבְעֶת וּבִרְכָתָ" (לְעִיל עֲקֵב טו, ג), בְּעֵינֵן
הַזְכָּרָת בְּרִית וְתוֹרָה בְּכִרְפַת הָאָרֶץ, "וְצִרִיךְ שִׁיָּקְדִים בְּרִית
לְתוֹרָה, שְׁזוֹ נִיתְּנָה בְּג' בְּרִיתוֹת, וְזוֹ נִיתְּנָה בְּי"ג בְּרִיתוֹת".

וּמְבֹאָר שֶׁם, דְּעֵינֵן "י"ג בְּרִיתוֹת" הֵם "י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים",
וְהַמִּשְׁכָּתָם הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה כו'. וְהוּא שְׁכָתוֹב גַּם בֵּן נֶעְבִּים ל,
וְ: "וּמֵל ה' אֶלְקִיךָ אֶת לִבְךָ וְאֶת לִבְךָ זֶרַעךָ", שִׁישׁ בְּזֶה רֹאשִׁי
תִּיבּוֹת אֱלֹהִים. וְהֵינּוּ לְבֹא לְבַחֲנִת פְּנִימִית־הֶלֶב³¹. וְהַמִּשְׁכָּה זֶה
הִיא מִבְּחִינַת "י"ג בְּרִיתוֹת" שֶׁהֵן "י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים". אֲךָ
הַמִּשְׁכָּה זֶה הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וְהוּא עֲנִין "שׁוֹשְׁנִים",
וְ"שְׁשׁוֹנִים בְּהִלָּכוֹת".

גַּם, כִּי "י"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן" הֵם מִבְּחִינַת "י"ג
מִדּוֹת הֶרְחָמִים". וְלִכֵּן נִזְכָּר בְּגִמְרָא "וְרַחֲמָנָא אָמַר", וְהֵינּוּ,
שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם הַמִּשְׁכָּה מִתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָּב שֶׁהִיא חֻכְמָה
עִלְיָא, לְתוֹרָה שֶׁבְּעִלְפָּה שֶׁהִיא חֻכְמָה־תַּתְּיָא.

וְהוּא "וְהִדְרֶת פְּנֵי זָמָן" (קְדוּשִׁים יט, לב) – "זֶה שֶׁקָּנָה חֻכְמָה",
כִּי הֵן "י"ג תִּיקוּנֵי דִיקְנָא":

ביאור על פסוק אני לדודי

עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה עוֹלָם הַגִּשְׁמִי; וְהִבְרִיר הוּא בְּשֵׁם "מ"ה" –
בְּחִינַת בִּיטוּל.

וְהֵנָּה בִּי"ע הוּא קוֹדֶם הַתְּקוּן, מֵה שְׁאִין בֵּן אֲצִילוֹת
הוּא לְאַחַר הַתְּקוּן, שֶׁכָּבֶר נִתָּן בְּבַחֲנִת בִּיטוּל, "אִיהוּ
וְחִיּוּהִי חֵד". כְּנֹדַע מֵעֵינֵן הַתְּפִלָּה, שֶׁעַד "כְּרוֹךְ שְׁאִמֵּר"
הוּא עוֹלָם־הַעֲשִׂיָּה. שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא גַּם בֵּן בִּירוֹר,
דְּ"עֲקִימַת שְׁפָתָיו הִי מַעֲשֶׂה" כו'. וּבִי"ע הֵם צְרִיכִים
לְתִיקוּן.

וְלִכֵּן הַנִּשְׁמָה אֵינָה צְרִיכָה תִיקוּן לַעֲצָמָה, כִּי הַנִּשְׁמָה

וּמֵאִלִּיָּה. אָבֵל כִּי לְבָא לְבַחֲנִת הַעֲלָאָת מ"ן דְּבַחֲנִת תְּשׁוּבָה,
שֶׁהוּא "בְּחִילָא יִתִּיר", לְמַעַלָּה מִכְדִּי שְׁתוּכֵל הַנֶּפֶשׁ שְׂאֵת, עַל
זֶה צִרִיךְ לִהְיוֹת הַמִּשְׁכָּה מְלֻמְעָלָה דִּיקָא.

וְיוֹכֵן זֶה מִמֵּה שְׁנֵתִּבְאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פֶּסוּק²⁸ "כְּרִיחַ
שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוּ ה'" (תּוֹרָה אור תּוֹלְדוֹת כ.ד). וְהֵינּוּ, לִהְיוֹת "רִיחַ
בּוֹגְדִי", שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, עַל זֶה צִרִיךְ לִהְיוֹת "אֲשֶׁר בְּרָכּוּ
ה'", שֶׁהוּא סִיּוּעַ מְלֻמְעָלָה כו'. עֵיין שֶׁם. וְהוּא עֲנִין "הַשִּׁיבֵנו אֵלֶיךָ
כו'". וְעַל הַמִּשְׁכָּה זֶה שְׁמֻלְמַעַלָּה נֶאֱמַר "הַרְוֵעָה בְּשׁוֹשְׁנִים".

וְהֵנָּה אָמַר וְ"ל"ו²⁹: "אֵל תִּקְרִי שׁוֹשְׁנִים אֵלָא שְׁשׁוֹנִים".
פִּירוּשׁ: "שְׁשׁוֹנִים" הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה, מֵעֵינֵן "קוּרָא וְשׁוֹנָה
כו'³⁰".

וְהַעֲנִין:

כִּי הַתְּשׁוּבָה צִרִיךְ לִהְיוֹת לְמֵלָא כָּל הַחֶסְרוֹנוֹת, הֵן
הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּהַעֲדֵר הַמִּצְוֹת, שְׁמוֹנֶע וּמוֹחֲסִיר גִּילּוֹי
אוֹר דְּ"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, וְהֵן
הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מְקוֹר בְּחִינַת
'מֵמֵלָא כָּל עֲלָמִין'. וְהוּא שְׁאִמֵּרִים "וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתְשׁוּבָה
שְׁלִימָה לְפָנֶיךָ" – שְׁלִימָה דִּיקָא כו'.

וְהוּא שְׁכָתוֹב "הַרְוֵעָה בְּשׁוֹשְׁנִים", שֶׁבְּכָלל זֶה יֵשׁ ב'
הַמְדְּרָגוֹת: שׁוֹשְׁנָה כְּפִשׁוּטוֹ – הוּא הַתְּעוֹרְרוֹת "י"ג מְכִילִין
דְּרַחֲמִי", שֶׁהֵם מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין'; וְ"שְׁשׁוֹנִים" –
מִבְּחִינַת 'מֵמֵלָא כָּל עֲלָמִין' כו'.

וְהוּא עֲנִין שְׁמַחַת־תּוֹרָה שְׁאִחַר רֹאשֵׁי־הַשְׁנָה יוֹם־

ביאור³² עֲנִין מֵאִמֵּר רז"ל: "תְּלַמּוּד גְּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה
גְּדוֹל"? וְנִמְנָה וְנִמְרוּ: גְּדוֹל תְּלַמּוּד שֶׁמִּבִּיא לְיָדֵי מַעֲשֶׂה".
הֵנָּה מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת הֵן בִּירוֹרִי "נוֹגֵה" שֶׁמְעוֹרֵב טוֹב
וָרָע. כְּגוֹן אֲכִילָה: יֵשׁ אֲכִילַת זוּלָּה וְסוּבָא; וְיֵשׁ שֶׁהוּא שֶׁל
מִצְוָה, כְּגוֹן אֲכִילַת קֶדְשִׁים, וְכִמּוֹ סְעוּדַת שְׁבֵת. וְהַמִּצְוֹת
הֵן בִּירוֹרִים, לְכַרֵּר מֵה שֶׁהוּא דָּבָר גִּשְׁמִי, לִהְיוֹת בְּבַחֲנִת
בִּיטוּל.

כִּי הַשְּׁבִירָה הִיְתָה בְּשֵׁם ס"ג – "כּוּלּוֹ סָג יַחְדּוֹ כו"
(תְּהִלִּים נג, ד), וְנַעֲשֶׂה "ב"ן", שֶׁנֶּפֶל בַּשְּׁבִירָה לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר,

31. וְכִמּוֹ שְׁנֵתִּבְאָר בְּ"אֲגֵרַת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן ד), בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "אֵין
יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֵלָא בְּצִדְקָה".

32. (נֶאֱמַר לְכִנּוּ יוֹם א' פֶּרֶשֶׁת תְּבוּא, י' אֱלֹהִים תִּקְסוּ).

28. (תּוֹלְדוֹת כו, כו): "וְרַח אֶת רִיחַ בְּגִידִי, וְיִכְרַחֵנוּ וְיִאֱמַר, רֹאֵה רִיחַ בְּנֵי בְרִיחַ
שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוּ ה'")

29. (שְׁכָת ל, ב). וְזֶה חֶלֶק ב, ב, ב).

30. ("כֵּל הַיּוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה, הַקְדוּשׁ בְּרוּרִי־הוּא קוּרָא וְשׁוֹנָה כְּנִגְדּוֹ").

והנה יש ב' בחינות מקיפים: מקיף-החוץ שהוא
מקיף-פְּרָטִי, ומקיף-היָשָׁר שהוא מקיף-בְּלָלִי, שֶׁמֶקִיף
מראשו עד רגלו כו'.

והנה מקיף-החוץ הוא ענין המצות, הוא האור
הנמשך ומתפשט בכלי. אלא ששפני שאין הכלי יכול
להכיל ולסבול האור, חוזר ויוצא לחוץ ונעשה אור
מקיף על הכלי. והיינו ענין "שערות", שהם "מותרי
מוחין". והשערות הם בחינת לבושים, שהן המצות, כי
המצות הן לבושים כנודע.

אבל המקיף-הבְּלָלִי, הוא המקיף שלגודל אורו אינו
יכול ליכנס בלל בכלי. והוא ענין "שמחה של מצוה",
שהשמחה היא בחינת מקיף שהוא בהשוואה אחת,
מראשו עד רגלו הכל בבחינה אחת, ואינה בבחינת
התחלקות פְּרָטִיִּים לפי הבחינה פְּרָטִית כמו שהוא ענין
לבושים, שמתלבשת בכל בחינה לפי מה שהוא, מה
שאינו כן מקיף הבְּלָלִי כנ"ל³⁶.

והנה לכך נאמר (ואתחנן ה' יא): "היום לעשותם",
שבעולם-הזה דווקא הוא השראת המקיף, שהוא בהעלם
כו'³⁷, ועל ידי מעשה המצות ממשיכים מבחינת כתר-
עליון, בחינת מקיף כנ"ל. מה שאין כן בעולם-הבא, הוא
בחינת גילוי, וצריך לילך שם ממדרגה למדרגה, ותחלה
צריך לירד לגיהנם כו'.

וזהו תכלית ירידת הנשמות לעולם-הזה – "ירידה
צורך עליה". היינו בחינת בירורים, לברר להיות הכל
בבחינת ביטול בהמשכה פְּנִימִית ומקיפים. וכל "ימי
שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, י) לא נתנו לאדם
אלא בשביל זה כנ"ל.

והנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה, ואינה צריכה
להמשכה, ולא להתפלל כלל, כי הצדיקים למה דומים
בפני השכינה? כנר בפני האבוקה שכלה מאליו. ו"ברא
פרעא דאבוה כו'". אלא עיקר ירידת הנשמה הוא, כדי
להפך נפש-השכלית שבנפש-הבהמית על ידי המשכות
התורה והמצות, שהם פְּנִימִים ומקיפים כנ"ל³⁸.

ב. אף מי שחטא ופגם, צריך לעשות תשובה, להמשיך

היא מעולם האצילות שהוא אחר התיקון. ואפילו נשמה
דבי"ע, היינו אצילות-דבי"ע, כי "למ"ד בלים דאצילות
מתלבשים בבי"ע". ולכן אמרו "מעשה גדול", כי אחר
הבירור יהיה שם ב"ן גדול משם מ"ה – "אשת חיל עטרת
בעלה" (משלי יב, ד).

אף בבחינה אחרת – "תלמוד גדול", שהוא בחינת
מ"ה המבדר. כי התלמוד הוא לבאר המצוה אִיךָ תהיה
הסוכה והאתרוג כו' – "בחכמה אתביריו".

וגם על דרך הקבלה:

הנה "מעשה גדול" – שהוא מבחינת כתר, מלשון
"כותרת", שהוא בבחינת רצון, שלמעלה מן החכמה
שהיא התורה, והוא בבחינת מקיף והחכמה היא פְּנִימִית,
עם כל זה בבחינה אחת החכמה יותר מעולה –
שמהכתר אינו יורד כי אם בחינת חיצונית כנודע, אבל
החכמה היא בפְּנִימִיּוּתה כו'³³.

ואחר כך "נמנו וגמרו: גדול תלמוד שמביא לידי
מעשה":

שעם היות שהחכמה היא אור פְּנִימִי, והכתר הוא
למעלה מהחכמה, עם כל זה, הרי התהוות המעשה,
שתהיינה המצות בבחינת כתר ומקיף, הוא על ידי
התורה. כי היא הממשכת אור אין-סוף ברוך-הוא
לבחינת המעשה, שתהיינה מעשה המצות בבחינת כתר
כו'³⁴.

ובזה יתורצו השני מקראות שנראים לכאורה
בסותרים זה את זה: כתוב אחד אומר (ירמיה כג, כד): "את
השמים ואת הארץ אני מלא", דמשמע "אני" ממש,
מהותו ועצמותו, באדם שאומר על עצמו "אני" כו'.
וכתוב אחד אומר (ישעיה ה, א): "מלא כל הארץ כבודי",
ויתרגמו: "זיו יקריה" כו', ולא עצמותו כו'.

והחילוק הוא כך: "אני מלא" היינו בבחינת המצות,
שהן בבחינת 'סובב כל עלמין', כתר ומקיף, ולכן שמים
וארץ שוין לגבי בחינה זו³⁵. ומקרא דכתיב: "מלא כל
הארץ כבודי", היינו בבחינת התורה – חכמה,
ד"אורייתא מחכמה נפקת" כו'.

37. [כמו שנתבאר מזה על פסוק "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי".]

38. ונעניין מה שנתבאר על פסוק "כי תצא כו'", גבי "ונתנו ה' אלוקיך בידך" (תצא בא, י). דהיינו על ידי תורה ומצות, שעל ידי זה דווקא, נשלם בירור נפש-הבהמית. ענין שם הטעם.

וענין מה שנתבאר מזה גם כן, על פסוק "משה ידבר", גבי "כי הוי' ה' אלוקיך אש אוכלת הווא".

33. וכמו שנתבאר במקום אחר באריכות – בביאור על פסוק "צאינה ודאינה".

34. [וענין מה שנתבאר: בביאור על פסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", בסוף הדרוש. ובביאור על פסוק "מי מנה כו' רובע ישראל". ענין שם].

35. [וענין מה שנתבאר בפְּרָטִית עקב, סוף דבור המתחיל "ואכלת ושבעת וברכת"].

36. [וענין מה שנתבאר מענין "שמחה של מצוה": על פסוק "אסרי לגפך". ובביאור על פסוק "צאינה ודאינה" הנזכר לעיל].

תשוקתו" אלא "ועלי" – כלומר מלמעלה, בחינת
מקיף.⁴² וזהו "הרועה בשושנים" – "תליסר עלין דסחרין
לשושנה".
והן י"ג מדות שאמר מיכה, שהן בעתיק, והן למעלה
מהי"ג שאמר משה.
כמו שנתבאר במקום אחר, שמושה המשיך למטה
בן"א.⁴³ והיינו, כי הי"ג מדות של משה הן לחי העולם
הזה, שהיה צריך משה לכך. לפי שהקדוש ברוך הוא
אמר למשה (תשא לב, י): "ועתה הניחה לי כו", ועל זה
נאמר במשה (תשא לד, ח): "ויקוד ארצה וישתחו",
שהשתחוואה הוא המשכה שהמשיך למטה כו. אבל
הי"ג מדות שאמר מיכה, הן י"ג מדות דאריך אנפין,
שהן לחי הנשמות שהוא חי אלקות.
וכמו שכתוב בזה הקדוש שם (דף קלג, עמוד ב):
אית חסד דלגו, ואית חסד דלבר כו, חסד דאקרי
"חסד עולם" כו – דד"א, דכתיב (תהלים פט, ג): 'אמרת עולם
חסד יבנה'. והא חסד דעתיק כו, לאו בחי גופא אתמר
אלא בחי דנשמתא.⁴⁴
וזהו "הרועה בשושנים", שהוא רועה ון ומפרנס:
כי בכל השנה הוא רועה ישראל בבחינת "עשב", כמו
שכתוב (עקב יא, טו): "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", "ועשב
לעבודת האדם" (תהלים קד, יד). והיינו, מה שישראל
מקבלים בחינת האהבה ויראה, הוא על ידי מלאכים
בברכת "יוצר אור", "בולם אהובים כו, והאופנים כו".⁴⁵
ועל ידי זה מקבלים גם כן התפעלות אהבה ויראה או
תיקון הקדושה, שלמעלה מקבלת הנפש למטה גם כן.
והיינו נפש הבהמית, כי הנפש אלקית אינה צריכה

מלמעלה להשלים החסרון והפגם. והיינו כמו שכתוב
(תהלים קל, א): "ממעמקים קראתיה הוי"ה".
"הוי"ה" הוא כללות האצילות: יו"ד – חכמה כו.
ו"קראתיה" היינו המשכת הוי"ה אחרת מחדש,
אורות בכלים. כי המשכות האורות שכבר נמשכו
בכלים – נפגמו פגוע, וצריך להמשיך אורות מחדש.
והמשכה זו היא –
"ממעמקים" – מעשרה עומקים שבעשרת ימי
תשובה, "עומקא דחשוכא", "ישת חשך סתרו" (תהלים יח,
יב).
וזהו "השיבנו אליה" – "מקורא דכולא", פגוע
שמאינסוף ברוך הוא נעשה צמצום ומקום פנוי וחסד,
ואחר כך נמשך קו וחוט, ומקו זה נמשכים כל העגולים
ומקיפים.³⁹ וראשית הקו הזה, היינו בחינת מלכות
דא"ק, שם הוא "עומקא דכולא", ומשם נמשכו י"ג
מדות הרחמים.
וזהו בחינת תשובה, "במקום שבעלי תשובה עומדין
כו".⁴⁰ "דמשכין ליה בחילא יתיר" – "אליה" ממש.
אף להיות הכח הזה בנפש "חילא יתיר" כו, הוא על
ידי י"ג מדות הרחמים שמראש חדש אלול, שנאמר
עליהם (עקב י, י): "ואנכי עמדתי בהר כו בימים הראשונים"
– הם "ימי קדם" (ישעיה נא, ט). פגוע שיש "ימי עולם"
(ישעיה סג, ט), ו"ימי קדם", "שנות עולם", "שנים קדמוניות"
(מלאכי ג, ד).
"ימי קדם" הם "עומקא דחשוכא" – מלכות דא"ק,⁴¹
ומשם נמשך להיות מקיפים. ועל זה נאמר (שיר השירים ו,
יא): "אני לדודי ועלי תשוקתו", דלא כתיב "ואלי

39. כמו שכתוב ב"עץ חיים", בשער העגולים ויושר.

40. "צדיקים מגורים אינם עומדים". ברכות לד, ב.

41. [ועיין בענין "ימי קדם": באדרא דנשא דף קלד, ד. ודף קלח, ב. ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "ולא אבה", בפרשה כי תצא. ובפרשה ויקרא, בביאור על פסוק "ויקרא אל משה", מענין "ישת חשך סתרו"].

42. [ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "כי ביום הזה יכפר", גבי ענין בגדי לכן דכחן ביום הכפורים].

ועיין עוד מענין "ועלי תשוקתו" באדרא דנשא (דף קלב, ב): מי גרם ש"אני לדודי"? משום "ועלי תשוקתו". אכן בזה פרשת לך לך (דף פח, ב) פירש: "אני לדודי" – בקדמיתא, ולבתר – "ועלי תשוקתו". וכן משמע הפירוש באדרא זוטא (דף רפח, עמוד א).

והיינו ב' בחינות י"ג מדות הרחמים – דאלול, ודיום הכפורים:

שעל י"ג מדות הרחמים דאלול, שהם המשכה להיות

אתערוותא דלתתא, על זה אמרו: "מי גרם ש'אני לדודי' משום ד'ועלי תשוקתו'".

וי"ג מדות הרחמים דעשרת ימי תשובה ויום הכפורים, שהם סליחת ומחילת העוונות על ידי התשובה, על זה אמרו: על ידי ש'אני לדודי' בקדמיתא, על ידי זה 'ועלי תשוקתו' כו".

ועיין מה שנתבאר מענין ב' בחינות י"ג מדות דאלול ויום הכפורים, בדבור המתחיל "ושמתי כדכד", ושאר דוכתי.

43. כמו שכתוב באדרא (דף קלח, עמוד א).

44. (תרגום: יש חסד מבפנים, ויש חסד מבחוץ כו, חסד הנקרא "חסד עולם" כו ד"א, שכתוב: 'אמרת עולם חסד יבנה'. וחסד זה דעתיק כו, לא בחי הגוף נאמר אלא בחי הנשמה).

(ועיין בזה בהעלותך, דף קנב, סוף עמוד א).

45. (ועיין בזה בראשית דף יח, עמוד ב: עשב דא אלין אופנים וחיית כו. עיין שם).

חדש אלול עד יום-כפור הן ארבעים יום. וביום-
הכפורים בו נתנו לוחות האחרונות – כללות כל התרי"ג
מצות, והן מילוי כל החסרונות והפגמים בהמשכת
פנימים ומקיפים מחדש.

ובזהר פרשת שמות (דף כ, עמוד ב) איתא: "דבר אחר
בשונים" – באותם שונים בתורה. שעל ידי התורה
נמשך מקיף היושר הכללי, שמקיף בהשוואה אחת.

והוא ענין שמחת-תורה, שהשמה של כל השנה
בתורה ומצות נכלל ביום אחד שהוא כללות כל השנה.
ומקיף זה נמשך על ידי התורה, הגם שהיא בחינה
פנימית. וזהו ענין "גדול תלמוד תורה שמביא לידי
מעשה".

וכנודע, שמאין-סוף ברוך-הוא עצמו לא נמשך כלל,
אלא שיש הפסק, צמצום ומקום פנוי וחלל, רק הקו
והחוט נמשך אחר הצמצום, והרי הוא בחינה פנימית,
ואחר כך ממנו נמשך כל המקיפים. וכנודע, שמקיפים אי
אפשר להיות פנימית. רק פנימית-עליון נעשה מקיף
לתחתון. וכך מן פנימית-עליון שהוא הקו וחוט נעשו כל
המקיפים כו⁴⁶ :

תיקון לעצמה: שהנפש שבכל עולם הוא גבוה מבחינת
המלאכים שבכל עולם. כי הנשמה היא מפנימית העולם
והמלאכים הם מחיצוניות. אלא שנפש-הבהמית היא
נמשכת מפנימית האופנים ומה שאין פן משמרי האופנים
נמשך השפעה החיצונית.

וצריך שגם נפש-הבהמית תספיק לזה. והיינו על ידי
ההמשכה מבחינת "האופנים וחיות", שהן שרשה
ומקורה, ש"אין הדינין נמתקין אלא בשרשן"⁴⁶.

ולכך תקנו לנו אנשי כנסת-הגדולה לומר בכל יום
והאופנים וחיות כו" – בברכת "יוצר אור" קודם "שמע
ישראל": "ישראל" היא הנפש-האלקית ועליה נאמר:
"בכל לבבך" – "בשני יצריך". "ובכל נפשך" – אפילו
בנפש-הבהמית.

והיינו על ידי "ונתתי עשב בשרך": "שדה" הוא חקל
תפוחין קדישין, כדי להיות "לבהמתך".

ואחר כך "ואכלת ושבעת": הוא ענין אכילת "יערי
עם דבשי כו" (שיר השירים ה, א).

וזהו כל השנה. אבל בראש-חדש אלול הוא "הרועה
בשונים", "תליסר עלין דסחרין לשושנה"⁴⁷: כי מראש-

46. וכמו שנתבאר מזה על פסוק "כי תצא" הנזכר לעיל.

47. וזהו קרוב למה שנתבאר בפרשת עקב, על פסוק "ואכלת
ושבעת וברכת", בענין "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם"
(עקב ח, ג), שהוא בחינת "לחם מן הארץ" (תהלים קד, יד). וכן
בחינת עשב – מזון דנפש הבהמית.

"כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (עקב שם) היינו בחינת
"לחם מן השמים" (בשלח טו, ד), שנמשך מבחינת טל, "טל
דבולחא" שבמוחא-סתימאה, שהוא מקור "י"ג מדות
הרחמים". וכמו שכתוב שם בדבור המתחיל "ואכילך את הפן כו".
עיין שם.

ועל דרך זה הוא ההפך בין בחינת "ונתתי" לגבי בחינת
"הרועה בשונים".

ובזהר פרשת יתרו (דף פא, עמוד ב): "מאי מוצא פי ה'?" דא
קול השופר כו. בהאי קול שופר תליא בולא". והיינו, לפי
שעל ידי השופר הוא התגלות י"ג מדות הרחמים. וגם על ידי
זה נמשך בנין המלכות, שהיא "פי ה'", ולכן נקרא השופר
"מוצא" ומקור "פי ה'".

48. [ועיין מה שנתבאר: סוף דבור המתחיל "ונקהל משה". ובדבור
המתחיל "שרי אשתך". ועיין מה שנתבאר עוד מענין תורה: בדבור
המתחיל "וידבר" דעשרת הדברות. ועל פסוק "ביום השמיני עצרת",
בענין "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". ועיין מה שנתבאר גבי הזקרת
תורה בברכת הארץ, איך שעל ידי זה נמשך מבחינת טל וכן בברכת
הארץ כו. עיין שם].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

המאיר להאיר למטה כלל וכלל כ"א כאשר מקבלת
מאור השמש המאיר בכל חלקיה אז תאיר גם היא
כידוע. והנה ידוע שהלבנה במילואה אינו אלא בחצי
החדש דוק' שאז יאיר אור השמש בכל חלקי כדור
הירח שכנגד השמש מפני שמתקרבת ביותר אל השמש
ובתחלת החדש ובסופו שהיא מתרחקת מן השמש ולא

(ג) והנה יש עוד משל שני לענין יחוד משפיע ומקבל
בהפרש בין עליות המקבל לגבי המשפיע
ובין ירידת המשפיע לגבי המקבל כנ"ל והוא מענין
קירוב ודיבוק השמש והירח שהירח לית לה מגרמ'
כלום ומקבלת אור מאור וזיו השמש כידוע דגם
שהלבנה אורה בעצם אור ספירי אבל אין בה כח

25 תמיד בקירוב לסיבוב גלגל השמש לכוון לנקודת
26 מרכזו בכל עת כ"א פעם א' בחודש בלבד ואח"כ
27 מתרחקת והולכת מעט מעט וחוזרת ומתקרבת מעט
28 מעט כו' ולכך יש בה עליות וירידות תמיד משא"כ
29 השמש שהוא בחי' אור משפיע אין בו שנוי בכל עת
30 וזמן הוא מאיר בשוה כו' וה"ז עולה בסיגנון א' עם
31 משל הראשון הנ"ל בהפרש שבין עליות התחתון לגבי
32 העליון שא"א לו לעלו' בכל זמן ועת כ"א אחר ההכנה
33 הראוי משא"כ ירידת אור העליון אין שום מניעה כו'
34 (אך במשל הראשון מובן שירידת המשפיע גבוה
35 מעליות המקבל וזה אינו מובן במשל השמש והירח
36 שהרי אין הפרש בין עליות הירח כשמתקרב לשמש
37 שמקבל אור השמש בעצמו בין הארת אור השמש
38 מעצמו בירח כו' אמנם דבר זה מובן ממ"ש אז ידבר
39 יהושע לה' כו' שמש בגבעון דום וירח בעמק כו' לפי
40 שהסיבוב והילוך השמש והירח הוא סיבת ענין קירוב
41 וריחוק כו' אבל בעמדם הוא יחוד תמידי בלי הפסק
42 כמ"ש לעתיד לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כו'
43 ומזה יובן ענין הארת המשפיע מעצמו בלי העלאת מ"נ
44 דמקבל וד"ל) ולכך אמר ולא הי' לפניו ואחריו כו' דגם
45 שהיו ב' מאורות בשוה היו מסבבים בהילוך וכן לעתיד
46 לא יבוא עוד שמשך כו' אבל עמידת השמש והירח
47 הוא למעלה מבחי' השפעה למטה רק היחוד בעצמותם
48 לבד וז"ש עד יקום גוי אויביו וכמ"ש במ"א וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"9

1 יאיר אור השמש בכל חלקיה רק בחלק הקטן שבה אז
2 הוא מיעוט הירח עד שאין בה אור המאיר רק כנקודה
3 אחד לבד כידוע וזה תלוי באופן וסיבת סיבוב מהלך
4 הלבנה למול ונגד השמש בקירוב או בריחוק לפי אופן
5 הריחוק או הקירוב כן יהיה אופן רבוי אורה או מיעוט
6 אורה לא יוסיף ולא יגרע אפי' כמלא נימא כידוע
7 ונמצא שיש באור הלבנה שינויי' תמיד לפעמים
8 בקטנות האור ולפעמים בגדלות האור כי בכל חדש
9 וחדש מתרחקת ומתקרבת מעט מעט וכן חוזר חלילה
10 כו' אבל במאור השמש אין בו שום שנוי כלל כי תמיד
11 מאיר אורו בכל חלקיו בלי הפרש כלל בין זמן לזמן
12 וגם מצידו לא יבצר להאיר בגלגל הירח בכל חלקיה
13 בכל עת וזמן בלי שום מניעה ועיכוב כלל וכלל רק מה
14 שהשנוי בא בירח מזמן לזמן אין זה מצד השמש רק
15 מצד הירח מפני שהלבנה לפעמים מתקרבת ביותר כמו
16 בחצי החדש ואין זה אלא פעם א' בחדש ואח"כ
17 מתרחקת מעט מעט וממיל' לא יאיר אור השמש בכל
18 חלקי כדור' רק בחלק מצומצ' לפי ערך ריחוקה כו'
19 והטעם הוא לפי שהלבנה אין בה אור עצמי רק היא
20 בחי' מקבל אור וכל בחי' מקבל הוא בבחי' השפלות
21 בערך ואין בו כח ועוז להתקרב תמיד אל המשפיע
22 ולקבל תמיד אורו הגדול כמו תלמיד שבוש לגשת
23 לקבל רק בעת מן העתים (וכמו הכלה הופכת פניה
24 וכמ"ש בזוהר) וכך הלבנה בסיבובה אין בה כח לסבב

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

13 הוא כך אברהם קנין א' כי אברהם הוא אותיות
14 בהבראם, שחיות הבריאה הי' מצד חפץ חסד וכמ"ש
15 כי אמרתי עולם חסד יבנה וזהו בחי' אברהם שהוא
16 בחי' חסד ואח"כ תורה קנין א' שזהו ענין גבורה
17 שהתורה מפי הגבורה ניתנה וכמ"ש מימינו אש דת
18 למו שהתורה נק' אש וכמו אש שחורה ע"ג אש לבנה
19 שזהו בחי' גבורה וכמ"ש וידבר אלקים את כל
20 הדברים האלה והאלקים הוא בחי' גבורה וכמו אלקים
21 חיים, ואח"כ ישראל קנין א' שזהו בחי' תפארת
22 וכמ"ש ישראל אשר בך אתפאר, ואח"כ שמים וארץ
23 קנין א' כי כל בשמים וארץ שזהו בחי' כל בחי' יסוד,
24 ובהמ"ק הוא בחי' מל'.

1 **חמשה** קנינים קנה הקב"ה, תורה קנין א' כמ"ש ה'
2 קנני ראשית דרכו, אברהם קנין א' וכמ"ש
3 ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ, שמים וארץ
4 קנין א', ישראל קנין א' וכמ"ש עם זו קניתי, בהמ"ק
5 קנין א'. וצ"ל מהו ענין קנין הלא כתי' בורא שמים
6 וארץ ומהו ענין קנין, אך בורא הוא לשון בריאה מאין
7 ליש, אבל כידוע שהם אומרים שברא מאין ליש אבל
8 עזב את הארץ אבל קנין הוא לשון תמידי לשון הוה
9 וכמ"ש ואתה מחי' את כולם לשון הוה בתמידיות
10 וכמ"ש ובטובו מחדש בכ"י תמיד מע"ב בכל עת ובכל
11 רגע וא"ל ח"ו הי' העולם חוזר לתוהו ובוהו וזהו
12 לשון קנין שנקנה שיהי' בתמידות, והסדר מהקנינים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

16 אין לעבוד כו' פי' שלא יש בחי' אדם שהוא אין שיוכל
17 לעבוד את האדמה להוציא ולגלות מהעלם אל הגילוי
18 בחי' האין שיש באדמה שז"ע עבודת האדמה, וכמו
19 שבגשמיות עבודת האדמה הוא לגלות ולהוציא כח
20 הצומח שיש בארץ, כן הוא ברוחניות שתצא לגילוי
21 בחי' כוונת נעיצת התחילה שיש בהעלם בארץ שלכן
22 יש בה כח התחדשות מאין ליש כנ"ל, אמנם אם
23 ההמשכה הבאה מלמעלה הוא ע"י אתעדל"ת ע"ד
24 אשה כי תזריע הרי יוצא מהעלם אל הגילוי כח הרצוא
25 והתשוקה שבה, והגם שעדיין צריכה לקבל מן
26 המשפיע ובלי זה לא תוכל להוליד, מ"מ מפני שזה
27 נמשך ע"י אתעדל"ת הנה כח ההולדה זו היא מבחי'
28 היותר גבוה להיותה מתקרבת לבחי' שורשה הוא בחי'
29 האין אשר שם היא נעוצה ומתגלה יותר כוונת נעיצת
30 התחילה כו'.

בס"ד. (ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב. על התנאים של בתו דבורה לאה).

ויקרא, פ' זכור, על התנאים של בתו דבורה לאה

1 וזהו שארז"ל ואדם אין לעבוד את האדמה ואדם אין
2 כאלו' וחוני המעגל להעביד את הבריות
3 להקב"ה פי' שאלו' הי' עבודתו להעלות מ"ן, וכמ"ש
4 במאו"א א' קמ"א אליהו גימ' ב"ן כי הוא המעלה מ"ן
5 שהם בסוד ב"ן עכ"ל. וזהו שעלה בסערה השמי'
6 והיינו שנזדכך גופו ג"כ להיות בבחי' אין, ולכן הי'
7 בכחו לפעול העלאות מ"ן בכנס"י שהיא בחי' ארץ,
8 שענין העלאות מ"ן הוא בחי' הרצוא והתשוקה שיש
9 בארץ וכנ"ל שזהו מצד כי נעיצת התחילה שבה הוא
10 בחי' האין המהוה היש דחכ' וכנ"ל.
11 וכמו"כ על חוני המעגל אמרו במשנה דתעניות
12 שאתה מתחטט לפני המקום ועושה לך
13 רצונך כבן כו', והיינו מפני כי פעל בעצמו להיות
14 בבחי' בטל רצונך לגמרי מכל וכל לכן עשו לו רצונו
15 שזהו ג"כ ע"י בחי' הביטול לאין כו', וזהו שא' ואדם

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

16 המלכות היא חשבון ומספר לימים עליונים - המידות
17 של אצילות נקראות "ימים עליונים", כיון שהעולם
18 נברא בששה ימים כנגד ששת המידות (והמוחין
19 העליונים שלמעלה מששת המידות הם למעלה מבריאת
20 העולם), ופירושו - מדוע המלכות היא חשבון ומספר
21 לימים העליונים - כי הימים עליונים - היינו, המידות -
22 מתגלים על ידי המדה הזאת - מלכות - [וכפי שרואים
23 גם אצל האדם למטה, שהדיבור (שענינו ספירת
24 המלכות) מגלה את הרגש (המידות)] המגלה אותם כמו
25 החשבון - שסופרים ומחשבים איזה דבר, שהוא הנבלת
26 הדבר הנמנה שמצד עצמו הוא מוגבל ושייך למנותו,
27 אלא שהגבול שבו הוא בהעלם, ומצד הגבול והחשבון
28 שסופרים אותו מתגלה הגבול שבו. עד כאן לשונו.
29 והיינו גם כן כנזכר לעיל בפרק הקודם, שהמספר הוא
30 ההתגלות מההעלם, והוא שהמספר - ההגבלה - כבר

1 פד.
2 תוכן הפרק: המלכות מגלה את ההגבלה שבספירות,
3 כמובן ממשל ד' הצמצומים בהשפעה לצורך גילוי האור
4 בעולמות, וקליטת המלאכים היא הארה בלבד.
5 בפרק הקודם התחיל הרבי נ"ע לבאר את הפירוש
6 הראשון בספירה - לשון מספר, שהמספר עניינו לגלות
7 דבר קיים ולא ליצור משהו חדש, וכן הספירות דאצילות
8 עניינם הוא לגלות את ההתחלקות שבספירות שהיתה
9 קודם לכן בהעלם בדרגת ספירות הגנוזות. בפרק זה
10 מבאר הרבי נ"ע, שלמרות שכל הספירות דאצילות
11 נקראות בשם מספר, עיקר ענין המספר באצילות הוא
12 בספירת המלכות דווקא.
13 ובשער ערכי הכנויים בערך הנקרא מספר הימים⁷⁹ כתב
14 הרמ"ק וזה לשונו: פירש הרשב"י עליו השלום בתיקונים
15 כי ספירת המלכות נקראת מספר כו', והמעם כי

הגבלה והתחלקות, שעל ידי זה הוא בחינת הגילוי, -
כפי שלמדנו בפרק הקודם, שכללות הספירות דאצילות
מגלים ההתחלקות הקיימת בהעלם מוחלט כבר
בספירות הגנוזות, כך בתוך עולם האצילות גופא,
ספירת המלכות מגלה את המנין והמספר הקיים בהעלם
במידות העליונות - ועל כן שם - במלכות - עיקר
המספר בו¹
(וכמו שההבדל בין המידות העליונות לספירת המלכות
מתבטא בעניין הזמן, שהזמן עיקרו בבחינת מלכות
שלכן שייך לומר במלכות לשונות של עבר, הווה ועתיד,
כלשון המופיעה בתפילה (המורכבת מפסוקים שונים):
ה' מלך (בלשון הווה), ה' מלך (בלשון עבר), ה' ימלוך
(בלשון עתיד), ובו עיר אנפין (במידות העליונות) יש רק
סדר זמנים - כלומר, הכנה נעלמת להתגלות הזמן ממש
במלכות, והוא ענין הנאמר במדרש⁸⁰ "מלמד שהיה סדר
זמנים קודם לכן", שהפירוש הפנימי במדרש זה, שכבר
במידות העליונות יש סדר זמנים - היינו, סדר של
קדימה ואיחור בספירות שנמשכות ומשתלשלות אחת
מהשניה - שמזה השתלשל אחר כך במלכות היורדת
לעולמות הנבראים ענין של זמן ממש בו - שהרי הזמן
הוא נברא ולכן הוא שייך בעולמות הנבראים, וכמו
שנתבאר במקום אחר⁸¹).
והיינו שאינו דומה ההגבלה דמלכות להגבלה דלמעלה
מבחינת המלכות, שעל כן עיקר ענין המספר בספירות
גופא הוא בבחינת מלכות דוקא.

יש בהעלם עוד לפני הספירה בפועל, והמספר - הספירה
- הוא רק ההתגלות שלו ולא שעל ידי הספירה התווסף
משהו בדבר הנספר, ומכל מקום הרי קודם שנספר הרי
אינו בבחינת מספר עדיין בו - אף שהמספר הוא דבר
קיים שרק מתגלה בספירה, לפני הספירה בפועל הוא
אינו בדרגת מספר וגבול, והוא מפני שהמספר הוא
הגבלת הדבר שבא בהגבלה והתחלקות, ועל ידי זה הוא
בבחינת מספר, וקודם שנספר הגם שהוא בבחינת מספר
בהעלם - וכמו דרגת הספירות הגנוזות, שיש שם
בהעלם גדר של עשר ספירות שונות ומחולקות - אינו
בבחינת הגבלה והתחלקות עדיין בו¹ וכמו שאצל האדם,
עוד לפני שסופר הדבר הוא מוגבל, אלא שזה לא גלוי
וידוע, ורק על ידי הספירה מתגלית ההגבלה שבדבר.
וזהו ענין שהמלכות נקראת מספר הימים דימים עליונים
הן המדות העליונות שנקראות ימי עולם - היינו, ימי
בריאת העולם - כנודע,
והנה הגם שהן גם כן בבחינת מספר והן ששה מדות
שהן מקור ההשפעה לשית אלפי שני דהוי עלמא (ששת
אלפי השנים שהעולם קיים) בו¹, - והיינו, שמקור
מציאות הזמן - ששת אלפי שנה של קיום העולם - הוא
מששת המידות העליונות, ואם כן שיש ענין של מספר
וגבול גם במידות העליונות, ומדוע דווקא המלכות
נקראת בשם מספר?
מתרץ הרבי נ"ע: מכל מקום - למרות שיש מספר ומנין
גם במידות העליונות, הרי זה בהעלם ולמעלה מהגבלה
והתחלקות עדיין, ודווקא במלכות בא המספר בבחינת

בסוכות תשכב

⁸⁰ "ויאמר לו יהונתן", ש"פ תולדות מבה"ח וער"ח כסלו תשכ"א,
ובהנסמן שם.

⁸⁰ בראשית רבה פ"ג, ז.
⁸¹ ראה דרך מצוותיך (נז, ב ואילך), וראה גם דבור המתחיל

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[אלול ה'תש"ב]

קודם לכן כתוב³ "דודי לי ואני לו הרועה בשושנים".
רש"י מפרש, כל מה שה' יתברך רוצה, הוא דורש רק
ממני - בני ישראל - ורק לי הוא אומר: עשו פסח,

"אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים"¹.
ראשי התיבות של ארבע המילים "אני לדודי ודודי לי"
הם אלול².

השנה, פרק א.
(3) שם ב, טז.

(1) שיר השירים ו, ג.
(2) אבודרהם, תפילות ראש השנה. פרי עץ חיים, שער ראש

ולפעמים על ידי זכרון פתאומי, כאשר מעצמו, ללא כל
סיבות ידועות, הוא נזכר באחד מהוריו או חברי-
נעוריו, ועל ידי כל הסיבות הללו אופף אותו כאב-לב
חזק, ומאוד כואב לו מצבו הרוחני הירוד;
לבו נשבר בקרבו, והוא מקבל על עצמו החלטה איתנה
שמהיום והלאה הוא יהיה שומר תורה ומצוות. הוא
שובר את כלי הטריפה שלו ומנתק את חברותו עם
חבריו הרעים. הוא מניח תפילין, אוכל כשר, שומר את
הטהרה, שומר שבת ומקיים את כל המצוות שה'
יתברך ציוה.
זהו אופן אחד המביא את ההתעוררות לתשובה
ולעבודת הבורא ברוך-הוא.
האופן השני המביא את ההתעוררות לתשובה ועבודת
הבורא ברוך-הוא, הוא שהאדם עצמו מתעורר לתשובה
ולשיפור הנהגתו.
ענין התשובה⁶ אינו כסברת ה'עולם', שזהו רק על חטא
ועון.
ענין התשובה הוא להפוך להיות טוב יותר ועדין יותר
מבעבר, ותשובה זו באה על ידי התבוננות מסויימת,
שהוא מתבונן בתכלית בריאת האדם בעולם.
זהו החילוק בין הכתוב "דודי לי ואני לו", שמשמעו
אופן התעוררות הבאה מן השמים, ומה שכתוב "אני
לדודי ודודי לי", שהוא אופן התעוררות שהאדם
מתעורר בעצמו לעשות תשובה ולעבודת הבורא ברוך-
הוא.
קיצור. למרות שה' יתברך נותן לאדם בחירה חופשית
בין טוב לרע, בכל זאת "דודי לי ואני לו", שבאה
התעוררות מן השמים על-ידי חלום או זכרון, שגם
הנידח הופך להיות "אני לו". "אני לדודי ודודי לי",
שמתעורר בעצמו על ידי התבוננות בתכלית בריאת
האדם.

קדשו את הבכורות, עשו משכן, הביאו קרבנות, ואינו
תובע זאת מעם אחר. ואני לו – כל צרכי תבעתי ממנו
ולא מאלהים אחרים. ה' יתברך רועה את צאנו
בשושנים, במקום מרעה טוב.
צריך להבין: מה החילוק בין הפסוק "דודי לי ואני לו"
והפסוק "אני לדודי ודודי לי"?
הענין בזה הוא: בהתעוררות לעבודה אלקית, לעבוד
את הבורא ברוך-הוא, ישנם שני אופנים:
אופן אחד הוא, שההתעוררות לעבודת הבורא ברוך-
הוא באה משמים, שמלמעלה מעוררים את האדם
שיתעורר לעבודת הבורא. ההתעוררות מלמעלה באה
באופנים שונים ועל-ידי סיבות שונות.
כתוב⁴ "וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח".
הבורא ברוך-הוא נותן לאדם ריבוי אפשרויות ללכת
בדרך הישר של תורה ומצוות, וגם זה שירד מן הדרך
הישר – הבורא ברוך הוא מתבונן, כביכול, איך להציל
גם את זה שכבר חש עצמו מנותק ונידח מהעם היהודי
– שיעשה תשובה ויטיב את מעשיו הרעים.
אף שה' יתברך נותן לאדם בחירה חופשית שיבחר
בעצמו את דרכו בחיים, כמו שכתוב⁵ "ראה נתתי
לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע"
– ה' יתברך נותן לאדם את שתי הדרכים: את דרך
הטוב, שהיא חיים גשמיים ורוחניים לאדם, ואת דרך
הרע, שהיא גזר-דין מות גשמי ורוחני לאדם –
האדם עצמו הוא זה שבחר את דרכו בחיים כרצונו.
כאשר האדם בוחר לעצמו דרך רעה, ונופל רחמנא-
לצלן מדחי אל דחי, עד שהוא ניתק מיהדות ונידח
מהעם היהודי, ה' יתברך ברחמיו המרובים יוצר סיבות
שונות באופנים שונים, שגם המנותק מיהדות והנידח
מהעם היהודי ישוב ליהדות ואל ה' יתברך.
התעוררות זו באה לפעמים על ידי חלום מסוים,

ב.

אמר הבעל-שם-טוב נשמתו-עדין⁸, שבכל דבר גשמי
מהדברים המותרים יש טוב ורע.
הגשמי הוא רע והחיות האלקית המחיה את הגשמי
היא טוב.
המשתמש בגשמי צריך להיות "סור מרע" – לא לרצות
את העונג שקיים בגשמי, ולהיות "ועשה טוב" –
לרצות להיות ניוזן ולהסתייע מהחיות האלקית שבדבר
הגשמי.

זהו "אני לדודי ודודי לי" ראשי-תיבות אלול.
חודש אלול הוא הזמן שבו האדם צריך לעורר את
עצמו לתשובה ולעבודת הבורא. שכן חודש אלול הוא
הזמן של חשבון הנפש על כל מה שהתרחש במשך
השנה, והחשבון צריך להיות הן במה שהוא לא עשה
את מה שהיה צריך לעשות, והן במה שעשה את מה
שלא היה צריך לעשות.
כתוב⁷: "סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו".

(6) ראה גם ע' 111 [הערת כ"ק אדמו"ר].

(4) שמואל-ב יד, יד.

(5) נצבים ל, טו.

מקלל את בנו הוא מעניש אותו.
 כך גם למעלה: המברך יהודי, ה' יתברך משלם לו שכר טוב, ומי שאומר חס-ושלום קללה נענש מאוד.
 יש להזהר מאוד גם באמירת מילה רעה על עצמו, כפי שהבעל-שם-טוב נשמתו-עדן פירש¹³ את המשנה¹³ "ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו" – משלמים לאדם על המעשים הלא טובים שעשה, בידיעתו ואפילו גם שלא בידיעתו.
 "מדעתו" – כאשר הוא מתבטא במילה רעה על עצמו, כפי שאנו רואים כאשר למישהו יש חס-ושלום יסורים בבנים או בבריות או בפרנסה, כאשר חס-ושלום מאוד לא טוב לו, הוא אומר ביטוי קשה, שחס-ושלום, לא נוח לו להיות, או שאומר שבמקום חיים כה מרים הוא מעדיף את ההיפך, ח"ו וח"ו, וכדומה ביטויים כאלה;
 "שלא מדעתו" – כאשר אחד מדבר על זולתו ואומר שמי שאמר או שעשה כך וכך, ראוי לעונש כזה וכזה – באומרו כך אינו פוסק זאת על הזולת, אלא על עצמו.
 זהו "ונפרעין מן האדם" . . . שלא מדעתו" – שהוא אינו יודע שבכך שהוא אומר שלזולת מגיע כך וכך, הוא פוסק זאת עליו עצמו.
 קיצור. אלול הוא זמן של חשבון הנפש. הגשמי של הדבר המותר הוא רע והחיות היא טוב. צריך להיות "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו". העונש הגדול על קללה, השכר הגדול על ברכה ומילת נחמה. המילה הרעה שאומר על הזולת, פוסק הוא על עצמו.

1 "בקש שלום ורדפהו" – זה שהוא "סור מרע" ו"ועשה טוב" צריך לחפש ולרדוף לעשות שלום בין הגשמי והחיות האלקית המחיה אותו.
 2 זוהי תכלית בריאת האדם וירידת נשמתו לעולם הזה – לברר בירורים.
 3 לכך הדין-וחשבון על כל הדברים שהתרחשו עמו במשך השנה, צריך להיות בחודש אלול.
 4 אין צורך לומר במעשה, אלא גם בדיבור – כאשר אמר מילה רעה על הזולת, האמת היא שהוא אומר זאת על עצמו.
 5 הגמרא אומרת⁹: "לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן", שאדם לא יאמר על עצמו מילה לא טובה.
 6 על-פי התורה צריך, בכלל, להיות זהיר בלשונו. להיות נשמר בדיבור ולהתבטא רק בביטויים נקיים ועדינים, כמו שכתוב בנח¹⁰ "ומן הבהמה אשר איננה טהורה".
 7 ישנן כאן אותיות יתירות – שהרי היה יכול להיות כתוב "הבהמה הטמאה" ובכל זאת נאמר "אשר איננה טהורה". זה מורה שצריך להתבטא בביטויים עדינים.
 8 בנוסף, ידוע העונש הגדול שה' יתברך מעניש את המקלל, והשכר הגדול שה' יתברך משלם למברך את הזולת, כמו שכתוב באריכות בספרי מוסר.
 9 הסיבה לכך היא, כי "חביבין (אהובים) ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה (אהבה) יתירה (מיוחדת) נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר¹¹ בנים אתם לה' אלקיכם"¹².
 10 אנו רואים שאב האוהב את בנו, כשמברכים את הילד הוא שמח, והוא משלם שכר נאה על כך. ומי שחלילה

ג.

55

הצער, כביכול, אצל ה' יתברך מצערו של יהודי, כמו שכתוב¹⁶ "בכל צרתם לו צר".
 וראי שהיסורים שלו, חס-ושלום, הם מצד החסד והרחמים, ועליו לפשפש במעשיו ולעשות תשובה¹⁷.
 כאשר הוא מבין שהיסורים, חס-ושלום, הם מצד החסד והרחמים, אזי הוא מקבל אותם בשמחה, והשמחה הופכת אותם לחסד גלוי¹⁸.
 כפי שאנו רואים במוחש, שלפעמים הדבר שהוא

56 הפירוש "אל יפתח אדם פיו לשטן", הוא בשני אופנים:
 57 הן במקרה שהוא לא צריך לומר על עצמו אף מילה רעה, וח"ו וח"ו, היו לא תהיה, אם יש לו חס-ושלום יסורים בשל ילדים, בריאות או פרנסה, אל לו להיות 'בועט ביסורים'¹⁴, ועליו לדעת שבדאי יסוריו הם צער גדול אצל ה' יתברך¹⁵.
 62 כשם שלאב יש צער מיסורי ילדו, כך, ויותר מזה, הוא

(13) ראה כתר שם טוב (קה"ת, נ"ג, תשע"ב), ע' של"ז.

(13*) פרקי אבות שם, משנה טז.

(14) ירושלמי שקלים פרק ה, הלכה ד.

(15) סנהדרין מו, ע"א.

(16) ישעיהו סג, ט. שמות רבה, פרשה ב, ה.

(17) ברכות ה, ע"א.

(18) שם ס, ע"ב. שבת פח, ע"ב. וראה תניא פרק כו, ואגרת

הקודש "להשכיל בינה".

(7) תהלים לד, טו.

(8) הועתק בלוח "היום יום...", ה' מנחם-אב, ובכתר שם טוב –הוספות" סא (מהדורת תשס"ד ע' שיו, מהדורת תשע"ב ע' שיד).

(9) ברכות יט, ע"א.

(10) נח ז, ח. פסחים ג, ע"א.

(11) ראה יד, א.

(12) פרקי אבות פרק ג, משנה יד.

התשובה על חטא הדיבור, בנוסף לתשובת המשקל: 30
לדבר דיבורים טובים, לנחם לב נשבר ונדכה – היא 31
שחובה עליו לזכך את הדיבור על ידי אותיות התפילה 32
והתורה. מעבר לכך שכל מילה שהוא אומר, הן 33
בתפילה והן בלימוד התורה, צריכה להיות זכה, 34
מדויקת וברורה ללא גמגום – צריך שיהיה ריבוי 35
אותיות, שהדבר יטהר את הנפש מריבוי האותיות 36
שדיבר באיסור. 37
הזמן לתיקון הדיבור הוא בחודש אלול. בפרט על 38
הענינים של מעשה, התשובה היא בחודש אלול. 39
חודש אלול הוא חודש הרחמים, כמאמר הידוע²² 40
שרבינו²³ נשמתו-עדן אמר בשם הבעל-שם-טוב 41
נשמתו-עדן: בחודש תשרי ה' יתברך נותן את מזונותיו 42
של אדם בהקפה, ובחודש אלול יש לעשות את 43
החשבון ולשלם את המגיע, והתשלום הוא בתשובה. 44
כאשר ה' יתברך רואה שמשלמים, ורוצים לשלם, הוא 45
מוותר על יתרת החוב, אלו הם ימי הסליחות. ועל-ידי 46
התשובה בימי הסליחות, מובטחים שבראש השנה נותן 47
ה' יתברך שוב קצבה לשנה טובה, בהקפה. 48
זהו "אני לדודי ודודי לי" ראש-יתבות אלול. חודש 49
אלול הוא זמן התשובה, שצריך לעורר את עצמו, וזו 50
הכנה לכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה. 51
קיצור. "אל יפתח אדם פיו לשטן". (א) שלא יאמר על 52
עצמו אף מילה קשה או קללה, גם כאשר לא טוב לו 53
והוא סובל, שלא יהיה בועט ביסורים. (ב) אסור לומר 54
מילה קשה על הזולת. תשובת המשקל בריבוי אותיות 55
לתקן את חטא הדיבור. אלול וסליחות הם הכנה 56
לכתיבה וחתומה טובה. 57

אני לדודי ודודי לי

החשיב ליסורים, או שלשעה אכן היו אלה יסורים, 1
היסורים עצמם היו הגורם לישועה גדולה וטוב גמור. 2
האופן השני של "אל יפתח אדם פיו לשטן" הוא – 3
שאסור לדבר אף מילה קשה על הזולת. 4
מלבד זאת שהוא צריך תמיד ללמד זכות על הזולת, 5
שכן "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"¹⁹, אינך 6
רשאי לחוות דעה על הזולת עד שאתה עצמך תהיה 7
באותו מקום, כי באמת איש אינו יודע מה עובר על 8
חבירו, וכמה קשה לו לעשות את מה שצריך לעשות, 9
ולהמנע מלעשות מה שלא צריך לעשות. 10
כשם שאנשים שונים זה מזה בדעותיהם 11
ובפרצופיהם²⁰, כך הם שונים זה מזה במידותיהם, 12
ברצונותיהם וברגשותיהם, ואיש אינו יודע "מה 13
שבליבו של חבירו"²¹. יתרה מזו, שמצד רגש 14
האנושיות, יש ללמד זכות על הזולת ולהביט עליו בעין 15
טובה – שמעשי הזולת הם טובים. 16
בעל שכל בריא ודעתן, כלומר אדם שקול, יכול להבין 17
את קשיי הזולת מעצמו. 18
הוא יודע שיש בו דברים רעים כאלו, הן בדעות והן 19
במידות, או בנטיות שפלות ותאוות, שהזולת אינו יכול 20
כלל לשער זאת לגביו, אך הוא עצמו יודע כמה גדולים 21
חסרונותיו וכמה יסורים יש לו מכך וכמה יגיעה דרושה 22
לו כדי לכבוש את התאוות או הנטיות הרעות שלו. 23
מעצמו, הוא מבין על הזולת ומלמד זכות, אבל זה רק 24
מצד המידה של לימוד זכות, שזה הרי בשביל הזולת. 25
אך צריך להיות נזהר בלשונו, לא לומר מילה קשה על 26
הזולת, כי כשהוא אומר מילה קשה על הזולת, 27
חס-ושלום, משמעות הדבר היא, שהוא אומר זאת על 28
עצמו. 29

(22) הועתק מכאן לכתר שם טוב הוספות אות קצא (מהדורת
תשס"ד ע' שעט. תשע"ב ע' שסט [וראה שם בהערה 398]).
(23) אדמו"ר הזקן.

(19) פרקי אבות פרק ב, משנה ד.
(20) ברכות נח, ע"א.
(21) פסחים נד, ע"ב.

ספר השיחות – ה"ש"ת"ת"ש"א בלה"ק

הכיר אברהם את בוראו, לאברהם אבינו היתה 5
מסירות נפש על דרך ה', להסביר לכל אחד אחדות 6
הבורא והשגחה פרטית. 7
בתוך הסעודה, אמר מורנו הבעל שם טוב: 8

כעבור חמשים שנה – ח"י אלול תק"ח – בשעת 1
הסעודה החגיגית – מספר הגאון הצדיק ר' יעקב 2
יוסף בעל ה"תולדות" – השמיע מורנו הבעל שם טוב 3
דבר תורה מיוסד על מאמר רז"ל⁶ "בן שלש שנים 4

34 תנועת החסידות הכללית ותנועת חסידות חב"ד
35 חוגגות את נצחון האמת על השקר ועל דברי הבלע
36 שהעלילו אנשים רעים מסויימים על חסידים
37 וחסידות.

38 * * *

39 כעבור חמשים שנה, במלאת מאה וחמשים שנה
40 להולדת הבעל שם טוב, ניתן רשיון מחודש להדפסת
41 ספרי קבלה וחסידות.

42 בעשרות השנים האחרונות למאה הששית של
43 האלף הששי, ניהלו משכילי ליטא וואהלין מאבק
44 חריף נגד לימוד החסידות.

45 מאבקם זה ניהלו המשכילים בדרכים נלזות
46 ומושחתות. נוסף על שקרים וכזבים, בלבולים
47 ועלילות - השתמשו המשכילים גם בדרכי מסירה
48 ומלשינות לממשלות השונות.

49 תוצאות פעילותם זו של המשכילים היתה
50 שממשלת רוסיה אסרה על הדפסת ספרי קבלה
51 וחסידות והרבה בתי דפוס יהודיים בשקלוב,
52 דוברובנה, קאפוסט, פולנאה וסלויטא - נסגרו.

53 באסיפת הרבנים שהתקיימה בפטרבורג בשנת
54 תר"ג - 1848 - מחה אב-הסבא כ"ק אדמו"ר ה"צמח
55 צדק" - נמרצות נגד גזירת אי-הדפסת ספרי קבלה
56 וחסידות ונאסר משום כך על ידי שר הפנים הרוסי
57 - אך זה לא עזר¹¹.

58 חמש שנים אחרי אסיפת רבנים זו, בשנת תר"ח,
59 נתבטלה הגזירה, והוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק"
60 הדפיס את הספר "לקוטי תורה" - מאמרי רבנו הזקן
61 בצירוף הגהותיו של הסבא ה"צמח צדק", על
62 הספרים ויקרא, במדבר, דברים ושיר השירים.

63 בספר הספרים - "לקוטי תורה" - של חסידות
64 חב"ד, מוסבר בהסברה פילוסופית, תוכנה האמיתי
65 של שיטת מורנו הבעל שם טוב בשני היסודות -
66 ידיעת הבורא ואהבת ישראל.

1 - בעל הנשמה⁷ בפולין⁸ היה היום לבן שלש
2 שנים⁹, בן שלש שנים הכיר את בוראו, גם הוא
3 יצטרך לגלות אותה מדה של מסירות נפש כשל
4 אברהם אבינו, לשם הוראת דרך העבודה באחדות
5 הבורא ובהשגחה פרטית.

6 הוד כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו הגאון
7 האלקי צדיק יסוד עולם כבוד קדושת שם תפארתו
8 מרנא ורבנא שניאור זלמן - רבנו הזקן - מייסד
9 חסידות חב"ד - חכמה, בינה, דעת - ונשיאם הראשון
10 של חסידי חב"ד - תק"ה-תקע"ג - יסד והקים חדרי
11 חינוך מיוחדים - כך קראם הרבי - והדריך את עדת
12 החסידים במשך יותר מכ"ו שנים (משנת תקל"ב).

13 * * *

14 ידועה לכל ההלכה המפורשת, שמדאורייתא אין
15 השטר זקוק לקיום בית דין. זה רק מדרבנן. ואילו
16 שטר שיצא עליו ערעור ולאחר מכן נתקיים - יש לו,
17 בפרטי ענינים מסויימים, תוקף רב יותר משטר שלא
18 יצא עליו ערעור.

19 בהתאם להלכה זו מסתבר שתוקפו של השטר
20 מתחיל משעת הערעור.

21 כעבור חמשים שנה, מאה שנה מחודש הולדתו
22 של הבעל שם טוב, נמסרת על ידי המלשין הבזוי
23 אביגדור מפינסק - למרבה הצער, רב - דילטוריה
24 ועלילה לממשלה הרוסית הצארית, על דרך הבעל
25 שם טוב בכלל ועל דרך החסידות החב"דית בפרט.

26 נשיא חסידי חב"ד - רבנו הזקן - נאסר במאסר
27 הקשה ביותר באותם הימים בפטרבורג, בו עמד
28 בסכנת נפשות ממשית והיה עלול להיות נידון לעונש
29 הגדול ביותר בתור מורד במלכות.

30 לאחר חמשים ושלושה ימי מאסר, ביום הזכרון
31 של המגיד הגדול ממזריטש - תלמידו המובהק
32 וממלא מקומו של הבעל שם טוב ורבו של רבנו הזקן
33 - י"ט כסלו תקנ"ט - שוחרר רבנו הזקן ממאסרו¹⁰.

ח"י אלול

(10) ראה "מגילת י"ט כסלו".

(11) ראה קונטרס אדמו"ר הצמח צדק ותנועת ההשכלה (קה"ת, ברוקלין).

(7) בעליית הנשמה שהיתה למורנו הבעל שם טוב ראה שנשמה חדשה יורדת לעולם: מורנו אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע.

(8) ליאונא היתה שייכת אז לפולין.

(9) נולד ח"י אלול תק"ה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד תמוז [תרצ"ה]

שלום וברכה!

1 מכתב ידידי ש"ב בצירוף המחאה על המאה ל"ש,
2 הגיעני באותן הימים שהייתי עסוק בהכנסת אורחים,
3 שבאו לברכני ביום שחרורי מהמאסר ויום הולדתי, י"ב
4 תמוז, כנהוג שנה בשנה.

5 תודה רבה לידידי ש"ב על השתתפותו עם ידידנו היקר
6 באנשים ומופלא במדות תרומיות הר"מ שי דובין
7 להתעניין אודות מצבי הפרטי, וכבר שבחו חכמים את
8 הכוונה הרצויה גם בדבר אשר הפועל לא הושלם, באמרם
9 כי הכוונה והרצון מביאים את הפועל.

10 כעת קבלתי מכתב ידידי ש"ב מיום ג' העבר, בצירוף
11 ארבעה [ה]מחאות על סך אלף שקל אמערקנים,
12 [ה]מחאה אחת ע"ס שני אלפים פראנק צרפתיים, על
13 חשבונו של ידידנו הכי נעלה הר"מ שי דובין.

14 מצב בריאותי בהוה עדיין לא הוטב, עוסק הנני
15 ברפואות, ושמירת דיעט כבד, כפי הוראת הד"ר גערזאן,
16 אשר בהסענאטוריום שלו - סביבות ויען - התעכבתי
17 כחמשה חדשים בחרף העבר, וכפי הוראת הפראפעסרין
18 שביקרו אותי קודם שנכנסתי להסענאטוריום וביציאתי
19 משם מצאו תועלת רב, והעיקר הוא הדיעט בשלילת
20 אכילת בשר, דגים, מלח, רק לחם שחור, מיני ירקות
21 פירות וצמחים.

22 ועתה העביר הד"ר גערזאן הסענאטוריום שלו
23 לסביבות פאריז. לפי דעת הד"ר גערזאן הי' עלי עתה
24 להיות אצלו בהסענאטוריום כששה שבועות, אבל
25 מטעמי שונים כבד לפני. אשר מטעם זה לא נסעתי בשנה
26 זו לקורארט, והנני יושב בנאות דשא אטואצק, ומצפה
27 להשי"ת כי יקום ברכת קרובינו וידידנו אני"ש יחיו בברכת
28 רפואה שלמה.

29 מדי חשבי במעלת מהות ידידי ש"ב, גזעו צור מחצבתו
30 חינוכו, ומצבו ת"ל בהוה, ברי לי אשר לו הואיל הי' מכניס

31 תורת החסידות והפצתה בתוככי חוג רחב, אשר בזה הי'
32 עושה חסד רב עם מפלגת חכמים והי' מביא תועלת רב
33 לבעלי תבונה.

34 ידידי ש"ב מתאונן על קושי העסקים וגודל טרדתו,
35 השי"ת יעזרוהו בפרנסה בשפע רב ויצליחוהו כחפצו, אמנם
36 הלא לא על הצלחת העושר יחי' האדם, והכל יודעים כי
37 העשירות האמיתי הוא האושר הרוחני, ואין לך עושר גדול
38 מזה בשעה שהקב"ה נותן להאדם האפשרות לפעול
39 ולעשות להגדיל תורה ולהאדירה.

40 הגדלת התורה הוא הרחבתה והפצתה בכל החוגים
41 האפשרים, את כבוד ידידי ש"ב העמיד הקב"ה על במתי
42 היכולת ונותן לו האפשרות להפיץ את תורת החסידות
43 בקרב חוג רחב, ע"י התיסדות אגודת לומדי חסידות פעם
44 או פעמים בשבוע, עפ"י הוראת אחד המומחים בלימוד
45 זה.

46 אגודה כזו נוסדה - בהיותי בנויארק - מעורכי דין
47 דוקטורים ובני גילם מגזע החסידים, ות"ל מצליחים
48 בלימודם, ומתועדים מזמן לזמן בהתועדות אוהבים
49 שוחחים ומדברים בשפת מדינתם.

50 כמה מן היופי וצלילת הדיעה במהלכי הנפש ישנו
51 בכינוס חברים משתתפים בחברותא של לימוד ושיחה,
52 וכמה מן התועלת בהרבצת החכמה ויופי קנין האנושי
53 נוסף על עטרת תפארת בנים אבותם.

54 מדי דברי הנני פורש בשלום בנו המשכיל הנודע ...
55 וכמו חי נצב לנגד עיני אותה השיחה אשר שוחחנו בהכבדי
56 בביקורו של כבוד אביו ידידי ש"ב וביקורו, ואתענין לדעת
57 האם מענין אותו עניני תורת החסידות ושיאיפותה, כאשר
58 הרבה מגדולי המדע וגאוני ההשכלה בהוה מתענינים בזה.

59 השי"ת יצליח לידידי ש"ב וימלא משאלות לבבו
60 לטובה ולברכה בגור"ר.

61 והנני ידידו ש"ב.

אג"ק מוהר"י צ' נרץ יז

פרשת שופטים

טז שפטים ושטרים תתן לך בכל־שעריך אשר יהיה אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את־העם משפט־צדק: ^א לא־תטה משפט לא תפיר פנים ולא־תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: ^ב צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את־הארץ אשר יהיה אלהיך נתן לך: ^ג ^(לוי) לא־תמנע לך אשרה כל־עין אצל מזבח יהוה אלהיך אשר תעשה־לך: ^ד ולא־תקים לך מצבה אשר שגא יהוה אלהיך: ^ה ^ו לא־תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ^ז כִּי־ימצא בקרבך באחד שעריך אשר־יהוה אלהיך נתן לך איש או־אשה אשר יעשה את־הרע בעיני יהוה־אלהיך לעבר בריתו: ^ח וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לזרע או לכל־צבא השמים אשר לא־צויתו: ^ט והגדלך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל: ^י והוצאת את־האיש ההוא או את־האשה ההוא אשר עשו את־הדבר הרע הזה אל־שעריך את־האיש או את־האשה וסקלתם באבנים ומתו: ^{יא} על־פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על־פי עד אחד: ^{יב} העדים תהיה־בו בראשנה להמיתו ויד פל־העם באחרונה ובערת הרע מקרבך: ^{יג} ^{יד} כי יפלא ממך דבר למשפט בין־דם לדם בין־דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל־המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו: ^{טו} ובאת אל־הפנהים הלויים ואל־השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר

המשפט: ^א ועשית על־פי הדבר אשר יגידו לך מן־המקום ההוא אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות בכל אשר יורה: ^ב ^(ישראל) ^ג על־פי התורה אשר יורה ועל־המשפט אשר־יאמרו לך תעשה לא תסור מן־הדבר אשר־יגידו לך ימין ושמאל: ^ד והאיש אשר־יעשה בזון לבלתי שמע אל־הפנה העמד לשרת שם את־יהוה אלהיך או אל־השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל: ^ה וכל־העם ישמעו ויראו ולא יזידו עוד: ^ו ^ז

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 289)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

פרש רבנו הגדול (לקוטי תורה נצבים מה, ג): "כְּשִׁיחֶיהָ הָיָה נמשך להיות אלקיך, דהיינו על ידי המצוות, אזי תהיה תמים ושלם בכל אברי הנפש. מה־שאינן אס חסר מצוה אחת, או פגם בה, הרי נעשה מחסר אבר, כי שלמות אברי הנפש תלוי בהמשכת אברין דמלקא, שהן המצוות, שהן הן חיות אברי הנפש, ובלעדן אין להם קיום וחיית". והוא על־פי נשמתא דאורייתא - זח"ג קסו, א.

שני ^א כִּי־תבא אל־הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת אישימה עלי מלך בכל־הגוים אשר סביבתי: ^ב שום תשים עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא־אחיך הוא: ^ג רק לא ירבה־לו סוסים ולא־ישיב את־העם מצרימה למען הרבות סוס ויהוה אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד: ^ד ולא ירבה־לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירבה־לו מאד: ^ה והיה כשבתו על פסא ממלכתו וכתיב לו את־משנה התורה הזאת על־ספר מלפני הפהנים הלויים: ^ו והייתה עמו וקרא בו כל־ימי חייו למען ילמד ליראה את־יהוה אלהיו לשמר את־כל־דברי התורה הזאת ואת־

החקים האלה לעשתם: בלבתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על מבלכתו הוא ובניו בקרב ישראל: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 447. ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

מקרא מלא דבר הכתוב, תמים תהיה עם ה' אלוקיך. ואל תענג בעניני חזיונות. ופשיטא שלא זהו ענגנו לחשב חשבוננו של השם, שלדעתו צריכה להיות הנהגת ה' עם פלוני באפן כך ועם פלוני באפן כך, ולהיות בתמיהה: היתכן שהנהגה היא שלא כפי שהחליט בשכלו הוא! ובפרט שכל רגע שנותן על זה יכול לנצלו בתלמוד תורה, שהיא כנגד כלם.

שלישי יח « לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי יהוה ונחלתו יאכלון: ב נחלה לא יהיה לו בקרב אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר לו: ס גוה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבתי הובח אם שור אם שיה ונתן לפה הורע והלחיים והקבה: וראשית דגגד תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו: ה כי בו פחר יהוה אלוקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם יהוה הוא ובניו כל הימים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש I עמ' רצ)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

הנך כותב על דבר הלום שחלמת. כלך מדרך זה. תפסיק להיות מנח בתלומות. וכמבאר בספרים, שבאנשים שכל פרטי חייהם הם על פי התורה והמצוה, הנה גם להלום יש משמעות ואינו לבטלה, ואלו באנשי דורנו, שיש להם הרבה דבורים בטלים ומחשבות בטלות, הרי זה רק הלום בלבד ותו לא. הנני חוזר עוד הפעם: אל תכניס את עצמך לחשב אודות תלומות.

רביעי ו כי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אונת נפשו אל המקום אשר יבחר יהוה: ושרת בשם יהוה אליו בכל אחיו הלויים העמדים שם לפני

יהוה: ח חלק כחלק יאכלו לבד ממכרו על האבות: ס כ פי אתה בא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תלמד לעשות בתועבת הגוים ההם: לא ימצא כד מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: י וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אלהמות: י ב יתועבת יהוה כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך: י תמים תהיה עם יהוה אלהיך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יב עמ' קפד)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

כותב אשר ראה ספר סגלות וכו' כותב על דבר חכמת היד כו'. הנה כלך מדרך זו, ואם רצונך דוקא בספר סגלות, הרי ישנה סגלה בדוקה ומנוסה, והיא תורתנו הקדושה, וישנה גם כן חכמה בדוקה ומנוסה, והיא חכמתו יתברך, אשר יכולים להתאחד עמה על ידי למוד התורה, ובכחוד נפלא. וכבר נאמר תמים תהיה עם ה' אלוקיך, ויש אומרים (רמב"ן) שהוא מצות עשה.

חמישי י כ פי חגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מענגים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך: י גביא מקרבך מאחיו כמני יקים לך יהוה אלהיך אליו תשמעון: י ככל אשר שאלת מעם יהוה אלהיך בחורב ביום הקהל לאמר לא אספ לשמע את קול יהוה אלהי ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות: י ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו: י גביא אקים להם מקרב אחיהם כמון ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצוו: י והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: כ אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא: כ ו כי תאמר בלבבך איכה גרע את הדבר

תחום עינך עליו ובערת דם-הנקי מישראל
וטוב לך: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד' עמ' ק"ז)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

חושב על דבר קמיעות, אנשים היודעים בצורת הפנים, בקני הידים ובצורת הכתב, מגידי עתידות, נותני מלקות וכו'. לכל אחד נתן מספר זמנים קצובים למלאות שליחותו של הקב"ה בעלמא דין, וכל שעה ימים שמבלים בענינים שאינם שלו הרי זה גם כן חסרון במלוי שליחותו. ואם לקולי לשמע, ישוב את כל מגידי העתידות המנחשים והקוסמים וכו' הנ"ל.

שישי ד לא תסוג גבול רעד אשר גבלו ראשנים
בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך לרשתה: ם לא יקום עד אחד באיש
לכל-עון ולכל-חטאת בכל-חטא אשר יחטא
על-פי | שני עדים או על-פי שלשה-עדים יקום
דבר: ם כִּי-יקום עד-חכם באיש לענות בו סרה:
וְעִמְדוּ שְׁנֵי-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי
יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים
הָהֵם: ך וּדְרָשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּמֵב וְהָנֵה עֵד-שֶׁקֶר
הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאֵחוּי: ם וְעִשִּׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר
זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ:
ד וְהַנְשָׂאֲרִים יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא-יִסְפּוּ לַעֲשׂוֹת
עוֹד בְּדַבֵּר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: ם וְלֹא תַחֲסֹם עֵינֶךָ
נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל
בְּרֶגֶל: ם כ ׁ פִּי-תִצֵּא לְמַלְחָמָה עַל-אִיְבֹךָ
וְרֵאִיתָ סוֹם וָרֶכֶב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם
כִּי-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ד וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֱלֹהֵי-הַמַּלְחָמָה וְנָגַשׁ הַכֹּהֵן וְדַבֵּר
אֲלֵהֶם: ד וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
קִרְבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל-אִיְבֹכֶם אֲלִי-יְהוָה
לְבַבְכֶם אֲלִי-תִירָאוּ וְאֲלִי-תַחֲפּוּ וְאֲלִי-תַעֲרֻצוּ
מִפְּנֵיהֶם: ד כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוֹלֵךְ עִמָּכֶם
לְחַלְתָּם לָכֶם עִם-אִיְבֹכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

אשר לא-דברו יהוה: ם אשר ידבר הנביא
בשם יהוה ולא-יהיה הדבר ולא יבא הוא
הדבר אשר לא-דברו יהוה בודון דברו הנביא
לא תגור ממנו: ם יט ׁ כִּי-יכֹרֶית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
אֶת-אַרְצָם וִירֻשָׁתָם וַיִּשְׁכַּת בְּעָרֵיהֶם וּבְכַתִּיהֶם:
ד שְׁלוֹשׁ עָרִים תְּבַדִּיל לְךָ בְּתוֹךְ אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ד תִּכְיֶן לְךָ הַדֶּרֶךְ
וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת-גְּבוּל אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר יִנְחִילְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׂמָה כְּלִרְצֹנָה: ד וְהָיָה
הָרֶצֶח אֲשֶׁר-יָנוֹם שְׂמָה וְחִי אֲשֶׁר יָכָה אֶת-
רֵעֵהוּ בְּבִלְי־דַעַת וְהוּא לֹא-שָׁנָא לוֹ מִתְּמֹל
שְׁלֹשָׁם: ה וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת-רֵעֵהוּ בִיעָר לְחַטֵּב
עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בַּגֶּזֶן לְכַרֵּת הָעֵץ וְנִשַּׁל
הַכְּרִז מִן-הָעֵץ וּמִצָּא אֶת-רֵעֵהוּ וּמָת הוּא יָנוֹם
אֶל-אַחַת הָעָרִים-הָאֵלֶּה וְחִי: ו פֶּן-יִרְדֹּף גֹּאֵל
הַדָּם אַחֲרֵי הָרֶצֶח כִּי יֵחַם לִבּוֹ וְהוֹשִׁיעוּ
כִּי-יִרְכָּה הַדֶּרֶךְ וְהַכְּהוּ נֶפֶשׁ וְלֹא אֵין מִשְׁפָּט
מוֹת כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְּמֹל שְׁלֹשָׁם:
ו עַל-כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תְּבַדִּיל
לְךָ: ה וְאִם-יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-גְּבֻלְךָ
כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לְאַבְתִּיךָ: ם כִּי-תִשְׁמַר אֶת-כָּל-
הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַבֵּת בְּדַרְכֵיו כָּל-
הַיָּמִים וַיִּסְפָּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשְּׁלֹשׁ
הָאֵלֶּה: ו לֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקִרְבִּי אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עֲלֶיךָ
דָּמִים: פ ׁ וְכִי-יְהִיֶּה אִישׁ שָׁנָא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב
לוֹ וְקָם עָלָיו וְהַכְּהוּ נֶפֶשׁ וּמָת וְגַם אֶל-אַחַת
הָעָרִים הָאֵלֶּה: י וְשִׁלְחוּ זֶקֶנִי עִירֹו וְלָקְחוּ אֹתוֹ
מִשָּׁם וְנָתַנוּ אוֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וּמָת: י לא-

וַיִּדְבְּרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ
 אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית־חֹדֶשׁ וְלֹא חָנְכוּ יֶלֶד וְיֹשֵׁב
 לְבֵיתוֹ פְּנִימֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יַחְנֹכֵנוּ:
 וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוּ יֶלֶד
 וְיֹשֵׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר
 יַחְלֹלֵנוּ: וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא
 לָקָחָהּ יֶלֶד וְיֹשֵׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימֹת בַּמִּלְחָמָה
 וְאִישׁ אֲחֵר יִקְחֶנָּה: וַיִּסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר
 אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיֵּרָא וְרַךְ הַלֵּבָב
 יֶלֶד וְיֹשֵׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָס אֶת־לֵבָב אֲחִיו
 פִּלְבָּבוֹ: וַיְהִי כְּכֹלֹת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם
 וּפְקָדוֹ שְׁרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 285 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאלתה - פרוש לתאריכי מארעות. אמרה תורה (גם
 מלשון הוראה): תמים תהיה עם ה' אלקיך. ובדאי השם
 עושה (בלשון הכתוב) הכל לפה בעתו. ולא כדאי לבזבז זמן
 חפוש פרוש על הנ"ל, כִּי־אם רק להפצת היתדות וקיום
 מצותיה.

שביעי, כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ
 אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: וַיְהִי אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפִתַּחְתָּ
 לָךְ וְהָיָה כִּלְיָהֶם הַנִּמְצָאִיבָה יִהְיוּ לָךְ לֶמֶס
 וְעַבְדוּךָ: וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָ עִמָּךְ
 מִלְחָמָה וְצִרְתָּ עָלֶיהָ: וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בְּיָדְךָ וְהָפִיתָ אֶת־כָּל־זְכוּתָהּ לְפִי־חֶרֶב: יִרָק
 הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר
 כָּל־שָׁלָלָהּ תִּבְזוּ לָךְ וְאִכַּלְתָּ אֶת־שָׁלָל אֹיְבֶיךָ
 אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: וּבֵן תַּעֲשֶׂה
 לְכָל־הָעָרִים הַרְחֹקָת מִמָּךְ מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא־מַעֲרִי
 הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה: וְרַק מַעֲרֵי הַעַמִּים הָאֵלֶּה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחַלָה לֹא תַחֲזִיחַ
 כָּל־נִשְׁמָה: כִּי־הֶחָרֵם תַּחֲרִימֶם חֲחִי וְהָאָמְרִי
 הַנִּבְנִיעִי וְהַפְּרִי חֲחִי וְהַיְבוֹסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: יִלְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם

לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֲבָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֹא־לֵהִיחֶם
 וְחִטָּאתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס כִּי־תִצְוֹר אֶל־
 עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־
 תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְנֹדַח עָלֶיהָ גִּרְזֵן כִּי מִמֶּנּוּ
 תֹאכַל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵין הַשְּׂדֶה
 לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמִּצּוֹר: וְרַק עֵין אֲשֶׁר־תִּדְּעַ כִּי
 לֹא־עֵין מֵאֲכָל הוּא אֵתוֹ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ
 מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה
 עַד רִדְתָּה: פ **כא** כִּי־יִמְצָא חָלָל בְּאֶרְצָהּ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בַּשָּׂדֶה
 לֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ: וַיִּצְאוּ זִקְנֶיךָ וּשְׁפָטֶיךָ
 וּמִדְּרוֹ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלָל: וְהָיָה
 הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל־הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר
 הַהוּא עֲגֹלָת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֹבֵד בָּהּ אֲשֶׁר
 לֹא־מִשְׁכָּה בָּעַל: וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא
 אֶת־הָעֲגֹלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ
 וְלֹא יִזְרַע וְעֶרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֲגֹלָה בַּנַּחַל:
 וְנִגְשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כֵּם בָּחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְכַרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם
 יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נִנְעָה: וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא
 הַקְּרִיבִים אֶל־הַחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
 הָעֲגֹלָה הָעֲרוּפָה בַּנַּחַל: וְעָנּוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא
 כְּתִיב שִׁפְכָה קִרִי שִׁפְכּוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא
 רָאוּ: כִּכְפֹּר לַעֲמֹל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה
 וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וּנְפַכָּר
 לָהֶם הַדָּם: וְאֵתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ
 כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

★ ★ ★

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
 משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קריב ואמרו: אמן: אמן יהא שמה רבא מבדך

בְּקֶרֶב עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם: ַ וְאַתָּה
תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבֶּךָ בִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 303 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאלתו – ה'לשאל עתידות אצל פלוני. הרי נאמר תמים
תהיה עם ה' אלקיך, והובא בשלחן-ערוך חלק יורה-דעה
להלכה.

[סימן קעט: אין שואלין בחזקים בכוכים ולא בגזירות
... משום שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך].

צ"ו פסוקים, סל"א סימן.

לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמון לעלא מן כל ברכתא ושרתא,
תשבתתא ונחמתא, דאמרון בעלמא, ואמרו אמון: אמון

♦ ♦ ♦

מפטיר: וְעָנִי וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא כְּתִיב שִׁכְחָה קִרִי שִׁפְכוּ
אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: ַ כִּפֹּר לְעַמּוֹךְ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְלָתָהּ עֶשֶׂר וְכַבֹּד. ַי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִיִּם הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזכור שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יב אתם אומרים עזרי ורוע ה', קאלו
אני נשתפתי, משיב להם ה', לא כן, פי
אנכי אנכי הוא מנחמכם כמו
מקדם. רק את נשתפית ממה שהיית,

הפטרת לפרשת שופטים לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נא"ב

נא יב אנכי אנכי הוא מנחמכם מִי־

שי למורא

יב) אנכי אנכי הוא

מנחמכם, אמר הקב"ה, אנכי הוא

המנחם אתכם, ואם כן הרי הם

תנחומים של ממש, ולמה אתם יראים

ראי מִי־אַתָּה בַּת צְדִיקִים כְּמוֹתָהּ וּמִלֵּאָה זְכוֹת, לָקַח וּתְרִיאִי מֵאֲנֹשׁ אֲשֶׁר סוּפוּ יָמוֹת וּמִבְּנֵי־אָדָם אֲשֶׁר הוּא כְּחֶצִיר דָּשָׁא וְעֵשֶׂב יִתֵּן וְתֹנוּ בְּעוֹלָם שִׁבּוּל וְיִבֹשׁ: יֵג וְתִשְׁכַּח יְהוָה עֲשֵׂךְ וְלֹא נִשְׁעֲנָה עָלֶיהָ, וְתֵרִי הַכֹּל שָׁלוֹ, כִּי הוּא נֹמֵתָ שְׁמַיִם וְיָסַד אֶרֶץ וּתְפַחֵד תְּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֶמֶת הַמִּצִּיק מוֹשְׁלֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם

הַמִּשְׁעָבִדִּים בָּבֶל כְּבֵר כְּאֲשֶׁר רַק בּוֹנוֹ תִּכְנֶן לְהַשְׁחִית וְאַיָּה חֶמֶת הַמִּצִּיק הִלָּא מְחַר בָּא וְאַיָּנוּ כִּי יָמוֹת, וְאִם כֵּן לָקַח שְׂכָרָתָּ מִשְׁעַבְתִּי הַמִּקּוֹם וּתְפַחֵד מִמֶּנּוּ: יֵד לֹא תִיָּקֶד חֶמֶת הַמִּצִּיק כִּי עָתָה מְחַר מְחַר צֹעָה הַמְּטַלְטֵל בְּגוֹלָה לְהַפְתִּיחַ מִבֵּית הַגָּלוּת, וְהוּא יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גוֹלָה בֵּין הָעַמִּים וְלֹא־יָמוֹת בְּגוֹלוֹת לְשַׁחַת וְלֹא יִחָסֵר לְחֻמוֹ בְּצִאתוֹ מִהַגָּלוּת בְּדֶרֶךְ:

מִזֵּי לָקַח לֹא תִשְׁעֶן עָלֶיךָ הִלָּא וְאַנְכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַכֹּל בְּיָדִי, פֶּעַם רַבָּע הָיִים בּוֹקֵעַ מִי הָיִים לְבַל יִלְךְ בְּמַהֲלָכָו, וּפֶעַם שְ�נֵי וְיִהְיֶה בְּקוֹל גְּדוֹל גְּלִיו גָּלִי הָיִים וְיִהְיֶה צָבָאוֹת שְׁמוֹ הַמּוֹשֵׁל בְּצִבְאוֹת מַעֲלָה וּמִסְפָּה: מִזֵּי וְאַשֶׁם דְּבָרִי הַחוּרָה בְּפִיד וּבְצֵל יָדִי כְּסִיתִיד שְׁלֹא יִיכָלוּ הָעַמִּים לְכַלּוֹתִיךָ בְּגוֹלוֹת, וְכֵן זֶה עַד שִׁבְעָה עַת לְנִמְעַ שְׁמִיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְתֹנוּ בְּקִינֵי גָלוּת שִׁיחִי וְיִשְׂרָאֵל עוֹלָם חֶדֶשׁ וְלֹא־מָוֶה עַד שֶׁכֵּל הַיּוֹם יִמְכְּרוּ לְצִיּוֹן עַל כֵּנִי צִיּוֹן עַמּוּי־אֶתָּה שֶׁהָיָה עִם ה' כִּי יִתֵּן נִרְאָה בָּהֶם שֶׁפֶּעַ מִכָּבֶד מִרְבָּה: יֵד יֵד לֵךְ מִהַגָּלוּת, הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמִי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד יְהוָה אֶת־כֹּפֶת כּוֹס הַתְּרַעֲלָה שֶׁם שֶׁל סֵם הַמָּוֶת שְׁתִּית עַד הַשְׁמִירִים מְצִית עַד הַמָּפָה הַמְּחַרְוֹת, כִּי כָּל הָרַעוֹת הַפְּתוּחוֹת כְּבֵר בָּא עֲלֶיךָ: יֵד בְּעוֹדָה בְּגוֹלוֹת אֵין מְנַחֵל לָהּ לֹא הָיָה בָּהּ מְנַחֵה, מִכְּל־בְּנִים יִלְדָה מִי מֵאֲשִׁיָּה וְאֵין מְחִזִּיק בְּיָדָהּ לְהַקְיָה מִפְּתִילָהּ מִכְּל־בְּנִים גְּדֻלָּה כִּי מִכְּלֵם אָפֶס הַכֹּחַ וְהַמְּשָׁלָה: יֵשׁ שְׁתִּים צָרָה כְּפִילָה הִנֵּה קְרִיאָתוֹךְ קָרָה לָךְ מִי יָגוֹד וְנִחַם לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְהָרַעֵב וְהַחֲרִיב מְלָכֵר רַעוֹת הַגָּלוּת בְּכִי אֲנַחְמֶךָ לְמִי קָרָה כְּשֶׁבֶר שֶׁלָּךְ שִׁיחִי לָךְ לְתַחְנוּמִים: כִּי בְּנִיךְ עֲלֶפּוֹ הַתְּעַלְפּוֹ מִחֲסָרוֹ לָחֵם וּמִים, מִתִּי רַעֵב וְחָרֵב שֶׁכְּבוֹ בְּרֹאשׁ כְּל־חוּצוֹת וְאֵין סוֹבֵר לָחֵם כְּתוּא כְּשׁוֹר הָבֵר

מְנַחֵל לָהּ לֹא הָיָה בָּהּ מְנַחֵה, מִכְּל־בְּנִים יִלְדָה מִי מֵאֲשִׁיָּה וְאֵין מְחִזִּיק בְּיָדָהּ לְהַקְיָה מִפְּתִילָהּ מִכְּל־בְּנִים גְּדֻלָּה כִּי מִכְּלֵם אָפֶס הַכֹּחַ וְהַמְּשָׁלָה: יֵשׁ שְׁתִּים צָרָה כְּפִילָה הִנֵּה קְרִיאָתוֹךְ קָרָה לָךְ מִי יָגוֹד וְנִחַם לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְהָרַעֵב וְהַחֲרִיב מְלָכֵר רַעוֹת הַגָּלוּת בְּכִי אֲנַחְמֶךָ לְמִי קָרָה כְּשֶׁבֶר שֶׁלָּךְ שִׁיחִי לָךְ לְתַחְנוּמִים: כִּי בְּנִיךְ עֲלֶפּוֹ הַתְּעַלְפּוֹ מִחֲסָרוֹ לָחֵם וּמִים, מִתִּי רַעֵב וְחָרֵב שֶׁכְּבוֹ בְּרֹאשׁ כְּל־חוּצוֹת וְאֵין סוֹבֵר לָחֵם כְּתוּא כְּשׁוֹר הָבֵר

מִכֵּן אָדָם וְכוּ', (וְאָמַר "מִנְחָמָכֶם" מִנְחָם אֲתֶכֶם, בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְאַחֲרֵיכֶם "מִי אֶת וּתְרִיאִי" בְּלִשׁוֹן יְחִיד נִקְבָּה, וְאַחֲרֵיכֶם "וְתִשְׁכַּח" וְתִפְחֵד" בְּלִשׁוֹן יְחִיד וְכוּ'. שֶׁכֵּן מְנַחֵה הַמִּקְרָא, כְּשֶׁמְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן רַבִּים הוּא כְּגַדֵּר כָּל פֶּרֶט שֶׁבָּהֶם, וְכְשֶׁמְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יְחִיד הוּא כְּגַדֵּר הַכֹּל, וְכְשֶׁמְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה הוּא כְּגַדֵּר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל).

חֶצִיר יִתֵּן, שֶׁהוּא תֹנוּ בְּעוֹלָם כְּחֶצִיר שֶׁהוּא מִין עֵשֶׂב, שֶׁהָיִים הוּא רַמֵּב וְיִמְחַר יָבֵשׁ. יֵג) חֶמֶת הַמִּצִּיק, חֶמֶה שֶׁל הָאֵיבִיב הַמִּצִּיק. כְּאֲשֶׁר בּוֹנוֹ לְהַשְׁחִית, כְּשֶׁהָאֵיבִיב הַכִּינִי מִחֲשֻׁבוֹת לְהַשְׁחִיתוֹ. וְאַיָּה חֶמֶת הַמִּצִּיק, מְחַר בָּא וְאַיָּנוּ (יֵד) מְחַר צֹעָה לְהַפְתִּיחַ, וְיִמְחַר הַמְּטַלְטֵל וְגוֹלָה לְהַפְתִּיחַ וְלִצְאָת מַגָּלוֹת. כְּלוֹמַר, לֹא תִיָּקֶד חֶמֶת הַמִּצִּיק, כִּי תִמְחַר וְתִצָּא מִהַגָּלוּת. וְלֹא יָמוֹת לְשַׁחַת, וְלֹא יָמוֹת בְּגוֹלוֹת שֶׁהוּא לוֹ כְּמוֹ קָבֵר. וְלֹא יִחָסֵר לְחֻמוֹ, וְנִסֵּי בְּעוֹדוֹ בְּגוֹלוֹת הַקְּבִ"ה מִזְמִין לוֹ פְּרָקֶתוֹ. (מִזֵּי) רַבָּע הָיִים וְיִהְיֶה גָלִיו, מְרַנֵּעַ אֶת סַעֲרַת הָיִים בְּעַת שִׁיחִי גָלִיו, וְכִלְשָׁפִי שֶׁאֲנִיעַר בְּעַמִּים הַמְּחִזְקִים אֲתֶכֶם בְּגוֹלוֹת. (מִזֵּי) וְאַשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיד, דְּבָרִי הַחוּרָה שְׁמִתִּי בְּפִיד לְדָבֵר בָּם. וּבְצֵל יָדִי כְּסִיתִיד, תְּמִיד תִּגְמָלִי עֲלֶיךָ מִפְּנֵי הָאֵיבִיב, כּוֹכָבִים לְפִיד הַחוּרָה בְּפִיד. לְנִמְעַ שְׁמִיִם וְלִיסַד אֶרֶץ, שִׁיחִי עִם יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁעִים עַל אֲדָמָתָם וְיִגְדְּלוּ וְיִרְבּוּ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְיִתְרַבּוּ כַּעֲפֵר הָאֶרֶץ. וְלֹא־מָוֶה לְצִיּוֹן, וְלִמְחֵר לְכִנִּי צִיּוֹן. (יֵד) הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמִי, הַתְּעוֹרְרִי מִתְּדַמְּתָה הַצֵּר וְהַגָּלוּת וְקוֹמִי. אֲשֶׁר שְׁתִּית וְגו', אֲשֶׁר עַד עַכְשָׁיו שְׁתִּית כּוֹס הַחֶמֶת. אֶת קְבִיעַת

כּוֹס הַתְּרַעֲלָה וְגו', אֶת הַשְׁמִירִים הַקְּבוּעִים בְּתַחֲמוֹת כּוֹס הַתְּרַעֲלָה כְּבֵר שְׁתִּית וְקִצִּית אֶת הַכֹּל. כְּלוֹמַר, כָּל הַתּוֹכּוֹת כְּבֵר בָּא עֲלֶיךָ וְלֹא יוֹסִיפוּ לְכוֹא עוֹד. (יֵד) אֵין מְנַחֵל לָהּ וְגו', כְּשֶׁהִתְחַלְּתָּ בְּגוֹלוֹת לֹא הָיָה בָּהּ בֵּיד בְּנֵי הַגּוֹלָה לְנַחֵל הָאָחֵר אֶת חֲבֵרוֹ וְלְתַחֲזִיק בְּיָדוֹ וְלְתַמְכוֹ מִהֲרַעֲתָה, כִּי כֵּלֵם הָיוּ שְׁתִּים. (יֵד) שְׁתִּים הִנֵּה קְרִיאָתוֹךְ, הָרַעוֹת הַקּוֹרוֹת אוֹתָךְ הָיוּ כְּפִילוֹת שֶׁל שְׁתִּים, וְכִפִּי שֶׁמִּשְׁוִיד בְּכִסּוֹ. מִי יָגוֹד לָךְ, מִי יָגוֹד בְּרֹאשׁ עֲלֶיךָ לְתַחֲמוֹךְ, כִּי כֵּלֵם כְּמוֹ עֲלֶיךָ. הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְהָרַעֵב וְהַחֲרִיב, הַתּוֹכֵב מִפְּרֵשׁ מִזֵּה הֵם הַשְׁתִּים, וְאָמַר

שֶׁהֵם הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְגו', וְהָרַעֵב וְהַחֲרִיב, וְהוּא פְּרוֹשׁ עַל "הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר", כִּי הַשֹּׁבֵר הוּא הָרַעֵב, וְהַשֹּׁד הוּא שְׁדִידִת גִּסּוֹת הַכֹּאִים בְּחֶרֶב. מִי אֲנַחְמֶךָ, כְּמוֹ "מִי אֲנַחְמֶךָ", כְּלוֹמַר, אֶת מִי אֲבִיא לְדַגְמָא לִמֵּר שֶׁנִּסֵּי לֹא קָרָה בּוֹ, שִׁיחִי לָךְ לְתַחְנוּמִים. (כִּי) בְּנִיךְ עֲלֶפּוֹ, מִחֲסָרוֹ לָחֵם וּמִים, הַתְּעַלְפּוֹ בְּנִיךְ. וְהוּא עֲנִין עֲצִיבִית וְאַפִּסִּית

עטרת מרים

שי למורא

בח לעמוד. **כתוא מכמר**, שִׁכְבוּ בְּרוּחוֹת מִבְּלִי לָוִי, כְּמוֹ הַחַיִּת שֶׁנִּקְרָאת "תאו" כְּשֶׁנִּלְכְּד בְּמִכְמַרְתָּ, וְאֵינוּ יָכוֹל לָוִי. **זַעֲרָת**, צַעֲקַת נְיוֹפָה. **כא** **לְכוּ**, הוֹאִיל וְקִבְלַת קֶבֶר גָּמוּל עֲנֹדָה, מִנְּעָה. **וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּיִן**, מִבְּלִלְתָּ בְּשִׁבּוֹר, וְלֹא מִשְׁתֵּית יַיִן, אֶלָּא מִצָּרָה וְיָגוֹן. **כב** **יָרִיב עִמּוֹ**, אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עִמּוֹ לְקַחַת נִקְמָה מִיַּד הַמִּצְרִיקִים לָהֶם.

כג **מוֹנִיָּה**, הַעֲשִׂים לָךְ יָגוֹן. **שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה**, כִּפְפִי אֶת עֵצְמִךְ עַד לְאַרְזִי, וְנַעֲבֹר עֲלֶיךָ. **וְתִשְׁמִי כְּאַרְצִי גִּיָּה וְגו'**, שְׁמִית גּוֹפֶךְ כְּמוֹ אֶרֶץ וּבְחֻצוֹת הָעִיר, לַחַיִּית מִרְדָּךְ הִנֵּל לְעוֹבְרִים. **א** **עָרַל וְטִמְאָה**, "עָרַל" זוֹ מַלְכוּת אֲדוֹם שֶׁהִם עָרְלִים. וְ"טִמְאָה" זוֹ מַלְכוּת יִשְׂמַעֲאֵל, שֶׁהִם מְרִאִים עֲצָמָם טְהוֹרִים בְּרוּחֻצַּת גּוֹפֶם, וְהֵם טִמְאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְשְׁמִי הַמַּלְכוּתִּית הָאֵלֶּה הַחַיִּיקִי בִּירוּשָׁלַם מִיּוֹם הַחֲרָבָה, וְשִׁנְיָהם נִלְחָמִים עֲלֶיהָ, זֶה בּוֹכֶשֶׁה מִנֶּה וְזֶה בּוֹכֶשֶׁה מִנֶּה. וּמִיּוֹם הַנֶּאֱלָה וְאֵלֶּיךָ לֹא יַעֲבֹרוּ בָּהּ עוֹד כָּל יָמֵי עוֹלָם. **ב** **הַתַּנְעֲרִי מַעְפָּר**, דְּמָה אֶת יְרוּשָׁלַם בְּזִמְזִימָה הַגְּלוּת כְּאִלוֹ שֶׁכָּבַת וּמִתְפַּלֵּשֶׁת בַּעֲפָר. וְאָמַר שֶׁתַּנְעֲרֵה מַעְפָּר. קוֹמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם, אֶת יְרוּשָׁלַם, קוֹמִי מִתְּאֲרִץ וְשָׁבִי עַל הַכְּסֵא. **הַתַּפְתָּחִי מוֹסְרִי צוּאֲרֹךְ**, הַשְׁתַּחֲרִירִי מִתְּחִלּוֹת קִשּׁוּרֵי עַל הַגְּלוּת שֶׁעַל צוּאֲרֹךְ. **שְׁכִיבָה בַּת צִיּוֹן**, אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁכִיבָה בְּגוֹלָה. **ג** **הָנָם נִמְכְּרָתָם וְגו'**, כְּשֶׁנִּמְכְּרָתָם בִּיד הַגּוֹיִם לֹא לְקַחְתִּי מִהֶם מַחִיר, וְעַל פִּי הַגְּלוּת בְּלֹא תִשְׁלֹם כֶּסֶף. פְּרוּשׁ אַחֵר, "הָנָם נִמְכְּרָתָם", עַל עַסְקֵי הָנָם נִמְכְּרָתָם, כְּלוּמָר, בְּגִלְל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁלֹּא הִתְרַחַתְתָם כְּלוֹם מִהֶם. "וְלֹא בְּכֶסֶף תִּגְאָלוּ" אֶלָּא בְּתִשְׁכּוּת. **ד** **לְגוֹר שָׁם**, כְּלוּמָר, וְעַל פִּי הַתֵּהָה לָהֶם אֲמַלְתָּ לְשַׁעֲבָדָם, כִּי בִימֵי הָרָעָב הַתְּפַרְסְמוּ שָׁם. **וְאִשּׁוּר בְּאַפָּם עֲשִׂקוּ**, אֲבָל אִשּׁוּר בְּאַפָּם וּבְחֻבֵם

הַנִּלְכְּד בְּמִכְמַר בְּרִשְׁתִּי הַמְּלָאִים חֲמַת־יְהוָה שֶׁהוּא כּוֹס הַחֲמָה, וּכְמוֹס גַּעֲרַת אֱלֹהֶיךָ שֶׁל הַתַּרְעֵלָה וְהַעֲוֹשׁ: **כא** **לְכוּ** הוֹאִיל וְקִבְלַת גָּמוּל עֲנֹדָה שְׁמִיעִי עִתָּה **נָא** זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכַרְתָּ מִבְּלִלְתָּ בְּשִׁבּוֹר וְלֹא מִיָּיִן כִּרְאִים מִצָּרָה וְיָגוֹן: **כב** **כִּה־אֲמַר אֲדַנְיָה יְהוָה וְאֶלְהֵיךָ** אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עִמּוֹ לְשָׁלֵם גָּמוּל לְמַרְעִים לָהֶם הִנֵּה לְקַחְתִּי מִיָּדָךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה כּוֹס הַפּוֹרְעָנוּת שֶׁתָּהָה כְּלוֹ עִם שְׁמִירָיו וּכְבֹּד לֹא יִהְיֶה הַצָּרוֹת קִדְרוֹת אֲצִלְךָ, וְגַם אֵל תִּירָא מִן הַכּוֹס הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא כּוֹס הַחֲמָה אֶת־קִבְעַת כּוֹס חֲמַתִּי אֶחָד מִיָּדָךְ כִּי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתוֹתָהּ עוֹד: **כג** וְשִׁמְתִּיהָ אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה הַחַיִּי בִּיד־מוֹנִיָּה בִּיד אֱלֹהִי שֶׁעָזְרוּ אוֹתָךְ, וְהֵם יִקְבְּלוּ הַפּוֹרְעָנוּת אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֶׁךָ וְנִשְׁמַתְךָ שְׁחִי הַתְּכַוֵּנִי וְנַעֲבֹרָה עֲלֶיךָ וְתִשְׁמִי כְּאַרְצִי גִּיָּה וְגוֹ' וְכַחֲזוֹן כְּשֶׁנִּקְרָא לַחַיִּית מִרְדָּךְ הִנֵּל לְעוֹבְרִים וְשָׁבִים: **א** צִיּוֹן עוֹרִי עוֹרִי הַרְצִי מִתְּרַדְמַת הַעֲזֵר וּלְבִשִּׁי עֲזֶיךָ הַעֲזֵר שֶׁהָיָה לָךְ מֵאֵל, צִיּוֹן לְבִשִּׁי | בְּגָדִי תַּפְאֲרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַתְּקִדָּשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹא־בְךָ עוֹד עָרַל וְטִמְאָה בְּקִרְבֶּךָ לְמִשּׁוֹל בָּךְ: **ב** הַתַּנְעֲרִי מַעְפָּר שֶׁל הַגְּלוּת קוֹמִי מִן הָאֶרֶץ שְׁבִי עַל הַכְּסֵא יְרוּשָׁלַם אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁכִיבָה בְּגִלְל הַתַּפְתָּחִי הַחַיִּיקִי מוֹסְרִי קִשּׁוּרֵי רִצְעוֹת הַעַל מַעַל צוּאֲרֹךְ שְׁכִיבָה בַּת־צִיּוֹן: **ג** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הָנָם בְּלֹא כֶסֶף אֶלֶּא בְּעוֹנוֹתֵיהֶם נִמְכְּרָתָם כִּן וְלֹא בְּכֶסֶף אֶלֶּא בְּתִשְׁכּוּת הַגְּלוּת: **ד** כִּי כֹה אָמַר אֲדַנְיָה יְהוָה מִצְרַיִם יִרְדֵּעֲמִי בְּרֹאשְׁנָה לְגוֹר שָׁם וְאִשּׁוּר בְּאַפָּם עֲשִׂקוּ: **ה** וְעִתָּה מַה־לִּי־

פ **נָא־יְהוָה כִּי־לָקַח עִמִּי חָנָם מִשְׁלֹי יְהִילִילוּ נָא־יְהוָה וְתִמְדִּי כָל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ:** וְלָכֵן יִדַּע עַמִּי שְׁמִי עֲשִׂק אֶת יִשְׂרָאֵל. **ח** **מַה לִּי פֶה**, לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁהָה אֶת כָּנִי כָּאֵן שֶׁלֹּא שְׁמִי מִנְּאֻץ לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁהָה כָּנִי כָּאֵן נָא־יְהוָה כִּי־לָקַח עִמִּי חָנָם אֵינִם מִתְּעַבְּדִים בְּגִלְל בְּשִׁבְלִי כֶסֶף שֶׁהֵם תּוֹכִים לְשׁוֹבֵתֵיהֶם, עוֹד וּכְבֹּד לְקַח עִנְשָׁם, מִשְׁלֹי יְהִילִילוּ מִתְּפַאֲרִים שֶׁלָּקְחוּ אוֹתָם לְעוֹבְרִים חָנָם נָא־יְהוָה וְתִמְדִּי כָל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ מִנְּאֻץ, בְּאִמּוֹר לָהֶם עִם ה' אֵלֶּה וּמִאֲרֵצוֹ יָצְאוּ: **ו** **לָכֵן** כְּשֶׁאֲנַלְמֵם יִדַּע עַמִּי שְׁמִי אֲדוֹן שְׁלִיט וּמוֹשֵׁל בְּמִשְׁמַעוֹ לָכֵן גַּם יִדַּע בְּיָוֶם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְּדַבֵּר וְהַמְּבַטֵּחַ לְהַבִּיא הַנְּאֻלָּה

עֲשִׂק אֶת יִשְׂרָאֵל. **ח** **מַה לִּי פֶה**, לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁהָה אֶת כָּנִי כָּאֵן שֶׁלֹּא שְׁמִי מִנְּאֻץ לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁהָה כָּנִי כָּאֵן נָא־יְהוָה כִּי־לָקַח עִמִּי חָנָם אֵינִם מִתְּעַבְּדִים בְּגִלְל בְּשִׁבְלִי כֶסֶף שֶׁהֵם תּוֹכִים לְשׁוֹבֵתֵיהֶם, עוֹד וּכְבֹּד לְקַח עִנְשָׁם, מִשְׁלֹי יְהִילִילוּ מִתְּפַאֲרִים שֶׁלָּקְחוּ אוֹתָם לְעוֹבְרִים חָנָם נָא־יְהוָה וְתִמְדִּי כָל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ מִנְּאֻץ, בְּאִמּוֹר לָהֶם עִם ה' אֵלֶּה וּמִאֲרֵצוֹ יָצְאוּ: **ו** **לָכֵן** כְּשֶׁאֲנַלְמֵם יִדַּע עַמִּי שְׁמִי אֲדוֹן שְׁלִיט וּמוֹשֵׁל בְּמִשְׁמַעוֹ לָכֵן גַּם יִדַּע בְּיָוֶם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְּדַבֵּר וְהַמְּבַטֵּחַ לְהַבִּיא הַנְּאֻלָּה

יִשְׂרָאֵל מִאֲרֵצוֹ בְּאַפָּם עַל חָנָם בְּלֹא דָבָר עֲשִׂקוּ עוֹלָם: **ח** וְעִתָּה בַּת הַגְּלוּת הַשְּׁלִישִׁי גְלוּת מִטּוֹם מַה־לִּי־פֶה לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁהָה כָּנִי כָּאֵן נָא־יְהוָה כִּי־לָקַח עִמִּי חָנָם אֵינִם מִתְּעַבְּדִים בְּגִלְל בְּשִׁבְלִי כֶסֶף שֶׁהֵם תּוֹכִים לְשׁוֹבֵתֵיהֶם, עוֹד וּכְבֹּד לְקַח עִנְשָׁם, מִשְׁלֹי יְהִילִילוּ מִתְּפַאֲרִים שֶׁלָּקְחוּ אוֹתָם לְעוֹבְרִים חָנָם נָא־יְהוָה וְתִמְדִּי כָל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ מִנְּאֻץ, בְּאִמּוֹר לָהֶם עִם ה' אֵלֶּה וּמִאֲרֵצוֹ יָצְאוּ: **ו** **לָכֵן** כְּשֶׁאֲנַלְמֵם יִדַּע עַמִּי שְׁמִי אֲדוֹן שְׁלִיט וּמוֹשֵׁל בְּמִשְׁמַעוֹ לָכֵן גַּם יִדַּע בְּיָוֶם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְּדַבֵּר וְהַמְּבַטֵּחַ לְהַבִּיא הַנְּאֻלָּה

והשליש. **ביום ההוא**, ביום הגאולה. (ז) **מה נאוו**, מה מאד נאים ויפים. (ח) **קול צפירה**, קול של הצופים העומדים על המגדלים לראות ולקשר מי בא לעיר. פרוש אחר, "צפירה", נביאוד. כי הנביא יקרא "צופה", לפי שהוא צופה

העתידות. **עין בעין**, כלומר, ראיה ודאית ונאמנה. (ט) **פצחו**, פתחו פה להרים קול שמחה. **גאל ירושלים**, גאל את ירושלים מיד הגוים. (י) **חשה**, גלה. לתראות גבורתו. כל **אפסי ארץ**, כל היישובים בקצות העולם. "אפסי", קצות, כי בקצות העולם כאלו אפס וקלה. (יא) **סורו סורו**, הכפל לומר במהירות רבה. **צאו משם**, אתם בני ישראל, צאו מארץ העמים. **טמא אל תגעו**, אנשי הארץ הגוים יהיו טמאים לכם, אל תגעו בהם. **צאו מתוכה**, צאו מתוך הגלות. **הפּרו נשאי כלי ה'**, הקהרו מכל טמא, אתם הכהנים והלויים שתייתם נושאים בלוי של הקב"ה במדבר. "הפּרו", מלשון ברור ונקי. (יב) **כי לא בחפזון תצאו וגו'**, אף-על-פי שאמרתי שתסורו מהם במהירות, מכל-מקום לא תצאו בבהלה כאדם המפחד, ולא תלכו במנוסה כאדם הבורח. **כי הולך לפניכם ה'**, כי ה' הוא תהולך לפניכם, ועל כן "לא בחפזון תצאו". **ומאספכם אלהי ישראל**, ויהוה העם על "ובמנוסה לא תלכו", כי הקב"ה הולך גם מאחריכם לשמור אתכם מכל רודף, ולהיות כמו "מאסף לכל המהגות" (במדבר יכה).

והגני קמתי הכסתי: ז **מה-נאוו** מה יהיו נאים ויפים **על-ההרים רגלי מבשר משמיע** קול המבשר **שלו** מן האויב, קול **מבשר טוב** בין המוקדש וצמיחת קרן דוד, קול **משמיע ישועה** קבין גלית, אמר **לציון** הנה **מלך אלהיך** הראה מלכותו וקמשלתו

לכל העולם: ח **קול צפירה** הצופים העומדים על המגדלים **נשאו כלם קול יחדו** ורגנו בשמחה **כי עין בעין יראו** במראה הנבואה **בשוב פאשר שב יהודה** אל **ציון** להשרות שם שכינתו כמאז: ט **פצחו** פתחו פה להרים קול שמחה ורגנו יחדו חרבות הכתים החרבות אשר בירושלים **כיינחם יהודה עמו** כמה שחביא להם הטובה **גאל ירושלים** מיד הגוים: י **חשה** גלה יהודה את זרוע קדשו **לעיני כל-הגוים** להכות בהם וראו הנסים האלה **כל-אפסי-ארץ** כל היישובים בקצות הארץ וכן יראו גם את **ישועת אלהינו**: יא **סורו סורו** מהר מארץ כשדים העובדים לשמש וצבא השמים וצאו מושם במהירות **טמא אל-תגעו** מפני טהרת הנוף והמחשבה **צאו מתוכה הפּרו** הטהרו מכל טמאמה אתם **נשאי כלי יהודה** כי עלי זון שלכם יהיו **כלי ה'** שהם תהוה והמצות לא חרב ולא חנית: יב אמרתי שתסורו במהירות מכל-מקום **כי לא בחפזון תצאו** ובמנוסה לא תלכו כאדם הבורח **כייהלך לפניכם יהודה** והוא גם **ומאספכם** של הנבשלים הנשארים בארצה **אלהי ישראל** לשמור אתכם מכל רודף:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו: רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשפח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משפח ציון בבניה:

שִׁמְחֵנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחִלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַבָּכָר לַשְּׁנִיָּאָה: ^א וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת־בָּנָיו
אֶת אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ לֹא יוֹכֵל לְבָכָר אֶת־בֶּן־
הָאִהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׁנוּאָה הַבָּכָר: ^ב כִּי
אֶת־הַבָּכָר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִפֹּר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנָיִם
בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ בִּיהוּא רֵאשִׁית אֲנֹ לוֹ
מִשְׁפֹּט הַבָּכָרָה: ^ג ^(ישראל) כִּי־יְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן
סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל
אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: ^ד וְתִפְשׁוּ
בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ
וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּמוֹ: ^ה וְאִמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵינוּ
זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹלָנוּ זֹלָל
וְסָבָא: ^ו וְרִנְּמוּהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת
וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבְּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וַיֵּרְאוּ: ^ז ׀

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וְשָׁבִיתָ שָׁבוֹ: ^א וְרֵאִיתָ בַּשָּׂבִיָּה
אִשָּׁה יִפְתָּ־תָאֵר וְחִשְׁקָתָ כָּהֵן וְלִקְחָתָ לָךְ
לְאִשָּׁה: ^ב וְהִבֵּאתָה אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וּגִלְחָה
אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צַפְרָנֶיהָ: ^ג וְהִסִּירָהּ
אֶת־שְׂמֶלֶת שָׂבִיָּה מֵעָלֶיהָ וַיִּשְׁבְּהָ בְּבֵיתְךָ
וּבְכֹתֶה אֶת־אָבֶיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֵר
כֵּן תָּבוֹא אֲלֶיהָ וּבַעֲלָתָהּ וְהִיתָה לָךְ לְאִשָּׁה:
י וְהָיָה אִם־לֹא חֲפָצָתָ כָּהֵן וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ
וּמָכַר לְאֶת־מִכְרָנָהּ בְּכֶסֶף לְאֶת־תַּעֲמֹר כָּהֵן
תַּחַת אֲשֶׁר עָנִיתָה: ^ד ^(לוי) כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ
שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֶהוּבָהּ וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה
וַיִּלְדוּ־לָהּ בָּנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן

זמן תחילת קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, ז' אלול

עניין השופטים הוא נשמע, הבנה והשגה, ועניין השוטרים הוא 'נעשה', עשייה בפועל, כולל גם מעשה מלשן כפייה (בדוגמת השוטרים כפשוטם).

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

פרק ו משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת, אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה, נקרא גזוף, שנאמר: גזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת מעם. ואומר: והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לדבן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה חרי זה מתעלה, שנאמר: וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות.

נקודות משיחות קודש

ואת הגסות הללו; זאת נעשה על-ידי הבת-קול שנוזפת בהן ומייסרת אותן - "אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה!".

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 123)

להר חורב יש עוד ארבעה שמות ובדרך-כלל כשמזכירים הר זה בקשר לתורה, משתמשים בשם "הר סיני" נכמו "משה קיבל תורה מסיני"; מדוע אפוא בחר התנא בשם "חורב" דוקא?

יש לבאר כי בזאת ביקש רבי יהושע בן לוי לבטא ענין מיוחד הקשור לדרגתו ולאופן עבודתו. על המיוחד את עבודתו של רבי יהושע אפשר ללמוד מהמסופר עליו בגמרא⁵ ש"נכנס חי לגן עדן" וכן "לא נראתה הקשת בימיו".

את הענין הראשון ("נכנס חי לגן עדן") מצאנו גם אצל אליהו הנביא, ש"עלה בסערה השמימה". והנה בתורת החסידות⁶ מבואר ענין עליית אליהו הנביא בסערה השמימה, שזה נבע מכך, שעיקר עבודת אליהו היתה בזיכרון גופו - הוא זיכר את גופו עד כדי כך שגם הגוף יכול היה להעשות "כלי" לזיו השכינה שבגן-עדן.

לפי זה נבין גם בענינו: רבי יהושע בן לוי עסק בעיקר בזיכרון גופו עד כי נכנס חי לגן עדן. לא רק את גופו שלו זיכר, אלא גם את כל העולם סביבו, עד שנשללה לגמרי האפשרות של הורדת מבול על העולם ולכן לא היה צורך בקשת. ומובא עוד⁷ שרבי יהושע בן לוי היה לומד תורה עם חולים "בעלי ראתן" ("שרץ יש לו במוחו") אף-על-פי ששאר האמוראים התרחקו מהם וכאזהרת רבי יוחנן, "היהירו מזבחי בעלי ראתן". נמצא שרבי יהושע בן לוי הפיץ תורה גם במקומות השפלים ביותר.

ולפי שעבודתו העיקרית היתה בזיכרון החומר שלו ושל העולם, לכן גם בלימוד התורה היתה עיקר כוונתו לבחינה המיוחדת שבתורה שבכוחה לזכר את חומר הגוף ואת חומריות העולם, כדי שיוכלו להיות "כלי" לאלוקות. זאת מדגיש רבי יהושע בן לוי באומרו "בת קול יוצאת מהר חורב" וכדברי חז"ל⁸ "חורב" למה? שבו ניתנה התורה שנקראת חרב", כלומר ששם זה מבטא את כח התורה להחריב את החומריות שבאדם ושבעולם.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1228)

ידועה השאלה - איזו תועלת יש באותה "בת קול" שאיש אינו שומע את הכרזתה?

על כך משיבה תורת החסידות¹ שאת ה"בת קול" שומעת הנשמה שלמעלה, דהיינו אותו חלק בנשמה שלא ירד למטה להתלבש בגוף הגשמי - שומע את הבת-קול. וחלק זה בנשמה מעביר "הד" מהבת-קול גם לאותן בחינות תחתונות יותר של הנשמה שנתלבשו בגוף. ועל כך נאמר² "אף על גב דאיהו לא חזי מזליהו חזי". לכן רואים במוחש כי לפעמים מתעוררים אצל האדם הרהורי תשובה פתאומיים. הרהורים אלה הן תולדה של שמיעת הבת-קול על-ידי החלק הגבוה של הנשמה. נאולם מכיון שהתעוררות זו באה מלמעלה וללא שום פעולה של האדם למטה, סופה לחלוף כלא-היתה; אלא-אם-כן ינצל האדם את אותם רגעי התעוררות להתבוננות פנימית ולהספה בפועל בלימוד תורה ובקיום מצוות³.

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 25)

מכיון שמטרת הבת-קול היא לעורר את ישראל לעסוק בתורה, עדיף היה, לכאורה, להכריז הכרזה חיונית בשבח לימוד התורה, ומדוע מדגישה ההכרזה את החיסרון שבעדור לימוד תורה?

שאלה זו מתחזקת עקב העובדה שקריאת הבת-קול פונה (גם) ל"בריות" - "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא" (כביאור רבנו הזקן⁴) - וקוראת להן לעסוק בלימוד תורה; וכדי לעודד "בריות" שכאלה ללימוד תורה בוודאי מוטב היה להבליט את מעלת הלימוד מאשר לייסרן בתוכחה על העדר עיסוקן בתורה!

ויש לבאר זאת:

בתוך כל יהודי ויהודי שוכנת נפש אלקית שכל רצונה הוא לקיים את כל המצוות. כמו כן יש בנשמת כל יהודי ויהודי "אוצרות יקרים" של אמונה ואהבת ה'. על-פי גישה זו אין צורך להסביר לנפש האלקית את מעלת העסק בתורה; כל מה שצריך הוא לגלות את פנימיותו של היהודי ואזי ממילא יעסוק הוא בתורה.

ומכיון שהמשנה עוסקת ב"בריות", שחומריות וגסות מכסות על אור נשמתן - מן ההכרח הוא "לשבר" את החומריות

(1) ליקוטי-תורה תצא לו, ד. 2) מגילה ג, א. 3) ראה ספר המאמרים ה'ש"ב ד"ה אמר רבי יהושע בן לוי (עמ' 139). 4) תניא פרק לב. 5) כתובות עז, ב. 6) יו"ט של ר"ה תרס"ו (המשך) עמ' קנו ואילך. 7) בגמרא שם. 8) שמות-רבה סוף פרק ג"א.

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:04	6:08	8:46	8:48	9:23	9:24	10:32	10:32	19:27	19:21	19:54	19:48	19:02	19:59
חיפה (ק)	6:01	6:05	8:43	8:46	9:21	9:22	10:30	10:31	19:32	19:25	19:56	19:50	18:56	20:01
ירושלים (ק)	6:02	6:06	8:44	8:46	9:21	9:22	10:30	10:30	19:31	19:25	19:54	19:47	18:46	19:58
תל אביב (ק)	6:03	6:07	8:45	8:47	9:22	9:24	10:32	10:32	19:28	19:22	19:56	19:49	19:03	20:00
נוסטריה, וינה (ק)	5:44	5:53	8:26	8:32	9:20	9:23	10:34	10:36	20:14	20:03	20:51	20:39	19:47	20:54
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:09	7:02	9:08	9:04	9:45	9:41	10:40	10:37	17:43	17:48	18:11	18:16	17:29	18:27
אוקראינה, אודסה (ק)	5:51	5:59	8:34	8:39	9:25	9:28	10:38	10:40	20:12	20:02	20:48	20:37	19:46	20:51
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:19	5:27	8:01	8:06	8:54	8:58	10:09	10:11	19:48	19:37	20:25	20:13	19:21	20:28
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:29	5:37	8:10	8:16	9:05	9:08	10:19	10:21	20:00	19:49	20:37	20:26	19:33	20:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:49	5:58	8:30	8:36	9:28	9:32	10:43	10:45	20:30	20:19	21:10	20:57	20:03	21:13
אוקראינה, קייב (ק)	5:41	5:51	8:22	8:28	9:20	9:24	10:35	10:38	20:23	20:12	21:03	20:50	19:56	21:06
איטליה, מילאנו (ק)	6:20	6:27	9:03	9:07	9:52	9:55	11:05	11:07	20:38	20:28	21:10	21:00	20:12	21:14
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:15	8:46	8:45	9:15	9:14	10:18	10:17	18:22	18:21	18:45	18:44	18:03	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:37	7:30	9:40	9:36	10:16	10:12	11:12	11:09	18:22	18:26	18:49	18:53	18:08	19:04
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:39	8:31	10:33	10:29	11:13	11:08	12:07	12:03	19:02	19:08	19:32	19:38	18:49	19:49
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:17	6:22	9:00	9:03	9:42	9:44	10:53	10:54	20:06	19:58	20:36	20:28	19:41	20:40
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:03	6:09	8:46	8:50	9:30	9:32	10:41	10:43	19:58	19:49	20:29	20:20	19:33	20:33
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	6:04	6:10	8:47	8:50	9:30	9:33	10:42	10:43	19:58	19:50	20:30	20:21	19:33	20:33
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:36	6:43	9:19	9:23	10:05	10:07	11:17	11:18	20:37	20:29	21:10	21:01	20:12	21:13
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:47	6:51	9:29	9:31	10:05	10:06	11:13	11:14	20:06	20:00	20:32	20:26	19:43	20:36
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:12	6:16	8:54	8:56	9:32	9:34	10:42	10:42	19:42	19:35	20:10	20:03	19:18	20:14
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:52	6:55	9:33	9:34	10:07	10:08	11:15	11:15	19:59	19:54	20:25	20:19	19:37	20:29
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:58	6:04	8:41	8:44	9:25	9:28	10:37	10:38	19:55	19:46	20:27	20:18	19:30	20:30
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:28	6:34	9:11	9:14	9:54	9:57	11:06	11:07	20:21	20:13	20:53	20:44	19:57	20:56
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:56	6:02	8:39	8:42	9:23	9:26	10:35	10:37	19:55	19:46	20:27	20:18	19:30	20:31
בוליביה, לה-פס (ח)	6:52	6:49	9:12	9:10	9:43	9:41	10:42	10:40	18:23	18:24	18:47	18:48	18:06	18:57
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:24	6:33	9:03	9:10	10:03	10:07	11:19	11:21	21:10	20:58	21:50	21:37	20:42	21:53
בלגיה, בריסל (ק)	6:25	6:34	9:05	9:12	10:04	10:08	11:20	11:22	21:09	20:58	21:49	21:36	20:41	21:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:35	6:30	8:49	8:47	9:21	9:18	10:19	10:17	17:53	17:56	18:14	18:16	17:37	18:25
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:22	6:17	8:37	8:34	9:09	9:06	10:07	10:05	17:38	17:40	18:03	18:05	17:22	18:14
בריטניה, לונדון (ק)	5:41	5:50	8:20	8:27	9:21	9:25	10:37	10:39	20:31	20:19	21:10	20:56	20:06	21:13
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:43	5:53	8:19	8:28	9:26	9:31	10:43	10:46	20:44	20:31	21:27	21:13	20:18	21:30
גרמניה, ברלין (ק)	5:44	5:54	8:22	8:30	9:25	9:30	10:42	10:44	20:40	20:27	21:20	21:06	20:11	21:23
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:10	6:19	8:50	8:57	9:48	9:52	11:03	11:05	20:50	20:39	21:29	21:16	20:22	21:32
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:39	6:34	8:51	8:48	9:24	9:21	10:21	10:19	17:53	17:55	18:11	18:14	17:37	18:24
הודו, מומבאי (ח)	6:19	6:20	8:57	8:58	9:29	9:29	10:35	10:35	19:08	19:04	19:33	19:28	18:47	19:38
הודו, פונה (ח)	6:15	6:17	8:54	8:54	9:25	9:26	10:32	10:31	19:04	19:00	19:28	19:24	18:42	19:33
הונגריה, בודפשט (ק)	5:35	5:43	8:17	8:23	9:10	9:13	10:24	10:26	20:01	19:51	20:38	20:26	19:35	20:41
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:07	5:13	7:50	7:54	8:34	8:36	9:46	9:47	19:03	18:55	19:35	19:26	18:38	19:39
יוון, אתונה (ק)	6:37	6:43	9:20	9:23	10:02	10:04	11:12	11:13	20:22	20:15	20:52	20:44	19:58	20:56
מולדובה, קישינב (ק)	5:58	6:05	8:40	8:45	9:31	9:35	10:45	10:47	20:21	20:11	20:57	20:46	19:55	21:00

רלה

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:17	6:16	8:54	8:55	9:26	9:26	10:32	10:32	19:06	19:02	19:30	19:26	18:44	19:35
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	7:24	7:33	9:19	9:14	10:02	9:57	10:54	10:50	17:36	17:43	18:09	18:16	17:24	18:29
נפאל, קטמנדו (ח)	5:35	5:32	8:13	8:15	8:48	8:49	9:57	9:57	18:45	18:39	19:11	19:05	18:22	19:16
סין, בייג'ין (ח)	5:28	5:23	8:06	8:09	8:49	8:51	10:00	10:01	19:15	19:07	19:47	19:38	18:49	19:50
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:05	9:36	9:35	10:05	10:04	11:08	11:07	19:14	19:13	19:37	19:36	18:55	19:45
פולין, ורשא (ק)	5:24	5:14	7:52	8:00	8:55	9:00	10:12	10:14	20:07	19:55	20:48	20:35	19:39	20:52
פרו, לימה (ח)	6:20	6:23	8:46	8:44	9:16	9:14	10:16	10:15	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:44	6:37	9:19	9:24	10:09	10:12	11:22	11:24	20:54	20:44	21:29	21:18	20:28	21:32
צרפת, פריז (ק)	6:47	6:39	9:20	9:26	10:15	10:19	11:30	11:32	21:13	21:02	21:49	21:38	20:46	21:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:53	8:25	8:25	8:55	8:54	9:59	9:58	18:10	18:08	18:33	18:31	17:50	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	6:25	6:19	9:02	9:06	9:48	9:51	11:01	11:02	20:28	20:19	20:59	20:49	20:03	21:02
קנדה, מונטריאול (ק)	5:58	5:51	8:34	8:38	9:23	9:26	10:36	10:38	20:08	19:58	20:41	20:31	19:42	20:45
קפריסין, לרנקה (ק)	6:08	6:03	8:46	8:48	9:25	9:26	10:35	10:35	19:37	19:30	20:06	19:59	19:14	20:10
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:36	5:25	7:59	8:09	9:11	9:16	10:29	10:32	20:36	20:22	21:21	21:06	20:07	21:24
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:07	4:55	7:26	7:38	8:43	8:48	10:01	10:04	20:16	20:02	21:00	20:44	19:47	21:03
רוסיה, ווסטוב על-הדון (ח)	5:21	5:14	7:56	8:01	8:48	8:51	10:02	10:04	19:38	19:28	20:14	20:03	19:12	20:18
שווייץ, ציריך (ק)	6:26	6:18	9:00	9:05	9:52	9:56	11:06	11:08	20:48	20:37	21:19	21:08	20:21	21:23
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:06	6:05	8:41	8:41	9:12	9:12	10:17	10:17	18:42	18:39	19:05	19:02	18:21	19:11

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus

Issue # 00641

12/08/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

